STASYS

ŠALKAUSKIS

RAŠTAI

V

STASYS
ŠALKAUSKIS

RAŠTAI

V

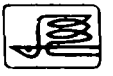

Vilnius
Mintis
1996

UDK 101.9
Ša55

Serija leidžiama nuo 1987 m.

Parengė
ARŪNAS SVERDIOLAS

Redagavo
MIMOZA KLIGIENĖ

ISBN 5-417-00723-4

© Įvadinis straipsnis — Egidijaus Vareikio, 1996
© Sudarymas ir paaiškinimai — Arūno Sverdiolo, 1996

STASYS ŠALKAUSKIS IR DABARTIS

Išvydus Stasio Šalkauskio referatus, sveikinimo kalbas, kreipimusis į Prezidentą, politinės padėties analizes, pastabas ir pamokymus, gali kilti klausimas: ar reikia mums viso to dabar — keliaujant į XXI amžių? Galima klausti ir kitaip: ar šis Stasio Šalkauskio raštų tomas šiandien tėra anų laikų ateitininkijos bei praėjusių dešimtmečių politinės ideologijos paminklas, ar, vis dėlto, programa dabarčiai?

Pasiryžusiems perskaityti „Ateitininkų ideologiją" teks pamąstyti, ar tai viso labo straipsnių rinkinys, derantis būti sutalpintas į akademinius raštų tomus, ar vienintelis Lietuvoje rimtas ateitininkijos vadovėlis. Prieš pradedant gilintis į Stasio Šalkauskio sukurtą ateitininkijos ideologiją, nebūtų bergždžias darbas pagalvoti, kas yra ateitininkija šiandien, išsaugota išeivijos ir sugrįžusi į Lietuvą vos prieš kelerius metus. Aišku, kad ateitininkai šiandien nėra tokie, kokius norėjo matyti jų ideologijos kūrėjas, nėra tuo, kuo turėtų būti. Negalima už tai nei bartis, nei tyčiotis — antspaudą uždeda gyvenamasis metas ir sovietizmo pėdsakai. Šiandien ateitininkai nevienodai stropiai puoselėja visus savo principus, neretai susikūrę savus paaiškinimus, kodėl katalikiškumas neva gali būti svarbiau už inteligentiškumą, kodėl tautiškumas, žvelgiant Rytų ir Vakarų kryptimi, nėra visiškai vienodas, ir t. t.

Vis dėlto politinių transformacijų epochoje svarbiausias klausimas — koks yra universaliosios katalikiškos pasaulėžiūros ir politikos santykis. Šiandien, bendraujant su ateitininkais (beje, ir ne tik su jais), kyla nemaža nesusipratimų dėl požiūrio į kataliko intelektualo vaidmenį sprendžiant Tikėjimo, Bažnyčios, Politikos, Valstybės ir asmeninio gyvenimo klausimus. Stereotipai, kuriais operuojama (pvz., katalikas negali būti kairysis, politika yra nešvarus, katalikui nederantis reikalas, bažnyčia yra puiki vieta rinkiminei agitacijai ir pan.), skaudžiai paliečia ne kurią nors atskirą visuomenės dalį, bet mus visus.

Neįtikėtinai atrodytų tvirtinimas, kad šiame Stasio Šalkauskio raštų tome rasime aiškius ir vienareikšmiškus atsakymus į minėtas problemas. Po šešių septynių dešimčių metų ne visi sprendimo algoritmai tinka, tačiau norintiesiems spręsti problemas šiandien Šalkauskio skaitymas suteiks ne vien teorinių žinių, bet ir praktinių patarimų.

Mėgstantiesiems intrigą reikėtų pradėti šio tomo skaitymą... nuo paskutiniojo skyrelio, pavadinto „Tautininkų režimo kritika". Stasys Šalkauskis buvo vienas iš nedaugelio metodiškai nurodžiusiųjų, kuo žalingas Lietuvai tautininkų režimas. O mums vertėtų pamąstyti, kiek ano režimo ideologija būdinga šiandien visoms nepriklausomos Lietuvos valdžioms, kad ir kokiais — dešiniųjų ar kairiųjų — vardais ji vadintųsi. Pagalvokime apie mūsų politikus ir jų kelią į valdžią. Ar visai nekaltai skambės sakinys: „Tautininkų režimas yra diktatūra palyginti negausios grupės žmonių, kurie normaliomis teisėto veikimo sąlygomis negalėjo įsigyti valdžios" (p. 585). Jei ir sugebėsime įrodyti, kad visi, esantieji valdžios viršūnėse, pasiekė jas teisėtai, sukluskime ties išvardijimu tų blogybių, kuriomis pasižymėjo minėtasis režimas. Tai beprincipiškumas, spaudos banditizmas ir demagogija, valdžios geidimas, religijos naudojimas partiniams tikslams, ekskliuzyvinis partiškumas, korupcija, visuomenės skaldymas. Visa tai skatina inerciją, iniciatyvos stoką, pasyvumą bei vergiškumo instinktą, nyksta teisėtumo jausmas, plinta apatiškas fatalizmas, moralinis ir politinis bolševizmas. Kiekvienas, kuriam realybės jausmas svarbesnis už kurios nors partijos „munduro garbę", supras, kad mūsų laikai turi anų laikų bruožų, vadinasi, susivoks, kad pristatomojo tomo perskaitymas nėra tuščias laiko gaišinimas.

Tačiau kaip galima kalbėti apie politiką ateitininkų organizacijos, kuri pagal savo nuostatas laikoma nepolitine?

Atrodo, kad didžiausi mūsų laikų depolitizacijos sunkumai kyla dėl to, kad depolitizacija neretai painiojama su departizacija ir deideologizacija. Politikams praktikams tai reiškia, kad Lietuvos institucijas *de facto* reikia departizuoti, t. y. neleisti jose veikti partijoms ar panaudoti pačių institucijų veikimą partiniams interesams realizuoti. Kaip rasti ribą ir depolitizacijos vardu nevykdyti deideologizacijos, dechristianizacijos ir nutautinimo, depolitizuojamųjų nepaversti apolitiškais?

Katalikybės kontekste problema, kurios nesugebame išspręsti — bandymas katalikybę padaryti politinių pažiūrų sistema.

Tuo tarpu Šalkauskis pažymi: „Socialinio bei politinio veikimo srityje katalikai gali skirtis savo pažiūromis, kadangi čia nėra dar vienos visiems katalikams privalomos programos, suformuluotos visose smulkmenose" (p. 23). Tai teorema, kuriai įrodyti Šalkauskio raštuose argumentų netrūksta. Šiandien mus slegia keletas baubų — partijų ir politinių pažiūrų įvairovės baubas, įsitikinimas, kad įvairovė silpnina mūsų nebrandžią visuomenę. Kaip tada su nuomonių pliuralizmu — vienu svarbiausių demokratijos požymių?

Dar vertingesnis yra tolesnis teiginys: „. . .„Ateitis" turi, iš vienos pusės, drausti neturintiems brandos liudymo nariams priklausyti prie bet kurios partijos ir kištis į partijų veikimą, o iš kitos pusės, palikti laisvę turintiems brandos liudymą nariams priklausyti prie partijų ir dirbti partijos darbą. . ." (ten pat). Priklausymas kokiai nors partijai reiškia specialios užduoties vykdymą ir jau nebe lavinimąsi ar tiesos ieškojimą. Jaunimui svarbiau yra daugiau išmokti, o ne nuo pat jaunystės metų tapti vienos kurios misijos vykdytojais ir gynėjais. Visai neatsitiktinai ne partinės jaunimo ar jaunimėlio organizacijos, o nepartinė „Ateitis" išugdė visą plejadą politikų ir politikos mokslininkų. Beje, ne vienos politinės krypties. Stasys Šalkauskis neigia katalikybės kaip politikos dešiniojo sparno dogmą: „. . .nemaža katalikų. . . įtikėjo, kad katalikai esą dešinysis, vadinasi, vienašališkai konservatiškas, sparnas visuomeniniame ir ypač politiniame veikime. Tuo tarpu katalikai pagal krikščioniškąją pasaulėžiūrą ir ideologinį savo nusistatymą yra visuomenėje ir todėl taip pat politikoje pusiausvyros, pastovios taikos, nuoseklios pažangos, prigimtų teisių gynėjai, žodžiu tariant, yra centro žmonės" (p. 170—171). Aišku, kad centras čia suprantamas kaip gebėjimas sutaikyti politikus, o ne gilinti konfrontaciją.

Verta pažymėti, kad daug dėmesio skiriama ne vien ideologijos kūrimui, bet ir jos stabilumui. Šiandieniniame gyvenime to, kas vadinama principu, yra kur kas daugiau nei prieš keletą dešimtmečių. Principai devalvuojasi iki taisyklių ar net paprasčiausių ritualų. Principų devalvacijos pavojų matė ir autorius teigdamas: „Tariamieji praktikai dažnai pateisina principų susiaurinimą nurodytose aplinkybėse, vadindami jį realiosios politikos reikalavimu; bet pažiūrėjus drąsiai tiesai į akis, dera tai pavadinti nekultūringu principo supratimu arba net tuo atsipalaidavimu nuo principų, kuris anaiptol nereiškia realiosios politikos tikra to žodžio prasme, kadangi, regimai patogus iš arti, jis pasirodo kenksmingas plačioje visuomeninio gyvenimo

perspektyvoje" (p. 14). Principų devalvacija suponuoja įstatymo ir pareigos menkystę, įstatymo netobulumas — nevalyvumas, kuriuo teisinamasi, veda prie nepagarbos įstatymui ir abejingumo nesilaikančiųjų įstatymo atžvilgiu.

Nestinga teigiančiųjų, kad šiandien jau XX amžiaus pabaiga, ir siūlymas viską atnaujinti Kristuje kiek nutolęs nuo gyvenamojo meto dvasios. Europos integracija rodo, kad ekonominiai interesai tampa politikos esme. Stasio Šalkauskio tekstai verti dėmesio diskusijų dėl Europos integracijos kontekste. Europos integracija, realiai prasidėjusi prieš kelis dešimtmečius, suderino tai, kas, rodės, bus suderinama nelengvai. Rodos, su katalikybe nieko bendro neturintis anglies ir plieno pramonės bendros rinkos sukūrimas buvo katalikiškosios pasaulėžiūros įkūnijimo ekonomikos tvarkyme padarinys. Ir neperpasakojant Europos integracijos laimėjimų bei trūkumų galima nesunkiai įrodyti, kad Europos Sąjunga laimi, kai vadovaujasi universalia katalikiška ideologija, ir susikuria sunkumų, kai bando būti pernelyg racionali bei „pasaulietiška".

Ateitininkai Šalkauskio idėjų šviesoje šiandien bene vieninteliai sugeba paaiškinti, kuo teigiamas gali būti tautiškumo jausmas. Šiuolaikinis žmogus yra pasimetęs tarp dviejų kraštutinumų, kurie abu laikomi neigiamybėmis: perdėtas tautiškumas siejasi su nacionalizmu, o perdėtas kosmopolitizmas — su sovietiniu internacionalizmu. Ateitininkams pavyko rasti ne kažkokį aukso vidurį, kuris tikriausiai būtų tiesiog sekli politika, o formuluotę, teigiančią, kad katalikiškas tautiškumas pasireiškia pagarba kitoms tautoms ir pagarbiu bendravimu su jomis. Autorius ne vienoje vietoje ragina stengtis pažinti kitas tautybes iš gerosios pusės.

Perskaičiusieji šį raštų tomą supras ir tikriausiai mokės paaiškinti, kodėl Stasys Šalkauskis agitavo už inteligentiškumą, kurio pagrindas visada buvo geras bendrasis išsilavinimas. Rasime atsakymą, kodėl negalima išsilavinimo paversti elitiniu dalyku, kodėl elitas atsiranda ne tuomet, kai atsiskiria nuo vadinamųjų masių, o tuomet, kai masės turi sąlygas tą elitą generuoti. Kalbant apie katalikybę ir inteligentiškumą, verta turėti galvoje, kad „nekultūringoje visuomenėje ir religija yra nekultūringai suprantama ir netinkamai praktikuojama" (p. 37). Dėmesio! Ar tai ne priekaištas visam tam, kas nesvetima mūsų gyvenimui!

Kalbant apie katalikybės universalumą didžiai vertinga atrodo Stasio Šalkauskio studija „Ideologiniai dabarties krizių pagrindai ir katalikiškoji pasaulėžiūra", skambanti visai šiuolaikiškai ir šiandien. Pasak autoriaus, krizes sukelia suvokimas, kad viskas galima, t. y. pareigos prieš Dievą nebuvimas. Krizei išspręsti dažnai reikia principų revizijos, beje, principų, o ne tradicijų, o tai kartais šiandien supainiojama. Jei katalikybė laikoma tradicija, o ne principu, jos kaip tradicijos galima ir nepaisyti, galima laisvai keisti, nes tradicija iš esmės neįpareigoja.

Kalbėdamas apie būtinybę kovoti dėl deklaruojamų idealų, Šalkauskis teigia, kad bet kurios kovos tikslas nepateisina priemonių. Pasak autoriaus, „...katalikams itin privalu žinoti, kad toli gražu ne visos priemonės yra leistos kovoje net už geriausią tikslą. Kova, kurią katalikai veda spaudoje už tiesą ir teisybę, turi būti griežtai suderinta su krikščioniškosios etikos reikalavimais ir todėl visų pirma su tiesa ir teisybe. Aišku, kas nusideda prieš tiesą ir teisybę, niekados negali patarnauti nei tiesai, nei teisybei. Taigi gilus objektyvumo jausmas ir didelis teisingumo pajautimas yra privalomi kiekvienam katalikui, kuris stoja į spaudos kovą už krikščioniškąją pasaulėžiūrą ir krikščioniškąją pasaulio santvarką" (p. 89).

Neatsitiktinai daug vietos Stasio Šalkauskio raštuose skiriama šeimyniškumo principo analizei ir svarbai. Šiandien šeimos situacija paradoksali. Civilizuotose šalyse priimami ir įgyvendinami vis tobulesni įstatymai, saugantys moters ir vaiko teises, tačiau jie praktiškai nedidina šeimos stabilumo. Sulygintos teisės nesuvienodina biologinių ir socialinių priedermių, tad šiuolaikinis šeimos krizės etapas paliestas ir nevykusiai įgyvendintos emancipacijos. Šioji moterį iš buvusios vyro vergės pavertė ekonominių interesų verge. O šeima ir toliau išgyvena krizę, šeima netvirtėja. Šalkauskis teigia, kad šeimyniškumo laimėjimas yra ne teisių ir pareigų suvienodinimas, o pagarba skirtingumui.

Kalbant apie šio tomo autorių kaip asmenį, pravartu atkreipti dėmesį į tai, kad Stasys Šalkauskis puikiai sugeba savo mintis išdėstyti ir sisteminti ne tik specialiais veikalais, bet ir pasisakymais, kuriuos galima pavadinti šventinėmis kalbomis. Vargu ar koks nors šiandienos politikas, istorikas ar filosofas įvairiomis iškilmingomis progomis pasakytus žodžius galėtų nesigėdydamas dėti į savo raštų tomus. Dėl Šalkauskio kalbų (o jos yra daugiausia pirmoje šio tomo dalyje) galime būti ramūs:

šventinės kalbos jam buvo paskaitos, kurioms, regis, ilgai ir kruopščiai ruoštasi. Tad visi, kuriems nesvetimas pasisakymų žanras, gali susipažinti su aukšto skrydžio šventinėmis kalbomis.

Taigi skaityti Šalkauskį reikia, nes atkūrėmė valstybę, kurios intelektualinį potencialą dar reikia sukurti, reikia išugdyti intelektualus, laisvus nuo praeities kompleksų. Ne visi praeities kompleksai blogi, tačiau sovietinės mąstysenos ar ideologinės konfrontacijos palikimas slegia labai skausmingai.

Egidijus Vareikis

ATEITININKŲ IDEOLOGIJA

PASKUTINIŲJŲ LAIKŲ FORMAVIMOSI VYKSME

Pratartis

Ateitininkų ideologija penktame organizacijos gyvavimo penkmetyje yra jau tokia idėjų visuma, kuri negali būti vienu pažvelgimu aprėpta ir pasisavinta. Jau vienas tik tas faktas, kad ateitininkų ideologijos pagrinde glūdi universalinė katalikų pasaulėžiūra, padaro tai, kad ši ideologija giliausioje savo esmėje ir išsivystyme nėra apribota nei į platumą, nei į gilumą, nei į aukštumą. Vadinasi, nežiūrint į tai, kokia yra aktuali ateitininkų sąmonė ideologinio susipratimo klausimuose, jų ideologija, atremta į katalikiškąją pasaulėžiūrą, kuriai sudaryti dirbo ištisi amžiai ir nesuskaitomos žmonių kartos, principialiai yra neišsemiama savo turtingumu ir tolimesnės pažangos galimybėmis.

Antra priežastis, kuri didina ateitininkų ideologijos sudėtingumą, yra reikalas pritaikyti universalinę katalikų pasaulėžiūrą prie vietos ir laiko aplinkybių. Ateitininkai gyvena Lietuvos krašte, sudaro lietuvių tautos dalį ir dargi gyvuoja XX šimtmetyje. Universalinė sudėtinga pasaulėžiūra, pritaikyta prie šių konkretinių aplinkybių, sudaro sudėtingus sintetinius nusistatymus, kurie nėra paprasto primityvumo padaras. Šituose nusistatymuose pasireiškia arba bent privalo pasireikšti ilgos tradicijos, dideli kultūriniai laimėjimai ir kilnios religinės intencijos. Žodžiu tariant, ir nusistatymai gyvenimo statomuose konkretiniuose klausimuose yra katalikams subtilūs ir sudėtingi dalykai.

Dauguma eilinių ateitininkų nė nespėja net, kiek svarbu ideologiniai ateitininkų klausimai tinkamai išspręsti akivaizdoje, iš vienos pusės, universalinės katalikų pasaulėžiūros, o iš antros pusės — tų konkretinių gyvenimo

aplinkybių, kuriose ateitininkams tenka gyventi. Juk yra aišku, kad čia negali būti įžeista nei katalikiškoji pasaulėžiūra, nei normali gyvenimo eiga. Nusidėję katalikiškajai pasaulėžiūrai, ateitininkai negalėtų pretenduoti į katalikiškosios jaunuomenės titulą; apsilenkę su teisėtais gyvenimo reikalavimais, jie savaime būtų išbraukti iš gyvenimo.

Taigi, iš vienos pusės, ateitininkų ideologijos sudėtingumas, o iš antros pusės, teisingo ideologinio jų susipratimo bei nusistatymo svarbumas reikalauja iš jų ypatingo susirūpinimo ideologiniais klausimais ir atsidėjimo ideologinėms studijoms. Tuo tarpu iki šiolei nėra dar nė vieno veikalo, kuris maždaug pilnai apimtų jų ideologijos visumą, kad ir tame netobulame stovyje, kokiame ji šiuo metu yra. Tą trūkumą šio rinkinio sudarytojas tikisi bent iš dalies užpildyti.

Jam teko kiek specialiau padirbėti ateitininkų ideologijos srityje, einant, taip sakant, pašauktuoju savo palinkimu. Jis su pamėgimu dirbo šitą darbą ir dabar tik gailisi, kad leido save nuo jo atitraukti prie labiau praktinio vadovavimo darbo, kuris netiko nei išvidiniam jo pašaukimui, nei silpnoms jo jėgoms. Šitas nukrypimas tikriausiai bus žymia dalimi kaltas, kad ateitininkų ideologija tegali šiuo metu pasirodyti vien tik gana žalios medžiagos išvaizdoje, bet ne susistemintu ir sukodifikuotu pavidalu. Laukti, kol tokiu pavidalu galima būtų paleisti viešumon ateitininkų ideologija, gal reiktų dar gana ilgai, juo labiau kad, nepadarius menkos pradžios, negalima tikėtis ir geresnės ateities.

Į šį rinkinį įėjo ne tik grynai asmeniški rinkinio sudarytojo raštai, bet ir tie mažiau ar daugiau oficialūs sutelktiniai aktai, kurių projektavime ir redagavime jam artimai teko dalyvauti. Prie aktų, į kuriuos rinkinio sudarytojas neturi autoriškumo teisių, visų pirma priklauso visi aktai, įėję į antrąjį rinkinio skyrių, įvardytą „Oficialioji ateitininkų ideologija". Šiame skyriuje pirmuodu skirsniu, išplėstoji ir sutrauktoji ateitininkų principų bei pareigų redakcija, sudaro, taip sakant, įstatymo leidžiamojo organo, būtent Reorganizacinės Palangos konferencijos, aktus. Einą toliau keturi Ateitininkų federacijos Vyriausiosios valdybos atsišaukimai yra taip pat oficialieji

ateitininkų organizacijos aktai, nors ir sudaryti vykdomojo vadovavimo tvarkoje.

Tarp neoficialiųjų aktų yra tik du, į kuriuodu rinkinio sudarytojas neturi autoriškumo teisių, t. y. „'Romuvos' pradmens" pirmajame skyriuje ir „Bendroji Politinio centro ideologija" trečiajame skyriuje. Šitų dviejų aktų svarstyme ir redagavime yra dalyvavęs ateitininkų sendraugių būrelis, kuris buvo net susiorganizavęs į „Romuvos" draugiją, kuri dėl savo neveiklumo yra jau dabar susilikvidavusi. „'Romuvos' pradmens" pirmoje savo redakcijoje buvo suformuluoti 1918—1919 m. Šveicarijoje be sąryšio su ateitininkų organizacija. Radę paskui pritarimo rinktinių ateitininkų sendraugių grupėje ir naujai pataisyti, jie yra įgavę didesnės ideologinės reikšmės ateitininkų gyvenime. „Bendroji Politinio centro ideologija" buvo tos pačios sendraugių grupės apsvarstyta ir pataisyta kaipo grynai teorinė platforma, kurioje, grupės supratimu, galėtų sueiti didžiausia katalikų dauguma ir iš kurios katalikai neturėtų išsilenkti politiniame savo veikime. Šitas ideologinis aktas turi todėl grynai idėjinės reikšmės ir jokia prasme nėra surištas su organizaciniu ateitininkų gyvenimu. Tas pat reik pasakyti ir apie anksčiau paminėtus „'Romuvos' pradmenis". Jei jie rado vietą pirmajame skyriuje tarp „Paruošiamųjų ideologinių formulavimų", tai vien todėl, kad jų dvasioje buvo parašytas autoriaus straipsnis „Ateitininkų principai bei pareigos", kuris paskui patarnavo platesniu pagrindu, ant kurio galėjo susidaryti pirma oficialioji ateitininkų principų bei pareigų redakcija. Todėl visai teisinga „'Romuvos' pradmens" ir rinkinio sudarytojo straipsnis „Ateitininkų principai bei pareigos" laikyti artimesniais paruošiamaisiais ideologiniais formulavimais, kurie, žinoma, savo ruožtu remiasi visu ankstybesniu ideologiniu ateitininkų išsivystymu. Faktinai šis rinkinys yra ne kas kita kaip tęsinys rinkinio „Mūsų idėjos", kuris pasirodė Kaune 1922 m. kaipo „Ateities" leidinys Nr. 25.

Viso trečio ir ketvirto skyriaus aktai, kaipo susidariusieji laisvos privatinės iniciatyvos ir ideologinio projektavimo tvarkoje, neturi oficialinės reikšmės, nors, rinkinio sudarytojo giliu įsitikinimu, ir yra surašyti katalikų pasaulėžiūros ir nuoseklios ateitininkų linijos dvasioje.

Beveik visi spausdinami čia rašiniai, išskyrus keturis iš jų, būtent: „Bendroji Politinio centro ideologija", „Vedamosios idėjos moterų klausimui spręsti", „Ateitininkų vėliavą pašventinant" ir „Vedamosios idėjos naujų tautinių šokių reikalu", buvo įdėti įvairiais laikais į įvairius spaudos organus, kuriuos rinkinio sudarytojas laikė dabar reikalinga tiksliai nurodyti atitinkamose išnašose. Rašiniai dedami į šį rinkinį be esminių pakeitimų. Jo sudarytojas tesistengė vien, tiesa — ant greitųjų, išlyginti rašybą, terminologiją ir šiaip jau visai aiškius formalinius teksto trūkumus.

Baigdamas šitą pratarties žodį, rinkinio sudarytojas negali nepareikšti pageidavimo, kad iki jubiliejinio 25 metų ateitininkų gyvavimo kongreso, kuris turi įvykti 1935 metais, ateitininkų ideologija būtų labiau susisteminta, sukodifikuota ir sukonkretizuota, kad kongresas galėtų priimti oficialioje redakcijoje pilnesnę ir tobulesnę ateitininkų ideologiją. Tuo tarpu tegul šis rinkinys tarnauja ideologiniam ateitininkų susipratimui ir nusistatymui.

Pirmas skyrius

PARUOŠIAMIEJI IDEOLOGINIAI FORMULAVIMAI

I. „ROMUVOS" PRADMENS*

1. „Romuvos" pagrindas ir tikslas

Kilusi iš tautinės lietuvių kultūros pagrindo „Romuva" yra savo siekimu pilnutinio gyvenimo draugija: ji spiečia artimo nusistatymo žmones ir stengiasi laisvo susidraugavimo keliu pakelti į aukščiausią laipsnį individualinį bei kolektyvinį lietuvių visuomenės kuriamąjį veiklumą, kiek to reikalauja tobulas Tautos, Valstybės ir Katalikų Bažnyčios klestėjimas.

2. „Romuvos" idealas

Idealas, prie kurio „Romuva" eina, yra pilnutinis gyvenimas, t. y. toks, kuris, jungdamas prigimtuosius ir antgamtinius veiksnius, derina sutartinėje prigimtį, kultūrą ir religiją. Romuvietis tad privalo būti sykiu kūnininku, kultūrininku ir dvasininku gerąja šitų žodžių prasme.

3. Prigimtis

„Romuva" aukštai vertina prigimties dovanas žmogaus gyvenime ir todėl stengiasi jas ugdyti sutartinai su idealiniu žmogaus uždaviniu. Šitam tikslui ji saugoja ir gaivina lietuvių tautoje teigiamąsias padermės ypatybes, besireiškiančias: a) sekant kosminį ritmą, b) valdant materialinį pasaulį, c) kuriant savaimingu būdu.

---

* Spausdinti 1921 m. „Romuvos" Nr. 1, p. 15—19. Vėliau kiek taisyti ateitininkų sendraugių būrelio.— *St. Š.*

4. *Kultūra*

„Romuva" stengiasi kurti bei vykdyti visuotinę kultūros sintezę. Joks kultūrinis žmogaus dvasios laimėjimas, nežiūrint į tai, kada ir kame jis yra apsireiškęs, neprivalo būti romuviečiams svetimas, nes tautinė lietuvių kultūra pašaukta būti savo turiniu tiek pat universalinė, kiek savo lytimi jinai yra individualinė.

a. Žinija. Plačioje žinijos dirvoje „Romuva" nusistato tąja sintetine linkme, kuri eina nuo Aristotelio per šv. Tomą Akvinietį ir pasiekia mūsų laikus atnaujinto integralinio sintetizmo pavidalu.

b. Praktinis veikimas. Griežtai laikydamasi savo veikime krikščioniškosios etikos, „Romuva" lygiai rūpinasi tiek individo, tiek ir visuomenės reikalais. Šituo tikslu ji deda sintezėn tai, ko yra teisingo ir individualizme (individo pirmenybė), ir kolektyvizme (visuomenės pirmenybė). Šitokiu būdu „Romuva" yra pasiryžusi tarnauti tikram demokratizmui, kuris, nesitenkindamas viena katra iš šitų dviejų kraštutinių pakraipų, privalo vykdyti tokią visuomenės santvarką, kur jos nariai, visi drauge ir kiekvienas skyrium, turėtų daugiausia lygių laisvės bei gerovės teisių.

c. Menas. Matydama mene aukštesnę materialinio gyvenimo lytį, būtent tokią, kur tarsi apčiuopiamai apsireiškia grožis, t. y. ta pati ideali pirmapradė, kuri kitaip vertus yra tiesa ir gėris,—„Romuva" kelia aikštėn tikrą meno reikšmę. Ji laiko dailiąją kūrybą trečia kultūrinio veikimo sritimi, lygiai teisėta su kitom dviem (religija ir dora), ir jos organizacijai nesigaili pastangų. Atsižvelgdama tarp kitko į auklėjamąją meno rolę visuomenės gyvenime, „Romuva" ypatingai vertina tą simbolinį doros ir meno derinimą, kuris sudaro religinio meno pagrindą ir kuris taip yra artimas tautinei lietuvių dvasiai.

5. *Religija*

Kaip prigimtis, kultūros netvarkoma, virsta neproduktyvia jėga, taip kultūra, nustojusi religijos, tampa lytimi be tikro turinio. Matydama tad religijoje aukštesnę kul-

tūros prasmę, „Romuva" laiko vienintelei tikra tą religinės organizacijos lytį, kuri reiškiasi Katalikų Bažnyčioje. Pagal tris pagrindines kultūros sritis jai lygiai rūpi gaivinti lietuvių visuomenėje šiuos tris bažnytinio gyvenimo apsireiškimus:

a. Dogmų išpažinimas. Laikydama Katalikų Bažnyčią neklaidinga apreikštųjų tiesų saugotoja bei skelbėja, „Romuva" žadina lietuvių visuomenėje tikybinę katalikybės sąmonę, kuri privalo apimti visas žmogaus gyvenimo sritis. Tai, kas gamtos srityje įgaunama jusliniais kosmiškųjų apraiškų patyrimais, kas kultūros srityje organizuojama proto galia kaipo moksliškoji žinija ir kas pagaliau religijos srityje apreiškimo skelbiama,— visa tai romuvietis stengiasi suvesti sutartinėn aukščiausioje visuotinės žinijos sistemoje.

b. Šventųjų bendravimas. Atsižvelgiant į tai, kad Katalikų Bažnyčia yra tikriausia visuotinio susidraugavimo lytis, „Romuva" gaivina lietuvių visuomenėje religinio bendravimo jausmą bei įpročius. Romuvietis tad stengiasi būti ne vien vardu, bet ir visa savo būtybe gyvu nariu tos idealios visuomenės, kur žmonės protingai valdo materialinį gamtos gaivalą, tarpusavy tvarkosi laisvės, lygybės ir meilės principais ir sykiu patys laisvai pasiduoda religiniam autoritetui, kurio aukščiausiu individualiniu apsireiškimu yra vyriausioji Romos popiežiaus valdžia.

c. Sakramentalinė praktika. Tikėdama, kad sakramentalinė praktika keičia pasaulį pagal aukščiausius religijos reikalavimus, „Romuva" laiko ją privaloma kiekvienam romuviečiui ir prie jos skatina lietuvių visuomenę. Tai, kas gamtos srityje apsireiškia kaipo savaimingos kūrybos versmė, kas kultūros srityje įgauna dailiojo meno lytį, religijos srityje vainikuojama sakramentaliniu gyvenimu. Šituo vardu pareiškiama tiek sakramentų, tiek ir sakramentalijų praktika, nes abiejuose atvejuose materialinis prigimtasis gyvenimas keičiamas pagal aukštesnę religinę idėją.

6. *Veiksena*

Sudarydama vieną laisvo susidraugavimo lytį, „Romuva" atlieka padedamąją rolę tiek atžvilgiu į individus, tiek ir atžvilgiu į tokias organizacijas, kokiomis yra ekonominis organizmas, valstybė, Bažnyčia. Ji stengiasi padidinti pirmųjų veiklumą ir teikia pagalbos antrosioms, kiek jųjų klestėjimas reikalauja bei priklauso nuo laisvai suorganizuotos iniciatyvos. Savo veikime „Romuva" yra tvirtai pasiryžusi griežtai laikytis visose gyvenimo srityse krikščioniškosios etikos principų.

a. Socialinė akcija. Laikydamasi socialinio gyvenimo srityje krikščioniškojo solidarizmo principų, „Romuva" norėtų matyti ekonominiame žmonijos gyvenime solidarinio gamtos valdymo lytį, kur bendromis jėgomis intensyviai gaminama ir teisingai išdalijama tarp žmonių materialinės gėrybės. Norėdama eiti šita linkme, „Romuva" remia ir steigia visokių rūšių kooperatyvus, lavindama sykiu darbininkuose ir vartotojuose solidarinius gamybos bei suvartojimo įpročius. Be to, laikydama socialinę šių dienų santvarką ne tik netobula, bet dažnai ir neteisinga, „Romuva" dirba naudai gilių socialinių reformų, kurios turėtų paremti visuomenės santvarką liaudies (fizinis triūsas) ir šviesuomenės (intelektualinis darbas) solidarumu.

b. Politika. „Romuva" kelia krikščioniškosios politikos įbalsius, t. y. pagrindžia visą politinį savo veikimą krikščioniškosios etikos principais. „Romuvos" supratimu, krikščioniškoji politika yra iš pagrindo demokratinė politika, nes vien krikščionybė tepajėgia visiškai suderinti nelygstamąją individo vertę, bendrą visiems žmonėms, su visuomenės autoritetu. Todėl „Romuva" lygiai rūpinasi ir laisvės, ir tvarkos reikalais, stengdamasi juos derinti prigimtosios ir apreikštosios teisės dėsniais. Norėdama matyti valstybės valdžioje tvirtą visuomenės autoritetą, kuris tikrai laiduotų laisvę ir palaikytų tvarką, ji dirba demokratiniam valstybinės valdžios sutvarkymui.

c. Religinė akcija. Dogmų srityje ir apskritai religinio bei dorinio gyvenimo dalykuose „Romuva" visiškai pasiduoda Katalikų Bažnyčios autoritetui, jo kompetencijos ribose. Ji nesisavina jokių Bažnyčios prerogatyvų ir, jei

siekia religinių tikslų, tai vien tiek ir taip, kiek ir kaip pati Bažnyčia reikalauja savo akcijai kultūrinės pagalbos. „Romuva" tad rūpinasi, kad kultūrinis jos veikimas stiprintų plačioje visuomenėje religinę iniciatyvą.

7. Tautinis gyvenimas

Būdama savo pagrindu tautinės lietuvių kultūros reiškėja, „Romuva" derina liaudies kultūrą, patiekiančią individualinę tautybės lytį, su šviesuomenės kultūra, suteikiančia šitai lyčiai visuotinio turinio, t. y. stengias apreikšti visuotinį pilnutinio gyvenimo idealą tautinės lietuvių individualybės lytyse.

8. Moterų uždaviniai

„Romuva" pripažįsta ir vyrams, ir moterims lygias moralines bei politines teises, nors sykiu nepamiršta, kad vyrų ir moterų pašaukimas nėra vienodas ir kad jų uždaviniai dažnai esti skirtingi. Kad moterys lemtai atsakytų savo pašaukimui ir atliktų savo uždavinius, „Romuva" laiko būtinu dalyku tinkamai sutvarkyti jų auklėjimą bei lavinimą. Be to, matydama svarbią moterų reikšmę šeimos ir visuomenės gyvenime, „Romuva" kelia jų iniciatyvą, tikėdamasi, kad sąmoningas moterų veiklumas jų pašaukimo dalykuose yra viena iš svarbiausių sąlygų, nuo kurių pareina „Romuvos" idealų laimėjimas tikrovėje.

II. ATEITININKŲ PRINCIPAI IR PAREIGOS*

Įžanga

Įvedamosios pastabos apie principus ir pareigas

Kalbėti apie principus bei pareigas, reiškia kalbėti apie dalykus, kurie labai dažnai yra žmonėms įkyrūs tuo, kad jie yra atitrauktiniai, vadinasi, jie verčia galvoti, ir kad jie ragina daryti ne tai, kas norima, kas malonu ir naudinga, bet tai, kas privaloma, vadinasi,— jie verčia kovoti visų pirma su savimi. Šitų dviejų priežasčių pakanka, kad žmonės, paskendę gyvenimo praktikoje ir kasdieniniuose įpročiuose, jaustų nesąmoningą palinkimą niekinti įkyrias jiems kalbas apie principus bei pareigas. Todėl iš žmonių, vienašališkai įsivariusių į veikimo karštį, taip dažnai tenka patirti keistas nusistatymas kalbamuoju klausimu: jie su išdidžiu pasigailėjimu laiko teoretikais idealistais tuos, kurie rimtai yra susirūpinę principų bei pareigų klausimu,— ir faktinai mato realinį praktiškumą atsipalaidavime nuo principų ir, kas seka neišvengiamai toliau, lengvabūdžiame apsidirbime su savo pareigomis.

Savo laimei, šiandien neturiu reikalo įtikinėti panašius gyvenimo bei veikimo filisterius, t. y. pasenusius dvasia žmones, nes turiu prieš save žmones, kurie susirinko čia į „Ateities" kongresą kaip tik todėl, kad jų širdyse dega jaunasis idealizmas, nesugundytas tamsiais gyvenimo viliojimais. Šitas jaunasis idealizmas, gimstąs savaimingai iš jaunatvės prigimties, jei ir neatneša su savimi tikslaus teorinio principų bei pareigų supratimo ir praktinio sugebėjimo juos realizuoti gyvenime bei veikime, tai, iš ki-

* Referatas, skaitytas Kaune 1925 m. rugpjūčio 12 d. per jubiliejinį Ateitininkų sąjungos kongresą, 15 metų sukakus nuo organizacijos įsikūrimo. Spausdinta 1925 m. „Ateities" jubiliejiniam numeryje p. 33—79 ir „Židinio" 1925 m. Nr. 8—12, p. 225—268.— *St. Š.*

tos pusės, jo prigimčiai taip pat nepritinka tasai ciniškas paneigimas principų bei pareigų, kuris charakterizuoja surūgusius filisterius. Todėl tikiuosi, kad kalbamasis nusiteikimas leis mano gerbiamiesiems klausytojams ryžtis kiek patverti tame gana sausame minties darbe, kurio reikalauja principų bei pareigų klausimas.

Visų pirma svarbu tinkamai suprasti, mūsų atveju, principo bei pareigos prasmė. Taigi, kas yra principas ir kas yra pareiga?— Principas turi įvairios prasmės įvairiose žmogaus protinio gyvenimo srityse. O mums ypatingai turi rūpėti praktinis gyvenimo bei veikimo principas, kaipo jųdviejų pradžia, arba pradas: *principium*, iš kur yra kilęs principo terminas, kaip žinome, lotyniškai reiškia pradžią. Šitoje *praktinėje srityje principas yra bendras proto teigimas, kuriuo nustatoma tai, kas privalo būti.* Tai, kas privalo būti dažniausiai, bet ne visuomet, yra tikslas. O tikslas yra veiksmo pradžia ta prasme, kad tikslas stumia žmogų veiksmą atlikti. Todėl, jei tikslo atsiekimas yra vykdymo tvarkoje veiksmo galas, tai sumanymo ir pasiryžimo tvarkoje tikslas yra jo pradžia. Štai kokia prasme principas, nustatąs paprastai veiksmo tikslą, yra veiksmo pradas. Ir iš tikro, joks žmogiškasis veiksmas, sąmoningas ir tikslingas, negali apsieiti be protingo prado, kuris yra ne kas kita kaip idėja, arba plačiai suprantamas principas. Žmogaus veikimas, neturįs savo pradedamuoju punktu protingos minties, yra instinktyvus arba automatiškas krutėjimas, kuris atsitiktinai gali būti naudingas, bet niekados negali būti protingas bei tikslingas veikimas, kuris tik vienas tepritinka protingai bei laisvai žmogaus prigimčiai. Žmogiškasis veikimas, iš esmės esąs kultūrinis veiksmas, tuo ir skiriasi nuo neprotingo gyvulio veiksmų, kad jo pagrinde glūdi proto mintis, arba bendra idėja.

Principas yra vadovaujamasis pradas, turįs bendros reikšmės. Vadovaujamoji reikšmė ir *bendrumas* yra dvi esminės principo savybės. Sakysime, turime principą, kuris mums skelbia, kad yra gera mylėti savo artimas, ir kad todėl yra bloga jis neapkęsti. Nustatydamas tai, kas privalo būti mūsų santykiuose su kitais žmonėmis, t. y. nustatydamas meilę kaip tikslą, šitas proto teigimas įgauna mums tos vadovaujamosios reikšmės, kokios kad turi praktinis elgimosi principas. Sykiu šitas principas pasi-

žymi tikra reikšme tik tol, kol jis yra imamas kuo bendriausia prasme. Jei pasakysime, jog gera yra mylėti tik tuos, kurie mums yra malonūs, tai principo grynumas bus jau sudrumstas simpatijos sąlyga ir tuo pačiu žymiai prisiartins prie pataikavimo mūsų užgaidoms. Panašiai yra su bet kuriais praktinio veikimo principais: principai tik tol yra tikrai vertingi, kol jie imami bendra prasme ir kol jie turi tikros vadovaujamosios reikšmės. Bet kaip tik principo išlaikymas su šitomis pagrindinėmis savybėmis sudaro visą jo realizavimo sunkumą. Yra juk lengva skelbti demokratizmo principas, stengiantis įsigyti lygybės teisių, bet daug yra sunkiau pripažinti lygios teisės savo priešininkams, esantiems mažumoje. Lengva yra pripažinti proporcionalumo principas, kai jis išeina mūsų naudai, bet daug sunkiau išlaikyti šitas principas tada, kai tenka atiduoti keletas vietų parlamente mažumoms. Lengva yra skelbti laisvo žodžio ir susirinkimų principas, kai su šitos laisvės pagalba tikimės nugalėti savo priešus, bet daug sunkiau pagerbti žodžio ir susirinkimų laisvės principas, kai šita laisvė turi būti pripažinta opozicijai, ir t. t. ir t. t. Tariamieji praktikai dažnai pateisina principų susiaurinimą nurodytose aplinkybėse, vadindami jį realiosios politikos reikalavimu; bet pažiūrėjus drąsiai tiesai į akis, dera tai pavadinti nekultūringu principo supratimu arba net tuo atsipalaidavimu nuo principų, kuris anaiptol nereiškia realiosios politikos tikra to žodžio prasme, kadangi, regimai patogus iš arti, jis pasirodo kenksmingas plačioje visuomeninio gyvenimo perspektyvoje.

Pareigos sąvoka yra artimai susijusi su principo sąvoka. Jei principas yra bendras proto teigimas, kuriuo sustatoma tai, kas privalo būti, tai *pareiga yra tai, kas yra darytina, kad įvyktų tai, kas privalo būti.* Jei, pavyzdžiui, principu konstatuojama, kad gera yra mylėti savo artimas ir bloga jis neapkęsti, tai mūsų pareiga bus vengti visa tai, kuo reiškiasi artimo neapykanta, ir stengtis įsigyti visa tai, kuo reiškiasi artimo meilė. Taigi pareiga yra tai, kas privalu daryti pagal principą, kuris mums nurodo tai, kas privalo būti. Jei principas dažniausiai mums nurodo tikslą, tai pareiga paprastai mums stato uždavinį. Pavyzdžiui, principas mums sako, kad protingai žmogaus prigimčiai tepritinka geri tikslai ir kad sykiu nepritinka

blogos priemonės. Tada pareiga mums stato uždavinį rinktis gerų tikslų ir aplenkti blogas priemones.— Pasirodo tokiu būdu, kad kalbėti apie principus bei pareigas yra faktinai beveik tas pat, ką kalbėti apie tikslus bei uždavinius. Todėl žmogus, neturįs aiškaus susipratimo principų bei pareigų atžvilgiu, negali būti visai sąmoningas savo tikslų bei uždavinių klausimuose.

Tuo tarpu sąmoningumas tikslų bei uždavinių klausimuose yra viena iš sąlygų veikimo sėkmingumui, kadangi normaliame veikime yra neišvengiamas sąmoningas suderinimas tikslo, uždavinio ir dargi priemonių. *Tikslas yra gėrybė, siekiama kaipo tai, kas privalo būti. Uždavinys yra užduodamas tikslo atsiekimas. Priemonė yra tai, su kieno pagalba uždavinys yra atliekamas ir tikslas atsiekiamas.* Išimkime iš veikimo nors vieną iš nusakytų pradų, ir tikrai žmogiškasis veikimas negalės įvykti. Jei nėra tikslo, negali būti ir tikslingo veikimo, kuris tepritinka žmogui. Jei nesistatoma uždavinio, nesiryžtama atsiekti tikslas. Jei nevartojamos priemonės, negali būti atliktas uždavinys.

Šitoje normalioje veikimo eigoje *principas turi normuojamosios reikšmės,* tuo tarpu kai *pareiga turi vykdomosios galios.* Kitaip tariant, principas veda veikimą normaliomis vėžėmis, o pareiga daro uždavinius vykdytinus. Todėl žmogus, nesivadovaująs principais, neišvengiamai iškryps savo veikime iš normalių vėžių, o žmogus, nesiskaitąs su pareigomis, nesistatys jam privalomų uždavinių. Iš čia jau matyti, kad susipratimas principų bei pareigų atžvilgiu yra vienas reikiamų laidų, kad veikimas būtų sąmoningas, tikslingas ir sėkmingas.

Su principų bei pareigų supratimu tampriai yra surištas klausimas, kas yra veikime teoriškumas ir praktiškumas, idealizmas ir realizmas, maksimalizmas ir reliatyvizmas. Paprastai žmonės yra linkę laikyti geromis savybėmis vieną tik pusę iš minėtų dvejetų: idealizmą arba realizmą, maksimalizmą arba reliatyvizmą, teoriškumą arba praktiškumą. Tuo tarpu šitokiame vienašališkajame nusistatyme yra nelemto nesusipratimo, ir būtent todėl, kad normalus veikimas nėra imamas su visu savo sudėtingumu, kuris faktinai pateisina vienu atžvilgiu idealizmą, antru atžvilgiu — realizmą, trečiu atžvilgiu — maksimalizmą, ket-

virtu atžvilgiu — reliatyvizmą, penktu atžvilgiu — teoriškumą, šeštu atžvilgiu — praktiškumą. Nesigilindamas į šitą veikimo sudėtingumo analizę, tepažymėsiu vien labai trumpai atitinkantį kiekvieną sąvoką atžvilgį. *Idealizmas* turi pasireikšti veikime, pasirinkime gerų tikslų ir įsitikinime, kad šitie tikslai yra atsiekiami vadovaujantis teisingais ir padoriais principais. *Realizmas* turi charakterizuoti veikimą, statantis eilinių uždavinių ir renkantis sėkmingų priemonių. Kitaip tariant, tikslus ir principus nustato visų pirma *idėjos;* tuo tarpu vykdomieji uždaviniai ir priemonės pareina visų pirma nuo *realybės,* arba tikrovės. Toliau, *maksimalizmas* turi charakterizuoti galutinius tikslus, kas politiniame veikime dažnai vadinama *programa maximum. Reliatyvizmas* turi pasireikšti prisitaikyme prie realių gyvenimo reikalavimų, statantis eilinius uždavinius, ir sėkmingame parinkime vartotinų priemonių, kas politiniame veikime dažnai vadinama *programa minimum.* Savaime suprantama, kad programa *minimum* neprivalo principialiai prieštarauti programai *maximum,* nes pastaroji kaip tik turi nustatyti veikimo pakraipą pirmajai. Nedera taip pat matyti veikime principialaus prieštaravimo tarp teoriškumo ir praktiškumo. Gerai suprastas *teoriškumas* yra apsipažinimas su ilgesniu kitų žmonių patyrimu, sukodifikuotu į tam tikrą veikimo *teoriją.* Gerai suprastas *praktiškumas* yra nuosavas patyrimas, leidžiąs sėkmingai realizuoti veikimo uždavinius *praktikoje.* Tikras teoriškumas ir tikras praktiškumas viens antro reikalauja, nes blogas yra teoretikas, kuris nenori skaitytis su praktika, ir blogas yra praktikas, kuris nenori pažinti teorijos. Taigi teorija ir praktika toli gražu nestovi principialaus tarp savęs prieštaravimo santykyje.

Kaip matome, normalus bei sėkmingas veikimas yra daug sudėtingesnis dalykas, kaip kad jis paprastai atrodo diletantui teoretikui ar diletantui praktikui, sentimentaliam idealistui ar pasenusiam dvasia praktikui, revoliucingam maksimalistui ar nesiskaitančiam su priemonėmis etikos minimalistui.

Štai keletas pastabų apie privalomas normalaus veikimo savybes.

Po šitų įvedamųjų pastabų, kurios savaime piršosi kalbant bendrai apie principus bei pareigas, turime jau spe-

cialiai susidomėti ateitininkų principais bei pareigomis. Klausimai, į kuriuos čia turime sau atsakyti, yra šitokie: kokie yra ateitininkų vedamieji, arba normuojamieji, principai ir kokios yra vykdomosios jų pareigos. Į tuos klausimus tegalima atsakyti vien ryšyje su ateitininkų organizacijos bendrais tikslais ir su jų veikimo vykdytinais uždaviniais. Pagal tai mano referatas ir turi susiskirstyti į dvi dalis, iš kurių pirmojoje eis kalba apie ateitininkų principus bei pareigas „Ateities" organizacijos tikslų atžvilgiu, o antrojoje bus nustatomi ateitininkų principai bei pareigos jų vykdomųjų uždavinių atžvilgiu.

I. Ateitininkų principai bei pareigos „Ateities" organizacijos tikslų atžvilgiu

Bendrieji „Ateities" organizacijos tikslai pareina nuo dviejų pagrindinių dalykų, būtent, pirma, nuo to, koks realinis reikalas yra pašaukęs „Ateities" organizaciją į gyvenimą, ir, antra, nuo to, koks idealinis organizacijos tipas privalo atitikti minėtąjį realinį gyvenimo reikalavimą. Kitaip tariant, *„Ateities" organizacijos tikslai pareina, iš vienos pusės, nuo jos faktinės kilmės ir, iš antros pusės — nuo jos idealinės esmės.* Tokiu būdu galima kalbėti, iš vienos pusės, apie ateitininkų principus bei pareigas ryšyje su genetine „Ateities" organizacijos kilme, o iš kitos pusės — ryšyje su idealine jos prigimtimi, kuri turi būti sistemingai išvystoma.

1. Ateitininkų principai bei pareigos, surišti su „Ateities" organizacijos kilme

Taigi visų pirma kyla klausimas, kas yra ypatingo faktiniame „Ateities" organizacijos atsiradime, kas turi realios reikšmės jos tikslus statant ir kas todėl taip pat sprendžia apie ateitininkų principus bei pareigas. Stropiai besidomint „Ateities" organizacijos atsiradimo aplinkybėmis galima pastebėti du reikšmingu dalyku: pirma, kad „Ateitis" atsirado vienos kartos atstumoje nuo mūsų tau-

tinio atgimimo pradžios, t. y. tada, kai šitas atgimimas ne tik pusėtinai įsigalėjo lietuvių visuomenėje, bet ir laimėjo minimalines laisvo išsivystymo sąlygas; ir antra, kad „Ateitis" buvo savo kilme protestu prieš tą demoralizuojančią rusų mokyklų ir valdžios įtaką, kuri nešė su savimi dechristianizaciją, nihilizmą ir anarchiją. Jei mūsų tautinis atgimimas buvo visų pirma ir labiausiai protestu prieš mūsų šviesuomenės sulenkėjimą ir suaristokratėjimą, tai mūsų religinis atgimimas buvo visų pirma ir labiausiai protestu prieš mūsų šviesuomenės religinį, dorinį ir visuomeninį sumenkėjimą rusiškojo nihilizmo įtakoje. Todėl, *jei su „Aušra" yra surištas mūsų tautinis atgimimas, tai su „Ateitimi" dera rišti dvasinis mūsų atgimimas.* Pirmasis suteikė mūsų šviesuomenės gyvenimui individualinės tautinės lyties, antrasis veda šviesuomenę į pilnutinį krikščioniškojo gyvenimo turinį. „Aušra" nušvietė mūsų žemiškąjį gyvenimą gimtajame krašte; „Ateitis" žada mus vesti į amžinąjį gyvenimą dieviškoje mūsų tėvynėje. *Be „Aušros" mūsų tėvynėje nebūtų galėję būti ir kitokios „Ateities", kokia ji dabar yra; o be „Ateities" „Aušra" nebūtų įgavusi tikros savo prasmės.* „Ateitis" taip laikosi „Aušros", kaip gyvenimo turinys laikosi gyvenimo formos, arba lyties. *„Aušra" pasistatė tikslą atnaujinti mūsų gyvenimą tautinėje lytyje; „Ateitis" ryžosi atnaujinti mūsų gyvenimą dieviškajame turinyje,* ir tai, o ne ką kitą, skelbia mums „Ateities" įbalsis: *omnia instaurare in Christo*[1]. Žodžiu tariant, du mūsų atgimimu, tautinis ir dvasinis, yra organiškai su savimi surištu.

Iš to, kas pasakyta apie „Ateitį" kaip apie antrąjį mūsų atgimimą, galima jau nustatyti principialus ateitininkų nusistatymas tautybės klausime. Jei tautinė gyvenimo lytis yra neatskiriama nuo gyvenimo turinio ir tarnauja šitam turiniui reiškimosi priemone, tai *ateitininkų, kaip ir visų katalikų, tautybė yra laikoma būtinu teigiamuoju gyvenimo veiksniu.* Bet sykiu tautinė lytis, kaip gyvenimo reiškimosi priemonė, negali būti imama gyvenimo tikslu. Yra savaime aišku, kad nelygstamasis gyvenimo turinys yra vertingesnis už gyvenimo lytį, kaip kad tikslas yra vertingesnis už priemonę, su kurios pagalba jis yra atsiekiamas, nors sykiu dera nusimanyti, kad normalus gyvenimas negali apsieiti nei be lyties, nei be tu-

rinio, kaip kad joks veikimas negali apsieiti nei be tikslo, nei be priemonės. Čia tik svarbiausia pastatyti gyvenimo lytį į tinkamus santykius su gyvenimo turiniu. Kosmopolitai internacionalistai vienašališkai įvertina gyvenimo turinį, nesiskaitydami pakankamai su tautine gyvenimo lytimi. Tautininkai nacionalistai vienašališkai įvertina tautinę gyvenimo lytį, nesiskaitydami pakankamai su gyvenimo turiniu. Pirmieji atitrūksta nuo realinio tautos pagrindo; antrieji, užsisklęsdami tautiniame ekskliuzyvizme, nustoja deramo bendravimo su dvasiniu visos žmonijos turiniu. Vien išlaikant lemtą sintetinę pusiausvyrą tarp tautinės gyvenimo lyties ir bendro žmogiškojo gyvenimo turinio tegalima tinkamai išspręsti tautinis klausimas sutartinėje su visuotiniais žmonijos idealais. Štai, tarp kitko, kokia prasme katalikas gali būti ištikimas sykiu ir individualinei savo tautai, ir visuotinei Katalikų Bažnyčiai, kuri geriausiai atvaizduoja amžinuosius žmonijos idealus.

Tautybė, imama tikslu, kaip kad yra linkę daryti tautininkai nacionalistai, įeina į neišsprendžiamą antagonizmą su kitomis tautybėmis. Tautybė, imama priemone vadovautis visuotiniam gyvenimo turiniui reikštis, pakenčia šalia savęs įvairias reiškimosi lytis. Tinkamai supratus šitas tautines reiškimosi lytis matoma, kad jos net negali sau prieštarauti, tuo tarpu kad prieštarauja iš tikro įvairūs gyvenimo turinio supratimai, arba, plačiau tariant — įvairios pasaulėžiūros. Todėl katalikų idealas yra tai, kad visuotinė ir tikroji pasaulėžiūra, kuri tegali būti vienintelė, sutartinai reikštųsi įvairiose individualinėse tautinėse lytyse. Šitokis idealas, palyginus su kosmopolitų internacionalistų idealu, yra ne tik turtingesnis, bet ir realesnis, kaip besiremiąs gyvenimo faktais ir todėl lengviau įvykdomas.

Taigi *tautybė yra būtinas teigiamasis gyvenimo veiksnys, kaip jo sutelktinė reiškimosi lytis; ji yra palenkta gyvenimo turiniui, kaip kad individualinė priemonė yra palenkta visuotiniam tikslui; sykiu įvairios tautybės gali ir privalo būti taip suderintos tarp savęs, kaip kad įvairios individualinės lytys gali reikšti vieną visuotinį turinį.— Iš šito katalikiškojo tautybės supratimo plaukia ateitininkams teigiamoji pareiga visomis leistomis priemonėmis dirbti gerai suprastos tautybės naudai ir neigiamoji*

pareiga — nelaikyti tautybės gyvenimo tikslu, vertingesniu už gyvenimo turinį, ir sykiu vengti tautinio ekskliuzyvizmo, neleidžiančio tautoms sueiti į harmoningą visos žmonijos sąjungą.

Nebūdami principe tautininkai nacionalistai, ateitininkai negalėjo pasitenkinti vienu tik įbalsiu: viskas atnaujinti tautinėje lietuvių gyvenimo lytyje. Kai tautinis atgimimas buvo jau tam tikrame laipsnyje įvykęs faktas, teko net visas savo dėmesys ir visa savo energija pakreipti visų pirma į dvasinį atgimimą, kuris tegalėjo vien ateityje įvykti. Štai kodėl buvo mestas dienos įbalsiu posakis „Viskas atnaujinti Kristuje",— įbalsis, kuris svorio centrą perkėlė į dvasinį gyvenimo turinį. Pakartoju, antras dvasinis atgimimas ne tik neneigia, bet remiasi pirmuoju tautiniu atgimimu, suteikdamas jam net gilesnės prasmės. Tai kaip tik išreiškia kitas ateitininkams taip pat savas įbalsis, būtent, tarnauti sykiu Dievui ir Tėvynei. Šitas įbalsis, jungdamas dvasinį gyvenimo turinį su tautine jo lytimi, jungia taip pat dvasinį mūsų atgimimą su tautiniu atgimimu ir sykiu išlaiko tarp jųdviejų tinkamą perspektyvą, statydamas pirmoje vietoje nelygstamąjį tikslą ir tik antroje vietoje — lygstamąją priemonę.

Suvedant krūvon abudu įbalsiu galima gauti vienas įbalsis, kuris pilniau išreikštų bendrąjį ateitininkų uždavinį. Tai yra: *Viskas atnaujinti Kristuje tarnaujant Dievui ir Tėvynei.* Tokį bent tikslą pasistatė antrasis mūsų atgimimas, pašauktas užbėgti už akių tai demoralizuojančiai įtakai, kuri ėjo iš barbariškos rusų valdžios ir iš ištižusios laisvamanybėje rusų inteligentijos. Savaime aišku, kad šito įbalsio realizavimas tegalėjo prasidėti nuo atitinkamo jaunosios kartos išsiauklėjimo bei išsilavinimo. Štai kodėl antrasis mūsų atgimimas, lėmęs mums ateitį, pasireiškė mokslą einančio katalikiškojo jaunimo organizacija. Žinoma, iš jaunimo galima apskritai reikalauti, kad jis tik savo pajėgomis galėtų visuomenėje realizuoti tokį platų ir niekuomet visai neįvykdomą įbalsį kaip „Viskas atnaujinti Kristuje tarnaujant Dievui ir Tėvynei". Tačiau yra visai natūralu ir reikšminga, kad šitasai dvasinis atgimimas buvo prasidėjęs jaunimo tarpe. Juk yra aišku, kad ateitis bus tokia, kaip galutinai išsiauklės bei išsilavins naujoji karta. Todėl visai pravartu pasistatyti klausimas,

kokia privalo būti lietuvių mokslą einančio katalikiškojo jaunimo organizacija, kad ji kuo geriausiai atsakytų didžiajam savo įbalsiui. Atsakyti į šitą klausimą, reiškia susekti ateitininkų principai bei pareigos ryšyje su idealine „Ateities" organizacijos esme.

2. *Ateitininkų principai bei pareigos, surišti su idealine „Ateities" organizacijos esme*

Trumpai tariant, *„Ateities" organizacija yra ne kas kita kaip mokslą einančio lietuvių katalikiškojo jaunimo sąjunga.* Šitoje „Ateities" organizacijos aptartyje galima įžvelgti bent keturios esminės žymės: pirma, „Ateitis" yra *lietuvių* organizacija; antra, „Ateitis" yra *katalikų* organizacija; trečia, „Ateitis" yra *jaunimo* organizacija, ir ketvirta, „Ateitis" yra *mokslą einančių žmonių* organizacija. Kitaip tariant, iš visų lietuvių „Ateitis" renkasi katalikus; iš visų katalikų „Ateitis" renkasi jaunimą; iš viso jaunimo „Ateitis" renkasi mokslą einančius žmones. Kai yra sakoma, kad „Ateitis" yra lietuviškoji organizacija, tai reiškia, kad ji laiko tautybę teigiamuoju gyvenimo veiksniu ir statosi pareigą dirbti tautybės naudai. Kai yra sakoma, kad „Ateitis" yra katalikiškoji organizacija, tai reiškia, kad į savo pagrindą ji dedasi katalikiškosios pasaulėžiūros ir organizacijos principus bei pareigas. Kai yra sakoma, kad „Ateitis" yra jaunimo organizacija, tai reiškia, kad ji turi *ruošiamosios reikšmės,* t. y. ruošia šitą jaunimą prie rimtų subrendusio gyvenimo tikslų. Kai yra sakoma, kad „Ateitis" yra mokslą einančio jaunimo organizacija, tai reiškia, kad ji yra *būsimųjų inteligentų organizacija.*

Kalbėti apie „Ateities" lietuviškumą nėra reikalo po to, kas yra pasakyta apie „Ateities" santykiavimą su „Aušra", arba apie dvasinio mūsų atgimimo ryšius su tautiniu mūsų atgimimu. Trys kitos esminės žymės, analizuojamos ryšyje su „Ateities" tikslais, duos mums progos patirti visą eilę svarbių ateitininkams principų bei pareigų.

Visų pirma, „Ateities" katalikiškumas turi kapitalinės reikšmės ateitininkų tikslams ir uždaviniams, principams ir pareigoms. Šitas katalikiškumas reiškia, kad *dvasinis mūsų atgimimas, pasistatęs tikslu viskas atnaujinti Kris-*

tuje, tegali įvykti vien sutartinėje su Katalikų Bažnyčia ir dargi su josios pagalba. Todėl kiekvienam Ateities nariui, jau kaip katalikui, yra privalomas katalikiškasis korektiškumas gyvenime bei veikime. Smulkiai nagrinėti, kas yra šitas katalikiškasis korektiškumas ir kaip jis privalo reikštis gyvenime bei veikime, reikštų nagrinėti visas katalikiškasis katekizmas, kur yra suglausti svarbiausieji krikščioniškosios pasaulėžiūros principai ir katalikiškojo gyvenimo bei veikimo pareigos. Kalbant apie „Ateities" organizaciją tedera visų pirma bendrai konstatuoti, kad *ji, kaip katalikiškoji organizacija, turi be jokių rezervų pripažinti Katalikų Bažnyčią neklaidingą religijos ir doros klausimuose sykiu su jos individualiniu reiškėju šv. Tėvo asmenyje ir paskui padaryti visai nuoseklių ir todėl lojalių išvadų apie bažnytinės hierarchijos vadovybę religijos bei doros dalykuose.*

Tačiau tai, kas mums ypatingai turi rūpėti, kalbant apie „Ateities" katalikiškumą, yra ne bendri visiems katalikams principai bei pareigos, bet tai, kokie principai ir kokios pareigos yra primygtinai pabrėžtini ryšyje su „Ateities", kaip mokslą einančio jaunimo organizacijos, katalikiškumu. Yra juk savaime aišku, kad katalikiškumas reikalauja tam tikrų bendrų pažiūrų į pasaulį, palenkia religinį gyvenimą vieningos hierarchijos vadovybei, nurodo tam tikrą bendrą gyvenimo tikslą, nustato tam tikrą vienodą veikimo metodą, teleidžia vartoti tam tikras priemones ir t. t. Šitokis pasaulėžiūros, vadovaujančios hierarchijos ir gyvenimo bei veikimo būdo vieningumas sudaro tarp katalikų tą visuotinį draugingumą, kuris antprigimtinėje tvarkoje turi savo idealu šventųjų bendravimą ir kuris šiaip ar taip turi pasireikšti katalikiškojo mokslą einančio jaunimo organizacijoje. Trumpai tariant, *katalikiškumo žymė sudaro mokslą einančiam katalikų jaunimui tiek svarbaus bendrumo, kad jo organizacija iš esmės gali ir privalo būti vieninga.* Jei suskirstysime katalikiškąją organizaciją į nepriklausomas organizacijas pagal amžių, katalikiškasis jaunimas nustos nuoseklaus organiško išsivystymo per įvairius savo amžiaus laikotarpius. Jei suskirstysime katalikiškojo jaunimo organizaciją pagal atskiras veikimo sritis arba pagal įvairias pažiūras į antraeilius dalykus, katalikiškasis jaunimas nustos neiš-

vengiamai to visuotinio draugingumo, kuris yra neatskiriama gerai suprasto katalikiškumo savybė.

Dėl nurodytos priežasties, *pagal vieningumo principą, „Ateičiai" kyla pareiga tokių statyti savo organizacijai tikslų bei uždavinių ir tokias vartoti savo veikimui priemones, kad į šitą organizaciją galėtų ir privalėtų įstoti visas katalikiškasis jaunimas.* Taigi, iš vienos pusės, mokslą einančio lietuvių katalikiškojo jaunimo organizacija iš esmės privalo būti vieninga; pagal tai, iš antros pusės, „Ateitis" turi prievolės pasirūpinti, kad ji kaip tik ir būtų šitokia vienintelė mokslą einančio lietuvių katalikiškojo jaunimo organizacija.

Šita „Ateities" prievolė reikalauja, kad nei į jos įstatus, nei į jos veikimo būdą nebūtų įvesta nieko tokio, kas galėtų suskaldyti katalikiškąjį jaunimą. Tai visų pirma reiškia, kad *„Ateitis", kaip mokslą einančio lietuvių katalikiškojo jaunimo sąjunga, neprivalo būti jokia prasme partinė organizacija.* Socialinio bei politinio veikimo srityje katalikai gali skirtis savo pažiūromis, kadangi čia nėra dar vienos visiems katalikams privalomos programos, suformuluotos visose smulkmenose. Bet kaip tik socialinis bei politinis veikimas negali sudaryti vieno iš uždavinių „Ateities" organizacijai, kuri, kaip mokslą einančio jaunimo organizacija, tegali vien ruošti savo narius prie tokio veikimo plačiose katalikiškumo ribose. Todėl *principialiai „Ateitis" turi, iš vienos pusės, drausti neturintiems brandos liudymo nariams priklausyti prie bet kurios partijos ir kištis į partijų veikimą, o iš kitos pusės, palikti laisvę turintiems brandos liudymą nariams priklausyti prie partijų ir dirbti partijos darbą su sąlyga, kad priklausomoji partija neprieštarautų Katalikų Bažnyčios principams ir reikalams.*

Abudu apribojimu plaukia tiesioginiu būdu iš „Ateities" organizacijos tikslų. Per ankstybas įsikišimas į partijų gyvenimą padaro faktinai negalimą tą ateitininko išsiauklėjimą bei išsilavinimą, kurio „Ateities" organizacija siekia kaip vieno iš savo tikslų. Ir tai labai ryškiai išeina aikštėn tų ateitininkų fizionomijoje, kuriems teko per anksti dirbti partinis darbas. Jei jaunas partijos veikėjas ir įgauna tam tikro vikrumo, energijos ir sumanumo politiniams tikslams siekti, tai jis, iš kitos pusės, sustoja vie-

toje intelektualiniame savo išsilavinime ir aiškiai atžengia doriniame savo išsiauklėjime. Visiems yra žinoma politikos jaudinamoji veikmė ir tos gausingos pagundos, kurias ji stato žmogaus sąžinei. Šita jaudinamoji veikmė ir šitos pagundos turi fatališkos reikšmės nesubrendusiai asmenybei: jos beveik neišvengiamai pasirodo stipresnės už šitą pastarąją. Todėl jauno politiko lavinimasis paprastai užsisklendžia partiniame ekskliuzyvizme, o dorinis auklėjimasis pasidaro auka to partinio oportunizmo, kuris stengiasi pateisinti visas priemones, regimai naudingas partijos tikslams.

Sakydamas tai, aš esu vis dėlto labai tolimas nuo noro, kad „Ateities" organizacija principialiai atitrauktų ateitininkus nuo politinio, socialinio ir apskritai visuomeninio gyvenimo. Kaip pamatysime vėliau, ruošimas savo narių prie socialinės, politinės ir apskritai visuomeninės akcijos yra vienas gyviausių „Ateities" uždavinių. Tik šitas ruošimas, vedamas plačiose katalikiškumo ribose, neprivalo per anksti nepasiruošusius ateitininkus pastumti į partinį veikimą, kuris tokiais atvejais labai lengvai gali išvystyti jauname veikėjuje protinį ekskliuzyvizmą ir dorinį nihilizmą.

Iš kitos pusės, žinoma, negalima uždrausti subrendusiems ateitininkams naudotis savo pilietiškąja teise priklausyti prie partijų; bet tokiais atvejais „Ateities" organizacija gali reikalauti iš savo narių, kad jie, norėdami pasilikti „Ateities" organizacijoje, nesidėtų prie partijų, kurių tikslai nesuderinami su Katalikų Bažnyčios reikalavimais ir tuo pačiu su „Ateities" katalikiškumu. Tačiau jei subrendęs ateitininkas dedasi prie kokios nors partijos, jis tai daro ne kaip „Ateities" organizacijos narys, bet kaip laisvas pilietis, kuriam dažniausiai neišvengiama surišti savo socialinis ir politinis veikimas su kokios nors partijos veikimu. Tik *susipratęs ateitininkas turi žiūrėti į partiją kaip į neišvengiamą socialinių, politinių ir šiaip jau visuomeninių uždavinių specializaciją, anaiptol nereikalaujančią iš jokio savo nario dvasinio ekskliuzyvizmo ir brutalaus antagonizmo santykiuose su kitomis partijomis.*

Būdama vienintelė mokslą einančio katalikiškojo jaunimo sąjunga Lietuvoje, „Ateitis" tegali būti ne centrali-

zuota, bet federatyvinė organizacija, susidaranti ne iš atskirų narių, bet iš įvairių jaunimo grupių, kurios susidaro pagal vietos, amžiaus ir specialių uždavinių ypatybes. *Šitokia decentralizacija yra reikalinga tam, kad bendri „Ateities" principai bei pareigos galėtų būti praktiškai pritaikyti prie realių reikalavimų, kurių stato įvairios vietos, įvairūs amžiaus laikotarpiai ir įvairūs specialūs uždaviniai.* Tokiu būdu viena federatyvinė iš savo pobūdžio mokslą einančio *katalikiškojo jaunimo sąjunga savo gyvavime bei veikime decentralizuojama pagal regionalizmo, koncentriškumo ir uždavinių specializavimo principus.* Pagal regionalizmo principą ateitininkai sueina į atskiras vietines „Ateities" draugijas, ir atskiros artimos ateitininkų draugijos sueina į regionus, arba apygardas. Pagal koncentriškumo principą ateitininkai dalijasi į jaunesniuosius ateitininkus, vyresniuosius ateitininkus, ateitininkus studentus ir ateitininkus sendraugius. Pagal uždavinių specializavimo principą ateitininkai sueina į atskirus ratelius, kurie turi įvairių lavinimosi arba auklėjimosi tikslų.

Iš visų trijų principų tik vienas regionalizmo principas reikalauja tikslesnio paaiškinimo, kadangi klaidingai suprantamas jis gali būti kenksmingas organizacijos vieningumui. Nėra abejonės, kad regionalizmas apskritai reiškia tam tikrą sutelktinę individualybę, kad ir gana sunkiai pagaunamą ir aptariamą. Todėl kai kuriais bendrais bruožais ateitininkai žemaičiai skirsis nuo ateitininkų aukštaičių, ateitininkai suvalkiečiai — nuo ateitininkų rytiečių ir t. t. Bet jei net tautybė, pilniausioji sutelktinė individualybė, nesudaro gyvenimo tikslo, tai juo mažiau individualiniai vietiniai skirtumai gali būti apygardų ateitininkams tikslais, pagal kuriuos jie turėtų susiskirstyti į nepriklausomas katalikiškas formacijas. *Gerai suprastas regionalizmas tepadeda vien tikslingiau pritaikyti bendrus „Ateities" tikslus prie vietos reikalavimų ir tuo pačiu praktiškiau juos realizuoti konkretinėse gyvenimo aplinkybėse.* Organizacijos vieningumas laiduoja bendrų principų bei pareigų tvirtumą bei grynumą; regionalizmo principas laiduoja praktiškąjį principų bei pareigų realizavimą konkretinėse vietos aplinkybėse. Tarp šitų dviejų at-

žvilgių ne tik nėra prieštaravimo, bet dar yra sutarimas, kuris yra reikalingas organizacijos galingumui.

Kai kam gali pasirodyti, kad Ateities Sąjunga nesistato savo tikslu sujungti visą mokslą einantį lietuvių katalikiškąjį jaunimą, kadangi „Ateitis" ir ateitininkas(-ė) yra vardai, kurie tarsi reiškia specialią šito jaunimo grupę. Faktinai šitie vardai yra atsitiktinės kilmės, nors ir gerai tinka praktiškai sutrumpinti mokslą einančio lietuvių katalikiškojo jaunimo pavadinimui. *Tai, kas yra svarbiausia jaunimui, kaipo tokiam, yra susirūpinimas savo ateitimi ir pasiruošimas prie savo gyvenimo bei veikimo tikslų.* Štai kodėl trečioji esminė „Ateities" organizacijos žymė yra tai, kad šita organizacija turi ruošiamosios reikšmės. *„Ateities" sąjunga ruošia jaunimą tam, kad savo ateities gyvenime bei veikime jis būtų katalikiškas, lietuviškas, inteligentiškas ir aktyvus tikra šitų žodžių prasme.* Tik supratus ir laikant galvoje katalikiškojo jaunimo organizacijos ruošiamąją reikšmę, galima tinkamai suprasti ir lemtai vykdyti „Ateities" tikslus bei uždavinius.

Jaunimas, kaipo jaunimas, yra visuomet ūgėjimo, brendimo tarpsnyje. Todėl ir jo visos organizacijos turi skaitytis su šituo faktu, norint, kad jų veikimas neiškryptų iš privalomų vėžių. Būtent, *jaunimo organizacijoms privalu skaitytis savo veikime su tuo, kad šitas veikimas normaliai tegali turėti auklėjimosi, lavinimosi ir prie subrendusio veikimo pratinimosi prasmės.* Jei, iš vienos pusės, tokie jaunimo ugdymo veiksniai, kaip šeima, mokykla ir Bažnyčia, auklėja, lavina ir veikdo jaunimą, tai, iš kitos pusės, norint, kad jaunimas pasiektų tikro ir pilnutinio subrendimo, reik, kad jis iš savęs auklėtųsi ir pratintųsi veikti. Todėl iš pedagogikos yra žinomas visai teisėtas reikalavimas, kad kiekvienas auklėjimas vestų prie auklėjimosi, kiekvienas lavinimas — prie lavinimosi, kiekvienas veikdymas — prie savarankiškojo veikimo. Tuo tarpu vienas iš stipriausių auklėjimosi, lavinimosi ir savarankiškojo veiklumo veiksnių yra jaunimui jo lavinimosi ir auklėjimosi rateliai, sportinės draugijos ir panašios jo organizacijos. Katalikiškojo jaunimo sąjunga jungia bendrais katalikiškosios pasaulėžiūros principais, galima sakyti, visus auklėjimosi, lavinimosi ir savarankiškojo veiklumo veiksnius paruošiamuoju arba ugdomuoju tiks-

lu. Tokiu būdu ir *„Ateities" sąjunga turi papildyti šeimos, mokyklos ir Bažnyčios ugdomąją rolę tiek ir taip, kiek ir kaip to reikalauja jaunimo auklėjimasis, lavinimasis ir pratinimasis prie būsimojo subrendusio veikimo plačiajame visuomenės gyvenime.* Todėl būtų klaidinga manyti, kad „Ateitis" gali turėti savo veikimo tikslų, kurie išeina iš tinkamos mokslą einančio ir todėl brėstančio jaunimo veikimo srities. *„Ateities" sąjungos veikimas tik ruošia kiekviename savo naryje lietuvį, kataliką, inteligentą protininką ir inteligentą veikėją, bet negali savo nario imti jau visai susiformavusiu lietuviu, kataliku, inteligentu protininku ir inteligentu veikėju.*

Nesiskaitymas su šituo organizacinio „Ateities" veikimo principu gali turėti nelemtų išdavų. Per ankstybas pastūmimas jaunimo į veikimą, išeinantį iš ruošimosi ribų, sutrumpina protinio, dorinio ir profesinio pasiruošimo laikotarpį, kuris tikram inteligentui iš gyvo reikalo turi būti gana ilgas,— ir tokiu būdu būsimąjį inteligento veikimą padaro mažiau vertingą intelektualiniu, moraliniu ir specialiniu atžvilgiu. Tarp kitko dėl šitos priežasties politinis veikimas tokiu demoralizuojančiu būdu dažnokai veikia į mūsų pernelyg greit išdygusius politikus katalikus: protinis, dorinis ir profesinis jų pasiruošimas pasirodo nepakankamas, palyginant su darbo sudėtingumu ir jo teikiamomis pagundomis.

Kad ir ateitininkų kartais nėra tinkamai suprantama ruošiamoji „Ateities" reikšmė, įrodomuoju pavyzdžiu gali tarnauti kilusios jų tarpe prieš porą metų kalbos apie jaunimo diktatūrą,— kalbos, radusios pusiau rimto, bet vis dėlto gyvo atgarsio svajingose širdyse. Kalbėti apie jaunųjų diktatūrą gyvenime reiškia tą pat, ką kalbėti apie diktatūrą tų, kurie turi dar tik ruoštis prie gyvenimo bei veikimo. Nenuostabu todėl, kad tokia diktatūra tegali privesti prie panašių žygių, kokiu kad buvo Lietuvos gyvenime svetimų iškabų darkymas, įvykęs su fašizmo dvelkimu, labai gimiringu su jaunimo diktatūra. Panašus žygis kaip iškabų darkymas, jei ir buvo padarytas su karšta širdimi ir *bona fide*[2], tačiau aiškiai liudija apie nepakankamą protinį, dorinį ir politinį subrendimą tų, kuriems reik dar į šitą subrendimą sąmoningai eiti.

Nepasakysiu tačiau, kad jaunimo diktatūros koncepcijoje nebūtų jokios teisingos minties, nežiūrint to, kad šitos koncepcijos pagrinde glūdi didelis nesusipratimas. Kalbant visai abstraktiniu būdu negalima nepageidauti, kad mūsų gyvenime bei veikime turėtų diktatoriškos valdžios jaunatvės dvasia. Šita dvasia pasižymi iš savo prigimties visa eile gražiausių žmogiškųjų savybių: ir materialiai nesuinteresuotu idealizmu, ir aukštųjų idealų meile, ir pasitikėjimu kilniais principais, ir paslankumu į kovą su neprotingais gyvenimo įpročiais ir į pasiaukojimą, ir t. t. Kaip nepageidavus, kad šitos kilnios žmogaus dvasios savybės tvirtai valdytų žmogaus gyvenimą bei veikimą? Bet pirm reik, kad jos, pareinančios jaunimui iš prigimties, pasidarytų jo laimėto paruošiamuoju triūsu tvirto būdo ir jautrios sąžinės savybėmis; kad tai, kas pareina iš prigimties, būtų laimėta visam gyvenimui neprarandamu būdu. Patyrimas mums kaip tik parodo, kad didžiausioje daugumoje atsitikimų sykiu su kūno jaunumu prarandama ir dvasios jaunatvė, o sykiu su jąja ir visos kilnios jaunosios dvasios savybės. Rusų inteligentijos patyrimas mums liudija, kaip maža yra vertas nepagrįstas tvirtu būdu jaunasis idealizmas kovoje su gyvenimo inercija ir su visuomeninės santvarkos neteisybėmis. Revoliucinė rusų inteligentija kaip tik tikėjosi su mokslą einančio jaunimo pagalba laimėti politines laisves ir reformuoti visuomenės gyvenimą. Todėl ji jaudino ir egzaltavo šitą jaunimą politiniu atžvilgiu ir stūmė jį į reformatorišką veikimą kaip tik tuo laiku, kai šitas jaunimas turėjo brėsti protiniu, doriniu ir profesiniu atžvilgiu ir ruoštis prie politinio reformatoriško veikimo. Faktinai gyvenime pasirodydavo, kad juo aukštesnėse padangėse jaunimas skrajojo savo nieku nepagrįstomis svajonėmis mokslo ėjimo metu, juo giliau jis puldavo susidūręs vėliau su realaus gyvenimo pagundomis. Pasirodydavo tada, kad prapolitikavęs mokslo ėjimo laiką revoliucinių -izmų šokyje, tas jaunimas nebūdavo pasiruošęs laimėti realią gyvenimo kovą ir tuo patobulinti šitą gyvenimą.

Konstatuodamas šitą rusų patyrimą, aš net nereikalauju, kad jaunimas atsisakytų nuo svajonės reformuoti gyvenimą ir laimėti geresnę ateitį, labiau patenkinančią idealinę jaunatvės dvasią. Tik, norint realiai eiti prie šito

tikslo realizavimo, reik savo brendimo laikotarpį skirti rimtam ruošimuisi, bet ne nerimtam, nekantriam, nesąmoningam ir nesubrendusiam krutėjimui idealistinės egzaltacijos karštyje. *Protingas karščiu, kaip to norėjo Mickevičius, tegali būti vien tas, kas jaunatvės idealizmą, pareinantį iš prigimties, padaro paruošiamuoju triūsu įgytąja savo būdo prigimtimi.* Jaunatvės dovanos jaunimui tam ir duotos, kad jas jis panaudotų pasiruošimui prie gyvenimo bei veikimo. Todėl *kiekvienas ateitininkas turi pareigos žiūrėti į aktyvų dalyvavimą „Ateities" organizacijoje kaipo į auklėjimąsi, lavinimąsi ir ruošimąsi prie veikimo plačioje visuomenėje.*

Šita ateitininkų pareiga įgauna ypatingos reikšmės ryšyje su ketvirta esmine „Ateities" žyme, būtent su tuo, kad „Ateitis" yra *mokslą einančio* jaunimo organizacija. Didžiausioji ateitininkų moksleivių dauguma pradeda mokslą su tikslu baigti jį aukštojoje mokykloje. Tai faktinai reiškia, kad vos ne visi ateitininkai ruošiasi būti ateityje inteligentais protininkais šviesuoliais. Kitaip tariant, *„Ateitis" yra būsimųjų lietuvių katalikų inteligentų organizacija.* O jei taip, tai iš šito fakto privalu padaryti atitinkamų išvadų. Būtent, kiekvienam ateitininkui dera visų pirma nusimanyti, kokiu privalo būti tikras inteligentas ir kokią rolę privalo vaidinti inteligentiška šviesuomenė visuomenės gyvenime, o paskui atitinkamai ruoštis šitą rolę kuo geriausiai atlikti, likus subrendusiu lietuvių katalikų inteligentu. Taigi mums tenka toliau susidomėti iš pradžios inteligento ypatybėmis ir šviesuomenės pašaukimu visuomenėje, o paskui ištirti, kokių uždavinių, ryšyje su šitais klausimais, susidaro ateitininkams.

Proto pirmenybė dvasiniame žmogaus gyvenime padarė tai, kad intelektualinis išsilavinimas arba protinė orientacija imta laikyti pagrindine žyme žmogaus, iškilusio iš mažiau išauklėtos bei išlavintos plačiosios masės. Iš čia toks žmogus vadinamas inteligentu, arba, lietuviškai tariant, protininku, šviesuoliu. Tačiau būtų klaidinga manyti, kad tikras inteligentas ir ypač inteligentas katalikas teprivalo pasižymėti vien tik proto dovanomis. Tikras inteligentas, arba žmogus, iškilęs iš plačiosios masės, yra vien tas, kas visais atžvilgiais yra kilnus, kitaip tariant, kas yra geruolis, arba aristokratas neiškraipyta šito žo-

džio prasme. Turint galvoje netobulą žmogaus prigimtį, pigu suprasti, kad „tobulumo laipsnis, kuris,— kaip rašė prancūzų filosofas Boutroux,— gali būti realizuotas žmonių visumoje, turi maža šansų būti aukštas". Bet kaip tik dėl šitos priežasties yra reikalo, kad tie, kuriems lemta būti vadais plačiosioms demokratinėms masėms, būtų visais atžvilgiais tobulesni už tuos, kuriems vadovauja. Todėl į liaudies vadus tetinka vien tie rinktiniai žmonės, kurie pasižymi ir aiškiu protu, ir tvirta valia, ir pilna entuziazmo širdimi.

Inteligentijos problema tegalima teisingai pastatyti vien ryšyje su klausimu apie vadovybės reikalą plačiosioms demokratinėms masėms. Iš vienos pusės, yra aišku, kad plačiosios demokratinės masės negali lemtai gyventi bei veikti be tinkamos vadovybės; ogi iš antros pusės, yra neabejotina, kad masių vadais teprivalo būti vien geriausieji rinktiniai žmonės.

Šiais laikais vis dažniau kalbama apie demokratizmo krizę. Bet tie, kurie daugiausia apie šitą krizę kalba ir rašo, dažniausiai nenusimano, kad čia dėtas ne demokratizmo principas, bet faktinos demokratinių masių vadovybės netobulumas. Tie, kurie paneigia demokratizmo principą, niekuomet nieko geresnio nepajėgia jo vietoje pastatyti, nes demokratizmo principas yra teisėta žmonių, kaipo *vienos rūšies* individų, lygybės išraiška, skelbianti lygias moralines visų žmonių teises. Bet šitas demokratizmo principas dar nereikalauja paneigti *faktinąjį* atskirų žmogiškųjų *individų, kaipo tokių,* įvairumą bei nelygumą. Todėl, jei demokratinėms masėms yra neišvengiamas reikalas turėti vadovybę, tai yra visai prigimta ir teisinga, kad jų vadais būtų geriausieji rinktiniai individai. Visa nelaimė dažniausiai pareina nuo to, kad demokratinių masių vadovybė yra pagrįsta ne faktinuoju vadų gerumu, bet veiksniais, nesutinkančiais su gerąja vadovybe. Pasirodo, kad tikra nelaimė yra ne aristokratijos, t. y. geruomenės, buvime, bet aristokratijos, t. y. geruomenės, blogame supratime ir parėmime veiksniais, kurie neduoda moralinių teisių prie faktinos vadovybės. Feodalizmo laikais aristokratija buvo paremta giminės paveldėjimu; kapitalizmo laikais plutokratinė aristokratija yra paremta materialiniu turtu; komunistinio bolševizmo tvarkoje, kaip

ir fašizmo valdomoje visuomenėje, aristokratija atremta į demagogiškąją vienos partijos diktatūrą. Bet nei vienu atveju iš suminėtųjų visuomenės vadovybė nėra atiduota į tikros aristokratijos rankas, t. y. į rankas geriausių rinktinių žmonių ir būtent todėl, kad jie pasižymi rinktiniu gerumu.

Taigi aristokratija etimologiškai reiškia geriausių žmonių valdžią. Prieš tokį aristokratijos supratimą ir todėl — prieš tokią valdžią nieko negalima principialiai pasakyti stovint net demokratizmo sargyboje. Pasirodo tad, kad tinkamai suprasto demokratizmo principas susiderina su gerai suprastos aristokratijos principu, jei žiūrima ne į istorinius prietarus, bet į kalbamųjų dalykų esmę. Taip dalykui stovint, demokratizmo krizės skelbėjams, užuot rūgojus demokratizmą, vertėtų geriau susirūpinti tikros visuomeninės vadovybės organizacija. Iš kitos pusės, tradicinės aristokratijos neigėjams taip pat pravartu susirūpinti tuo pačiu klausimu, nes biurokratinės individualistinio kapitalizmo aristokratijos vietoje yra neišvengiama pastatyti geriausių rinktinių žmonių vadovybė. Bet jei istorinis žmonijos patyrimas neleidžia grįžti reakcijos keliu prie tradicinės aristokratijos, tai lygiai taip pat mūsų dienų patyrimas smerkia bolševistinės ir fašistinės diktatoriškos aristokratijos kelius. Tariamoji mūsų dienų demokratizmo krizė faktinai yra ne kas kita kaip gyvai jaučiama problema apie tai, kaip privalu suorganizuoti visuomenė ir vadovaujamieji jos organai, kad laisvos demokratinės masės būtų geriausių rinktinių žmonių vadovaujamos. Galima laukti, kad, praktiškai šitą problemą sprendžiant, bus sureformuotas konstitucionalizmo bei parlamentarizmo funkcionavimas; kad bus pagilintas tikro aristokratizmo principas, skiriąs reikiamą vadovybę geriausiems rinktiniams žmonėms. Bet nėra jokio pagrindo laukti, kad demokratizmo principas gali kada nors pasirodyti klaidingas kaipo principialinės žmonių lygybės, idealinio solidarumo ir lygiai visiems atdarų visokeriopų galimybių principas.

Šitoje sudėtingoje ir painioje problemoje, neradusioje dar savo galutinio praktinio išsprendimo, viena jau yra neabejotina, kas gali turėti mums ypatingos reikšmės šiuo momentu. Yra, būtent, aišku, kad sintetinis gerai suprastų

demokratizmo ir aristokratizmo suderinimas praktiškame visuomenės gyvenime negalės įvykti be atitinkamo liaudies ir šviesuomenės santykiavimo. *Šviesuomenė, arba ta visuomenės grupė, kuri susideda iš inteligentų, visomis savo susidarymo ir veikimo aplinkybėmis kaip tik yra pašaukta teikti vadovybę plačiosioms demokratinėms masėms.* Inteligentija nesudaro atskiro luomo, užsidariusio paveldėtų įpročių įtakoje: todėl ji negali būti feodalinio tipo aristokratija. Inteligentija nėra socialinė visuomenės klasė ir tuo pačiu nėra nei kapitalistų, nei proletarų klasė: todėl ji nėra diktatoriško tipo aristokratija. Taigi tikru inteligentu negalima būti nei gimimu, nei turtu, nei priklausomybe prie galingos partijos, vienu žodžiu, negalima būti juo visu tuo, kas nesudaro teigiamųjų žmogiškosios asmenybės savybių. Tikras inteligentas turi pasižymėti bent gabumais, išauklėjimu, išlavinimu, kuriamąja iniciatyva ir sugebėjimu praktikuoti bent vieną inteligentiškąją profesiją. Tuo pačiu inteligentija yra pašaukta atlikti visuomenėje visų inteligentiškųjų profesijų darbą, sukurti sykiu su tuo aukštesnę intelektualinę dvasios kultūrą ir pagal tai vadovauti liaudžiai ir visai tautai. Jei dar pridėsime, kad inteligento įtaka visuomenėje plečiasi sulig tuo, kaip auga jo asmeniškas autoritetingumas, tai aiškiai pamatysime, kad inteligentija iš prigimties yra pašaukta būti ta gerai suprasta aristokratija, kuri, kaipo susidedanti iš geriausių rinktinių žmonių, turi vadovauti demokratinėms liaudies masėms.

Bet viena yra pašaukimas, o kita — jo tinkamas realizavimas, nes kiekvienas pašaukimas uždeda lengvesnių ar sunkesnių pareigų, nes *juo aukštesnis yra pašaukimas, juo sunkesnės yra pareigos.* Ogi tikras inteligentas privalo būti rinktiniu žmogumi, kad galėtų vadovauti plačiajai visuomenei, pasigaudamas ne privilegija, ne prievarta ir ne demagogija, bet savo doriniu vertingumu, intelektualiniu išsilavinimu, profesiniu kompetentingumu, žodžiu tariant, tuo kilnumu, kuris sudaro asmeniškąjį rinktinio žmogaus autoritetingumą. Plačiosios demokratijos pažangos reikalas verčia, iš vienos pusės, auklėti bei lavinti liaudį, o iš antros pusės, ugdyti rinktinių žmonių kadrus, kadangi be šių pastarųjų pirmasis uždavinys tikrai neįvykdomas. *Demokratinės pažangos paslaptis ir glūdi tame, kad šita pa-*

žanga reikalauja iš geriausių rinktinių žmonių kilti iš masės lygumos ir paskui sykiu su savimi kelti šitą masę aukštyn. Tik toksai liaudies ir šviesuomenės santykiavimas, atremtas, iš vienos pusės, į tikrąjį šviesuomenės vertingumą ir, iš antros pusės, į laisvą liaudies pasitikėjimą savo vadais inteligentais, tarp kitko yra viltingas pagrindas tikrai demokratinei valdžiai susidaryti.

Jei uždavinys atsiekti tinkamo santykiavimo su liaudimi yra inteligentams apskritai nelengvas pašaukimas, tai lietuvio kataliko inteligento pašaukimas pasirodo mūsų laikais nelyginant sunkesnis. Lietuviui inteligentui susidaro ypatingai sunkus uždavinys pastūmėti tautinės kultūros kūrybą daug greičiau ir intensyviau, negu tai paprastai būdavo kituose kraštuose, kadangi mūsų tautinės gyvybės klausimu yra pakilti iš kultūrinio atsilikimo, kuris parėjo mums nuo slavų kaimynų. Katalikui inteligentui susidaro dargi ypatingas uždavinys pakilti iš nekultūrinio religijos supratimo ir sykiu sužadinti plačioje lietuvių visuomenėje tikrąjį religinį susipratimą. Tai reiškia, kad į rinktinio kataliko pašaukimą įeina apaštalavimo uždavinys. Pagaliau lietuviui katalikui inteligentui susidaro uždavinys pasiruošti kuo greičiausiai prie valdomosios rolės naujoje Lietuvos valstybėje. Tokiu būdu lietuvio kataliko inteligento pašaukimas yra nelyginant apsunkintas tautinio, dvasinio ir valstybinio atgimimo aplinkybių. Nenuostabu, kad tokiose aplinkybėse ir *būsimųjų lietuvių katalikų inteligentų pasiruošimas prie tautinio, religinio, valstybinio ir šiaip jau visuomeninio vadovavimo turi būti ypatingai rūpestingas, t. y. sąmoningas, tikslingas ir nenuilstamai patvarus.*

Taigi matome, kad ta aplinkybė, kad ateitininkai, kaipo mokslą einančio jaunimo organizacija, yra būsimieji inteligentai, sudaro jiems naujų pareigų pagal tai, kokie yra inteligentijos gyvenimo bei veikimo principai. *Inteligentija principe privalo būti neluominė ir neklasinė rinktinių arba geriausių žmonių grupė, kuri, dėl savo aukšto intelektualinio ir moralinio vertingumo, turi vadovauti visuomenės gyvenimui bei veikimui. Pagal šitą pašaukimą ateitininkai turi pasiruošti būti tikrais lietuviais katalikais inteligentais, kurie, kaipo rinktiniai žmonės, dėl savo išsiauklėjimo, išsilavinimo ir sugebėjimo praktiškai veikti,*

galėtų vadovauti lietuvių tautai tautinėje kultūrinėje kūryboje, religiniame susipratime, pasaulėžiūros išsidirbime ir visuomeniniame tvarkymesi. Teminiu čia keturis svarbiausius uždavinius, prie kurių ypatingai tenka ateitininkams ruoštis. *Kaipo lietuviai, ateitininkai turi įsigyti tautinio susipratimo ir ruoštis prie tautinės kultūrinės kūrybos. Kaipo katalikai, ateitininkai privalo įsigyti tikro religingumo ir pasiruošti prie platinimo religinio katalikiškojo susipratimo lietuvių visuomenėje. Kaipo inteligentai protininkai, ateitininkai turi įsigyti mokslingumo ir pasiruošti palaikyti lietuvių visuomenėje tikrą mokslišką pasaulėžiūrą. Kaipo inteligentai veikėjai, ateitininkai turi pasiruošti veikti visuomenėje, arba dirbti visuomenės darbą, neišskiriant iš jo ir valdymo pareigų.* Šituos keturis svarbiausius ateitininkų uždavinius turėsime išnagrinėti kiek smulkiau šviesoje to principo, kad inteligentai turi būti rinktiniai, arba geriausieji, žmonės, kurie, dėl savo asmeniškojo vertingumo, turi pasiimti ant savęs pareigą teikti vadovybės demokratinėms masėms.

II. Ateitininkų principai bei pareigos „Ateities" organizacijos uždavinių atžvilgiu

1. Patriotizmo principai bei pareigos tautiniame gyvenime

Ateitininkai, kaipo būsimieji lietuviai inteligentai, turi būti patriotai, sugebą giliai imti tikro patriotizmo pareigas ir vengti siauro nacionalizmo, taip kenksmingo gerai suprastiems tautybės reikalams. Nereik manyti, kad pasiruošti būti inteligentu patriotu yra toks lengvas dalykas, kuris nereikalauja rimtų studijų ir dorinių pastangų. Yra neabejotina, kad kiekviena tautinė individualybė yra palinkusi į tautinį egoizmą, vadinamą šovinizmu, panašiai kaip kiekviena žmogiškoji individualybė yra palinkusi iš prigimties į paprastąjį egoizmą. Ir kaip kiekvienai žmogiškajai asmenybei yra dorinė prievolė pergalėti savo palinkimą į egoizmą, taip kiekvienai tautai yra patriotinė prievolė pergalėti savo palinkimą į nacionalistinį šovi-

nizmą. Ir kaip tikrai didi tegali būti asmenybė, išėjusi iš siauro egoistinių interesų rato, taip tikrai didi tegali būti vien tauta, pergalėjusi savo ekskliuzyvizmą ir iškilusi į visuotines žmogaus dvasios padanges.

Tai, žinoma, nereiškia, kad tikras patriotas neprivalo rūpintis ir net ginti teisėtus savo tautos reikalus. Pasakysiu net daugiau, tikras tautinis susipratimas reikalauja net tam tikros patriotinės ortodoksijos, nuo kurios negali atsisakyti joks tautininkas, nebūdamas net nacionalistas, ir kuri gali pareikalauti didelio patvarumo kovoje už tautines teises. Bet kova už tautines teises ir teisėtus tautos reikalus niekados neprivalo mums sudrumsti tikro patriotizmo esmės supratimą. Tuo tarpu tikro patriotizmo esmę sudaro teigiamasis kūrybinis nusistatymas, tolimas nuo neapykantos savo tautiniams priešams, nuo šūkavimo ir piktžodžiavimo jų adresu, nuo tuščio pasigyrimo savo išviršinėmis tautinėmis lytimis ir t. t.

Kur kitur turėjau progos konstatuoti, kad *tikras patriotizmas turi tris pagrindines savybes, kuriomis yra: pirma, tautinės savo individualybės meilė; antra, pageidavimas savo tautai moralinės didybės, ir trečia, jungimas individualinės tautinės lyties su visuotinuoju turiniu.* Jungiant krūvon visas šitas tris pagrindines savybes, galima pasakyti, jog *tikras patriotizmas yra tautinės savo individualybės meilė, pagrįsta pageidavimu savo tautai moralinės didybės, kylančios iš visuotinio žmonijos dvasios turinio ir besireiškiančios individualinėmis tautinėmis lytimis*.*

Taip suprastas patriotizmas tiek pačiam patriotui, tiek ir patriotiškai mylimai tautai privalo būti tobulėjimo ir kultūrinės pažangos veiksnys. Jei sakoma, kad tikras patriotizmas turi būti pagrįstas pageidavimu savo tautai moralinės didybės, kylančios iš žmogaus dvasios visuotinio vertingumo, ar tai tuo pačiu nereiškia, kad šitas pageidavimas privalo visų pirma reikštis pačiame patriote, kaipo nepalenkiamas pasiryžimas pačiam tobulintis ir savo asmenimi patarnauti realia medžiaga savo tautos vertingu-

* Žr. mano brošiūrą „Tautybė, patriotizmas ir lietuvių tautos pašaukimas" (Kaunas, 1928, p. 9) ir mano straipsnį „Tikras patriotizmas ir jo reiškimosi lytys" („Logos", 1925, Nr. 2).— *St. Š.*[3]

mo rūmams statyti? Todėl per atskirus asmenis tikras patriotizmas privalo būti kultūrinės pažangos veiksnys, nes patriotizmo reikšmė tautai iš tikrųjų pareina nuo to, kaip *jis reiškiasi tautinės civilizacijos kūryboje. Tuo tarpu kaip* tik susipratęs inteligentas patriotas tegali turėti vadovaujamos reikšmės aukštesnei intelektualinei kultūrai, kuri tik drauge su liaudies kultūra sudaro tautinę civilizaciją. Tikras patriotizmas yra, toliau, pagrindas geram sugyvenimui su kitomis tautomis. Tik tas, kas moka išmintingai mylėti savo tautybę, atjaus kitų tautybių vertę ir supras, kad santykiuose su kitomis tautomis idealu yra toji krikščioniškoji meilė, kuri, pritaikyta prie tautų, liepia tikram patriotui mylėti kitas tautybes kaip savąją. Jei pastebėsime, kad kalbamos meilės tolygumas imamas moraline, bet ne psichologine prasme, suprasime, kad šita krikščioniškoji prievolė yra ne tik galima, bet ir privaloma.

Pagaliau tikras patriotizmas padeda asmeniui susiderinti su visos žmonijos dvasia per tautos tarpininkavimą. Faktinai asmuo, kuris, kaipo vienos kurios tautos narys, reiškiasi gyvenime bei veikime savo tautybės lytimis, prieina žmonijos esmės per visuotinį tautinės savo civilizacijos turinį. Tikrai mylėdamas ne tik individualią savo tautybės lytį, bet ir visuotinį tautinės civilizacijos turinį, tikras patriotas negali nevertinti visuotinių žmogaus dvasios savybių, o sykiu ir žmonijos, kaipo tokios. Tikras patriotas per visuotinį tautinės civilizacijos turinį siekia į pačią žmonijos širdį, nes jis nusimano, jog tautybė tobulėja sulig tuo, kaip didėja, iš vienos pusės, jos reiškimosi lyties individualumas, o iš kitos pusės — jos bendrai žmogiškojo turinio visuotinumas.

Štai keletas minčių apie tikrąjį patriotizmą ir jo reiškimosi lytis. Iš čia galima jau patirti, kaip yra komplikuota tautybės ir patriotizmo problema ir kiek dorinio išsiauklėjimo ji reikalauja iš žmonių, kurie ruošiasi būti rinktiniai tautininkai patriotai ne nacionalinio ekskliuzyvizmo, bet visuotinio solidarumo prasme. Iš čia darosi aiškus ateitininkų uždavinys tautinio klausimo srityje. *Kiekvienas ateitininkas turi pareigą įsigyti tikslaus tautinio susipratimo, tikro patriotizmo prasme, kad galėtų pasiliuosuoti pats ir atvaduoti mases nuo tautinio šovinizmo, arba nacionalizmo, nuo neapykantos, nereikalingo*

antagonizmo ir vienašališko ekskliuzyvizmo. Sykiu kiekvienas ateitininkas, žinodamas, kad tikras patriotizmas yra tobulėjimo veiksnys, privalo ieškoti patriotizme naujų asmeninio tobulinimosi akstinų ir ruoštis prie originalios kūrybos tautinės kultūros srityje. Pagaliau kiekvienas ateitininkas turi vardan tikro patriotizmo sugyventi su susipratusiais kitų tautų patriotais, mylėdamas kitas tautybes, kaipo bendros žmogiškos dvasios reiškėjas ir nešėjas.

Šitiems uždaviniams atlikti galima numatyti visa eilė įvairių priemonių. Iš jų tepaminėsiu vien svarbesniąsias, kurios yra, pirma, pažinimas tikro patriotizmo principų bei pareigų ir visų artimų klausimų, su jais surištų; antra, pažinimas savo tėvynės tikros padėties, istorijos, krašto, tautinių, politinių ir kultūrinių aplinkybių, tautinės politikos ir panašių dalykų; trečia, dalyvavimas tautinėse iškilmėse, kuriose reiškiasi gerai suprastas patriotizmas; ketvirta, kovojimas savyje su nacionalistiško šovinizmo ir ekskliuzyvizmo apraiškomis ir tinkamų idėjų skleidimas kovai su panašiomis apraiškomis savo tautiečiuose; penkta, didinimas savyje kuriamosios iniciatyvos; šešta, stengimasis kiek galint geriau pažinti kitas tautybes iš geros pusės; septinta, mylėjimas visų tautų organiško solidarumo idėjos ir prie kiekvienos progos didinimas šansų šitai idėjai įsigalėti tikrovėje ir t. t. Laiko stoka verčia mane eiti iš eilės prie principų bei pareigų, kurių yra ryšyje su ateitininkų uždaviniu įsigyti katalikiškojo religingumo.

2. *Katalikiškumo principai bei pareigos religiniame gyvenime*

Katalikiškumo atžvilgiu ateitininkas turi uždavinio tapti rinktiniu inteligentu kataliku. Tai visų pirma reiškia, kad ateitininkui privalu kultūringai suprasti krikščioniškosios religijos esmė ir ypač katalikiškosios Bažnyčios mokslas. Yra neabejotina, kad nekultūringoje visuomenėje ir religija yra nekultūringai suprantama ir netinkamai praktikuojama. Užtat tiems, kas pripažįsta religijos tiesą, yra prievolė pakilti kultūros atžvilgiu, kad sykiu ir religijos supratimas būtų pakeltas į aukštesnį laipsnį.

Todėl šituo atžvilgiu *ateitininkui, kaipo būsimajam katalikui inteligentui, yra pareiga įsigyti kultūringo ir ortodoksalinio religijos supratimo.*

Geras religijos supratimas turi būti padėtas į religijos praktikavimo pagrindą, ir dar taip, kad šitas praktikavimas būtų tikriausiu dorinio išsiauklėjimo veiksniu. Dorinio tobulėjimo statymas į ryšį su religijos praktikavimu priduoda ypatingos įtampos religiniam gyvenimui ir pasireiškia dažniausiai tuo religingu dievotumu, kurio negali stigti rinktinis katalikas inteligentas. Todėl ateitininkui negali nebūti statoma į pareigą stengtis įsigyti karšto maldingumo, su dvasios pakilimu eiti prie dažnos komunijos ir pavyzdingai elgtis doriniu būdu. Jei sakoma, kad yra pareiga stengtis pakilti į aukštesnį dievotumo laipsnį, tai negali būti nė mažiausios abejonės, kad kiekvienam ateitininkui yra dorinė prievolė išlaikyti, kaip minimumą, katalikiškąjį korektiškumą, t. y. visas pareigas, kurios yra Bažnyčios formaliai pastatytos visiems tikintiesiems jos nariams.

Susipratęs religijos atžvilgiu ir padėjęs ją į savo dorinio gyvenimo pagrindą, rinktinis katalikas inteligentas yra pašauktas dirbti taip pat apaštalavimo darbą,— to apaštalavimo, kurį Pijus X vadino artimu kunigystei. Mums ne tik svarbu ginti religija ir jos organizacija Bažnyčioje, bet ir skleisti pagal savo jėgas religijos tiesos aplink save ir savo gyvenimo pavyzdžiais, savo darbais, žodžiu, plunksna ir t. t. Kaipo minimumas, čia galioja reikalavimas, kad mūsų gyvenimas ir darbai nekompromituotų tų religijos principų, kuriuos mes išpažįstame vien tik tuo, kad vadinamės katalikais. Ogi dėdami į savo gyvenimo bei veikimo pagrindą gerai suprastus krikščioniškosios etikos principus, mes tuo pačiu darome jau apaštalavimo darbą, nes krikščioniškas elgimasis, tuo pačiu, kad jis yra krikščioniškas, negali neliudyti apie krikščionybės tiesą.

Taigi *religinis susipratimas, religinis dorinio gyvenimo pamatavimas bei motyvavimas ir krikščioniškas apaštalavimas savo gyvenimu ir darbais sudaro tris rinktinio katalliko inteligento pareigas, prie kurių turi jau ruoštis kiekvienas ateitininkas, dalyvaudamas „Ateities" organizacijos gyvavime.* Religinis susipratimas gali būti ateitininko

įgyjamas uoliu ėjimu religijos pamokų ir šitų pamokų papildinėjimu tinkamų knygų skaitymu ir dalyvavimu ateitininkų lavinimosi rateliuose, kur yra nagrinėjamos religijos problemos. Religinis dorinio gyvenimo pamatavimas bei motyvavimas atsiekiamas uoliu tokių religinių pareigų praktikavimu, kokiomis yra: dalyvavimas kulto ceremonijose, tobulinimasis maldoje, priėmimas sakramentų, klausymas šv. mišių, dalyvavimas adoracijose, procesijose, dorinimasis rekolekcijose ir t. t. Pažymėtinas čia yra prancūzų katalikiškojo jaunimo vadovybės reikalavimas, kad tikslu sudaryti rinktinių narių grupėms kiekvienais metais bent vienas kuopelės valdybos narys dalyvautų uždarose rekolekcijose, specialiai organizuotose katalikiškojo jaunimo sąjungos nariams. Krikščioniškasis apaštalavimas turi pradėti reikštis religijos viešu ir padoriu išpažinimu be baimės priešingai nusistačiusių žmonių, bet ir be pigios ostentacijos, kuri liudija paviršutinį religingumą.

Bet ypatingai yra svarbu katalikiškumo atžvilgiu suprasti, kad religija yra gyvenimo viršūnė, į kurią turi stiebtis visos kitos gyvenimo sritys, nenustodamos tačiau savo specialių tikslų. Kai šita tiesa padedama faktinai ne tik į teorinio, bet ir praktinio nusistatymo pagrindą su visu sąmoningumu, galima kalbėti apie rinktinio katalikо inteligento religinį subrendimą.

3. *Inteligentiškumo principai bei pareigos intelektualiniame gyvenime*

Kaipo būsimasis inteligentas kiekvienas einąs mokslą ateitininkas turi uždavinio tapti rinktiniu protininku lavinimosi priemonėmis. Protininkas, atstovaująs etimologine prasme inteligento sąvokai, reiškia žmogų, kuris intelektualiniame išsilavinime yra aukščiau pakilęs už bendrą masę žmonių, gavusių paprastą bendrąjį vidurinį išsilavinimą. Būti protininku tarp kitko reiškia pakilti gyvenime bei veikime prie tobulesnio principų supratimo ir principai, vadinami paprastai idėjomis, padėti į savo praktiško nusistatymo pagrindą. Aišku juk savaime, kad be gilesnio idėjų supratimo ir be entuziazmo aukštesnėms idėjoms

negali būti tinkamo dorinio nusistatymo gyvenime bei veikime.

Iš čia yra neabejotina, kad *ateitininkams, kaipo mokslą einantiems būsimiems inteligentams protininkams, lavinimas bei lavinimasis turi stovėti pirmoje uždavinių eilėje.* Jei kartais pasitaiko, kad ypatingas veiklumas „Ateities" organizacijoje atitraukia ateitininką nuo mokslo mokykloje ir nuo savarankiško lavinimosi, tai šitokis ateitininko veiklumas yra ne kas kita kaip nelemtas nesusipratimas, visai nenaudingas tikriems „Ateities" organizacijos uždaviniams. Lygiai nesusipratimu yra didesnis pasitikėjimas lavinimusi rateliuose negu privalomu mokslu einamoje mokykloje. Visai suprantama, kad kartais mokyklos gali pasirodyti dar menkai suorganizuotos, kad mokytojai gali būti nepakankamai pasiruošę savo pareigoms eiti; bet vis dėlto ir tokiais atvejais būtų klaidinga manyti, kad ir tokios mokyklos ir tokie mokytojai negali būti naudingi lavinimo reikalais, nors, žinoma, tokiais atvejais yra reikalinga iš mokinių pusės daugiau supratimo savo pareigų, daugiau noro ir sugebėjimo papildyti mokyklinį lavinimą laisvu apsiskaitymu ir uoliu dalyvavimu lavinimosi rateliuose.

Bet, žinoma, iš kitos pusės, reikia pripažinti, kad bet kuris mokyklinis lavinimas yra nepakankamas tikram intelektualiniam protininkų išsilavinimui. Todėl būtent yra reikalingi ką tik paminėti laisvas apsiskaitymas ir dalyvavimas lavinimosi rateliuose. Šitos lavinimo padedamosios priemonės kaip tik turi papildyti, iš vienos pusės, mokyklos trūkumus, o iš antros pusės — tai, ko mokykla negali duoti dėl savo apribotos programos arba specialiosios pakraipos.

Tokiu būdu pasirodo, kad ateitininkas, stengiąsis tapti rinktiniu protininku, turi būti uolus mokinys, mėgėjas skaitytojas, sąmoningai besiorientuojąs apie skaitybos dalykus ir skaitymo būdą, ir dargi reguliarus lankytojas lavinimosi ratelių. Tik eidamas visas šitas tris pareigas, ateitininkas gali įsigyti reikalingų pažinčių, aiškių idėjų, tvirtų įsitikinimų, sugebėjimo dalyvauti diskusijose ir jas vesti, įtikinėti kitus žodžiu bei raštu, trumpai tariant, gali įsigyti visa tai, kas charakterizuoja tikrą inteligentą pro-

tininką, kuris ne tik džiaugiasi aukštomis idėjomis, bet dar gina jų tiesą ir skleidžia jų šviesą aplink save.

Jei dar atsižvelgsime į tai, kad su kultūros augimu visuomeninė kova yra visų pirma idėjų kova, nuo kurios pareina visuomeninės organizacijos sutvarkymas, tai pamatysime, kad idėjų kova turi didžiausios praktinės reikšmės, nors žemažiūriai praktikai, besididžiuoją realizmu, negali ar nenori to matyti. Šitai kovai ateitininkai ir privalo pateikti visai sąmoningų ir visai kultūringų kovotojų, t. y. į tokius kovotojus patys ateitininkai turi ruoštis mokslo ėjimo metu. Studijomis ir lavinimusi apskritai išsidirba įsitikrinę žmonės; tuo tarpu įsitikrinę žmonės yra tie sąmoningi žmonės, kurie palaiko tvirtų organizacijų gyvavimą. Todėl prancūzas Eblé, parašęs katalikų jaunimo lavinimosi rateliams vadovėlį, sako, kad „lavinimosi ratelis ginkluoja apaštalus ir net jų sužadina, kadangi tvirti įsitikrinimai turi paslankumo pasireikšti aikštėn ir plisti toliau" (*Eblé M.* Manuel des Cercles d'études.— Paris, 1924.— P. 10). Kitas prancūzų katalikiškojo jaunimo auklėtojas Jacques'as Duvalis sako apie jaunimo lavinimąsi šitokiu būdu: „Mokslas yra reikalingas, tiesiog neišvengiamas, ir Prancūzų katalikiškojo jaunimo sąjungos nariai privalo jam pasiaukoti su karštu pasiryžimu ir dar laikyti, kad jiems tai yra viena iš esminių pareigų. Dera, kad lavinimasis būtų vedamas su išmintinga tvarka, kad jis būtų, iš vienos pusės, teoretinis, kadangi nieko rimto negali įsigalėti be pagrindo, arba be pamatinių principų; o iš antros pusės, praktiškas, kadangi Prancūzų katalikiškojo jaunimo sąjunga, nebūdama retorių mokykla, turi savo lavinimu nusistatyti veikimo linkmę" (Association Catholique de la Jeunesse Française: Méthodes et Doctrines.— P. 31—32).

4. Veiklumo principai bei pareigos visuomeniniame gyvenime

Taigi matome, kad *gerai pastatytas teoriniu atžvilgiu lavinimasis turi ruošti lietuvių katalikiškąjį jaunimą prie plataus veikimo.* Tai reiškia, kad ateitininkai turi ruoštis tapti ateityje ne tik inteligentais protininkais, bet ir inte-

ligentais veikėjais. Inteligentas veikėjas, kuriuo ruošiasi būti ateitininkas, privalo būti, kaipo lietuvis, tinkamai susipratusiu patriotu, kaipo katalikas — atsidėjusiu apaštalu, kaipo protininkas — griežtu principų vykdytoju.

Savaime suprantama, kad *ateitininkai, kaip einą aukštesnį ar žemesnį mokslą ir tik besiruošią prie gyvenimo ir veikimo tikra šitų žodžių prasme, tegali vien ruoštis prie to veikimo, kuris tenka vykdyti visuomenėje subrendusiems, t. y. visai pasiruošusiems žmonėms.* Žinoma, gyvenime nemaža pasitaiko atsitikimų, kad veikėjais tampa visuomenėje žmonės, toli gražu nesubrendę nei teoriniu, nei praktiniu būdu. Lietuvoje rasime net tokių žmonių beeinančių labai aukštas valstybines pareigas. Tačiau toki atsitikimai nėra normalūs pavyzdžiai, kurie galima būtų piršti jaunimui, besiruošiančiam tapti tikrais inteligentais veikėjais.

Bet iš kitos pusės, reik pripažinti, kad pasiruošti prie veikimo vien teoriniu būdu negalima, nes tik veiksmais tegalima paprasti sąmoningai bei praktiškai veikti. Tautinio nusistatymo ateitininkas įgauna sąryšyje su ruošimusi tautinei kūrybai; dorinio nusistatymo jis gali laimėti sąryšyje su pagilinimu religinės sąmonės, kuri reikalauja palenkti galutinėje sąskaitoje visą veikimą religiniams motyvams, arba aukščiausioms normoms; principialaus nusistatymo jis įgauna sąryšyje su lavinimusi, kuris ne tik pateikia idėjų meilės, bet ir turi išaiškinti jų praktinį taikymą konkretinėms gyvenimo aplinkybėms. Tokiu būdu tautinis, religinis, dorinis ir idėjinis pasiruošimas prie veikimo įvyksta atliekant kitus uždavinius; o sykiu pasiruošimas prie veikimo tegali būti įgautas per veiksmus, kurie tegali tikrai auklėti jaunime reikiamų būsimam veikimui nusiteikimų. Taigi kokie yra tie veiksmai, kuriais ateitininkai galėtų pasiruošti prie būsimojo veikimo, kaip inteligentai veikėjai, ir kurie sykiu būtų visai sutaikomi su einančio mokslą jaunimo padėtimi?

Einant pasiruošimo keliu prie veikimo apskritai dera išsidirbti savyje keletas bendrų nusiteikimų, pavyzdžiui, tvirtas kūnas, tvirtas būdas su drausmingumu priešakyje ir paslankumas į veikimą. Veiksmai, kurie padeda išvystyti tvirtą kūną, yra gimnastika su žaidimais, sportas, rankų darbai ir t. t.; veiksmai, kurie lavina drausmingą būdą,

yra, pavyzdžiui, uolus vykdymas visa to, ko reikalauja priklausymas prie skautybės. Paslankumą į veikimą išdirba jau visos minėtos priemonės tvirtam kūnui ir drausmingam būdui sudaryti. Prie to galima pridėti reikalavimas, kad ateitininkas jaustų pareigą pagelbėti veiksmu kiekvienu reikiamu atveju ir neatsisakinėtų nuo pareigų, kurias jis gali atlikti.

Apie visas šitas priemones, kaip ir apie kitas, čia neminimas, būtų galima nemažai pasakyti smulkiau tyrinėjant klausimą. Tačiau negaliu praeiti patylomis nepaminėjęs ateitininkų idėjinių santykių su skautais. Susipažinus kiek su skautų principais, negalima abejoti, kad skautų ideologijoje ir jų veikimo priemonėse būtų kokio nors prieštaravimo su ateitininkų principais ir pareigomis. Rodos, kas gali būti gražesnio, kaip skautų pasiryžimas išlikti ištikimais savo principams; kaip džentelmeniškas garbės supratimas; kaip iniciatyvos, atsakomybės jausmo, visuomeninio solidarumo išvystymas savyje nuosavomis pajėgomis; kaip stengimasis užsigrūdyti blogiausiose veikimo aplinkybėse, pagaliau kaip tas drausmingumas, kuris sykiu jungia dvi jėgas: klusnumą ir vadovavimą. „Skautai,— rašo vienas prancūzas,— savo garbe įkvepia pasitikėjimo, yra tobulai lojalūs piliečiai ir profesiniai veikėjai, padeda savo artimiems, yra draugai visiems ir broliai bet kuriam kitam skautui. Skautas yra mandagus, gailestingas gyvuliams, klusnus, visados gerai nusiteikęs, rūpestingas, ekonomiškas ir skaistus savo mintyse, žodžiuose ir veiksmuose. Lojalumas, tiesumas, paslankumas į patarnavimą, ar tai ne gražiausios džentelmeniškumo gėlės!"

Kaip tik viso to reikia ir ateitininkams, kad jie galėtų vykdyti savo platesnius, aukštesnius ir sudėtingesnius idealus. Skautai, kaip grynai praktinė drausmingo auklėjimosi organizacija, negali atstoti visos ateitininkų ideologijos ir visų jų siekiamų uždavinių; bet iš kitos pusės, ateitininkai, neperėję skautizmo pareigų skautų būreliuose, negalės įsigyti pakankamame laipsnyje visų tų teigiamų savybių, kurias stengiasi išvystyti skautybės idėja ir kuriomis faktinai ne visada ateitininkai pasižymi. Todėl *būtų visai tikslinga ir naudinga ateitininkams, kad į jų privalomas pareigas būtų įrašyta dar pareiga išeiti visas skautizmo pratybas, tarsi savo rūšies karo tarnybą, pri-*

valomą kiekvienam ateitininkui. Nuo to, žinoma, laimėtų ne tik ateitininkai, bet ir skautai. Žodžiu tariant, *skautizmas yra privalomas visiems ateitininkams, kaipo mokykla, kuri paruošia ateitininkus geriausiu būdu vykdyti vieną svarbią dalį savo uždavinių*.*

Galima būtų nemaža pasakyti apie ateitininkų pareigą dalyvauti gimnastikoje, sporte, žaidimuose, bet tik su sąlyga, kad visa tai būtų racionaliai suprantama, t. y. priklausomybėje nuo aukštesnių idealų. Šiais laikais, kai sportas pasidarė net mados sugestyvine hipnoze, racionalus gimnastikos, sporto ir žaidimų pastatymas galėtų būti tuo ėjimu *per ludos ad virtutem* — per žaidimus prie dorybės, kuris arti prieina prie to, kas yra vadinama *apaštalavimu per gimnastiką.*

Toliau, kiekvieno ateitininko laukia profesinis veikimas. Visi ateitininkai renkasi visuomet mažiau ar daugiau inteligentiškas profesijas, prie kurių tenka iš anksto ruoštis ne tik teorijos, bet ir praktikos atžvilgiu. Kadangi šitas ruošimasis atliekamas ryšyje su teoriniais ir praktiniais darbais mokykloje, tai man apie šitą dalyką nedaug tereik pasakyti. Čia tik kiekvienam ateitininkui privalu žinoti, kad *rinktinis inteligentas, kaipo toks, turi būti rinktinis žmogus ir savo specialybėje.* Žmogus, kuris savo specialybėje nėra nei kompetentingas, nei uolus, nei sąžiningas ir kuris tikrai nemyli savo profesijos, negali turėti pasitikėjimo visuomenėje ir negali būti jai vadovaujamoji pajėga. Žinoti apie tai iš anksto yra svarbu mokslą einančiam jaunimui, kad jis iš anksto tinkamai nusistatytų savo būsimo profesinio veikimo atžvilgiu. Kaip privalomas minimumas čia yra ateitininkui uolus ėjimas mokykloje bendro lavinimosi ir profesinės praktikos. Jei parenkamoji ateitininkų profesija turi dar ypatingos reikšmės ateitininkų idealų atžvilgiu, tai tokie ateitininkai gali dar jungtis į teorinio ir praktinio lavinimosi ratelius. Šiaip jau klausimas yra gana aiškus.

Užtat reikalauja paaiškinimo ateitininkų ruošimasis prie religinio veikimo, arba apaštalavimo, ir prie visuomeninio veikimo, kadangi abu šituodu veikimo būdu siau-

* *Nota bene.* Šis dalykas buvo rašytas apie skautus 1925 metais.— *St. Š.*

riau ar plačiau, mažiau ar daugiau yra privalomu visiems ateitininkams sulig tuo momentu, kada jie tampa subrendusiais rinktiniais inteligentais veikėjais. Kyla tad klausimas, kokiais veiksmais ateitininkai gali pasiruošti būti religiniais ir visuomeniniais veikėjais.

Kiekvieno religinio apaštalavimo pradžia glūdi žmogaus gyvenimo bei veikimo suderinime su krikščioniškosios pasaulėžiūros idealais. Todėl pagilinus religijos tiesų supratimą, svarbu pasireikšti šituo supratimu viešame gyvenime, kad kiekvienas galėtų patirti savo akimis, jog tikras religingumas jungia savyje dorumą ir gražumą. Iš čia kyla pareiga uolaus ateitininkų dalyvavimo bažnytiniame savo parapijos gyvenime su jos bažnytiniu kultu, pamaldomis, giesmėmis, labdarybės įstaigomis ir t. t. Juk sudaryti kiekvienoje parapijoje aplink kunigą kleboną rinktinių inteligentų katalikų, t. y. susipratusių ir tikrai dievotų žmonių būrelį, yra gyvas reikalas mūsų religinio gyvenimo apgynimui visuomenės santvarkoje. Paskui jau religijos gynimas nuo nedorų užpuolimų, iškėlimas jos didybės tikroje šviesoje tiek žodžiu, tiek ir raštu, skleidimas religinių idėjų išrodymu, kad jos atsako tikrai suprastiems giliausiems moderniosios sielos reikalavimams,— štai veiksmai, kurie tokiu ar kitokiu būdu yra prieinami ateitininkams jau besiruošiant prie tikro religinio apaštalavimo. Prie šio klausimo turiu dar pažymėti du dalyku, būtent: reikalą pramokti tinkamai prieiti prie abejojančiųjų arba netikinčiųjų sielų, ir antra, reikalą žadinti savo tarpe kunigiškus pašaukimus.

Visų pirma pravartu žinoti, kad *apaštalavimo dvasia nesutaria su tuo ekskliuzyvizmu, kuris neleidžia sueiti su kitaip manančiais žmonėmis. Krikščionybė kaip tik reikalauja iš žmonių prieiti prie netikinčiųjų, kaip prie nelaimingųjų žmonių, reikalaujančių dvasinės pagalbos.* Tokiam priėjimui reikalingas yra platus humanitarinis išsilavinimas, religinis susipratimas ir psichologinis sugebėjimas suprasti priešingai manančio žmogaus matymo punktą, būtent tas sugebėjimas, kuris leido šv. Pauliui rasti stabmeldžių graikų širdyse tą aukurą Nežinomajam Dievui, kuris laukė Kristaus religijos.

Kitas dalykas, tai turėti iš savo tarpo savo religiniam gyvenimui pakankamai pasiaukojusių kunigų, kurie su

pilnu pasiruošimu ir širdingu palankumu, su religiniu kompetentingumu ir pedagoginiu nusiteikimu sugebėtų prieiti prie savo jaunųjų draugų sielų. *Kol šitokis visų ateitininkų grupių aprūpinimas apaštališkais kunigais neįvyksta, negalima kalbėti apie normalų religinį ateitininkų gyvenimą.* Tam reikalui reik pasitikėti Dievo Apvaizda, kuri panorės sužadinti pakankamai kunigiškų pašaukimų mūsų tarpe.

Bene sudėtingiausias bus ateitininkų pasiruošimas visuomeniniam darbui. Visuomeninis veikimas tokioje ar kitokioje lytyje yra neišvengiamas jokiam ateitininkui, tapusiam inteligentu veikėju. Jau vienas tas faktas, kad per rinkimus susipratęs inteligentas katalikas ne tik turi sąmoningai balsuoti, bet ir sugebėti patarti kitiems, kaip privalu balsuoti, padaro tai, kad ateitininkas turi būti visuomenininkas bent tam tikrame laipsnyje. Tiesą pasakius, šitas laipsnis negali būti net žemas, prisiminus, kad ateitininkas iš savo esmės ruošiasi būti rinktiniu inteligentu veikėju.

Savaime suprantama, kad ateitininkai, kaip būsimieji visuomenininkai, turės ne kartą domėtis ir spręsti visuomenines problemas lavinimosi rateliuose ir pratintis žodžiu ir raštu ginti savo idėjas ir stengtis pažinti visuomeninę aplinkumą. Bet mums šiuo momentu rūpi, kokie yra veiksmai, kurie galėtų ruošti ateitininkus būti tikrais visuomenininkais.

Visuomeniniam veikimui, kaipo tokiam, yra visų pirma reikalingu du bendru nusiteikimu: solidarumo jausmas ir teisės sąmonė. Juk aišku, kad negali būti tikru visuomenininku tas, kas nenuvokia, kad visuomeninis gyvenimas savo visumoje yra pagrįstas solidariais interesais, ir kas neturi sąmonės, kad visuomenės tvarka ir įvairūs, kartais priešingi, interesai privalo būti atremti į teisės pagrindą. Visuomeninis solidarumas išvystomas jaunime labiausiai draugiškojo solidarumo veiksmais, o teisės sąmonė — organizacijos statutų lojaliu laikymusi, principų bei pareigų uoliu realizavimu ir saugojimu visuomenės tvarkos, taip pat paskatinimais kitų žmonių to paties laikytis, pavyzdžiui, visuomenės tvarkos, eilės, viešo švarumo ir t. t.

Turėdamas solidarumo jausmą ir teisės sąmonę, jauni-

mas turi eiti paruošiamaisiais veiksmais prie šeimyninės, pilietinės, socialinės ir politinės akcijos, nors jaunimas, normaliai imant dalyko padėtį, t. y. normaliose aplinkybėse, neturėtų giliai leistis nei į šeimyninį, nei į pilietinį, nei į socialinį, nei į politinį veikimą. Paruošiamuosius veiksmus į šitų visų rūšių veikimą tegalėsiu vien tik programiniu būdu trumpai nusakyti, atsižvelgdamas į tai, kad mano paskaita užsitęsė ir taip labai ilgai.

Auklėjimasis šeimyniniam gyvenimui reikalauja visų pirma tinkamo susipratimo apie šeimos dideliausią reikšmę ir visuomenės dorai, ir dorovės tvirtumui, ir tautos klestėjimui, ir politiniam, socialiniam, pilietiniam žmonių išauklėjimui ir taip pat apie visus tuos principus, kurie daro šeimos gyvenimą normaliu, t. y. ir apie skaistybės reikšmę, ir apie sutuoktuvių neperskiriamą šventumą, ir apie tėviškąjį autoritetą, ir apie vaikų auklėjimo privalomumą, ir apie materialinį šeimos nenutrūkstamumą. Šita pakraipa ateitininkas turi eiti santykiuose su šeima, numatydamas gerai, kad *Lietuvos ateitis pareina žymiai nuo to, ar pasiseks lietuviams inteligentams katalikams sudaryti tvirtas krikščioniškas ir pedagogiškai vedamas šeimas, kurių pas mus tuo tarpu yra dar labai maža.* Todėl jaunasis ateitininkas turi praktikuoti visas tas dorybes, kurios gali turėti svarbos būsimajai šeimai; gerbti tą šeimą, iš kurios išeina, stengdamasis pasinaudoti jos dorybėmis, jei ji stovi aukštai, ir pakelti ją savo dorine įtaka, jei ji stovi žemai. Visais atvejais kova su alkoholizmu, su pornografija, su darbu šventadieniais, su motinos pašaliniu darbu už šeimos ribų gali būti tais konkretiniais veiksmais, kuriais gali pasireikšti idėjinis ateitininkas šeimyninio veikimo srityje.

Pilietiškai išauklėtas yra žmogus, kuris lojaliai pildo visas pareigas, kurias uždeda ant jo visuomenė, savivaldybė ir valstybė, ir sugeba tinkamai naudotis savo teisėmis. Nėra pilietiškai susipratęs žmogus, kuris be pakankamų priežasčių atsisako nuo garbės teisėjo pareigų; kuris neprisideda jokia prasme prie savivaldybės darbų sėkmingumo; kuris viešose vietose palieka daugiau netvarkos, negu yra pats radęs; kuris naudojasi proga išsisukti nuo teisėtai valstybės nustatytų mokesčių ir kuris nesistengia išdirbti žmonėse visais panašiais atvejais tinkamo

nusistatymo. Ateitininkas turi būti visų pirma pats korektiškas pilietiškuoju atžvilgiu, o paskui, ir net sykiu, turi ir kitus žmones raginti tinkamai, teisingai ir lojaliai nusistatyti. Stovi eilėje, rimtai ir švelniai įspėk tuos, kurie eilę neteisingai, t. y. be pakankamų priežasčių, laužo; važiuoji nerūkomuoju vagonu, ne tik pats nerūkyk, bet ir kitus švelniai su didžiausiu ramumu įspėk, jei jie nusideda prieš nustatytąją tvarką; matai gyvulių kankintoją, protestuok; matai žolyno mindžiotoją arba apsodinimų draskytoją, protestuok švelniai, ramiai, su išvidiniu pasišventimu, nes už savo protestus gali gauti koliojimo, barimo, net mušimo. Kaip būtų gražu, kad mūsų ateitininkiškas jaunimas taip ruoštųsi eiti pilietiškas savo pareigas, mokydamas sykiu mūsų žmones pilietiškų dorybių, kuriomis paprastai jie nelabai pasižymi, ir visų pirma vadovaudamas liaudies jaunimui, susibūrusiam į Pavasario sąjungą.

Neabejotina toliau, kad inteligentams katalikams yra privaloma socialinė akcija. Aišku taip pat savaime, kad pasiruošimui prie šitos akcijos yra reikalingos labai rimtos studijos. Leiskime, kad šitos studijos ateitininkų yra atliekamos mokykloje, laisvu apsiskaitymu ir lavinimosi rateliuose. Leiskime, kad ateitininkai, vadovaudamiesi krikščioniškąja etika, prieina nuosekliai išvadą, kad kapitalo kovoje su darbu nei kapitalo, nei darbo atstovai neturi racijos, kai stengiasi vienašališkai išnaudoti padėtį savo naudai pagal pajėgų persvarą; kad tikra socialinė akcija, krikščionybės diktuojama, reikalauja, kad kapitalo ir darbo konfliktas būtų sprendžiamas socialinės taikos ir solidarumo pakraipa ir kad, šita pakraipa einant, daugiausia socialinio auklėjimo turi tinkamai sutvarkyti kooperatyvai, vedami krikščioniškojo solidarumo pakraipa. Po to tegali būti ateitininkui kalbos apie tai, kokiais realiais veiksmais katalikiškasis jaunimas gali įsigyti krikščioniškojo solidarumo, neįeidamas dar, kaipo jaunimas, į socialinį partijų veikimą. Tokių veiksmų gali pateikti visų pirma steigimas ekonominių kooperatyvų susišelpimo tikslu ir uolus jose dalyvavimas. Ir reik pasakyti, kad toks kooperatyvinis jaunimo veikimas ne tik ruošia prie socialinės akcijos, bet ir gali aprūpinti daugeliui draugų materialinį gyvenimą, be ko pats „Ateities" organizacijos bu-

vimas būtų ne visai tvirtas. Taigi *socialinės akcijos atžvilgiu aktualiu įbalsiu turi būti privalomas dalyvavimas ekonominiuose ateitininkų kooperatyvuose, kad per solidarų pratinimąsi prie mažų veiksmų galima būtų atsiekti didelių išdavų.*

Pagaliau keletas žodžių apie ruošimąsi prie politinio veikimo. Iš dviejų visuomeninių nusiteikimų, kuriais, kaip minėta, yra solidarumo jausmas ir teisės sąmonė, *teisės sąmonė turi pirmaeilės reikšmės politiniame gyvenime.* Tuo tarpu *teisės sąmonė turi pasireikšti sąmoningu branginimu dviejų pagrindinių visuomeninio gyvenimo vertybių, būtent: tvarkos ir laisvės. Tvarkos meilė ir sugebėjimas ją palaikyti visuomenės gyvenime yra ne kas kita kaip parlamentarinis drausmingumas. Laisvės meilė ir sugebėjimas ją pagerbti yra ne kas kita kaip tolerantingas laisvingumas. Kitaip tariant, į politinio lavinimo pagrindą reik padėti drausmės bei laisvės sintezė. Be drausmės politinis visuomenės gyvenimas tampa chaosu. Be laisvės visuomenė tampa vergų mase.*

Palaikymas savo gyvenime parlamentarinės drausmės, pratinimasis pagerbti nuomonių bei iniciatyvos laisvę, stengimasis įsigyti sugebėjimo ginti įteigiamai žodžiu ir raštu savo nusistatymą politiniame klausime, išdirbimas savyje aversijos prie demagogijos, sąmoningas studijavimas įvairių partijų programų ir įsigijimas pažiūros, kad neišvengiamos politiniame gyvenime partijos labiau turi specializuotis pagal atskirus politinius uždavinius, negu su ekskliuzyvistiniu demagogizmu kovoti su priešingomis partijomis,— štai keletas iš daugelio priemonių ruoštis politiniam veikimui.

Pabaigos žodis

Reik kaip tik pažymėti, jog ruošimasis prie politinio veikimo itin yra svarbus todėl, kad ginti politinio krikščioniškojo nusistatymo dėl faktinos dalykų padėties iki šiol dažniausiai turėjo eiti žmonės be tvirtų dorinių principų ir platesnio politinio pasiruošimo, taip kad šiuo laiku mes nemaža galime patirti atsitikimų, kur vadinamieji krikščioniški veikėjai pasirodė nepajėgiančiais atsilaikyti

prieš politinės kovos pagundas ir įsigilinti į politinio veikimo esmę. Kiek papolitikavę, kai kurie kunigai meta sutanas, kiti kunigai ir pasauliečiai apsibiznina priėję kapitalų, dar kiti ciniškai kalba apie bet kuriuos socialinius ir politinius principus. Tiesa, toli gražu ne visi užsitarnauja tokių skaudžių priekaištų, bet vis dėlto neproporcionaliai didelė dalis vadinamųjų krikščioniškų politikų pasidavė pagundoms. Ragindamas visus ateitininkus rimtai ruoštis prie krikščioniškosios politikos, laikau savo prievole įspėti, kad ruošimosi laiku yra labai svarbu tinkamai apsišarvuoti prieš politinio gyvenimo pagundas. Jei jos suvilioja ateitininkus tebeeinančius mokslą arba sendraugius, tai mes negalime neapgailestauti šito liūdno ir blogai mus charakterizuojančio fakto.

Jei visa, kas mano pasakyta, nėra realizuota ateitininkų gyvenime bei veikime, tai tikiuos, visa tai turi „Ateities" organizacijos gyvenime savo užuomazgą ir gali plačiau išsivystyti. Kad taip yra, pasidaro aišku iš to, kad „Ateitis", kaipo judėjimas, buvo instinktyvus protestas prieš mūsų mokyklų demoralizuojančią įtaką. Tuo laiku, kuomet mums, sendraugiams, teko eiti mokslą besiformuojant ateitininkų judėjimui, universitetinio jaunimo nusistatymas turėjo keturias charakteringas žymes, būtent: 1) abejingumą tautybės atžvilgiu, 2) aiškų palinkimą į ateizmą, 3) niekinimą akademinio mokslo kaip intelektualinio lavinimo ir 4) pasiryžimą savo pajėgomis pradėti politinę revoliuciją ir atitinkamą visuomeninį veikimą. „Ateities" organizacija, būdama, kaip sakiau, protestu prieš rusų mokyklos ir jaunimo pakraipą, prieš kiekvieną žymę pastatė naują uždavinį, *prieš abejingumą tautybės klausime „Ateitis" pastatė patriotizmą su tautine kultūrine kūryba; prieš ateizmą pastatė intelektualinio lavinimosi reikalą ir prieš ardomąjį revoliucionizmą pastatė pareigą ruoštis prie plataus visuomeninio veikimo.* Istorijos faktais pasmerktas jau rusų jaunimo nusistatymas ir apvainikuotas sėkmėmis ateitininkų veikimas. Tokiose aplinkybėse ateitininkams telieka gilinti savo pakraipa ir, neapsileidžiant gyvenimo pilkumoje, eiti prie naujų didesnių ir reikšmingesnių laimėjimų.

Turiu tačiau pabrėžti, kad šitie nauji laimėjimai tegali įvykti ne tik sąryšyje su pagilinimu ateitininkų principų

bei pareigų, bet ir sąryšyje su gilia „Ateities" sąjungos reorganizacija. Šita numatoma tik iš tolo „Ateities" sąjungos reorganizacija pareikalautų: 1) kad ateitininkų principai bei pareigos būtų tiksliai ir aiškiai suformuluoti; 2) kad principai ir pareigos būtų paaiškinti platesniu raštu vadams vadovautis savo pareigose; 3) kad būtų surašyti praktiniai metodologiniai vadovėliai keturiems pagrindiniams ateitininkų uždaviniams su smulkiu nurodymu pareigų bei priemonių ir kad šituose vadovėliuose būtų atsižvelgta į jaunesniųjų ir vyresniųjų ateitininkų, studentų ateitininkų ir sendraugių padėties reikalavimus; 4) kad būtų išdirbta platesnė konstitucija, normuojanti visos Sąjungos gyvenimą, ir atskiri statutai jaunesniesiems ir vyresniesiems moksleiviams, studentams ir sendraugiams ir 5) kad būtų nustatyti Sąjungai tokie pasireiškimo būdai, kaip ženkleliai ir vėliavos.

Nesigilindamas į praktišką visų šitų reikalų atlikimą, tekonstatuoju juos, kaip plaukiančius iš mano nagrinėjimo ateitininkų principų bei pareigų. Baigdamas ir galiu palinkėti draugingajam Ateitininkų kongresui pastūmėti nurodytus reikalus į priekį ir tuo pačiu išvesti Sąjungą į tikresnius ir platesnius kelius.

Kaunas, 1925 m. rugpjūčio 12 d.

Antras skyrius

OFICIALIOJI ATEITININKŲ IDEOLOGIJA

I. ATEITININKŲ PRINCIPAI BEI PAREIGOS

Palangos reorganizacinės konferencijos išplėstoji redakcija*

a. Judėjimo prasmė

I principas. Ateitininkų judėjimas ir savo kilme, ir savo uždaviniais yra lietuvių tautai antrasis, būtent dvasinis atgimimas, kuris, iš vienos pusės, remiasi tautiniu jos atgimimu, o iš kitos pusės, suteikia pastarajam aukštesnės neprarandamos reikšmės.

Pareiga: 1. Todėl ateitininkas turi būt pasiryžęs, tarnaudamas sykiu Dievui ir Tėvynei, padėti visas pastangas vyriausiajam savo principui realizuoti: Visa atnaujinti Kristuje.

b. Organizacijos pobūdis

II principas. Ateitininkų organizacija yra mokslą einančio lietuvių katalikiškojo jaunimo federacija, besinaudojanti moraline bei materialine pagalba savo sendraugių, kurie, atitinkamai susiorganizavę, realizuoja savo gyvenime ir veikime ateitininkų ideologiją.

Pareigos: 2. Ateitininkas privalo vengti tiek savo programoje, tiek ir savo taktikoje viso to, kas neleistų sueiti į jų federaciją visam mokslą einančiam lietuvių katalikiškajam jaunimui.

3. Priklausymas prie „Ateities" judėjimo privalo būti ateitininko suprantamas kaipo sąmoningas nenuilstamas ruošimasis tapti karštu lietuviu patriotu, aiškiai susipratusiu kataliku, tikru inteligentu šviesuoliu, aktyviu veikėju

* Spausdinta „Ateityje", 1927 m. Nr. 10, p. 453—456.— *St. Š.*

visuomenininku ir gerai pasiruošusiu prie savo profesijos specialistu.

c. *Katalikiškumas*

III principas. Ateitininkas laiko katalikiškąją pasaulėžiūrą vienintele tikra tiesos išreiškėja ir sykiu pripažįsta Katalikų Bažnyčią kaipo neklaidingą, vienintelę pilnai autoritetingą apreikštosios religijos saugotoją, reiškėją ir skelbėją, kuri turi teisės reikalauti iš kiekvieno savo nario ne tik tikėjimo išpažinimo ir doros principų laikymosi, bet ir apaštalavimo savo gyvenimu ir darbais.

Pareigos: 4. Ateitininkas privalo su visu rūpestingumu stengtis įsigyti to gilaus religinio susipratimo, kuris sugeba suderinti aukštą moksliškos kultūros laipsnį su tikru katalikiškosios doktrinos supratimu.

5. Ateitininkas laiko savo tiesiogine pareiga išlaikyti visame savo gyvenime bei veikime tą katalikiškąjį korektiškumą, kuris yra pagrįstas tikru laikymusi krikščioniškosios etikos principų ir Katalikų Bažnyčios įsakymų.

6. Ateitininkas su visu savo uolumu ruošiasi kovoti ir jau kovoja, kiek ir kur tai jam dera, su pasaulio dechristianizacija; šito ruošimosi tikslais jis statosi: a) gilinimą religinio susipratimo katalikų visuomenėje, b) gynimą religijos tiesų, bažnytinės organizacijos ir visuomeninės doros nuo ardomųjų veiksnių puolimų ir c) apaštalavimą, kuris turi būti visų pirma pagrįstas gyvenimo bei veikimo suderinimu su krikščioniškaisiais idealais.

d. *Tautiškumas*

IV principas. Ateitininkas laiko tautybę būtinu teigiamuoju gyvenimo veiksniu, nes ji yra ta individualinė, nors ir sutelktinė, lytis, kuria turi pasireikšti visuotinis žmogiškosios dvasios turinys. Ogi būdamas lietuvis katalikas, jis supranta patriotizmą kaipo tautinės lietuvių individualybės meilę, kuri reikalauja realizuoti visuotinį krikščioniškosios kultūros idealą tautinės lietuvių individualybės lytimis.

Pareigos: 7. Ateitininkas laiko savo pareiga įsigyti aiškaus tautinio susipratimo to tikro patriotizmo prasme, kurio pagrinde glūdi siekimas kultūrinės didybės savo tautai ir kuris nelaiko tautybės gyvenimo tikslu, vertingesniu už gyvenimo turinį.

8. Sykiu žinodamas, kad tikras patriotizmas yra tobulėjimo veiksnys, ateitininkas privalo ieškoti patriotizme naujų asmeninio tobulinimosi akstinų ir ruoštis su plačiu užsimojimu prie originalios, visuotinai vertingos kūrybos tautinės kultūros srityje.

9. Be to, ateitininkas vengia pats ir stengiasi saugoti plačiąsias mases nuo to siauro nacionalizmo, kuris kaipo ekskliuzyvistiškas šovinizmas neleidžia tautoms sueiti į harmoningą visos žmonijos sąjungą.

e. Inteligentiškumas

V principas. Besiruošdamas eiti visuomenėje tikro inteligento pareigas, ateitininkas išeina iš to pagrindo, kad inteligentija yra ta nesurišta nei su vienu kuriuo luomu, nei su viena kuria profesija, nei su viena kuria partija visuomenės grupė, kuri dėl aukšto protinio bei dorinio sudarančių ją asmenų vertingumo yra pašaukta teikti aukštąją vadovybę visuomenei, valstybei ir tautai ir kuri todėl privalo būti visuomeninio susipratimo, visuomeninės pusiausvyros, kultūrinės pažangos ir riteriškų užsimojimų veiksnys.

Pareigos: 10. Stengdamasis realizuoti tikro inteligento tipą, ateitininkas privalo išlavinti: a) aiškų protą, pagrįstą moksliškuoju subrendimu, b) tvirtą būdą, paremtą aukšta valios kultūra, c) jautrią sąžinę, išauklėtą krikščioniškosios etikos reikalavimais ir d) kilnią širdį, pilną entuziazmo bei paslankumo pasiaukoti tam, kas yra šventa, tikra, gera ir gražu.

11. Siekdamas tinkamų tikram inteligentui savybių, ateitininkas privalo sąžiningai panaudoti visas tas auklėjimosi bei lavinimosi priemones, kurių gali pateikti šeimyna, mokykla, Bažnyčia, visuomeninis gyvenimas ir pati ateitininkų susidraugavimo organizacija.

12. Aukštai vertindamas vadovaujamąjį inteligento pašaukimą, ateitininkas nuo jaunų dienų privalo pratintis kovoti su materializmo, filisteriškumo, siaurumo, sustingimo, įnertingumo dvasios viešpatavimu visuomeninėje aplinkumoje, kad iškilęs, su visu deramu kuklumu, iš vidutinių, beasmeninių žmonių tarpo, jis galėtų pasireikšti drąsia iniciatyva, plačiu užsimojimu, kritišku sąmoningumu, originaliu kūrybiniu nusistatymu, apskritai tais galingais idėjos žygiais, kurie pritinka plačiai, giliai, skaidriai vado individualybei.

13. Atsižvelgdamas į nelemtą tautinį bei kultūrinį tradicinės lietuvių šviesuomenės atskilimą nuo liaudies, ateitininkas laiko savo prievole šviesti ir vadovauti liaudies jaunimui ir apskritai gyventi harmoningai suderintu su liaudimi gyvenimu, kad nauji normalūs santykiai tarp liaudies ir šviesuomenės leistų sudaryti geriausią tautinę vadovybę plačiosioms lietuvių liaudies masėms.

f. Veiklumas

VI principas. Ateitininko supratimu inteligentas yra ne tik protininkas šviesuolis, bet ir energingas akcijos žmogus, kuris sugeba aukštus savo idealus realizuoti kūrybiniu nusistatymu savo ir visuomenės gyvenime.

Pareigos: 14. Norėdamas tapti energingu veikėju, ateitininkas privalo visų pirma susirūpinti ta fizine kultūra, kuri išlavina tvirtą kūną, paslankų tarnauti aukštiems gyvenimo tikslams.

15. Statydamas teorinį lavinimąsi pirmoje savo uždavinių eilėje, ateitininkas vis dėlto laiko tiesiogine savo pareiga taip pat pratintis nuo jaunų dienų prie praktiško veikimo, pagrįsto klusnumo, drausmingumo, punktualumo ir tvarkingumo principais.

16. Atsižiūrint į aktualų Lietuvoje reikalą moksliškai organizuoti profesinį ir visuomeninį darbą didžiausio kūrybinio našumo pakraipa, ateitininkas privalo stengtis įsigyti sąmoningo organizacinio sugebėjimo ir susipažinti su administravimo ir vadovavimo principais bei technika.

g. Šeimyniškumas

VII principas. Ateitininkas yra įsitikinęs, kad dvasinis lietuvių tautos atgimimas tegali įgyti tvirtų tradicijų ir pastovių pagrindų tik per krikščionišką šeimyną, kur tėvai pasireikštų prigimtojo, kultūrinio ir religinio pašaukimo pilnumoje.

Pareigos: 17. Ateitininkas privalo gerai suprasti ir gerbti krikščioniškosios šeimynos idealą ir, ryždamasis pagal savo pašaukimą sudaryti šeimą, turi taip pasiruošti prie šeimyninio gyvenimo dorinių, pedagoginių ir kitais atžvilgiais, kad jo šeimyna atsakytų visiems inteligentiškumo reikalavimams.

18. Ateitininkė privalo pažinti moters idealą inteligentiškos krikščioniškosios šeimynos šviesoje ir, ryždamasi stoti į šeimyninį gyvenimą, turi pasiruošti prie jo kaipo prie pagrindinės savo profesijos, turinčios sprendžiamosios reikšmės visuomenės ir tautos gyvenimui.

h. Visuomeniškumas

VIII principas. Ateitininkas yra visuomenininkas jau todėl, kad jis yra katalikas, kuriam, kaipo tokiam, katalikiškoji Bažnyčia yra reali visuotinio susidraugavimo lytis; pagal tai jis laiko aukščiausiu pasaulinės visuomenės idealu visuotinį susidraugavimą krikščioniškojo solidarumo pagrindais.

Pareigos: 19. Į savo visuomeniško išsiauklėjimo pagrindą ateitininkas turi padėti draugiškumą bei solidarumą, kurie yra aiškiai privalomi ateitininkų savitarpio santykiuose.

20. Ateitininkas nuo jaunų dienų privalo stengtis įsigyti valstybiško nusistatymo ir pilietiškų dorybių, stengdamasis savo veikime visados išlaikyti teisingumą, teisėtumą ir drausmingumą.

21. Ateitininkas, brangindamas individualinę asmens iniciatyvą ir savarankiškąjį jo veiklumą, sykiu privalo aktyviai bei solidariai reikštis sutelktinėje kūryboje ir stengtis įsigyti kooperatyvinio veikimo įpročių.

22. Dalyvavimu jaunimo susidraugavimo organizacijose, kultūrinėse draugijose ir kooperatyvuose ateitininkas sąmoningai ir palaipsniui turi ruoštis prie to plataus visuomeninio veikimo, kuris galutinėje sąskaitoje reiškiasi vadovavimo bei valdymo pareigomis ir kuris įeina į tikro inteligento visuomeninį pašaukimą.

23. Ateitininkas, einąs mokslą vidurinėje ir aukštesniojoje mokykloje, neturi teisės priklausyti prie jokios partijos. Ateitininkas, turįs brandos liudijimą, gali asmeniška savo atsakomybe, kaip pilnateisis pilietis, priklausyti prie partijos ir dirbti partijos darbą, tačiau su sąlyga, kad partija, prie kurios jis priklauso, nebūtų priešinga Katalikų Bažnyčiai, lietuvių tautai ir Lietuvos valstybei.

II. ATEITININKŲ PRINCIPAI BEI PAREIGOS

Sutrauktoji ateitininkų principų bei pareigų redakcija*

1. Ateitininkas uoliai tarnauja Dievui ir Tėvynei, vadovaudamasis vyriausiu savo tikslu: Visa atnaujinti Kristuje.
2. Ateitininkas yra aiškiai susipratęs lietuvis patriotas, kuriamai nusistatęs tautinės kultūros srityje.
3. Ateitininkas stengiasi būti pavyzdingas katalikas, griežtai prisilaikąs krikščioniškosios etikos principų ir Katalikų Bažnyčios mokslo.
4. Ateitininkas kovoja su pasaulio dechristianizacija ir stengiasi apaštalauti visų pirma savo gyvenimo bei veikimo suderinimu su krikščioniškaisiais idealais.
5. Ateitininkas visomis prieinamomis priemonėmis uoliai auklėjasi bei lavinasi, kad galėtų tapti ne tik bendrai išauklėtu bei išlavintu žmogumi, bet ir geru savo profesijos specialistu.
6. Ateitininkas stengiasi įsigyti savarankiško veiklumo, pagrįsto kūno paslankumu tarnauti aukštesniems gyvenimo tikslams, drąsia iniciatyva, plačiu kūrybiniu užsimojimu, drausmingumu ir organizaciniu sugebėjimu.
7. Ateitininkas ruošiasi tapti tikru inteligentu, kuris galėtų vaidinti vadovaujamą rolę Lietuvos valstybėje ir lietuvių tautoje.
8. Ateitininkas aukštai vertina krikščioniškos inteligentiškos šeimynos idealą ir, turėdamas šeimyninį pašaukimą, ruošiasi šitą idealą realizuoti savo būsimame šeimyniniame gyvenime.

---

* Spausdinta „Ateityje", 1927 m. Nr. 10, p. 457.— *St. Š.*

9. Ateitininkas, jau kaipo katalikas, yra visuomeninkas, kuris vadovaujasi krikščioniškojo solidarumo principais ir aukštai vertina laisvę bei tvarką.
10. Ateitininkas yra tikrai draugiškas atžvilgiu į visus kitus ateitininkus, pilnas pagarbos atžvilgiu į vyresniuosius ir atsidėjęs visuomenės ir valstybės reikalams pilietis.

III. AKTUALIAUSIEJI ATEITININKŲ UŽDAVINIAI

Ateitininkų federacijos Vyriausiosios valdybos atsišaukimas 1927 m.*

Draugės ateitininkės ir draugai ateitininkai!

Šios vasaros Reorganizacinė ateitininkų konferencija yra reikšminga visų ateitininkų gyvenimui. Ateitininkų ideologijos supratimas pagilintas ir naujai suformuluotas principų bei pareigų pavidalu, organizacijos įstatai žymiai pertvarkyti, užbrėžti nauji veikimo planai ir parinkti nauji vadovybės organai. Ateitininkų gyvenime bei veikime numatomas naujas išsivystymo periodas, kuriam turi būti statomi tam tikri aktualūs uždaviniai ir renkamos reikalingos vykdomosios priemonės.

Tokiu metu naujai išrinktoji Ateitininkų federacijos vadovybė laiko savo pareiga kreiptis į visus Federacijos narius ir juos paakinti, kokie yra svarbiausi ir aktualiausi ateitininkų uždaviniai ir koks, bendrais bruožais tariant, privalo būti ateitininkų veikimo planas artimiausioje ateityje, kad, naujam ateitininkų kongresui susirinkus, galima būtų aiškiai konstatuoti planingai įvykdytų atsiekimų ir jie imti pagrindu naujiems platesniems užsimojimams.

Reik juk žinoti, kad kilnusis ateitininkų tikslas — visa atnaujinti Kristuje — yra toks neaprėžtas jokiomis ribomis idealas, kuris nuolatos reikalauja tolimesnės pažangos, nesitenkindamas jokiais daliniais ir todėl lygstamais laimėjimais. Jis reikalauja nenuilstamos pažangos, kaskart naujų pasiryžimų, atkartotinų atsinaujinimų iš vidaus, nuolatinio budėjimo dvasios reikalų sargyboje. Pasirinkus tokį kilnų tikslą-idealą, yra pirmas su juo apsilenkimas, jei nėra aiškiai jaučiama ir nusimanoma, kad jis uždeda svar-

* Spausdinta „Ateityje", 1927 m. Nr. 10, p. 394—405 ir „Židinyje". 1927 m. Nr. 10, p. 235—242.— *St. Š.*

bių prievolių, reikalaudamas supratimo, išsižadėjimo, pasiaukojimo ir veiklumo. Kilnumas sudaro prievolių, ir to pakanka, kad ateitininkai jaustųsi įpareigoti ištesėti didžiajam savo tikslui-idealui ir, nuolat eidami pažangos keliais, nesiliautų ruošęsi naujiems laimėjimams.— Toks nusistatymas nenuilstamai eiti pažangos keliais turi būti bendra visiems ateitininkams nuotaika, žengiant jiems į naują gyvenimo bei veikimo laikotarpį.

Šitokia nuotaika, susidaranti aukštojo ateitininkų ideało akivaizdoje, nė kiek neprivalo kliudyti imti eilinius ir todėl dalinius savo uždavinius su visu uolumu ir vykdyti juos praktišku nusistatymu, kuris leidžia sykiu laikyti savo akivaizdoje ir momentų reikalus, ir principų reikalavimus. Bet, šiaip ar taip, norint, kad ateitininkų gyvenimas bei veikimas eitų reikiama pakraipa, *reik visų pirma giliai įsigyventi į ideologinius ateitininkų pagrindus, kaip jie naujai yra suformuluoti ateitininkų principuose bei pareigose*. Tai yra pirmutinis ateitininkų uždavinys, einant į naują gyvenimo bei veikimo laikotarpį.

Naujai suformuluotuose ateitininkų principuose bei pareigose rado atsižvelgimo visos svarbiausios gyvenimo bei veikimo sritys; ogi kiekvienoje srityje buvo atsižvelgta tiek į tai, kokios yra realaus gyvenimo tendencijos, tiek ir į tai, kaip šitos tendencijos turi būti suderintos su ateitininkų vyriausiais principais. Visur harmoninga krikščioniškosios pasaulėžiūros pusiausvyra tarnavo vedamąja mintimi, statant gaires ateitininkų gyvenimui bei veikimui ir orientuojant juos didžiosiose laiko problemose. Einąs iš vidaus tikėjimo ir mokslo susiderinimas, tautiškumo ir universalumo sutaikomumas, šviesuomenės ir liaudies solidarumas, rinktinės geruomenės ir plačiųjų liaudies masių sutaikymas, savitarpinis teorijos ir akcijos naudingumas, didysis moters uždavinys laukiamajame šeimyniniame atgimime, privalomas visiems visuomeniškumas — štai tik keletas vedamųjų idėjų, kurios padėtos į ateitininkų principų bei pareigų apsprendimą. Ateitininkams yra būtina su šitomis, kaip ir su kitomis savo ideologijos idėjomis intymiai susigyventi, jos komentuoti, studijuoti, aiškinti ir tobulinti, kad tokiu būdu artimiausioje ateityje galėtų būti įgytas taip reikalingas visai aiškus ideologinis susipratimas.

Ideologinis kokios nors žmonių grupės nusistatymas tik tada yra tikrai realizuojamas gyvenime, kai šita grupė įstengia atitinkamai susiorganizuoti. Reorganizacinė Palangos konferencija ir turėjo, tarp kitko, savo tikslu taip pertvarkyti ateitininkų organizacijos pagrindus, kaip to reikalauja dabartinio mūsų gyvenimo aplinkybės. Nors galinga ir gerai sutvarkyta organizacija tegali išaugti tik per žymiai ilgesnį laikotarpį negu tasai, kuris tenka iš viso ateitininkų organizacijai gyvuoti, vis dėlto reik tikėtis, kad atėjo laikas pastatyti jinai ant tvirtesnių organizacinių pagrindų ryšyje su organizacinių sugebėjimų ugdymu ateitininkuose ir jiems vadų auklėjimu. Todėl *antras iš eilės svarbus bei aktualus ateitininkų uždavinys yra realizuoti pažanga organizaciniame susitvarkyme, einant Palangos konferencijos nurodytais keliais.*

Artimiausias laikotarpis turės taip pat parodyti, kokie trūkumai liks dar iki naujo kongreso ateitininkų organizacijoje neatpildyti ir kokie bus eiliniai organizavimosi uždaviniai. Rūpintis organizacijos tolimesniu patobulinimu yra kiekvieno sąmoningo ateitininko prievolė. Bet todėl kiekvienas ateitininkas turi žinoti, kad organizacijos tobulumas pareina nuo organizacinių nusiteikimų bei sugebėjimų, kuriais pasižymi jos nariai. Tai uždeda ateitininkams prievolę stengtis įsigyti tokių palankių organizacijos gyvavimui nusiteikimų, kokiais kad yra drausmingumas, tvarkingumas, punktualumas, draugiškumas ir sugebėjimas paklusti vienu atveju ir vadovauti kitu, kai to reikalauja gyvenimo bei veikimo aplinkybės ar organizuota draugijos valia.

Sykiu su organizavimosi reikalu šiais laikais yra labai aktualus klausimas apie vadų ruošimą savo organizacijai. Jokia didesnė organizacija negali klestėti, jei ji nesugeba atrinkti iš savo narių labiausiai apdovanotų ir geriausiai nusiteikusių asmenų ir paversti juos tikrais savo vadais. Todėl jei, iš vienos pusės, visuose ateitininkuose turi būti auklėjami organizaciniai nusiteikimai bei sugebėjimai, tai rinktiniai ateitininkai turi planingai auklėtis ir būti auklėjami vadovavimo reikalams. Studijuoti ir šiaip jau rūpintis organizacinio darbo bei vadovavimo teorijos ir technikos klausimais yra viena iš ateitininkų pareigų, susidaran-

čių ryšyje su antruoju uždaviniu realizuoti pažangą organizaciniame susitvarkyme.

Tamprus ateitininkų susiorganizavimas tėra vien priemonė jų idealams vykdyti gyvenime. Todėl besiorganizuodami ateitininkai visų pirma rūpinasi tinkamai pasiruošti tiems uždaviniams, kurių pastatys jų gyvenime vyriausias jų tikslas-idealas — visa atnaujinti Kristuje. Ogi šitas tikslas-idealas jau dabar iš ateitininkų reikalauja ir reikalaus visados aktyviai nusistatyti prieš pasaulio dechristianizaciją. Kad ateitininkai galėtų dirbti didelį religinio atgimimo darbą savyje ir aplinkiniame pasaulyje, reik visų pirma stabdyti dechristianizacijos vyksmas tiek savyje, tiek ir visuomeninėje aplinkumoje. Iš tikrųjų tai yra sunki kova, kuri reikalauja ne tik sąmoningo atsidėjimo ir šaunaus pasiaukojimo, bet ir labai rūpestingo pasiruošimo, tikriau pasakius, apsiginklavimo. Ir štai *trečias labai aktualus šiais laikais ateitininkų uždavinys yra fizinis, dorinis ir protinis apsiginklavimas kryžiaus kovai su pasaulio dechristianizacija.* Mes nebijome aiškiai ištarti šiuos žodžius, kurie kai kam gali pasirodyti per daug šauniais, bet tik reikalaujame juos gerai suprasti.

Mes gyvename nepaprastais laikais. Pasaulis, patekęs į kovojančių gaivalų sūkurį, nustojo pusiausvyros. Moderniosios kultūros linkmė, ėjusi iš Reformacijos per Prancūzijos revoliuciją į mūsų laikus, parodė mums, prie kokių katastrofų jinai vedė vadinamąjį kultūringą pasaulį. Pasirodė būtent, kad pašlijęs į dechristianizaciją pasaulis net didinguose kultūros laimėjimuose slėpė nusižudymo ginklą. Atsipalaidavimas nuo amžinų nelygstamųjų principų padėjo įsivyrauti žemiems žmonių instinktams, nešantiems mirtį net tai kultūrai, kuria nelaimingas pasaulis didžiavosi su tokiu pasitikėjimu. Einančiam dechristianizacijos linkme pasauliui gresia visiško suirimo ir subarbarėjimo pavojus. Pažiūrėkime tik į karo ir revoliucijos pagamintą dorinį sumenkėjimą, į įsivyravusius naujus įpročius; pastebėkime tą gyvenimu smaginimosi geidulį, kuris apėmė mases; atidarykime akis į tą sulaukėjimą, kuris reiškiasi madoje, apsirėdyme ir pasilinksminimuose,— ir mes aiškiai pamatysime baisią dekadenciją, kuri tegali vesti toliau tik į puvimą bei žlugimą. Ogi ten, kur yra palinkimo į suirimą, atsiranda visados destruktyvinės

jėgos. Bolševizmas ir yra ne kas kita kaip destruktyvinė galybė, kuri neišvengiamai turėjo atsirasti pašlijusiame į dechristianizaciją ir subarbarėjimą buržuaziniame pasaulyje. Barbarai eina į mus iš tikro, bet šį kartą jau ne iš šalies, kaip kad yra buvę griūvant graikiškam-romėniškam pasauliui, bet iš vidaus, iš dechristianizuoto žmogaus instinktų.

Tokiu metu kilnusis tikslas — visa atnaujinti Kristuje — yra gelbėjimo šūkis. Kaip, einant į mūsų gadynę, krikščionija pasidarė kultūrinės pažangos ir naujų laimėjimų veiksnys, taip lygiai mūsų dekadencijos laikais išganymas ir tikra pažanga tegali ateiti su religiniu atgimimu, kuris prieš dechristianizacijos linkmę, paimtą tiek buržuaziško, tiek ir proletariško pasaulio, pastatys pilnutinį krikščioniškosios kultūros idealą.

Bet taip statant klausimą, pašlijęs į dechristianizaciją pasaulis ir krikščionija, skelbianti religinio atgimimo idealą, yra dvi stovyklos, kurios negali išvengti kryžiaus kovos. Tačiau krikščionys privalo ypatingai gerai suprasti, kad materialinis ginklas, niekados netikęs apaštalavimo darbui, yra dabar kenksmingesnis negu kada nors. Todėl, kai mes kviečiame ateitininkus apsiginkluoti fiziniu, doriniu ir protiniu būdu kovai prieš pasaulio dechristianizaciją, mes turime galvoje tą dvasinį apsiginklavimą, kuris apgintų ateitininkus nuo dechristianizacijos pagundų ir suteiktų jiems pakankamai moralinio autoriteto garbingai stoti ateityje į didelį apaštalavimo darbą einant religinio atgimimo keliais. Tam tikslui ateitininkai turi būti tvirti kūnu, kad galėtų pakelti dideles pastangas; jie turi patobulinti dorinį savo išsiauklėjimą, kad galėtų įgauti entuziastiško išsižadėjimo bei pasiaukojimo kovai su pasaulio dechristianizacija; jie turi taip pat pagilinti intelektualinį savo išsilavinimą, kad galėtų atsiekti tikros kultūros viršūnes ir iš jų aiškiai spręsti, kas mūsų pasaulyje yra neigiamo ir kas teigiamo. Gerai suprastas fizinis lavinimasis, dorinis auklėjimasis ir protinis lavinimasis, štai kas yra jūsų apsiginklavimo priemonės.

Šitokis būdas ginkluotis didelei gyvenimo kovai reikalauja ne puikybės, bet kuklumo, ne neapykantos, bet tolerancijos, ne kultūrinio išsilepinimo, bet iškilimo į aktyviosios kultūros viršūnes, kad iš jų galėtų būti aprėptos

dvasiniu žvilgiu dar platesnės padangės. Bet kuklumas toli gražu nereiškia atsisakymo nuo kovos su tuo, kas yra bloga, kaip lygiai tolerancija nereiškia pataikavimo, indiferentizmo ir principų išsižadėjimo, kaip kad tikras kultūringumas nereiškia prabangiško buržuaziško gyvenimo sutvarkymo. Sąmoningas dvasinis atsparumas, nuosekli principiali gyvenimo linija, geras pavyzdys, įtikrinėjimo galia, gerai sutvarkyta spauda ir šiaip jau idėjų propaganda, telkimas bei organizavimas teigiamųjų jėgų visuomeninio apaštalavimo reikalams, pažinimas žmonių reikalų ir jų psichologijos, pažinimas mūsų laikų dvasios — štai tik keletas priemonių, kurios gali būti labai naudingos kovoje su pasaulio dechristianizacija ir kurias šiaip ar taip ateitininkai privalo pasisavinti, ruošdamiesi prie gyvenimo kovos vardan savo kilnaus idealo.

Bet visam tam yra reikalinga, kad ateitininkai būtų tikri inteligentiški gyvenimo darbininkai. Tiesa, mokslą einantis katalikiškasis jaunimas šiaip ar taip ruošiasi tapti inteligentais. Reik tik, kad šitas ruošimasis būtų visai sąmoningas, nes kitaip galima lengvai prasilenkti su tais uždaviniais, kurių stato inteligentiškas darbas. Mūsų tauta itin laukia naujos tikrų inteligentų kartos, kuri pajėgtų atlikti didelius tautinės kūrybos uždavinius. Ir štai *sąmoningai studijuoti inteligentų uždavinius visuomeniniame gyvenime ir kultūrinėje tautos kūryboje ir sykiu nenuilstamai ruoštis tapti tikrais inteligentais yra ketvirtas iš eilės labai aktualus ateitininkų uždavinys.*

Tik tikrai inteligentiškomis pajėgomis tiek mūsų tautinis kultūrinis, tiek ir religinis dvasinis atgimimas tegali būti pakeltu į tokį aukštumą, kuris duotų mums galimybės atsilaikyti prieš mūsų tautybės ir religijos priešus. Inteligentija ir privalo sudaryti tokią sąmoningą vadovybę, kuri pajėgtų savo dorinėmis ir intelektualinėmis kokybėmis pakelti mūsų tautą, visuomenę ir valstybę į tautinio, kultūrinio ir religinio gyvenimo aukštybes. Todėl, ruošiantis į inteligentiškus darbininkus, yra prievolės ruoštis sykiu prie tos vadovaujamos rolės, kurią inteligentai turi vaidinti kiekvienoje visuomenėje. Užtylėti šita kilni, bet sykiu ir labai atsakinga inteligentų pareiga būtų blogai suprastu kuklumu, kuris galėtų turėti nepageidaujamų išdavų mūsų ateičiai. Todėl sąmoningas ateitininkų, kaipo

inteligentiško jaunimo, ruošimasis prie vadovaujamos rolės lietuvių visuomenėje yra visai natūralus inteligentiškam pašaukimui. Bet užtat reik sykiu gerai nusimanyti, kokių sunkių ir atsakingų uždavinių šitas ruošimasis uždeda jaunimui. Ne ambicijos užgaidos ir ne materialinės gerovės sumetimai, bet susirūpinimas savo tinkamumu inteligentiškam darbui ir būsimu tautos klestėjimu turėtų paskatinti ateitininkus įsisąmoninti klausimą apie inteligentiškos vadovybės sudarymą tautai ir visuomenei.

Tikras inteligentas šalia tokių savybių, kokiomis yra sąmoningas orientavimasis gyvenime, drąsi iniciatyva ir platus užsimojimas, privalo pasižymėti našiu kūrybiniu nusistatymu. Mūsų jaunai inteligentijai kūrybinis produktyvumas yra ypatingai privalomas kaip tik todėl, kad jai tenka išsyk dirbti ir tautinio, ir valstybinio, ir religinio atgimimo darbas. Be plataus kūrybinio užsimojimo negalima bus ne tik atsiekti aukštesnio tautinės kultūros laipsnio ir atremti valstybinis gyvenimas į racionalią visuomenės tvarką, bet ir atsispirti prieš tą pasaulio dechristianizaciją, kuri mums užsimeta sykiu su svetimomis įtakomis, einančiomis iš vadinamųjų kultūringų tautų.

Mes neprivalome bijoti kultūrinių skolinimųsi iš labiau kultūringų tautų, bet sykiu mes turime labai kritiškai ir su visu reikiamu sąmoningumu rinktis iš jų tai, kas tinka mūsų aukštiesiems principams, kad kartais sykiu su svetima įtaka neateitų pas mus tai, kas yra dekadencijos ir irimo apraiškos. Maža to: pašlijęs į dekadenciją ir dažnokai einąs dechristianizacijos keliais civilizuotas pasaulis, kaip kad kadaise graikiškas-romėniškas pasaulis, laiko savo prigimtuose laimėjimuose didelius kultūros turtus, kurie mums privalu pasisavinti ir paversti sudedamosiomis dalimis aukštesnei ir platesnei kultūrinei sintezei. Jau ne vieną kartą krikščionija yra parodžiusi kultūriniu savo užsimojimu, kaip prigimtieji pagoniškojo pasaulio turtai gali būti panaudoti krikščioniškosios kultūros reikalams ir tuo pačiu pakelti į naujo vertingumo laipsnį. Pakanka prisiminti mūsų švento mokytojo Tomo Akviniečio filosofinę sintezę, kuri yra atremta į genialią Aristotelio Stagyriečio sintezę, kad galima būtų įsivaizduoti, kaip nekrikščioniškos kultūros laimėjimai grynai

prigimtoje gyvenimo bei veikimo srityje gali būti panaudoti krikščioniškosios kultūros kūryboje.

Todėl ne ekskliuzyvizmo, bet universalizmo keliais mes kviečiame jus, draugės ateitininkės ir draugai ateitininkai, eiti mūsų tautiškos krikščioniškos kultūros kūryboje, tik sykiu primygtinai pabrėžiame, kad, einant šita universalizmo pakraipa, reik įsigyti ir kritiškos nuovokos kultūrinių laimėjimų pasisavinimui, ir kūrybinio užsimojimo didžiajai krikščioniškosios kultūros sintezei sudaryti. Mes be reikalo labai ilgai sugaišime, jei nesugebėsime pasinaudoti kitų tautų kultūriniais laimėjimais; bet sykiu mes nustosime savo tautinės individualybės ir krikščioniškosios vertės, jei neįstengsime įsigyti kūrybinio užsimojimo, reikalingo tautiškos krikščioniškosios kultūros iškėlimui į visuotinai vertingo gyvenimo laipsnį. Tuomet mes paskęstume nesąmoningose ir todėl labai abejotinos vertės svetimose įtakose ir imtume vergauti momento sensacijoms, madai, žemiems polinkiams ir kitiems dvasiškai sumenkėjusio buržuaziško pasaulio valdovams.

Tai, kas pasakyta apie reikalą kurti tautiškąją krikščioniškąją kultūrą, duoda teisės pasakyti, kad *labai aktualiu, penktu jau iš eilės, ateitininkų uždaviniu yra įsigijimas kūrybinio, pilno iniciatyvos ir plataus užsimojimo, nusistatymo, einant prie tautinės savo lytimi ir universalinės savo turiniu kultūrinės sintezės.* Šią vasarą ateitininkai demonstravo kūrybinius savo atsiekimus sporto, dainos, vaidybos, literatūros ir mokslo srityse. Visur jau einama kultūrinės kūrybos keliais, jau matomi tam tikri laimėjimai, kurie duoda vilties, kad pastoviomis pastangomis per ilgesnį laiką galima laukti iš ateitininkų tokių laimėjimų, kurie pasidarytų visuotinai reikšmingi ne tik mūsų tautoje, bet visame kultūringame pasaulyje. Bet tam reikia nenuilstamo darbo ir tokio kūrybinio įsibėgėjimo, kuris gali būti įgytas sąmoningu pasiruošimu, bandomosiomis pratybomis ir kuriamuoju entuziazmu.

Pagaliau šiais visuomeninio suirimo laikais mes negalime neatkreipti visų ateitininkų dėmesio į reikalą įsigyti aiškaus visuomeninio susipratimo, atsakančio krikščioniškosios pasaulėžiūros reikalavimams. Krikščioniškoji katalikų pasaulėžiūra bendrais bruožais nustato taip pat jų pažiūras į visuomeninį gyvenimą. Antai su krikščioniškąja

pasaulėžiūra negali būti suderintas nei buržuaziškas kapitalistiško pasaulio individualizmas, nei proletariškas socializmas. Krikščioniškoji pasaulėžiūra iš savo esmės tegali pritarti vien tokiam nusistatymui, kuris, rimtai skaitydamasis su realiomis visuomeninio gyvenimo tendencijomis, yra visuomeninės pusiausvyros ir visuotinojo solidarumo apraiška. Tik per nesusipratimą katalikas gali solidarizuotis su individualistišku liberalizmu arba su proletarišku revoliucionizmu, nes krikščioniškoji pasaulėžiūra nulemia jau tam tikrą pakraipą pažiūroms į visuomeninį gyvenimą, iš kurios negalima išsilenkti nenorint sueiti į koliziją su pagrindiniais krikščioniškosios pasaulėžiūros principais.

Tačiau turėti principialų nusistatymą visuomenės klausimuose dar toli gražu nėra būti partiniu žmogumi, kaip kad dažnai norima manyti, darant ateitininkams partiškumo priekaištą. Nepartiškumas nėra dar abejingumas ir principialaus nusistatymo stoka visuomenės dalykuose. Katalikas iš savo esmės yra žmogus, turįs aiškių visuomeninių nusiteikimų, kitaip tariant, katalikas iš savo prigimties yra visuomenininkas, nes jis yra, kaipo toks, visuotinio susidraugavimo išpažintojas. Todėl ir ateitininkai, pasiėmę savo pagrindiniu tikslu religinį mūsų tautos atgimimą, negali nebūti visuomenininkai, jau kaipo katalikai. Taigi *kataliko vardas uždeda ateitininkams prievolės ir todėl taip pat stato prieš juos visados aktualų, šeštą jau iš eilės uždavinį įsigyti aiškaus visuomeninio susipratimo, atsakančio krikščioniškajai pasaulėžiūrai, ir rimtai pasiruošti visuomeniniam veikimui.*

Ateitininkų organizacija jokia prasme nėra politinė organizacija, bet visuomeninis katalikų nusistatymas, aišku savaime, suima į save ir tam tikrą bendro pobūdžio nusistatymą politiniais klausimais, nes politika tesudaro vieną visuomeninio gyvenimo bei veikimo sritį. Tuo pačiu yra konstatuojamas ateitininkams reikalas įsigyti aiškaus politinio susipratimo ir pasiruošti politikos reikalams, kaip to reikalauja krikščioniškosios pasaulėžiūros principai, kad, išėję į plataus visuomeninio gyvenimo sritį, jie pasirodytų iš tikro visuomeninės pusiausvyros ir visuotinojo solidarumo šalininkais ir sugebėtų išvengti partinio ekskliuzyvizmo, taip kenksmingo visuomenės gyvenime.

Tuo mes dar nenorime pasakyti, kad katalikai neprivalo burtis į politines partijas ir dirbti politinį darbą organizuoto veikimo priemonėmis. Mes tik pageidautume, kad ir šitoje srityje ateitininkai, išėję mokslą ir subrendę politinei akcijai, būtų krikščioniškosios kultūros reiškėjai tame partijų gyvenime, kuris yra neišvengiamas visuomenėje, kol žmonės diferencijuojasi politinėje srityje pagal savo reikalus arba savo pažiūras į visuomenės dalykus.

Štai kokie aktualiausi uždaviniai laukia ateitininkų artimiausioje ateityje. Mes tikime, kad, naujam kongresui renkantis, kiekvienas ateitininkas bus jau gerai įsisąmoninęs ateitininkų principus bei pareigas; kad ateitininkų organizacija bus jau faktinai persitvarkiusi ir sustiprėjusi ant reorganizacijos nustatytų pagrindų; kad ateitininkų fizinis, dorinis ir protinis pasiruošimas sėkmingai gyvenimo kovai padarys stambią pažangą; kad jų inteligentiškumas atsieks aiškiai pastebimų žymių; kad kūrybinis jų nusistatymas pasireikš vertingais atsiekimais menų ir mokslų srityse ir kad visa tai ras tos visuomeniškos išraiškos, kuri priklauso aukštesnei visuomeninei kultūrai.

Naujas ateitininkų kongresas, kuris turės įvykti 1930 metais, negalės neatsiliepti į atitinkančias tuos metus 500 metų sukaktuves, per kurias turės būti iškilmingai paminėta mūsų didžiojo Vytauto mirtis. Juk šitas mūsų praeities didvyris buvo reiškėjas didžiausių užsimojimų tautinėje, visuomeninėje, valstybinėje ir net religinėje politikoje. Tegul žiaurus likimas jam nebuvo leidęs iškelti ilgesniam laikui mūsų tautą ir valstybę į pirmąsias Europos tautų eiles; tegul jo gyvenime bei veikime dar daug kas buvo surišta su mūsų pagoniška praeitimi; bet ne kas kitas, tik jisai gali mums tarnauti prirodymu, kokios didingos galimybės glūdėjo ir, tikimės, glūdi mūsų tautos gelmėse. Tiesa, šitos galimybės amžių bėgyje nustojo daug ko iš savo materialinės galybės, bet tuo dar labiau pasidarė reikšmingos ir svarbios mūsų dvasinės galimybės kultūros ir religijos srityje. Mes tikime, draugės ateitininkės ir draugai ateitininkai, kad 1930 metų kongresas, eidamas po Vytauto Didžiojo vėliava, galės dar ryškiau negu Reorganizacinė Palangos konferencija apreikšti glūdinčias jumyse dvasines kūrybines galimybes ir demonstruoti kultūrinių atsiekimų, reikšmingų visai mūsų

tautai. Todėl drąsiai stokime su naujomis jėgomis ir naujais pasiryžimais į naują mūsų gyvenimo bei veikimo laikotarpį ir uoliai dirbkime mūsų tautinio bei religinio atgimimo darbą, nė kiek neabejodami, kad Aukščiausiasis gausiai laimins geroms mūsų pastangoms.

Ateitininkų federacijos Vyriausiosios valdybos
Prezidiumas:

Prof. Stasys Šalkauskis, Vyriausiasis ateitininkų vadas

Prof. kan. Pranas Kuraitis, Vyriausiasis dvasios vadas

Eduardas Turauskas, Vyriausiosios tarybos pirmininkas

Kazys Šapalas, Generalinis sekretorius

Kaunas, 1927 m. spalio 21 d.

IV. ATEITININKAI IR 10 METŲ LIETUVOS NEPRIKLAUSOMYBĖS SUKAKTUVĖS

Ateitininkų federacijos Vyriausiosios valdybos atsišaukimas 1928 m.*

Draugės ateitininkės ir draugai ateitininkai!

Amžinai minėtina lietuvių tautai vasario 16 diena turi mums šiais 1928 metais ypatingos reikšmės: šitą dieną mūsų tauta privalo sąmoningu bei kritišku žvilgiu apimti pirmąjį stambesnį barą, išvarytą atgimusios Lietuvos valstybės ir visuomeninės tautinės kūrybos laukuose. Tokią dieną dera ne tik džiaugtis tuo, kas yra atsiekta, bet ir įsisąmoninti nuostolius ir prarastus materialinius bei moralinius turtus; kritiškai vertinti tai, kas yra, ir daryti naujų tvirtų pasiryžimų trūkumams atpildyti, kūrybai išvystyti, geresnei ateičiai laimėti. Žodžiu tariant, suėjus pirmam dešimtmečiui atgimusios tautinės mūsų valstybės gyvenime, dera vienu nenutrūkstamu žvilgiu sujungti praeitį, dabartį ir ateitį: konstatuoti tai, kas atsiekta; vertinti tai, kas gyvenama; spėti tai, kas yra lemta.

Šituo atžvilgiu sukankamosios iškilmės itin yra reikšmingos mums, ateitininkams. Kritiškas orientavimasis ir sąmoningas nusistatymas didžiuosiuose tautinio gyvenimo įvykiuose yra ateitininkams ypatingai svarbus todėl, kad nuo šito orientavimosi ir nuo šito nusistatymo pareina, galima sakyti, sprendžiamojoje dalyje tolimesnis lietuvių tautos likimas. Juk ateitininkai, kaip mokslą einąs susipratęs lietuvių katalikų jaunimas, iš tikrųjų atstovauja jaunatvės perspektyvoje tam, kas sudaro visai realų lietuvių tautos gyvenimo branduolį. Jungdami tiek savo ideologijoje, tiek ir savo gyvenime į organingą sintezę individualines lietuvių tautos lytis su universaliu krikščioniškosios pasaulėžiūros turiniu, ateitininkai organizuoja dvi pagrindines mūsų tautos gyvenimo galybes — katali-

* Spausdinta „Ateityje", 1928 m. Nr. 2—3, p. 72—80.— *St. Š.*

kybę ir lietuvybę. Antra vertus, ateitininkai ne tik vardu, bet ir pagrindiniais savo nusiteikimais yra iš tikro ateities žmonės, t. y. tie, nuo kurių pareina ateities likimas. Jie būtent tvirtai pasitiki nelygstamuoju idealu, kuris yra nuolatos siektinas tikslas; brangina bei remiasi teigiamosiomis tradicijomis, kurios realizuoja atsiektus laimėjimus, ir nenustoja rūpinęsi naujomis pažangos priemonėmis, kurios leistų laimėti gražesnę ateitį.

Todėl mums, ateitininkams, kaip ir visai mūsų tautai, yra šiandien tautinės gyvybės šventė. Bet sykiu mums, kaipo ateities žmonėms, *ši šventė yra dar kritiško įsisąmoninimo ir galingų pasiryžimų diena.* Šiandien dvasiniu žvilgiu mes turime spręsti ne tik tai, kas yra mūsų tauta, bet ir tai, kuo jinai gali būti pagal savo pašaukimą ir kokia rolė yra skirta šito pašaukimo realizavime mums, ateitininkams. Ruoškimės tad į Didžiąją Ateitį, galingai užsimokime į naujus kultūrinės kūrybos žygius ir *ruoškimės ištikimai patverti, garbingai kovoti, kuriamai dirbti ir galutinai laimėti.*

Per mūsų tautinės gyvybės šventę mes privalome visų pirma aiškiai įsisąmoninti, nuo ko pareina ne tik mūsų tautos atsilaikymas kitų tautų šeimoje, bet ir jos lemtas žydėjimas visuotinai reikšminga tautine kūryba. Juk toks jau yra bet kurios gyvybės dėsnis, kad, norint gyvuoti, reik ne tik gyventi, bet ir klestėti. Ogi noras gyventi gaivina mus šiandieną labiau negu kada nors, nes šią dieną mes džiaugiamės nepriklausomo mūsų gyvavimo pradžia ir ruošiamės jį išplėsti visame mūsų tautinės būties plote ir atpalaiduoti jį galutinai tiek nuo išviršinių, tiek ir nuo išvidinių verguvės sąvaržų.

Pirma tautinės gyvybės sąlyga yra ištikimybė tautinei savo individualybei ir susidariusioms su jos išsivystymu tautinėms tradicijoms. Mūsų tautos istorija labai iškalbingai įrodo, kaip yra tragiškas apsilenkimas su šita ištikimybe. Susikūrusi pirmą kartą tautinė mūsų valstybė augo, stiprėjo ir plito greičiau ir labiau, negu ėjo anų laikų tautinis mūsų susipratimas ir kultūrinis brendimas. Tokio neatitikimo tarp valstybinio gyvenimo ir tautinės kultūros tempo išdava buvo ta, kad valstybinė ekspansija pastūmė valdančiuosius mūsų visuomenės sluoksnius pasiduoti svetimoms įtakoms, nusidėti tautinei savo individualybei

ir pagaliau nutraukti tvirtesnius ryšius su tautinėmis tradicijomis. Tokiu būdu lietuvių valstybė nustojo tos galingos atramos, kuria yra susipratęs tautinis gaivalas, pasidavė kaimynų pinklėms ir galų gale suiro svetimų intrigų ir brutalios prievartos spąstuose.

Kad lietuvių valstybė vėl galėtų atgimti, reikalingas buvo iš pradžios tautinis lietuvių atgimimas, t. y. mūsų visuomenės ir ypatingai šviesuomenės grįžimas prie tautinių gyvenimo lyčių ir užmezgimas nenutrūkstamų ryšių su tautinėmis visuomeninio gyvenimo tradicijomis. Per ištisus 35 metus (1883—1918), t. y. nuo „Aušros" atsiradimo iki Didžiojo karo galo, brendo valstybinė lietuvių tautos mintis, kol visiškai paaiškėjo Lietuvos istorijoje, kad tautinio gyvenimo pilnatvė reikalauja nepriklausomo valstybinio reiškimosi ir kad tik tasai valstybinis gyvavimas yra pastovus ir tikrai reikšmingas, kuris yra pagrįstas tautine visuomeninės daugumos individualybe. Lietuvių tauta prarado valstybinę savo nepriklausomybę, kai valdantieji jos sluoksniai buvo nustoję tautinės ištikimybės, bet dėl to taip pat lietuvių tauta atgavo valstybinę savo nepriklausomybę, kai lietuvių tautos šviesuomenė buvo iškėlusi tautinio atgimimo šūkį ir pradėjusi tautinės kūrybos darbą. Visa tai labai reikšmingai įrodo, kad *tauta, norinti nepriklausomai gyventi, privalo turėti tvirtą valią ištikimai patverti tautinėse savo tradicijose, jas saugoti ir jomis pagrįsti tolimesnius tautinės savo kūrybos žygius.*

Taigi atgimusi Lietuvos valstybė yra mažiau ar daugiau tiesioginis padaras visų tų, kas šiaip ar taip buvo prisidėję prie tautinio lietuvių visuomenės atgimimo. Tiesa, kad šita valstybė galėtų naujai įsikurti, reikalinga buvo atkakli nepaliaujama kova ir surištos su ja aukos. Gyventi visados reiškia kovoti, nes tas, kas nurimsta gyvenimo bangose ir nustoja spyręsis priešingiems gaivalams, neišvengiamai yra, merdi ir žlunga. Kaip ir atskiras individas, taip ir visuomenė kovoja su išviršiniais ir išvidiniais priešais už savo gyvybės išlaikymą, už savo nepriklausomybę ir vidaus laisvę; kovoja su savo inercija į apsnūdimą ir pasitenkinimą pilka gyvenimo realybe. Kovojo ir dėjo kruvinas aukas ir lietuviai, kol įstengė sukurti nepriklausomą Lietuvos valstybę kad ir tokią, ko-

kia jinai dabar yra, neapimančią dar visos prideramos sau teritorijos ir ne visai dar laisvą savo vidaus gyvenime. Kovojo lietuviai už valstybinę savo nepriklausomybę jau tada, kai spyrėsi prieš rusų brukamą „gražDanką" ir gabeno lietuviškąją literatūrą iš užsienio, nevengdami pavojų ir dėdami aukas. Kovojo lietuviai už valstybinę savo nepriklausomybę ir Kražiuose, nenorėdami išsižadėti savo šventovės ir besiryždami pakelti dėl jos fizinius smūgius. Kovojo lietuviai už valstybinę savo nepriklausomybę ir tada, kai per Didįjį Vilniaus seimą reikalavo Lietuvai autonomijos ir skelbė aktyvią kovą su autokratiškąja rusų valdžia.

Kiekvienas panašus kovos atsitikimas buvo jau ruošiamasis pratinimasis prie sprendžiamosios kovos už nepriklausomybę,— kovos, kuri pasidarė neišvengiama, kai lietuviams teko kruvinomis aukomis įrodyti savo pasiryžimą būti nepriklausomiems. Kovota su visais didžiaisiais kaimynais — vokiečiais, bolševikais ir lenkais, ir laimėta, nes kovoje už tautinę gyvybę laimi dažniausiai ne tas, kas yra materialiai stipresnis, bet tas, kieno teisės yra šventos. Ir jei mes per ištisą dešimtmetį galėjome jau džiaugtis nepriklausoma valstybine būtimi, tai mes turime būti dėkingi ne tik tiems mūsų tautos sūnums, kurie gaivino šiaip ar taip tautinį mūsų atgimimą, bet ir tiems mažiems ir dideliems mūsų tautos kovotojams, kurie suprato, kad tauta, nesiryžtanti kovoti už gyvastingas savo teises, yra tauta, pasmerkta mirti, ir kurie todėl ryžosi patys paaukoti savo gyvybę, kad tauta galėtų garbingai gyvuoti. Šiandien šitų mūsų tautos karžygių mes negalime neminėti su pilna dėkingumo ir susižavėjimo širdimi. Jiems priklauso garbė kovoti už šventąsias tautos teises ir laimėti tai, kas buvo galima laimėti mažai palankiose kovos aplinkybėse. Savo narsiais žygiais jie palaikė tautos gyvybę ir sudarė jai žydėjimo perspektyvą, nes *herojiška kova už išviršinę tautos nepriklausomybę ir vidaus laisvę yra būtina jos gyvavimo sąlyga.*

Kai patvari ištikimybė tautinėms tradicijoms ir herojiška kova už nepriklausomybę leido lietuvių tautai atstatyti savo valstybę ir apsispręsti į nepriklausomą būtį, valstybinis gyvenimas pareikalavo iš mūsų kartos nepaprastai intensyvaus kuriamojo darbo. Pasirodė būtent, kad tauta

tik tada įstengia gyventi ir sėkmingai atsilaikyti prieš stipresnių bei kultūringesnių kaimynų spaudimą, kai ji ne tik yra ištikima tautinėms savo tradicijoms ir yra pasiryžusi *mirtinai kovoti už šventąsias savo teises*, bet ir sugeba dirbti plačiosios kultūrinės kūrybos darbą. Gyvenimas yra ne tik ištikima ištvermė ir nuolatinė kova, bet ir nepaliaujamas darbas, ir dargi kuriamasis darbas. Tiek atskiras asmuo, tiek ir visa visuomenė be iniciatyvos, be kuriamojo užsimojimo, be patvaraus darbo, be plačios siekimo perspektyvos negali pasižymėti ne tik produktyvumu, bet ir paprastu atsparumu gyvenimo varžytynėse. Štai kodėl pirmasis nepriklausomo mūsų gyvenimo dešimtmetis pareikalavo iš mūsų visuomenės ir vadovaujančių jos sluoksnių labai intensyvaus kuriamojo darbo, kuris turėjo neatidėliojamai nors kiek atpildyti kultūrinį mūsų atsilikimą, kuriame per prievartą laikė mus brutalus užkariautojas.

Šiandien mes jau galime su pasitenkinimu konstatuoti, kad mūsų nepriklausomo gyvenimo dešimtmetis šiaip ar taip buvo didelio sunkaus darbo laikotarpis. Tegul mes nesame padarę visa, kas galima būtų reikalauti; tegul mes toli gražu nesame sukūrę tai, kas galima būtų pageidauti,— vis dėlto, sprendžiant išdavas pagal pajėgas bei aplinkybes, negalima nepripažinti, kad nuveikta labai daug, atliktas labai svarbus kuriamasis darbas, būtent tasai, kuris buvo būtinai reikalingas apsisprendusiai gyventi nepriklausomu bei laisvu gyvenimu tautai. Nūdien mūsų tauta yra jau įsigyvenusi tautinės valstybės pamatuose, yra jau, taip sakant, įsitautinusi visuomeninio gyvenimo apraiškose, suderinus etniškąjį savo pobūdį su viešo reiškimosi lytimis. Lietuvių kalba, galima sakyti, pirmą kartą yra tapusi valstybine kalba ir tuo pačiu yra praplitusi ištisoje visuomenės hierarchijoje. Sykiu jinai yra pritaikoma labai greitu tempu visam kultūrinio gyvenimo plotui pagal tuos reikalavimus, kuriuos stato visuomeninės santvarkos, švietimo, mokslo ir meno terminologija.

Ir panaši pažanga, kokia kad yra įvykusi lietuvių kalbos įsigalėjime, ėjo per visą dešimtį metų mažne visose kultūrinio gyvenimo srityse. Švietimo įstaigų padaugėjo per šitą laiką daugiau negu dešimt sykių, palyginti su tuo,

kas buvo prieš karą prie rusų valdžios. Universitetas kasmet jau tūkstantį jaunimo priima į savo sienas. Opera savo pajėgomis ir meniškąja kultūra konkuruoja jau su senesnių Europos sostinių operomis. Krašto pramonė plečia tautinę gamybą į sritis, kurios anksčiau buvo patenkinamos importu, ir vis sėkmingiau prisitaiko ne tik prie vietinės, bet ir prie svetimų rinkų reikalavimų. Auga taip pat ir techninės krašto priemonės, o sykiu su jomis ir kultūrinis gyvenimo lygmalas. Apskritai daugeliu atžvilgių per paskutinį dešimtmetį gyvenimo pažanga keleriopai padidino savo laimėjimus. Per šitą trumpą laiką kuriamuoju savo darbu lietuvių tauta iš tikro yra įrodžiusi, kad ji ne tik nori, bet ir sugeba gyventi nepriklausomu gyvenimu.

Taigi dairydamiesi į netolimą savo praeitį, mes galime visai aiškiai patirti, kad pirmoje eilėje trys veiksniai saugojo tautinę mūsų gyvybę ir įtvirtino ją nepriklausomos valstybės organizme, būtent: ištikimybė tautinėms tradicijoms, atkakli kova už šventąsias savo teises ir intensyvus kuriamasis darbas. Todėl taip pat turėsime stiprinti šitų veiksnių rolę tautiniame mūsų gyvenime, jei panorėsime toliau organizuoti bei plėsti tautinę savo gyvybę ir tapti tikrai kultūringa tauta, sugebančia ne tik atsilaikyti gyvenimo kovoje, bet ir padaryti visuotinai reikšmingų įnašų į kultūrinį visos žmonijos lobyną. Bet pirma, negu tai galės įvykti, privalome gerai įsisąmoninti tai, ko verta dabartinė mūsų padėtis ir ko dar mums ypatingai trūksta. Tai yra kritiško sąmoningumo prievolė, kurios paneigimas neleidžia rasti tikros pažangos kelio.

Ar iš tikro esame pilnai bei nuosekliai ištikimi tautinėms savo tradicijoms? Ar iš tikro esame tvirtai pasiryžę iškovoti visa, kas mums teisingai pridera? Ar iš tikro dirbame kuriamąjį darbą tokiu užsimojimu, kuris pritiktų aukštos kultūros tautai? Esame ką tik konstatavę teigiamuosius mūsų tautos atsiekimus tautinio, valstybinio ir kultūrinio jos atgimimo eigoje. Atsiekta daug, labai net daug tose nepalankiose aplinkybėse, į kurias pastatė mus likimas. Objektyvus šitų atsiekimų vertinimas neduoda todėl mums teisės būti pesimistais aimanuotojais. Bet, žiūrint į tai, kas privalo būti, į mūsų ateities siekimus, lieka atsiekti dar daugiau, lieka atbaigti tas darbas, kuris tėra

vos pradėtas. Jei tad būtų nepateisinamas pesimizmas žemai vertinti tai, kas yra atsiekta, tai lygiai nepateisinamas būtų optimizmas, kuris ragintų mus nurimti toje padėtyje, kurioje mes dabar esame. Iš tikrųjų tautinė mūsų individualybė toli gražu nėra dar pilnai išvystyta visame viešo bei privatinio gyvenimo plote; mūsų kovos už primityviausias teises dar nebaigtos; kuriamasis mūsų darbas nėra dar bendru ruožu priėjęs visuotinai reikšmingos kūrybos laipsnio.

Kad tautinė mūsų individualybė nėra dar kiek ryškiau realizuota gyvenime, galima lengvai įsitikrinti apsidairius į mūsų gyvenimo lytis. Mūsų kalba moksliškai dar nepakankamai ištirta bei apdirbta, t. y. nėra lingvistiškai aiškiai nustatyta ir filologiškai dailiai nutašyta. Taisyklingas jos vartojimas yra palyginti nedažnas atsitikimas. Tautinė mūsų istorija dar nėra metodiškai ištirta, pilnai atstatyta konkretinėje savo išvaizdoje ir tiksliai nušviesta pagrindinėse savo linkmėse. Mūsų karta nesudaro dar vienos sutampamos visumos su mūsų praeitimi. Mūsų etniškas tipas nėra dar nusistovėjęs ir nėra dar įgavęs kultūrinio pastovumo. Žodžiu tariant, kaipo tautinė individualybė mes nesame dar pasireiškę su tuo sugestyviu ryškumu, su tuo įsigalėjusiu kultūrinio tipo pastovumu, kurie charakterizuoja turinčią tvirtas tradicijas tautybę.

Taip pat mes nesame ištisai įsigalėję toje teritorijoje, kuri mums pridera vardan istorinių, etniškų, kultūrinių ir kitokių teisių. Kitaip tariant, mūsų tauta nėra dar taip sutapusi su savo teritorija, kad ši būtų neliečiama bei neginčijama kitų tautų akyse. Štai kodėl žymi mūsų tautinės teritorijos dalis tebelieka svetimo užgrobiko rankose, tose rankose, kurios laiko taip pat neteisėtai ir mūsų sostinę — Vilnių. Todėl nieks iš mūs negali abejoti, kad *mes neprivalome nurimti, kol nepamirštamas mūsų Vilnius, toji kultūrinė viso istorinio mūsų išsivystymo išdava, nėra mums grąžintas ir nėra vėl tapęs kultūriniu lietuvių tautos centru nepriklausomos integralinės jos teritorijos ribose.* Garbinga kova už mūsų nepriklausomybę iki šiolei tik iš dalies laimėta, ir mes nebūtume verti susipratusios kultūringos tautos vardo, jei nenorėtume jos laimėti galutinai.

Panaši kultūringo visuomeninio susipratimo prievolė neleidžia mums nurimti dėl mūsų vidaus padėties. Pilna nepriklausomybė integralinėje tautos teritorijoje ir pilna visuomeninio bei kultūrinio apsisprendimo laisvė viduje yra du dalyku, kuriuodu vienas antro reikalauja, kaipo dvi nuosekliai viena antrą papildančios tautinio gyvenimo pusės. Iš tikrųjų tai yra dvi laisvės, išviršinė bei išvidinė, kuriedvi tarnauja lygiai reikalingomis sąlygomis pilnam tautos apsisprendimui bei savąimingam jos reiškimuisi. Panašiai kaip nesame iki šiol laimėję nepriklausomybės integralinėje savo teritorijoje, taip lygiai nesame pilnai laimėję visuomeninio ir kultūrinio apsisprendimo bei reiškimosi laisvės savo viduje. Visuomenė, kuri nori laisvai gyventi, pažangiai tobulėti ir laimėti pagarbą kultūringame pasaulyje, negali nurimti šitokioje padėtyje.

Pagaliau kuriamasis mūsų tautos darbas, kaip sakyta, nestovi dar reikiamoje aukštumoje. Atsilikę kultūrinėje pažangoje dėl nepalankių tautinio gyvenimo aplinkybių ir išlaikyti per prievartą šitokiame atsilikime ilgesnį laiką, mes turėjome ir tebeturime dar iki šiolei atpildinėti paprasčiausius kultūrinio gyvenimo reikalavimus. Tai privertė mus skendėti iki šiolei gana primityviame diletantizme ir nesinaudoti tais intensyvios kūrybos laimėjimais, kurie galėtų mums ateiti iš planingo darbo suskirstymo, gilaus išsispecializavimo, techniško išsitobulinimo, kultūrinio susibendravimo su pasaulinės kūrybos centrais ir drąsaus, pilno tautinės iniciatyvos kūrybinio užsimojimo. Jei per pirmąjį nepriklausomo mūsų gyvenimo dešimtmetį padarytas milžiniškas kūrybinis darbas, kuris gal per daug net intensyviai išsėmė aktyviosios mūsų visuomenės pajėgas, tai vis dėlto toks intensyvus triūsėjimas dar nereiškia visuotinai reikšmingos kūrybos. Šitokio kūrybos laipsnio mes būsime pasiekę tada, kai kiekvienoje arba net daugelyje kultūrinio gyvenimo sričių stovėsime kultūringiausių tautų lygyje; kai kiekvienas žymesnis kultūrinis mūsų laimėjimas turės reikšmės ne tik mūsų tautai, kaipo kultūrinio jos atsilikimo atpildymas, bet ir visai žmonijai, kaipo šios visos laimėjimas.

Kad toks visuotinai reikšmingas tautinės kūrybos laipsnis galėtų būti atsiektas, reik dar mums pasivyti kultūringesnes tautas, reik dar pasisavinti visuotinai reikšmin-

gus žmonijos laimėjimus, reik plačiai užsimoti kuriamajame darbe ir galingu įkvėpimu kurti. Tauta, kuri nedrįsta pasistatyti tokio kūrybinio idealo, niekados negali būti pripažinta lygiateisiu nariu kitų tautų, ir ypač didžiųjų tautų, šeimynoje. Tuo tarpu jei materialinė didybė ne kiekvienai tautai yra galima istorinio gyvenimo aplinkybėse, tai kultūrinė dvasinė didybė pareina kiekvienai tautai nuo jos darbingumo, susipratimo, užsimojimo ir ištikimybės kultūriniam savo pašaukimui.

Ir mes, nedidelė, bet nepaprasto likimo tauta, turime drįsti ne tik svajoti apie kultūrinę dvasinę didybę, bet ir jos siekti per savo visuotinai reikšmingą tautinę kūrybą. Tik tokiu būdu mūsų tauta tegalės regimai pateisinti savo nepriklausomą būtį ir laimėti garbingą vietą plačioje tautų draugijoje. Tik tokiu būdu ji galės apdrausti neliečiamas savo teises nuo galingesnių kaimynų prievartos ir rasti kiekvienu kritišku momentu autoritetingo užtarimo iš kultūringų tautų tarpo. Ogi norint siekti tikros kultūrinės dvasinės didybės, *yra neišvengiama tai, kas yra tautinis mūsų pašaukimas, einąs iš etniškų, geografinių, istorinių, politinių, socialinių ir kitų sąlygų, padaryti sąmoningai siekiamu tautinės mūsų kūrybos uždaviniu.*

Mums nėra abejotina, kad etniškas mūsų skirtingumas su turtinga senovine kalba, tarputinė padėtis tarp Rytų ir Vakarų Europos, tragiškas istorinis likimas, pilnas skaudžių pamokomų įtakų, savotiška visuomeninė evoliucija, žinanti ir aristokratizmo, ir demokratizmo kraštenybes,— visa tai, kaip ir kiti dalykai, čia neminimi, yra nulėmę mūsų tautai pašaukimą, kuris mažai yra panašus į kitų tautų pašaukimus. Tai dar labiau turi mus paraginti susidomėti tautinių mūsų pašaukimu, jį aiškiai įsisąmoninti ir jį realizuoti tautinės mūsų kūrybos linkmėje. Tuomet įvairių gaivalų pusiausvyra, plati kultūrinė apykanta, universalus tautinės sintezės turinys turėtų rasti vietos individualinėse tautinio mūsų gyvenimo lytyse. Tokia yra bendroji mūsų perspektyva,— tik supraskime, panorėkime, drįskime, užsimokime ir ištesėkime savo pastangose.

Kreipdamiesi šiuo atsišaukimu į Jus, draugės ateitininkės ir draugai ateitininkai, ir darydami trumpą nepriklausomo mūsų gyvenimo apžvalgą su perspektyva į ateitį, mes giliai esame įsitikinę, kad mes tik iškeliame į

aiškią sąmonę tai, kas mažiau ar daugiau gyvai glūdi ateitininkų nusistatymuose, nusiteikimuose ir nujautimuose. Juk ateitininkai, šitas jaunas atgimusios Lietuvos branduolys, negali negyventi ir mažiau ar daugiau intensyviai nerealizuoti to, kas sudaro lietuvių tautos pašaukimo galimybes. Mes žinome ir privalome žinoti, kad mes, ateitininkai, esame taip pat netobuli, kaip ir visa mūsų tauta, bet sykiu mes negalime taip pat nežinoti, kad, sudarydami jaunąjį atgimstančios mūsų tautos branduolį, mes jungiame savyje du pagrindiniu tautos gaivalu — katalikybę bei tautybę, ir todėl turime ne tik plačiausias galimybes, bet ir sunkiausias bei atsakingiausias pareigas.

Kai tradicinė Lietuvos šviesuomenė buvo atskilusi nuo tautinio kamieno ir palengvėl džiūvo izoliuotoje lenkiško nusistatymo padėtyje ir kai, iš kitos pusės, pirmoji susipratusių lietuvių inteligentų karta žymioje dalyje pairo rusiško nihilizmo įtakoje, tikrai kuriamuoju visuomeniniu veiksniu pasirodė ta mūsų visuomenės dalis, kuri sugebėjo su tautiniu atgimimu sujungti religinį atgimimą. Tegul ir šita mūsų visuomenės dalis buvo per anksti pašaukta į labai atsakingą visuomeninės kūrybos darbą; tegul ir jos darbuose buvo netobulumo bei klaidų, bet mes esame tikri, kad būsimas objektyvus istorikas turės neginčijamai konstatuoti, kad ta mūsų visuomenės dalis, kuri jungia savyje tautinio ir religinio atgimimo pradus, yra atlikusi didžiausią dalį to kuriamojo darbo, kuris sudaro teigiamuosius pirmojo mūsų nepriklausomo gyvenimo dešimtmečio laimėjimus. Tuomet pasirodys, kad kaip tik ateitininkų jaunimas sudarė branduolį savanorių kovotojų už Lietuvos nepriklausomybę; kad visose naujo gyvenimo aplinkybėse ateitininkų grupės buvo visuomeninio pastovumo bei pusiausvyros veiksnys; kad ateitininkų sendraugiai buvo tas teigiamasis visuomeninės pusiausvyros, kultūrinės pažangos ir sutelktinės kūrybos elementas, kuris sugebėjo kritiškais momentais atsilaikyti tiek prieš kraštutinių kairiųjų dezorganizacinę akciją, tiek ir prieš kraštutinių dešiniųjų konservatyvinę inerciją ir tuo pagal išgales apsaugoti visuomeninės daugumos interesus.

Dabar mes galime tik gailėtis, kad likimas pareikalavo iš mūsų jaunosios kartos stoti į sunkų bei atsakingą visuomeninės kūrybos darbą anksčiau, negu ji buvo pilnai

prie jo pasiruošusi. Stoti tokiose aplinkybėse į darbą iš tikrųjų buvo auka, kuri moraliai atperka tas klaidas, kurių dažnai tiesiog negalima buvo išvengti susidariusiose faktinose sąlygose. Todėl minėdami šiandien bendrai ir šitas savo draugų klaidas, mes esame tolimi nuo noro mesti į juos akmenį, bet užtat turime šia proga aiškiai įsisąmoninti didelį reikalą tinkamai pasiruošti prie sau skirtos rolės visuomenės gyvenime. Tuo tarpu mūsų rolė visuomenės gyvenime reikalauja iš mūsų būti kovotojais už teisėtumą, teisingumą, kultūrinę apykantą, visuominę pusiausvyrą ir kultūrinio apsisprendimo laisvę.

Mes taip pat turime suprasti, kad šiais tarptautinių varžytinių laikais kultūrinis atsilikimas yra mažai tautai prabanga, už kurią labai lengvai galima užmokėti visa nepriklausomybės kaina. Štai kodėl mums yra aiški prievolė siekti visose viešo gyvenimo srityse intensyvios kultūrinės pažangos ir visomis pastangomis ją realizuoti savo veikime. Todėl teigiamasis kūrybinis nusistatymas, bet ne tuščia destruktyvinė opozicija tepritinka mums net tada, kai jaunesniesiems mūsų draugams varžoma organizuotis mokyklose į auklėjimosi bei lavinimosi ratelius, kai nepasitikima mūsų einančiu aukštąjį mokslą jaunimu ir siunčiama į jo tarpą slapti emisarai ir kai mūsų sendraugiams neleidžiama viešai pasireikšti atviru žodžiu. Mes tikime į nenugalimą kūrybinės pajėgos galybę ir tik su jos pagalba norėtume eiti į ateities laimėjimus. Ir mes esame įsitikinę, kad tokiam nusistatymui iš tikro priklauso ateitis.

Šeši tūkstančiai susipratusio, drausmingo, sūsidraugavusio inteligentiško jaunimo, jungiančio savo gyvenimo bei veikimo pagrinde dvi visuomenines galybes — religiją ir tautybę, yra nedidelei tautai pajėga, kuri gali nulemti žymioje dalyje tolimesnį kultūrinį jos likimą. Reik tik, kaip sakyta, ištikimai stovėti tautinių tradicijų sargyboje, garbingai kovoti už neliečiamas savo gyvybės bei reiškimosi teises, sėkmingai užsimoti plačioje tautinėje kūryboje ir pagaliau užgrūdinti nepalenkiama galutinio laimėjimo valia. Šiandien kaip tik yra tinkamos progos pasižadėti eiti šituo galutinio laimėjimo keliu. Šiandien mes privalome ryžtis, nežiūrint jokios kainos, realizuoti tautinį savo idealą, kuris mūsų tautinės individualybės lytyse konkrečiai įkūnytų universalinį krikščioniškosios

pasaulėžiūros turinį. Iš tikrųjų tai jau pradėta realizuoti ateitininkų judėjime, kuris yra organiškai sutapdęs tautinį atgimimą su religiniu užsimojimu „visa atnaujinti Kristuje". Šituo tautinio ir religinio atgimimo suderinimu statoma tikra mūsų tautos pilis — mūsų atgimstanti nauja dvasia ir naujomis lytimis šventoji Romuva. Štai kas geriausiai išreiškia mūsų giliausių pasiilgimų esmę. Štai idealas, kuris neprivalo leisti mums nurimti įkyrioje gyvenimo pilkumoje. Šiandien, kai sukakęs nepriklausomo mūsų gyvenimo dešimtmetis atidengė mums platesnes perspektyvas, šitas idealas, tarsi tolima žvaigždė, rodo mums kelią tarp nesutvarkytų dar labai netobulo gyvenimo gaivalų. Jojo šviesa pasekti kviečiame Jus, draugės ateitininkės ir draugai ateitininkai, jei norite tikrai laimėti Didžiąją Ateitį ir įgyti tautai amžinos garbės vainiką.

Ateitininkų federacijos Vyriausiosios valdybos Prezidiumas:

Prof. *Stasys Šalkauskis,* Vyriausiasis ateitininkų vadas

Prof. kan. *Pranas Kuraitis,* Vyriausiasis dvasios vadas

Eduardas Turauskas, Vyriausiosios tarybos pirmininkas

Kazys Šapalas, Generalinis sekretorius

Kaunas, 1928 m. vasario 16 d.

V. SPAUDOS ATGAVIMO MINĖJIMO PROGA (1904—V.7—1929)

Ateitininkų federacijos Vyriausiosios valdybos atsišaukimas 1929 m.*

Draugės ateitininkės ir draugai ateitininkai!

Šiais metais mes turime malonią progą minėti labai reikšmingą mūsų tautiniam gyvenimui įvykį, turėjusį vietos prieš 25 metus. Tai buvo savo spaudos atgavimas, iškovotas iš svetimos rusų valdžios garbingu pasiryžimu ir didvyriškomis pastangomis laimėti, kad ir sunkiausiomis aukomis, laisvę reikštis spausdintu žodžiu pagal lietuvių tautos apsisprendimą. Tokia proga, grįžtant mintimi į pergyventą spaudos laikotarpį, bus visai ne pro šalį pažvelgti į tą prasmę, kokios turėjo didvyriška lietuvių tautos kova už spaudos laisvę, iškelti aikštėn svarbiausieji vedamieji principai normaliam spaudos gyvavimui bei reiškimuisi ir pagaliau užbrėžti tinkama ateitininkams rolė spaudos uždavinius realizuojant tautos gyvenime.

1. Kai sakoma, kad 1865 m. rugsėjo mėn. 13—25 d. lietuviams buvo rusų vyriausybės atimta spaudos laisvė, tai reik žinoti, kad lietuviškos spaudos draudimas buvo gana savotiškas. Iš tikrųjų rusų vyriausybė tik pareikalavo iš lietuvių, kad jie išsižadėtų lotyniško šrifto, mažiau ar daugiau pritaikyto lietuviškiems raštams, ir atstotų jį rusiškomis raidėmis, arba, kaip paprastai buvo sakyta, rusiška „graždanka". Spausdinti tat lietuviškos knygos rusiškomis raidėmis nebuvo draudžiama, buvo tik draudžiama jos spausdinti lotynišku šriftu. Kitaip tariant, visiškas draudimas lietė lietuvių spaudos tam tikrą formą, bet nelietė turinio, nors anais laikais ir turinys buvo palenktas biurokratiškai rusų cenzūrai.

---

* Spausdinta „Ateityje", 1929 m. Nr. 5—6, p. 259—266 ir „Židinyje", 1929 m. Nr. 4, p. 355—362.— *St. Š.*

Lietuvių spaudos draudimo pradžioje kai kurie oportunistiškai nusistatę lietuviai ėmė svyruoti, ar praktiniais sumetimais nereikėtų kartais nusileisti rusų vyriausybės reikalavimui ir prisiimti peršamoji „graždanka". Tačiau ilgainiui didžiausioji lietuvių dauguma griežtai nusistatė grąžinti rusų vyriausybei šitą rusų kultūros dovaną ir atkakliai kovoti už lotynišką-lietuvišką šriftą. Tokiame *lietuvių tautos nusistatyme atsisakyti, nežiūrint didžiausių surištų su tuo nepatogumų, nuo brukamos per prievartą spaudos formos pasireiškė garbingas savo tautinės vertės pajautimas ir pasiryžimas laisvai apspręsti kultūrinio gyvenimo srityje.*

Tauta, kuri klusniai nusilenkia prieš brutalią nieku nepateisintą prievartą, yra paliesta vergiško servilizmo. Tokiu servilizmu būtų buvę paklusti rusų vyriausybės reikalavimui prisiimti rusiškąją „graždanką", nes šitas reikalavimas nebuvo pagrįstas nei vyriausybės, kaipo tokios, prigimtomis teisėmis, nei lietuvių tautos apsisprendimu, nei pagaliau praktišku tikslingumu. Jei teisingai konstatuojama, kad faktinai rusų šriftas galėjo būti neblogai pritaikytas lietuviškos spaudos reikalams, nors jis yra nepatogus tarptautiniu atžvilgiu, ir kad šitas šriftas buvo patogesnis rusų mokytojams, kurie iš tikrųjų vaidino Lietuvoje rusintojų rolę, tai panašių motyvų toli gražu nepakako, kad lietuvių tauta galėtų kitaip nusistatyti, kaip kad jinai buvo nusistačiusi. *Nusistatyti kitaip būtų reiškę lietuvių tautai išsižadėti savo tautinės savigarbos ir susidemoralizuoti svetimos prievartos pinklėse.*

Žinoma, išsižadėdama legalios spaudos, lietuvių tauta darė didžiausią moralinę bei kultūrinę auką, bet sykiu šita auka buvo geresnės ateities laidas. *Nenustojusi tautinės savo vertės pajautimo ir pasiryžusi laisvai apspręsti kultūriniame savo gyvenime, lietuvių tauta tuo pačiu buvo stojusi į tautinio nepriklausomumo kelią.*

Bet šitas kelias pasirodė ilgos martirologijos kelias, kuriame daugybė žinomų ir nežinomų dabar mums žmonių turėjo užmokėti moralinėmis ir fizinėmis kančiomis už tai, kas yra prigimta švenčiausia žmogaus teisė, būtent už kultūrinio apsisprendimo laisvę. Šitas martirologijos istorijoje mūsų knygnešys, tasai kuklus ir užsislėpęs kultūrinės šviesos nešėjas, išaugo iki prometėjiško didvyriš-

kumo ribų. Jei mūsų tauta panorėtų dabar tinkamai pažymėti šitą garbingą mūsų istorijos lapą, jai tereikėtų pastatyti paminklą nežinomam knygnešiui, kuris, iškėlęs viena ranka švyturį, o antra kilodamas raštų naštą, reikštų mums tą pat, ką kitoms tautoms reiškia triumfo arkos ar laisvės statulos.

Ir iš tikro, *kova už lietuvišką spaudą buvo ta patvarumo, pasiaukojimo, drąsos ir didvyriškų pasiryžimų mokykla, be kurios lietuvių tauta nebūtų buvusi pasiruošusi nepriklausomybei laimėti nė tiek, kiek tai buvo mums laisvę beatgaunant.* Šito fakto akivaizdoje įgauna prasmės visos tos aukos, kurios buvo sudėtos kovoje su rusų prievarta.

Minėdami tat dabar spaudos atgavimą ir grįždami mintimi į garbingą kovos už spaudos laisvę laikotarpį, mes negalime su didelio dėkingumo ir tautinio pasitenkinimo jausmais neminėti atsidėjusių tam sunkiam žygiui kovotojų. Amžina Jums garbė, žinomi ir nežinomi, laimėję ir nukentėję knygnešiai! Jūsų pavyzdys nenustojo reikšmės ir mūsų laikais. Jūs ir dabar mokote mus branginti kultūrinio apsisprendimo laisvę. Jūs savo įsitikinimu įrodėte mums, kad paklusti neteisėtai bei neprotingai prievartai yra nusižengimas, kuris laidoja nepriklausomą garbingą tautos gyvenimą. Jūs neleidot mūsų tautai šitą nusižengimą padaryti ir tuo Jūs laimėjote jai geresnę ateitį. Šioje ateityje Jums priklauso neišdildomas dėkingas atminimas. Ir mes nusižengsime Jūsų atminimui, jei nustosime branginę didžiuosius spaudos laisvės principus.

2. Taigi mūsų kovos už spaudos laisvę mus įpareigoja tinkamai elgtis su spaudos dalykais tada, kai, atgavę savo nepriklausomumą, mes turime galimybę valdymosi priemonėmis tvarkyti spaudos klausimą. *Dėkingas atminimas didvyrių, kovojusių už spaudos laisvę, ir jų sudėtų aukų didumas draudžia mums tiek nusidėti prieš spaudos laisvę, tiek ir piktnaudžiauti šita laisve nedoriems tikslams. Kitaip tariant, jau tik viena spaudos martirologija uždeda prievolių ir tiems, kas laiko valdžios vairą nepriklausomoje Lietuvos valstybėje, ir tiems, kas pašauktas naudotis spaudos įrankiais visuomenės reikalams.*

Abiem paminėtaisiais atžvilgiais mūsų tautos spauda, deja, nestovi reikiamoje aukštumoje: nei spaudos tvar-

komieji organai, nei mūsų spaudos darbininkai labai dažnai nenusimano apie savo teises bei prievoles spaudos dalykuose. Iš vienos pusės, mes matome paslankumą visai nepateisintu būdu suvaržyti spaudos laisvę biurokratinės prievartos priemonėmis, o iš antros pusės, ne mažesnį palinkimą panaudoti spaudos laisvę tokiems nedoriems tikslams, kaip šmeižimas netinkamų sau žmonių, pataikavimas žemiems žmonių instinktams, skleidimas klaidingų gandų ir t. t. *Mes nesame nelygstamosios, t. y. visiškos, spaudos laisvės gynėjai, bet mes taip pat nesame biurokratiškos nuožiūros šalininkai spaudos dalykuose. Mes nusimanome gerai, kad spauda yra dviašmenis ginklas, kuris gali nešti tautai tiek išganymą, tiek ir mirtį. Todėl spaudos reikalas turi būti normuojamas išmintingais nuostatais ir turi būti laisvas nuo subjektyvios nuožiūros žemažiūrių biurokratų.*

Ar yra normalus dalykas, kad katalikiškojo jaunimo nepolitinė spauda yra lenkiama valdininkų ideologinei, ne politinei net, cenzūrai visuomeninės pasaulėžiūros dalykuose ir varžoma yra skelbti krikščioniško teisingumo bei solidarumo idėjas tuo pačiu laiku, kai kioskai yra pilni žurnalų su pornografiškomis iliustracijomis ir kai nedori litų gaudytojai stengiasi pralobti „Dekamerono", Kazanovos atsiminimų ir panašių šlamštų leidimu? Kur yra tinkamas perspektyvos vertinimas, kur tikras susirūpinimas teisėtais tautos reikalais?

Iš kitos pusės, ar yra normalu, kad tos sferos, kurios daugiausiai rašo apie spaudos padorumą ir labiausiai kitiems prikaišioja nusižengimus prieš spaudos etiką, pačios parodo daugiausiai agresyvumo savo idėjinių priešų atžvilgiu ir savo agresijoje daugiausiai nusideda padorumui, naudodamiesi tuo pačiu laiku palankia sau cenzūros priedanga?

Mes esame paminėję tik dvi ryškiausias apraiškas iš mūsų spaudos gyvenimo, bet tuo nenorime pasakyti, kad tik tiek tesama pas mus blogumo spaudos gyvenime. Norėdami būti teisingi, mes turime viešai pripažinti tą liūdną faktą, kad mūsų tautos spauda beveik perdėm stovi labai žemos kultūros laipsnyje, nežiūrint kokios rūšies yra jos darbininkai. Paminėtieji pavyzdžiai yra tik labiau reikšmingi todėl, kad jie liečia tuos, iš kurių, dėl jų padėties

arba nuolatinio moralizavimo, galima reikalauti daugiau negu iš kitų.

Tokiomis aplinkybėmis tautai yra labai svarbu sudaryti sąlygos, kuriose spauda būtų apsaugota nuo biurokratinės nuožiūros, o visuomenė nuo tvirkinimo spaudos priemonėmis. Tam reikalinga visų pirma įvesti spaudos gyvenimą į normalias vėžes, atvaduojant ją nuo išimtinių priemonių ir palenkiant jos gyvenimą bei reiškimąsi specialiam įstatymui, kuris skaitytųsi su spaudos laisvės principu ir kultūriniu mūsų visuomenės stoviu. Jei, iš vienos pusės, kaip sakyta, privalu apsaugoti teisėtus spaudos laisvės reikalus, tai, iš antros pusės, svarbu susirūpinti priemonėmis, kurios neleistų nedoriems bei nekultūringiems spaudos darbininkams piktnaudžiauti viešu spausdintu žodžiu. Šitoje kovoje su spaudos piktnaudžiavimu turi sutarti spaudos įstatymai ir visuomeninė opinija. Spaudos įstatymai privalo numatyti spaudai plačią laisvo reiškimosi sritį, bet sykiu jie turi nustatyti griežtą baudžiamąją sankciją už spaudos nusižengimus prieš visuomenės ir valstybės pagrindus, prieš dorovę, prieš svetimą garbę ir panašius nusižengimus, kurie negali likti nebaudžiami be ardymo visuomeninio bei dorinio gyvenimo pagrindų.

Tam tikslui reikalingas yra spaudos byloms greitas, griežtas, visiems lygus, objektyvus ir plačiai žiūrįs teismas. Tik tokio teismo buvimas galėtų auklėti spaudos darbininkus ir atvaduoti spaudą nuo nekultūringų, pagrįstų kerštu rietenų.

Bet nei gerų įstatymų, nei teisingo teismo nepakanka visuomenės gyvenimui tvarkyti, jei žmonių kultūra ir tarp kitko reguliuojamasis jos balsas, t. y. vieša opinija, neina įstatymams ir teismui į pagalbą. *Mūsų tautai, taip dar neseniai atgavusiai savo spaudą, ir yra vienas iš aktualiausių uždavinių kultūringai sutvarkyti savo spaudos santykius ir išsidirbti viešą opiniją, kuri neleistų piktnaudžiauti spaudos priemonėmis su skriauda visuomenės tvarkai bei dorovei ir žmonių garbei.* Šituo reikalu privalu susirūpinti visoms sąmoningoms ir kultūringai nusistačiusioms mūsų tautos grupėms. Tokia pareiga labiau negu kam kitam pridera prisiimti su visu sąmoningumu bei atsidėjimu ateitininkams, kaipo inteligentiškos katalikiškosios jaunuomenės organizacijai. Jei kadaise kiekvienas są-

moningas ir dorai nusistatęs lietuvis patriotas turėjo kovoti už spaudos laisvę, tai, turint savo spaudą, kiekvienas toks patriotas turi susirūpinti tinkamomis jos gyvavimo bei reiškimosi sąlygomis.

3. Šia proga mes norime trumpai nusakyti draugėms ateitininkėms ir draugams ateitininkams tą pašaukimą, kurį turi katalikiškoji jaunuomenė spaudos srityje. Jei šiais dechristianizacijos ir kultūrinės dekadencijos, einančios idėjinio bolševizmo linkme, laikais visi katalikai, tiek dvasiškiai, tiek ir pasauliečiai, labiau negu kada nors turi apaštalavimo pareigą, tai šitas apaštalavimas žymia dalimi turi eiti per spaudą. Spauda yra ta visuotinė galybė, be kurios pagalbos negali apsieiti joks idėjinis judėjimas, joks kuriamasis darbas, jokia apsigynimo akcija. Todėl *katalikų jaunuomenė, besiruošianti kovoti ir jau kovojanti su pasaulio dechristianizacija už katalikiškąją pasaulėžiūrą bei krikščioniškąją pasaulio santvarką, negali nesiruošti su rimtu atsidėjimu katalikiškosios spaudos reikalams.*

Todėl kiekvienas ateitininkas moksleivis, rašydamas paprasčiausią rašto darbą, privalo save raginti prie stropumo šalia kitų motyvų dar ir tuo, kad jau šitas darbas turi sąryšio su būsimu apaštalavimu per spaudą. Taip pat kiekvienas studentas neprivalo praleisti jokios tinkamos progos geriau apvaldyti plunksną, pažinti periodinės spaudos administravimo bei redagavimo principus, apsitirti su žurnalizmo teorijos bei praktikos principais ir be skriaudos savo tiesioginiam pašaukimui savo specialybės srityje bandyti savo jėgų praktiniame spaudos darbe. Pagaliau didžiausias pareigas spaudos klausime turi, kaipo katalikai inteligentai, ateitininkai sendraugiai: jie turi būti tikri spaudos darbininkai, jos šelpėjai, organizatoriai, moraliniai rėmėjai, kovotojai už tiesą ir dorą.

Taigi pradedant ateitininkais moksleiviais ir baigiant sendraugiais visai Ateitininkų federacijai, kaipo inteligentiškosios jaunuomenės organizacijai, neprivalo būti svetimi spaudos reikalai. Kiekvienas narys tesirūpinie šitais reikalais pagal savo amžiaus ypatybes, neprasilenkdamas nei su savo profesijos reikalavimais, nei su savo inteligentiškuoju pašaukimu. Svarbu tik, kad šitame ruošimesi spaudos reikalams ir bandyme dalyvauti spaudos

gyvenime būtų įsisąmoninami ir griežtai išlaikomi krikščioniškosios spaudos principai.

Vedamaisiais krikščioniškosios spaudos idealais privalo visados būti tiesa ir teisybė. Norint tinkamai tarnauti šitiems idealams yra neišvengiama reikiamai nusiteikti doriniu atžvilgiu ir ypač įsigyti tų nusiteikimų, kurie yra reikalingi padoriai kovai už tiesą ir teisybę, nes *tarnavimas tiesai ir teisybei niekados neapsieina be kovos su netiesa ir neteisybe.* Mūsų tautoje gal jokioje gyvenimo srityje taip ryškiai neišeina aikštėn mūsų nekultūringumas, kaip toje kovoje, kuri vedama spaudoje už savo įsitikinimus ir interesus. Žinoma, reik skaitytis su tuo, kad be kovos neapsieina joks idėjinis judėjimas, joks užsimojimas apginti senas kultūrines bei religines vertybes arba laimėti naujas. Bet paprastai visas blogumas būna ne pačioje kovoje, nes ji yra neišvengiama, kaipo priemonė pozityviam tikslui atsiekti, bet tame būde, kuriuo kova yra vedama.

Ir štai katalikams itin privalu žinoti, kad toli gražu ne visos priemonės yra leistos kovoje net už geriausią tikslą. Kova, kurią katalikai veda spaudoje už tiesą ir teisybę, turi būti griežtai suderinta su krikščioniškosios etikos reikalavimais ir todėl visų pirma su tiesa ir teisybe. Aišku, kas nusideda prieš tiesą ir teisybę, niekados negali patarnauti nei tiesai, nei teisybei. Taigi *gilus objektyvumo jausmas ir didelis teisingumo pajautimas yra privalomi kiekvienam katalikui, kuris stoja į spaudos kovą už krikščioniškąją pasaulėžiūrą ir krikščioniškąją pasaulio santvarką.*

Idėjinė kova tik tada nedemoralizuoja, kai ji yra pagrįsta garbingos kovos principais. Ogi garbinga kova reikalauja riteriškos, arba, tariant moderniniu terminu, džentelmeniškos taktikos, kuri įpareigoja skaitytis su priešininku kaipo su lygiu gerbtinu žmogumi arba atsisakyti nuo kovos su juo, jei jis visiems regimu būdu neužsitarnauja pagarbos, ir kovoti tokiu atveju su jo neigiama įtaka ir kenksmingumu kaip su nelaime, pareinančia nuo neprotingo ir aklo gaivalo.

Tačiau, jei kova spaudos gyvenime yra neišvengiama, nereik manyti, kad ji tesanti vienintelė priemonė tarnauti geram tikslui. Žymiai daugiau už kovą priartina prie

kiekvieno tikslo pozityvus kuriamasis darbas, ir tai ypač katalikams yra svarbu įsisąmoninti, ruošiantis spaudos reikalams. Norint žmonėms duoti gerai pažinti katalikišką pasaulėžiūrą, jos šviesoje tinkamai įvertinti tai, kas darosi pasaulyje, ir sugestionuoti tai, kas turėtų būti krikščioniškai sutvarkytoje visuomenėje, reikalingas yra milžiniškas pozityvus kuriamasis darbas, kuris reikalauja didelio pasiruošimo, intelektualinio išsilavinimo ir literatūrinio sugebėjimo. *Katalikų spauda kaip tik todėl taip toli yra nuo prideramos aukštumos, kad katalikų visuomenė iki šiolei nėra dar pasigaminusi reikiamo kadro spaudos darbininkų, kurie, turėdami visus dorinius nusiteikimus džentelmeniškai kovai, sykiu turėtų pakankamai davinių pozityviam kuriamajam darbui žurnalistikos srityje.*

Kalbamąjį trūkumą pašaukta yra užpildyti katalikiškoji jaunuomenė, ir tai visų pirma liečia ateitininkus, kaipo suorganizuotą šitos jaunuomenės dalį. Ateitininkai privalo iš savo tarpo pakankamai žmonių skirti specialiam pasiruošimui spaudos reikalams, nekalbant jau apie tai, kad kiekvienas inteligentas katalikas neprivalo būti abejingas spaudos klausimu, apie ką buvo jau sakyta anksčiau. Mūsų tauta labai dar menkai nusimano apie spaudos organizaciją, jos gaminimą ir platinimą, ir čia reik mums tikrų specialistų, kurie sugebėtų pakelti mūsų spaudą į prideramą aukštumą.

Ateitininkai savo spauda —„Ateitimi", „Naująja vaidilute" ir „Židiniu"— pakankamai įrodė, kad už savo spaudą jiems rausti netenka, nes šitai spaudai mažiau negu kokiai kitai galima būtų daryti moralinių priekaištų. Reiktų dabar šitą pradžią tobulinti, plėsti ir didesniu mastu organizuoti, naudojantis įgautu patyrimu ir ruošiant specialius spaudos darbininkus.

Sveiki pagrindai ir kūrybinė katalikų spaudos pažanga turėtų dar tą gerą pusę, kad tai paragintų visą kitą lietuvių spaudą neatsilikti nuo katalikų ir nesiskirti labai ryškiai nuo jų doriniu savo veidu. Todėl spaudos srityje, kaip ir visose kitose gyvenimo srityse, katalikai ir tuo pačiu ateitininkai, kaipo katalikų visuomenės jaunuomenė, turi prievolę tarnauti geru pavyzdžiu.

Šituo atžvilgiu būtų pageidaujama, kad iš ateitininkų tarpo išeitų idėja apie sveikos viešosios opinijos sudary-

mą ir jos suorganizavimą lietuvių visuomenėje spaudos reiškimosi klausimais. Be tokios opinijos suorganizavimo negalima tikėtis, kad mūsų spaudos įpročiai greit galėtų pagerėti. Ogi šita *viešosios opinijos organizacija turėtų pasireikšti registravimu bei skelbimu visų nusižengimų prieš žurnalistinę etiką, visuomeninės santvarkos pagrindus ir visuomenės dorovę.* Turėtų būti reaguojama tokiu būdu prieš nusižengimus be atodairos, kokių spaudos organų ir žmonių jie yra daromi. Į šitą moralinio teismo darbą turėtų būti patraukti garbingiausi žmonės iš įvairių visuomenės grupių, kad tokiu būdu būtų laiduotas sprendimo objektyvumas.

Štai svarbiausieji dalykai, kuriais pridera lietuvių visuomenei susirūpinti šiais laikais, kai yra minimas spaudos laisvės atgavimas ir kai tenka konstatuoti, kad spaudos padėtis mūsų tautos gyvenime yra tolima nuo normalios, ir jos laisvės, ir jos reiškimosi atžvilgiu. Reik todėl per 25 metų sukakimą nuo spaudos atgavimo aiškiai įsisąmoninti, kad šitas laikotarpis davė mums mažiau, negu galima buvo laukti spaudos srityje, ir kad todėl *artimiausioje ateityje mūsų visuomenei yra prievolės ypatingai sukrusti spaudos kėlimo darbe ir atpildyti tai, kuo apsileista arba kuo nusižengta išgyventame laikotarpyje nuo spaudos atgavimo.*

Kad ne veltui būtų kovoję mūsų pirmtakai spaudos draudimo metu, kad ne veltui būtų dėję jie brangias aukas, mes turime užsidegti kilniais jų pavyzdžiais, jų drąsiu pasiryžimu, jų paniekinimu demoralizuojančių kompromisų, jų aukingumu ir patvarumu. Mes taip pat turime suprasti, kad jei neisime, kaip jie, praktiško idealizmo ir laisvės meilės keliais, netrukus susidemoralizuosime oportunistiško servilizmo ir nekultūriško storžieviškumo nuotaikoje, nuo ko mus sunkiai beatvaduos atskirų kilnesnių asmenų pastangos ir kilnieji žygiai.

Žinokime, jog spausdintas tautos žodis yra tautos išraiška, pagal kurią yra vertinama visa tauta, ir jog šita išraiška sykiu yra kasdienis tautos penas, nuo kurio pareina jo moralinė ir net fizinė sveikata. Teesie mums šitas spausdintas žodis šventas, ir tegul niekas nedrįsta jo netinkamai pareikšti be atsakomybės jausmo.

Jei šitie mūsų troškimai atsilieps realiu aidu mūsų draugių ateitininkių ir draugų ateitininkų širdyse ir sužadins jose tvirtų pasiryžimų nurodytu būdu vertinti spaudos dalykus ir atitinkamai jais rūpintis, būsime tikri, kad spaudos atgavimas yra mūsų tinkamai paminėtas.

Ateitininkų federacijos Vyriausioji valdyba:

Prof. *St. Šalkauskis*, Ateitininkų federacijos Vyriausiasis vadas

Ig. Skrupskelis, Generalinis sekretorius

Kaunas, 1929 m. balandžio 24 d.

VI. TRIGUBO JUBILIEJAUS REIKALU

Ateitininkų federacijos Vyriausiosios valdybos atsišaukimas 1930 m.*

Šie 1930 — Vytauto Didžiojo — metai mums, ateitininkams, yra reikšmingesni negu bet kuriai kitai mūsų tautos grupei. Šiais metais sukanka 20 metų nuo mūsų organizacijos įsisteigimo, 500 metų — nuo didžiausio mūsų valstybės vyro Vytauto, didžiojo kunigaikščio, mirties ir 1500 metų — nuo didžiojo Katalikų Bažnyčios Tėvo, šv. Augustino, mirties. Mes džiaugiamės savo tarpe sulaukę laimingai savo organizacijos subrendimo amžiaus; sykiu su visa lietuvių tauta mes minime pagerbimu ir tautišku įsisąmoninimu valstybės vyrą, kuris kadaise iškėlė Lietuvos vardą ir galybę į pasaulinės reikšmės laipsnį, ir pagaliau sykiu su visa Katalikų Bažnyčia medituojame gyvenimą ir mokslą Bažnyčios Tėvo, kuris pirmas Bažnyčios doktrinai suteikė tokią universalios sistemos išvaizdą, kad iki šiolei, praėjus 15 šimtmečių, jis žiba pirmojo dydžio žvaigžde tarp didžiųjų Bažnyčios Tėvų ir Daktarų.

Šitoks trigubas jubiliejus vieneriais metais duoda ateitininkams geros progos ir paraginamojo akstino pagilinti organizacinį savo susipratimą tomis dviem linkmėmis, tautine ir religine, kurių suderinimas organiškoje sintezėje glūdi pačioje ateitininkų, kaipo lietuvių katalikų jaunuomenės, organizacijos prigimtyje. Ateitininkų atsiradimas Lietuvoje, kaip jau buvo iškelta savo laiku spaudoje, yra tampriai susijęs su antruoju lietuvių tautos atgimimu, būtent religiniu, kuris ne tik nepaneigia pirmojo, tautinio, atgimimo, bet jį į save suima, juoju materialiai remiasi. Tokiu būdu *šie metai mums reikšmingi, pirma, organiza-*

---

* Spausdinta „Ateityje", 1930 m. Nr. 2—3, p. 77—85 ir „Židinyje", 1930 m. Nr. 2, p. 128—136.— *St. Š.*

ciniu, antra, tautiniu ir, trečia, religiniu atžvilgiu. Kiekvienu atžvilgiu mes turime padaryti aiškią ir visai realią pažangą pagal pagrindinę idėją, kurią kiekvienas iš trijų jubiliejų kelia aikštėn ir reikalauja įsisąmoninimo.

I

Ateitininkų organizacijos gimimo tarpas apima dvi svarbias datas: 1909 m. spalio 28 d., kai Liuvene lietuvių katalikų studentų buvo paskirtas organizacinis komitetas lietuvių studentų katalikų sąjungai kurti, ir 1910 m. vasario 19 d., kai tam pačiam Liuvene buvo sudaryta pirmoji sąjungos valdyba iš Universiteto studentų: Galdiko, Kuraičio, Maliausko ir Viskanto. Jei laikyti organizacijos įsisteigimo pradžia pasirinkimą vykdomojo organo, tai šiais metais vasario 19 d. sueina lygiai 20 metų mūsų organizacijai. Lygiai prieš 20 metų prie lietuvių studentų katalikų sąjungos, be lietuvių studentų liuveniškių, buvo jau prisidėjusios įvairios lietuvių studentų katalikų grupės, pav., Fribūro, Krokuvos, Maskvos ir kt. Išrinktoji Liuvene Sąjungos valdyba greitu laiku, būtent 1910 m. kovo 12 d., perleido savo pareigas Maskvos lietuviams studentams katalikams su Pranu Dovydaičiu priešakyje, kuriam, įsteigus „Ateitį", buvo lemta daug ir sėkmingai pasidarbuoti varant pirmąjį sunkųjį barą mūsų organizacijos gyvenime.

Tokia buvo mūsų organizacijos pradžia. Toliau jos raidoje galima pastebėti mažiausia du reikšmingu tarpsniu: pirmas — horizontalinio plitimo augimo, antras — vertikalinio stiprėjimo brendimo. Prieš pasaulinį karą, karo metu ir tuoj po karo ėjo greitas organizacijos ūgėjimas, savo rūšies biologinis įsigalėjimas visuomenės organizme, užėmimas jame sau skirtos vietos. Žinoma, gretimais ėjo reikalingas tam ideologinis susipratimas ir atitinkamas susiorganizavimas. Šitoks buvo pirmas mūsų organizacijos gyvavimo dešimtmetis, iki pirmojo jubiliejinio mūsų kongreso Kaune 1920 m. Sekamas penkmetis — savo rūšies adolescencijos amžius mūsų organizacijoje. Ateitininkų organizacijos gyvenimas žymiai komplikuojasi: trys sudedamosios jos sąjungos — moksleivių, studentų, sendraugių — vis labiau ryškėja ir specializuojasi savo funkcijo-

mis. Visuomeninis gyvenimas iškelia visą eilę sudėtingų problemų. Organizacijos kūnas smarkiai dar auga ir išsiplėtoja, bet sykiu ir diferencijuojasi. Gyvenimas stato mums aiškų reikalavimą: tiksliai precizuoti savo ideologiją ir susiorganizuoti diferencijuotu būdu, kaip pridera subrendusiam ar tik brėstančiam organizmui.

Antras jubiliejinis mūsų kongresas, įvykęs Kaune 1925 m., konstatavo reikalą reorganizuotis pagal gyvenimo iškeltus reikalavimus. Kongrese principialiai nutariama kviesti reorganizacinę ateitininkų organizacijos konferenciją, kokia ir įvyko dviem metais vėliau Palangoje. Nuo 1927 m. ateitininkų organizacija tampa didžiule trijų sąjungų federacija su valdomųjų bei vykdomųjų organų hierarchija ir tiksliai suformuluotais principais bei pareigomis. Žodžiu tariant, ketvirtasis mūsų gyvavimo penkmetis, būtent nuo 1925 iki 1930 m., yra tikras subrendimo amžius mūsų organizacijoje. Jei iki 1925 m. mūsų organizacijos raida ėjo labiausiai horizontaline linkme, tai nuo 1925 m. jos gyvenimas ima labiau eiti vertikalinio augimo linija.

Bet kaip žmogaus, taip ir organizacijos gyvenime subrendimas toli gražu nėra dar tobulumo lygmuo. Jis nereiškia dar nei visiškai aiškaus susipratimo, nei patvaraus nepalenkiamo drausmingo susiorganizavimo, nei tikrai kūrybinio nusistatymo. Subrendimas į visa tai veda, bet to dar neduoda be nuolatinių pastangų, nuolatinio budėjimo, nuolat gaivinamo pasiryžimo, pastovaus nenuilstamo darbo, drąsios kūrybos, narsios kovos. Subrendimas nereiškia taip pat tikslų visiško įvykdymo; todėl ir mūsų ideologija yra geriau suformuluota negu įsisąmoninta; mūsų organizacija labiau sukonstruota principe negu atspari gyvenime; mūsų kūryba labiau pageidaujama negu konstatuojama; mūsų gyvenimo kova labiau skelbiama negu reiškiasi žygiais; apskritai pas mus daugiau projektuojama negu realizuojama.

Šiais mūsų organizacijos subrendimo metais mes ir privalome įsisąmoninti, kad *organizacinis mūsų subrendimas, atremtas į drausmingą nenuilstamą darbą, turi pasireikšti pastoviais vaisiais: aiškiu ideologiniu susipratimu,*

atitinkamu tvirtu susiorganizavimu, statomąja kūryba krikščioniškosios pasaulėžiūros dvasioje ir idėjine kova už savo idealus prieš pasaulio dechristianizaciją. Tai turi būti stiprėjimas iš vidaus, einąs vertikaline augimo linkme aukštyn ir gilyn. Štai pagrindinė mūsų organizacinio gyvenimo idėja, kuri privalo būti pasisavinta ir įsisąmoninta kiekvieno federacijos nario iki visiško jos realizavimo mūsų organizacijoje ir gyvenime.

Besivadovaudama šita organizacine idėja, *Ateitininkų federacijos Vyriausioji valdyba šaukia šiais jubiliejiniais metais Trečiąjį didįjį ateitininkų kongresą, kuris ir turės įvykti Kaune birželio mėn. 19, 20 ir 21 d.* Į jį mes kviečiame visus Ateitininkų federacijos narius atvykti organizuotai, drausmingai, su draugiško bendravimo pasiryžimais. O dabar, kai eina paruošiamieji kongreso darbai, mes primename Federacijos nariams, kad kiekvieno nario pareiga yra padėti pagal savo pajėgas atlikti tinkamai šitą uždavinį Kongreso Ruošiamajai komisijai, kurios vyriausiu vadovu Vyriausiosios valdybos parinktas mūsų Tarybos Pirmininkas p. Eduardas Turauskas.

Šis kongresas turės parodyti visa tai, ką mes esame atsiekę per 20 savo gyvavimo metų, ir sykiu sugestionuoti visiems organizacijos nariams tai, ką mes turime atsiekti artimiausiame savo gyvenimo laikotarpyje. Jame mes pasiryšime galutinai įkūnyti organizaciniame savo gyvenime ir pareikšti vaisingais darbais eilinį savo subrendimo šūkį: *„susiprasti, susiorganizuoti, kurti ir kovoti"*. Tas šūkis trumpai reziumuoja visados aktualius organizacinius mūsų uždavinius, kurie turi būti vykdomi su niekados nepaliaujamu įsitempimu. Ar nustosime aiškios linijos ideologiniame susipratime, ar leisime mūsų organizacijai apirti nedrausmėje ir anarchijoje, ar nustosime kūrybinės dvasios, ar liausimės kovoję už savo idealus,— kiekvienu atveju prieš mūsų organizaciją atsistos sumenkėjimo, sunykimo pavojai. Tad budėkime nuolatos su šituo šūkiu savo sąmonėje ir valioje! Jį realizavę būsime nenugalimi tiesos ir teisybės riteriai!

Bet paminėtieji mūsų organizacijos uždaviniai gali turėti įvairų turinį, destis kokie yra tautinės mūsų kultūros ir visuotinės Katalikų Bažnyčios aktualūs uždaviniai. Įsi-

sąmoninti tiek pirmosios, tiek antrosios aktualius uždavinius ir su jais suderinti organizacinius savo uždavinius ir duoda mums šiais metais geros progos kaip tik Vytauto Didžiojo ir šv. Augustino jubiliejai. Kokios tad privalo būti pagrindinės vedamosios šių sukaktuvių minėjimo idėjos?

II

Švęsdami Vytauto Didžiojo jubiliejų, mes iš tikrųjų pagerbiame didžiausią Lietuvos valstybės vyrą, politinį ir administracinį genijų, tokiu pripažintą ir savo tautoje, ir visame pasaulyje. Kiekvienas genijus sudaro garbę tai tautai, kuriai jis atstovauja. Užtat jis mylimas, su dėkingumu minimas, su pietizmu gerbiamas. Bet sykiu kiekvienas genijus yra pamokomas tai tautai, kuriai jis dirbo, kurioje gyveno ir dėl kurios kovojo. Užtat jis vertinamas ir branginamas. Pigus būtų apsiėjimas su genijaus atminimu, jei, jį gerbiant ir idealizuojant, sykiu nebūtų pasimokoma iš jo žygių, iš jo patyrimo, iš jo darbų išdavų. Ir jei šiais metais į mūsų tarpą ateitų prisikėlęs Vytautas Didysis, tasai tikras riteris ir karštas patriotas, ir pereitų mintimi savo tėvynės likimą po savo mirties, pirmas skausmu pervertos jo širdies šauksmas būtų įsakymas: nebūkite mano atminimo vergai, vardan tėvynės išganymo pasimokykite iš tragiško mano galingos valstybės likimo!

Vytautas Didysis turėjo visa, kas reikalinga tikram valstybės vyrui: karštas tėvynės mylėtojas, lankstus politikas, gabus organizatorius, sumanus diplomatas, išmintingas viešpats, narsus karvedys jungėsi viename jo asmenyje. Tai buvo tikras viduramžių monarchas riteris Lietuvos soste. Tiktai toks pasižymįs įvairiomis dovanomis genijus tegalėjo išgelbėti Lietuvą nuo visiško suirimo Jogailos ir lenkų pinklėse, atsispirti kryžiuočiams vakaruose ir totoriams rytuose, sustiprėti kovoje, išplėsti Lietuvos teritoriją ir galybę nuo Baltijos iki Juodosios jūros ir laimėti sau ir Lietuvai pasaulio susižavėjimą ir garbingą pripažinimą.

O vis dėlto kažkoks fatališkas veiksnys glūdėjo Vytauto Didžiojo imperijos likime, nes, jam mirus, jo palikimas ėmė greit silpnėti ir irti, kad per pusantro šimto metų

atsidurtų klastingame lenkų prieglobstyje, o paskui, dar po dviejų šimtmečių merdėjimo, būtų palenktas po svetimu jungu rusų verguvėje. Kas yra šito tragiško likimo priežastis?

Nedarysime čia istorinių studijų. Atsakysime labai trumpai: pagrindinė priežastis buvo ta, kad *valstybinė Lietuvos galybė nebuvo atremta į tautinę lietuvių kultūrą.* Lietuviai pristigo ne žmonių, ne narsos, ne ginklų ir ne kitų materialinių išgalių, bet kultūrinio lietuvių tautos apsiginklavimo. Lietuvos valstybė buvo palengvėl mirtinai užslopinta svetimų įtakų grandine. Tiesa, ji prisikėlė iš numirusiųjų, bet tik tada, kai lietuvių tauta buvo atgimusi tautiškai ir ėmė kurti tautinę savo kultūrą.

Ir štai ateina laikas pasimokyti iš Vytauto Didžiojo imperijos likimo. Mes nekaltiname jo, kad jis mums nedavė tautinės kultūros. Tam galima būtų rasti pakankamai pateisinimų jo laiko ir krašto aplinkybėse. Bet *mes teigiame, kad, nežiūrint Vytauto Didžiojo geniališkumo, nežiūrint jo didybės ir galybės, nežiūrint visos mūsų teikiamos jam pagarbos ir susižavėjimo, jo veikimo linija, jo valdymo būdai, jo Lietuvos koncepcija nebetinka mūsų laikams ir mūsų atgimusios tėvynės padėčiai.* Naivu būtų manyti kitaip, prisimenant, kad mus skiria nuo Vytauto Didžiojo pusė tūkstančio metų, į kuriuos patenka Naujojo pasaulio atidengimas, feodalinės santvarkos išnykimas, galutinis vergijos pasmerkimas, žmogaus ir piliečio teisių deklaravimas ir tautų apsisprendimo principo paskelbimas, nekalbant jau apie tą pažangą, kuri yra įvykusi visose materialinio ir dvasinio gyvenimo srityse.

Vienas tik pamokymas iš anų laikų yra neabejotinas ir gali būti visų pripažintas: *tauta be kultūrinio apsiginklavimo yra didžiausio pavojaus stovyje ir, jei nesugeba kultūriškai apsiginkluoti, yra pasmerkta mirti.* Prisiminimas šito pamokymo ateina mums labai laiku. Kultūrinio apsiginklavimo reikalas yra mums dabar ne mažesnis kaip Vytauto Didžiojo laikais. Kaip ir tada, tai yra mūsų gyvybės klausimas, tik disproporcija tarp mūsų jėgų, iš vienos pusės, ir svetimų įtakų ir brovimosi interesų, iš antros, pakitėjo nuo anų laikų ne mūsų naudai. Todėl su visu mūsų įsitikinimu ir pavojaus regėjimu šaukiame, kreipdamiesi į ateitininkų eiles: *Vytauto Didžiojo minėjimas*

privalo būti mūsų tikro kultūrinio apsiginklavimo pradžia. Mūsų tautinio atsilaikymo instinktas mums neleidžia eiti europiškos civilizacijos užpakaly. Vardan išsigelbėjimo mes turime veikiai, nė kiek negaištant, prasiveržti į pirmąsias kultūringųjų tautų eiles. Tai yra tautinės mūsų gyvybės šauksmas, ir su šita idėja savo sąmonėje mes turime gerbti Vytauto Didžiojo atminimą.

Mes kviečiame visus Ateitininkų federacijos narius dalyvauti visos lietuvių tautos iškilmėse, organizuojamose Vytauto Didžiojo jubiliejaus proga, bet sykiu raginame juos nepamiršti nė valandėlei kalbamojo kultūrinio tautos apsiginklavimo reikalo. Šita idėja per visus šiuos jubiliejinius metus privalo būti ateitininkų studijuojama, meditуojama, keliama aikštėn prie kiekvienos progos; jos šviesoje turi būti vertinamas visas tautinis gyvenimas, visi jo įvykiai, visos iškilmės.

Mums malonu prie šios progos pabrėžti, kad šitos kardinalinės idėjos iškėlimui aikštėn yra gerokai nusipelnęs mūsų idėjos draugas prof. dr. Kazys Pakštas savo veikalu „Baltijos respublikų politinė geografija". Tikimės, kad tuo pačiu ateitininkai yra gavę tinkamą vadovėlį šitai idėjai įsisąmoninti ir jai propaguoti visuomeniniame mūsų gyvenime.

Taigi *vardan garbingo Vytauto Didžiojo atminimo pradėkime didelį nieku nesustabdomą kultūrinio tautos apsiginklavimo vajų!*

III

Iš tautinės gyvenimo srities einame dabar į religinę, ir sykiu, juo toliau siekiame į praeitį, juo reikšmingesnės yra mūsų reminiscencijos. Šiais metais rugpjūčio 28 d. sueina lygiai pusantro tūkstančio metų, kai apgultame barbarų vandalų Hipone mirė šv. Augustinas. Koks tolimas laikas ir koks artimas šventasis! Net šiais laikais mums jis reikšmingesnis ir labiau pamokantis, negu daugelis vėlesnių Bažnyčios šventųjų, negu daugelis jos tėvų ir mokytojų. Jis juk gyveno, veikė, sielojosi ir kentėjo toje istorinio persilaužimo gadynėje, kuri galima nusakyti šiais keliais žodžiais: senovės pasaulis griūva, barbarai

žygiuoja, krikščionija ima kurti naują civilizaciją, naują Dievo pilį.

Šv. Augustinas, išaugęs ir išsilavinęs senovinės civilizacijos atmosferoje, pasisavino iš jos subtilią proto kultūrą ir visą eilę pamėgimų, kurie charakterizuoja rafinuotos kultūros žmones: jis mylėjo mokslą, menus, iškalbą, gamtą, brangino draugiškumą, sirgo kultūros filosofijos problemomis ir t. t. Visa tai leidžia pasakyti, kad jis galvojo, kaip mes galvojame, jautė, kaip mes jaučiame. Ne veltui todėl jis vadinamas pirmuoju iš moderniųjų šventųjų.

Šitas šv. Augustino artimumas mums didėja dar labiau todėl, kad pirm negu jis tapo dideliu šventuoju, jis buvęs didelis nusidėjėlis, pasinėręs senovės pasaulio pagedime. Jam buvo žinoma civilizuoto žmogaus puikybė ir patvirkusio prabangoje pasaulio gašlumas, ir reikalingas buvo Apvaizdos paraginimas, kad jis galėtų atsiversti ir atsigręžti nuo šio pasaulio į Dievą. Ir koks reikšmingas paraginimas: *Tolle et lege*,— imk ir skaityk! Tuo tarsi buvo pasakyta, kad tuo metu, kai vienas pasaulis griūva, o kitas gimsta, aiški vedamoji mintis, arba skaidrus susipratimas, yra išganymo pradžia.

Bet tai, kas labiausiai suartina mus su šv. Augustinu, yra jo ir mūsų gadynių panašumas. Žiūrint tiesiai į tai, kas vyksta mūsų pasaulyje, mes negalime neįžvelgti, kad mūsų senas buržuazinis pasaulis, supagonėjęs savo papročiuose ir pamėgimuose, sunkiai serga patvirkimu ir eina neišvengiamo pairimo keliais. Tai yra neišvengiama todėl, kad *civilizacija, atsipalaidavusi nuo dorinio principo ir nustojusi kilimo linkmės nuo žemės į dangų, yra pasmerkta savo esmėje*. Ir mūsų seno pasaulio horizonte jau aiškiai matyti gausingos barbarų eilės, kurios, kaip kadaise senovėje, beslinkdamos nesustabdoma banga į išlepusį ištvirkime pasaulį ir pačios nežinodamos, kokiu įrankiu jos yra, eina vykdyti Dievo teismą piktiesiems ir išmėginti teisingųjų.

Dabarties barbarai tuo skiriasi nuo senovės barbarų, kad jie ateina ne iš šalies, išsinėrę iš amžių glūdumos ir neištirtų kraštų, bet iš mūsų tarpo, iš šių dienų pasaulio, kaip kad atsiranda suirimą ir mirtį nešančios bakterijos sergančiame kūne. Bet ir tiems, ir kitiems yra bendras

grobio ir valdžios įsigeidimas ir didelė ardančioji pajėga. Kiekvienas iš mūsų gerai žino vieną šitų barbarų vardą, t. y. bolševikai. Bet kaip vandalai nebuvo vieninteliai senovės barbarai, taip ir bolševikai, susikūrę savo tvirtovę Rusijoje, nėra vieninteliai dabarties barbarai. Jie tik ryškiausi barbarai, labiausiai apsisprendę savo vandališkume,— barbarai be kaukių.

Pakanka atidžiai apsidairyti mūsų pasaulyje, kad rastume apsčiai jų sąjungininkų, samdinių ir advokatų visose gyvenimo srityse. Jiems taiso kelią tie nesąmoningi elementai, kurie skelbia visiškąjį reliatyvizmą moksle, doroje ir visuomeniniame gyvenime. Jiems ruošia tinkamą dirvą ir tie, kurie yra pagoniško etatizmo gerbėjai ir vykdytojai, būdami abejingo liberalizmo doros dalykuose ir kultūrkampfo religijos dalykuose šalininkai. Jiems tarnauja ir tie, kurie ardo masėse ir jaunuomenėje prigimtuosius dorinius jausmus instinktų erzinimu, nepadoriomis pramogomis, seksualizmo skiepijimu. Tokių mažiau ar daugiau paslėptų barbarų ir mažiau ar daugiau sąmoningų jų talkininkų yra pilna visur. Rastume jų, nelaimei, ir mūsų tarpe tų žmonių asmenyje, kurie eina inertiška dechristianizuoto pasaulio linkme ir savo nesusipratimu, nedrausmingumu, moraliniu neatsparumu gimdo mūsų tarpe dezorientaciją, suirimą, demoralizaciją.

Taigi kaip ir šv. Augustino laikais senasis pasaulis griūva, barbarai žygiuoja. Kur išganymas?— Mums, katalikams, atsakymas aiškus: kaip tada, taip ir dabar *išganymas tegali ateiti iš krikščionijos, arba jo visai nebus. Mūsų žemėje nėra kitos pajėgos, ketvirtos galybės, kuri įstengtų atstatyti lemtą pusiausvyrą tarp prigimties, kultūros ir religijos, kuri sugebėtų suderinti nelygstamąją asmens vertę su visuomenės pašaukimu, sustabdyti pasibaisėtiną triumfalią ištvirkimo eigą, kitaip tariant, atsispirti pasaulio dechristianizacijai ir jį rechristianizuoti krikščioniškosios kultūros priemonėmis.* Uždavinys didelis ir labai atsakingas — kurti krikščioniškoji civilizacija, pritaikyta mūsų laikų aplinkybėms, statyti toliau Dievo pilis, kuri, atsirėmusi pamatu į žemę, sueitų viršūne į dangų. Kad šitas uždavinys tikrai sėkmingai galėtų būti atliktas, reik, iš vienos pusės, pasisavinti iš seno civilizuoto pasaulio visus nuostabius kultūrinius jo laimėjimus, o iš kitos

pusės, pasiimti iš barbarų nepaliestą gaivališką jų energiją; bet, kas svarbiausia, reik išlaikyti šventai ir išplėtoti iki pilnutinio įsisąmoninimo krikščioniškąją pasaulėžiūrą, pagrįstą Kristaus Bažnyčios doktrina, ir sykiu neprarasti dorinio vertingumo ir tvirto pasiryžimo nuolatos tobulėti dorinėje pažangoje.

Nusakytasis uždavinys kurti krikščioniškąją civilizaciją privalomas taip pat ir ateitininkams, kaipo organizuotai lietuvių katalikų jaunuomenei. Šitą uždavinį įsisąmoninti ir padaryti reikiamų jam pasiryžimų duoda tinkamos progos šiais metais švenčiamas šv. Augustino jubiliejus. Todėl mes kviečiame visus Ateitininkų federacijos narius uoliai dalyvauti bažnytinėse iškilmėse ir šiaip jau minėjimuose, kurie bus daromi šv. Augustinui, tam krikščioniškosios istoriosofijos tėvui, pagerbti. Šv. Augustino minėjimas privalo būti ne tik pagerbimas šviesaus proto, didelės širdies ir nepalenkiamos valios vyro, genialaus mąstytojo ir nepaprasto šventojo, bet ir krikščioniškosios civilizacijos ir Dievo Pilies uždavinių įsisąmoninimas šiais sprendžiamaisiais persilaužimo laikais. Tarp kitko, 30-asis viso pasaulio katalikų Eucharistinis kongresas, kuris įvyks šv. Augustino tėvynėje, Kartaginoje, šių metų gegužės mėnesyje, tarp 7 ir 11 d., turės duoti geros progos meditуoti krikščioniškosios civilizacijos problemą ir iškelti aikštėn gyvą reikalą kovoti su visu sąmoningumu, nuosakumu ir griežtumu prieš pasaulio dechristianizaciją už jo rechristianizaciją. Tikimės, kad ir ateitininkai, kur ir kaip galėdami, panorės padėti visas pastangas šitoms problemoms išsiaiškinti ir tinkamai nusiteikti religinei kūrybai ir kovai už savo švenčiausius idealus.

* * *

Esame perėję mintimi tris šių metų jubiliejus: organizacinį, tautinį ir religinį. Kiekvienas iš jų, kaip matėme, sugestionuoja mums pagrindinę idėją, pagal kurią, kaip sakyta, mes privalome padaryti realią pažangą artimiausioje ateityje.

Mūsų organizacijos jubiliejus ragina mus eiti nuo organizacinio mūsų subrendimo į intensyvesnį stiprėjimą iš vidaus, į aiškią vertikalinio augimo liniją aukštyn ir gi-

lyn pagal mūsų subrendimo šūkį: „susiprasti, susiorganizuoti, kurti ir kovoti".

Mūsų tautinis Vytauto Didžiojo jubiliejus ragina mus ryžtis visomis savo pajėgomis pradėti sąmoningai ir planingai didelį kultūrinį lietuvių tautos apsiginklavimą.

Religinis šv. Augustino jubiliejus ragina mus išsiaiškinti didelę krikščioniškosios civilizacijos problemą ir statant Dievo Pilį ištvermingai ir nuosekliai kovoti prieš papasaulio dechristianizaciją.

Ateitininkų jaunuomenei visi šitie uždaviniai turi būti vykdytini visų pirma organizacinio gyvenimo plotmėje. Kitaip tariant, *ateitininkų susipratimas ir susiorganizavimas privalo būti ne kas kita kaip tikras pasiruošimas sukurti turtingą bei galingą krikščioniškąją civilizaciją tautinio lietuvių gyvenimo lytyse.*

Birželio mėnesyje savo jubiliejiniame kongrese mes padarysime pasiryžimus, kad artimiausias penkmetis prieš mūsų 25 metų sukaktuves suteiktų mums tokių laimėjimų, kokiais galėtume pasidžiaugti ne tik mes, bet ir visa mūsų tauta ir sykiu Katalikų Bažnyčia. Tuomet mes ryšimės su visu griežtumu visą savo gyvenimą tvirtu suderintu žingsniu eiti keliais, kurie sykiu veda į mūsų tautos Romuvą ir visos krikščionijos Dievo Pilį.

Prof. *Stasys Šalkauskis,* Vyriausiasis ateitininkų vadas

Prof. prel. *Pranas Kuraitis,* Vyriausiasis dvasios vadas

Eduardas Turauskas, Vyriausiosios tarybos pirmininkas

Stasys Rauckinas, Generalinis sekretorius

Kaunas, 1930 — Vytauto Didžiojo — metai, Lietuvos Nepriklausomybės šventė

Trečias skyrius

ĮVAIRŪS IDEOLOGINIAI AKTAI, SUSIDARIUSIEJI LAISVO PROJEKTAVIMO TVARKOJE

I. VISUOMENINIO VEIKIMO PRINCIPAI*

1. Bet kuris žmogaus veikimas turi būti visuomeniškas ta prasme, kad jis būtų suderintas savo pobūdžiu su visuomenės gerove ir reikalais.

2. Visuomeninis veikimas turi būti pagrįstas racionaliai pateisinamu principialiu nusistatymu ir suderintas su galutiniu visuomenės tikslu ir jos idealu.

3. Visuomeninis veikimas turi būti pritaikytas realiai tikrovei, privalo skaitytis su turimomis faktinai priemonėmis ir būti organizuojamas su mokslišku metodingumu.

4. Visuomeniniame veikime griežta kova už principus ir taikingumo dvasia turi derintis pagal tai, kokie interesai yra paliesti, kokios priemonės yra vartojamos ir kokie tikslai yra siekiami.

5. Visuomeniniame veikime kompromisai leistini ir dažnai neišvengiami šalia tvirtų ir nuosekliai realizuojamų principų, bet jie tegali liesti interesų ir moraliai abejingų priemonių klausimus.

6. Visuomeninio veikimo taktika turi būti pagrįsta tvirtu principialiu nusistatymu, moderuojama kompromisiniais nusileidimais interesų ir abejingų priemonių srityje ir atremta į faktiną sugebėjimą realizuoti maksimumas visuomeninės pažangos aktualiose gyvenimo aplinkybėse.

7. Visuomeninis veikimas turi visados eiti linkme, vedančia nuo programos *minimum*, kuri yra neatidėliojamai realizuotina realinių reikalavimų dalis, prie programos

* Vedamosios mintys paskaitai, skaitytai Ateitininkų sendraugių konferencijoje Kaune 1927.XII.30. Spausdinta „Tiesos kelyje", 1928 m. Nr. 1, p. 37—38.— *St. Š.*

maximum, kuri yra vykdytina ateityje idealinių reikalavimų dalis, kaipo visuomeninio idealo įsivaizdavimas konkretinėse gyvenamo laiko aplinkybėse.

8. Visuomeninis veikimas privalo derinti individualinę žymių asmenų iniciatyvą, veiklumą ir vadovavimą (aristokratinis pradas) su sutelktine plačiųjų masių akcija (demokratinis pradas).

9. Visuomeninis veikimas principialiai turi reikštis sutelktinėmis pastangomis, nors niekados faktinai negali sujungti visos visuomenės dėl pažiūrų ir interesų skirtumo; todėl atskirų grupių federalizmas, turįs realizuoti bendriausius visuomeninio gyvenimo tikslus, privalo sudaryti visuomeninės vienybės pagrindą.

10. Visuomeninis veikimas valstybinio gyvenimo srityje neprivalo vengti žmonių organizavimo į partijas, nes partija yra neišvengiamas žmonių susibūrimas, turįs savo tikslu politinio veikimo priemonėmis realizuoti valstybiniame gyvenime tam tikrą, mažiau ar daugiau konkretizuotą, programą tam tikrais būdais.

11. Visuomeninis veikimas turi vengti partyvinio ekskliuzyvizmo, kuris stato partijos reikalus aukščiau už visuomenės gerovę, ir demagoginių priemonių, kurios turi savo tikslu laimėti žmonių pritarimą nedoru būdu.

12. Visuomeninis veikimas turi auklėti ir tuos, kurie jį sąmoningai vykdo, ir tuos, kurie yra nesąmoningi jo įrankiai arba net pasyvūs objektai.

13. Katalikiškasis visuomeninis veikimas tuo privalo skirtis nuo pasaulietiško, kad jis, iš vienos pusės, šalia teorinio nusimanymo, praktinio sugebėjimo ir dorinio nusistatymo turėtų religinę intenciją pagal Katalikų Bažnyčios supratimą, o iš antros pusės, stengtųsi sutelkti visuomenines katalikų pajėgas visuomeniniams tikslams realizuoti galutinėje sąskaitoje pagal religinę intenciją.

14. Katalikams veikėjams ne tik principialiai, bet ir praktiškai yra privalomas ieškojimas vienos bendros programos visiems katalikams.

15. Visuomeniškas bei visuomeninis veikimas mažesniame ar didesniame laipsnyje yra privalomas visiems subrendusiems žmonėms.

II. VISUOMENINIO MŪSŲ TAUTOS ATGIMIMO REIKALU*

Ekscelencijos, gerbiamieji svečiai,
draugės ateitininkės ir draugai ateitininkai!

Visiems, kas teikėsi atvykti į šį iš eilės trečiąjį didįjį ateitininkų organizacijos kongresą, tariu Ateitininkų federacijos Vyriausiosios valdybos vardu lietuviškąjį „sveiki atvykę": sveiki, gerbiamieji svečiai ir brangūs draugai! Tikrai malonu pažvelgti į tiek gausingą susirinkimą, taip gražiai nusiteikusį dirbt ir gaivinti savo jausmus šiuo svarbiu ir iškilmingu momentu mūsų organizacijos gyvenime.

Dvylikos nepriklausomo Lietuvos gyvenimo metų laikotarpyje trečią kartą mes renkamės laikinojoje mūsų sostinėje, Kaune. Per šitą reikšmingą mūsų tautos gyvenime tarpą mes drauge su visa mūsų tauta augome, stiprėjome, kovojome jos kovas, liūdėjome dėl jos vargų, džiaugėmės jos laimėjimais, o kas svarbiausia, visados ėjome tiesia aukštųjų idealų linija, nenorėdami nieko pavergti ir skriausti, bet taip pat pasiryžę nevergauti jokiai prievartai, jokiai tautiškojo idealo karikatūrai. Šiandien mes galime pasakyti sau ir kitiems, kad mes turime gryną sąžinę, kilnias intencijas, nepalenkiamus pasiryžimus visados tarnauti Dievui ir Tėvynei ir nuolatai kovoti su visu tuo, kas gresia religiniam, tautiniam ir valstybiniam gyvenimui dezorientacijos, dezorganizacijos, suirimo pavojais. Tokia buvo ikišiolinė mūsų veikimo linija; tokia, tikiuos, ji pasiliks ir visados.

Į šio atidaromojo mano žodžio uždavinį neįeina daryti pranešimas apie mūsų organizacijos veikimą paskutiniais keliais metais, praslinkusiais nuo reorganizacinės mūsų

* Atidarymo kalba, pasakyta Ateitininkų kongrese Kaune 1930. VI.21. Spausdinta „Židinyje", 1930 m. Nr. 7, p. 49—52.— *St. Š.*

konferencijos Palangoje. Tai padarys Ateitininkų federacijos Generalinis sekretorius savo laiku. Šiuo momentu man svarbu keliais žodžiais iškelti aikštėn tą nuotaiką, kuri turėtų gaivinti mūsų kongreso darbus ir pramogas.

Joks kongresas ir ypač kongresas jaunuomenės, kuri visais atžvilgiais auklėjasi, lavinasi ir auga į nešančią su savimi ateitį rytojaus kartą, negali praeiti šalimais pro visuomeninę nuotaiką, susidariusią tuo pačiu metu ryšyje su pagrindine visuomeninio gyvenimo linkme ir svarbiausiais jo įvykiais. Nekalbėsiu čia apie politiką, apie partijas ir kovą už valdžią. Mums, katalikams, visuomeninis gyvenimas gali ir privalo rūpėti žymiai platesniu ir žymiai gilesniu atžvilgiu. Visuomeninis gyvenimas katalikiškoje pasaulėžiūroje randa svarbią, sau tinkamą vietą ir privalo būti pagal šitą pasaulėžiūrą normuojamas, tvarkomas ir tobulinamas. Kai visuomeniniame gyvenime ne viskas yra gera, arba kai jame įvyksta gili krizė, katalikams susidaro pareiga šiaip ar taip į šitą negerumą reaguoti ir šiaip ar taip visuomeninį gyvenimą gydyti. Ką gi mes matome visuomeniniame mūsų gyvenime šiuo metu?

Vienu žodžiu tariant — didelį chaosą. Stoka moralinių ir legalinių autoritetų, teisėtai laimėtų visuomeniniame gyvenime; visuomeninės vienybės suirimas, tvirtų visuomeninių principų bei pažiūrų sunykimas, asmens laisvės ir šiaip jau prigimtųjų teisių negerbimas, visuomeninių idealų paniekinimas, kitaip tariant,— praktinis visuomeninis nihilizmas ir skepticizmas yra užvaldę mūsų gyvenimą plačiai ir giliai. Tokiose aplinkybėse nacionalistiškas liberalizmas ir socialistiškas radikalizmas dažnai sutaria savo paneigimu katalikiškosios visuomenės teisių, šios tikros saugotojos visuomeninės pusiausvyros, socialinės taikos, pilietinės vienybės ir valstybinės tvarkos.

Šitame liguistame mūsų visuomenės stovyje mums, katalikams, tenka nepavydėtina posūnių vieta. Tarp kitko, dėl šitos priežasties ir šis mūsų kongresas negali būti toks, kokiu jį pageidautų matyti Ateitininkų federacijos vadovybė. Tiems, kas verčiasi prievarta, uzurpacija, išnaudojimu ir skriaudomis, yra nepakenčiamas laisvas katalikų išsivystymas, viešas jų pasireiškimas ir atviras apaštalavimas dechristianizuotame, supagonėjusiame mūsų pasaulyje. Todėl mūsų priešų padaryta viskas, kad mes nega-

lėtume pagal savo pajėgas išsiplėsti, tinkamai pasireikšti ir parodyti katalikiškąjį savo veidą plačiajai publikai: mes esame suspausti nepatogiose sąlygose, mes esame nustumti į užkampius, mes esame klastos ir gudrybių auka.

Visa tai, kas pasakyta apie visuomeninį mūsų gyvenimą, dar nebūtų taip liūdna, jei sykiu nebūtų ardomi giliausieji religijos, tautos ir valstybės pagrindai. Tokiu būdu lengvai gali būti prarasta visa tai, kas mūsų tautos iki šiolei atsiekta tautiniu, religiniu ir valstybiniu atgimimu. Tokiose aplinkybėse katalikai, ir tuo pačiu katalikiškoji jaunuomenė, turi tiesioginę pareigą pagal savo visuomeninį idealą stiprinti visuomeninius pagrindus katalikiškąja akcija ir pradėti nuo savęs visuomeninį mūsų tautos atgimimą su kultūros, doros ir religijos pagalba. Tikrai sakau, tai privalo būti visuomeninio mūsų gyvenimo rechristianizacija katalikiškosios akcijos priemonėmis. Štai kas yra svarbiausia šiuo gyvenamuoju momentu.

Visi eiliniai uždaviniai, kurie buvo ateitininkų vadovybės iškelti įvairiais atvejais, yra puikiausiai suderinami su šiuo svarbiausiu momento reikalavimu: mes esame visuomenininkai, nes esame katalikai, ir mūsų katalikiškume tikrai glūdi naujo visuomeninio atgimimo pradžia. Šis atgimimas tegalės ateiti vien iš tos versmės, kuri laiko savyje tikro visuomeniškumo paslaptį, arba jo visai nesusilauksime. Štai kodėl tie, kieno rankose yra visuomeninio atgimimo priemonė, turi ypatingos pareigos tuo atgimimu visų pirma pasireikšti. Ir šis mūsų kongresas turi tai konstatuoti ir sugestionuoti su visa galima įtaka katalikų jaunuomenei reikalą prie to ruoštis, o katalikų visuomenei reikalą tai pilnai realizuoti.

Taigi šiuo trečiuoju savo kongresu mes, ateitininkai, privalome padaryti pradžią, bent savo pasiryžimais, visuomeniniam mūsų tautos atgimimui, kuris turi įvykti kultūros, doros ir religijos priemonėmis. Katalikiškoji visuomenė ir atitinkamai katalikiškoji jaunuomenė yra Lietuvoje pakankamai gausingos ir įtakingos, kad vieną kartą jų iškeltas visuomeninio atgimimo šūkis galėtų tapti tikrenybe artimoje ateityje. Ir šituo atveju šv. Augustino ir Vytauto Didžiojo jubiliejai, kurie sutampa su šių metų sukaktuvėmis ir kurie šiaip ar taip turi būti ir mūsų pagerbti, sugestionuoja mums labai svarbias idėjas.

Šv. Augustinas, iškėlęs aikštėn dieviškosios Apvaizdos rolę istoriniame tautų gyvenime, sykiu yra įrodęs, kad tikra visuomenė, toji Dievo pilis, laikosi Dievo meile ir aukštais doros žygiais. Visuomenė, nepagrįsta doriniu pagrindu, yra atremta į smėlio pamatą ir turi suirti prie pirmo stipresnio ardomųjų gaivalų pūstelėjimo. Tuomet ateina teisinga bausmė neteisingiesiems ir sunkus sprendžiamasis išbandymas teisingųjų. Žodžiu tariant, negali būti tikro visuomeninio gyvenimo be dorinio pagrindo, atremto galutinėje sąskaitoje į dieviškojo įstatymo gerbimą. Štai ką primena mums šv. Augustino jubiliejus. Tai yra svarbiausioji idėja, kuri turi būti padėta į visuomeninio mūsų tautos atgimimo pagrindą, ypač tuo metu, kai aplink eina dechristianizacijos, pagonėjimo, bolševikiško suirimo vyksmas. Taigi šv. Augustinas mums liudija, kad negali būti visuomeninio atgimimo be tvirto dorinio pagrindo.

Vytautas Didysis savo jubiliejumi mums primena kitą svarbią mūsų visuomeniniam ir valstybiniam gyvenimui idėją. Tai, kas jo veikime turi reikšmės visiems laikams, ir ypač mūsų chaotiškos fermentacijos gadynei, yra sėkmingai patirta tiesa, kad visuomeninės tvarkos ir valstybinio klestėjimo pagrindas yra drausminga organizacija. Daug kas iš Vytauto Didžiojo politikos metodų, priemonių ir iš jo politinės santvarkos jau yra nustoję savo reikšmės mūsų laikams, bet šita tiesa pasilieka niekados nepajudinama visuomeniniame gyvenime. Ji tad turi būti pasisavinta ir visuomeniniam mūsų tautos atgimimui. Taigi mūsų visuomeninis atgimimas turi būti atremtas ne tik į tvirtą dorinį pagrindą, bet ir į drausmingą tautos susiorganizavimą pagal visuomeninės kultūros reikalavimus.

Nesigilinsiu čia į visuomeninio mūsų atgimimo uždavinius ir galimybes; tai ne atidaromojo žodžio reikalas. Čia tenorėjau iškelti aikštėn tąjį šūkį, kuris turėtų suteikti tam tikrą nuotaiką mūsų kongreso darbams ir pramogoms, o paskui ir pagrindinę linkmę artimiausiam mūsų veikimo penkmečiui. Mes ruošiamės tikram vajui už visuomeninio mūsų gyvenimo rechristianizaciją katalikiškosios akcijos priemonėmis.

Pagaliau dar vieno dalyko negaliu neiškelti, baigdamas savo žodį.— Mums būtent labai svarbu įsisąmoninti, kad mūsų grįžtamasis kelias į Vilnių eina per visuomeninį

mūsų tautos atgimimą. Mes negalime grįžti į Vilnių tokiais barbarais, kokiais mes esame laikinose savo ribose. Jei mes įžengtume į Vilnių su tuo principialiu niekinimu demokratinių principų, parlamentarinių laisvių ir visuomeninės iniciatyvos, kuris dažnai girdėti iš vadinamosios tautiškos minties organų ir kuris praktiškai duoda toną mūsų valdomajam režimui, tai mes iš tikrųjų įžengtume ten tik tam, kad prarastume savo sostinę galutinai ir negrąžinamai.

Šiandien mes turime ryžtis padaryti visa, kas nuo mūsų pareina, kad šita nelaimė neateitų dėl katalikų visuomenės apsileidimo. Maža to, iškėlę visuomeninio mūsų tautos atgimimo šūkį, mes turime tiek subręsti, kad įstengtume ateityje patraukti su savimi didžiausią mūsų tautos daugumą ir kad šitas mūsų atgimimas turėtų sprendžiamosios reikšmės mūsų tautos ir valstybės gyvenimui. Tuomet mes galėsime būti tikri, kad visuomeninis mūsų atgimimas, realizuotas kultūros, doros ir religijos priemonėmis, atidarys mums jau vieną kartą ant visados ir Vilniaus vartus. Aš neabejoju, kad tai yra karščiausias visų čia susirinkusių troškimas, ir tegaliu vien linkėti, kad šito mūsų troškimo išsipildymas leistų mums mūsų 25 metų sukaktuves švęsti jau mūsų sostinėje Vilniuje ir ten manifestuoti mūsų jausmus Gedimino pilyje.

Aš tikiu, kad tai yra galimas dalykas, bet sykiu žinau, kad jis pareina nuo mūsų tautos kultūrinio ir visuomeninio nusistatymo. Todėl mes esame pasiryžę realizuoti savo tarpe tokį nusistatymą, kuris reikalingas Vilniaus atvadavimui. Darydami pradžią visuomeniniam mūsų tautos atgimimui, mes priartiname šitą džiaugsmingą valandą kultūriniu, taikingu, doriniu būdu.

Pasiryžę visa atnaujinti Kristuje, tarnaujant Dievui ir Tėvynei, mes galime rasti kiekvienam klausimui dorą išsprendimą ir dirbti pozityviai kiekvieną darbą kad ir sunkiose aplinkybėse. To ir linkiu prasidedančio šiandien mūsų kongreso darbams.

III. TAUTINĖS LIETUVIŲ POLITIKOS KATEGORINIAI IMPERATYVAI*

Prof. K. Pakšto knygoje „Baltijos respublikų politinė geografija" (Kaunas, 1929) randame visus davinius, kurie leidžia nustatyti vedamąją liniją tautinei mūsų politikai, neužmerkiančiai akių prieš tai, kas yra blogo tautiniame mūsų gyvenime, ir aiškiai matančiai, kas privalu daryti laimingesnei ateičiai. Remiantis šitais daviniais, galima formuluoti savo rūšies „kategorinius imperatyvus" realinei tautinei lietuvių politikai. Tai ir bandysiu padaryti, surašydamas praktines išvadas iš prof. K. Pakšto veikalo, kiek šis liečia Lietuvą.

1. *Po mirties grasme Lietuva privalo planingai sutvarkyti antropologinį savo ūkį.* Šiam aktualiausiam tautos gyvybei reikalui reik, tarp kitko, sistemingai didinti kaimo ir miestų talpumą, nuosekliai dauginant pragyvenimo šaltinius ūkio, pramonės ir prekybos priemonėmis, planingai keliant tautos sveikatingumą ir racionaliai tvarkant krašto emigraciją.

2. *Vardan elementarinio žmoniškumo Lietuva turi griebtis griežtų priemonių nedovanotinam kūdikių mirtingumui krašte sustabdyti.* Nekalbant jau apie bendras priemones tautos sveikatingumui kelti, privalu visų pirma nuplauti nuo savęs didžiausio barbariškumo dėmę sveikatos departamento žygiais, propagandos priemonėmis ir t. t.

3. *Lietuva turi susirūpinti skęstančios svetimose jūrose savo išeivijos likimu ir nė vieno išeivio nebeišleisti neplaningai iš savo krašto.* Privalu dar išgelbėti nuo nutautimo tuos išeivius, kurie galima, ir planingai sutvarkyti

* Ištraukos iš straipsnio „Lietuva politinės geografijos šviesoje", spausdinto „Židinyje", 1930 m. Nr. 3, p. 252—253 ir 257.— *St. Š.*

būsimąją emigraciją pagal racionalios kolonizacijos reikalavimus. Šiam reikalui pirma turi būti atlikti tyrinėjimai ir reikiamos studijos.

4. *Lietuvių tauta privalo sustabdyti nutautimo vyksmą savo lingvistinės teritorijos periferijoje iš lenkų, vokiečių ir gudų pusės.* Slenkąs į priekį lietuvių nutautimo vyksmas iš stipresnio kaimyno pusės, kad ir vykstąs nevaldomoje tautinėje teritorijoje, yra didelis pavojus tautos nepriklausomybei; todėl tenka sistemingai palaikyti tokiose periferijose lietuviškos tautinės sąmonės gyvavimą, ruošiant joms inteligentijos, vedant atitinkamą propagandą ir šiaip jau palaikant tautinį bendravimą.

5. *Geresnės ateities vardan Lietuva turi planingai ruoštis tapti intensyvaus tranzito kraštu.* Kadangi ateityje nuo tranzito išsivystymo turės padidėti ir krašto talpumas, ir jo turtingumas, tai jau iš anksto tenka tranzito reikalais tinkamai susirūpinti, plečiant susisiekimo tinklą, ruošiant žmones prekybos ir pramonės mokyklose ir šiaip jau išvystant žmonėse komercinių sugebėjimų.

6. *Platesnių perspektyvų vardan Lietuva privalo tinkamai išnaudoti savo pajūrį ir, įsisteigus prekybos laivyną, tapti jūrine valstybe.* Šiam tikslui turėtų, tarp kitko, tarnauti įsistiprinimas Klaipėdoje, įsteigimas joje jūrininkų mokyklos, suinteresavimas platesnių tautos sluoksnių laivyno klausimu ir apskritai sukėlimas tautoje vajaus į jūrą.

7. *Savo nepriklausomybės vardan Lietuva turi padėti visas savo pastangas išvystyti intensyviems ekonominiams santykiams su tolimesniais kaimynais, nesuinteresuotais Lietuvos kolonizacija ir politiniu jos pavergimu.* Šituo atžvilgiu Lietuvai ypatingai pavojingos yra Vokietija ir Lenkija, todėl ekonominius santykius su jomis reikėtų atstoti intensyviais santykiais eventualiai su Anglija ir Belgija.

8. *Lietuvos pavojinga padėtis, svetimų įtakų intensyvumas, ypač iš vokiečių pusės, ir reikalas išlaikyti konkurenciją su tvirtomis kultūringomis tautomis verčia lietuvių tautą atstoti žmonių gausingumą ir didelę materialinę galybę galinga technika, intensyviai išvystytu ūkiu, aukšta dvasine kultūra ir, tarp kitko, nepaliesta ištvirkimo dorove.* Tik prie tokių aplinkybių lietuvių tauta sugebės turėti

lietuviškus miestus su gyva prekyba ir pramone, laivyną, inteligentijos perteklių, keliantį kultūrą į aukščiausius laipsnius, ir kitus veiksnius, be kurių, akivaizdoje pavojingų ir stiprių priešų, tauta tegali būti vien liūdnos defenzyvos ir merdėjimo stovyje.

9. *Lietuvių tautai yra gyvybės klausimas kuo veikiausiai paimti spartaus vertikalinio augimo liniją, gilyn ir aukštyn, kad galima būtų tinkamai apsiginkluoti techniškai, intelektualiai ir apskritai kultūriškai.* Šituo atžvilgiu intensyvus švietimo išvystymas turėtų būti pastatytas pirmon eilėn. Privalomas ilgametis visuotinis mokymas ir platus visų rūšių aukštesniųjų mokyklų tinklas, ruošiąs technikų, ekonomistų, komersantų, agronomų ir šiaip jau specialistų praktikų techninio ir ekonominio gyvenimo šakoms yra lietuvių tautai aktualiausias reikalas.

10. *Lietuva turi padaryti savo nepriklausomą buvimą reikalingu didelėms kaimyninėms valstybėms, kaipo tautinių kovų neutralizuotoja, pusiausvyros palaikytoja ir svarbių punktų sergėtoja.* Šita prasme Lietuva gali būti Nemuno žiočių sargas, pusiausvyros palaikytoja tarp slavų ir germanų ir tautinių kovų neutralizuotoja tarp visų tų tautinių hibridų, kurie yra susipynę kadaise tautinėje lietuvių teritorijoje. Čia Belgija, Olandija, Šveicarija ir Danija turi tarnauti Lietuvai pamokomais pavyzdžiais.

11. *Lietuvai privalu stiprinti politinė savo nepriklausomybė įsigyjant tarptautinėje plotmėje moralinį prestižą, visuotinai reikšmingą kultūrą ir pavyzdingą vidaus santvarką, o viduje auklėjant piliečius mylėti nepriklausomybę iš viršaus ir laisvę iš vidaus.* Viso pasaulio pagarba ir piliečių patriotizmas yra jėgos, kurios tautinės nepriklausomybės apgynimo sistemoje turi savo būtiną vietą.

12. *Lietuva turi išvengti kultūrinės priklausomybės nuo artimų stipresnių kaimynų ir užmezgti tamprius kultūrinius santykius su tolimesnėmis kultūringomis tautomis pagal antiseptinį atskiedimo metodą prieš kultūrinį užgožėjimą.* Šiuo metu, kai bolševikiškoji Rusija yra gerokai izoliuota tiek savo nenormalia padėtimi, tiek lenkiškuoju koridoriumi, ir kai nuo Lenkijos skiria Lietuvą sunkiai peržengiama demarkacijos linija, ypatingai pavojinga yra planingai ir sumaniai plečiama vokiečių kultūrinė įtaka,

paremta dar ekonominiais santykiais ir politine konjunktūra.

13. *Okupuoto Vilniaus atvadavimas turi būti lietuvių tautos laikomas viso savo likimo klausimu, ir visos tautos pastangos turi būti koordinuojamos šituo tikslu.* Lietuvių tauta privalo gerai nusimanyti, kad Vilniaus atvadavimas pareis ne tik nuo tarptautinės, Lenkijai palankios konjunktūros, bet ir nuo išvidinio Lietuvos susiorganizavimo, tolerantiškos kultūringos politikos ir visuotinai reikšmingos tautinės kultūros.

14. *Norinti apimti savo etnografines ribas, išeinančias iš lingvistinių ribų, Lietuva turi skaitytis su šitos platesnės teritorijos daugiakalbiškumu ir savo politiką vesti kultūrinio ir politinio federalizmo linkme.* Lietuvai būtų nedovanotinas savo pozicijos silpnumas ir apsilenkimas su savo padėties pašaukimu stengtis sudaryti vieningą valstybę, kuri nesiskaitytų su susidariusiomis Lietuvos teritorijoje mažumomis ir deformuotomis periferijomis. Todėl tam tikras išmintingas ir atsargus federalizmas Lietuvai yra neišvengiamas, jei ji nori išeiti iš grynai lingvistinių lietuvių tautos ribų.

Štai kaip atrodo pagrįstos ištisu mokslo veikalu vedamosios idėjos, kurios turėtų būti padėtos kertiniu akmeniu tautinėje politikoje. Tokia politika būtų ne tik tautinė, bet ir tautiška tikra šito žodžio prasme. Užbrėžta ilgesniam laikui plačiu iniciatyvos užsimojimu, ji skaitytųsi su visomis lietuvių tautos ir Lietuvos krašto ypatybėmis ir būtų atremta į gerai ir plačiai suprastus lietuvių tautos interesus. Kai dabar su reikalu ar be reikalo įprasta kalbėti apie tautiškus dalykus, būtų tikrai išmintinga ir savo vietoje susirūpinti šitaip suprastos tautiškos politikos reikalais ir sudaryti jai pagrindą visuomeniniu jaunuomenės auklėjimu.

Visuomeninis jaunuomenės auklėjimas gali ir privalo ruošti jaunuomenę bendrai patriotiškai politikai. Ir todėl patriotinio politinio auklėjimo programa gali būti sudaryta pedagogams vadovautis ir jaunuomenei pasisavinti.

Šita prasme visos neabejotinos išvados iš politinės Lietuvos geografijos, panaudotos mūsų tautiškai politikai nustatyti, gali ir privalo būti įdiegtos jaunoms kartoms sykiu su patriotiniu auklėjimu. Pavyzdžiui, ar gali būti

abejonės, kad patriotiškas auklėjimas reikalauja mūsų jaunuomenę orientuoti pagal šias pagrindines mūsų tautiškos politikos idėjas:

1. *Kiekvienas lietuvis turi pareigos rūpintis gyventojų prieauglio klausimu, nepamiršti nutaustančios periferijos tautinėje teritorijoje ir skęstančios nutautime emigracijos.*

2. *Kiekvienas lietuvis privalo kiek galėdamas didinti Lietuvos gerovę ir nepamiršti apie reikalą įsistiprinti pajūryje, sudaryti laivyną, išnaudoti tranzito galimybes ir sueiti į ekonominius ir kultūrinius santykius su politiškai nepavojingomis tautomis.*

3. *Kiekvienas lietuvis privalo gerai įsisąmoninti, kad Lietuvos padėtyje tvirčiausias nepriklausomybės ginklas yra aukšta materialinė ir dvasinė kultūra ir intensyvus kultūrinis aktyvumas.*

4. *Kiekvienas lietuvis turi pareigos įsisąmoninti, kad Lietuva tik tada tegalės atsilaikyti nepriklausomą, kai ji sugebės realizuoti kultūringą santvarką ir piliečių sutarimą iš vidaus ir suinteresuotų jąja tarptautinių jėgų pusiausvyrą iš viršaus.*

5. *Kiekvienas lietuvis turi pareigos nepamiršti, kad Vilniaus atvadavimas yra Lietuvai viso likimo klausimas, ir dirbti visomis savo pajėgomis šita linkme.*

Kai šitie tautiškos politikos principai įeis į visuomenės kūną ir kraują per naujų kartų auklėjimą, Lietuva iš tikro galės būti rami dėl savo ateities!

IV. ATEITININKAI IR VILNIAUS ATVADAVIMAS*

Šią gedulingą Vilniaus dieną mes liūdime, bet sykiu ir džiaugiamės. Mes liūdime, kadangi mūsų sostinė, mūsų krašto širdis, tebelieka iki šiolei mūsų priešo rankose. Mes džiaugiamės, kadangi kultūrinių darbininkų, turinčių atvaduoti istorinį bei kultūrinį mūsų tautos centrą, eilės kaskart auga. Šios dienos gedulas kaip tik yra toks, kad jis leidžia sykiu ir gedėti, ir džiaugtis. Kai yra gedima dėl nebepataisomų nuostolių, dėl prarastos vieną kartą ant visados gėrybės, nėra vietos džiaugsmui, nes nėra taip pat vilties, kuri galėtų atskleisti atgaunamojo laimėjimo perspektyvas. Užtat kai yra gedima dėl materialinių ar dvasinių turtų, kurie nėra neatgaunamai pralaimėti, galima sykiu džiaugtis, jei gyvenimo bei veikimo faktai suteikia mums įrodymų, kad turtas nėra neatgaunamai prarastas; kad kasdien atsiranda naujų laimėjimo veiksnių; kad pasiryžimai ištverti iki laimėjimui stiprėja; kad nauji atgaunamojo laimėjimo kariai narsiai rikiuoja savo eiles. Taigi mes liūdime, matydami mūsų tautos sostinę svetimose rankose, ir mes džiaugiamės, kad būsimųjų atvaduotojų eilės daugėja.

Šia gera proga, sveikinant naujai įstojusius draugus į Lietuvos universiteto studentų ateitininkų sąjungą, visai pritinka kalbėti apie numatomą ateitininkams rolę kultūriniame bei dvasiniame mūsų sostinės atvadavime. Prie šios progos mes privalome taip pat atgaivinti mūsų pasi-

* Kalba, pasakyta gedulingą Vilniaus dieną (1927.X.9), sveikinant naujai įstojusius į Lietuvos universiteto studentų ateitininkų sąjungą narius. Spausdinta „Židinyje", 1927 m. Nr. 10, p. 264—265.— *St. Š.*

ryžimus laimėti atvadavimo kovą ir įžengti vieną gražią dieną į Gedimino pilį ne brutaliais užkariautojais, bet nešėjais mūsų daug kentėjusiai sostinei ramybės, taikos, materialinės gerovės ir, kas svarbiausia, naujos aukštesnės kultūrinės sintezės, kuri savo kilnumu, platumu ir tolerantingumu atverstų net mūsų paklydusius brolius į tautinio atgimimo kelią.

Jei, kaip man tenka dažnai konstatuoti, ateitininkų judėjimas yra antrasis, būtent kultūrinis dvasinis mūsų atgimimas, tai kultūriniame bei dvasiniame Vilniaus atvadavime negalima neskirti ateitininkams žymaus kultūrinio uždavinio. Reik, būtent, žinoti, kad Vilniaus atvadavimas, ne vien tik išviršinis, bet ir išvidinis, negali įvykti be gilaus kūrybinio kultūrinio darbo, kuris parodytų, kad mes esame verti mūsų istorinės sostinės, kad mūsų organiškame išsivystyme bei kultūriniame likime jis nėra atsitiktinė tautinių nelaimių ir svetimų įtakų grandis, brauktina vieną kartą ant visados iš mūsų istorinio likimo. Taip žiūrėdami į Vilnių, mes faktinai pasidarysime jam svetimais intruzais, kurie nepajėgs niekados atlikti jame kultūrinio bei tautinio atgimimo darbo. Toks grynai neigiamas nusistatymas į Vilniaus krašto kultūrinį likimą, būdamas lengviausias ir paprasčiausias, yra vis dėlto labai pavojingas, nes jis nežada mums tikro laimėjimo net tada, kai mūsų sostinė bus atvaduota išviršiniu būdu.

Vilnius amžių bėgyje buvo veikiamas įvairių kultūrinių įtakų, su kuriomis yra neišvengiama šiaip ar taip skaitytis. Ogi sėkmingiausias tautiniu atžvilgiu bus toks nusistatymas atžvilgiu į jas, kuris ne nustelbs jas mechanišku būdu, bet suves jas į aukštesnę kultūrinę sintezę, apvilktą individualinėmis lietuvių tautybės lytimis. Yra juk žinomas dalykas, kad kultūrinis universalizmas, besireiškiąs tautinėmis lytimis, turi daugiausiai davinių laimėti sau daugiausiai draugų ir šalininkų. Su šitokio kultūrinio universalizmo dvasia ir tenka eiti į Vilnių, norint jį laimėti visiškai ir ant visados. Mes visados turime laikyti mūsų dėmesio centre tai, kad stipriausia mūsų apsigynimo bei atsilošimo priemonė yra ne materialinis ginklas, bet plati, kilni ir šituo savo kilnumu sugestyvinė kultūrinė idėja.

Šitos kilnios kultūrinio universalizmo idėjos nešėjais ir privalo būti visų pirma ateitininkai, kaipo to dvasinio atgimimo reiškėjai, kuris stengiasi individualinėse lietuvių tautybės lytyse realizuoti universalinį krikščioniškosios kultūros idealą. Šitas kultūrinis dvasinis universalizmas, realizuojamas lietuvių tautybės lytimis, yra bendras visam ateitininkų judėjimui ir todėl taip pat yra privalomas studentams ateitininkams, kaipo tasai tikslas, kuris turi vadovauti jų auklėjimosi bei lavinimosi keliams. Šitas universalizmas rado jau sau tinkamą išraišką tuose principuose bei pareigose, kurie liko priimti per reorganizacinę ateitininkų konferenciją Palangoje. Ir reik tikėtis, kad šitas universalizmas šiaip ar taip bus ateitininkų laimėtas lietuvių tautai, nes keli tūkstančiai aspirantų į inteligentiškąsias profesijas yra tokia moralinė pajėga, kuri sugeba turėti sprendžiamosios reikšmės kultūrinio mūsų tautos gyvenimo pakraipai. Noriu tad tikėti, kad ateitininkai supras kultūrinio universalizmo reikšmę Vilniaus atvadavimo klausimu ir kad jie kaip tik labiausiai pasidarbuos, kai teks atvaduoti Vilnių iš vidaus kultūriniu bei dvasiniu būdu.

Bet šitame plačiame ir labai sudėtingame darbe, į kurį sueina šimtai ir tūkstančiai žmonių, reikalinga yra tam tikra diferenciacija bei specializacija, kad šitas darbas nepasiliktų tik bendrų pageidavimų plotmėje ir kad jis iš tikro būtų pritaikytas prie visų realių bei konkrečių mūsų tautinio gyvenimo reikalų. Šituo tikslu studentai ateitininkai yra susiskirstę atskiromis korporacijomis, kurios, nepamiršdamos vienų vieno bendro universalaus ateitininkų tikslo, pasidalija darbu ir stengiasi atsiekti sėkmingiausių rezultatų atskirose veikimo srityse. Turinti ilgiausių tradicijų Kauno studentų ateitininkų draugovė pasilieka labiausiai bendrų principų bei tikslų sargyboje. Studenčių ateitininkių draugovė, susiskirsčiusi į atskiras sekcijas, stengiasi pakelti lietuvės moters savarankiškumą, veiklumą, susipratimą ir kitas savybes, kuriomis turi pasižymėti lietuvių moterys, norint, kad mūsų tautinis, kultūrinis ir religinis atgimimas rastų visuomenėje bei šeimynoje tvirtų perleidžiamų iš kartos į kartą tradicijų. Abstinentų korporacija turi savo tikslu eiti per santūrą į dorą, kad mūsų veikimas turėtų visados pakankamai

darbininkų, visuomet paslankių į išsižadėjimą bei pasiaukojimą. Mūsų tautinio didvyrio Kęstučio korporacija yra pasiryžusi gaivinti mūsų tautoje riteriškus užsimojimus, taip reikalingus drausmingiems žygiams sprendžiamais tautos gyvenimo momentais. Mūsų didžiojo valstybės vyro Vytauto klubas specialiai yra susirūpinęs visuomeninėmis problemomis, kurių tinkamas išsprendimas ir atitinkamas praktiškas nusistatymas tiek yra svarbus mūsų valstybės bei visuomenės santvarkai. Šatrijos draugija stengiasi kelti dailiosios literatūros ir šiaip jau meno reikalus mūsų jaunoje draugėje, kad tokiu būdu tarsi meniškais kerėjimais išvystytų kūrybines mūsų tautos galias. Gal esu šiandien ir ne visas grupes paminėjęs, ir tikriausia nesu paminėjęs tų, kurios tik formuojasi ir ne šiandien, tai ryt išeis aikštėn mūsų gyvenime, bet, šiaip ar taip, jau čia trumpai nusakytosios ateitininkų studentų grupės kiekviena skyrium ir visos sykiu dirba ir dirbs mūsų kultūrinio bei dvasinio atgimimo tikslams ir sykiu ves mus Vilniaus linkon, kad ten realizuotų galutinį mūsų tautinį laimėjimą. Argi ne svarbu mums ateiti ten jau su tvirtais tautiniais bei kultūriniais laimėjimais? Ar ne svarbu, kad į Vilnių įžengtų visai susipratusi, aktyvi bei savarankiškai veikli lietuvė moteris? Ar ne svarbu turėti, mums ten įžengus, išsižadėjimo bei pasiaukojimo dvasios? Ar ne svarbu mums turėti riteriškų užsimojimų mūsų įsibėgėjime į Vilnių ir didžiadvasio riteriško kilnumo, kai jau mes būsime ten įžengę pergalėtojais? Ar ne svarbu mums būti tikrais visuomenininkais, kai mums teks tvarkyti margus Vilniaus gyventojus į vieną mūsų sostinės savivaldybę? Ar ne svarbu pagaliau mums užkerėti mūsų paklydusius brolius kuriamojo meno stebuklais ir tokiu būdu geriausiai pratarti į jų širdis? Visi jūs, draugės ir draugai ateitininkai, dirbate ir dirbsite didelį atvadavimo darbą; o jūs, jaunieji draugai, kurie ką tik esate įstoję į atskiras korporacijas, šiandien turite progos įsitikrinti, kiek kilnūs tikslai laukia jūsų atsidėjusio darbo, jūsų kilnių užsimojimų, pasiaukojimo bei išsižadėjimo. Sveikindamas šiandien jūsų įstojimą į mūsų tarpą, aš tariu jums lietuviškąjį: sveiki atvykę, draugės ateitininkės ir draugai ateitininkai; su jumis mums bus drąsiau eiti į didįjį Gedimino pilies atvadavimo žygį.

V. BENDROJI POLITINIO CENTRO IDEOLOGIJA*

1. Politinis centras turi savo tikslu realizuoti Lietuvoje teisiškos valstybės lytyse politinę bei socialinę demokratiją Kristaus mokslo pagrindais.

2. Politinis centras tiek savo ideologija, tiek savo taktika yra visuomeninės pusiausvyros reiškėjas ir saugotojas: jis aiškiai atsiriboja ideologiniu atžvilgiu iš dešinės nuo liberalistiško individualizmo, o iš kairės — nuo socialistiško kolektyvizmo, nors taktikos atžvilgiu principialiai nei su pirmojo, nei su antrojo šalininkais neatsisako dirbti bendrą darbą bendriems konkretiniams uždaviniams realizuoti.

3. Svarbiausiais visuomeninės santvarkos pagrindais Politinis centras laiko:

a) religiją, kaipo žmogaus viso gyvenimo jungimą vienu dieviškuoju pradu,
b) tautybę, kaipo individualinę kultūrinio visuomenės pasireiškimo lytį,
c) šeimyną, kaipo prigimtąjį visuomenės ir valstybės organizavimo narvelį,
d) profesinę korporaciją, kaipo racionalią produktyvaus darbo organizaciją,
e) valstybę, kaipo pilnalytį suorganizuoto tautos bendravimo reiškimąsi,
f) privatinę nuosavybę, kaipo visuotinės gerovės veiksnį.

4. Matydamas realų reikalą pagrįsti visuomeninį gyvenimą religiniu idealu, Politinis centras laiko harmoningus santykius tarp visuomeninės santvarkos ir Bažnyčios

* Ši ideologija dar nebuvo niekur spausdinta; apie jos susidarymą žr. Pratartį.— *St. Š.*

būtina sąlyga materialinei bei dvasinei visuomenės gerovei.

5. Politinis centras laikosi įsitikinimo, kad tik grįžimas prie prigimtosios teisės ir krikščioniškosios doros dėsnių ir sėkmingas išplėtimas Bažnyčios inspiruojamos katalikiškosios akcijos tegali reformuoti dabartinį visuomeninį gyvenimą pagal teisingumo ir gailestingumo reikalavimus.

6. Laikydamas tautybę teigiamuoju veiksniu visuomenės gyvenime bei susitvarkyme, Politinis centras eina tautiškos politikos keliais, nors sykiu, kaipo pusiausvyros reiškėjas, atsiriboja tiek nuo šovinistiško agresyvaus nacionalizmo, matančio tautybėje nelygstamąjį tikslą, tiek nuo kosmopolitiško internacionalizmo, nematančio tautybėje jokios teigiamosios vertybės.

7. Politinis centras laiko visų lietuvių tautos šakų subūrimą savoje valstybėje prigimtąja tautos teise ir moraline jos pareiga ir eina prie šito tikslo tautinės sąmonės žadinimo, tautinės kūrybos kėlimo, nepriklausomos Lietuvos valstybės stiprinimo ir atitinkamos vidaus ir užsienio politikos priemonėmis.

8. Reikalaudamas respektuoti teisėtus lietuvių tautos interesus, Politinis centras ne tik siekia taikingo sugyvenimo ir gerų kaimyninių santykių su gretimomis valstybėmis, bet ir stengiasi dirbti visuotinei krikščioniškai taikai, bendradarbiaudamas tuo tikslu visų pirma su kitų tautų krikščioniškomis grupėmis ir palaikydamas tarptautines pastangas sudaryti juridiškai suorganizuotą visų tautų vienybę, pagrįstą prigimtosios teisės ir teisingumo principais.

9. Pripažindamas krikščioniškosios šeimynos nesuardomumą ir jos teisę bei pareigą krikščioniškai auklėti naujas kartas, Politinis centras kovoja prieš šeimynos dezorganizaciją ir naujų kartų auklėjimo bei lavinimo monopolizavimą suvalstybintoje mokykloje ir sykiu reikalauja globojančių šeimyninį gyvenimą įstatymų, kurie, tarp kitko, laiduotų katalikams katalikiškas proporcionaliai subsidijuojamas mokyklas, saugotų motinos ir vaiko teises, palankiai reguliuotų šeimyninio atlyginimo, mokesčių, buto, šeimyninės nuosavybės ir kitus klausimus.

10. Nelaikydamas idealu nei kapitalizmo, kuris, atpalaiduodamas individualistiškus instinktus, nesugeba iš-

vengti socialinėje santvarkoje įvairių išnaudojimo rūšių, nei komunizmo, kuris, nesiskaitydamas su žmogiškąja prigimtimi, nesugeba išvengti prievartos, priešingos prigimtajai ir krikščioniškajai teisei, Politinis centras yra šalininkas pažangių socialinių reformų, kurios racionalizuotų socialinę santvarką ir sudarytų korporatyvinį režimą pagal žmonių prigimtį, jų teises, pareigas ir solidarumo idealą.

11. Pripažindamas prigimtąją žmonių teisę į privatinę nuosavybę, Politinis centras laiko kiekvieną konkretinę nuosavybę vienlaikiu atskiro asmens ir visos visuomenės padaru ir todėl nepripažįsta racionaliais reikalavimų, kad privatinė nuosavybė būtų tvarkoma ar viena tik atskirų asmenų nuožiūra, ar vienu tik visos visuomenės sprendimu; dėl tos pačios priežasties jis nepritaria nei materialinių turtų koncentracijai su monopolizacijos tendencijomis ir sykiu su atitinkamu proletarišku masių augimu, nei niveliuojančiai materialinių turtų socializacijai, nei nieku neribojamai antisocialinei konkurencijai, nei jokiai kitai lyčiai visiško materialinių veiksnių įsiviešpatavimo socialiniame gyvenime.

12. Politinio centro įsitikinimu, išvidinis ekonominių klasių ir profesinių organizacijų solidarumas sudaro moralinį socialinės santvarkos pagrindą, iš kurio turi išaugti autonomiškai suorganizuotų ir juridiškai pripažintų socialinių korporacijų organizmas, kur politiniai, socialiniai ir moraliniai tiek kapitalizmo, tiek komunizmo pavojai galėtų būti nuveikti racionaliu gamybos normavimu, teisingu atlyginimu, darbo žmonių vertės apsaugojimu, visų gamybos veiksnių solidariu bendradarbiavimu, spekuliacijos ir išnaudojimo šalinimu, profesinio vertingumo kėlimu ir apskritai gamybos vyksmo bei ekonominių santykių dorinimu.

13. Politinis centras nepateisina nei valstybės abejingumo socialinio gyvenimo atžvilgiu, nei biurokratiškos etatistiškos ekonominio socialinio gyvenimo centralizacijos, kuri kėsintųsi prieš atskirų asmenų ir korporacijų teises ir privatinę iniciatyvą, stengdamasi atstoti privatinę ekonomiją viešosios ekonomijos priemonėmis: jis pripažįsta valstybei teisę daryti intervencijų į ekonominį socialinį gyvenimą, kiek ji yra individualinių, šeimyninių, kor-

poratyvinių ir visos visuomenės teisių saugotoja, privatinės iniciatyvos skatintoja bei papildinėtoja ir bendros gerovės sergėtoja ir reguliuotoja.

14. Politinio centro supratimu, valstybinė valdžia privalo budėti, kad būtų išlaikyta tarp atskirų ekonominių klasių ir atskirų korporatyvinių organizacijų normali pusiausvyra, kuri laiduotų socialinę taiką, bendrą gerovę ir kiekvienam piliečiui teisėtą dalį įtakos ir akcijos visuomeniniame gyvenime.

15. Tvirtai tikėdamas demokratiniu idealu, Politinis centras sykiu gerai nusimano, kad tikros demokratijos realizavimas politiniame ir socialiniame Lietuvos gyvenime tegali vykti, nuolat savitarpiškai derinant visuomeninės santvarkos institutus, visuomeninės valdžios vadovybę ir visuomeninę žmonių kultūrą; todėl jis laiko lygiai svarbiais dalykais įstatymų tobulinimą, visuomeninės vadovybės ruošimą ir visuomeninės žmonių kultūros kėlimą.

16. Politinis centras laiko viešai bei visuomeniškai veikiančią partiją neišvengiama priemone kultūriškai politikai, bet sykiu kovoja su atviru ar paslėptu ekskliuzyvistišku partiškumu, siekdamas taikingo sugyvenimo tarp atskirų konfesinių, ideologinių, klasinių, profesinių ir tautinių visuomenės grupių teisiškos lygybės, pasireiškimo laisvės, savitarpinio reciprociteto ir bendros gerovės priemonėmis.

17. Darydamas skirtumo tarp visuomeninio idealo ir eilinių laiko uždavinių, Politinis centras pirmojo formulavimą vadina programa *maximum*, o antrųjų konkretizavimą — programa *minimum* ir užleidžia atskiroms savo grupėms laisvę saviškai individualizuoti šitas dvi programas neprieštaraujant tačiau šios bendros ideologijos principams.

VI. SPAUDOS DRAUDIMO PAMOKA LIETUVIŲ TAUTAI*

Įvairių esti iškilmių tautų gyvenime. Bet turbūt nedaug teatsiras tautų, kurios galėtų pasigirti tokios rūšies iškilme, kokią mes turime šiandieną. Tautų kentėjimai ir vargai esti įvairūs, todėl ir minėjimas atsivadavimo nuo šitų kentėjimų ir vargų turi dažniausiai labai nevienodą pobūdį. Mūsų tautinės martirologijos istorijoje spaudos uždraudimas buvo viena iš skaudžiausių dramų. Ir iš tikro buvo kuo sielotis, kad rusų despotiška vyriausybė, nesiskaitydama su švenčiausia prigimtąja tautos teise, uždraudė jai turėti savo lotynišką-lietuvišką spaudą. Įsivaizduokime tik gerai, kokiose aplinkybėse tai buvo įvykę.

Tauta, kultūriškai atsilikusi, tautiškai nesusipratusi, netekusi tradicinės savo inteligentijos, nes ši žuvo savo tautai, betarnaudama svetimiems dievams,— tokia tauta nustoja vienos iš svarbiausių priemonių užpildyti šitas spragas kaip tik tuo laiku, kai visame pasaulyje smarkiai eina tautinis atbudimas ir kilimas tose tautose, kurios buvo kultūriškai atsilikusios arba tautiškai nesusipratusios. Koks tat apmaudas turėjo graužti kiekvieną susipratusį lietuvį matant, kaip tautos budeliai plėšė iš tautos, rodos, paskutinę išganymo priemonę!

Tiesa, rusų valdžia tarsi paliko lietuvių tautai išeitį iš šitos keblios padėties, leisdama, ir ne tik leisdama, bet ir proteguodama, lietuviškų knygų spausdinimą rusų raidėmis, vadinamąja „graždanka". Rusų valdžios užmačios buvo visai permatomos: rusiškoji „graždanka" turėjo tar-

* Kalba, pasakyta per iškilmingą ateitininkų susirinkimą, įvykusį Kaune 1929.V.9. Spausdinta „Židinyje", 1929 m. Nr. 5—6, p. 462—465.— *St. Š.*

nauti įrankiu lietuvių tautai iš pradžios suartinti su rusų kultūra, o paskui ir visai surusinti.

Tokiu būdu prieš lietuvių tautą buvo atsistojusi šitokia tragiška alternatyva: arba išsižadėti legalios savo spaudos, bet tuomet dar labiau pagilinti taip pavojingą tautai kultūrinį atsilikimą, arba prisiimti rusiškąją „graždanką", bet tuomet šituo oportunistišku žygiu pastūmėti tautą eiti tuo klastingu keliu, kurį buvo jai paruošusi rusų despotija. Pirmuoju atveju perspektyva negalėjo būti labai viliojanti jau todėl, kad spaudos uždraudimas atėjo tuoj po lenkų nevykusio sukilimo, kai rusų reakcija ir teroras itin siautė tiek Lenkijoje, tiek Lietuvoje. Sunku tat buvo tikėtis greit ir lengvai atkovoti savo spauda. Žodžiu tariant, tamsi ateitis turėjo tuomet slėgti lietuvių sielą tarsi paniuręs dangus, kuriame nematyti nė vieno vilties spindulėlio, pranašaujančio artimą giedrą.

Antruoju, t. y. oportunizmo, atveju perspektyva buvo ne geresnė. Tarkime, kad lietuvių tauta būtų nuėjusi rusų siūlomo kompromiso keliu. Ar tai reiškė, kad ji iš tikro būtų pasinaudojusi savo spauda taip, kaip jai būtų pageidaujama? Visų pirma, rusų cenzūra žymiai būtų aprėžusi spaudos naudojimosi laisvę, o antra vertus, patyrusi, kad lietuviai naudoja rusų „graždanką" kultūriniam savo kilimui ir tautiniam susipratimui, rusų valdžia neabejojant būtų radusi savo despotizmo arsenale tinkamų priemonių šitam judėjimui kliudyti. Bet kas svarbiausia, lietuvių tauta būtų atsistojusi į tautinių kompromisų kelią, kas būtų reiškę susilpnėjimą tautos pasiryžimo būti kultūriškai nepriklausomai, būti moraliai nepalenkiamai, apsaugoti savo valią į pergalę, į laimėjimą. Žodžiu tariant, oportunistiškas kompromisas su rusų valdžia ne tik būtų buvęs nesėkmingas, bet jis dargi būtų buvęs tautos nusižengimu prieš savigarbos pareigą ir prieš savo nepriklausomą ateitį.

Lietuvių tauta garbingai pasirinko pirmąjį erškėčiais nuklotą kelią,— kelią, žadėjusį iš pat pradžios didvyrišką kovą, prometėjiškus kentėjimus, bet ir galutinio išsivadavimo viltį, nes kiekvienas tvirtas pasiryžimas laimėti yra iš esmės laimėjimo pradžia. Ir mes galime būti dėkingi Apvaizdai, nulėmusiai mūsų tautai šitą kovos bei skausmo kelią. Minėdami šiandieną spaudos atgavimą, įvykusį

prieš 25 metus, mes iš tikrųjų turime minėti ir pagerbti tuos, kurie kovojo už spaudos laisvę, nenorėdami nurimti brutalios prievartos atmosferoje. Jie pirmi stojo į aktyvią kovą už nepriklausomą tautos gyvenimą ir savarankišką kultūrinį reiškimąsi, duodami mums nepamirštiną pavyzdį ir palikdami tautai garbingos ateities testamentą.

Labai reikšmingas yra faktas, kad mūsų tautinio atgimimo pradžia yra įvykusi kaip tik spaudos uždraudimo laikotarpyje. Vadinasi, rusų prievarta neįstengė užgniaužti tautos atbudimo iš ilgo snūduriavimo. Greičiausiai rusų priespauda bus labiau sukiršinusi lietuvių tautos sąmonę ir pakėlusi tautinį susipratimą, iššaukdama pasipriešinimo reikalą lietuvių tautoje. Tai yra išrodymas to fakto, kad kiekviena prievarta neatsiekia savo tikslo ir suteikia net priešingų išdavų, jei jai sugebama pasipriešinti ir nesusidemoralizuojama oportunistiškame servilizme.

Apskritai spaudos draudimo istorija, su jos brutalia prievarta, iš vienos pusės, ir didvyriškomis kovomis, iš antros, yra mums labai naudinga pamoka, kurios mes neprivalome pamiršti nei dabar, nei ateityje. Šita istorija mus pamoko visos eilės tiesų moralinio ir praktiško pobūdžio.

Visų pirma, ji mums gyvu pavyzdžiu įrodo, kad brutalios nieku nepateisinamos prievartos atveju, ypač kai šita prievarta kėsinasi prieš švenčiausias prigimtąsias teises, servilišKas nusilenkimas prieš ją arba net kompromisas su jąja yra mažiau naudingas negu griežtas, pirmu net pažvelgimu visai nenaudingas pasipriešinimas. Tai įvyksta jau todėl, kad vergiškas nusilenkimas prieš brutalią prievartą demoralizuoja žmones moraliu atžvilgiu ir padaro juos bergždžius bet kuriai platesnei kūrybinei visuomeninei akcijai.

Šitos tiesos pripažinimas dar toli gražu nereiškia, kad apskritai visuomeniniame gyvenime bei veikime galima apsieiti be kompromisų. Ten, kur reikalingas yra suderinimas įvairių įvairiausių pažiūrų praktikos dalykuose ir sutaikymas priešingų interesų, kompromisai yra neišvengiami, tik reik gerai skirti, kad kompromisai tegali liesti žmonių interesus ir taktikos priemones, bet ne dorinius principus. Nusilenkimas prieš nieku nepateisintą brutalią prievartą, kuri užgauna prigimtąsias žmonių teises,

yra iš tikrųjų šitos prievartos legalizavimas, kas yra nedora ir yra net nusižengimas.

Antra, ko moko mus mūsų spaudos draudimo istorija, yra tai, kad didelis įsitikinimas savo tiesoje ir tvirtas pasiryžimas laimėti kovą su despotiška prievarta turi anksčiau ar vėliau baigtis pergale ir triumfu. Bet žinoma, šitokis laimėjimas neapsieina be sunkaus darbo, be brangių aukų, be kentėjimo, be susigrūdimo su apginkluotu prievarta priešininku.

Ir dar mus moko spaudos draudimo istorija, kad tauta bręsta nepriklausomam gyvenimui arba šitą nepriklausomą gyvenimą sugeba išlaikyti tik tol, kol ji tikrai myli savo laisvę ir yra pasiryžusi ją ginti visomis savo pajėgomis. Tauta, nustojusi verguvėje laisvės meilės, yra, vieno istoriko pasakymu, sušunėjusi tauta, neverta nepriklausomo gyvenimo.

Atsiminti šitą mūsų istorijos pamoką, palaikyti ją savo dvasioje per visą gyvenimą ir padaryti iš jos prideramų išvadų yra mūsų prievolė, yra, taip sakant, atsilyginimo kaina atžvilgiu į tuos, kurie sudėjo brangias aukas kovoje už spaudos laisvę ir tuo pačiu už mūsų būsimą nepriklausomumą. Šita pamoka itin svarbi yra mums todėl, kad vergiško servilizmo pavojus dėl įvairių priežasčių yra mūsų tautai labai didelis.

Visų pirma, mes dar nesuskubome visai išsiemancipuoti nuo tos nelaisvės, kuri slėgė mūsų tautos dvasią ir varžė jos kūną per keletą šimtmečių. Iš pradžios lenkų politikos įtaka, ėjusi sumužikinimo linkme, paskui rusų biurokratinio despotizmo jungas, turėjęs nukultūrinimo tendencijos, laikė mūsų tautą žiauraus pavergimo stovyje. Baudžiava, taip dar neseniai pasidariusi praeities faktu, negali dar šiaip ar taip nesireikšti mūsų tautos būde ir įpročiuose. Servilizmui palanki dirva istorijoje susidarė dar todėl, kad mes neturėjome joje tikrai riteriško periodo ir kad tie mūsų visuomenės sluoksniai, kurie savo socialine padėtimi buvo pašaukti atsispirti miesčioniškumo dvasiai ir sudaryti moraliai ir intelektualiai laisvos inteligentijos kadrą, nutauto, pasidavę svetimoms kultūrinėms įtakoms.

Bet ir dabartis sudaro nemaža pavojų laisvam mūsų tautos apsisprendimui ir išsiemancipavimui iš dvasios ver-

guvės. Apsupti didelių ir žymiai stipresnių, agresyviai nusiteikusių kaimynų, mes nuolatos turime drebėti už savo nepriklausomumą ir kartais esame verčiami daryti kompromisų, užuot stojus į nelygią kovą. Tokiose aplinkybėse susidaro labai palanki atmosfera servilizmui augti.

Servilizmo pavojus dar labiau didėja todėl, kad visa valdymo linkmė šiuo laiku ne saugoja tautą nuo vergiško servilizmo, bet kaip tik šiam pataikauja. Pakanka tik įsisąmoninti, kokia oficialinė ideologija aidėte aidi mūsų visuomenės gyvenime, kad įsitikrintume, jog mes einame į dvasios verguvę. Ar mums neįrodinėja oficiozo skiltys, kad tikrai laisvos yra tik laukinės tautos ir kad kultūringos tautos yra labiau suvaržytos negu kokios kitos? Ar mums neskelbiama, kad kultūrinė autonomija, pagrįsta laisvu kultūriniu apsisprendimu, yra susiskaldymo veiksnys? Ar mums neskiepijama nepasitikėjimo įvairiomis visuomeninės savivaldybos lytimis ir ar ne labiau propaguojama biurokratinė nuožiūra negu visuomenės savarankiškumas ir veikli iniciatyva? Ar mes neįskaitome kasdieną oficialaus pasibaisėjimo aiškia nuoseklia aktyvia katalikų pasaulėžiūra ir savarankišku katalikų susiorganizavimu, nepalenktu biurokratinei priežiūrai ir liberalizmo aprobatai?

Išvada iš čia tegali būti viena: ten, kur verčiamasi prievarta, norima vergų. Ir galbūt niekados mums nebuvo tokio didelio dvasios verguvės pavojaus, kaip šiuo metu, kai šitas pavojus slenka nejučiomis, prisidengęs gražiais žodžiais ir savais tautiškais rūbais. Tokiu metu prisiminti mūsų kovotojų už spaudą pamokomą pavyzdį itin yra savo vietoje. Iš jų, kurie sykiu su knygomis nešė mums laisvę, mes turime šiandieną pasimokyti didvyriško pasiryžimo, nuoširdaus pasiaukojimo, nepalenkiamo patvarumo, laisvės meilės ir verguvės neapykantos. Minėdami mūsų tautos knygnešius, mes tuo pačiu ryžtamės eiti jų garbingomis pėdomis ir pasižadame niekados nevergauti dvasios servilizmui. Rinkdamiesi šitą kelią „per skausmą į garbę", mes drįstame kiekvienam mūsų tautos dvasios pavergėjui pasakyti sykiu su poetu: „Kad tu, gude, nesulauktum, ne taip, kaip tu nori, bus, kaip Dievas duos, ne tavo priesakai nedori!"

VII. VEDAMOSIOS IDĖJOS MOTERŲ KLAUSIMUI SPRĘSTI*

I. Siekiamasis tikslas. Moterų klausimas galima būtų laikyti išspręstu tada, kai moteris, dirbdama *normaliai* tiesioginio savo pašaukimo srityje ir *atsitiktinai* bendrose su vyrais profesijose, turėtų visas sąlygas:

1) atsiekti maksimalinį individualinės savo asmenybės išvystymą;
2) laisvai apsispręsti, pasirenkant savo gyvenimo karjerą;
3) kuriamai ir vienodai vertingai su vyrais pasireikšti parinktojoje savo veikimui srityje;
4) laimėti savo darbui šeimoje lygų moralinį bei materialinį pripažinimą su visuomeninėmis profesijomis;
5) naudotis lygiomis su vyrais moralinėmis ir visuomeninėmis teisėmis bei prievolėmis.

II. Vykdomosios priemonės. Norint sudaryti visas sąlygas moterų klausimui patenkinamai išspręsti, reikalinga:

1) mažinti moterų ambiciją ir didinti jose tikros savo vertės pajautimas;
2) individualizuoti moterų auklėjimas bei lavinimas pagal jų lyties skirtingumą ir pašaukimo uždavinius;
3) išvystyti maksimalinis kuriamasis moters veiklumas tiesioginio jos pašaukimo srityje;
4) dirbant šeiminio pašaukimo darbą, vengti konkurencijos su vyrais visuomeninių profesijų srityje;

---

* Vedamosios mintys pasikalbėjimui, įvykusiam Ateitininkių šeimotyros būrelyje 1927 m. kovo mėn.— *St. Š.*

5) visuomeniškai vertinti, teisingai atlyginti ir juridiniu būdu laiduoti šeiminės moters pareigos;
6) įsąmoninti visuomenėje supratimas, kad ne pareigų vienodumas, bet vienodas įvairių pašaukimų vertingumas yra pagrindas tikrai vyrų ir moterų lygybei;
7) atidaryti laisvam moters pasirinkimui visos visuomeninės profesijos, kurios tik neprieštarauja specifinei moters prigimčiai, ir duoti jai galimybė lygiai pasiruošti su vyrais, bet sykiu reikalauti už vienodą atlyginimą ir vienodo produktyvumo;
8) moterys, neinančios į šeiminį pašaukimą iki 25 metų imtinai, pašaukti į kultūrinį visuomeninį darbą panašiomis sąlygomis, kaip vyrai yra šaukiami į karo tarnybą.

VIII. IŠVIDINIS MOTERS ATSIVADAVIMAS KAIPO TIKROS JOS EMANCIPACIJOS PRADŽIA*

I. *Kuo turi prasidėti tikras žmogaus atsivadavimas nuo bet kurios verguvės?*

1. Vidaus nelaisvė yra blogiausia verguvės rūšis, kuria tvirtai laikosi kiekviena kita einanti iš šalies prievarta.

2. Jokia einanti iš šalies prievarta negali neribojamai trukti, jei pavergtieji atsivaduoja iš vidaus ir sąmoningai gina savo laisvę ne kaip maištingi vergai, bet kaip turį savo vertės pajautimą asmenys.

3. Tikros savo vertės pajautimas yra pirmutinė laisvo apsisprendimo sąlyga, nes žmogiškosios prigimties protingumas yra žmogaus laisvės pagrindas.

4. Tikras savo vertės pajautimas, besiremiąs žmogiškosios asmenybės protingumu, reikalauja iš žmogaus vadovautis savo gyvenime bei veikime racionaliais motyvais ir realizuoti racionali gyvenimo tvarka.

II. *Kame glūdi moterų verguvės pagrindas ir kuo šita verguvė reiškiasi?*

5. Giliausias moters nelaisvės ir įvairaus pavergimo šaltinis yra tasai faktas, kad didžioji moterų dauguma neįgauna niekados tikro savo vertės pajautimo, neapsisprendžia laisvai bei sąmoningai ir nesugeba nuosekliai vadovautis savo gyvenime bei veikime racionaliais motyvais.

6. Vietoje tikro savo vertės pajautimo moteris turi dažniausiai daug tuščios ambicijos, kuri, kaipo pirmojo

---

* Vedamosios mintys pasikalbėjimui, įvykusiam Ateitininkių šeimotyros būrelyje 1927.XI.27. Spausdinta „Židinyje", 1927 m. Nr. 11, p. 331—323.— *St. Š.*

jausmo karikatūra, yra su juoju žmoguje atvirkščioje proporcijoje.

7. Geriausiu tuščios ambicijos, nesutariančios su tikru savo vertės pajautimu, įrodymu yra įvairios falsifikavimosi rūšys, kurios prasideda paprasta pudra ir baigiasi tirštais dažais ir stambiais erzacais ir kurios yra vartojamos labai žymios dalies vadinamųjų kultūringų moterų.

8. Tuščią ambiciją ir sykiu stoką padorumo bei savo vertės pajautimo įrodo taip praplitęs tarp vadinamųjų kultūringų moterų palinkimas giliai dekoltuotis ir šiaip jau stengtis patikti vyrams išviršinėmis moteriško savo kūno savybėmis.

9. Tiek dažnas nekritiškas pasidavimas mados hipnozei yra geriausias pavyzdys tų atsitikimų, kai moters nesivadovauja gyvenime bei veikime racionaliais motyvais ir susižavi tuo, kas nėra nei protinga, nei padoru, nei tikslinga, nei estetiška.

10. Nesupratimas reikalo racionaliai apvaldyti emocionalinį savo pobūdį, kuris, atpalaiduotas nuo sąvaržų, reiškiasi paprastai smalsumu, plepumu, pavydumu, nepagrįstomis simpatijomis ir antipatijomis, nepateisintomis užgaidomis ir neprotingais įpročiais, esti priežastimi tos neracionalios gyvenimo linijos, kuri nesuderinama su savo vertės pajautimu ir laisvu apsisprendimu racionaliais motyvais ir kuri taip dažnai padaro iš moters gyvenimo aklų nuotykių ir nenuoseklių žygių krūvą (neigiamoji emocionalumo pakraipa).

11. Kraštutinių ir nekritiškų emancipančių nusistatymas suniveliuoti moteris su vyrais ir priversti jas pildyti gyvenime tuos pačius uždavinius, kuriems tarnauja vyrai: a) nesutinka su tikru moteriškosios vertės pajautimu, nes pažemina lygiai aukštą, kaip vyro, moters pašaukimą, b) yra netikslingas, nes verčia moterį konkuruoti su vyrais tiesioginio jų pašaukimo srityje, c) yra neteisingas, nes neįvertina ir tinkamai neatlygina moters darbo tiesioginio jos pašaukimo srityje, d) yra kenksmingas fiziniam, kultūriniam ir religiniam visuomenės gyvenimui, nes ardo šeiminį gyvenimą, kuris yra tvirčiausias pirmojo pagrindas.

III. *Kuo turi pasireikšti išvidinis moters atsivadavimas?*

12. Tikra moters emancipacija, visai teisingai neatsisakanti nuo reikalavimo moterims lygių su vyrais moralinių bei visuomeninių teisių, turi prasidėti nuo įsigijimo tikros savo vertės pajautimo ir nuo išvidinio atsivadavimo iš prievartos visų tų veiksnių, kurie taip dažnai neleidžia moterims vadovautis savo gyvenime bei veikime racionaliais motyvais.

13. Tikras savo vertės pajautimas bus moters įgytas tada, kai ji, tarp kitko, a) auklėjimusi bei lavinimusi įgaus pilną žmogiškosios asmenybės sąmonę, b) kovos su tuščios ambicijos užgaidomis, c) laikys savo veidą ir šiaip jau išvaizdą neliestiną falsifikacijos tikslais, d) aukštai vertins moteriškąjį savo pašaukimą ir reikalaus jam pagarbos ir tinkamo pripažinimo iš vyrų pusės, e) atsisakys nuo noro patikti vyrams nepadoriomis priemonėmis, f) reikalaus iš vyrų tos pačios seksualinės doros, kokios kad paprastai vyrai iš jos reikalauja, g) saugos savo žmogiškąją individualybę nuo pavergimo vyriškai prievartai, mados hipnozei, neracionaliems gyvenimo įpročiams ir t. t.

14. Sugebėjimas laisvai apsispręsti ir sąmoningai vadovautis savo gyvenime bei veikime racionaliais motyvais tegali ateiti moteriai sykiu su tinkamu būdo lavinimu, pagrįstu tokiu emocionalinės jos prigimties išauklėjimu, kuris suteiktų jos valiai viltingą atramą turtingoje aukštųjų jausmų kultūroje (teigiamoji emocionalumo pakraipa; jautri intuicija ir entuziastiška širdis).

IX. ESTETINĖ ATEITININKŲ IDEOLOGIJA

(Projektas)

a. Grožis

1. Grožis yra daikto tobulumo spindėjimas pro išviršinę jo formą, arba lytį.

2. Daikto tobulumas gali būti fizinis, metafizinis, psichinis, moralinis, kultūrinis, religinis ir t. t. ir yra ne kas kita kaip daikto atitikimas savo normų, turinčių giliausias savo šaknis amžinoje Dievo esmėje.

3. Grožio kriterijai yra subjektyviniai ir objektyviniai: subjektyviniu grožio kriterijumi eina estetinė emocija, kaipo malonus pergyvenimas, pagrįstas daikto gražumo nuvokimu; objektyviniu grožio kriterijumi eina daikto objektyvinė savybė, atitinkanti objektyviai konstatuotus estetikos principus.

4. Dailiajai lyčiai objektyviai reikalingi: a) atbaigta organiškoji visuma *(integritas, sive perfectio)*, b) vienybė įvairumoje *(ordo aestheticus)*, c) deramoji proporcija *(harmonia)*, d) skaidrus įsigalėjimas apvaldytoj medžiagoje *(splendor formae)*.

b. Menas ir kūryba

1. Menas, plačiai suprantamas kaipo vykęs priemonių pritaikymas tikslui, gali būti skirstomas į nedailųjį, pritaikomąjį ir dailųjį meną: pirmasis nieko bendro su grožiu neturi, pavyzdžiui, strategija, ugdymas; antrasis pritaiko

---

* Spausdinta „Ateityje", 1932 m. Nr. 5, p. 218—221 ir „Židinyje", 1932 m. Nr. 4, p. 364—367. Po to daryta pataisų pagal kritiškas pastabas, kurių autoriui teikėsi padaryti gerb. prof. A. Dambrauskas.— *St. Š.*

estetines normas iš esmės neestetiniams tikslams, pavyzdžiui, iškalba; trečiasis turi tiesioginiu savo tikslu grožį, kad ir panaudojamą kartais utilitariniams tikslams, pavyzdžiui, architektūra, skulptūra, tapyba, muzika. Kai kalbama apie meną apskritai, dažniausiai turima galvoje dailusis menas.

2. Dailusis menas gali būti suprantamas trejopa prasme: subjektyvine, aktyvine ir objektyvine; menas subjektyvine prasme yra sudėtingas menininko nusiteikimas, kuris vadovauja jam dailiųjų daiktų kūryboje; menas aktyvine prasme yra dailioji kūryba, arba kuriamasis grožio realizavimas konkretiniu pavidalu; menas objektyvine prasme yra ne kas kita kaip dailiosios kūrybos išdavos, arba meno kūriniai.

3. Menas subjektyvine prasme, arba meniškas nusiteikimas, reikalauja šalia įgimtų meniškų palinkimų dar išlavinimo: a) estetinio skonio, b) estetinio sprendimo, c) atgaminamosios (reproduktyvinės) bei kuriamosios vaizduotės ir d) sugebėjimo techninėmis priemonėmis realizuoti meno kūrinį.

4. Menas aktyvine prasme, kaipo turinti savo tikslu grožį žmogiškoji kūryba, apipavidalina kokią nors medžiagą dailiąja lytimi pagal menininko įsivaizduojamą idealinį pirmavaizdį, glūdintį giliausiomis savo šaknimis Kūrėjo esmėje, naudodamasis tam tikslui vaizduojamojo konkretizavimo priemonėmis.

5. Dailioji kūryba yra kūryba tikriausia to žodžio prasme, nes ji gamina daiktus, turinčius reikšmės jau dėl vieno tik savo konkretinio, grožiu nešino, pavidalo.

6. Tikras dailiosios kūrybos pateisinimas yra tas, kad jos kuriamas pagal įsivaizduojamą idealinį tipą konkretinis pavidalas gali ir privalo pateikti meniškąjį grožį, kurio neįstengia realizuoti gamta be žmogaus pagalbos.

7. Objektyvus meno kuriamojo grožio pagrindas pareina nuo tų pačių normų ką ir gamtos grožis, bet subjektyviai meno kūrinį apsprendžia, iš vienos pusės, psichologinės grožėjimosi ypatybės, o iš antros pusės — vaizduojamojo išreiškimo priemonės *(homo additus naturae*[4]*).*

8. Menas objektyvine prasme, arba sukurtosios meno dailenybės, būdamos tyrinėjamos estetikos mokslo prie-

monėmis (stebėjimas, palyginimas, apibendrinimas ir t. t.), pateikia moksliškai pagrįstų davinių ne tik estetinėms kūrybos normoms, bet ir reikiamiems menininko nusiteikimams nustatyti.

c. Kūrinio lytis ir turinys

1. Nors grožis glūdi formalinėje priežastyje, būtent lytyje, vis dėlto grožiui anaiptol nėra abejingas ir apipavidalinamasis turinys, nes tik žmogiškai reikšmingos idėjos išreiškimas dailiąja lytimi sudaro tikrai vertingą meno kūrinį.

2. Pilnas tarpusavis lyties ir turinio atitikimas, arba tobula jų dviejų vienybė, yra vienas iš pagrindinių dailiosios kūrybos principų, nes ši realizuoja idėją dailiąja lytimi atbaigtoje organiškoje visumoje.

3. Ten, kur nėra idėjos kokia nors prasme, negali būti ir grožio, nes grožis šiaip ar taip visados yra idėjos išreiškimas regimuoju pavidalu.

4. Dailioji lytis pareina ne tik nuo idėjos turinio, bet ir nuo medžiagos savybių ir atitinkamos technikos ypatybių.

5. Tiek kūrinio turiniui, tiek jo lyčiai yra neribotų skaičiumi, bet ne atpalaiduotų nuo sąlygų galimybių: meno kūrinio turinys yra subordinuotas gyvenimo tikslo reikalavimams, o lytis — grožio normoms; todėl meno turinys gali neribojamai turtėti žmogiškai reikšmingos ir suderintos su gyvenimo tikslu kūrybos ribose, panašiai kaip dailiosios lytys gali neribojamai evoliucionuoti grožio užbrėžtame plote.

d. Menas, tiesa ir dora

1. Dailioji kūryba iš įkvėpimo esmės turi būti laisva, bet sykiu, autonominga savo srityje, ji turi būti subordinuota bendriems gyvenimo tikslams; šitas paradoksalinis pirmu pažvelgimu reikalavimas, kad menas būtų laisvas ir sykiu neprasilenktų su gyvenimo tikslais, išsprendžiamas ta prasme, kad menas subjektyviai turi būti laisvas savo kūryboje, tuo tarpu kad objektyviai jis negali

nusidėti doros principams, lygiai taip pat, kaip jis negali nusidėti psichologinės ir ontologinės tiesos reikalavimams.

2. Objektyviai netikras arba moraliai nedoras turinys, išreikštas dailiąja lytimi, negali dar sudaryti tikros dailenybės; yra tam objektyvinė ir subjektyvinė priežastis: pirma, daikto tobulumas reikalauja tikrumo (atitikimas idealinio tipo) ir gerumo (atitikimas doros reikalavimų); antra, netikro arba nedoro turinio pergyvenimas nesiharmonizuoja su grožėjimosi emocija ir todėl ją drumsčia neestetiniais įspūdžiais; taigi kūrinys, kuris prasižengia tiesai ar dorai, neišpildo taip pat grožio reikalaujamų sąlygų.

3. Nei moralizavimo tendencija, nei prasilenkimas su doros reikalavimais nesiderina su dailiosios kūrybos esme, sykiu laisva ir subordinuota gyvenimo idealui; jei menininkas pasižymi giliu jautrumu, to pakanka, kad jo kūryba visai laisvai ir harmoningai susiderintų su doros reikalavimais. *(Spiritualis homo non est sub lege; ama et fac quod vis*[5]*.)* Jei meno kūriny yra nesutarimo tarp etikos ir estetikos, tai įrodo, kad doriniame menininko stovyje yra netvarkos, neigiamai veikiančios jo dailiąją kūrybą.

4. Menininkas, susiharmonizavęs intelektualiniu, doriniu ir estetiniu atžvilgiu, kūrybos metu neturi reikalo su prisivertimu derintis prie žinijos, doros ir estetikos reikalavimų: jis tuomet visai spontaniškai (savaimingai) respektuoja pagrindinius dailiosios kūrybos dėsnius.

e. Meno reikšmė ir tikslas

1. Nei šūkis „menas menui", nei reikalavimas pavergti meną naudingumui neatitinka tikros meno esmės: pavergimas meno utilitariniams tikslams pažemina jį ir panaikina išvidinę jo laisvę; šūkis „menas menui" taip pat pažemina meną ir net atima iš jo tikrąją jo prasmę, nes uždaro jį formalizmo ribose ir atpalaiduoja nuo idealinio reikalavimo tarnauti gyvenimo tobulumui.

2. Menas tegali turėti tiesioginiu savo tikslu vien grožį; realizuodamas jį dailiosios kūrybos priemonėmis, menas tobulina tikrovę ir didina gyvenimo džiaugsmingumą; tokiu būdu reikalavimas, kad menas netiesioginiu būdu

tarnautų gyvenimo tobulumui, neatitraukia jo nuo tiesioginio jo tikslo, nes, siekdamas grožio, menas tuo pačiu tobulina gyvenimą.

3. Tikras meno šūkis privalo būti: menas grožiui, grožis gyvenimo tobulumui.

f. Aesthetica perennis

1. Tikra estetika tegali būti vien *aesthetica perennis*, t. y. trunkanti per amžius estetika, kuri suima į save teigiamuosius visų amžių laimėjimus, praturtina juos kiekvieno naujo amžiaus patyrimais ir sugeba atsakyti visiems racionaliems naujovės reikalavimams žengiant į ateitį.

2. Trunkanti per amžius estetika negali pašlyti į jokią vienašališką linkmę, nes bet kuris vienašališkumas prieštarauja jos integraliniam sintetizmui, kuris sudaro svarbiausią esminę jos žymę.

3. Trunkanti per amžius estetika stato menui labai didelius reikalavimus, kuriuos tegali ištesėti vien menininkai, apdovanoti iš prigimties tikru talentu, rimtai pasiruošę dailiajai kūrybai ir sugebą faktinai dirbti didelį ir sunkų kūrybos darbą; menininkus, nepasižyminčius šiomis savybėmis, ji degraduoja į nepavykėlių rangą ir jų kūrinių nelaiko dailiaisiais, nedarydama jokių kompromisų su aukštaisiais savo principais.

4. Pavyzdžiu tam, kokių reikalavimų stato dailiajai kūrybai trunkanti per amžius estetika, gali tarnauti sintetinė jos pažiūra į estetinę poezijos esmę: tikra poezija privalo, pagal poetinės kūrybos motyvus, sujungti savyje intensyvią emociją (pergyvenimas), sugestyvinę išraišką (išreiškimas) ir tobulą dailiąją lytį (apipavidalinimas, arba įforminimas); pagal poetinės kūrybos pradus,— ritmiškąją žodžio kultūrą, tikslingą vaizdų dinamiką ir gilų idėjinį turinį; pagal poetinės kūrybos tematiką, — psichologinę tiesą, ontologinę tiesą, vaizduotės padarų naujoviškumą ir natūralų turintį transcendentinę prasmę simboliškumą. Poezija, neatitinkanti šių integralinės estetikos reikalavimų, negali būti priskaityta prie pavyzdingos poezijos.

X. JAUNUOMENĖS IDEALIZMAS IR MODERNIEJI ŠOKIAI*

Parinktasis moderniųjų šokių vertinimo atžvilgis — kilnusis jaunuomenės idealizmas

Atsitinka, kad jaunuomenė per nesusipratimą pritaria arba net praktikuoja dalykus, kurie visa savo esme prieštarauja jaunatvės dvasiai ir tuo pačiu iš pagrindų ją demoralizuoja. Prie tokių dalykų kaip tik priklauso modernieji šokiai, labai praplitę vadinamajame kultūringame pasaulyje ir todėl importuoti pas mus su regimai autoritetinga šio pastarojo aprobata. Tik didelis nesusipratimas, skaudus ir pavojingas moraliu atžvilgiu, padaro tai, kad žymi Lietuvos jaunuomenės dalis prisiderina prie šitos šokių rūšies ir nemato tikros jų esmės, taip priešingos visiems kilniesiems jaunatvės užsimojimams. Tai iškelti aikštėn ir yra šito mano rašinio uždavinys.

Mano giliu įsitikinimu, modernieji šokiai, šita žema patvirkusio barbariškumo apraiška, kuri šiaip taip dar yra suprantama nepadoriose patvirkėlių vietose, turėtų neilgai trukus išnykti iš viešos padorių nesusipratėlių apyvartos, jei jaunuomenė įvertintų juos jaunojo savo idealizmo šviesoje,— to idealizmo, kuris pareina jai iš pačios jaunatvės esmės. Šitokiame moderniųjų šokių vertinime glūdi ne tik radikalus jų pasmerkimas, bet jų pergalėjimo pradžia, nes susipratusi ir kilniai nusiteikusi jaunuomenė negali nekovoti su mirtinais jaunatvės priešais.

Man nė kiek nebus netikėta, jei smarkūs mano žodžiai per daug kontrastuos su nusistatymu tos jaunuomenės dalies, kuri su nerūpestingu naivumu leidžia sau šokti moderniuosius šokius, juos kokia nors prasme pateisina

* Spausdinta „Židinyje", 1928 m. Nr. 3, p. 185—198; išėjo taip pat atskira atspauda, Kaunas, 1928.— *St. Š.*

arba net juos toleruoja kaipo neišvengiamą laiko ir bandiškos inercijos blogybę. Bet aš dar per daug pasitikiu sveika ir kilnia jaunatvės prigimtimi, kad sykiu su linkusiais į dorinius kompromisus žmonėmis laikyčiau bet kuriose aplinkybėse netikslingu dalyku pasakyti viešai visą liūdną tiesą apie moderniuosius šokius tai jaunuomenės daliai, kuri dėl kokios nors priežasties yra užsiangažavusi šitame klaidingame kelyje. Taigi į kilnųjį jaunuomenės idealizmą šaukiuosi šituo rašiniu ir šituo idealizmo matu kviečiu vertinti moderniųjų šokių esmę ir jų sudaromus pavojus.

I. Jaunuomenės idealizmas ir jo prasmė

Gerai suprastas entuziastiškas jaunuomenės idealizmas, tarsi pavasario gėlė, yra jaunosios prigimties dovana, kuri tik tada pasirodo vaisinga visam gyvenimui, kai jinai yra imama su visu rimtumu ir kai yra suprantamos tos pareigos, kurių jinai uždeda. *Kilnumas visados įpareigoja;* ogi ten, kur nyksta kilnumo pareigų supratimas, išnyksta ir pats kilnumas. Tas pats yra ir su jaunatvės idealizmu. Šitas jaunasis idealizmas, labai rimtas bei kilnus iš esmės dalykas, uždeda jaunuomenei taip pat atsakingų pareigų. Ogi kai šitų pareigų supratimas silpnėja, nyksta ir pati jaunatvės dvasia.

Viena iš pagrindinių jaunatvės pareigų yra suprasti tikra jaunatvės idealizmo prasmė, apsaugoti šitas idealizmas nuo sunykimo ir jis pagilinti sąmoningu nusistatymu bei gyvenimo patyrimu. Taigi ir šiuo atveju visų pirma dera bent trumpai įsisąmoninti, kokia yra tikra jaunatvės idealizmo esmė ir prasmė.

2. Prigimties jaunatvė, kaipo „pilnas gyvastingų pajėgų klestėjimas"

„Jaunatvė,—sako F. A. Vuillermet,— tai amžius, kuriame atsiskleidžia beribiai akiračiai, paauksuoti tekančios gyvenimo saulės šviesa, žadančia ilgai patverti; tai

amžius, kuriame viskas yra įdvasinta pavasario žavesiu ir kuriame gyvenimo tamprumas pasireiškia gyvomis spalvomis; tai amžius kilnių entuziazmų, didingų užsimojimų ir dosnių aspiracijų, kai dvasia atsiveria didžiosioms idėjoms, širdis — didvyriškiems jausmams, valia — pastangoms, kovai, aukingumui; tai pagaliau amžius, kuriame jaučiamas neišvengiamas reikalas žengti pirmyn, veikti, kilti, kurti, atsidėti, pasiaukoti" (La Mission de la Jeunesse Contemporaine, 14-e éd., p. 9).

Iš tikrųjų tai yra dvasios jaunatvės charakteristika, kuri turi savo pagrindą jaunatvėje, suprastoje fizine prasme. Šita pastarąja prasme *„jaunatvė yra,*— H. D. Noble'io žodžiais tariant,— *pilnas gyvastingų pajėgų išsivystymas"* (Idéal et Jeunesse d'ame, 7-e éd., p. 52. „Jaunatvė,— sako ką tik paminėtas autorius,— suteikia žmogaus kūnui pilnatvę bei tamprą, proporcijų bei linijų harmoniją, veido žavesį, lūpų šypseną, žvilgsnio skaidrą, kaktos giedrą, žodžiu tariant, visų gyvastingų pajėgų klestėjimą" (ten pat, p. 51). *Ogi dvasios jaunatvė,* jojo supratimu, *yra visa tai, kuo pasižymi jaunatvė fizinėje tvarkoje, tik perkelta į moralinę tvarką.* Fizinėje tvarkoje jaunatvė pareina nuo prigimties, tuo tarpu kai dvasios jaunatvė pareina nuo dorinio nusistatymo. Pasirodo net, kad *prigimties jaunatvė yra visai savaimingai palinkusi į dvasios jaunatvę,* ir būtent todėl, kad *jaunatvė visai natūraliai yra surišta su idealo meile.* Didžiausia net jaunatvės jėga yra savaimingas jos palinkimas į praktinį idealizmą, t. y. entuziastišką susižavėjimą bei atsidėjimą visam tam, kas yra tikra, gera, gražu, kilnu, šventa. Tas, kas, būdamas jaunas, neturėjo aukštų idealų, iš tikrųjų niekados nėra buvęs jaunas psichologine šito žodžio prasme. Maža to: žmogus, nebuvęs jaunas šitokia žodžio prasme ir neturėjęs drąsios iniciatyvos ir plataus užsimojimo dėl idealo meilės, niekados savo gyvenime negalės sukurti nieko žymaus, nes *tas, kas nėra buvęs jaunas psichologine šito žodžio prasme, negali taip pat niekados tikrai subręsti didiesiems gyvenimo žygiams.*

3. Nuosekli dorinė pažanga nuo prigimties jaunatvės prie dvasios jaunatvės, kaipo dorinio brendimo kelias

Tikras dorinis žmogaus subrendimas įvyksta tada, kai tos moralinės žymės, kurios savaime pareina jaunimui iš prigimties, pasidaro tomis pastoviomis tvirto būdo kokybėmis, kurios charakterizuoja dvasios jaunatvę. *Tikslinga dorinė pažanga nuosekliai ir veda nuo prigimties jaunatvės prie dvasios jaunatvės.* Ir iš tikro tikslinga žmogaus prigimtis ne veltui daro iš entuziastiško idealizmo dovaną jaunatvei. Jei žmogus savo gyvenime neturėtų tarpo, kai susižavėjimai kilniais idealais savaimingai pareina iš prigimties polinkių, tai entuziastiška idealo meilė ir praktinio idealizmo įsigijimas būtų daug retesnis dalykas, kaip kad tai yra dabar. Jaunatvės dovanos ateina žmonėms iš prigimties ne tam, kad jos būtų bergždžiai išeikvotos jauname pašėlime, bet tam, kad iš jų žmonės pasidarytų viltingą priemonę gyvenimo tikslams siekti. Tai ir įvyksta tada, kai jaunatvės dovanos patvariai palaikomos žmogaus dvasioje doriniu nusistatymu.

Taigi entuziastiška idealo meilė yra natūrali žymė to optimistiško idealizmo, kuris ateina jaunuomenei iš prigimties. Bet šita idealo meilė turi tikros dorinės reikšmės tik tada, kai idealu pasiturima, juo gyvenama, jis realizuojama dorinėmis pastangomis. Ogi tai iš tikrųjų įvyksta tada, kai prigimties jaunatvės žymės įgauna dorinės vertės, būdamos stabilizuojamos dorinėmis pastangomis, kaipo jaunosios dvasios ypatybės.

4. Dvasios jaunatvė kaipo intensyvus sielos pajėgų išsivystymas idealo tarnyboje

Minėtasis H. D. Noble'is labai gražiai bei nuosekliai nustato idealo ir dvasios jaunatvės santykiavimą. „Idealas,— sako jisai,— tai numatytas gėris, nujausta prievolė, gerbiama bei geidžiama dorybė, gyvenimo tobulumas, siekiamas iš visų pajėgų ir mylimas kaipo toksai" (ten pat, p. 22—23). „Turėti idealas — tai laikyti savo sąžinė nuolatinėje gėrio akivaizdoje ir dėl jo sielotis" (ten pat, p.

24). „Turėti idealas — tai visų pirma juoju gyventi" (ten pat, p. 45).

Visomis šitomis ypatybėmis prigimties jaunatvė pasižymi labai aiškiai, tačiau ne tokiame laipsnyje, kad šitaip mylimas ir geidžiamas idealas galėtų būti realizuojamas gyvenime. Šitam tikslui yra reikalinga *dvasios jaunatvė, kuri yra ne kas kita kaip intensyvus sielos pajėgų išsivystymas idealo tarnyboje.* „Tai,— sako H. D. Noble'is,— gėrio geidimas visomis jo lytimis, net tada, kai ydinga prigimtis linksta jam prieštarauti ir kai aistringi instinktai stengiasi pašalinti jį iš kelio; tai optimizmas, kuris nepabūgsta pagundos, nepasisekimo arba net nusidėjimo, bet tik ta proga dar stipriau ima pasitikėti galutiniu dorybės laimėjimu; tai entuziazmas, karštas širdies užsimojimas, kilnių jausmų dosnumas, herojiškų žygių ieškojimas, patvarumas bei pastovumas pradėtame darbe; atsidėjimas, nematuojamas egoistišku išrokavimu; pasiaukojimas, tampąs lygiu prievolės reikalavimui; būdo tvirtumas, laužąs kliūtis ir įgaunąs tamprumo kentėjime; viltis, pasitikinti net tada, kai viskas yra pasvirę ir rodosi prarasta; nuolatos stiprinamas įsibėgėjimas dorinėje pažangoje ir kovoje su blogiu ir nuodėmingomis pagundomis" (ten pat, p. 57—58). Trumpiau tariant, „tai tvirtas, nepalenkiamas, gyvas, virpantis pasitikėjimas galimybe realizuoti gėrį savyje ir aplink save ir sykiu vyrišką, sėkmingą, karšta ir entuziastiška valią jį realizuoti kiekvienu laiku" (ten pat, p. 59).

5. *Organiškas idealo meilės ir dvasios jaunatvės sąryšis*

H. D. Noble'io supratimu, idealas ir dvasios jaunatvė pritinka bet kuriam amžiui ir visados papildo vienas antrą dorinėje žmogaus pažangoje. „Mes privalome,— sako jisai,— laikyti savo sąžinę nuolatiniame susirūpinime gėriu, ir juo daugiau *turime idealo,* juo labiau prievolės gražumas mus sužavi. Tuo tarpu malonumo viliojimai nuolatos stengiasi palenkti gerą mūsų valią, ir *juo daugiau turime dvasios jaunatvės,* juo labiau stiprėja mumyse pasitikėjimas galimybe pasipriešinti blogio gundymams.—

Idealas mus apšviečia ir atskleidžia mūsų elgimosi programą. Dvasios jaunatvė mus paragina ir stumia į sėkmingą vykdymą visų pareigų, kurioms mes esame liepiamai palenkti. Tokiu būdu betarpiškai yra pritaikomu du pagrindiniu doros veiksniu: protas, kuris vadovauja veikimui, ir valia, kuri stengiasi jį realizuoti" (ten pat, p. 10).

Taigi entuziastiška idealo meilė ateina jaunuomenei sykiu su tuo optimistišku idealizmu, kuris lydi fizinių bei psichinių pajėgų išsivystymą. Bet *kad idealas būtų tikrai realizuojamas gyvenime, yra reikalinga, remiantis prigimties jaunatve, įsigyti trunkančią per visą gyvenimą dvasios jaunatvę.* Tas faktas, kad prigimties jaunatvė aplengvina įsigijimą dvasios jaunatvės, suteikia ypatingos prasmės tam savaimingam jaunuomenės idealizmui, kuris verčia ją pasitikėti idealu, jį mylėti, reikalauti jo realizavimo gyvenime ir jam pasiaukoti su visu jaunos sielos užsidegimu. Žodžiu tariant, prigimties jaunatvė visai nuosekliai, nors ir savaimingai, veda prie dvasios jaunatvės. Tai yra natūrali linkmė, kuri savaime reiškiasi jaunuomenės gyvenime ir kuri sykiu apreiškia tikrą jos vertingumą. Ir jei kadaise visai teisingai buvo pasakęs prezidentas Rooseveltas, kad žmogus, neturįs gilios pagarbos idealui, yra be vertės, tai dar mažiau galima pasitikėti ateitimi jaunuomenės, kuri neturi idealo ir kuri nesugeba dėl jo sielotis, juoju gyventi, jam pasiaukoti. Todėl *jaunuomenė, einanti linkme, kuri yra priešinga natūraliai savo linkmei į dvasios jaunatvę, iš tikrųjų neišvengiamai slenka į ankstybą senatvę, į moralinę mirtį.* Ir reik sąmoningai žinoti, kad prieš kiekvieną jaunuomenę šitas nelemtas kelias yra visados lygiai atdaras, kaip ir kelias į tamprų subrendimą, į dvasios jaunatvę, į pastovų gyvenimo kovos laimėjimą.

6. *Neišvengiama jaunuomenei apsisprendimo kova už kilniuosius susižavėjimus prieš žemuosius polinkius*

Maža to: jaunatvės prigimtyje yra visados pakankamai veiksnių, kurie stumia jaunuomenę eiti kaip tik šituo antruoju nelemtu keliu. Jau vienas lytinio subrendimo

faktas leidžia jaunuomenei labai aiškiai patirti tas iškalbingas pretenzijas, kurias reiškia žmogaus gyvenime materialinis jo gaivalas. Iš tikrųjų tai yra pradžia tos kovos, kuri žmogui tenka vesti per visą savo gyvenimą, tik žymiai platesniu mastu ir labiau objektyviu pavidalu. Kai jaunuolis pirmą kartą atjaučia savo būtybėj kovos reikalą, prieš jį faktinai kyla apsisprendimo reikalas, nuo kurio žymioje dalyje pareina visas tolimesnis jo gyvenimas. Pasirodo tokiu būdu, kad *gyvenimo tikslingumas stato prieš jaunuolį pirmo laisvo apsisprendimo reikalą kaip tik tada, kai jame atsiranda didžiausias jautrumas tiek prie to, kas yra gera, tiek ir prie to, kas yra bloga.* Teisingai tad pastebi vokiečių pedagogas Grunwaldas, kad prieš jaunatvę stovi sunkus pasirinkimas tarp to, kas yra aukščiau už žmogų, ir to, kas yra žemiau už gyvulį *(die schwere Wahl zwischen Uebermensch und Untertier).*

Kova tarp dviejų gaivalų — gero ir blogo — ir surišta su ja alternatyva, katra linkme apsispręsti, yra, galima sakyti, viena iš charakteringiausių jaunatvės žymių, kuri eina gangreit per visas jos apraiškas. Šita kova, kaip paminėta, labai aiškiai jaučiama jaunuomenės gyvenime lytinio subrendimo metu, kai tenka apsispręsti ir pasirinkti kilnių susižavėjimų ar juslingų polinkių kelią. Susižavėjimas skaistybės idealu yra ne tik fizinės, bet ir dvasinės jaunatvės kelias, tuo tarpu kai palinkimas į juslingumą reiškia smukimą į fizinę ir dvasinę senatvę.

7. Jaunatvės pasturlakos

Panašiai ir kitose jauno gyvenimo srityse eina kova už teigiamąjį ar neigiamąjį apsisprendimą. *Visur prieš jauną žmogų atsiveria du priešingu keliu.* Principe pasirinkimas yra lengvas, nes nesugadinta jauna siela negali niekados pasisakyti už aiškiai blogą dalyką. Bet šitas *pasirinkimas pasidaro žymiai sunkesnis, kai įvairūs sofizmai, emocionaliniai polinkiai, blogas jaunatvės pareigų supratimas ir kitos atsitiktinės aplinkybės aptemdo apsispren-*

dimo alternatyvą. Tuomet pasirodo, kiek įvairių pavojų gresia doriniam jaunuomenės gyvenimui, jai pačiai apie tai nežinant ir net nenujaučiant. Rodos, kas gali būti gražesnio už atsidėjimą herojiškiems žygiams? O tuo tarpu kaip lengvai šitas kilnusis pasiaukojimo reikalas pereina jaunuomenės gyvenime į tuščią žygiavimą vardan klaidingai suprantamų tikslų. Tokiu būdu, pavyzdžiui, jaunuomenė užsiangažuoja, sakysime, antisemitiniuose ir kitokiuose ekscesuose, kur brutali prievarta yra labai tolima nuo garbingos riteriškos kovos lygiomis sąlygomis. Arba kas, rodos, gali būti labiau girtino, kaip nuolatos gyva ir visados patvari kultūrinė pažanga? O tuo tarpu kaip dažnai visai suprantama ir pateisinama reformatoriška jaunuomenės nuotaika pereina į niekuo nepagrįstą revoliucinį prievartingumą, kuris nesugeba realizuoti jokios pozityvios pažangos, nes nėra atsirėmęs į teigiamuosius praeities laimėjimus bei tradicijas. Tokiu atveju jaunuomenė greit išsisemia bergždžiuose bandymuose reformuoti visuomenę, kad, įžengus į platų visuomeninį gyvenimą, paskęstų labai veikiai pesimistiškame konservatizme, šitoje visuomeninėje dvasinės senatvės apraiškoje.

Reformatoriška jaunuomenės nuotaika, tarp kitko, pasireiškia palinkime palankiai priimti naujovės sensacijas, kritiškai nesvarstant tikros jų vertės. Kiekviena naujovės sensacija lengvai jaunuomenės vertinama kaipo pažangos apraiška, nors šita sensacija ir būtų pasenusio dvasia ir patvirkusio pasaulio ieškojimas savo atbukusiems nervams stambesnių ir nesveikų sukrėtimų. Tokiu atveju pasidavimas sensacingos naujovės įtaigoms yra ne kas kita kaip nesąmoningas solidarizavimasis su šituo pasenusiu bei patvirkusiu pasauliu ir užmaskuotas pasirinkimas dorinio suirimo linkmės. Vienu iš ryškiausių pavyzdžių, kaip jaunuomenė sugeba nesąmoningai pasirinkti kelią į fizinį pairimą ir dorinį patvirkimą, ir yra nekritiškas nusistatymas moderniųjų šokių klausime. Kad taip iš tikrųjų yra su žymia dabartinės jaunuomenės dalimi, turės paaiškėti iš tolimesnio šitų šokių esmės nusakymo bei įvertinimo.

II. Modernieji šokiai; jų esmė ir įvertinimas

1. Šokio esmė ir aplinkybės, kuriose jis gali būti blogas

Gerai suprastas šokis yra neabejojant viena dailiojo meno rūšis. Jai turėjau progos suteikti šitokią aptartį: „Šokis yra grožio išreiškimas fiziniais judesiais, plastiškai bei ritmiškai išsivystančiais erdvėje bei laike į vieną harmoningą visumą ir apreiškiančiais psichinius žmogaus pergyvenimus" (žr. mano straipsnį: Gimnastikos ir sporto esmė // Židinys.— 1927.— Nr. 11.— P. 305). Kaipo dailiojo meno apraiška, šokis yra aukščiausia fizinių judesių lytis, kuri, iš vienos pusės, taip sakant, įdvasina žmogaus kūną, o iš antros pusės, įdaiktina dvasinę žmogaus esmę kūno judesiuose. Būdamas idealinės žmogaus kultūros apraiška, *šokis, kaipo toks, t. y. iš savo esmės, nėra blogas moraliniu atžvilgiu.* Kitaip tariant, *šokis nėra moraliai blogas kaipo grožio išreiškimas fiziniais judesiais.*

Bet šokis gali būti vis dėlto moraliai blogas, kai jis paverčiamas tarnauti nedoram tikslui, kai jis išreiškia nepadorų turinį, kai jis atliekamas netinkamu laiku ir vietoje, be prideramo apsivilkimo, su patvirkusiais žmonėmis ir kitose aplinkybėse, kurios sudaro progų moraliam nusidėjimui. Todėl sakoma, kad *šokis, nesąs iš savo esmės moraliai blogas, tampa tokiu atsitiktinai pripuolamomis savo ypatybėmis.* Todėl, jei kalbama ne apie šokį apskritai, bet apie atskirus šokius, pasižyminčius tam tikrais judesiais ir išreiškiančius tam tikrą turinį, galima jau sakyti, kad tikras šokis gali būti moraliai blogas konkretine savo prigimtimi. Kaip pamatysime toliau, modernieji šokiai kaip tik priklauso prie šitokios šokių rūšies.

2. Dailusis bei profaniškas šokis ir erotinio momento išsigimimas juose seksualizmo linkme

Reik skirti tikrai dailusis šokis, atliekamas dailiojo meno tikslu, nuo profaniškojo šokio, praktikuojamo pasilinksminimo tikslu. Meniškas šokis randa pritaikymo ba-

lete, tuo tarpu kai profaniškas šokis įvairiose pramogų rūšyse. Ir dailusis šokis, ir profaniškasis šokis turi visados tam tikrą pavojų nukrypti nuo estetikos bei padorumo reikalavimų ir todėl išsigimti patvirkimo lytimis. Šitas pavojus pareina nuo to, kad šokyje, kuriame dalyvauja abidvi lytys, beveik visados yra erotinio prado, kuris turi palinkimo pereiti į seksualinį momentą, besireiškiantį taip pat perėjimu nuo pridengto prie nuogo judesio. Erotinis pradas abiejų lyčių šokyje nėra dar blogas iš savęs, sakysime, tada, kai jis reiškiasi padoriu vienos lyties susiinteresavimu antra, džentelmenišku tarpusaviu užsilaikymu ir kuriamąja fantazija, kuria viena lytis visai platoniškai stengiasi sužavėti antrą. *Dorinė ir estetinė degradacija prasideda tada, kai žemi instinktai stumia šokėjus paversti padorų erotinį pradą seksualiniu momentu.* Tai įvyksta balete, kai šokėjai, pataikaudami žemiems žiūrovų instinktams, apnuogina fizinius judesius ir išreiškia jais nepadorius motyvus. Tas pats įvyksta ir tada, kai dalyvaujančios profaniškame šokyje abidvi lytys išreiškia juoju seksualinio gyvenimo motyvus ir atitinkamai judesių prasme ir prisilietimų būdais žaidžia seksualinį žaismą.

3. Seksualinės degradacijos linkmė šokių evoliucijoje paskutiniais laikais

Jei paimsime tą evoliuciją, kuri ėjo profaniškųjų šokių srityje gyvenančių dar žmonių atminimu, tai pamatysime, kad šita evoliucija visą laiką ėjo seksualinės degradacijos linkme. Tokia bent linija veda nuo kadrilio, polonezo ir net mazurkos per valsą į moderniuosius šokius. Pirmuosiuose erotinis elementas išsispręsdavo kuriamąja fantazija ir sutelktinėse figūrose, ir sykiu lyčių prisilietimas buvo apribotas labiausiai neutraliomis seksualiniu atžvilgiu kūno vietomis. Valse kuriamoji fantazija ir sutelktinės figūros yra jau žymiai apribotos, bet užtat lyčių prisilietimo būdas bei plotas yra jau žymiai sustiprinę linkmę nuo erotinio prado prie seksualinio. Čia jau duodama daugiau progos ir laiko šokėjų dėmesiui įgauti seksualinio intereso, tuo tarpu kai pirmuosiuose šokiuose dėmesiui nebuvo duodama galimybės susitelkti aplink šitą klausimą.

Vis dėlto ir valsas, kad ir buvo apreiškęs savo laiku tam tikrą degradaciją, nėra dar blogas savo prigimtimi, nes jo judesiai nesimbolizuoja dar jokio seksualinio motyvo ir taisyklinga šokėjų susilietimo poza seksualiai yra dar neutrali, nors nuolatos rizikuoja peržengti leistinas ribas. Nestebėtina todėl, kad valsas savo laiku buvo sutiktas su nepasitenkinimu turinčių padorumo jausmą žmonių, kurie tokiu būdu buvo tarsi nujautę fatališką degradacijos linkmę. Dabar šitas nepasitenkinimas norima panaudoti moderniųjų šokių naudai, teigiant, kad kiekviena naujovė iššaukia konservatyvių žmonių murmėjimą. Iš tikrųjų nepasitenkinimas valsu buvo jau visai teisingas degradacijos, arba neigiamosios evoliucijos, įvertinimas.

Modernieji šokiai reiškia jau šitos evoliucijos atbaigiamąjį tarpsnį, nuo kurio toliau tas pats kelias veda tik į sąmoningą cinizmą, jei nenorima sąmoningai atsiversti ir atsispirti nelemtai degradacijos pagundai. Ir iš tikro modernieji šokiai pasižymi visu tuo, kas daro iš jų seksualinį žaismą, kur nėra jau vietos platoniškai suprantamam erotiškam pradui. Kuriamoji iniciatyva iš jų beveik visai pašalinta ir pakeista nepaprastu judesių vienodumu. Sutelktinės figūros iš jų pašalintos ir šokėjų dėmesys sutelktas vien savo partnerių asmenyje. Muzikalinis akompaniamentas pasireiškia juose labai triukšmingu ir svaiginančiu būdu, kurio sugestionuojamas labai primityvus ritmas. Tokiu būdu kūrybinis, visuomeninis ir estetinis momentai randasi juose pašalinti beveik visiškai. Ką tuo tarpu išreiškia savo judesiais šokėjai, susidomėję vien savo partneriais chaotiškame džiazbando triukšme?

4. Simbolizavimas seksualinio orgiazmo, kaipo moderniųjų šokių esmė

Pakanka vieną tik kartą kritiška akimi pažiūrėti į moderniuosius šokius, kad būtų aišku, jog intymiškai susilietusios šokėjų poros savo judesiais simbolizuoja seksualinius pergyvenimus. Iš tikrųjų *modernieji šokiai yra ne kas kita kaip seksualinio orgiazmo simbolizavimas fiziniais judesiais.* Juose atmesta visa, kas galėtų išlaikyti erotinį elementą padorumo lytyse, ir sustiprinta visa tai,

kas verčia šitą elementą pereiti į seksualinį momentą, t. y. kas paspalvina lyčių draugavimą fiziologiniu pobūdžiu.

Prof. S. V. Frankas, daręs neseniai Rygoje pranešimą apie „naująją barbariją", šitaip nucharakterizavo moderniųjų šokių esmę: „Dar daugiau negu kinomatografe yra simboliškų primityvizmo apraiškų moderniuosiuose šokiuose. Pradedant kekvoku ir baigiant blekbotomu, tenka stebėtis didžiausiu pasisekimu, kuriuo džiaugiasi tarp Europos tautų primityvūs laukinių žmonių šokiai. Ir kaip nesistengiama atsipalaiduoti nuo pagyvenusių žmonių prietarų, negalima vis dėlto neigti, kad *moderniųjų šokių panašumas su laukinių žmonių šokiais, o, gali būti, ir šitų šokių patraukiamoji galia, glūdi orgiastiškoje jų prigimtyje, arba taip charakteringame laukiniams žmonėms simbolizavime ir kartais net išviršiniame intymaus seksualinio akto pamėgdžiojime.* Ir jei mes dar paminėsime apie garsųjį džiazbandą, tai nejaugi nėra didžiai stebėtina, kad europiečio ausis, pripratusi prie švelniausios muzikos, su didžiausiu pamėgimu gaudo primityvius triukšmus ir pasismagina barbariška kakofonija" (žr. pranešimą, padėtą 1928.III.3 „Segodnia večerom" Nr. 51).

5. *Modernieji šokiai kaipo „naujojo barbariškumo" apraiška*

Prof. Frankas visai teisingai stato moderniuosius šokius į priežastingą sąryšį su tuo „naujojo barbariškumo" dvelkimu, kuris eina gangreit per visas mūsų kultūrinio gyvenimo sritis. Visur jaučiamos tam tikros dekadencijos apraiškos, kurios kritiškai mąstančius žmones negali neįspėti dėl vykstančio mūsų civilizacijos gelmėse kažkokio irimo, kažkokios fatališkos evoliucijos. Gimstąs iš šitos evoliucijos žmogus primena laukinį žmogų, nors sykiu žymiai nuo jo skiriasi ir tam tikra prasme yra net pavojingesnis už jį. „Modernusis žmogus, tasai dirbtinis laukinis padaras, skiriasi nuo tikro laukinio žmogaus, kaip kad automatas skiriasi nuo gyvo žmogaus. Dirbtinis jo apsiprasčiokinimas taip skiriasi nuo prigimto paprastumo, kaip senatviška vaikystė nuo tikros jaunatvės. Šitame su-

jungime primityvo su racionalizmu glūdi rimtas naujojo barbariškumo pavojus" (žr. ten pat).

Žodžiu tariant, *modernieji šokiai yra apraiška ne to barbariškumo, kuris turi prieš save kultūrėjimo perspektyvas, bet to barbariškumo, kuris atsiranda išsigimimo išdavoje, ir todėl veda nejučiomis net jaunąsias savo aukas į ankstybą senatvę ir ūmų suirimą.*

6. Kelios nuomonės apie moderniuosius šokius estetiniu, moraliniu ir medicininiu atžvilgiu (moralinis bolševizmas)

F. A. Vuillermet, parašęs labai turiningą ir gerai dokumentuotą knygelę „Les Catholiques et les Dances nouvelles" (Paris, P. Lethiellu, Ed.), yra surankiojęs tarp kitko visą eilę nuomonių pasauliečių, kurie charakterizuoja moderniuosius šokius ar estetiniu, ar moraliniu, ar medicininiu atžvilgiu. Kai kurios iš jų bus gal ne pro šalį anonimiškai pacitavus barbariškai moderniųjų šokių prigimčiai geriau nucharakterizuoti.

„Šitas atletiškas kraipymasis, išreikštas muzikoje; šitas lėtas bei liūdnas žygiavimas, atbaigiamas pagal savotišką taktą; šitas paprastas junginys žingsnių su mažiau ar daugiau brutaliais slankiojimais, su mažiau ar daugiau geidulingomis pozomis, su mažiau ar daugiau rizikingu kojų draikymu,— tai skaudžiausias paneigimas, kuris kada nors buvo padarytas Terpsichorės menui, arba, aiškiau tariant, grakštumui ir grynam grožiui" (o. c., p. 33).

„Nejaugi šita nerangiųjų gimnastika galėtų turėti pasisekimą, kurį iš tikrųjų turi, jei ji nebūtų pridengtas seksualinio jaudinimosi įrankis; . . .ir tai, kas ją daro ypatingai pavojingą, yra būtent dviprasmis jos pobūdis, kuris tiesioginiu būdu nesikėsina ant dorybės, bet tik sužadina visą nesveiką smalsumą" (o. c., p. 34).

„Vienos geros draugijos žmogus, puikus šokėjas, šitaip charakterizavo kiekvieną iš naujų šokių: tango — nešvarus, fokstrotas — ciniškas, džaivas — brutalus, *scottisch espagnole* — provokatoriškas, *schimmy ir blue* — marazmas

ir švento Vito šokis. Visa tai atsiduoda apašu, avantiūristu, klajūnu, laukiniu žmogumi" (o. c., p. 34).

Ne mažiau reikšmingos yra ir gydytojų nuomonės. „Daktaras Pinard'as teigia, kad šitie šokiai sužadina kenksmingą susijaudinimą pas daugelį mergaičių, kad jie žalingi vaisingumui, kad jie savo piktnaudžiavimu įveikia sveikatą.— Daktaras Pagès tvirtina, kad šitie šokiai, užuot stiprinę, sudaužo; užuot jauninę, pasendina. Iš tikrųjų, rodos, viskas juose yra numatyta favorizuoti jaudinimui. Ilgai trunką kūnų susilietimai, kurie kadaise buvo laikomi nepadoriais, juose yra intymūs, ir nuolatiniai.— Daktaras G. L. C. Bernard'as, žymus ginekologas, tvirtina, kad šitie šokiai gamina daugybę fizinių bei psichinių sukrėtų; kad jie yra pavojus, su kuriuo privalu labai rimtai kovoti,— nelaimė, kuri reik neatidėliojant pašalinti" (o. c., p. 34—35).

Pats F. A. Vuillermet, visai įsitikrinęs, prieina radikalią išvadą: „Šitie šokiai yra ne kas kita kaip *moralinis bolševizmas*" (o. c., p. 35), o prie kitos progos kartoja vieną pareikštą anketoje sprendimą: *„Tai nuodai. Privalu drausti tai, kas užmuša"* (o. c., p. 45).

7. Modernieji šokiai ir deramas katalikų nusistatymas

Kartais ta jaunuomenės dalis, kuri leidžia sau šokti moderniuosius šokius, teisinasi tuo, kad šitie šokiai nėra formaliai draudžiami tiesioginės jos vyresnybės ir kad apskritai jie nėra visuotinai draudžiami. Iš tikrųjų katalikams daugelyje vietų jie yra formaliai uždrausti bažnytinės vyresnybės, būtent viešais vyskupų atsišaukimais į savo tikinčiuosius. Bet ir tais atsitikimais, kai nėra iš vyskupų pusės formalinių draudimų šokti moderniuosius šokius, negalima tokio formalinio draudimo stoka aiškinti ta prasme, kad tokie modernieji šokiai, kokie buvo aukščiau nusakyti, yra leista šokti. Šituo atžvilgiu pakankamai autoritetingas yra Kambre arkivyskupo paaiškinimas: „Tango, fokstrotas ir kiti panašūs šokiai,— sakė jisai jau 1920 metais,— yra nedoros iš savo prigimties pramogos. Jie yra pačios sąžinės draudžiami visur ir visados, anksčiau

už vyskupų pasmerkimus ir nepriklausomai nuo jų. Šitie pasmerkimai tik suteikia naujos prievolės jų nešokti. Ten, kur pasmerkimai nėra įvykę, prigimtoji dorinė prievolė nuolatos galioja" (cituota pagal Vuillermet, o. c., p. 37).

Lietuvos katalikiškajai jaunuomenei šiuo metu negali būti jau abejonės, kad modernieji šokiai yra jai neleistini ne tik prigimtosios doros draudimu, bet ir formaliniu bažnytinės vyresnybės paraginimu kovoti su moderniaisiais šokiais, kaipo su nedora pramogų lytimi. Lietuvos bažnytinės provincijos arkivyskupo ir vyskupų laiške tikintiesiems, paskelbtame šiais 1928 metais Lietuvos nepriklausomybės sukaktuvių proga, randame šitokį griežtą moderniųjų šokių pasmerkimą: „Paskui begėdiškas madas eina nepadorūs naujos gadynės šokiai, tie ryškiausi liudininkai mūsų civilizacijos išsigimimo. Juk tie šlykštūs šokiai tai ne kas kita kaip grįžimas į laukinių žmonių papročius, tai visiškas kilnesnio dvasios elemento žmoguje paneigimas, tai liūdnas žmonių sielos ir skonio sumenkėjimas" (Kauno arkikatedros bazilikos vikarų kolegijos leidinys Nr. 10, p. 8).

Ir štai Lietuvos bažnytinės provincijos hierarchai, nucharakterizavę kūniškumo ir ištvirkimo apraiškas šokiuose ir kitokiuose įsigalinčiuose mūsų gyvenime įpročiuose, atsišaukia į mūsų jaunuomenės idealizmą. „Pirmiausia,— skaitome tame pačiame laiške,— mes šaukiame į kovą katalikišką patriotišką jaunimą. Jūsų, skaistusis jaunime, jaunos ir jautrios širdys greičiau supras pavojų ir giliau jį pajaus. Jūsų jauna drąsa sugebės pasipriešinti piktiems sugedimo viliojimams. Jums šviečia kilniausi skaistybės idealai. „Palaiminti nesuteptos širdies, nes jie matys Dievą" *(Mt 5, 8)*. Jūs esate mūsų tautos tradicinių dorybių paveldėtojai, ir jūsų šventa pareiga neišbarstyti to brangaus bočių palikimo, bet dar aukščiau jį iškelti" (ten pat, p. 10—11).

8. Padorių nesusipratėlių psichologinis argumentas už moderniuosius šokius ir jo vertė

Moderniųjų šokių praplitimas iš dalies gali būti aiškinamas tuo nesusipratimu, į kurį dažnai įpuola visai pado-

rūs žmonės. Padorių nesusipratėlių argumentą F. A. Vuillermet formuluoja šitokiu būdu: „Užtikriname jus,— sako kai kurie,— kad mes nematome nieko blogo šituose šokiuose. Mes juos šokame visai korektiškai, nepatirdami nė mažiausio blogo jausmo ir nejausdami, kad mūsų prote ar širdyje kiltų nors kiek nepadori mintis arba geidimas. Mūsų dėmesys tėra atkreiptas vien į patį šokį. Ir tai reikalinga norint gerai šokti.— Aš visai tikiu,— atsako į šitą argumentą už moderniuosius šokius Vuillermet,— kad nuolatinis susitelkimas, kurio reikalauja naujųjų šokių atlikimas pagal visas taisykles, kad noras pasilinksminti, įsitraukimas, krutėjimas, kuris sykiu atliekamas, išsiblaškymas ir nuovargis yra kliūtis pagundoms ir geidulių sužadinimui, arba net visa tai padeda juos veikiai apramdyti. Bet jei kurį laiką pavojus yra sumažintas, ar tai reiškia, kad jis neatgims tada, kai jūs pasidarysite patyrusiais šitame mene? Be to, jei tai yra tiesa tam tikram šokėjų skaičiui — užtikrinimai man buvo dažnai daromi, ir aš neturiu jokio pagrindo įtarti jų tiesumą,— tai ar galite jūs teigti, kad lygiai taip pat yra su šokėjų dauguma ir ypač su jaunaisiais?" (o. c., p. 43—44).

Visai galima tikėti, kad nesugadinti žmonės iš tikro mažiausiai arba net per savo naivumą visiškai nepatiria nieko blogo moderniuosiuose šokiuose, kurie, kaip matėme, iš tikrųjų simbolizuoja seksualinį orgiazmą. Bet kaip tik todėl šitų *padorių nesusipratėlių argumentai pasidaro ypatingai pavojingi tikram nusistatymui moderniųjų šokių klausimu.* Šitie argumentai užtemdo tikrą moderniųjų šokių esmę ir duoda patvirkusiems žmonėms galimybės dangstytis liudymais tų, kurie nėra įtariami nedorais pasielgimais. Bet ir patys nesusipratėliai šalia klaidingo sprendimo išsiduoda tokiais atvejais dar tam tikra dorinės intuicijos ir dorinio jautrumo stoka, nes, jei jie nejaučia nieko blogo, šokdami moderniuosius šokius, tai jie vis dėlto turėtų jausti moralinę aversiją prie viešai demonstruojamų šokių, kurie simbolizuoja visai nepadorius dalykus ir reiškiasi todėl atitinkamomis pozomis ir judesiais.

Pagaliau, remiantis psichologijos daviniais, galima net labai abejoti, ar iš tikro modernieji šokiai neveikia blogai tų, kurie nieko blogo nejaučia, juos šokdami. Psichologija konstatuoja ne tik tai, kad psichinis pergyveni-

mas gali pasireikšti tam tikrais judesiais, pozomis ir išvaizda, bet ir atvirkščiai, kad tam tikri judesiai, pozos ir išvaizda, kitaip tariant, plastiški ir motoriniai vaizdai turi mūsų psichikai judinamosios galios ir todėl dažniausiai sąmoningai ar tik pasąmonėje yra pergyvenami atitinkamu psichiniu būdu. Teigti todėl, kad iš savo prigimties nepadorus bei nedoras šokis neturi jokios blogos įtakos žmogaus psichikai ir dar jautriai jaunuomenės psichikai, yra iš tikrųjų nesiskaityti su psichologijos patyrimais. Taigi psichologiniu atžvilgiu vertinant moderniuosius šokius, reik konstatuoti, kad *šokiai, kurie simbolizuoja seksualinį orgiazmą, turi fatališkos tendencijos sąmoningai ar nesąmoningai jaudinti šokėjus seksualine prasme.*

9. Tinkamos interpretacijos argumentas už moderniuosius šokius ir jo vertė

Yra taip pat žmonių, kurie, negalėdami apginti moderniųjų šokių iš esmės, stengiasi juos išgelbėti nuo visiško pasmerkimo teigdami galimybę juos sukultūrinti ir pašalinti iš jų visa tai, kas nesutinka su doriniais ar estetiniais reikalavimais. Tas tinkamos interpretacijos argumentas už moderniuosius šokius, Vuillermet liudymu, yra prancūzų formuluojamas maždaug šitokiu būdu: „Šitie šokiai galbūt yra blogi, bet tinkamai interpretuojami ir dorų žmonių šokami šeimyniškoje aplinkumoje jie iš tikro nesudaro pavojaus. Prancūziškas skonis sugebėjo atskirti tai, kas buvo juose sunkaus ir atstumiančio, ir šitie šokiai, tiek užgauną padorumo jausmą ir juslingi, kai jie yra argentiniečių ar amerikiečių šokami, pas mus pakeitimų eilėje yra pasidarę ne tik švarūs, bet ir visiškai švelnūs. Paragvajuje, Meksikoje ar San Franciske jie tegali būti vien skandališki; Paryžiuje ir visur, kur viešpatauja mūsų skonis, jie yra korektiški ir grakštūs" (o. c., p. 41—42).

Vuillermet atsako į šitą tinkamos interpretacijos argumentą iškalbingais kitų žmonių sumetimais. „Patyrimas ir tiesių pasauliečių liudymai leidžia mums teigti, kad šitokia interpretacija nesugeba jautrioje ir pilnoje gyvy-

bės jaunuomenės praktikoje pašalinti iš šitų egzotiškų pramogų įgimtos nepadorios linkmės" (Quilliet). „Tegul švelnina, jei galima, šitą barbarišką atžalą ir tegul mažiau ar daugiau sąmoningai taiso įgimtą jai begėdiškumą, bet kai tik ji užtiks palankų sau temperamentą, ji atgaus savo karštį ir prigimtąją galybę. Jinai yra pagoniškojo kūno nuodai, įsisunkią į visuomenės organizmą, kurį tašė septyniolika krikščioniškojo dvasiškumo ir dorinio vertingumo amžių. Jinai yra daugiau negu maištas, nuo kokio nebuvo laisvas joks krikščionybės amžius,— jinai yra iš savo esmės bei linkmės instinkto anarchija, atmetanti gėdumo jausmus ir drausmės reikalavimus, kurie yra ne kas kita kaip amžinojo dorinio dėsnio pritaikymas, sielos daromas savo kūnui" (Charost). Todėl Vuillermet visiškai pasirašo po Paulio Bourget pasakymu, kad „šitie savotiški šokiai, sudaryti savotišku tikslu jų gimtinėje, negali būti visiškai atpalaiduoti nuo pirmykštės savo ydos, ir mažiau ar daugiau jie pašaukti eiti prigimtąja savo linkme" (o. c., p. 42 ir 43).

Bet sakysime, kad modernieji šokiai iš tikro gali būti atpalaiduoti nuo savo prigimties ir ištobulinti iki tam tikro meniškumo laipsnio. Būtent, sutiksime, kad jie nustoja simbolizavę seksualinius motyvus ir jų judesiai atitinkamai pakeičiami; kad lyčių susilietimai juose išlaikomi padorumo ribose; kad muzika ištobulinama iki ritmiško melodingumo; kad juose sudaromi bendro pasilinksminimo momentai arba figūros; žodžiu tariant, kad jie yra pakeičiami estetiniu, moraliniu, visuomeniniu, higieniniu ir muzikaliniu atžvilgiu. Bet tuomet iš tikrųjų negalima jau kalbėti apie tuos pačius šokius, nes jie iš esmės bus pakeisti, ir juose neliks to, kas jiems dabar yra charakteringa ir kas sudaro savotišką jų prigimtį. Tuomet tektų kalbėti apie naujų šokių kūrimą su ta ypatinga aplinkybe, kad į kūrybos pagrindą būtų dedamas blogas dalykas tikslu kūrybos eigoje jį patobulinti. Bet tuomet kokiam galui reikėtų imti pradedamuoju choreografinės kūrybos pradu nevykęs iš esmės dalykas, kai kūrybinės galimybės nėra apribotos šita neišvengiama prievarta.

10. Deramas jaunuomenės nusistatymas moderniųjų šokių atžvilgiu

Apskritai tokiais atvejais *noras apginti šiaip ar taip moderniuosius šokius yra pagrįstas ne racionaliais sumetimais, bet oportunistišku pataikavimu laiko dvasiai ir mados sensacijoms.* Todėl stoka drąsos stoti į atvirą ir griežtą kovą su moderniaisiais šokiais yra jaunuomenėje, ten, žinoma, kur ji pasireiškia, jaunojo idealizmo ir herojiškų palinkimų trūkumas, kuris negali būti suderintas su dvasios jaunatve ir tikra idealo meile. Jaunuomenė, supratusi, kad modernieji šokiai yra ne kas kita kaip pasenusio pasaulio patvirkimo apraiška, turėtų visa savo siela ir visomis savo pajėgomis stoti į griežčiausią kovą su šituo savo priešu, kuris, užmaskuotas laiko dvasia ir mados sugestija, taikosi pasiknisti po tuo, kas yra jai švenčiausia, būtent po dorine skaistybe. Tiesa, išvirkščia jaunatvės pusė gali patraukti silpnesnę jaunuomenės dalį vesti seksualinio pobūdžio žaismą kaip tik todėl, kad šis pataikauja žemiems žmogaus instinktams. Bet kaip tik prie šios dalies negali prisidėti tie, kas turi savo širdyje idealo meilę ir kas siekia dvasios jaunatvės. Pastarieji, jei jie nori pasilikti nepaliesti dorinėje savo vertėje, jei jie nenori pasiduoti pasenusio pasaulio patvirkimui, jei jie nori turėti prieš save atvirą kilimo ateitį,— ne tik negali prisidėti prie viešai demonstruojamų seksualinio žaismo šokių, bet ir neturi teisės jų pateisinti, jiems pataikauti, jų toleruoti. Maža to: *jaunuomenė privalo boikotuoti tas pramogas, kur yra šokami modernieji šokiai, nes jie užgauna dorame žmoguje tikrą savo vertės pajautimą, ir kovoti su šitais šokiais aktyviai, kaipo su viešo patvirkimo apraiška.* Šita kova yra jaunatvės pareiga ir būsimų laimėjimų pagrindas, nes jaunuomenė, kuri neturi tikro savo vertės pajautimo ir kuri nedrįsta atvirai bei viešai stoti kovon su tuo, kas užmuša dvasios jaunatvę, yra gyvenimo aplamdyta ir pasenusi anksčiau, negu suskubo stoti į rimtą gyvenimo kovą.

Kovos su moderniaisiais šokiais sėkmingumas visai nereikalauja kovoti su šokiais apskritai arba kovoti šokiuose su naujoviškumu, kaipo tokiu, arba net reikalauti išsyk naujų visai tobulų šokių. Šokis visados pasiliks me-

niška fizinių judesių apraiška, į kurią ypatingai yra linkusi jaunuomenė, ir todėl būtų klaidingas ir bergždžias dalykas kovoti su šokiais, kaipo su tokiais. Kiekvienoje meno srityje reikalinga kūrybinė pažanga, ir todėl taip pat būtų klaidingas ir nepateisinamas nusistatymas drausti naujoviškumą šokiuose. Prie nieko gero taip pat neprivestų šokių klausime reikalavimas tobulumo choreografinėje kūryboje, nes toks reikalavimas būtų tolygus atsisakymui nuo šokių.

Kovojant tad su nepadoriais moderniaisiais šokiais reik suderinti neigiamasis nusistatymas jųjų atžvilgiu su teigiamuoju kūrybiniu nusistatymu šokių, kaipo padorios pramogos, srityje. Kova su bet kuria visuomenine blogybe sėkmingiausiai yra vedama tada, kai sykiu yra patenkinamas tasai teisėtas reikalas, kuriuo šita blogybė remiasi. Taip pat yra ir su šokiais, kai šie iškrypsta iš padorumo ribų. Mums, lietuviams, ypač yra svarbu suprasti reikalas kuriamai nusistatyti kovoje su moderniaisiais šokiais todėl, kad mūsų pasilinksminimų bei pramogų kultūra apskritai yra gana žema ir nerodo pakankamos linkmės pažangiai tobulintis. Jaunuomenė pirma turėtų tai suprasti ir, stodama kovon su moderniaisiais šokiais, kuriamai užsimoti ir sąmoningai eiti prie aukštesnės pasilinksminimo kultūros.

Taigi: *Į kovą su moderniaisiais šokiais! Į kuriamąjį darbą padorių pramogų srityje! Jaunatvė kviečia, kilnumas įpareigoja!*

XI. VIENAS IŠ GILIAUSIŲ MANO ĮSITIKINIMŲ*

Mano giliu įsitikinimu, ateitininkai, kaipo tampriai suorganizuotas lietuvių katalikiškasis jaunimas, stovįs sykiu ant tautinio ir religinio atgimimo pagrindų, yra pašauktas suvaidinti mūsų tautos gyvenime visai nepaprastą rolę. Jie turės, būtent, apreikšti visuotinai reikšmingu būdu tas kultūrines ir religines galimybes, kurios glūdi dar visai neišnaudotos mūsų tautos gelmėse.

Bet šitos galimybės tegalės būti ateitininkų apreikštos tik tada, jei jie sugebės pakilti prie tos aukštumos, kurios reikalauja visai susipratusių ir aukštai kultūringų lietuvių katalikų inteligentų padėtis. *Noblesse oblige*[6], ir todėl, pasirinkus savo vyriausiu principu „visa atnaujinti Kristuje", negalima pasilikti miesčioniškų įpročių, smulkių norų ir žemų polinkių plotmėje. Todėl pakilti iš gyvenimo pilkumos ir išsilaisvinti iš vergavimo miesčioniško pasaulio ir vidutinių žmonių įpročiams ir sykiu pergalėti labai realias pagundas, kurios nejučiomis ateina sykiu su šitais įpročiais, yra ateitininkų pašaukimo prievolė. Mes turime aiškiai ir griežtai rinktis: arba šio pasaulio kunigaikštis, kuris pavergia, arba Kristus Atpirkėjas, kuris išgano ir išvaduoja.

Šitos prievolės akivaizdoje susipratusiam katalikui inteligentui negali būti abejonės, kaip privalu užsilaikyti moderniųjų šokių, simbolizuojančių seksualinį orgiazmą, dekoltavimosi ir nepadoraus apsirėdymo, pudravimosi ir dažymosi klausimuose. Visa tai yra dalykai, kurie įsibrauna į nesąmoningų žmonių gyvenimą sykiu su mada ir kito-

* Spausdinta „Ateityje", 1928 m. Nr. 4, p. 171—172.— *St. Š.*

mis nejuntamos sugestijos rūšimis. Bet kaip tik todėl, kad šitie dalykai yra priimami visai nesąmoningai, jie yra ypatingai pavojingi, nes jie visai nejučiomis užmuša žmogaus asmenybėje savo vertės pajautimą, leisdami tarpti tuščiai ambicijai.

Todėl nesusipratėliu, nevertu ateitininko vardo, yra tasai, kas šoka moderniuosius šokius, simbolizuojančius seksualinį orgiazmą; ir lygiai taip pat nesusipratėle, neturinčia tikro savo vertės pajautimo, yra ta ateitininkė, kuri leidžia sau dekoltuotis nepadoriu būdu, pudruotis ir dažytis. Taip elgiantis, einama moralinės ir šiaip jau kultūrinės dekadencijos keliu, būtent, yra einama priešinga pakraipa tajai, kurios reikalauja dvasinis atgimimas, įrašęs į savo vėliavą kilnųjį tikslą: visa atnaujinti Kristuje.

Todėl taip pat ta diena, kurią Ateitininkų organizacija legalizuotų nusakytuosius dalykus ateitininkų gyvenime, būtų moralinio bankroto ir nusižengimo savo vyriausiam tikslui diena. Tą dieną kiekvienas sąmoningas katalikas turėtų apleisti šitos organizacijos eiles. Toks yra mano giliausias įsitikinimas šituo aktualiu dabar klausimu. Noriu tikėti, kad mūsų organizacija niekados nepasiduos toms pagundoms, kurios ateina per nesusipratėlius, ir kad ateitininkai ištesės tą pašaukimą, kurį jiems rezervavo Apvaizda mūsų tautos gyvenime.

XII. VEDAMOSIOS IDĖJOS NAUJŲ TAUTINIŲ ŠOKIŲ REIKALU

I. Norint konkuruoti su moderniaisiais internacionaliniais šokiais, besireiškiančiais seksualiniais motyvais, reik pastatyti pieš juos naujus tautinius šokius, kurie atsakytų ir estetiniams choreografinio meno, ir specialiems mūsų laikų reikalavimams.

II. Nauji šokiai privalo būti tautiški ta prasme, kad jie galėtų sujungti savyje tradicinių tautinių šokių ir žaidimų motyvus su choreografinio meno ir ritmiškos gimnastikos (sakysime, Jaques-Dalcroze'o) principais.

III. Naujieji šokiai privalo atsakyti šiems racionaliems pramoginių šokių reikalavimams:

1) naujieji šokiai privalo būti nesudėtingi, kad jų galėtų lengvai greit pramokti platesnės masės;
2) jie neprivalo turėti per daug intensyvių varginančių judesių, nors privalo būti pakankamai įvairūs savo judesiais;
3) jie privalo kombinuoti savyje individualinį ir kolektyvinį pradą, kad galima būtų juos šokti poromis, bet taip pat ir sutelktinėmis figūromis ir virtinėmis;
4) šalia šabloninių, griežtai nustatytų judesių, jie turi užleisti tam tikrą vietą individualinei iniciatyvai jų išpildyme, kaip kad tai, pavyzdžiui, yra su lenkų mazurka;
5) jie turi išvengti rizikingų pozų dviejų lyčių tarpusavėje padėtyje, nors nėra dar būtino reikalo juos atpalaiduoti nuo tam tikro visai nekalto erotinio (ne seksualinio) kolorito, kurį sudaro visai teisėtas dviejų lyčių savim susidomėjimas bendrame pasilinksminime.

IV. Kuriamąjį naujų šokių organą turėtų sudaryti šie tinkamai nusistatę asmenys: 1) baleto atstovas, 2) šokių

mokytojų atstovas, 3) gimnastikos atstovas, 4) tautinių šokių ir žaidimų atstovas, 5) naujų kuriamųjų tendencijų atstovas.

V. Realizuojant sumanymą praktikoje, reikėtų išsyk pasirodyti bent su dviem naujais šokiais; tam reiktų paruošti didesnį skaičių studentų ateitininkų ir surengti pavyzdingą šokių vakarą, gerai pirm išmiklinus šokių vedėjus.

VI. Būtų svarbu taip pat atrinkti, paįvairinti ir stilizuoti tautinius mūsų žaidimus, kurie toje lytyje, kaip jie dabar yra praktikuojami, negali savo primityvumu patenkinti kultūrinių reikalavimų.

XIII. ATEITININKŲ VĖLIAVĄ PAŠVENTINANT*

1. Vėliavos pašventinimo iškilmė yra tikra organizacijos šventė:
   a) tai yra moralinio įsisteigimo bei įsigalėjimo atbaigimas ir
   b) organizacijos fizionomijos atidengimas viešumai.
2. Organizacijos įbalsis yra tampriai susijęs su jos vėliava:
   a) įbalsis įgarsina, įbalsina pagrindinę organizacijos idėją;
   b) vėliava įvaizdina regimu būdu organizacijos fizionomiją ir simbolizuoja giliausią jos esmę;
   c) saulė, besiskečią kryžmais spinduliai ir susidaręs iš jų kryžius reiškia garbingą kopimą į šviesą — į kalną, į viršūnes: „šviečia mums kryžius ant mūs vėliavos".
3. Vėliava reiškia pastangų organizavimą:
   a) ji sutelkia,
   b) drausmina,
   c) padrąsina,
   d) sugestionuoja,
   e) įpareigoja.
4. Vėliava reikalauja linkmės į viršų:
   a) kelti aukštyn,
   b) garbingai kiloti,
   c) nuolatai kopti,
   d) galutinai laimėti.

---

* Vedamosios mintys kalbai, pasakytai per Lietuvos universiteto studenčių ateitininkių draugovės iškilmingą posėdį, įvykusį 1928.IV.22.— *St. Š.*

XIV. PRIDERAMAS ATEITINĮNKŲ NUSISTATYMAS *NUMERUS CLAUSUS* KLAUSIMU*

1. Į *numerus clausus*[7] mažumoms aukštojoje mokykloje reik žiūrėti neigiamai išeinant iš principo, kad jokia išimtinoji padėtis, taikoma gyventojų piliečių daliai, negali būti pateisinta demokratizmo bei teisingumo sumetimais.

2. Žiūrint į *numerus clausus* žemažiūriškai tarsi išeitų, kad jo įvedimas tautinėms mažumoms Vytauto Didžiojo universitete būtų praktiškai naudingas lietuviams; bet žiūrint į tą patį dalyką iš platesnės visuomeninės perspektyvos ir būtent atsižvelgiant, pirma, į tai, kad kiekviena išimtinoji padėtis demoralizuoja visuomeniniu atžvilgiu ir tuos, kurie jos reikalauja, ir tuos, kuriems ji yra reikalaujama, ir, antra, kad išimtinoji padėtis, įvesta piliečių daliai, užnuodija piliečių sugyvenimą kartais nebepataisomu būdu ir tuo pasirodo kenksminga visuomenės gyvavimui, reik radikaliai kovoti su *numerus clausus* pagunda.

3. Vienintelis teisingas ir teisėtas klausimo išsprendimas ir sykiu visai sėkmingas lietuvių interesų apgynimas yra tas, kurį siūlo proporcionaliai subsidijuojamos kultūrinės autonomijos santvarka, pritaikyta visoms be išimties piliečių grupėms. Išeidama iš teisingo principo kiekvienam atiduoti, kas jam pridera, ir išvengdama bet kurios išimtinos padėties, nes ji realizuoja bendru įstatymu visiems vienodus principus, visuotinės kultūrinės autonomijos santvarka geriausiai apsaugoja ir lietuvių interesus: ji numato visoms be išimties grupėms proporcionalų dalyvavimą visose tose įstaigose, kurias valstybė

* Spausdinta su mažomis atmainomis „Židinyje" 1932 m., Nr. 2, p. 393—394.— *St. Š.*

subsidijuoja iš viešų iždo lėšų, neaprėždama tačiau niekam teisių iš savo lėšų padengti faktinas išlaidas ir tuo pačiu dalyvauti viešosiose mokslo įstaigose virš savo proporcijos. Toks padengimas iš savo lėšų faktinų išlaidų darosi atskiroms grupėms negalimas tik tada, kai techninės sąlygos to neleidžia; tuomet visuotinės kultūrinės autonomijos santvarka reikalauja proporcionalaus patogumų suskirstymo, jei tik kuri nors atskira grupė savo noru neatsisako nuo prideramos jai proporcijos.

4. Jaunasis idealizmas, katalikiškasis taurumas ir gilesnis tautinių ir visuomeninių reikalų supratimas turėtų įtikinti ateitininkus, a) kad *numerus clausus,* kaipo išimtinoji padėtis, yra nepriimtinas katalikiškosios jaunuomenės sąžinei, b) kad susidariusi nenormali padėtis tegali būti sutvarkyta vien organingame sąryšyje su kultūrinės autonomijos klausimo statymu visoje jo plotmėje, c) kad žemažiūriškas vadovavimasis praktiška nauda, tuoj apčiuopiama, tegali būti išprovokuotas neatsakingų, nacionalistiškai nusistačiusių elementų demagogijos priemonėmis, d) kad iškilęs į studentijos sąmonę *numerus clausus* klausimas duoda katalikams labai gerą progą išpopuliarinti visuotinės kultūrinės autonomijos santvarką, kuri tobulai išlaiko demokratizmo, lygybės ir teisingumo principus ir sykiu neleidžia faktiškai nuskriausti jokios atskiros piliečių grupės, nes niekam nepripažįsta privilegijų, e) kad ateitininkai pašaukti su visu rimtumu ir sąmoningumu išnaudoti šitą progą tam, kad studentų dauguma galėtų būti laimėta kultūrinės autonomijos idėjai.

Ketvirtas skyrius

ATEITININKŲ IDEOLOGIJOS REALIZAVIMO KLAUSIMAS

I. ATEITININKŲ IDEOLOGIJA IR JOSIOS REALIZAVIMAS GYVENIMO PRAKTIKOJE*

Ideologijos supratimas ir jos reikšmė gyvenimui

Gyvename laikus, kuriuose sunku yra aiškiai orientuotis ir griežtai laikytis krikščioniškosios pasaulėžiūros nurodymų. Sunku, žinoma, nereiškia negalima ar neprivalu. Neaiški padėtis ir žiaurios gyvenimo aplinkybės reikalauja aiškios proto kultūros ir didelio valios drausmingumo. Tokiais laikais nevalia migdyti save optimistiškais nusiraminimais ir per aukštai vertinti savo pajėgas, nors taip pat nevalia pasiduoti nusiminimui ir apatijai. Drąsus pažvelgimas tiesai į akis ir išsidavimas sąskaitos iš susidariusios padėties yra kovos metu laimėjimo sąlyga. Štai kodėl šį kartą nesigailėsiu ateitininkams kritikos žodžio ir pažymėsiu jų silpnybes, surištas su jų ideologijos realizavimo klausimu.

---

* Šis referatas skaitytas Studentų ateitininkų sąjungos metinėje konferencijoje 1929 m. rugsėjo 29 d. Jis yra taikytas studentų ateitininkų autokritikos reikalui, ir tuo privalu aiškinti daromi jame priekaištai ateitininkams. Paleisdamas dabar šį referatą viešumon ir norėdamas būti tinkamai suprastas tiek ateitininkų draugų, tiek ir jų priešų, autorius laiko reikalinga prie šios progos pažymėti du dalyku. Firma, kritiškas autoriaus nusistatymas visai yra suderinamas su jo giliu įsitikinimu, kad ateitininkai vis dėlto sudaro labiausiai susipratusią ir geriausiai susiorganizavusią mūsų jaunuomenės dalį. Ir antra, kilnieji ir nelygstamieji ateitininkų idealai uždeda ateitininkams didesnių pareigų už tas, kokių kad turi mūsų jaunuomenės kitos grupės. Todėl autoriaus kritika, išeidama iš principo *noblesse oblige* (kilnumas įpareigoja), ateitininkų jokia prasme nevertina žemiau už kitas organizacijas, nors ir stato jiems didesnių reikalavimų. Tai privalu turėti galvoje norint tiksliai ir lojaliai suprasti autoriaus mintį.— Spausdinta „Židinyje", 1929 m. Nr. 11, p. 313—327.— *St. Š.*

Bet pirma keletas pastabų apie ideologijos supratimą.

Ideologijos sąvoka yra glaudžiai susijusi su pasaulėžiūra. *Ideologija*, rūpima mums šiuo atveju prasme, *yra organinga idėjų sistema, charakterizuojanti vieną kurią pasaulėžiūrą ir nustatanti praktinę žmogaus gyvenimo bei veikimo liniją.* Taigi nuosekliai suformuotas žmogaus nusistatymas gyvenime, plaukiąs iš jo pasaulėžiūros, yra tai, kas paprastai vadinama ideologijos vardu. Šiaip ar taip, ideologija yra idėjų mokslas arba išpažinimas, kuris atskleidžia žmogaus idealus. Suprantama savaime, kad ideologijos klausimas yra labai svarbus žmogaus nusistatymui ir veikimui gyvenime.

Ateitininkai, kaip mokslą einančios lietuvių katalikų jaunuomenės organizacija, turi savo ideologiją, einančią iš jų krikščioniškosios katalikiškosios pasaulėžiūros. Įsigyvenimas į šitą pasaulėžiūrą ir jos pilnas pasisavinimas, o paskui ir realizavimas reikalauja tokio proto ir valios tobulumo, kuris nedažnai pasitaiko gyvenime. Atitinkamai nelengvas yra dalykas išsidirbti katalikiškąją ideologiją, reikalingą orientavimuisi gyvenimo praktikoje. Bet, šiaip ar taip, tai yra privaloma katalikams ir tuo pačiu katalikų jaunuomenei, kaipo katalikiškos visuomenės daliai.

Šitą kartą nesistatau tikslo formuluoti katalikų jaunuomenės ideologiją. Tai buvo jau mano daryta, kai teko kalbėti apie ateitininkų principus bei pareigas per 1925 m. kongresą. Be to, ateitininkų principai bei pareigos buvo trumpai suformuluoti ir priimti Reorganizacinėje Palangos konferencijoje 1927 metais. Šiandien turi mums rūpėti ideologijos klausimas ryšyje su jos realizavimu gyvenime. Vadinasi, dabar mes visų pirma statomės klausimą, ne kokia yra ateitininkų ideologija, bet kaip ji yra ir privalo būti realizuojama gyvenime.

I. Ideologinis susipratimas

Ideologijos realizavimas nuosekliai pereina kelis tarpsnius, arba momentus. Būtent, kad ideologija galėtų būti realizuota, reikalingas yra, pirma, ideologinis susipratimas, antra, atitinkamas susiorganizavimas ir, trečia, idėjinis

veiklumas, pasireiškiąs tiek kova už savo idealus, tiek ir kuriamuoju veikimu. Apie kiekvieną iš šitų momentų tenka pakalbėti skyrium.

1. Ideologinio susipratimo reikšmė

Savaime aišku, kad ideologinis susipratimas stovi pirmoje vietoje ideologijos realizavimo tvarkoje. Neturint ideologinio susipratimo, negalima realizuoti jokios pasaulėžiūros idealo jau dėl to elementarinio psichologijos dėsnio, kuris skelbia, jog *nihil volitum nisi praecognitum* — nieko nenorima, kas nėra anksčiau pažinta. Iš tikro, nepažįstant idealo ir nenorint jo realizuoti, jis savaime gyvenime neįsiviešpatauja.

Taigi ideologinis susipratimas yra pradedamasis ir vedamasis momentas idealo realizavime. Juo jis yra didesnis ir skaidresnis, juo nuoseklesnė bus veikimo linija. Tiesa, ne visados veikimo galingumas yra tiesioginėje proporcijoje su susipratimo laipsniu, bet užtat visados veikimo nuoseklumas yra tiesioginėje proporcijoje su susipratimo laipsniu. Šiaip ar taip, ideologijos klausimu, kaip ir apskritai visuomeniniame veikime, visai teisingas yra principas: „pirma doktrina, paskui akcija".

Daug kas yra linkęs suprasti šitą principą kaipo kliūtį tampriam savaimingam veikimui. Tačiau toks principo supratimas yra iš tikrųjų nesusipratimo išdava. Principas „pirma doktrina, paskui akcija" yra ne tik paprastas psichologinis dėsnis, bet ir sąlyga, kad veikimas būtų prasmingas, racionalus ir sėkmingas. Taigi šis principas turi pakelti veikimo įtampą, bet ne jį panerti svyruojančių samprotavimų nelaisvėje.

Antra vertus, žinomas yra katalikų nesusipratimo žalingumas. Kartais net aiškūs katalikų priešai nesugeba taip pakenkti katalikų reikalams, kaip tie katalikai, kurie, turėdami pretenzijos katalikiškai elgtis, parodo katalikų reikaluose ignoranciją. Taip būna tiek tada, kai katalikai, gavę valdžią, tvarko valstybės reikalus, tiek ir tada, kai jie per nesusipratimą pritaria nekatalikiškam valdymui. Tokiais atvejais tarp katalikų susidaro susiskaldymas ir

šiaip jau katalikų reikalai tampa priklausomi nuo gudresnių politinių spekuliantų. Ir šitaip yra ne tik su politika, bet ir su visuomeninio gyvenimo plotu.

2. Ideologinis susipratimas ateitininkuose

Kyla dabar klausimas, kaip eina susipratimo vyksmas ateitininkuose, kas šituo atžvilgiu yra ir kas privalo būti. Atvirai sakant, tenka abejoti, ar ateitininkai yra pakankamai susirūpinę savo pasaulėžiūros išsiaiškinimu. Visų pirma, ar visi ideologiniai ateitininkų vadovybės raštai, pradedant principų bei pareigų formulavimu ir baigiant Vyriausiosios valdybos atsišaukimais, yra ateitininkų tinkamai išstudijuoti ir pritaikyti gyvenimo praktikai? Yra reikšmingų simptomų, kurie neleidžia atsakyti į šitą klausimą visai teigiamai. Imkime tik porą pavyzdžių.

Paskutiniais laikais gyvenimas iškėlė moderniųjų šokių klausimą. Žmogui, turinčiam minimalinį pastabumą, iš vienos pusės, ir elementarinį susipratimą katalikiškosios pasaulėžiūros dalykuose, iš antros, yra aišku kaip diena, kad modernieji šokiai yra visiškai nesuderinami su krikščioniškąja etika ir apskritai su pagrindiniu katalikų nusistatymu gyvenime. Tuo tarpu ar visiems ateitininkams tai yra aišku ir ar visi jie aiškiai nusistatę kovoti su šita atvira žaizda naujųjų kartų gyvenime? Noriu tikėti, kad dauguma ateitininkų yra jau neigiamai nusistatę moderniųjų šokių klausime, bet kad visų ateitininkų nusistatymas šituo klausimu būtų visai aiškus ir tvirtas, toli gražu dar negalima pasakyti. Ypač abejoju apie sendraugius. O tuo tarpu kiek energijos ir laiko padėta diskutuojant šitą klausimą, kiek teko daryti pastangų, kad galima būtų ateitininkai sulaikyti nuo tos srovės, kuri sruvena su gyvenimu prieš krikščioniškosios pasaulėžiūros idealus.

Negalėčiau teigti, kad ateitininkų susipratimas būtų menkesnis už susipratimą katalikų, kurie pasilieka visai neorganizuoti, arba už susipratimą žmonių, neprisipažįstančių prie krikščioniškosios pasaulėžiūros. Pas kitus apskritai moderniųjų šokių problema neegzistuoja. Kiti priima juos kaipo nediskutuotiną faktą. Bet iš ateitininkų ga-

lima ir privalu reikalauti daugiau, nes *noblesse oblige*, kilnumas įpareigoja. Šito įpareigojimo akivaizdoje ateitininkų nesusipratimas yra žymiai didesnė yda negu panašus nesusipratimas kitų žmonių ir ypač žmonių, nepretenduojančių būti katalikais.

Kaip su katalikiškumu sutaikinti laisvas nusistatymas šokių klausimu tų ateitininkų, kurie šoka moderninius šokius ir tada, kai šitie šokiai yra pasmerkti Lietuvos vyskupų laiške tikintiesiems (1928 m.)? Tokių nesusipratėlių būta net tarp ateitininkų aukštai pakilusių ateitininkų vadovybės hierarchijoje. Yra taip pat korporacijų, kurios savo viešuose pasilinksminimuose toleruoja moderniuosius šokius, ateitininkų ir jų svečių šokamus. Yra ir tokių susirinkimų, kurie pasirodo ištikimi ideologiniam nusistatymui tik tol, kol yra kas nors iš vyriausios vadovybės. Tuomet išeina, kad savo vadus ateitininkai laiko žandarų rolėje, bet nepasiduoda laisvai išvidinei drausmei, kuri remiasi įsitikinimu. Tai yra vienas iš ryškiausių ideologinio nesusipratimo pavyzdys.

Dėl šito dalyko reik atvirai pasakyti: kol mūsų tarpe tokie nesusipratėliai vaidina apsunkinančios medžiagos rolę, mes su tokia medžiaga nieko laimėti negalime. Tokia medžiaga tesugeba plaukti tik pavandeniui ten, kur neša iracionaliniai gyvenimo polinkiai.

Kitas dalykas, kuris taip pat parodo susipratimo stoką, yra abejingumas, su kuriuo ateitininkai žiūri į jų pasaulėžiūros ir ideologinio nusistatymo puolimus. Paskutiniais keliais metais prieš ateitininkus ir jų ideologinį nusistatymą buvo prirašyta labai daug. Ar į tai buvo reaguota su reikiamu idėjos aiškinimu vardan to idealo, kuriam tarnaujama?— Žymiai mažiau ir rečiau, negu tai buvo privalu ir negu buvo galima net šiais užčiauptų burnų laikais. Susipratimas įvyksta visados kovoje už tiesą, bet kova už tiesą yra vienu savo šonu kova su netiesa ir melu.

Dėl apsileidimo kovoje su melu nemaža katalikų, pavyzdžiui, įtikėjo, kad katalikai esą dešinysis, vadinasi, vienašališkai konservatiškas, sparnas visuomeniniame ir ypač politiniame veikime. Tuo tarpu katalikai pagal krikščioniškąją pasaulėžiūrą ir ideologinį savo nusistatymą yra

visuomenėje ir todėl taip pat politikoje pusiausvyros, pastovios taikos, nuoseklios pažangos, prigimtų teisių gynėjai, žodžiu tariant, yra centro žmonės. Katalikai nustoja pajautimo to, kuo jie yra. Štai prie ko veda apsileidimas kovoje su netiesa ir melu.

Lygiai taip pat pavojingas yra ir ateitininkų apsileidimas kovoje su tais kaltinimais ir ateitininkų ideologijos falsifikavimu, kurie turi tikslą dezorientuoti ateitininkus jų susipratimo ir nusistatymo klausimuose, kad galėtų laimėti nekatalikiški idealai. Pavyzdžiui, vyriausybės oficioze buvo aiškinta ateitininkų ideologija palyginimu su aušrininkais, iš vienos pusės, ir tautininkais, iš antros. Ateitininkai buvo paskelbti religinio asketizmo atstovais ir jiems užleista antitezės vieta tarp aušrininkų, kaipo nereliginės pažangos skelbėjų (tezė), ir „tautiškojo jaunimo", atsirėmusio į tautiškumą (sintezė). Iškėlimas tautiškojo, o iš tikrųjų tautininkiškojo, jaunimo į sintetikų vietą buvo pagrįstas loginiu sofizmu. Būtent, srovių sintetizavimas buvo darytas ne pagal sąvokų talpos žymes, bet pagal galimų tįsoje individų skaičius. Kadangi tautiškumas pritinka visiems lietuviams, tai palaikyta tautiškasis jaunimas sintetine srove, tuo tarpu sintetine srove negalima laikyti vien ateitininkus, nes jų ideologijoje randa vietos ir pozityviai suprantama pažanga, ir pozityviai suprantamas tautiškumas. Nekalbant jau apie tai, kad kalbamu atveju hegeliškoji sintezė neranda tikslaus pritaikymo ir kad, be to, buvo įpainiotas netikslus asketizmo ir visuomenės tobulinimo supratimas, visas oficiozo samprotavimas buvo labai abejotinos vertės.

Minėtasis ateitininkų nucharakterizavimas turėjo sukelti tarp ateitininkų susidomėjimą, kritiškąjį nusistatymą ir atitinkamą reagavimą spaudoje, kad galėtų būti iškelti aikštėn straipsnio sofizmai tiek dėl susipratimo pačių ateitininkų, tiek ir dėl tikslios informacijos apie ateitininkus plačiosios visuomenės. Vis dėlto kalbamas straipsnis, kaip ir daugelis kitų panašių, nesusilaukė iš ateitininkų reikiamo apsigynimui nusistatymo. Ateitininkų spaudoje taip ir liko neišaiškintas paskleistas apie ateitininkus sofizmas ir surištas su juo jų nucharakterizavimas. Toks pasy-

vus laikymasis ideologijos klausimuose nerodo privalomo susipratimo ir pasiryžimo savo susipratimą ginti ir kovoti su netiesa bei melu*.

Taigi *tai, kas pageidaujama susipratimo klausimu, yra, pirma, įsigilinimas ir susigyvenimas su formuluotais ateitininkų principais bei pareigomis, antra, organizuotas ir sistemingas gynimas savo ideologijos tiek spaudoje, tiek ir kitose gyvenimo aplinkybėse, ir, trečia, nuoseklus ideologinis nusistatymas tuose klausimuose, kuriuos gyvenimas aktualiai kelia aikštėn.*

II. Susiorganizavimas pagal ideologijos reikalavimus

1. Organizacijos tipo priklausomumas nuo ideologijos ir aktualių gyvenimo aplinkybių

Antras ideologijos realizavimo momentas, arba tarpsnis, yra atitinkamas susiorganizavimas. Jokia ideologija, turinti viešus tikslus, negali būti realizuota, jei ji neranda tvirtos ir pastovios atramos organizacijoje. Organizacijos priemonės yra tarsi griaučiai, kurie palaiko stačius pasaulėžiūros gyvavimą visuomenėje ir jos nurodymų tikslų realizavimą. Savaime suprantama, kad organizacijos tipas pareina nuo ideologijos turinio: pagal tai, kokia yra realizuotina ideologija, atitinkamai susitvarko ir organizacijos tipas. Tačiau organizacijos tipas pareina ne tik nuo ideologijos turinio, bet ir nuo tų aktualių aplinkybių, kuriose tenka gyventi ir dirbti. Taigi organizacijos tipas pareina, pirma, nuo ideologijos, antra, nuo aktualių gyvenimo aplinkybių. Žinoma, yra ir daugiau veiksnių, kurie turi sprendžiamosios reikšmės organizacijos tipui, bet šiuo atveju mums turi ypatingos svarbos du paminėtuoju.

---

* Kaip teko patirti, šitas priekaištas ateitininkams turi būti, teisingumo dėlei, žymiai suminkštintas, turint galvoje tas kliūtis, kurios varžo laisvą ateitininkų pasireiškimą spaudoje. Vis dėlto iš ateitininkų galima būtų tikėtis didesnių pastangų pergalėti šitas kliūtis, o nuo šito priekaišto nėra laisva net ateitininkų vadovybė ir tame skaičiuje pats šio straipsnio autorius.— *St. Š.*

Nesunku pastebėti, kad juo turtingesnė yra pasaulėžiūra, juo sudėtingesnė yra ir organizacija, kuri turi ją realizuoti. Katalikiškosios organizacijos, besiremiančios universalia, apimančia visas gyvenimo sritis krikščioniškąja katalikiškąja pasaulėžiūra, neišvengiamai yra labai komplikuotos ir sykiu sunkiai palaikomos savo aukštumoje. Todėl jos reikalauja ypatingo pasiruošimo ir nuolatinio budėjimo tvarkos, drausmės ir ideologinio nuoseklumo atžvilgiu. Atsižiūrint į mažą organizacinį lietuvių sugebėjimą, organizavimosi klausimas privalo būti atidžiai studijuojamas ir praktiškai sprendžiamas tikro susidraugavimo priemonėmis. Be išsitobulinimo organizavimosi dalykuose negalima laukti, kad ateitininkų ideologijos realizavimas sparčiai pažengtų į priekį. Tai yra visai neišvengiamas reikalas, kuris ateitininkų vadovybės buvo prie įvairių progų nurodinėtas.

Šiuo atveju norėčiau atkreipti draugų ateitininkų dėmesį į sąryšį organizacijos tipo su aktualiomis visuomeninio gyvenimo aplinkybėmis. Katalikiškoji pasaulėžiūra, principialiai universali laiko, vietos gyvenimo problemų atžvilgiais, būdama realizuojama konkretinėse gyvenimo aplinkybėse, gali pareikalauti iš savo vykdytojų, ir iš tikrųjų dažniausiai reikalauja, tinkamai prisitaikyti prie tų aplinkybių, kuriose tenka gyventi ir veikti. Todėl katalikų veikėjų ideologija, kaipo visai reali, turi būti lanksti ir pritaikoma prie bet kurių gyvenimo aplinkybių. Tiesa, ideologinis prisitaikymas prie aktualių gyvenimo aplinkybių nėra jokia prasme oportunizmas ir prisitaikymas prie gyvenimo nedorybių ir šiaip jau blogybių. Būti lankščiu realiu veikėju dar toli gražu nereiškia būti nedoréliu prisitaikėliu oportunistu. Katalikiškoji pasaulėžiūra kaip tik sugeba suderinti realumą su griežta kova, skelbiama oportunizmo, pataikavimo ir nepateisinamų kompromisų dvasiai. Kalbamasis lankstumas, pareinąs nuo katalikiškosios pasaulėžiūros turtingumo ir visapusiškumo ir taktikos išmintingumo, gali būti iliustruotas kad ir organizavimosi pavyzdžiu.

2. *Katalikiškosios organizacijos bolševikų ir fašistų akcijos akivaizdoje*

Kovoje už savo idealus žmonės yra linkę prie kraštutinių pozicijų, ir todėl jie įvairių srovių kovoje dažnai persimeta iš vieno ekstremizmo į kitą. Taip atsirado maksimalistiškas bolševizmas, kaipo protestas prieš kapitalistiško pasaulio ekscesus ir neteisybes. Bet, kai pasirodė, kad jis nėra nė kiek geresnis ir nėra mažiau pavojingas kaip kapitalistiško ir imperialistiško pasaulio avantiūristai, prieš jį pakilo lygiai kraštutinis ekstremizmas, kuris įgavo fašizmo vardą. Fašistai, norėdami mušti savo priešus, laiko reikalinga griebtis tų priemonių, kokias vartoja žiaurus ir amoralinis bolševizmas, ir šitas priemones jie taiko tiek bolševikams, tiek ir bolševikų priešams, smerkiantiems bolševikiškas ir tuo pačiu fašistiškas priemones.

Pasirodė, kad bolševikai ir fašistai turi daug bendrumo veikimo priemonių ir metodų atžvilgiu, kas pagimdo net tam tikrą ideologinį bendrumą tarp šitų kraštutinių ekstremistų, mirtinai kovojančių tarp savęs. Tokiu būdu visa eilė bendrų ypatybių charakterizuoja tiek bolševikus, tiek ir fašistus. Prie tokių ypatybių priklauso, pavyzdžiui, beapeliacinis paklusnumas savo vadams, korporatyvinis drausmingumas, visiškas pasiaukojimas savo tikslams, partijos ryžimasis prie griežtų priemonių kovoje už savo idealus, universalių principų ir prigimtųjų teisių paneigimas, nelygstamo etatizmo garbinimas visuomeninės kultūros srityje ir kiti panašūs dalykai. Reikia pripažinti, kad ne viskas, kas charakterizuoja bolševikus ir fašistus, yra principialiai bloga. Tarp tų ypatybių yra karingo bei aktyvaus temperamento apraiškų, kurios nėra iš savo esmės nei blogos, nei geros; šalia jų yra visai teigiamų ypatybių, bet yra taip pat ir visai neigiamų, ir reikia net pripažinti, kad šios bus vyraujančios.

Norint dabar konkuruoti su bolševikais ir fašistais gyvenimo kovoje, neišvengiama visai realiai laikytis šitokio metodo. Tai, kas yra bolševizme ir fašizme visai teigiamo ir pareina nuo aktualių laiko reikalavimų, reik pasisavinti katalikams, kad nesusidarytų nedovanotinas atsilikimas gyvenimo eigoje, nes toks atsilikimas nulemtų katalikų pralaimėjimą kovoje už savo idealus. Tai, kas

yra abejinga doriniu atžvilgiu, bet naudinga kovos išdavoms, gali būti katalikų pasisavinta su sąlyga įprasminti tai gerais tikslais ir intencijomis. Tai, kas yra bolševikuose ir fašistuose neigiamo, privalu atmesti ir pastatyti prieš tai teigiamas ypatybes.

Prie pirmos teigiamųjų ypatybių kategorijos, kurios iš tikrųjų reikalauja mūsų laikų dvasia ir gyvenimo santvarka, galima priskaityti korporatyvinis drausmingumas, pasitikėjimas savo vadais ir griežtas jiems paklusnumas ir visiškas pasiaukojimas savo idealams. Krikščioniškoji pasaulėžiūra turtingoje bei sudėtingoje savo ideologijoje randa vietos ir tam tikro aristokratizmo, ir tam tikro demokratizmo principams, nes sugeba lygiai vertinti tiek atskirą asmenį, tiek ir visuomenės kolektyvą. Todėl šita pasaulėžiūra nebijo nei vadovaujamos atskirų asmenų rolės, nei visos visuomenės aktyvumo, drausmingo korporatyvinio federalizmo pavidale. Banalu sykiu teigti visiems žinoma tiesa, kad krikščioniškoji religija yra idėjinio pasiaukojimo religija.

Prie antrosios kategorijos reik priskaityti griežtą karingą temperamentą, nebijantį kovos ir stiprių priemonių. Toks temperamentas, kiek jis yra apvaldytas išmintingumo įsakymais, nėra dar blogas iš savo esmės. Jis net yra teigiama katalikų ypatybė tada, kai katalikybės priešai, agresyviai nusistatę prieš universalinius principus, prigimtąsias žmonių teises ir amžinąsias kultūros vertybes, be jokios atodairos provokuoja katalikus į kovą, kaip tai iš tikro ir daro bolševikai ir fašistai.

Prie trečiosios, neigiamųjų ypatybių kategorijos galima priskaityti tą amoralinį bolševikų ir fašistų nusistatymą, kuris verčia juos paneigti universalinius principus (pavyzdžiui, lygų visiems teisingumą), prigimtąsias teises (pavyzdžiui, laisvo pasireiškimo teisę) ir laimėtas kultūros vertybes (pavyzdžiui, laisvą spaudą, laisvas organizacijas, laisvas nuo politikos mokyklas). Prieš šitos kategorijos ypatybes katalikai privalo išsidirbti priešingas teigiamąsias ypatybes ir jas realizuoti savo veikime. Tokiomis katalikų ypatybėmis turi būti, pavyzdžiui, universalinių principų gerbimas, prigimtųjų teisių respektavimas ir amžinų kultūros vertybių branginimas bei saugojimas.

Yra neabejotinas dalykas, kad tai pusei, kuri gerbia

pozityvųjį idealą, bet ne ardo visuomeninio gyvenimo pagrindus, yra sunkiau veikti ir kovoti. Tačiau jei įsivaizduosime, kad katalikai yra įgiję visa tai, kas buvo nusakyta kaipo pageidaujama palyginime su bolševikais ir fašistais, tai nėra abejonės, kad iš kovos su jais už krikščioniškosios katalikiškosios pasaulėžiūros idealus katalikai turėtų išeiti laimėtojais. Ir iš tikro, jei katalikai įsigys reikiamo drausmingumo, privalomo paklusnumo vadovybei, pasiaukojimo už savo idealus, lengvo apsisprendimo kovoti už savo idealus iki griežto laimėjimo, tai jie prie visų tų teigiamų savybių, kurių suteikia krikščioniškoji katalikiškoji pasaulėžiūra, negali pralaimėti kovos už dechristianizuoto pasaulio rechristianizaciją.

Negaléčiau čia gilintis į visas smulkmenas, kalbėdamas apie katalikų susiorganizavimo ypatybes. Pažymėsiu tik labai bendrai metodologinį nusistatymą, reikalingą katalikams einant prie savo organizacijų pritaikymo aktualioms gyvenimo bei veikimo aplinkybėms. Grįžtant prie ateitininkų organizacijos, reik pasakyti, kad ir ji turi skaitytis su nurodytais organizavimosi krypsniais, nes, būdami mokslą einančios lietuvių katalikų jaunuomenės organizacija, ateitininkai turi ruoštis prie tokios katalikiškosios akcijos, kuri yra galima ir privaloma katalikams konkretinėse laiko ir vietos aplinkybėse. Tai tarp kitko konkrečiai reiškia, kad ateitininkai privalo įnešti į savo organizaciją daugiau drausmingumo, daugiau subordinacijos ir pasiaukojimo dvasios, daugiau pasiryžimo kovoti už savo organizacijos laisvę ir neliečiamumą. Šalia šito, gyvas ypač yra reikalas nenutrūkstamai ruošti sau vadus, kurie tinkamai galėtų organizacijai vadovauti ir kuriems su pasitikėjimu galima būtų paklusti organizacijos veikime ir kovojime už savo teises.

III. Ideologijos realizuojamasis veiklumas

1. Kova už savo idealus

Susipratimo ir susiorganizavimo dar nepakanka ideologijos realizavimui gyvenime. Reikalingas dar yra idėjinis veiklumas, kuris galėtų vadinamąsias pasaulėžiūros idėjas

realizuoti gyvenimo praktikoje. Susipratimu įgyjami dar tik teoretinėje srityje realizuotini idealai. Susiorganizavimu sudaromas platesnis realizavimo aparatas. Bet tik veiklumu ideologija yra realizuojama gyvenimo praktikoje. Savaime tad suprantama, kad veiklumo klausimas turi kreipti savęsp daugiausia dėmesio, kalbant apie ideologijos realizavimą gyvenime.

Veiklumas paprastai reiškiasi dvejopa lytimi, taip sakant, neigiamąja ir teigiamąja. Būtent, iš vienos pusės, tenka ginti savo idealai gyvenimo kovoje, o iš kitos pusės, kuriamai juos vykdyti gyvenimo statyboje. Kovos momentas, kaip anksčiau buvo pažymėta, turi reikšmės jau ideologiniam susipratimui, nes atsisakius kovoti įtikrinėjimo priemonėmis dezorientacija ima įsiviešpatauti tarp pasyviai nusistačiusių žmonių. Kaip buvo taip pat pažymėta, pačiai organizacijai tenka dažnai kovoti už savo laisvę ir teises ir, be to, geriausiai prisitaikyti prie kovos reikalavimų, nes organizacija, neprisitaikiusi šita prasme prie gyvenimo aplinkybių, negali konkuruoti su priešingai nusistačiusiomis organizacijomis. Bet tikra kova turi būti ateitininkų skelbiama tam nelemtam vyksmui, kuris yra vadinamas pasaulio dechristianizacija ir kuris realiai jaučiamas visuose frontuose ir visose gyvenimo srityse. Todėl kiekviena katalikų organizacija, nepriklausomai nuo siekiamų tikslų, neišvengiamai turi susidurti su šituo dechristianizacijos vyksmu ir turi su juo kovoti, nenorėdama pasiduoti linkmei, kuri verčia katalikus likviduotis.

Ateitininkai lygiai susitinka su dechristianizacijos apraiškomis ir neišvengiamai turi su jomis kovoti tiek savo tarpe, tiek ir platesnėje savo aplinkumoje. Susipratimas turi aiškiai nurodyti, kur yra dechristianizacijos pavojai, o pasiryžimas kovoti privalo šituos pavojus pašalinti ir įsiviešpatavusias blogybes nugalėti. Modernieji šokiai, kurie yra viena tik pramogų dechristianizacijos apraiška, davė mums progos patirti, kaip susipratimo stoka sumažina atsparumą šitam dechristianizacijos vyksmui ir kaip yra svarbu pašalinti visas kliūtis, mažinančias pasiryžimą nuosekliai ir atkakliai kovoti su ardomaisiais gyvenimo veiksniais. Bet tokių ardomųjų dechristianizacijos veiksnių yra aplink mus didelė daugybė, ir visi jie reik demaskuoti ir visiems paskelbti kovą. Paminėsiu tik keletą pavyzdžių.

Žinoma, yra sugestyvinė mados galybė. Šita įteigiama mados sugestija labai dažnai nėra taip nekalta ir nepavojinga, kaip paprastai žmonėms rodosi. Labai dažnai priimta be blogos minties mada per ilgesnį laiką apsnaudina dorinį jausmą ir padaro žmogų tuščiavidurį doros atžvilgiu. Šalia moderniųjų šokių tokios paslėptosios prasmės turi nepadorios mados apsirėdymo srityje, vartojimas kosmetinių falsifikatų, naudojimasis bendromis maudyklėmis, nuogybių kultas, tam tikros moderninės tendencijos mene ir daugelis kitų apraiškų. Visur šitų apraiškų gelmėse glūdi destruktyvinės jėgos, kurios varo ardomąjį savo darbą, nejaučiant net tiems, kas tampa jų auka. Paprastai kovojama su politiniu bei socialiniu bolševizmu, bet nejaučiama reikalo kovoti su tuo pačiu bolševizmu, kai jis persirėdęs arba tik apsimetęs įsiskverbia į kitas kultūros sritis. Žemažiūrių akys neįžvelgia užsislėpusio šventovių griovėjo ir priima jį pageidaujamu svečiu.

Ar ateitininkai visuomet yra pasiruošę tinkamai pasitikti šitą klaidintoją ir apgaviką, kuris vilioja ir žavi savo pažadais, niekuomet jų nepildydamas? Manau, kad ateitininkų budrumas turėtų būti didesnis, negu jis yra faktinai; tuomet nereikėtų jų taip ilgai ir dar nepakankamai sėkmingai įtikinėti apie tokių moderniųjų šokių nepadorumą, nekalbant jau apie kitus dalykus, labiau subtilius ir mažiau pagaunamus, kaip nusistatymas mene, abejingumas atžvilgiu į tuos kultūrinius užsimojimus, kurie yra daromi katalikų kituose kraštuose, ir t. t.

Ateitininkai, kaipo katalikai, priklauso prie Katalikų Bažnyčios, kuri specialiai vadinasi *Ecclesia militans*, t. y. kovojanti Bažnyčia. Prieš save Bažnyčia visados turi priešą, kuris nuolatos mobilizuoja ir koncentruoja savo pajėgas destruktyvinei kovai su Kristaus palikimu. Kaip Bažnyčia niekados negali atsisakyti nuo kovos su šituo priešu, taip lygiai ir ateitininkai niekados negali nurimti ir nebudėti, pamiršdami bendro katalikybės priešo pinkles. Taigi kova su dechristianizacijos vyksmu visose gyvenimo srityse ir visokiose jo apraiškose ir yra viena veiklumo lytis, kuri yra visai neišvengiama ir todėl privaloma ateitininkams, kaip ir visiems kitiems katalikams.

2. *Kuriamoji kultūrinė statyba*

Bet šita neigiamoji veiklumo lytis anaiptol nėra vienintelė ir todėl nėra pakankama. Nepakanka gintis, reik dar kurti, t. y. pozityviai statyti. Ideologija, kad ir formuluoja pasaulėžiūros idėjas, kaipo tai, kas privalo būti realizuojama, vis dėlto yra dalykas labai dar bendras ir neduodąs atsakymo į visus konkretinius gyvenimo klausimus. Kad susipratęs ideologijos atžvilgiu žmogus galėtų rasti kiekvienu atskiru atveju atsakymą į konkretinį gyvenimo klausimą, reikalingas yra tam tikras kūrybinis proto nusistatymas. Atsakymas toliau turi pereiti į sumanymą, realizuotiną gyvenimo praktikoje. Ir šitam reikalui reikalingas yra taip pat kūrybinis sugebėjimas sumanymą konkretizuoti ir šitą sumanymą iš tikro planingai realizuoti.

Kūrybinis sugebėjimas yra lygiai reikalingas kaip ir apsigynimas, ir net tuodu momentu yra labiau tarp savęs susijusiu, negu paprastai manoma. Pasirodo net, kad galima sėkmingai gintis tik tol, kol sugebama kuriamai statyti. Beveik niekuomet nepakanka vien neigiamai nusistatyti prieš dechristianizacijos apraišką, reik dar jos vietoje pastatyti teigiamąjį dalyką, kuris galėtų patenkinti reikalą, pagaminusį neigiamąją apraišką. Bet pasirodo taip pat, kad šitam kuriamajam momentui reik turėti daugiau iniciatyvos negu vienam tik apsigynimo momentui. Apsigynimo iniciatyva yra jau sugestionuojama agresyvaus veiksmo; tuo tarpu kuriamoji statyba reikalauja jau kažko visai naujo, ko nėra dar buvę gyvenime lygiai tokiose pat aplinkybėse ir tokiomis pat lytimis.

Kovoje su pasaulio dechristianizacija itin yra svarbu sujungti apsigynimo momentas su kuriamąja kultūrine statyba. Dechristianizacijos vyksmas eina paprastai dalykuose, kurie yra masių gyvenime labai aktualūs ir šiaip ar taip negali būti iš gyvenimo išbraukti. Ar paimsime pramogų sritį, ar erotinę lyčių santykiavimo sritį, ar profaniško meno sritį, visur pastebėsime didelį masėms aktualumą ir sugestyvumą. Sustabdyti mases vien tik kritikos ir propagandos priemonėmis paprastai negalima. Vienintelis metodas, kuris čia gali būti realus ir sėkmingas, yra tas, kuris sugeba įžvelgti paminėtų apraiškų pagrinde gy-

vus reikalus, stumiančius mases, o iš kitos pusės, įstengia šituos reikalus patenkinti naujos pozityvios kūrybos priemonėmis.

Sakysime, įsigali masėse nepadorios iš savo esmės pramogos. Tuo atveju nepakanka jas tik neigti ir drausti, reik dar patį pramogų reikalavimą patenkinti pozityviąja pramogų lytimi. Todėl norint sustabdyti dechristianizacijos vyksmą pramogų srityje, visai neišvengiama šitoje srityje pasireikšti nauja kūryba. Katalikams nėra kitos išeities, konkuruojant su pasauliu, dekadentiškai pašlijusiu dechristianizacijos linkme.

Štai kodėl ir ateitininkams, turintiems konkuruoti su žmonėmis, kurie pasiduoda neracionaliniams ir neidėjiniams laiko judėjimams, buvo ne kartą nurodinėjamas gyvesnės kultūrinės kūrybos reikalas. Deja, reik atvirai pasakyti, kad šita sritis apskritai sunkiausiai yra prieinama mūsų žmonėms Lietuvoje, kaipo reikalaujanti daugiausiai kultūrinio subrendimo, iniciatyvos ir kūrybinio užsimojimo. Yra sričių, pavyzdžiui, teesie paminėta pramogų sritis, kur ateitininkai studentai per septynerius universiteto egzistavimo metus nėra padarę beveik nė vieno žingsnio pirmyn nei pasilinksminimo turinio, nei pasilinksminimų technikos atžvilgiu.

Taip pat labai mažai yra pagerėjęs finansų organizavimo klausimas. Ir čia ateitininkai nesugeba iki šiol sukurti platesnių ir judresnių kooperatyvų, kurie galėtų laiduoti ekonominį pagrindą didesniam ateitininkų skaičiui.

Ateitininkų iniciatyvos ir kūrybinio nusistatymo stoka pasireiškė dar tuo, kad jie nesugebėjo konkretizuoti ir realizuoti tų uždavinių, kurie jiems buvo nurodomi Vyriausiosios valdybos tuoj po Reorganizacinės Palangos konferencijos. Juk atsišaukimai apie aktualius ateitininkų uždavinius rašomi ne tik vienam pasiskaitymui, bet ir konkretiniam jų realizavimui. Nurodant aktualius uždavinius tokiai plačiai organizacijai, kokia yra Ateitininkų federacija, nėra galimybės šituos uždavinius formuluoti visai konkrečiai ir sykiu nurodyti visas priemones šitiems uždaviniams realizuoti. Čia reikalingas tikras bendradarbiavimas visos organizacijos su savo vadovybe. Tuo tarpu ar teko kam girdėti, kad kas nors realaus ir planingo yra padaryta tiesioginiu tikslu realizuoti uždavinius, vado-

vybės nurodytus? Ar Vyriausiosios valdybos atsišaukimas apie aktualius uždavinius buvo suprastas kaipo rimtai įpareigojąs aktas, reikalaująs iniciatyvos ir kuriamojo užsimojimo iš visos organizacijos? Būtų dideliu optimistu tasai, kas ryžtųsi atsakyti griežtai teigiamai į šituos klausimus.

Iniciatyvos ir kuriamojo užsimojimo stoka pas mus yra, tarp kitko, priežastis to, kad mes amžinai negalime savo kongresuose ir konferencijose išeiti iš bendrenybių plotmės ir nesugebame pastatyti aktualius klausimus konkrečiai ir kuriamai. Skrajojimas bendrų idėjų padangėse yra neabejotinai reikalingas bendram susipratimui, bet sykiu reikalingas yra taip pat nusileidimas prie žemės, kad bendros idėjos galėtų būti realizuotos gyvenimo praktikoje. Bendrų idėjų pasisavinimas yra būtinai reikalingas, nes tik jos duoda galimybės orientuotis konkretiniuose gyvenimo klausimuose, bet sykiu reik turėti iniciatyvos jas taikant šitiems klausimams.

Sakysime, konstatuojame ateitininkuose iniciatyvos ir kuriamojo užsimojimo stoką. Tai yra bendra idėja, kuri nenusako visų dalykų, kuriuose šitos ypatybės pasireiškia ir kurie todėl turėtų būti susidomėjimo ir susirūpinimo objektas. Iniciatyva turėtų čia konkretizuoti šitą bendrą konstatavimą, o kuriamasis užsimojimas turėtų nurodyti būdus, kurie padėtų išeiti iš kūrybinės stagnacijos.

Štai kaip man atrodo ideologijos realizavimo klausimas ateitininkų gyvenime bei veikime.

Santrauka ir išvados

Baigdamas savo pranešimą, padarysiu trumpą santrauką pagrindinių savo idėjų.

1. Ateitininkų ideologija yra sudėtingos krikščioniškosios katalikiškosios pasaulėžiūros pritaikymas prie mokslą einančios lietuvių katalikų jaunuomenės gyvenimo bei veikimo. Norint realizuoti šitą ideologiją gyvenimo praktikoje, ateitininkams tenka įsigyti aiškaus ideologinio susipratimo, tvirto atitinkamo susiorganizavimo ir nenuilstamo veiklumo, besireiškiančio tiek apsigyvenimo kova už savo idealus, tiek kultūrine kuriamąja statyba.

2. Gilus sąmoningas susipratimas ateitininkams yra privalomas vardan principo „pirma doktrina, paskui akcija"; kad ateitininkų veikimas niekados nebūtų be idėjinio pagrindo, nenukryptų nuo katalikiškosios akcijos principų ir sykiu sugebėtų būti pateisinamas ir apgintas krikščioniškosios katalikiškosios pasaulėžiūros šviesoje.

3. Kadangi organizacija yra sutelktinis ideologijos realizavimo aparatas, tai ateitininkai privalo tvirtai susiorganizuoti taip, kad jų organizacijos tipas, iš vienos pusės, atitiktų universalius krikščioniškosios katalikiškosios pasaulėžiūros principus, o iš antros pusės, aktualius gyvenimo reikalavimus.

4. Ateitininkai privalo įsigyti maksimalinio idėjinio veiklumo tiek apsigynimo kovai su ardomaisiais gyvenimo veiksniais ir neidėjiniais, neracionaliais demoralizuojančiais judėjimais, tiek kultūrinei pozityviai kūrybai, kuri galėtų sudaryti gyvenime krikščioniškosios kultūros aplinkumą.

Aiškiai susipratę, tvirtai susiorganizavę ir įgiję nenuilstamo veiklumo ateitininkai turės visas reikiamas sąlygas atsilaikyti gyvenimo kovoje ir žymiame laipsnyje realizuoti savo idealus. Šis prognostinis apskaičiavimas, mano giliu įsitikinimu, yra tikras ir turi neišvengiamai privesti ateitininkus prie laimėjimo, jei tik jie su visu planingumu ir patvarumu ryšis įsigyti nurodytų privalomų ypatybių. Aišku savaime, pirma turėtų būti atliktas bendro uždavinio konkretizavimo darbas. Būtent, turėtų būti išspręstas klausimas, kas konkrečiai darytina, kad ateitininkai galėtų įsigyti aiškaus susipratimo, tvirto susiorganizavimo ir idėjinio veiklumo tiek kovoje už savo idealus, tiek ir pozityvioje kultūrinėje kūryboje. Pastatyti bendras uždavinys nereiškia jau nurodyti visos priemonės, reikalingos tam atsiekti. Šitas priemones nustatyti ir tinkamai darbą suorganizuoti galėtų sutelktinės visos organizacijos pastangos. Aš tepateikiau bendrą receptą, kaip galima pasiruošti idėjos žygiui ir kovą už savo idealus laimėti.

Idėjos žygis, ką tik paminėtas, reikalauja, kad ateitininkai taptų tikrais idėjos riteriais. Mes pasirinkome gyvenimo kovai nematerialinį ginklą, nes norime tikrai kovą laimėti. Šiais žiaurių kovų ir plėšrių sumanymų laikais nematerialinio ginklo pasirinkimą mes darome viešai ir

demonstratyviai. Idėjinis ginklas pasirodo galingesnis už bet kurį kitą ginklą, nes jis remiasi doriniu vertingumu ir moraline idėjos galybe. Jei materialinis ginklas yra atremiamas materialiniu ginklu, tai moralinis ginklas pasilieka nepasiekiamas priešui. Bet juo subtilesnis yra ginklas, juo sunkiau yra pramokti jis tinkamai valdyti ir juo didesnio pasiruošimo bei pasiaukojimo jis reikalauja. Mūsų ginklas kaip tik priklauso prie tokių ginklų, bet sykiu jis pažymėtas tuo kryžiaus ženklu, po kuriuo visuomet laimima.

II. VYKDOMOJO ATEITININKŲ VAJAUS REIKALU*

(Atviras laiškas visiems Ateitininkų federacijos nariams)

Ateitininkų vykdomasis nepajėgumas ir paraginimas eit į vykdomąjį vajų

1930 — Vytauto Didžiojo — metais Ateitininkų federacijos Vyriausioji valdyba savo atsišaukime į visus Federacijos narius, įvardytame „Trigubo jubiliejaus reikalu", yra šitaip suformulavusi aktualius ateitininkų uždavinius penktam ateitininkų organizacijos gyvavimo penkmečiui:

„Mūsų organizacijos jubiliejus ragina mus eiti nuo organizacinio mūsų subrendimo į intensyvesnį stiprėjimą iš vidaus, į aiškią vertikalinio augimo liniją aukštyn ir gilyn pagal mūsų subrendimo šūkį: ‚susiprasti, susiorganizuoti, kurti ir kovoti'.

Mūsų tautinis Vytauto Didžiojo jubiliejus ragina mus ryžtis visomis savo pajėgomis pradėti sąmoningai ir planingai didelį kultūrinį lietuvių tautos apsiginklavimą.

---

* Spausdinta „Ateityje", 1932 m. Nr. 6 ir išėjo atskira atspauda (Kaunas, 1932).

Su džiaugsmu tenka konstatuoti, kad šis „atviras laiškas", parašytas kuriamosios ateitininkų autokritikos tikslais, rado pageidaujamą atgarsį katalikiškosios jaunuomenės tarpe: ji ne tik susidomėjo vykdomojo vajaus idėja, bet ir pasiryžo ją vykdyti (žr. 1932 m. Studentų ateitininkų konferencijos rezoliucijas). Vienas labai garbingas ir aukštas bažnytinės hierarchijos asmuo šiais žodžiais įvertino visą dalyką savo laiške autoriui: „Gėrėjausi, kad atvirame laiške studentams ateitininkams autoritetingai nurodei trūkumus ir griežtai paskatinai tuos trūkumus pašalinti atpildyti, ogi studentams garbė, kad jie Tamstos tą viešąjį, net skaudžiai jų organizacijos žaizdas paliečiantį laišką iš „Ateities" atspausdino ir net neateitininkams, drauge su „Savu keliu", išsiuntinėjo". Taip sprendžia apie tą dalyką žmonės be partinės tendencijos. Kitaip pasielgė „Lietuvos aidas": jis pasinaudojo „atviru laišku" vienašališkai partiniam katalikiškosios jaunuomenės reikalų nušvietimui ir traktavimui (žr. „Lietuvos aido" Nr. 152, 1932.VII.8 ir Nr. 145, 1932.VI.30): „Letuvos aidas" nepastebi ar nenori pastebėti to atžvilgio, kuriuo autorius kritikuoja katalikiškąją jaunuomenę ir kuris

Religinis šv. Augustino jubiliejus ragina mus išsiaiškinti didelę krikščioniškosios civilizacijos problemą ir statant Dievo Pilį ištvermingai ir nuosekliai kovoti prieš pasaulio dechristianizaciją.

Ateitininkų jaunuomenei visi šitie uždaviniai turi būti vykdytini visų pirma organizacinio gyvenimo plotmėje. Kitaip tariant, ateitininkų susipratimas ir susiorganizavimas privalo būti ne kas kita kaip tikras pasiruošimas sukurti turtingą bei galingą krikščioniškąją civilizaciją tautinio lietuvių gyvenimo lytyse" („Židinys", 1930, Nr. 2, p. 135—136).

Nuo atsišaukimo pasirodymo praėjo jau daugiau kaip dveji metai; vadinasi, žymi penktojo penkmečio dalis yra jau užpakalyje mūsų, tuo tarpu ar pastatytieji šiam penkmečiui uždaviniai yra pasistūmėję arčiau prie savo realizavimosi mūsų tikrovėje? Ar yra sudarytas aiškus konkretinis planas jiems sąmoningai ir nuosekliai realizuoti mūsų gyvenime? Man bent apie tai nieko nežinoma, ir net nejaučiama, kad kas nors reikšmingesnio būtų daroma šita linkme.

Šitas konstatavimas nėra anaiptol specialus priekaištas dabartinei vyriausiajai ateitininkų vadovybei. Man iš savo patyrimo gerai yra žinoma, kaip sunku yra vadovybei

---

„atvirame laiške" yra išreikštas šiais žodžiais: „nurodytos ydos ateina ateitininkams iš visos lietuvių visuomenės, kurios sudedamąją dalį jie sudaro" (p. 3 atskiros atspaudos). Kaip galima aiškiai pastebėti iš kito autoriaus straipsnio „Ateitininkų ideologija ir josios realizavimas gyvenimo praktikoje" („Židinys", 1929, Nr. 11, p. 313—327), jis stato ateitininkus ne žemiau, bet aukščiau už kitas lietuvių jaunuomenės grupes. Bet, žinoma, autoriaus ateitininkų kritika atrodo be tinkamos perspektyvos tam, kas žiūri į ją per partinius akinius. O kad taip yra su „Lietuvos aidu", labai lengva įsitikinti. Kai autorius kritišką 1927 m. rudenį kritikavo tautininkų vyriausybės liniją ir sykiu su kitais katalikų kultūrinių organizacijų atstovais darė žygių už plačiąją koaliciją, tai šitoks jo pasielgimas buvo „Lietuvos aido" kvalifikuojamas „kriminaliniu darbu" (žr. „Lietuvos aido" 1928 m. Nr. 246 vedamąjį „Metams sukakus"). Kai tas pats autorius kritikuoja katalikų organizacijas, jis iš „kriminalisto" virsta „Lietuvos aide" „tauriu katalikų" (žr. „Lietuvos aido" 1932 m. Nr. 152 „Gal jau praregėjo?"). Komentarai, rodos, nereikalingi! — *St. Š.*

realizuoti kokį nors platesnį užsimojimą, kai šis susiduria su bendros narių masės inercija, iniciatyvos stoka, abejingumu kilniems sumanymams, pagaliau su reikalavimu, kad vadovybė pati viena kažkokiu paslaptingu būdu realizuotų visus gerus pageidavimus ir atpalaiduotų bendrą masę nuo sunkaus ir ilgo vykdomojo darbo. Vėl turiu pasakyti, kad tai nėra net priekaištas, specialiai taikomas ateitininkams, nes nurodytos ydos ateina ateitininkams iš visos lietuvių visuomenės, kurios sudedamąją dalį jie sudaro. Čia nebent galima būtų ateitininkams padaryti priekaištas, kad jie nepakyla aukščiau už bendrąją nesusipratusią ir inercingą masę, nežiūrint į tai, kad jų idealų kilnumas, katalikiškosios Bažnyčios tradicijos ir katalikiškosios akcijos reikalavimai, iš vienos pusės, ir lietuvių tautos padėtis šiuo krizių momentu, iš antros pusės, juos prie to įpareigoja.

Nuo panašaus priekaišto nėra net visai laisvi kai kurie iš didesnių ir mažesnių jų vadų, būtent tie, kurie, eidami individualistiška linkme, nesugeba drausmingai dalyvauti sutelktiniame bendrų užsimojimų vykdyme. Šitie vadai dažnai ne tik neprisideda prie sutelktinio darbo, bet jį ardo savo separatiniu elgimusi arba geriausiu atveju abejingu nusistatymu į idėjas, kurios nėra jų pačių mestos į viešą apyvartą. Iš jų tarpo kaip tik išeina atviri ar tik slapti degutininkų, fokstrotininkų ir kakininkų užtarėjai. Šitiems nesusipratėliams priekaištas, žinoma, gali būti daromas žymiai smarkesnis.

Viena iš didžiausių kliūčių užbrėžtų iš viršaus uždavinių realizavimui yra beveik visuotinis mūsų nesugebėjimas bendrais bruožais suformuluotą uždavinį konkretizuoti realiose gyvenimo aplinkybėse ir parinkti jam vykdomųjų priemonių. Čia pasireiškia ypatinga iniciatyvos stoka, kurios negali atstoti vyriausioji vadovybė savo bendrais vadovavimo aktais. Dvasinė inercija, iniciatyvos stoka ir abejingumas kilniems principams mūsų visuomenėje apreiškia tą atavistinį vergiškumo instinktą, kurį išnaudoja masių pavergimui neaprėžtos valdžios geidžiantieji poli-

tikai. Šitie politikai, žinoma, nėra suinteresuoti panaikinti mūsų visuomenėje tas silpnybes, kuriomis jie spekuliuoja, bet užtat kas supranta tikrus mūsų tautos reikalus, tam yra aiškus rėkiantis reikalas kuo greičiausiai nusikratyti šitomis pragaištingomis mūsų ydomis.

Ateitininkai yra pašaukti nuo savęs pradėti mūsų visuomenės perauklėjimo darbą. Ir šitas darbas turėtų prasidėti tuojau, nė kiek nedelsiant, taip sakant, vykdomojo vajaus tvarkoje, kad per ateinantį trimetį, t. y. iki jubiliejinio ateitininkų kongreso 1935 m., galima būtų atsiekti žymių išdavų realizuojant jubiliejinį šūkį: „susiprasti, susiorganizuoti ir kovoti".

Vykdomasis kultūrinis vajus yra mūsų visuomenei gyvybės klausimas. Kreipdamasis šituo reikalu į Ateitininkų federacijos narius, iš tikrųjų kreipiuosi per jų galvas į visą Lietuvos visuomenę, nes kiekviena kultūrinė organizacija turėtų savo srityje *mutatis mutandis*[8] dirbti panašų darbą, kaip kad siūlau daryti ateitininkams jų veikimo plote. Šitas viešas atsikreipimas į ateitininkus turėtų juos paraginti eiti į vykdomąjį vajų dvejopais sumetimais: ir iš reikalo realizuoti tai, ko reikalauja jų principai, ir iš reikalo neatsilikti gyvenimo lenktynėse, užleidžiant pirmenybę priešingų idėjų žmonėms. Tegul todėl viešas ateitininkų paraginimas būna jiems taip pat įspėjimas, kad delsti ir snausti toliau ne tik nenaudinga, bet ir labai pavojinga tiems idealams, kuriems jie norėtų tarnauti.

Šiuo momentu ateitininkai turėtų labai rimtai pažvelgti į tautinę ir pasaulinę perspektyvą ir su visu uolumu atsidėti uždaviniams, kuriuos jiems stato gyvenamasis momentas. Kuo pasižymi šis momentas, kokių neatidėliotinų uždavinių jis stato ateitininkams ir kokiu būdu šituos uždavinius reikėtų spręsti?— štai klausimai, į kuriuos norėčiau atsakyti šiuo rašiniu, pasilikdamas plotmėje bendrų idėjų, iškeltų Vyriausiosios ateitininkų valdybos atsišaukimuose.

I. Pasaulinė perspektyva ir ateitininkai

1. Gaivalų kova dabartiniame gyvenime ir katalikai; katalikai kaipo tvarkos, išmintingos laisvės, visuomeninės pusiausvyros (centro), solidarumo ir pažangios evoliucijos veiksnys kultūriniame gyvenime

Pasaulio padėtis po karo ir revoliucijos susikomplikavo visai neįprastu būdu. Kai kurios anksčiau nustatytos politinės ir socialinės schemos žymioje dalyje nustojo savo pritaikomumo dabartiniam gyvenimui. Atitinkamai ir pasaulinė perspektyva žymiai pasikeitė. Tačiau bendrais bruožais ji jau pasireiškia visai aiškiai. Nėra abejonės, kad senasis pasaulis serga savo giliausiose šaknyse. Šį paliegėlį suskato gydyti radikaliomis priemonėmis revoliucionieriai iš kairės ir iš dešinės. Abiejų sparnų ekstremistai siūlo planingą organizaciją, bet paneigia laisvę. Jie neša su savimi vergiją ir barbariją. Esančios vidury moderuotosios grupės yra nusistačiusios ginti laisvę ir teigiamuosius kultūros laimėjimus. Susidaro du priešingu nusistatymu atžvilgiu į senąjį pasaulį: griežtai revoliucinis ir pažangiai reforminis. Pirmojo nusistatymo laimėjimas reiškia despotijos įsigalėjimą ir dvasinės kultūros nustelbimą. Antrojo nusistatymo laimėjimas atidaro perspektyvą į kultūrinę evoliuciją, kuri galėtų išvesti pasaulį iš gyvenamų krizių tik prie tam tikrų sąlygų: būtent, yra reikalinga, kad centrinės grupės susidarytų iš elementų, kurie iš savo esmės ir doktrinalinio nusistatymo būtų tvarkos, išmintingos laisvės, visuomeninės pusiausvyros ir solidarumo reiškėjai; kuo mažiausia tokie elementai turėtų vadovauti centrinėms grupėms, jei šios susidaro atsitiktinai iš elementų, tik per savo nenuoseklumą neprisidedančių prie kraštutinių sparnų.

Krikščioniškosios grupės iš savo esmės, ilgamečių tradicijų, doktrinalinio nusistatymo ir yra kaip tik toks tvarkos, išmintingos laisvės, visuomeninės pusiausvyros, solidarumo ir pažangios evoliucijos veiksnys. Šitų grupių tarpe katalikiškasis centras geriausiai išreiškia kultūrines jų tendencijas. Tik per nesusipratimą ir nenuoseklumą krikš-

čioniškieji elementai gali prisidėti prie kraštutinių sparnų. Taigi krikščioniškosios grupės apskritai ir katalikiškosios specialiai yra pašauktos suvaidinti pozityvią rolę įvairių gaivalų kovoje, kai į sukrikusį seną pasaulį braujasi barbarai iš dešinės ir iš kairės, stengdamiesi tarp jo griuvėsių įsteigti barbarišką vergijos viešpatiją. Šitos grupės nepaneigia laisvės vardan visuomeninės ir kultūrinės kūrybos, lygiai taip pat kaip jos nepaneigia kūrybos vardan laisvės: jos organiškai sujungia tvarką ir laisvę, senų kultūrinių gėrybių saugojimą ir naują kūrybą, teigiamąsias tradicijas ir pažangią evoliuciją.

Gal niekur taip ryškiai nėra išėję aikštėn katalikiškojo centro pašaukimas ir atitinkamai vaidinama rolė, kaip Vokietijoje, kur katalikų partija pasisavino savo pavadinimui šitą reikšmingą terminą. Puolamas iš kairės ir iš dešinės, trukdomas iš vidaus ir iš užsienio, vokiečių centras visose aplinkybėse yra pastovumo, pusiausvyros, laisvės ir nuoseklios pažangos veiksnys, organizuojąs valstybiškai nusistačiusias vidurines grupes tam, kad galėtų jas pastūmėti į kovą su dirbančiais ardomąjį darbą sparnais ir tuo apginti visuomeninę tvarką ir kultūrą nuo barbariškų pasikėsinimų. (Iš tikrųjų, ar tokiais barbarais nėra komunistai ir nacionalsocialistai?) Sykiu vokiečių centras jokiose aplinkybėse nevengia nei vadovybės, nei atsakomybės, būdamas linkęs eiti į visas politines kombinacijas, principialiai leistinas ir naudingas visuomeninei santvarkai ir kultūrai.

Tai, kas čia pasakyta apie dabarties politiką, tenka pasakyti apie visą kultūrinį dabarties gyvenimą, nes politika tėra viena tik, tiesa, labai reikšminga, kultūrinio gyvenimo apraiška. Senam kultūringam pasauliui susirgus, barbarai braujasi kaip tik į politinę gyvenimo sritį, kad politinės valdžios priemonėmis galėtų realizuoti savo destruktyvinės prievartos darbą. Paliegėlio gydymas jiems yra jo marinimas, kad paskui tuščioje vietoje jie galėtų nekliudomai realizuoti savo fantastiškus idealus. Krikščioniškas pasaulis nėra nusistatęs nei griauti iš pagrindų senąjį pasaulį, nei statyti naują nesiskaitant su realiomis žmogaus prigimties savybėmis. Jis vertina kultūrinius žmonijos laimėjimus ir juos saugoja, o iš kitos pusės, yra nusistatęs visados eiti pažangių reformų keliais, nes jo

galutinieji idealai nėra apriboti ir kada nors pilnai įvykdomi. Toks yra kultūrinis krikščioniškojo pasaulio nusistatymas ir tuo savo nusistatymu jis sudaro moderninių gaivalų kovoje stiprią pajėgą, kuri yra viltinga atrama tvarkai, pusiausvyrai, taikai ir visuotiniam solidarumui.

2. *Katalikiškoji akcija kaipo kova su destruktyviniu moderniosios barbarijos aktyvizmu ir kaipo kultūrinė statyba religiniais motyvais*

Katalikiškoji akcija, kuri Katalikų Bažnyčios vis smarkiau ir nuosekliau varoma visame pasaulyje, yra galinga priemonė atsispirti prieš destruktyvines moderniojo pasaulio pajėgas ir gydyti paliegusį pasaulį pačiose jo šaknyse. Prieš pasaulio dechristianizaciją katalikiškoji akcija pastato pasaulio rechristianizaciją, prieš ardomąjį aktyvizmą iš kairės ir iš dešinės — katališkąjį veiklumą, prieš gaivališką atsidėjimą klaidingoms idėjoms — katalikiškąjį susipratimą, prieš nesidrovinčią priemonėmis barbariškumo bangą — herojišką kovą už katalikiškuosius idealus, prieš destruktyvinę propagandą — atsidėjimą apaštalavimo idėjai. Ir kiekvienu atveju tai reiškia kovą už tvarką, taiką, pusiausvyrą, kultūrinį pažangumą, visuotinį solidarumą ir atitinkančias žmogaus prigimtį visuomenines reformas.

Iš visų pajėgų, kurios stoja kovon prieš barbarus, ateinančius iš kairiojo internacionalizmo ar iš dešiniojo nacionalizmo, katalikiškoji akcija yra didžiausioji galybė jau todėl, kad ji remiasi visuotine pasaulėžiūra, turinčia ilgų amžių geriausias tradicijas; turi savo šaknis organizacijoje, trunkančioje per du tūkstančiu metų ir išplitusioje į visus pasaulio kraštus; formuoja savo kadrus iš rezervų, skaitomų šimtais milijonų žmonių; nekovoja dėl politinės valdžios ar dėl vieno kurio politinio režimo, nors ir nėra abejinga visuomeninio gyvenimo santvarkai. Pasaulyje nėra kitos lygiai galingos pajėgos, kuri taip ištikimai saugotų kultūrinius žmonijos laimėjimus ir sykiu taip nuosekliai kovotų su giliausiomis moderninių katastrofų priežastimis. Kaip nenuoseklūs ir pasigailėjimo verti atrodo

katalikiškosios akcijos akivaizdoje visi tie laisvamanių susigrupavimai, kurie, nusigandę savo nihilistinės pasaulėžiūros destruktyvinių išdavų, ima kovoti su barbariškumo apraiškomis, neatsisakydami vis dėlto nuo savo pasaulėžiūros, kuri yra pagrindinė nelaimių priežastis.

3. Mokslą einanti katalikų jaunuomenė ir tame skaičiuje ateitininkai, kaipo katalikiškosios akcijos avangardas; reikalas jai vykdomojo vajaus tvarkoje išsiveržti iš sustingimo, nerangumo, dezorientacijos, dezorganizacijos

Iš to, kas pasakyta, nesunku spėti, kokia rolė tenka mūsų gadynėje ir nusakytose aplinkybėse katalikiškajam mokslą einančiam jaunimui ir, žinoma, tuo pačiu ateitininkams. *Katalikiškoji mokslą einančioji jaunuomenė turi ruoštis tapti katalikiškosios akcijos avangardu.* Savo susidraugavimo organizacijose katalikiškoji jaunuomenė turi jau padėti tvirtą pagrindą būsimajai savo akcijai plačiojoje visuomenėje. Šitas paruošiamasis jaunuomenės veikimas mūsų sprendžiamųjų kovų laikotarpiu turi pasižymėti ypatingu greičiu ir įtampa. Laikas nelaukia, o dechristianizuotų gaivalų varžtas yra negirdėtai smarkus. Snausti ir delsti šiais laikais tiesiog yra nusižengimas, nes iš tikro *pericula in mora:* delsimas neša su savimi mirtį. Kas daryti? Kaip tinkamai pasiruošus prie kovos dėl civilizacijos ir religijos pagrindų? Juk aišku, kad mūsų laikais jaunuomenė turi būti ruošiama kovai už kultūrines ir religines vertybes ir kūrybiniam aktyvumui, kitaip pasaulį užvaldys barbarai, kurie padarys galą mūsų civilizacijai ir atidarys religijai apokaliptinį periodą.

Į klausimą trumpai jau atsakyta 1930 metais jubiliejiniame Vyriausiosios ateitininkų valdybos atsišaukime: *reik tikrai susiprasti, tampriai susiorganizuoti, kuriamai nusistatyti ir patvariai kovoti už savo idealus. Prieš idėjų perversiją turi atsilaikyti katalikiškasis susipratimas, prieš iškrikusios visuomenės dezorganizaciją — katalikų susiorganizavimas, prieš revoliucinį destruktyvinių gaivalų veikimą — kūrybinis ir pažangusis katalikų veiklumas, prieš*

servilišką visuomenės inerciją bei apatiją, iš vienos pusės, ir agresyvinį neatsakingų gaivalų varžtą, iš antros — herojiška kova už savo katalikiškuosius, t. y. universalius, idealus. Šiuo metu svarbu dar žinoti ne tik tai, kad visi šitie uždaviniai turi būti realizuoti katalikų jaunuomenės gyvenime, bet ir tai, kad jie turi būti realizuoti visai nedelsiant, taip sakant, vykdomojo vajaus tvarkoje. Nepakanka galvų lingavimais pritarinėjimo geroms idėjoms, reik tikrai sukrusti, reik nuoširdžiai atsidėti jų realizavimui, reik sužadinti geriausias savo pajėgas ir vienu dideliu užsidegimu išsiveržti iš sustingimo, iš nerangumo, iš dezorientacijos, iš dezorganizacijos.

Mūsų laikai nėra ramaus ruošimosi ir lėto veikimo laikai, nes gyvenimas eina šuoliais, o kas svarbiausia, priešai ginkluojasi su nepaprastu skubotumu. Reik trumpiausiu laiku atsiekti daugiausia išdavų, o tai tegalima įvykdyti vien galingo sutelktinio vajaus tvarkoje, kai, iš vienos pusės, einąs iš viršaus veikimo planingumas, o iš kitos pusės, einąs iš apačios solidarus vykdymas savitarpinės sugestijos nuotaikoje išjudina mases, keleriopai padaugina energiją ir darbo išdavumą.

Apie atskirus pagrindinius uždavinius ir vajaus organizaciją tenka pakalbėti skyrium.

II. Reikalas susiprasti

1. Susipratimo supratimas

1927 m. Vyriausiosios ateitininkų valdybos atsišaukime apie aktualiausius ateitininkų uždavinius buvo pasakyta: „Norint, kad ateitininkų gyvenimas bei veikimas eitų reikiama pakraipa, *reik visų pirma giliai įsigyventi į ideologinius ateitininkų pagrindus, kaip jie naujai yra suformuluoti ateitininkų principuose ir pareigose.* Tai yra pirmutinis ateitininkų uždavinys, einant į naują gyvenimo bei veikimo laikotarpį" („Židinys", 1927, Nr. 10, p. 235—236).

Šis Vyriausiosios valdybos pageidavimas paskui, *Studentų ateitininkų sąjungos konferencijoje 1929 m.*, buvo mano smulkiau nusakytas šitokiu būdu: „Tai, kas pagei-

daujama susipratimo klausimu, yra, pirma, įsigilinimas ir susigyvenimas su formuluotais ateitininkų principais bei pareigomis, antra, organizuotas ir sistemingas gynimas savo ideologijos tiek spaudoje, tiek ir kitose gyvenimo aplinkybėse, ir, trečia, nuoseklus ideologinis nusistatymas tuose klausimuose, kuriuos gyvenimas aktualiai kelia aikštėn... Gilus sąmoningas susipratimas ateitininkams yra privalomas vardan principo ‚pirma doktrina, paskui akcija', kad ateitininkų veikimas niekados nebūtų be idėjinio pagrindo, nenukryptų nuo katalikiškosios akcijos principų ir sykiu sugebėtų būti pateisinamas ir apgintas krikščioniškosios katalikiškosios pasaulėžiūros šviesoje" (Ateitininkų ideologija ir josios realizavimas gyvenimo praktikoje // Židinys.— 1929.— Nr. 11.— P. 318 ir 325).

Ar šitas bendrai suformuluotas uždavinys buvo konkretizuotas vykdomųjų priemonių atžvilgiu ir realizuotas bent tame laipsnyje, kuris leistų kalbėti apie ateitininkų susipratimo augimą? Nei atskiros ateitininkų sąjungos, nei atskiri ateitininkų organizacijos skyriai nesuprato savo rolės užbrėžto iš viršaus uždavinio vykdyme: uždavinio realizavimas nepaimtas kaip griežta formalinė pareiga ir nesusirūpinta vykdomųjų priemonių konkretizavimu vidurinėse ir žemesnėse ateitininkų organizacijos instancijose. Tiesa, tiek Vyriausiojoje ateitininkų valdyboje, tiek Studentų sąjungoje buvo kalbėta apie vadinamojo *ideologinio cenzo įvedimą* savo nariams, ypač keliant juos į aukštesnius organizacijos laipsnius. Bet iki paskutinių laikų kalbos taip ir pasiliko kalbomis, jei neskaityti kai kur padidintų naujokams ideologinių reikalavimų, šiems pereinant į tikruosius korporacijų narius.

2. *Ideologinio susipratimo stoka ateitininkuose; pavyzdžiai antiideologinio ateitininkų nusistatymo gyvenime*

Tuo tarpu ideologinis ateitininkų susipratimas palieka daug, labai net daug, vietos geresniems pageidavimams. Pakanka prisiminti tuos atsitikimus, kai ateitininkams tenka nustatinėti ideologinę savo poziciją atžvilgiu į priešingas sau grupes, atžvilgiu į mados apraiškas arba net

kovoje dėl savo idealų, kad galima būtų apsčiai priskaityti ideologinių jų paklydimų. Šituo atžvilgiu ryškiausias pavyzdys yra ateitininkų neapsisprendimas moderniųjų šokių klausime. Moderniųjų šokių smerktinumas blaiviai katalikų akiai yra lygiai aiškus kaip dienos šviesa arba juodas raštas ant balto fono. Tuo tarpu einanti iš viršaus propaganda prieš moderniuosius šokius nesutiko reikiamos paramos nei iš pusės visų ateitininkų vadų, nei iš pusės eilinių organizacijos narių. Atsirado ateitininkuose tam tikras narių skaičius (koks jis bebūtų, bet visados per didelis), kuris jei ne principialiai užtarė šias šlykštynes, tai bent jas toleravo ir praktikavo. Toks faktas katalikų tarpe tegalimas vien dėl dviejų priežasčių: arba dėl begalinio naivumo, arba dėl nedovanotinos hipokrizijos. Tesirenka fokstrotininkai vieną šios alternatyvos dalį, jei nenori, kad jiems būtų priskirtos abidvi. Šiaip ar taip, garbė nedidelė.

Atsirado net tarp ateitininkų vadų tokie, kurie darė griežtiems kovotojams su moderniaisiais šokiais šitokį priekaištą: didelis daiktas šie modernieji šokiai; visai neracionalu ir netikslinga jais rūpintis tada, kai yra žymiai rimtesnių dalykų, su kuriais tenka dabar kovoti: dabartinis režimas, štai pagrindinis mūsų priešas,— su juo mums reik kovoti; šiuo metu juokinga tąsytis su šiais nelemtais šokiais. — Ši naivi opozicija visai nenusimanė apie tai, kad ji geriausiai veikia to režimo naudai, kuris nepageidauja ideologinio jaunuomenės susipratimo ir mielai leidžia jai susidemoralizuoti, kad ji taptų nepavojinga. Rusų valdžia pro pirštus žiūrėjo į jaunuomenės girtavimą ir ištvirkavimą, kad tik ji nesikištų į politiką. Tie, kurie pro pirštus žiūri į jaunuomenės moralinį smukimą, vaidina jaunuomenės tarpe panašią rolę, nors ir nori iš jos visuomeninio veikimo. Kaip giliai krikščioniškas ir toli matąs yra toks Gandhi, kuris paruošiamosiomis dorybėmis visuomeniniam veikimui laiko susilaikymą valgyje ir skaistybę aukščiausiame laipsnyje. Fokstrotininkai turėtų ko pasimokyti iš šito aziato!

Kalbėjimas švelniais žodžiais su šitais žmonėmis nedavė pageidaujamų rezultatų: pasirodo, kad tokiu būdu paveikti nesusipratėlius ir išsilenkėlius iš tiesiosios ateitininkiškosios linijos negalima ir reik todėl griebtis stip-

resnių priemonių. Kol abejingai toleruosime rėkiančius nusižengimus prieš ateitininkų ideologiją, tol neužsitarnausime iš kitų tos pagarbos, kuri kiekvienam katalikui privalu laimėti vardan krikščioniškojo apaštalavimo idėjos. Ateitininkai turi aiškiai suprasti, kad jiems taip pat ne vieta būti tarp fokstrotininkų, kaip ir būti tarp degutininkų, kurie kovoja dėl savo idėjų degutu, arba tarp kakininkų, kurie kovoja pamfletais ir paskviliais. Kiekvienas išsilenkimas iš tiesios ideologinės savo linijos atneša mums paniekinimą iš kitų ir skandina nepasisekime mūsų kovą už savo idealus.

Atėjo laikas pareikalauti iš savo narių griežtesnio ideologinio nusistatymo, nes kitaip gresia organizacijai ideologinis ištižimas ir nuolatinis kompromitavimas savo idealų tiek katalikų, tiek nekatalikų tarpe. Tokiose aplinkybėse idėjinis apaštalavimas pasidaro negalimas, o tuo pačiu katalikiškoji akcija nustoja savo idėjinio pagrindo ir ima kyboti ore, neturėdama idėjinio svarumo. Reikalas pakelti ideologinį susipratimą tarp ateitininkų yra tad visai aiškus ir šaukte šaukiasi rimto susirūpinimo. Kas daryti, kad jis galėtų būti patenkintas bent tam tikrame laipsnyje artimiausiame trimetyje, t. y. iki naujo jubiliejinio kongreso?

3. *Vykdomojo vajaus uždaviniai ideologinio ateitininkų susipratimo klausimu*

a. Pagaminimas priemonių ideologiniam susipratimui.— Vykdomasis vajus turėtų pirmoje eilėje iškelti aikštėn visuotinę ateitininkų pareigą įsigyti kuo didžiausią ideologinį susipratimą. Šiam susipratimui reikalinga, pirma, įsigyventi į ateitininkų ideologijos pagrindus, antra, pagilinti katalikiškosios pasaulėžiūros supratimą ir, trečia, susipažinti geriau su katalikiškosios akcijos uždaviniais ir principais. Kiekvienam iš šitų reikalų reikalingos yra tam tikros priemonės: ateitininkų ideologijos suformulavimas, katalikiškosios pasaulėžiūros išdėstymas ir katalikiškosios akcijos nusakymas. Vyriausioji ateitininkų valdyba turėtų susirūpinti, kad visos šitos priemonės kuo greičiausiai būtų ateitininkams parūpintos, atsižiūrint į atskiras jų grupes pagal amžių ir išsilavinimą.

Rašančio šitas eilutes rūpesčiu bus išleista dar šią vasarą svarbiausia medžiaga ateitininkų ideologijai, kuri iki naujo jubiliejinio kongreso galės tarnauti šaltiniu susipažinti su ateitininkiškąja ideologija. Kongresui turėtų būti paruošta ir išleista ateitininkų ideologija, jau tiksliai ir sistemingai formuluota ir kodifikuota. Apie katalikiškąją akciją daug vertingos, ypač verstinės, medžiagos yra išleidęs Katalikų veikimo centras. Čia tegalėtų kilti vien klausimas apie jos pritaikymą atskiriems ateitininkų amžiams. Sunkiausia būtų su tiksliai suglaustu ir lengvai prieinamu katalikiškosios pasaulėžiūros išdėstymu, kuris tarnautų ateitininkams pagilinti toms žinioms, kurios jų gaunamos mokyklose per religijos pamokas. Bet ir čia galima būtų palyginti trumpu laiku parūpinti reikalingiausios literatūros vertimų keliu.

b. Pagaminimas programų lavinimosi rateliams. Kol pamokomosios priemonės nėra pakankamos, reik sudaryti atskiriems ateitininkų amžiams minimalinę programą iš esančios periodinės spaudos ir neperiodinės literatūros ir ją realizuoti per lavinimosi ratelius ir per tam tikrus patikrinamuosius kvotimus. Tenkintis vien gerais pageidavimais ir palikti nekontroliuojamam atskirų narių darbui apsipažinimą su ideologiniais ateitininkų pagrindais reiškia ir toliau skęsti įprastos dezorientacijos klaikumoje ir neturėti geresnės perspektyvos į ateitį.

c. Patikrinėjimas ideologinio ateitininkų susipratimo.— Vykdomasis vajus turėtų padaryti galą ideologiniam ateitininkų nerangumui ir pareikalauti iš jų rimto darbo ideologinio susipratimo srityje. Nėra reikalo bijoti, kad šitas darbas atbaidys kai kuriuos nenuoširdžius narius nuo organizacijos ir net paragins juos iš jos pasišalinti. Iš to organizacija tik laimės, nes savaime apsivalys nuo to balasto, kuris įneša organizacijon dezorientaciją ir kompromituoja ją ideologiniais išsilenkimais. Drįstame reikalauti darbo ir atsidėjimo iš savo organizacijos narių!

Taigi iškeltas aikštėn jau prieš penkerius metus ideologinio susipratimo uždavinys turi būti dabar vykdomojo vajaus tvarkoje forsuojamas su ypatingu uolumu ir greitumu. Vyriausioji vadovybė susirūpina išdirbti ideologinio susipratimo planą ir atitinkamas priemones pagaminti; tar-

putinė vadovybė realizuoja bendrą planą atskirose sąjungose, pagaliau žemesnė vadovybė vykdo šitą planą vietose. Sykiu kiekviena aukštesnė vadovybė prižiūri ir kontroliuoja žemesniosios darbą.

III. *Reikalas susiorganizuoti*

1. Organizuotumo savybės ir ateitininkai

Vyriausiosios ateitininkų valdybos 1927 m. atsišaukime organizaciniu reikalu buvo iškeltas aikštėn šitokis uždavinys: „Atėjo laikas pastatyti jinai (ateitininkų organizacija) ant tvirtesnių organizacinių pagrindų sąryšyje su organizacinių sugebėjimų ugdymu ateitininkuose ir jiems vadų auklėjimu. Todėl *antras iš eilės svarbus bei aktualus ateitininkų uždavinys yra realizuoti pažanga organizaciniame susitvarkyme, einant Palangos konferencijos nurodytais keliais*" (Židinys, 1927, Nr. 10, p. 236).

Kaip tam pačiam atsišaukime nurodyta, organizacinis ateitininkų pajėgumas turi eiti dviem linkmėmis: organizacinio išsiauklėjimo ir vadų ruošimo. Pirmuoju atžvilgiu ten pasakyta: „Kiekvienas ateitininkas tur žinoti, kad organizacijos tobulumas pareina nuo organizacinių nusiteikimų bei sugebėjimų, kuriais pasižymi jos nariai. Tai uždeda ateitininkams prievolę stengtis įsigyti tokių palankių organizacijos gyvavimui nusiteikimų, kokiais kad yra drausmingumas, tvarkingumas, punktualumas, draugiškumas ir sugebėjimas paklusti vienu atveju ir vadovauti kitu, kai to reikalauja gyvenimo bei veikimo aplinkybės ar organizuota draugijos valia" (ten pat, p. 236—237).

Ateitininkų organizacija daug kieno laikoma geriausiai sutvarkyta jaunuomenės organizacija Lietuvoje. Tikiu, kad tam teigimui yra net realus pagrindas, bet ar tai reiškia, kad ateitininkų susiorganizavimas stovi patenkinamoje aukštumoje? Toli gražu to nereiškia. Prasikišti į priekį visuotiniame mūsų visuomenės nerangume ir chaotiškoje dezorganizacijoje anaiptol nereiškia tikro susiorganizavimo. Visos paminėtos aukščiau organizacinės ypatybės: drausmingumas, tvarkingumas, punktualumas, draugiškumas, klusnumas, iš vienos pusės, ir vadovaujamasis suge-

bėjimas, iš antros,— visa tai, nekalbant jau apie kitas specialesnes organizacines ypatybes, yra išsivystę ateitininkuose labai dar primityviame laipsnyje. Kas stebėjo juos per ištisą metų eilę, tam šis sprendimas yra neabejotinas.

2. *Vykdomojo vajaus uždaviniai organizavimosi srityje — rauti su šaknimis organizacinis nerangumas ir ruošti organizacijai vadų pagreitintu tempu*

Tuo tarpu kas buvo ateitininkų padaryta, kad Vyriausiosios valdybos pastatytasis organizacinis uždavinys galėtų būti konkretizuotas priemonių atžvilgiu ir realizuotas visos organizacijos plote?— Sąmoningo planavimo tvarkoje — ničnieko. Jei kas šioje srityje daryta, tai vien tada ir tiek, kada ir kiek pats gyvenimas statė neatidėliotino reikalo tvarkytis tam tikrose siaurai apribotose aplinkybėse. Todėl iki šiolei organizacinis ateitininkų gyvenimas dar per daug atsiduoda mūsų visuomenės nerangumu, amorfiškumu, palaidumu. Norint veikiai ir sėkmingai pasistūmėti į priekį susiorganizavimo klausime, yra neišvengiama su visu planingumu rauti iš šaknų šias apsileidimo ydas iš ateitininkų tarpo. Štai vienas iš uždavinių vykdomajam ateitininkų vajui.

Vadų ruošimo klausimu atsišaukime buvo pasakyta, kad „jokia didesnė organizacija negali klestėti, jei ji nesugeba atrinkti iš savo narių labiausiai apdovanotų ir geriausiai nusiteikusių asmenų ir paversti juos tikrais savo vadais" (ten pat, p. 237). Kas realaus padaryta šiuo reikalu?— Sąmoningo planingumo tvarkoje — nieko. Tiesa, vadovaujamose ateitininkų sferose klausimas ne kartą svarstytas kaip įdomus ir aktualus, bet nesiryžta palaužti nei jo realizavimo sunkenybių, nei įprastos gyvenimo inercijos. Tuo tarpu yra visai neišvengiamas reikalas planingos atrankos ir tikslingo ugdymo priemonėmis ruošti ateitininkų organizacijai vadų, nes jei organizacija iš apačios laikosi organizaciniais narių nusiteikimais, tai iš viršaus ji palaikoma organizaciniais vadų sugebėjimais. Vadų kadrai sudaro iš tikrųjų organizacijos griaučius, be kurių ji tegali vien silpnai vegetuoti, tarsi augalas, neturįs atra-

mos savo stiebe. Vadų ruošimas pagreitintu tempu — vėl svarbus uždavinys vykdomajam vajui.

3. Ateitininkų organizacijos priderinimas prie katalikiškosios akcijos ir laiko dvasios reikalavimų

Rūpinantis tvirtos organizacijos sudarymu, tenka kreipti dėmesys į du dalyku, kuriuodu buvo mano iškeltu dar 1929 m. per metinę Studentų ateitininkų sąjungos konferenciją: „Kadangi organizacija yra sutelktinis ideologijos realizavimo aparatas, tai ateitininkai privalo tvirtai susiorganizuoti taip, kad jų organizacijos tipas, iš vienos pusės, atitiktų universalius krikščioniškosios katalikiškosios pasaulėžiūros principus, o iš antros pusės — aktualius gyvenimo reikalus" (Ateitininkų ideologija ir josios realizavimas gyvenimo praktikoje // Židinys.— 1929.— Nr. 11.— P. 325). Tai reiškia, kad *ateitininkų organizacija turi būti iš savo esmės katalikiškosios akcijos organas ir, antra vertus, kad ji privalo atsižvelgti į aktualius gyvenimo statomus reikalavimus.*

Pirmuoju atžvilgiu ateitininkų organizacija privalo savo veikime orientuotis pagal katalikiškosios akcijos reikalavimus, kiek šita akcija yra, iš vienos pusės, kova su pasaulio dechristianizacija ir, iš antros pusės, pasaulietiškas apaštalavimas pasaulio rechristianizacijos darbe. Antruoju atžvilgiu ji privalo orientuotis pagal savo idėjinių priešų kovos metodus ir savo organizacijos pagrinduose sudaryti viltingą apsigynimo ir pasipriešinimo atramą. Matant, su kokiu partiniu drausmingumu, su kokiu pasitikėjimu savo vadais ir aklu jiems klusnumu, su kokiu fanatišku atsidėjimu savo idėjoms veržiasi dabarties barbarai prie valdžios ir griauja senas kultūrines vertybes, negalima neapsidrausti organizacijos priemonėmis prieš šitą ardomąjį jų įsibėgėjimą. Štai kodėl buvo jau nuo 1929 m. kreipiama dėmesys į tai, kad „ateitininkai privalo įnešti į savo organizaciją daugiau drausmingumo, daugiau subordinacijos ir pasiaukojimo dvasios, daugiau pasiryžimo kovoti už savo organizacijos laisvę ir neliečiamumą" (ten pat, p. 321).

Taigi ateitininkų organizacijos sėkmingas suderinimas su katalikiškosios akcijos reikalavimais ir suteikimas jai

ypatybių, kurių reikalauja mūsų gyvenamas momentas, yra dar nauji aktualūs uždaviniai, kuriuos konkretizuoti priemonių atžvilgiu ir planingai realizuoti palieku vykdomojo vajaus darbininkams.

IV. Reikalas kurti

1. Kūrybinis produktyvumas ir ateitininkai

1927 m. atsišaukime kuriamuoju reikalu buvo pasakyta: „Be plataus kūrybinio užsimojimo negalima bus ne tik atsiekti aukštesnio tautinės kultūros laipsnio ir atremti valstybinis gyvenimas į racionalią visuomenės tvarką, bet ir atsispirti prieš tą pasaulio dechristianizaciją, kuri mums užsimeta sykiu su svetimomis įtakomis, einančiomis iš vadinamųjų kultūringų tautų... Mes be reikalo labai ilgai sugaišime, jei nesugebėsime pasinaudoti kitų tautų kultūriniais laimėjimais; bet sykiu mes nustosime savo tautinės individualybės ir krikščioniškosios vertės, jei neįstengsime įsigyti kūrybinio užsimojimo, reikalingo tautiškos krikščioniškosios kultūros iškėlimui į visuotinai vertingo gyvenimo laipsnį... Labai aktualiu... ateitininninkų uždaviniu yra įsigijimas kūrybinio, pilno iniciatyvos ir plataus užsimojimo, nusistatymo, einant prie tautinės savo lytimi ir universalios savo turiniu kultūrinės sintezės" (Židinys, 1927, Nr. 10, p. 240—241).

Štai uždavinys, kuriame ateitininkai, kaip ir visa mūsų tauta, mažiausiai yra linkę sustiprintu tempu pasistūmėti į priekį. Stoka iniciatyvos, drąsaus kūrybinio užsimojimo ir plataus sintetinio nusistatymo iš senų laikų charakterizuoja mūsų tautos pobūdį: ilgų amžių vergovė, politinis ir intelektualinis priklausomumas ir apribotas dvasinis akiratis padėjo čia iki šiolei dar neišdildomą antspaudą. Čia reikalinga yra psichologinė revoliucija, kuri įstengtų sukrėsti paskendusią inercijoje tautos sielą, ją suelektrizuoti ir pastumti į plačiosios kūrybos akciją.

Ateitininkai, kurie ir šituo atžvilgiu yra ištikimi savo tautos sūnūs, turėtų pradėti pažangą nuo savęs ir vykdomojo vajaus tvarkoje pralaužti bergždžią sustingimo ir apsnūdimo inerciją kūrybos dirvoje. Kas stebėjo ateiti-

ninkų veikimą iš vidaus, gerai žino, kaip sunkiai kiekviena nauja drąsesnė iniciatyva randa jų tarpe nuoširdžios paramos ir sėkmingos pagalbos. Pateikus kokiam nors susirinkimui kūrybinį projektą, visa dalyvių energija yra pavartojama vien neigiamajai kritikai, būtent tam, kas galima projektui prikišti. Šitoje vienašališkoje kritikoje dalyvių pastangos dažniausiai išsisemia, nes didžiausioji jų dauguma nesugeba pažiūrėti į dalyką teigiamosios kritikos atžvilgiu.

2. Teigiamosios kritikos ir produktyvaus bendradarbiavimo reikalas

Teigiamoji kritika visų pirma stengiasi objektyviai skirti kiekviename sumanyme tai, kas jame yra teigiamo, nuo to, kas jame yra nepriimtino. Bet ji nepasitenkina vien šituo konstatavimu; ji tuoj pereina į kūrybinį nusistatymą ir stengiasi sumanymo ydas atitaisyti, trūkumus papildyti. Esant tokiam dalyvių nusistatymui, pirmininkaujančiam, jei jis tik turi bent minimalinius sintetinius gabumus, nesunku daugumos susitarimo pasiekti pataisyto sumanymo plotmėje. Pas mus stinga sutelktinio darbo įpročių kaip tik todėl, kad mūsų nusistatymas tokiame darbe retai kada yra tikrai kūrybinis: jei grupė žmonių yra suėjusi į darbą su neigiamai kritiškuoju nusistatymu, tai, aišku savaime, jokio produktyvumo iš tokio darbo negalima tikėtis.

Iš mano patyrimo man yra pasilikęs atmintyje šitokis kurioziškas atsitikimas. Vienu ateitininkų persitvarkymo klausimu buvo sukviestas vadovaujančių elementų pasitarimas. Kaip diskusijoms bazė buvo pateiktas svarstyti sumanymas, suformuluotas provizorinio projekto pavidalu. Visą vakarą dalyviai svarstė šitą projektą, bet tas svarstymas buvo gana ypatingas: visų dalyvių pastangos buvo nukreiptos vien į tai, kas galima būtų projektui prikišti; nei pataisymai, nei nauji sumanymai, jei neskaityti tokiais kelių smulkių idėjų iškėlimo aikštėn, nebuvo padaryta; į pasitarimo galą vienas iš gabesnių dalyvių pareiškė, kad projektas yra per tobulas ir todėl nepriimtinas.

Šitas tiesiog anekdotiškas atsitikimas būtų linksmas, jei jo pagrinde neglūdėtų tiesiog katastrofiškas mūsų žmonių bergždumas sutelktinėje kūryboje. Mūsų tautai toliau visai yra neleistina bergždumo prabanga, nes kūrybinis produktyvumas yra jau gyvybės sąlyga. Ateitininkai visų pirma turėtų tai suprasti ir vykdomuoju savo vajumi savo tarpe pralaužti priešingų kūrybai nusiteikimų linkmę. Artimiausiame trimetyje negalima būtų iš jų laukti jokių ypatingų kūrybos išdavų, nes tarpas yra per mažas platesnei kūrybai; užtat šitame laikotarpyje iš jų galima būtų reikalauti susiprasti kūrybinio nusistatymo klausime ir įsigyti tam tikrų būtinų nusiteikimų.

Reikštis iniciatyva ir kūrybiniu nusistatymu galima turėti progos labai dažnai ir labai patogiose aplinkybėse: pramogų ir iškilmių organizavimas, konferencijų ruošimas ir tvarkymas, sumanymų realizavimas, diskusijos įvairiuose susirinkimuose ir ypač lavinimosi rateliuose — visa tai gali būti panaudota kūrybinių nusiteikimų lavinimui. Ir sykiu reik gerai žinoti, kad visi šitie dalykai reikalauja tokių nusiteikimų, jei tik norima, kad darbas stovėtų aukštumoje ir jo išdavos būtų tikrai vertingos. Ir dabar pakartosiu tai, kas mano buvo konstatuota 1929 m.: ateitininkų pramogos, kurios turėtų konkuruoti su importuojamomis šlykštynėmis ir atsilaikyti tautinės ir dorinės sąmonės aukštumoje, nėra padariusios per dešimt metų nė vieno žingsnio pirmyn. Tai tik vienas ryškiausias pavyzdys kūrybinės iniciatyvos ir užsimojimo stokos ateitininkuose. Iškilmių organizavimas ir suvažiavimų tvarkymas vargu taip pat yra patobulėję per šitą laiką. Tai, rodos, ne didžiausios svarbos dalykai, o vis dėlto, jei juose nėra kūrybinės pažangos, tai ar galima tikėtis jos svarbesniuose ir žymiai sunkesniuose kultūrinio gyvenimo klausimuose?

3. Katalikiškoji akcija ir kuriamoji kultūrinė statyba; reikalas katalikų jaunuomenei kuriamai nusistatyti katalikiškojoje akcijoje

Katalikiškoji akcija, turinti rechristianizuoti supagonėjusį pasaulį, jau žymiai daugiau reikalauja kūrybinio

nusistatymo negu paprasto organizacinio gyvenimo klausimai. Kaip buvo mano savo laiku pabrėžiama, „kovoje su pasaulio dechristianizacija itin yra svarbu sujungti apsigynimo momentas su kuriamąja kultūrine statyba" (Židinys, 1929, Nr. 11, p. 323). Plačiųjų masių negalima vienomis tik kritikos ir propagandos priemonėmis prilaikyti nuo tų dechristianizuoto gyvenimo apraiškų, kurios yra laikomos moderniosios dvasios simptomais; šių apraiškų pagrinde reik įžvelgti gyvi reikalai ir jie tenkinti teisėtu ir doru būdu. Bet tam kaip tik reikalingas yra kuriamasis nusistatymas ir sugebėjimas įžvelgti gyvenimo tendencijose sveiką branduolį, kuris galėtų būti panaudotas pozityviai kultūrinei pažangai.

Ateitininkų susipažinimas su katalikiškosios akcijos principais ir reikalavimais turi eiti kūrybine linkme, t. y. turi būti sujungtas su sugestyviu iškėlimu aikštėn reikalo kuriamai dalyvauti katalikiškojoje akcijoje. *Vykdomasis ateitininkų vajus ir turėtų tarp kitko nustatyti būdus, kuriais katalikų jaunuomenė galėtų kuriamai pasireikšti katalikiškojoje akcijoje.* Katalikų jaunuomenė juk galėtų vaidinti tam tikrą teigiamąją rolę šeimos gyvenimo rechristianizacijoje, religinės nuotaikos palaikyme mokykloje, jaunuomenės susidraugavime ir šiaip jau apaštališkame krikščioniškųjų idėjų skleidime plačiojoje visuomenėje. Šito klausimo konkretizavimą taip pat turėtų atlikti vykdomojo vajaus smulkesnio plano sudarytojai.

V. Reikalas kovoti

1. Fizinis, dorinis ir protinis apsiginklavimas kovai su pasaulio dechristianizacija ir ateitininkai; dvasinis katalikų apsiginklavimas, kaipo gyvybės klausimas

1929 m. spaudos atgavimo sukaktuvių proga Vyriausioji ateitininkų valdyba yra pareiškusi savo atsišaukime mintį, kad „tarnavimas tiesai ir teisybei niekados neapsieina be kovos su netiesa ir neteisybe" (Židinys, 1929, Nr. 4, p. 360). Ta pati idėja vadovavo Vyriausiajai val-

dybai, kai ši 1927 m. ragino ateitininkus apsiginkluoti kovos reikalui. Tų metų atsišaukime mes skaitome šitokius paraginimus: *„Labai aktualus šiais laikais ateitininkų uždavinys yra fizinis, dorinis ir protinis apsiginklavimas kryžiaus kovai su pasaulio dechristianizacija...* Kai mes kviečiame ateitininkus apsiginkluoti fiziniu, doriniu ir protiniu būdu kovai prieš pasaulio dechristianizaciją, mes turime galvoje tą dvasinį apsiginklavimą, kuris apgintų ateitininkus nuo dechristianizacijos pagundų ir suteiktų jiems pakankamai moralinio autoriteto garbingai stoti ateityje į didelį apaštalavimo darbą einant religinio atgimimo keliais. Tam tikslui ateitininkai turi būti tvirti kūnu, kad galėtų pakelti dideles pastangas; jie turi patobulinti dorinį savo išsiauklėjimą, kad galėtų įgauti entuziastiško išsižadėjimo bei pasiaukojimo kovai su pasaulio dechristianizacija; jie turi taip pat pagilinti intelektualinį savo išsilavinimą, kad galėtų atsiekti tikros kultūros viršūnes ir iš jų aiškiai spręsti, kas mūsų pasaulyje yra neigiamo ir kas teigiamo. Gerai suprastas fizinis lavinimasis, dorinis auklėjimasis ir protinis lavinimasis, štai kas yra jūsų apsiginklavimo priemonės" (Židinys, 1927, Nr. 10, p. 237—238).

Šalia to dar aiškus susipratimas, tamprus susiorganizavimas ir kuriamasis nusistatymas visame savo veikimo plote yra jau tam tikras apsiginklavimas kovoje dėl savo idealų. Bet to dar nepakanka kovoje su pasaulio dechristianizacija: reik dar savyje išdirbti aktyvius nusiteikimus, reikalingus apsiginti nuo neteisybės ir pasipriešinti nepateisinamai prievartai. Katalikai ypatingai nerangūs yra apsigynimo ir pasipriešinimo dalykuose, ir tai jaunoms jų kartoms dera žinoti ir tinkamai ruoštis aktyviai gyvenimo kovai. Dabar, kai barbarų varžtas itin yra smarkus, dvasinis katalikų apsiginklavimas sprendžiamajai kovai yra tiesiog gyvybės klausimas. Ar šitas klausimas rado reikiamo įsisąmoninimo ateitininkų tarpe, gerokai abejoju: dezorientacijos ir dezorganizacijos nuotaika, apgobusi katalikų visuomenę Lietuvoje, veikia taip pat ir ateitininkus.

2. *Vykdomojo vajaus uždavinys — išdirbti ateitininkuose paslankumą į neišvengiamą apsigynimą ir privalomą pasipriešinimą; bet kurios prievartos nesuderinamumas su katalikiškosios akcijos dvasia*

Vykdomasis vajus ir čia taip pat turėtų padaryti gilią psichologinę revoliuciją. Jis turėtų sužadinti ateitininkuose maksimalinį veiklumą, tikrai sakant, veiklumo entuziazmą, bet sykiu taip pat pastumti šitą veiklumą į neišvengiamo apsigynimo ir privalomo pasipriešinimo vagą. Kitaip kova su pasaulio dechristianizacija liks tuščių žodžių ir bejėgių idėjų srityje. Ateitininkų organizacija yra pakankamai puolama, skriaudžiama ir koneveikiama, kad būtų pakankamai progos gintis nuo neteisingų puolimų ir priešintis skriaudoms ir neteisybėms. Be to, subrendę ateitininkai, kaipo pilnateisiai katalikų visuomenės nariai, negali abejingai žiūrėti į katalikų prigimtųjų teisių paneigimą ir jų katalikiškosios akcijos neteisėtą tramdymą. Gyvenimas visados yra kova dėl savo idėjų, ir katalikų gyvenimas mažiau negu kitų žmonių gyvenimas sudaro išimtį iš šitos taisyklės.

Paskaitę šituos atviros tiesos žodžius katalikų ir ypač ateitininkų priešai, snobizme paskendę, pasipiktins mano tariamai karingu tonu. Iš tikrųjų kviečiu ateitininkus ne į karą, bet į kovą, arba, kalbant ideologiškai, kviečiu ateitininkus būti tikrais Kovojančios Bažnyčios *(Ecclesia militans)* nariais. Visas dalykas sueina čia į tai, kaip privalu katalikui suprasti idėjinė kova, neišvengiamai surišta su katalikiškąja akcija, ir kaip ji gali reikštis praktiniame gyvenime. Visų pirma reik pagaliau suprasti, kad tos kovos priemonės, kurių griebėsi KAK'o „riteriai", netinka ne tik katalikiškajai akcijai, bet ir grynai politiniam veikimui. Paskvilių ir pamfletų metodai ne tiek yra kenksmingi tiems, prieš ką jie yra atkreipti, kiek kompromituoja tuos, kas juos pavartoja savo kovoje. Šituo atžvilgiu kakininkų akcija yra didžiausias nusižengimas prieš pačią katalikiškąją akciją, kurios vardan ji tarsi yra varoma. Iš kakininkų Katalikų Bažnyčiai tiek yra naudos, kiek iš fokstrotininkų arba degutininkų. Jau-

nieji katalikai tai turėtų vieną kartą visam laikui tinkamai suprasti.

Katalikų akcija, kaipo kova su pasaulio dechristianizacija ir šeimos, bendruomenės, visuomenės rechristianizacija pasaulietiškojo apaštalavimo priemonėmis, nepakenčia jokios prievartos, ar ji reikštųsi veiksmais, ar žodžiais, ar net mintimis. Apaštalauti prievartos priemonėmis tegali arba visiškas nesusipratėlis, arba piktas hipokritas. Tačiau jei prievarta jokios lyties ir jokia prasme nepritinka katalikiškajai akcijai, tai dar nereiškia, kad gyvenime apskritai negali būti teisėtos prievartos tam tikrose aplinkybėse ir tam tikrose ribose. Tolstojus savo nesipriešinimo koncepcijoje giliai klydo, ir tai *a contrario*[9] labai iškalbingai įrodė įsiviešpatavęs be tinkamo pasipriešinimo iš visuomenės pusės bolševizmas. Iš kitos pusės, lygiai klysta ir tie modernieji diktatūros mėgėjai, kurie apoteozuoja prievartą kaipo kovos priemonę. Prievarta yra leistina tiek atskiram žmogui, tiek visai visuomenei kaipo neišvengiamo apsigynimo priemonė, ir tai tik būtinumo ribose. Bet ir teisėta prievarta neįeina į evangeliškųjų patarimų sritį ir todėl ji nerado pritarimo Kristaus pamoksle ant kalno. Todėl kai kalbama apie katalikiškąją akciją kaipo apie pasaulietiškąjį apaštalavimą, reik pripažinti visiškąjį šios akcijos nesutariamumą su prievartos priemonėmis.

3. Tinkanti katalikiškajai akcijai kovos taktika: gandizmas, katalikiškai suprastas

Tą kovos taktiką, kuri gerai galėtų pritikti katalikiškajai akcijai, yra nustatęs mūsų laikams visai nepriklausomai nuo katalikų pasaulio, bet aiškioje priklausomybėje nuo pamokslo ant kalno, Mahatma Gandhi, kurį jau pas mus kėlė aikštėn ir kuriuo domėtis kvietė ateitininkus Vyriausiasis vadas prof. K. Pakštas. Kad vykdomasis vajus nustatytų ateitininkus tinkamu būdu kovos klausime, suglausiu čia trumpai ir sistemingai Gandhi'o taktiką, gana laisvai ją interpretuodamas, būtent pagal mūsų gyvenimo reikalus.

Gandhi yra karštas aktyvinės kovos su blogiu šalininkas: jis kviečia visus aktyviai priešintis neteisybei, tačiau griežtai smerkia prievartą kaipo normalią kovos priemonę; jis reikalauja sujungti kovoje meilę žmogui, su kuriuo kovojama, su neapykanta blogybei, kuri nuveikiama; taip pat politinėje kovoje jis ragina nuosekliai išlaikyti dorinį kovos pobūdį.

Pirmas pasipriešinimo aktas yra neteisybės nepripažinimas; antras — apsigynimo ir pasipriešinimo organizavimas; trečias — pasipriešinimo realizavimas įvairiomis neigiamojo ar teigiamojo veikimo priemonėmis. Neteisybės nepripažinimas reikalauja elgtis taip, tarsi prievartos aktas, kuriuo neteisybė yra padaryta, būtų neįvykęs. Prievarta neprivalo sudaryti jokių laisvai priimamų priklausomybės ir paklusnumo ryšių. Pasipriešinimo organizavimas, iš vienos pusės, reiškiasi išviršinės organizacijos stiprinimu, o iš antros pusės — dalyvių sielos auklėjimu. Gandhi ypatingą dėmesį deda kaip tik į šitą reikiamą sielos organizaciją. Šita prasme jis reikalauja iš kovotojų: a) tiesos bei teisybės meilės *(Satya)*, b) prievartos neapykantos *(Ahinsa)*, c) dorinio skaistumo *(Bramacharya)*, d) baimės savyje nugalėjimo, e) išvidinio atsipalaidavimo nuo šio pasaulio gėrybių ir f) pasiryžimo kentėti dėl teisybės. Pasipriešinimo realizavimas neigiamai reiškiasi, pirma, nedalyvavimu aktuose, kurie kokia nors prasme gali stiprinti neteisybės ir prievartos vykdytojus, ir antra, nepaklusnumu neteisingiems parėdymams, ogi teigiamai — savo idėjų manifestavimu ir jų vykdymu nežiūrint į priešingą neteisybę ir prievartą.

Gandhi'o kovos taktika įgavo garsų vardą — *Satyagraha*, kas, laisvai aiškinant šitą terminą, reiškia teisybės laimėjimą sielos galybe, t. y. meilės, tikėjimo ir pasiaukojimo pajėgomis. Šita taktika, pritaikyta Pietų Afrikoje, o paskui pačioje Indijoje, kovoje dėl indų pilietinių teisių, davė palyginant trumpu laiku labai gerų laimėjimų. Šitas patyrimas dar kartą konstatavo nepaprastą sėkmingumą apaštalavimo, vedamo to pamokslo ant kalno dvasioje, kuris mūsų eros pradžioje laimėjo griūvantį į chaosą pasaulį. Šito pamokomo patyrimo akivaizdoje katalikams susidaro ypatinga pareiga grįžti prie gerokai pamirštų pavyzdžių ir savo akciją atremti į krikščioniš-

kosios kovos principus. Katalikai turėtų su nusižeminimu priimti tą pamokymą, kuris ateina mūsų laikais iš Azijos iš žmogaus, kuris pamoksle ant kalno rado daugiau įkvėpimo, negu tai pasitaiko mums patiems, surembėjusiems žemuose įpročiuose ir nepagaunantiems kartais giliausios prasmės, glūdinčios Evangelijos pamokymuose.

Gandhi ne tik suprato tą elementarinį faktą, kad „idėjinė kova tik tada nedemoralizuoja, kai ji yra pagrįsta garbingos kovos principais" (plg. Vyriausiosios valdybos atsišaukimą, Židinys, 1929, Nr. 4, p. 360), bet ir sugalvojo visą dorinių pratybų sistemą, kuri galėtų laiduoti kovai dorinį pagrindą. Dorinis skaistumas, žmonių meilė, pasiryžimas kentėti svetimas skriaudas, bet šių kitiems nedaryti, bailumo pergalėjimas, štai svarbiausios sielos ypatybės, kuriomis, jo supratimu, turi būti pagrįsta idėjinė kova dėl savo idealų. O kai šitoje kovoje yra nusižengiama ar prievarta, ar neapykanta, ar kitais kokiais ekscesais, Gandhi uždeda sau ir savo šalininkams *Hartal'ą*, t. y. viešos atgailos, pasninko ir maldos dienas.

Dar viena gandiškos kovos ypatybė: Gandhi niekados neveikia iš pasalų; jis atlieka visus savo kovos žygius viešumoje ir yra visados pasiryžęs prisiimti už juos visą atsakomybę, nežiūrint į tai, kokia ji bebūtų. Gandhi smerkia bailumą daugiau negu prievartą, kurios jis, iš kitos pusės, taip aistringai neapkenčia, ir todėl kiekvienas veikimas iš pasalų jam yra nepriimtinas, kaipo veikimas, už kurį nenorima prisiimti atsakomybės. Gandhi nevengia daryti tai, kas yra draudžiama, jei draudimas, jo supratimu, yra neteisėtas, bet jis bjaurisi smūgiais iš užu kertės, ypač jei jie reiškiasi fizine ar moraline prievarta.

4. Ateitininkų metodai kovoje už savo idealus: pirm dorinis kilnumas, paskui laimėjimas

Vykdomasis ateitininkų vajus turėtų iškelti į ateitininkų sąmonę reikalą radikaliai keisti kovos metodus kovoje dėl savo idealų. Šitie metodai turėtų būti suderinti su katalikiškosios akcijos principais ir pagrįsti apaštalavimo dvasia. Tie, kas norėtų kovoti dėl katalikų teisių ir katalikiškųjų idealų realizavimo gyvenime, turėtų visų pirma

tinkamai kovai pasiruošti, nes pirm yra reikalingas dorinis kilnumas, o paskui ateina garbingas laimėjimas, bet ne atvirkščiai. Maža to: laimėjimas yra tiesiog nepageidaujamas, jei prie jo nėra moraliai priaugta. Pavyzdžiui, katalikai politikai per anksti laimėjo Lietuvos seime daugumą, ir todėl šitas laimėjimas nebuvo tikrai sėkmingas ir iš dalies net yra priežastimi tos apverktinos padėties, kurioje katalikai yra Lietuvoje šiuo momentu. Taigi *vykdomasis ateitininkų vajus privalo jei ne realizuoti, tai bent ateitininkams tvirtai įsąmoninti, kad iš pradžios turi eiti dorinis kilnumas kovoje ir tik paskui gali ateiti tikras laimėjimas, bet ne atvirkščiai.* Studijuoti šitą klausimą ir daryti visas moralines pastangas, kad šitas nusistatymas įsikūnytų kovoje už katalikiškuosius idealus, yra kiekvieno ateitininko pareiga.

VI. Vykdomojo vajaus taktika ir organizacija

1. Vadovybės daryti ateitininkams paraginimai į veikimą ir menkos jų išdavos

Vyriausioji ateitininkų vadovybė nuo 1927 m. nuolatos ragino ateitininkus padėti į pagrindą kovos už savo idealus organizacinį susitvarkymą ir organiškąjį veikimą. Šituo atžvilgiu nebuvo išskirta iš ateitininkų veikimo ploto ir visuomeninė sritis. Tik čia labiausiai buvo kreipta dėmesio į rimtą pasiruošimą. „*Kataliko vardas,*— skaitome 1927 m. atsišaukime,— *uždeda ateitininkams prievolės ir todėl taip pat stato prieš juos visados aktualų... uždavinį įsigyti aiškaus visuomeninio susipratimo, atsakančio krikščioniškajai pasaulėžiūrai, ir rimtai pasiruošti visuomeniniam veikimui*" (Židinys, 1927, Nr. 10, p. 241). Tik nesusipratėliai ir ateitininkų sąmoningi ar nesąmoningi priešai galėtų norėti pastūmėti ateitininkus į politinę visuomenės kovą, žadėdami jiems lengvų laimėjimų ir visokių gėrybių. Bet ateitininkų prilaikymas nuo politinės kovos anaiptol nereiškė jų prilaikymo nuo idėjinės kovos už savo idealus pasaulietiško apaštalavimo plotmėje ir jų snaudinimo neveiklumo nuotaikoje.

1927 m. Vyriausiosios valdybos atsišaukimas buvo ištisas kvietimas prie veiklumo, kuriam buvo nurodyti aktualiausi uždaviniai. 1928 m. atsišaukimas labiausiai atsižvelgė į tautinį veiklumą ir kvietė *„ištikimai patverti, garbingai kovoti, kuriamai dirbti ir galutinai laimėti"* (Ateitis, 1928, Nr. 2—3, p. 73). 1929 m. spaudos atgavimo sukaktuvių proga Vyriausioji valdyba ragino ateitininkus ypatingai susidomėti katalikiškosios spaudos reikalais: *„Katalikų jaunuomenė,*— rašė ji tada,— *besiruošianti kovoti ir jau kovojanti su pasaulio dechristianizacija už katalikiškąją pasaulėžiūrą bei krikščioniškąją pasaulio santvarką, negali nesiruošti su rimtu atsidėjimu katalikiškosios spaudos reikalams"* (Židinys, 1929, Nr. 4, p. 359).

Tų pačių 1929 m. rudenį per Studentų ateitininkų sąjungos metinę konferenciją savo pranešime „Ateitininkų ideologija ir josios realizavimas gyvenimo praktikoje" buvau pareiškęs savo susirūpinimą silpnu ateitininkų vykdomuoju veikimu ir dar kartą iškėlęs reikalą sustiprinti jų veiklumą. „Ateitininkai,— sakiau tada,— privalo įsigyti maksimalinio idėjinio veiklumo tiek apsigynimo kovai su ardomaisiais gyvenimo veiksniais ir neidėjiniais, neracionaliais demoralizuojančiais judėjimais, tiek kultūrinei pozityviai kūrybai, kuri galėtų sudaryti gyvenime krikščioniškosios kultūros aplinkumą" (Židinys, 1929, Nr. 11, p. 325).

1930 m. Vyriausioji valdyba, kviesdama ateitininkų kongresą trigubo jubiliejaus proga, iškėlė penktam ateitininkų gyvavimo penkmečiui subrendimo šūkį: *„susiprasti, susiorganizuoti, kurti ir kovoti"*, bet sykiu pabrėžė, kad „subrendimas nereiškia... tikslų visiško įvykdymo; todėl ir mūsų ideologija yra geriau suformuluota negu įsisąmoninta; mūsų organizacija labiau sukonstruota principe negu atspari gyvenime; mūsų kūryba labiau pageidaujama negu konstatuojama; mūsų gyvenimo kova labiau skelbiama negu reiškiasi žygiais; apskritai pas mus daugiau projektuojama negu realizuojama" (Židinys, 1930, Nr. 2, p. 130). Iki šiolei nematyti, kad konstatuota tada ateitininkuose vykdomojo sugebėjimo stoka būtų pranykusi paskutiniais laikais. Taigi stoka iniciatyvos, idealis-

tiško kuriamojo užsimojimo, sutelktinių pajėgų koordinavimo ir vykdomojo entuziazmo yra pagrindinis trūkumas ateitininkų veikime,— tiesa, trūkumas, bendras jiems su visa mūsų visuomene.

2. *Vadovybė, ateitininkų neveiklumas ir ekstremistų opozicija*

Tuo tarpu atsirado tarp ateitininkų tam tikra grupė žmonių, kurie ėmė versti atsakomybę už ateitininkų neveiklumą visų pirma ateitininkų vadovybei. Nėra abejonės, kad ateitininkų vadovybė, kad ir atrinkta rinkimų keliu, vis dėlto yra sudaryta iš tos pačios medžiagos, kuri yra bendra didžiausiai ateitininkų daugumai; todėl ir jai tam tikrame laipsnyje visados tenka prisiminti tie patys priekaištai. Bet būtų tiesiog neteisinga, kaip galima matyti iš viso, kas pasakyta, teigti, kad ji buvo neveiklumo ir apatijos skiepytoja ateitininkams. Žinoma, ateitininkų veiklumo linija negali niekados nebaudžiamai išsilenkti iš tam tikros linkmės, kuri atitinka jų prigimtį ir ideologiją, kaip to kartais norėjo neatsakingi ekstremistai, prisidengę veiklumo skraiste. Šitie ekstremistai tačiau tinkamai nesuprato ateitininkų pašaukimo katalikų visuomenėje ir Lietuvoje apskritai ir savo neatsakingomis sugestijomis didino dezorientaciją ir dezorganizaciją ateitininkų tarpe. Labai tad simptomingas faktas yra tai, kad kaip tik šitų ekstremistų tarpe pirmą kartą ateitininkų gyvenime yra demaskuojamas provokatorius, prisiplakęs prie jų iš šalies. Aš toli gražu neprikaišioju šitai ekstremistų grupei sąmoningos provokacijos, bet vienas tik provokacijos atsitikimas jų tarpe turėtų jiems duoti progos rimtai susimąstyti ir patirti, kad, matyti, kažkam yra iš tikro naudingas, iš vienos pusės, agresyvus ateitininkų nesutariamumas, o iš kitos pusės, kompromitavimas jų rinktosios vadovybės tarsi pateisinamais motyvais. Tačiau kurio karaliaus naudai tai eina?

3. *Entuziastiškas visų pajėgų sutelkimas vykdomajame vajuje*

Taip dalykams stovint, *vienintelis pozityvus padėties gelbėjimas yra entuziastiškas visų pajėgų sutelkimas vykdomajame ateitininkų vajuje.* Reik sukelti vykdomąjį judėjimą ateitininkų tarpe, reik pajudinti kolektyvinę jų psichologiją iki pat gelmių, reik sužadinti visuotinį jų entuziazmą ir visų pasiryžimą prisidėti visomis savo pajėgomis prie kolektyvinių uždavinių realizavimo individualinėmis pastangomis. Nėra abejonės, kad toks intensyvus, veiklus ir solidarus veikimas yra mums neįprastas, bet tai turėtų dar labiau suįdominti bendras ateitininkų mases vajaus idėja. Kaip tai galima būtų padaryti?

a. Vyriausiosios tarybos planavimo darbas ir Vyriausiosios valdybos vadovavimas vykdymui. Visų pirma yra reikalingas greitas vykdomojo vajaus suplanavimas, be ilgų diskusijų apie jo reikalingumą, tikslus, būdus ir priemones. Ateitininkų organizacija turi savo struktūroje vieną organą, kuris galėtų čia suvaidinti ypatingą rolę, būtent Vyriausiąją tarybą. Tokia Taryba yra išrinkta 1930 m. kongrese ir galėtų pasireikšti šiuo atveju didesniu veiklumu. Ji iki šiolei neparodė jokio veiklumo ir todėl, dabar paraginta, turėtų atpildyti savo ikišiolinį atostogavimą. Vyriausioji taryba greitu tempu, dar per šią vasarą, turėtų artimiausiame kontakte su Vyriausiąja valdyba sustatyti konkretizuotą bent svarbiausiuose bruožuose vykdomojo vajaus planą ir pateikti jį vykdyti per šią pastarąją visiems vadovybės organams.

b. Individualinių atsakomybių sistema visuotinio solidarumo ir pagelbumo nuotaikoje. Vajaus realizavimas turi būti atremtas į individualinių atsakomybių sistemą visuotinio solidarumo nuotaikoje. Dažniausiai kam iškėlus kokį nors sumanymą, bendra dalyvių masė pasilieka pasyvi, tarsi sakydama iniciatoriui: pats sugalvojai, pats ir vykdyk. Šita nesolidarios ir nerangios inercijos nuotaika yra paprastai pagrindinė vykdomojo nepasisekimo priežastis. Tuo tarpu jei, iš vienos pusės, yra reikalinga individualinė iniciatyva ir individualinė atsakomybė, kaipo sėkmingo vykdymo veiksniai, tai, iš kitos pusės, ne mažiau yra reikalingas bendras sumanymui pritarimas ir solidari

pagalba jo realizavimui. Dažnai smulki miesčioniško masto ambicija neleidžia žmonėms pritarti svetimai idėjai be pasirodymo su savo individualistišku nusistatymu ir sugebėjimu išlaikyti savo nepriklausomumą svetimų idėjų atžvilgiu. Šita pusinteligenčių psichologija turi būti pergalėta racionalaus ir garbingo bendradarbiavimo nuotaika. Kaip buvo jau sakyta, tikras bendradarbiavimas remiasi sugebėjimu kritiškai atskirti kiekviename sumanyme tai, kas yra jame teigiamo, nuo to, kas yra jame neigiamo, pasiūlyti savo pataisų ir paskui ištobulintą sintetinėmis pastangomis sumanymą solidariai realizuoti gyvenime.

c. *Vykdomojo vajaus atmosferos įkaitinimas iki psichologinės revoliucijos.* Paskelbus vykdomąjį vajų, nieks neprivalo pasilikti jam abejingas; kiekvienas pagal savo išgales turi prisidėti prie vykdomojo darbo toje plotmėje, kuri jam yra prieinama. Neprivalo būti jokio reikšmingesnio susirinkimo, kur šiaip ar taip nebūtų pajudintas vykdomojo vajaus reikalas. Žodžiu tariant, vykdomojo vajaus atmosfera turi būti įkaitinta solidarumo, entuziazmo, pasiryžimo šūkiais. Šitokioje atmosferoje kiekvienas ateitininkas turėtų psichologiškai persikeisti ir nustoti individualistiško savo nerangumo ir neproduktyvumo. Žodžiu tariant, vajus turėtų padaryti ateitininkuose psichologinę revoliuciją.

d. *Atsakingų vajininkų kadrai kaipo tamprūs vajaus griaučiai.* Kad vajaus varžtas galėtų vykti su visu smarkumu, reikalinga paskirti ar išrinkti visuose organizacijos punktuose atsakingus vajininkus, kurie galėtų vietose iš savo draugų išgauti *maximum* vykdomojo veiklumo, kiekvienam privalomo, pagal sudarytą Vyriausiosios vadovybės planą. Sykiu tam tikri kontrolės organai turėtų prižiūrėti vajaus realizavimą.

Baigiamosios išvados

Keldamas aikštėn naują vykdomojo ateitininkų vajaus idėją, neturėjau galimybės gilintis į smulkmenas ir konkretizuoti sumanymą iki sugestyvinio aukštajame laipsnyje ryškumo. Šiuo tarpu tai būtų per didelis darbas vie-

nam žmogui. Tą darbą turėtų padaryti sutelktinėmis pastangomis ateitininkų vadovybė. Pabaigai aš tik suglausiu savo sumanymo esmę į atskirus punktus.

1. Atsižvelgiant į tai, kad visi bandymai pakelti į didesnį aukštumą ateitininkų susipratimą, susiorganizavimą, kūrybinį pajėgumą ir kovos metodus nedavė paprastų paraginimų tvarkoje realiai apčiuopiamų rezultatų, reikia vykdomojo vajaus tvarkoje sužadinti ateitininkų energiją, pakreipti ją į svarbiausius ateitininkų uždavinius ir radikaliai pakeisti pačią ateitininkų nuotaiką veiklumo klausimuose.

2. Vyriausioji ateitininkų taryba, kaipo kuriamosios inciatyvos instancija, neturėjusi iki šiolei aiškiai apibrėžtų pareigų, turėtų artimiausiame kontakte su Vyriausiąja valdyba sudaryti smulkų konkretinį planą tokiam vykdomajam vajui tiek jo organizacijos, tiek jo vykdomosios programos atžvilgiu.

3. Vykdomojo vajaus organizacija turėtų sujungti rinktinių ir skirtinių vajininkų iniciatyvą bei atsakomybę su bendros ateitininkų masės solidaria pagalba ir paslankumu į vykdomąją akciją, kad organizacijoje susidarytų įkaitinta vykdomuoju varžtu atmosfera, psichologiškai veikianti kiekvieną organizacijos narį.

4. Susipratimo srityje vykdomasis vajus turėtų: pirma, pagaminti ideologinio susipratimo priemones, su kurių pagalba ateitininkams būtų galima įsigyventi į savo ideologijos pagrindus, pagilinti katalikiškosios pasaulėžiūros supratimą ir susipažinti geriau su katalikiškosios akcijos uždaviniais bei principais; antra, sudaryti konkretizuotas programas lavinimosi rateliams pagal įvairius amžius, ir trečia, patikrinėti ideologinio susipratimo įsigijimą tam tikrais kvotimais, kurie turėtų būti neišvengiama sąlyga organizacijos nariams kylant į aukštesnius laipsnius.

5. Organizavimosi srityje vykdomasis vajus turėtų: a) rauti su šaknimis iš organizacijos gyvenimo nedrausmingumą, netvarkingumą, nepunktualumą, nedraugiškumą ir kitus antiorganizacinius palinkimus, b) pagreitintu tempu planingai ruošti organizacijai vadų, c) griežtai pritaikinti ateitininkų organizaciją prie katalikiškosios akcijos reikalavimų ir d) išdirbti ateitininkuose organizacinį atsparumą prieš destruktyvines laiko tendencijas.

6. Kultūrinės kūrybos srityje vykdomasis vajus turėtų surasti priemones žadinti ateitininkuose iniciatyvai, kuriamajam nusistatymui, solidariam bendradarbiavimui ir pozityviam produktyvumui ir tuo pačiu atvaduoti juos nuo bergždžios inercijos, neigiamosios kritikos ir tuščios opozicijos ir sykiu apginkluoti juos fiziniu, doriniu ir intelektualiniu atžvilgiu pozityviai kovai su pasaulio dechristianizacija.

7. Kovos metodų srityje vykdomasis vajus turėtų: a) įteigti ateitininkams pasibjaurėjimą savo akcijoje bet kuria prievarta, kaipo nesuderinama su katalikiškosios akcijos dvasia, b) sužadinti juose maksimalinį aktyvizmą savo idealų gynime, c) įsąmoninti jiems katalikiškai suprasto gandizmo metodus kovoje su neteisybe ir nepateisinama prievarta.

8. Vykdomasis ateitininkų vajus turėtų būti vedamas tokiu tempu ir tokiu apskaičiavimu, kad per jubiliejinį ateitininkų 25 metų gyvavimo kongresą 1935 m. netektų konstatuoti rėkiančio ateitininkų atsilikimo nuo subrendimo šūkio „susiprasti, susiorganizuoti, kurti ir kovoti" ir kad tas kongresas būtų iš tikro pavyzdingas ateitininkų susipratimu, susiorganizavimu ir kuriamuoju nusistatymu.

Siūlydamas draugams ateitininkams pradėti vykdomąjį vajų ir jo priemonėmis atpildyti savo veiklumo trūkumus, turiu galvoje tuos laiko reikalavimus, kurių nepatenkinus, katalikams nebus galimybės atsilaikyti gyvenimo lenktynėse su idėjiniais savo priešais. Apie tai kalbu visai aiškiai visai ateitininkų organizacijai, tiek jos vadovybei, tiek eiliniams nariams, kad vadovybė statytų iš viršaus vykdomųjų reikalavimų organizacijos nariams, o šie iš apačios reikalautų iš vadovybės autoritetingo vadovavimo.

Žodis tartas. Ar taps jis kūnu?— Štai klausimas, nuo kurio pareina tolimesnis pasitikėjimas ateitininkų organizacija.

III. PAŽIŪRA Į STUDENTŲ ATEITININKŲ DABARTĮ IR ATEITĮ*

Kaip vertinti Studentų ateitininkų sąjungą ir ko jai linkėti 10 metų gyvavimo sukaktuvių proga?

Vertinti galima ir privalu dvejopai: atžvilgiu į tai, kas galėjo būti realaus mūsų gyvenimo aplinkybėse, ir atžvilgiu į tai, kas privalo būti. Pirmuoju atžvilgiu mano vertinimo išdava yra teigiama, antruoju atžvilgiu — neigiama. Padaryta tikrai nemaža; prasikišta net į priekį tarp kitų organizuotos jaunuomenės grupių; bet sykiu trūksta dar labai daug, nes idealas aukštas, pareigos didelės.

Inteligentiška katalikų jaunuomenė privalo būti tikras katalikiškosios akcijos avangardas, visomis savo pajėgomis atsidėjęs krikščioniškojo apaštalavimo idėjai. Tam reik aiškiai susiprasti, tampriai susiorganizuoti, pozityviai kurti ir su pasiaukojimu kovoti už kilnius savo idealus. Visuose šituose punktuose Studentų ateitininkų sąjunga nestovi dar reikiamoje aukštumoje. Kad šitokis pakilimas galėtų įvykti greit ir sėkmingai, reikalingas yra vykdomasis vajus, kuris, iškėlęs šūkį „susiprasti, susiorganizuoti, kurti ir kovoti", radikaliai pakeistų studentų ateitininkų psichologiją veiklumo atžvilgiu.

Mano pasitikėjimas studentų ateitininkų ateitimi pareina kaip tik nuo vykdomojo vajaus idėjos pasisavinimo ir realizavimo ateitininkų gyvenime. Jei šita idėja neras atgarsio ateitininkų nusistatyme ir jie ir toliau eis inercinga savo linkme, kaip iki šiolei, mano išvados akivaizdoje brėstančių įvykių bus apskritai labai pesimistiškos. Ateitininkams atėjo laikas galutinai apspręsti savo likimą.

---

* Spausdinta Vytauto Didžiojo universiteto studentų ateitininkų sąjungos 10 m. sukaktuvių leidinyje „Savu keliu" (Kaunas, 1932).— *St. S.*

IDEOLOGIJA

MOTERŲ KLAUSIMAS KRIKŠČIONYBĖS ŠVIESOJE

Pratartis

Moterų klausimas yra, be abejo, sunkus ir skaudus klausimas: sunkus, nes sužadina jausmų sūkurį, maišo geidulius su idėjomis, skaudus, nes paliečiama juomi skriaudžiamųjų likimai. Iš tikro, vyras ir motė yra du poliu, kuriuodu ieško susivienijimo, nes nepajėgia gyventi viens be antro, ir kartu juodu yra dvi pusi amžinoje byloje. Neslėpkime nuo savęs, drąsiai pažvelgę tikrumon: vyras ir motė gyvena bylinėjimosi santykiuose. Jau todėl nepajėgia šitos bylos nuteisti nei motė, nei vyras, kaipo tokie. Jai teisingai išrišti reikalingas trečias bešalis teisėjas, ir juo tegal būti vien tik žmogus, kaipo toksai. Taigi jei norime ką nors tikrai suprasti moterų klausime ir jį tinkamai išrišti, privalome užmiršti esą vyrai ar moterys ir pasikelti prie tikrojo žmogaus išminties. Pageidaučiau todėl, kad šiandien, užmiršę kas reikia, susirastumėm tikrame žmogiškume ir jojo saiku matuotumėm mūsų klausimo dalyką.

Nesusipratimų pašalinimui pabrėžiu iš pat pradžios, jog nesu aklu feminizmo gynėju, nors tikras žmogiškumas verčia mane pripažinti moteris nuskriaustąja puse minėtojoj byloje; tačiau dėlei šitos priežasties dar mažiau galiu būti jojo kaltintoju. Rišant moterų klausimą tegaliu būti vien sekėju Tojo, apie kurį tarta: Ecce Homo! Štai Žmogus! Tik Jis, Žmogaus Sūnus, pasisakęs esąs kelias, tiesa ir gyvenimas, tik Jisai ir šitą kartą, kaip visuomet, neapvils mūsų, rodydamas, kokiu keliu privalome žengti, kad prieitume tiesą moterų klausime, ir kaip galime paskui įvykinti šitą tiesą gyvenime. Jei tai pasiseks man aiš-

kiai tik nurodyti (nesakau prirodyti, nes tuo tarpu stinga laiko ir tam tikrų priemonių), tai laikysiu savo uždavinį išpildytu.

Eidamas gi prie darbo prašyčiau gerbiamųjų draugių bei draugų kiek didesnės domės atžvilgiu į tą abstrakciją, kurios mažumą turėsiu padėti savo samprotavimų pradžion.

I. Bendri prirengiamieji samprotavimai

1. Metafiziškas klausimo pagrindas

Nesunku visuose daiktuose numatyti tūlą dvilinkumą: dvasia bei materija, siela bei kūnas, idėja bei ženklas esti šito dvilinkumo pavyzdžiai. Kalbėdamas apie tai, nenorėčiau skelbti esybinį dualizmą, t. y. dualizmą, kuris gulėtų pačiame daiktų pamate. Pripažinimas tokio dualizmo būtų stambi klaida. Dvilinkumas, apie kurį kalbu, tėra dvejopas tos pačios esmės apsireiškimas, tėra du skirtinu vieno daikto poliu. Metafizikos srityje galima tai paaiškinti subjekto ir objekto skirtumu, o regimojoje srityje — formos ir materijos, lietuviškai — pavidalo ir medžiagos priešingumu. Kiekviena metafizikos esybė būtinai susideda iš subjekto ir objekto. Subjektas negali turėti jokio būvio be tam tikro objekto, o objektas, jokio subjekto nevaldomas, būtų visiškas chaosas, tikriau sakant, niekybė. Lygiai tas pat atsitinka regimajame mūsų pasaulyje. Kiekvienas daiktas tur čia savo pavidalą ir medžiagą. Pradingus vienai iš šitų dviejų dalių, iš daiktų, kuriuos mes matome ir apčiuopiame, nebeliktų ničnieko. Nei subjektas be objekto, nei objektas be subjekto, nei pavidalas be medžiagos, nei medžiaga be pavidalo buvoti nepajėgia. Kiekvienas iš jų yra lygiai ir būtinai reikalingas, kad sudarytų draug su savo priešingybe mūsų tikrumą.

Panašiai, nesakau — taip pat, dalykas stov kalbant apie vyro ir moters buvimą. Vienatinė metafiziškoj savo esmėje žmogystė susideda būtinai iš subjekto ir objekto. Jei dabar kas, paskubos spiriamas, padarytų išvadą, kad

vyras esąs žmogystės subjektas, o motė — objektas, aiškiai suklystų, nors ir būtų ne per toli tiesos. Iš tikro kaip vyras, taip ir motė, kiekvienas skyrium sudaro pilną žmogaus asmenį, t. y. vienija savyje žmogystės subjektą ir objektą. Skirtumas tarp jųdviejų tėra tik toks, kad vyre tur viršų subjektas, o moteryje — objektas. Kadangi, iš vienos pusės, subjektas metafizikos srityje ir pavidalas materijos pasaulyje yra aktyvioji pirmapradė, o iš kitos pusės — objektas ir medžiaga yra pasyvioji pirmapradė, tai pigu suprasti, kad vyras yra daugiau aktyvus, o motė — daugiau pasyvi. Ir vėl būtų klaidinga manyti, jog vyras tėra vien aktyvus subjektas, o motė — vien pasyvus objektas. Tačiau prityrimo tiesa yra tai, kad vyras yra aktyvesnis už moterį ir kad antroji — pasyvesnė už pirmąjį.

Aktyvumo veiksnys yra protas, pasyvumo gaivalas yra jausmas. Nereik čia maišyti veiklumą su aktyvumu. Pasyvumas gal būt lygiai veiklus kaip ir aktyvumas. Veiklumas kiekvieną kartą tik kitaip vykinas, žiūrint į tai, kas sudaro jo akstiną — protas ar jausmas. Todėl vyro veikimas remiasi daugiau protu, o moters veikimas — daugiau jausmu. Proto norma yra tiesa, apreikšta idėjoje. Jausmo norma yra grožė, apreikšta ženkle. Sulig to tikrų tikriausias vyro pašaukimas yra gaminimas idėjos, tuo tarpu motė ypatingai pašaukta ženklą apkeisti pagal idėją. Kiekvienas pašaukimas yra vienodai didelis, nors apie tai dažnai užmirštama. Svarbu pagaminti idėją, bet nemažiau svarbu ją įvykinti tikrumoje. Šiedvi priemoni, lygiai būtinos tikslui pasiekti, tur lygią prasmę ir lygią reikšmę. Galima pasakyti, jog bendras žmogaus gyvenimo uždavinys yra apkeisti materialų ženklą pagal visuotinąją, amžinąją, dieviškąją idėją. Galutinis įgimtojo mūsų pasaulio supuolimas su tobulu dieviškuoju pasauliu — štai tinkamas mūsų valiai tikslas, mūsų veikimo norma arba labas. Ir kaip jau matėme, šito didelio tikslo vykinime kaip vyras, taip ir motė tur kiekvienas nepavaduojamąjį savo pašaukimą. Pridursiu galop, jog vyro ir moters skirtumas yra visiškai analoginis dvasios ir fiziologijos srityse. Kitaip tarus, pasidalinimas tarp jųdviejų rolėmis gamtos žvilgsniu atitinka jųdviejų dvasios ypatybes.

Iš kurgi toksai pasidalinimas rolėmis? Reik žinoti, jog kiekvienas dalinimasis, nors ir teisingiausias, nereiškia tobulumo, jog kiekvienas persiskyrimas yra kaip tik netobulumas, jog kiekvienas darbų pasidalinimas yra būtinumo priemonė. Todėl, vadovaujantis vien grynu protu, reiktų pripažinti tikėtinu dalyku, jog vienatinės žmogaus esmės susiskaldymas į du pavidalu — vyriškio ir moteriškės — yra kažkokios katastrofos pasekmė. Vienybės suirimas ir nesuderinamos daugybės viešpatavimas mūsų pasaulyje — štai pamatinis šio pasaulio blogumas. Gi žmonijos susiskaldymas iš pradžios į vyriškį ir į moteriškę, o paskui į daugelį vienatų, tėra vien atskiras anos blogybės apsireiškimas. Tiek metafiziškųjų pastabų.

2. *Senojo Įstatymo realizmas*

Paklausę proto ir prityrimo, paklausykime ir ką mums sako Apreiškimas apie tą patį dalyką. Kadangi žemiau duodamoji Šventraščio interpretacija yra mano asmeniškoji nuomonė, tai prašyčiau gerbiamųjų draugių bei draugų su ypatingu kritiškumu jon žvilgterėti.

Dievas sutvėrė iš pradžios Adomą iš žemės molio; gi paskui iš jo šonkaulio sutvėrė jam draugę, Ievą. Ir gyveno juodu nepaprastoj vienybėj, kol dar nebuvo pažinusiu vaisių iš uždraustojo medžio. Ieva, žalčio pagundyta, pirma nuskynė aną paslaptingą vaisių. Gi Adomas, gavęs iš savo draugės obuolį, ir valgė jįjį. Už tai abudu liko pavarytu iš rojaus. Nusidėjusiu prieš Dievą ir su Juom persiskyrusiu, Adomas ir Ieva nustojo ir tos vienybės, kuri juodu jungė rojuje dvasiniu būdu. Juodu pamatė savo kūno nuogumą ir nujautė, kaipo materialų dėsnį, palinkimą vienytis kūnu. Žmonija išsitiesė tokiu būdu į atskirų vienatų grandinę. Bausdamas pirmuodu žmogu, Dievas apsakė būsimąjį jųdviejų likimą: vyras turėjo gauti sunkų prakaito darbą, o motė, nusilenkus vyrui, turėjo pritirti šeimynos gyvenimo skausmų bei sunkenybių. Bet kartu Dievas davė jiemdviem ir paguodos žodį: Dievas pranešė Ievai, jog iš moters gims Tasai, kuris sutrins nuožmią blogybės galvą. Štai pamatas, ant kurio atsirėmė vy-

ro ir moters santykiai Senajame Įstatyme. Čia reik gerai atsiminti, kas tai Senasis Įstatymas.

Gamtos žvilgsniu yra tai materialaus dėsnio viešpatavimas. *Dvasios žvilgsniu yra tai santaros, bet ne palaimos,* laikas. Jo gyvenimo norma yra tik teisingumas, bet ne mielaširdingumas. Geroji (evangelijos) žinia mirga dar tolimos ateities apytamsyje. Idealas nepajėgia dar jokia prasme paimti viršų tikrumoje ir ją keisti sulig aukštesnės idėjos reikalavimų. Vienu žodžiu, yra tai moralaus realizmo gadynė. Šituo žvilgsniu ir reik vertinti Senojo Įstatymo gyvenimą. Iš pradžios stengiaus nurodyti esminį skirtumą tarp vyro ir moters įgimties, dabar pabandysiu išaiškinti šituo skirtumu Senojo Įstatymo realizmą.

Subjektas *logiškai* yra ankstesnis už objektą. Pabrėžiu žodį „logiškai", nes tikrumoje subjektas negal buvoti be objekto. Realiai subjektas ir objektas įvyksta kartu ir buvoja vienu laiku. Tai ir pasakojama pirmame Pradžios knygos skyriuje *(Pr 1, 27)* *. O jei įsivaizduojame subjektą be objekto, tai esybinėj jo gelmėje arba potencijoj tur jau laikytis visas objektas. Tokia yra antrojo Pradžios knygos skyriaus prasmė *(Pr 2, 7* ir *21—23)*. Todėl, kuomet Mozė pasakoja mums, jog Dievas sutvėręs jau dvilinkai vienatinę žmogystę, sutvėrė iš pradžios Adomą iš žemės dulkių, o paskui tik Ievą iš Adomo šonkaulio, tai tuo jis apsako didelę metafizikos tiesą. Adomas, šitas tikslus rojaus žmogus, turėjo savyje visą individualiąją bei visuotinę žmogystės esmę, t. y. tiek subjektą, tiek objektą. Žemės gi gyvenimo sąlygos pareikalavo žmogystės apsireiškimo dviejuose pavidaluose — vyriškio ir moteriškės. Pirmasis liko ypatingu subjekto reiškėju, o antroji — ypatinga objekto reiškėja. Kas gi toliau atsitiko?

Pasaulyje buvo jau būta blogybės. Žmogus, likęs tarpininku tarp Dievo ir gamtos, galėjo laisvai pasiduoti tiek pirmojo, tiek antrosios įtekmei. Kiek žmogus buvo paklusęs Dievui, tiek jis vienijo ir valdė gamtą. Kiek jis pasiduodavo gamtos įsravai, tiek skyrėsi nuo Dievo ir darėsi materialiojo pasaulio vergu. Vienu žodžiu, tobulumo sto-

---

* „Ir Dievas sutvėrė žmogų pagal savo paveikslą;
Pagal Dievo paveikslą jį sutvėrė;
Sutvėrė juodu, vyriškį ir moteriškę."

vis reikalavo iš žmogaus aktyvumo gamtos atžvilgiu, o šioji, arba, tikriau pasakius, gludusi jos pagrinde blogybė stengėsi padaryti žmogų pasyvų atžvilgiu to, iš kur ėjo pagundos jėga. Kilus klausimui, kaip veikė šita pagunda, nesunku numanyti, jog ji turėjo veikti subjektą per objektą, t. y. aktyvų žmogystės veiksnį per pasyvią josios dalį. Nusidėjimas tegal įvykti vien aktyviame subjekte, bet tik pasyvus objektas tegal tarnauti pagundymo proga. Galutinai nusideda pati žmogystė, kaipo tiksli vienata. Todėl, kuomet Mozė pasakoja, jog Ieva pirma prityrė einančio iš šalies pagundymo ir paskui pati pastojo pagunda Adomui, tai jis tuo apsako didelę moralinę tiesą.

Artimiausia puolimo pasekmė buvo tai, kad Adomas ir Ieva, gyvenusiu rojuje ypatingoje dvasios vienybėje, betarpiškai jos nustojo ir apsiribojo savo įgimties išskirtinumu. Iš čia kilo reikalas papildyti materialiu būdu savo įgimties vienpusiškumą: tokia bent yra prasmė dviem lytims vienijantis kūnu. Bet materiali vienybė negal būt ir iš tikro nėra tobula. Materialiu būdu tėvų vienybė apsireiškia trečiame daikte, kuris jų atžvilgiu ir yra jųdviejų kūdikis. Iš čia žmonijos kilimas kaipo įgimtojo mūsų pasaulio apsireiškimas.

Žmonijos gyvenime vyro ir moters padėjimas pasirodė kaip tik toks, kaip buvo Dievo pranešta Adomui ir Ievai. Vyras ir motė rado čia sau nubaudimą už pirmųdviejų žmonių nusidėjimą. Vyrui teko pakelti visas kovos už būvį sunkenybes. Moteriai gi lemta buvo ypatingai pritirti šeimyniškojo gyvenimo skausmų ir sunkios, paremtos materialia jėga vyro valdžios. Tai yra gyvenimo realizmas ir tai, tik tai, apsako mums Senasis Įstatymas, piešdamas tarpinius vyro ir moters santykius. Bet tai, žinoma, nėra tobulas padėjimas ir jokiu būdu nėra idealas. O jei taip, tai negalima matuoti pastarąjį sulig to, ko esama tikrumoje, nes tai būtų ne tik didelė klaida, bet ir nusidėjimas prieš Šv. Dvasią.

3. Naujojo Įstatymo idealizmas

Senajame Įstatyme gyvenimą valdo realūs gaivalai, o idealas tesiranda pažadėjimų srityje, o Naujasai Įstatymas

uždeda pamatą šitam idealui įvykinti tikrumoje. Ne tai, kas yra, bet tai, kas tur būti, yra gyvenimo norma, todėl ir gyvenimas tur būt perkeistas sulig idealo reikalavimų. Perkeisti laikinąjį materialų ženklą pagal amžinąją dieviškąją idėją, štai, kaip sakyta, pamatinis krikščionybės uždavinys. Šitam tikslui įvyko Kristaus įsikūnijmas, paskui persikeitimas, toliau atpirkimas ir iš numirusiųjų prisikėlimas; galop šitam irgi tikslui atsiėjo Šv. Dvasios nužengimas ir Bažnyčios įsteigimas su visais jos sakramentais.

Sakramentų praktikavimas jau dabar keičia nuodėmingą mūsų tikrenybę į palaimos valstybę. Kiekvienas iš jų vienaip ar kitaip padeda naujo kitokio gyvenimo pradžią — gyvenimo, kuris iš tikro yra priešingybė dabartinio mūsų gyvenimo atžvilgiu. Maitinimasis, pavyzdžiui, yra užmušimas, nes čia aukštesnis gyvis minta žemesnio gyvio gyvybe. Eucharistijos sakramentas deda pamatą tokiam maitinimuisi, kai žemesnis gyvis minta nekruvinu būdu aukštesnės esybės kūnu ir krauju. Panašiai lytiškasis veisimasis yra žudymasis, nes čia individualios vienatos gyvybė tarnauja vien veislės įrankiu. Jungtuvių sakramentas deda pradžią kūniškųjų vyro ir moters santykių perkeitimui: dabar vienijimasis kūnu tur galų gale užleisti vietą tobulam vienijimuisi dvasia. Jungtuvės buvo buvusios ir Senajame Įstatyme, bet tik Naujajame Įstatyme jos įgauna aukštesnę reikšmę. O kad taip iš tikro yra ir tur būti, parodo asmeniškas Idealo įsikūnijimas. Jei artimiausia pirmųdviejų žmonių puolimo pasekmė buvo jųdviejų pasidavimas kūniškiems santykiams, tai išganymo pradžia tegalėjo įvykti vien tada, kai šitie santykiai nustojo turėję savo valdžią. Ir tokią prasmę tur iš tikro nekaltas prasidėjimas ne tik Dievažmogio, bet ir pačios Dievo Motinos. Čia ir atsieina visiškoji moters reabilitacija: kadaise ji pastojo pagundos įrankiu pirmajam Adomui, o dabar jinai pasidarė palaimos nešėja — antrojo Adomo, Dievažmogio Kristaus gimdytoja. Tad žmogystės objektas pasirodė pasyviai palankus ne tik blogybei, bet ir Dievo malonei. Todėl moters pavidale, Dievo Motinos asmenyje, apsireiškė aukščiausias ir gražiausias tvarinijos laipsnis — Dievo Išmintis *(Sapientia, Σοφία)*, kurios pir-

mavaizdis nuo amžių buvo buvęs Dievo esmėje. Užtat ir žmogystės subjektas iš pradžios, aktyviai pritardamas moters gundymui, galutinai nusprendė žmonijos puolimą, o paskui aktyvus jo dalyvavimas pasirodė reikalingas, kad galėtų įvykti žmonijos ir pasaulio atpirkimas. Todėl toji tvarinijos esmė, kuri Dievo Motinos Marijos asmenyje pasiekė aukščiausią laipsnį, turėjo Dievažmogio Jėzaus asmenyje pakęsti atpirkimo mirtį ant kryžiaus. *Sapienti sat!*

Išvartykit visų amžių istorijos lapus, išvaikščiokit visą žemę skersai ir išilgai ir galite būt tikri: niekuomet ir niekur nerasite vyro ir moters santykių atžvilgiu nieko išmintingesnio, nieko padoresnio ir nieko gražesnio už tai, ką mums skelbia Apreiškimas ir krikščionybė. Todėl reikia spręsti vieną iš dviejų dalykų: arba čia glūdi protingas ir teisingas moterų klausimo išrišimas, arba tokio išrišimo visai negal būti. Krikščionybė gal duoti išmintingą šito klausimo išrišimą jau todėl, kad ji tik viena pažįsta tiek giliausias lyčių šaknis, tiek tolimiausią jų tikslą, t. y. jųjų reikšmę bei prasmę. Be to, tik krikščionybė užtektinai ir lygiai skaitosi šitame klausime tiek su tikros realybės apsireiškimais, tiek su liepiamais idealo reikalavimais. Atmeskit pirmąją sąlygą, ir kiekvienas vyro ir moters santykių idealas pavirs fantazija. Pašalinkit antrąją sąlygą, ir išvysit šituose santykiuose vien neteisybę ir prievartą, nes, idealiems reikalavimams nebeveikiant, vyras, kaipo materialiai stipresnis ir moraliai aktyvesnis už moterį, pavergia ją su neišvengiamuoju būtinumu. Atverskit mūsų planetos žemėlapį ir apibrėžkit tas vietas, kur motė džiaugiasi *sulyginant* geresniu padėjimu, ir turėsit įsitikinti, jog tos vietos supuola ribomis su krikščioniškųjų tautų šalimis. Pasakiau „sulyginant", nes krikščioniškasis idealas nėra visiškai įvykintas tikrumoje, o ir tiejie, kurie giriasi krikščionio vardu, toli gražu ne visuomet numano šito idealo prasmę ir didumą.

Vieną dar istorijos paliudijimą įgijo krikščionija: yra tai faktas, kad tik krikščionijoje galėjo ypatingai apsireikšti moters genijus. Kur kitur net abejojama, ar būna genialių moterų, tuo tarpu tik krikščionybė drąsiai teduoda šitan klausiman tvirtinamąjį atsakymą; net daugiau,

kaip pamatysime toliau, jinai skelbia, kad genialių moterų vardas — ištisas legionas, nes tai yra Bažnyčios šventuolės.

4. Apsireiškimas moterų genijaus krikščionybėje

Žinomas yra dalykas, jog kiekvienas genijus yra vienintelis savo rūšyje. Genijus, kaipo toksai, pasižymi visišku individualumu, net tuomet, kuomet jis apreiškia visuotinąsias tiesas. Pigu todėl suprasti, jog moters genijus negal būt vienodas su vyro genijum. Jei iš moters genijaus reikalausime to paties, kuo pasižymi genialus vyras, tai, žinoma, vargu ar atsirastų daug genialių moterų. Bet kaip tik tokie reikalavimai būtų neteisingi, nes genijus ne tik gal, bet ir privalo apsireikšti sulig savo nešėjo individualumo. Vienu žodžiu, moters genijus yra kitoks negu vyro genijus, ir tai aiškiai numatoma nuo pat krikščionijos įkūrimo pradžios, kuomet šventumas pasidarė lygiai prieinamas tiek vyrams, tiek moterims.

Imkime, pavyzdžiui, religiškosios išminties apsireiškimą Evangelijoje. Ne kartą buvau atkreipęs domę į tai, kad Evangelijoj pilną ir griežtą Kristaus išpažinimą daro lygiai šv. Petras *(Mt 16, 16)* ir paprasta moteriškė, kokia buvo Morta, Marijos Magdalietės sesuo *(Jn 11, 27)*. Ypač pažymėtina yra, jog ne Marija Magdalietė, bet jos sesuo vienais su šv. Petro žodžiais skelbia didžiausią Naujojo Įstatymo tiesą apie Kristų: „tu es Christus, Filius Dei vivi" — „Tu esi Kristus, gyvojo Dievo sūnus". Ir vyro genijus, ir moters genijus daro čia tą patį atidengimą, kiekvienas tačiau sau tinkamu būdu. Pirmajame apsireiškia matomoji būsimosios Bažnyčios galva, aktyvus organizatorius, antrajame gi — intuityvus pajautimas moters, besirūpinančios kasdieniniais reikalais ir kovojančios su materialaus gyvenimo priešingumu.

Mortos pavyzdys rodo jau tai, jog motė pajėgia, nors ir kitokiu būdu, pažinti tą pačią tiesą, kurią nuvokia vyro protas; kitaip tarus, vyro išmintis ir moters išmintis yra lygios. Tą pat rodo Marijos Magdalietės asmuo, bet daug iškalbingesniu būdu. Marija Magdalietė, šitas gražiausias moters tipas, buvo savyje apreiškusi visą moters

įgimtį. Joje vienoje tilpo visa moters istorija. Tiek pirmoji, tiek antroji Ieva rado joje skaidrų atvaizdavimą. Iš pradžios valdo ją piktoji blogybė, paskui palaima randa joje sau tinkamą tarnautoją. Todėl Marija Magdalietė yra taip neapsakomai įdomi ir graži. Iš tikro tarp moterų paveikslų, išskyrus Dievo Motiną, nerasime ypatingesnio. Nenuostabu todėl, kad jai leista buvo nujausti giliausias Kristaus dievystės paslaptis. Šiuo žvilgsniu ją drąsiai galima lyginti su šv. Jonu apaštalu, kuris užsitarnavo Erelio vardą už savo amžinybės žvilgsnį. Turiu net įspūdį, jog šitas mylimiausias Kristaus vyras ir šita mylimiausia jo moteriškė stovėjo lygiai arti dieviškųjų paslapčių. Šv. Jonas apaštalas nulenkęs galvą ant Kristaus krūtinės per paskutinę vakarienę klausėsi paskutinių šitos didelės širdies plakimų; gi Marija Magdalietė pirma išvydo Viešpatį jam prisikėlus iš numirusiųjų: „pirmiausia pasirodė Marijai Magdalietei" sako apaštalas Morkus *(Mk 16, 9)*. Ir kartu Kristaus apsireiškimo būdas šv. Jonui ir Marijai Magdalietei visai kitoks. Pirmasis, kaipo vyras, pažįsta ir apsako Gyvąjį Žodį (*Verbum*, Λόγος) visuotinojoje jo idėjoj. Antroji Įkūnytą Žodį pažįsta ir paliudija jo tikrumą amžinojoje jo garbėje ir veik apčiuopiamoje grožėje. Pats šv. Jonas pastebėjo tokį savo ir Marijos Magdalietės skirtumą ir todėl pakartojo šituos Kristaus žodžius: „Nelaikyk manęs!" (Taip sako prisikėlęs Viešpats Marijai Magdalietei). „Aš dar neįžengiau pas Tėvą" *(Jn 20, 17)*.

Šventųjų moterų eilė, prasidėjusi Kristaus gyvenimo laikais, nesibaigia iki šiolei. Yra tai tiek nepaprastas reginys, kad žmonės, pripratę vertinti gyvenimą sulig vidutiniškų jo apsireiškimų, nepajėgia dažniausiai suprasti šito reginio ypatingumo. Žmonija šalia krikščionijos nežino genialių moterų, todėl ji nenor ar negal pripažinti jųjų buvimą vieninteliame Bažnyčios rate. Yra tik keletas išimčių, ir prie tokių, pavyzdžiui, priguli šv. Teresė, kurios genijus pripažįstamas plačiame pasaulyje. Bet kiek yra genialių moterų, kurių net vardas mažai težinomas! Tuo puikiai galima įsitikinti skaitant, pavyzdžiui, Ernesto Hello „Physionomies de Saints". Galima pasakyti, jog Hello mokėjo gal taip kaip niekas kitas, iš tikro genialiai, nuvokti moters genijaus gaivalą. Pasakyčiau net, jog Hello

tik tam ir kalba apie šventąsias moteris, kad uždėtų joms genijaus vainiką. Jis tarytum liudija mums, kad jei ir būna genialių vyrų ne šventųjų, tai moters genijus tegal apsireiškti vien šventumo ribose. Ir tai suprantamas dalykas. Jei moters įgimtį sudaro pirm visa ko intuityvus jausmas, o ne protas, tai aukščiausias jo tobulumo laipsnis būtinai reikalauja, jautulių srityje, visiškos grožės ir visiškos doros. Jei trūksta nors vienos iš šitų sąlygų, apie moters genijų kalbėti jau nebegalima. Hello paveikslai, piešiantieji ar šv. Kotryną Sienietę, ar šv. Gertrūdą, nemažai gal suteikti paliudijimų šitiems išvedžiojimams. Vieną jo posakį matau net reikalą paskaityti ištraukoje, būtent tąjį, kuris betarpiškai liečia mūsų klausimą. „Jei Anelė Folinietė,— sako jis apie savo mylimiausią šventąją,— vietoj to, kad būtų palaimintoji Anelė, būtų turėjusi tą patį genijų, tik pasaulinės pakraipos, tai visos tautos būtų pilnos jos garbės" *(Hello E.* Philosophie et Athéisme.— P. 151.*)*. Neužtenka tad pasakyti, kad esama genialių moterų, reik dar pridėti, kad jos būna doriškai genialios. Iš čia *organiškasis jųjų sąryšis su krikščionybe*. Baigiant bendrąją dalį telieka man konstatuoti, jog motė tur rinktis vieną iš dviejų dalykų: ar genijaus vainikas krikščionybėje, ar visiškas paniekinimas einant prieš jąją. Rinkitės tad, draugės!

II. Išrišimas moterų klausimo smulkmenose

1. Dvasiškoji sritis

a. Meilės problema. Aiškus savaime dalykas, kad toks lyčių supratimas, kokį duoda krikščionybė, gal suteikti tam tikrą, t. y. krikščioniškąjį, meilės problemos išrišimą. Taigi kyla klausimas, kaip krikščioniškai išrišus šitą problemą.

Jei metafiziškai visiškoji subjekto ir objekto vienybė yra tobulo būvio privalumas, tai įgimtajame žmonijos gyvenime visiškoji vyriškio ir moteriškės vienybė tur būt tobulo buvimo idealas. Todėl mums reik išgvildenti, pirma, koks yra šitos vienybės idealas pats savyje, ir antra,

kokia vienybė gal ir privalo būt vykinama jau šito įgimtojo mūsų pasaulio ribose.

Mes jau žinome, jog vienijimasis kūnu įvyko įgimtojoje tvarkoje kaipo puolimo pasekmė; aišku todėl, kad idealas tur būt toksai vyro ir moters vienijimasis dvasia, kuris panaikintų reikalą vienytis kūnu. Bet kaip suprasti šitą pirmu žvilgsniu gana keistą idealo reikalavimą? Žinoma, čia neužtenka teoriškai niekinti kūną, kaip, pavyzdžiui, daro stoikai. Kūnas yra pirm visa ko faktas, o be to dar — didelė gamtos jėga, kurią panaikinti niekinimu ne tik negalima, bet ir nėra reikalo. Kai dėl krikščionybės, tai ji kelia kūno klausimą visai ypatingai: ne naikinti ir ne niekinti, sako jinai, reik kūną, bet jį suvaldyti ir pakeisti. Įgimtoji kūno forma tėra vien nuodėmingos tvarkos padaras, bet kūnas pats savaime nėra dar pikta substancija arba esmė. Iš pradžios suvaldyti blogus kūno palinkimus, paskui pakeisti jo buvimo formas pagal dieviškąją idėją ir galop įvesti į amžinybės tvarką, štai ko reikalauja krikščionybės idealas ir ką vykina Bažnyčia sakramentaliame savo gyvenime.

Eucharistijos paslaptyje materija keičiama, panašiai kaip buvo pakeistas Kristaus kūnas ant Taboro kalno. Tolesnė pasikeitimo pasekmė yra prisikėlimas iš numirusiųjų, lygiai taip, kaip tai atsitiko su Kristaus kūnu. Čia, šitame prisikėlime įvyko visiškas materialaus kūno supuolimas su amžinąja dieviškąja idėja. O tai, kas įvyko individualiai Kristaus asmenyje, tur įvykti visuotinai, visoje žmonijoje ir visame pasaulyje, per Bažnyčios veikmę. Šitam tikslui prirengiamai tarnauja visi sakramentai, o visuotinasis prisikėlimas iš numirusiųjų tur šitą tikslą įvykinti iš vieno pasaulio galo iki kitajam. Tuomet ateis Dievo karalija, kame nereik nei vesti, nei gimdyti, nes tarp visų užviešpataus visuotinis šventųjų bendravimas, kame ir žmonijos subjektas, ir objektas, vyriškis ir moteriškė, bus tobulai suvienyti, kaip dvi esybi vienų vienoj visuotinėje substancijoje. Šitoks krikščionybės idealas. Ar jo įvykinimas yra tolimas, ar artimas atsitikimas, doros žvilgsniu nėra svarbu. Etikos dalykuose žmogus privalo taip elgtis, tarytum idealas betarpiškai turėtų įsiviešpatauti tikrumoje. Tuomet gyvenimo realizmas ir laikinos

sąlygos kuo mažiausiai pajėgs sudrumsti žmogaus sąžinę tuom, kas eina iš įgimtojo pasaulio nuodėmingumo.

Apsistojau kiek ilgiau prie kūno pakeitimo idėjos, nes nuo šitos idėjos supratimo labai priklauso meilės problemos išrišimas. Jei kūnas amžinoje savo esmėje neįveikiamas ir nekeičiamas, kaip įsivaizduoja visokie materialistai, tai, žinoma, kalbėti apie vienijimosi kūnu apmainymą vienijimusi dvasia būtų tiesiog beprasmiška. Tuomet kūnų santykiai būtų paprasta norma, ir apie jokią individualią meilę svajoti nereiktų. Tokių svajonių ir iš tikro tuomet nebūtų. Tačiau individuali meilė esti, nors ir netobula, o šitos meilės apsireiškimuose, kaip pritariama, žemesnė kūno energija virsta aukštesne dvasios galybe, kuri pajėgia, jei ir neilgam laikui, pakelti įsimylėjusius į tobulesnę dvasios sritį. Iš čia kyla, kaip aiškina Solovjovas, mylimojo asmens idealizavimas, t. y. jo matymas amžinosios idėjos šviesoje. Materijai keičiantis pagal idėją, materiali tvarka pakeliama į amžinybės sritį ir todėl numatoma *sub specie aeternitatis* [1].

Pigu pažymėti, jog meilės jausmai ir estetikos emocijos tur tarp savęs daug bendro, galima net pasakyti — bendrą šaltinį. Tai, kuom yra dailė viso materialaus pasaulio atžvilgiu, tuom yra meilė vieno kitos lyties asmens, kūniškai apreikšto, atžvilgiu. Juk ir čia, ir ten materija, arba ženklas, keičiama pagal idėją, nors ir įvairiu būdu. Todėl meilės dalykai sulošė tokią milžinišką rolę poetinėje visų amžių kūryboje. *Manau net, jog nesuklysiu, jei aptarsiu meilę kaipo estetiškąją emociją, kuri nustato tarp dviejų skirtingos lyties asmenų dvasios bendravimą, keičiantį kūno santykius pagal aukštesnę šitokio bendravimo idėją.* Prityrimas, kurį gauname dairydamiesi gyvenime, tai mums geriausiai patvirtina. Žmonės, kurie ieško tik savo kūno pageidimų patenkinimo, paprastai nepažįsta meilės jausmų. Ir atbulai, žmonės, mokantieji pritirti ir savyje auklėti skaisčią meilę, nėra palinkę ieškoti kūno santykių. Jei gyvenimo realizmas verčia ir šitą žmonių rūšį mokėti jam duoklę, tai šitas atsitinka vien individualiai, teisėtos šeimynos ribose, kurios pačios savaime, t. y. per paties gyvenimo išmintį, suvaržo kūno santykius minimumo norma. Tuo tarpu pir-

mosios rūšies žmonės niekuomet nežino ribų savo pageidimams ir vadovaujas kūno santykiuose maksimumo norma, neturėdami jokio supratimo apie tikrąją meilę.

Tikrai sakant, kūnų vienijimosi pakeitimas meilėje tėra vien prirengiamas, lygiai taip pat kaip dailė vien tik prirengiamai keičia medžiagą pagal idėjos esmę. Teisingiau net būtų tarti, jog įgimtojoje tvarkoje žmogaus veikimas kultivuoja materialius santykius sulig proto idėjos reikalavimų. O proto idėja tėra tik dieviškosios idėjos atspindys, jos anticipacija arba pasiskolinimas. Galutinis tikslas pasiekiamas tik tuomet, kuomet dieviškoji idėja įsikūnija per žmogaus proto idėją materialioje tikrumoje ir keičia pastarąją amžinan stovin. Todėl meilė yra pereinamas žmogaus kultūros stovis, kuris įgauna tikrą prasmę kitame, aukštesniame stovyje, kas ir atsitinka sakramentaliame Bažnyčios gyvenime. Tai, ką meilė tik kultivuoja, jungtuvių sakramentas užtvirtina kaipo laimėtą jau pasekmę ir įveda į viršįgimtąją amžinybės tvarką. Tik čia įvyksta visai tikras ir pastovus kūnų santykių pasikeitimas. Tokia yra jungtuvių sakramento reikšmė. Be šito sakramento meilė liktų sentimentaliu idealizmu, kuris iš tikro neturėtų jokios realios prasmės. Iš kitos pusės, jungtuvių sakramentas negalėtų vykintis, jei nebūtų meilės žmonių gyvenime, nes kitaip jo vykinimas tebūtų vien dieviškoji prievarta; juk žinomas yra dalykas, kad žmogus negal būt išganytas prieš savo valią: paradoksas sako, jog čia Visagalis virsta bejėgiu.

Nebegalėdamas ilgiau užsiimti meilės problema, kuri iš tikro yra labai plati, išvesiu toliau vien keletą nuoseklybių iš to, kas anksčiau pasakyta.

1. Meilės problema tegal rasti protingą išrišimą vien sakramentaliame Kristaus Bažnyčios gyvenime.

2. Tik katalikiškoji Bažnyčia tur tikrą jungtuvių sakramento supratimą, iš principo neskirdama susijungusiųjų meilės pasižadėjime.

3. Tiek vedimas, tiek tekėjimas be meilės yra pasibjaurėjimo vertas dalykas, kuris prisigretina prie nedoro pasielgimo.

4. Tikra meilė yra viena iš būtinųjų visuotinosios pažangos sąlygų; todėl reik stengtis pramokti idealiai mylėti ir vienkart įgytą meilę tinkamai kultivuoti.

b. Natūralus moterų pašaukimas bei uždavinys. Anksčiau nurodžiau meilės prasmę bei reikšmę apskritai; mums gi svarbu ir pažinti, kokią rolę lemta moteriai joje lošti. Kaip pamatysime vėliau, šita rolė nurodys mums moters pašaukimą bei uždavinį ne tik kultūriniame, bet ir bažnytiniame gyvenime.

Meilėje, kaip galime jau žinoti, esama trijų elementų: pirma, dieviškoji amžinybės idėja, antra, protingoji žmogaus forma, ir trečia, reali žmogaus materija. Ir štai vyras, kaipo aktyvus veiksnys, gamina protingojoje formoje meilės idėją; gi motė, kaipo pasyvus veiksnys, vykina pagamintą jau idėją materialiojoje žmogaus esmėje, teikdama pastarajai grožės privalumus. Nesunku pastebėti, jog šitoks vyro ir moters bendradarbiavimas yra ne kas kita kaip psichiškas fiziologinio dėsnio apsireiškimas, kuriame tasai dėsnis įgauna jau aukštesnę formą. Ir iš tikro, visas fiziologinių santykių procesas tarnauja veislės idėjai. Aktyviai gaminančiu veiksniu yra čia vyras, gi motė esti pasyvi idėjos nešėja. Ar ne toks pat yra psichinis vyro ir moters santykis? O jei taip, tai tikras yra dalykas, kad ir kiekviename kuriamajame darbe tiek vyras, tiek motė veikia sulig psichinės ir fizinės savo organizacijos. Kitais žodžiais, vyro ir moters santykiuose fiziologiškoji, psichiškoji ir dvasiškoji tvarka, visos trys apreiškia priežastingą analogiją. Dėl fiziologinių funkcijų negal kilti abejojimų, nes jos aiškios pačios savaime. Jei todėl iš kito galo, t. y. dvasiškosios kūrybos srityje, rasime panašumo apsireiškimų, tai reikš, kad visa palyginamoji mūsų schema yra tikra.

Kad įsitikintume, jog taip iš tikro yra, pasistenkim suprasti keletą tipiškų apsireiškimų moterų gyvenime.

Pastovumo principas gyvenime yra protas, tikriau sakant, jo turinys — idėja. Nepastovumo veiksnys yra jausmas, teisingiau, jo apsireiškimai — ūpas bei užgaidos. Pastovumas įgyjamas aktyvumu, gi pasyvumas yra nepastovumo priežastis. Motė, kaipo mažiau už vyrą aktyvi ir daugiau linkusi vadovautis jausmu negu idėja, sulig savo įgimties pasižymi mažesniu pastovumu negu vyras. Pasakiau „sulig savo įgimties", nes tikrumoje gal atsitikti ir iš tikro neretai atsitinka, kad motė pastovumo

žvilgsniu aplenkia vyrus, bet tai yra jau gyvenimo sąlygų ir išauklėjimo apsireiškimas. Tačiau gerai žinomas yra dalykas, jog motė sulig savo psichinių palinkimų ieško atmainų. Motė lengviau pasiduoda tiek blogoms, tiek geroms įsravoms. O visa tai reiškia, kad motė neturi tvirtų nuosavų idėjų. Ji tarytum tikisi jų pasigauti iš šalies. Iš čia išeina, jog motė, linkusi prie atmainų, pajėgia toli nužengti keisdamasi tiek blogon, tiek geron pusėn. Yra prityrimo dalykas tai, kad motė materialioje gyvenimo srityje gal pulti žemiau negu vyras ir gal pakilti aukščiau negu jisai. Pirmą kartą ištvirkimas padaro iš jos irstantį lavoną, kame nebesama jokios gyvenimo idėjos, antrą kartą, pasiduodama aukštesnei idėjai, ji virsta puikiu žiedu, matomai žėrinčiu dangaus grože. Estetikos žvilgsniu pasaulyje nėra nieko labiau stokojančio grožės už iširusią moterį ir nėra nieko gražesnio už moterį, tarnaujančią aukštesnei, pavyzdžiui, žalių rūtų, idėjai, nes niekur ideali pirmapradė neapsireiškia taip regimai ir nujaučiamai kaip moteryje.

Tai skaudūs kontrastai, bet imkim paprastą gyvenimą, ir čia tą patį išvysim. Ką reiškia moterų savitarpis pamėgdžiojimas madose, kurios sulig savo esmės negal būt gražios ir pastovios? Ką reiškia tasai skolinimasis iš vaivorykštės dažų, iš gėlių — kvepalų, iš paukščių — plunksnų; iš vieškelių — dulkių? Nesunku suprasti, jog visa tai reiškia idėjos stoką ir idealios savo vertės nesupratimą, dargi atmainų ieškojimą ten, kame jos neturi jokios prasmės. Eidamas tolyn pažymėsiu tik, kad, matydamas šitokius apsireiškimus, nesu linkęs peikti moterį už du dalyku,— už pageidavimą būti gražia ir už norą patikti vyrui. Bet kaip tik abu tuodu tikslu nėra pasiekiamu paminėtais įrankiais, pirmas — tikros estetikos atžvilgiu, antras — doro, susipratusio vyro atžvilgiu. Iš kitos pusės, istoriškai žinomas yra dalykas, kad jokia svarbesnė idėja neturėtų gyvastingumo ir nerastų įvykinimo gyvenime, jei prie to neprisidėtų savo uolumu tos pačios moters, kurios stagnacijos metu ieško, kaip paskandinus amžinybės ilgėjimąsi tuščiausiuose gyvenimo daiktuose. Visuotinojo sustingimo metu moters greičiau už vyrus pasiduoda naujų idėjų žadinimams, o vienkart pasižadėju-

sios joms tarnauti, jos greit keičiasi savo viduje sulig idėjos esmės ir apreiškia tikrumoje visai realių naujų vaisių. Galima net be paklaidų matuoti idėjų gyvastingumą sulig to, kiek jos randa pritarimo moteryse. Ir tai nėra nei kiek stebėtinas dalykas. Idėja pati savyje, t. y. kaipo abstrakti esmė, nepajėgia pakeisti gyvenimą, jei jo gelmėse nesama pasyvaus gaivalo, linkusio jai pasiduoti ir sulig jos keistis. Tiktai tokia vidaus sutartinė tarp aktyvaus ir pasyvaus veiksnio gamina didelius daiktus. Ir štai pasirodo, jog, šitai sutartinei įvykus, iš tikro kuriančioji jėga yra ne aktyvus veiksnys, bet pasyvusis. Pirmojoje dalyje buvau pažymėjęs, jog pasyvumas nereiškia dar veiklumo stokos; pasyvus veiklumas gal būt lygiai didelis, kaip ir aktyvusis,— tik jam akstinu tarnauja jausmas. Dabar pridėsiu, jog pasyvusis gaivalas veiksme yra didžiausia kūrimo jėga, be kurios niekas nusiduoti negal. Kultūra privalo mums patarnauti paaiškinimo pavyzdžiu. Plačiąja prasme kultūra yra materialaus dalyko kultivavimas sulig nematerialios idėjos. Idėja, be abejo, yra čia aktyvus veiksnys, bet dar tai nereiškia, kad jinai yra kuriantysis gaivalas. Paimkim, ūkininkas kultivuoja dirvą, turėdamas omenyje ekonomišką-ją idėją. Jis aktyviai vartoja įvairius įrankius dirvai dirbti, bet kuria ne jis, o pati gamta, t. y. pasyvus veiksnys, pasidavęs kultūrai. Panašiai ir visai tiksliai pasidalina rolėmis vyras ir motė dvasios kultūroje, būtent: *vyras aktyviai gamina idėją tiesoje, motė kuriamai ją vykina grožėje. O abudu kartu privalo tarnauti vienam dideliam tikslui vykinti labą per tiesą grožėje.* Kiek nurodytoji čia moters rolė atsako jos fizinei ir psichinei organizacijai, rolė šita yra jos pašaukimas; o kiek šita rolė, sąmoningai numanoma, privalo būt pildoma, kad būt pasiektas galutinis tikslas, ji yra moters uždavinys.

Tiek gamtos mokslas, tiek spekuliatyvi psichologija, istorija ir religija, man matos, patvirtina aukščiau apribotą moters rolę. Visose gyvenimo srityse motė yra sau pačiai tikra ir visuomet esybiškai vienoda. Taip yra nuo to laiko, kai vyras ir motė atsirado šioje ašarų pakalnėje, ir taip bus, kol šita pakalnė nevirs amžinųjų žiedų vieta...

c. Tam tikras moterų lavinimas. Neabejotinas pedagogikos principas yra tai, kad auklėjimas privalo griežtai atitikti auklėtinio pašaukimą bei uždavinį. Šitą principą reik taikyti ir moterų lavinimui. Galutinis žmogaus tikslas tegal būt įvykintas vien veikiant sutartinėje vyrui ir moteriai. Aišku todėl, jog šitas uždavinys reikalauja, kad vyras būtų tikru vyru, gi motė — tikra moterimi. Taigi lyčių atžvilgiu pedagogika privalo auklėti vyre vyriškumą, moteryje — moteriškumą. Tai būtina auklėjimo formali sąlyga. Tačiau nereiktų tai fiziologiškai suprasti. Auklėjimas yra savo rūšies kultūra, kuri kultivuoja fizinę žmogaus pusę sulig aukštesnės idėjos. Sakydamas, jog pedagogika privalo auklėti moteryje moteriškumą, turėjau vien omenyje, jog auklėjimas privalo geriausiai paruošti moterį tikrajai meilei. Reiškia tai pirm visa ko, kad auklėjimas tur vystyti moteryje palinkimą prie askezės. Gerai suprantama askezė yra tai kūno valdymas ir kultivavimas sulig aukštesnės, keičiančios materiją, idėjos. Be šitos sąlygos tikra meilė visai nepasiekiama. Antra vertus, auklėjimas privalo auginti moteryje tas dvasios ypatybes, kurios papildo vyrų psichologiją ir todėl tarnauja patikimo sąlyga. Kad tikra meilė galėtų žydėti, vyras ir motė, be abejo, tur dvasiškai viens antram patikti. Todėl ir nelaikau peiktinu dalyku tiek vyro, tiek moters noro išauklėti savyje tuos pozityvius privalumus, kurie patinka priešingai lyčiai. Dvasios stiprumas ir aiškus, idėjos užgrūdintas protas, štai kas patinka vyre išmintingai moteriai. Iš kitos pusės, dvasios švelnumas ir doros idėja kūno apreikšta, štai kas sudaro moteriškumo gaivalą ir kas iš tikro patinka išmintingam vyrui. Bet ir čia, ir ten reikalingas valios tvirtumas, askezės išauklėtas. Valios tvirtumas vyre ir moteryje priguli nuo įvairių veiksnių. Vyro gyvenime sprendžiamąją rolę lošia tvirti idėjiniai įsitikinimai, moters gyvenime — pastovūs asketiškieji palinkimai. Todėl vyrų auklėjimas apskritai privalo būti daugiau abstraktus filosofinis, gi moterų — daugiau konkretus estetinis. Ir vėl pabrėžiu, jog doros žvilgsniu tiedvi pakraipi privalo susieiti valios tvirtume. Taip atrodo moterų auklėjimo klausimas meilės šviesoje.

Tuo tarpu gyvenimo realizmas brėžia, kaip žinome, gana siauras ribas vykinimui galutinio meilės tikslo. Iš čia kyla teisėtos šeimynos reikalingumas. Meilė ir šeimyna esti tokiuose santykiuose kaip, pavyzdžiui, žiedas ir vaisius. Žiedas tur idealią grožės vertę; vaisius — utilitarią naudos reikšmę. Tačiau ne vaisius, bet žiedas yra aukščiausias gyvenimo apsireiškimas. Vaisius tik tiek yra naudingas ir reikalingas, kiek žiedo stovis nėra pastovus; bet įsivaizduokim tik, kad žiedas pasiekė jau amžinybės pastovumą, ir vaisius pasirodys visai nereikalingas, nes jis ne amžinos grožės, bet laikinos naudos yra nešėjas.

Skaitantis todėl su realiu šeimynos reikalingumu, privaloma rūpintis, kad tie žiedai, kurie nepajėgia išlikti amžinybės stovyje, atneštų kuo naudingiausių vaisių. Šiuo žvilgsniu reik atsiminti, jog motė ne tik duoda gyvenimo pradžią naujoms kartoms, bet teikia joms pamatinę gyvenimo pakraipą, nuo kurios žymiai priguli visa istorijos eiga. Čia negalima perdėti, vertinant moters rolę, ir negalima niekuomet padėti užtektinai rūpesčių, kad ji būt prirengta šitai rolei geriausiai vykinti. Jei nėra lengvas dalykas nutiesti gerą tiltą ar pastatyti gražius namus, tai kiek sykių sunkiau yra padaryti iš kūdikio, gimusio su visais gyvulio palinkimais, tikrą žmogų, auklėjant jo sielą. Vienu žodžiu, šeimynos motė tur būt pedagogė. Tiesa, pedagogikos srityje motė pasižymi dideliais intuityviais gabumais, tačiau žinomas yra dalykas, kad ji tur irgi užtektinai aklo moterystės instinkto, kuris ne visuomet yra naudingas naujos kartos auklėjime. Kad padarytų intuityvius savo gabumus sąmoningus ir išsižadėtų aklo instinkto ekscesų, motė privalo tam tikrai lavintis. Ir jei nemažas mokslas reikalingas yra inžinieriui ir architektui, tai atitinkamas mokslas moteriai yra dar reikalingesnis, nes jo pritaikinimo dalykas yra daug svarbesnis. Šituo žvilgsniu pasakysiu net, kad moters reikalauja daugiau mokslo negu vyrai. Suprantamas savaime dalykas, jog tasai mokslas paliečia pirm visa ko pedagogikos sritį ir surištus su ja dalykus. Žinoma, bendras minimalus išsilavinimas reikalingas yra ir be to.

Einant prie moterų veikimo kultūros ir Bažnyčios srityje, atsiminkime, kad moters realiai vykina idėjas gyvenime, taip sakant, įkūnija jas tikrumoje. Jos realizuo-

ja visuotinės pažangos pasekmes, ir kartu tarnauja pagrindu naujiems pirmyneigos žingsniams. Šituo žvilgsniu motė reikalinga yra humanitariškų mokslų, kaip, pavyzdžiui, literatūros, filosofijos, istorijos, sociologijos ir šiaip jau visuomeniškųjų mokslų.

Dėdamas krūvon anksčiau pasakytąjį apie moterų lavinimąsi, galiu aptarti bendras jo taisykles taip:

1) kad išauklėtų savyje tikrą moteriškumą ir tarnautų tikros meilės tikslams, moters privalo taikyti etiką estetikoje;

2) kad prisiruoštų prie moterystės, jos privalo lavintis pedagogikos srityje;

3) kad suloštų savo rolę istorijoje, jos tur eiti humanitariškus mokslus.

Be to, nereik užmiršti, jog bendras vidutinis lavinimasis nestato jokių ribų apsipažinimui su visokiais mokslais. Gi ypatingi moterų gabumai įvairiose srityse ne tik gal, bet ir tur būt lavinami tam tikrų aukštesniųjų mokslų įstaigose. Sulig teisybės moteriai negal būt uždraustas joks mokslas; tačiau pigu suprasti, jog nėra pageidaujama, kad motė eitų kokį mokslą, neatitinkantį apskritai moterų pašaukimo ir uždavinio, nesant tam užtektinų priežasčių. Draudimas tačiau tokiais atvejais įžeidžia žmogiškąją moterų vertę ir todėl negal būt vartojamas. Iš tikro jis ir nereikalingas, nes laisvoje ir normalioje visuomenėje visos jėgos geriausiai prisitaikina prie gyvenimo reikalavimų sulig savo įgimties.

Galop keletas žodžių apie koedukacijos klausimą, arba apie bendrą vyrų ir moterų mokinimą. Žinoma, jog vieni griežtai kovoja už, kiti — prieš koedukacijos idėją. Tuo tarpu negalima sutikti nei su vienais, nei su kitais. Koedukacija, kaipo tokia, tur vieną labai gerą privalumą: ji mokina vyrus ir moteris tikrai žmogiškai apsieiti su savim, bendrai augant ir bendrai lavinantis. Nemokėjimas tikrai žmogiškai apsieiti yra viena iš didžiausių ydų vyrų ir moterų santykiuose. Tačiau koedukacinė mokykla tik tuomet pajėgia ištaisyti šitą didelę mūsų gyvenimo ydą, jei ji iš tikro pavyzdingai yra pastatyta. Kitaip ji ne tik nepataiso minėtų santykių, bet gresia daugybe naujų pavojų. Todėl silpnoje mokykloje ir net vidutiniš-

kai pastatytoje koedukacija nėra pageidaujama. Bet ir koedukacinėje mokykloje privaloma taikintis prie vyrų ir moterų ypatybių, įvedant mažesnę ar didesnę specializaciją tam tikromis aplinkybėmis. Bet tai jau technikos klausimas.

Aukščiau padaryti patėmijimai apie koedukaciją paliečia vien žemesnę ir vidutinę mokyklą, nors ir nelygiai ir nevienodai kiekvieną. Atbulai, jie beveik visai nepaliečia aukštesniųjų mokslo įstaigų. Prieš įvedimą čion koedukacijos sunku rasti užtektinai rimtų prieštaravimų.

2. *Politinės moterų laisvės*

Politinės teisės nustato žmonių santykius su valstybe. Šioji tur savo tikslu vykinti visuomenėje tvarką bei laisvę. Valstybė, kaipo tokia, tur formalią reikšmę. Materialiu žvilgsniu ji nevykina jokių pozityvių žmogaus uždavinių. Valstybė privalo vien pagaminti tam tikras sąlygas galutinajam žmonijos tikslui pasiekti. Betarpiškai šitas tikslas vykinamas religijos srityje, arba per Bažnyčios veikimą. Kaip valstybė tur vien formalią reikšmę, taip Bažnyčia absoliučią reikšmę žmogaus gyvenime. Iš kito galo, tiek formali, tiek absoliuti žmogaus veikimo sritis reikalingos yra materialaus pamato. Juom ir tarnauja ekonominių santykių organizacija. Ir šitos srities atžvilgiu valstybė pildo formalią rolę: ji privalo apsaugoti žmonių laisvę ir tvarką jų gyvenime, neleisdama materialiam ekonomikos gaivalui jas paglemžti.

Iš tyrinėjimų dvasinės srities, arba moters santykių su krikščionybe, žinome, jog motė tur visuotinėje pažangoje savo nuosavą rolę, kurios nepajėgia pildyti patys vyrai. Iš čia išeina, kad ir valstybė privalo lygiai tarnauti tiek vyrams, tiek moterims, t. y. lygiai teikti tvarkos bei laisvės gėrybes. Apsaugojimui laisvės bei tvarkos tarnauja du dalyku: kiekvieno piliečio priedermė pildyti tvarką ir kiekvieno piliečio teisė naudotis laisve. Kiekvienas pilietis yra skirtingas individas, turintis asmeniškus savo reikalus ir uždavinius, o kadangi visi žmonijos individai yra lygūs, nors įvairūs, visi privalo džiaugtis lygiomis teisėmis. Pažymėtinas yra dalykas, kad ly-

gios teisės saugoja ne individų vienodumą, bet kaip tik anaiptol — jųjų įvairumą. Lygios teisės leidžia kiekvienam piliečiui pildyti, sulig skirtingo savo pašaukimo, asmeniškąjį uždavinį visuotiniame žmonijos gyvenime. Tikriausiu įrankiu laisvei ir lygybei pasiekti yra aktyvus dalyvavimas politiniame gyvenime, arba, tikriau sakant, dalyvavimas valstybinės valdžios sudaryme. Kiekvienas pilietis privalo turėti progos savo balsu prisidėti prie sudarymo tokios daugumos, kuri geriausiai saugotų jo reikalus. Šitam tikslui pasiekti istorija iš lengvo pagamino konstitucinių bei parlamentarinių garantijų sistemą.

Kalbai einant apie politines moterų teises, tikrai sakant, turimos pirm visa ko omeny teisės, leidžiančias moterims aktyviai dalyvauti nustatyme šitų konstitucinių bei parlamentarinių garantijų. Prisilaikant pažiūrų, kurias esu išdėstęs dėl moterų klausimo apskritai, nėra sunku nuspręsti tvirtinamai, kad moterims pridera politinės teisės. Jei moters, sudarydamos visą žmonijos pusę, tur šeimynoje, visuomenėje ir apskritai kultūroje sau tinkamą pašaukimą ir uždavinį, kurio nepajėgia atlikti vyrai, tai, aiškus dalykas, joms tur būt leista prisidėti prie valstybės gyvenimo tvarkymo taip, kad ji pateiktų tam tikras sąlygas, geriausiai tinkančias laisvam ir vaisingam moterų veikimui. Kalbama kartais, kad moterų reikalams gal gerai atstovauti vyrai. Jei taip iš tikro ir būtų, tai dar nereikštų, kad pačios moters negal dar geriau atstovauti nuosaviems reikalams. Tikslingiau tad šitas teises joms ir užleisti.

Jurisprudencijos moksle žinomas yra dalykas, kad neteisingas yra toks piliečių stovis, kame jie tetur priedermes, bet neturi teisių, arba atbulai — tetur teises, o neturi priedermių. Piliečiai, teturintieji vien priedermes, virsta vergais, gi turintieji tik teises galų gale tampa visuomenėj dykaduoniais nenaudėliais. Jei moters, kaip matėme, tur savo pašaukimą bei uždavinį viešame žmonijos gyvenime, tai jos, be abejo, negal būti paliuosuotos nuo visuomeninių priedermių. Bet reikalauti iš jų šitų priedermių pildymo galima vien tuomet, kuomet vienkart joms pripažįstamos pozityvios teisės būti laisvais ir sąmoningais visuomenės ir valstybės individais, kitaip

sakant, tikromis pilietėmis. Vienu žodžiu, moters ir vyrai privalo turėti lygias politines teises, sudarančias tinkamas sąlygas savo uždaviniui išpildyti.

Čia reik gerai suprasti vieną dalyką. Lygios teisės uždeda lygias priedermes, nors ir nevienodas. Vienodos vyrų ir moterų teisės gali ir privalo tarnauti įvairiems uždaviniams, t. y. vyrai ir moters suvaržyti yra lygiomis priedermėmis tarnauti tiems skirtingiems uždaviniams, kuriuos uždeda jiems vienų ir kitų pašaukimas. Taip suprantant politines teises ir viešas priedermes, naivus atrodo argumentas, kad moters negal turėti lygių su vyrais priedermių, kadangi jos nepajėgia pildyti tuos darbus, kurie tinka vien vyrų privalumams. Pavyzdžiui, jos nėra skirtos savo įgimtimi ginti tėvynę ginkluota ranka. Iš tikro iš jų ir negalime šito reikalauti. Bet suprantamas dalykas, tai dar nereiškia, kad jos privalo būti paliuosuotos nuo visų verčiamųjų darbų ir net nuo sunkių aukų tėvynės naudai. Pasakysiu daugiau, pripažinus moterims lygias su vyrais teises, bus visai nuoseklu ir teisinga reikalauti iš jų privalomų darbų, kai tik visuomenės naudos atžvilgiu tai bus neišvengiama. Pavyzdžiui, būtų visai tinkamas dalykas, kad besiformuojanti Lietuvos valstybė patrauktų prie kultūrinio darbo visas tas moteris, kurios apribotame amžiuje nepildo jokių atitinkančių tikrąjį savo uždavinį darbų ir lieka neištekėjusios. Ištekėjusios moters privalo būt paliuosuotos nuo visokių darbų dėl dviejų motyvų. Pirma, šeimynos motė nepajėgia tiksliai pildyti jokių pašalinių darbų be nuoskriaudos savo šeimynai. Antra, pats moterų darbavimasis šeimynoje jau kaipo toks tur aukštą viešo gyvenimo reikšmę. Stipri, t. y. moraliai ir materialiai suorganizuota šeimyna yra, be abejo, pastoviausias viešo gyvenimo pamatas. Tėvų autoritetas ir skirtumoje motinos darbas yra lygiai būtini veiksniai šeimynai palaikyti. Todėl, jei šeimyna tur viešą reikšmę, o iš kitos pusės, moters darbas šeimynoje yra materialus jos pamatas, tai reik nuosekliai pripažinti moters darbui šeimynoje viešą reikšmę. Kadangi iki šiolei vyras vienas paprastai atstovavo šeimynai viešame gyvenime, moters rolė joje negalėjo įgyti užtenkamą įvertinimą visuomenės reikalų atžvilgiu ir suteikti moterų darbui šeimynoje viešo veikimo privilegijas. Reakcinės inercijos

stumiamos moters, kovodamos už politines savo teises, paprastai yra linkusios žiūrėti su tam tikru paniekinimu į šeimyniškas priedermes ir kartu stengias prilygti vyrams viešuose jų darbuose. Iš principo moteriai negal būt draudžiamas joks žmogaus užsiėmimas, neturintis neskiriamojo sąryšio su priešinga lytimi (pavyzdžiui, kunigystė). Tačiau moters privalo gerai suprasti, kad visuomeniškos jų rolės iškėlimas priguli ne nuo to, kiek bus moterų inžinierių, advokačių, gydytojų, architekčių, profesorių, ministrių, bet nuo to, kiek bus viešai įvertinta moterų rolė šeimynoje, nes visuomet didžiausioji moterų dauguma įgimtu dėsniu liks darbščiomis šeimynos bitėmis. Žinoma, tikros pažiūros į šeimynos gyvenimą tegal būt nustatytos vien tuomet, kuomet moters gaus politinius įrankius iškelti aikštėn visuomeniškąją savo pašaukimo rolę šeimynoje. Tuomet irgi moters pajėgs susieti šeimynos gyvenimą su platesnės kultūros reikalais. Politinės moterų teisės netur stumti jas vidutiniškai daryti tai, ką visai gerai gal išpildyti patys vyrai. Šitos teisės tur paraginti moteris tarnauti tikram savo pašaukimui. Teisių lygybė privalo raginti kiekvieną būti savimi, o ne pamėgdžioti viens kitą. Tiktai tokiomis aplinkybėmis moters su tikra tiesa gal pasakyti vyrams: Jūs negalite mums atsakyti lygių politinių teisių, nes mes pildome tai, ką jūs visai nepajėgiate daryti. Individualios teisės tuom ir pamatuojamos, kad kiekvienas individas yra iš tikro vienintelis toks.

Atsitinka, kad prieš politines moterų teises kelia ne principinius argumentus, bet praktikos neparankumus. Nors pastarieji motyvai gal būt kartais visai realūs, tačiau tai neatmaino padėjimo. Jei iš principo moterims pridera politinės teisės, tai visuomenės bei valstybės tiesioginė priedermė tur būti neatidėliojamas stengimasis pašalinti kliūtis, kurios trukdo moterų teisių vykinimą tikrumoje. Vienu žodžiu, praktika privalo būti sutaikinta su teorija.

3. *Ekonominis ir šiaip produktyvus moterų triūsas*

Nustačius politines moterų teises, nėra sunku aptarti moterų rolę ekonominiame visuomenės gyvenime. Ekono-

minis triūsas apskritai tur uždavinį palaikyti ar pagerinti materialiąją žmogaus gyvenimo pusę. Ekonominiame triūse dalyvauja ir privalo dalyvauti tiek vyras, tiek motė, tačiau dažniausiai jų dalyvavimas yra nevienodas. Paprastai vyro triūsas yra susijęs su socialine visuomenės organizacija, o moters triūsas — su materialiu šeimynos gyvenimu. Produktyviu savo darbu tėvas paprastai teikia šeimynai gyvenimo lėšas, o motina jo darbo vertę taiko prie naminių reikalų, teikdama materialioms gėrybėms pavartojimo formą. Toks darbo padalinimas yra visai natūralus ir atitinka tiek vyro, tiek moters įgimtį. Nelaimei, paprastai šito padalinimo prasmė bei reikšmė nėra gerai suprantama. Galutinio materialaus tikslo atžvilgiu vyro ir moters darbas yra lygiai reikalingas ir todėl tur būti lygiai vertinamas ir apmokamas. Kad vyro darbas yra mokamas, visi žino, bet tariamai kitaip yra su moterų darbu, ir čia kyla materialinio moterų padėjimo neaiškumas, kuris daro labai dažnai jų gyvenimą gana keblų. Kaipgi yra tikrumoje?

Kiekvienas naudingas ir reikalingas visuomenei darbas užsitarnauja materialinio atlyginimo ir moralinio įvertinimo. Vyras už savo darbą gauna sau užmokestį, bet kartu, viešai atstovaudamas šeimynai, jis gauna savo vardu irgi užmokestį už savo žmonos darbą šeimynoje. Jis, taip sakant, jungia savo asmenyje visas ekonomines šeimynos asmenų teises, tarp kurių pirmoje eilėje stov motinos teisės, o paskui ir vaikų. Todėl, gaudamas iš visuomenės lėšas savo gyvenimui, vyras gauna kartu lėšas, kurios natūralia teise jam nepriguli, nes privalo eiti žmonos ir šeimynos išlaikymui. Kad taip iš tikro yra, gal nurodyti tokie, pavyzdžiui, faktai, kad vyras paprastai gauna už savo darbą daugiau negu motė, atliekanti lygiai gerai tą patį darbą; tai irgi, kad stengiamasi kai kur suvaržyti nevedusius didesniais mokesčiais, galop tai, kad vyras, atsiskyręs nuo savo žmonos, privalo išlaikyti ją kartu su vaikais. Visa tai rodo, kad vyro algoje paslėpta moters alga, kuri jai pridera iš visuomenės už reikalingą ir naudingą jos veikimą šeimynoje. Paprastai nėra tai, kaip sakiau, gerai suprantama plačiojoje visuomenėje, tuo tarpu nuo šito dalyko supratimo priguli teisingas išrišimas klausimo apie ekonominį moterų triūsą. Juk jei moters atlieka šeimy-

noje ekonominį triūsą, tai jos privalo džiaugtis aiškiai ir viešai pripažintomis savarankiškomis teisėmis materialinio gyvenimo atžvilgiu. Iš čia reiktų padaryti vieną svarbią išvadą: moters privalo ne bėgti nuo to darbo, kuris joms lemta sulig įgimties daryti šeimynoje, bet stengtis iškelti viešumoje jo naudingumą, platinti viešą pripažinimą jo reikšmės ir reikalauti tam tikro jo atlyginimo sulig tyčia tam leidžiamųjų dėsnių. Tokiu būdu moterų darbas, kuris paprastai visuomenėje kaip ir nematomas, nors yra be galo naudingas ir reikalingas, liktų iškeltas viešoje savo reikšmėje, gautų aukštą dėsniavimo sankciją ir padarytų moterį materialiai neprigulmingą nuo vyro. Nėra ką ir kalbėti, kad toksai teisingas pastatymas moterų darbo turėtų didelę moralinę reikšmę moters gyvenime, bet nemažesnės būtų ir grynai ekonominės pasekmės. Pirma, pripažinus, jog kiekvienos šeimynos motina atlieka produktyvų visuomenės žvilgsniu darbą, socialinės valdžios rūpestis turėtų būti toks jos gyvenimo sutvarkymas, kad ji jokiomis aplinkybėmis nebūtų verčiama darbuotis kokioje kitoje srityje. Antra, šeimynos motina privalo turėti savo darbo atlyginimą neatsižvelgiant net į tai, ką daro ir kaip elgiasi jos vyras. Trečia, seka toliau, kad netekusi vyro, bet besirūpinanti savo šeimyna našlė privalo turėti iš visuomenės atlyginimą už savo, kaipo motinos, darbą. Galutinė išvada tegal būti tai, kad šeimynos moters ne tik negal būt verčiamos prie pašalinių darbų, bet pačios neprivalo jų imtis. Imdamosi pašalinių darbų moters lyg ir atsisako nuo atlyginimo už tą darbą, kuris joms tenka daryti visai natūraliai. Be to, teikdamos visuomenei mažiau apmokamą darbą socialinio gyvenimo šakose, moters sudaro konkurenciją vyrams ir tuo numuša pastarųjų algas. Galų gale nuo to kenčia ne tik vyrai, bet ir moters, nes darbuojantis tokiu būdu moterims, darbo teikiama visuomenei daugiau, bet bendras už jį atlyginimas maždaug pasilieka toks pat, puolus vyrų algoms. Išeina, kad moters daro dykai vieną darbą ir kartu užleidžia darbą, kurį geriau ar blogiau vis dėlto jos tur pildyti.

Likdamos namie ir darydamos darbą, kuris kiekvienu atskiru atsitikimu neranda viešo paraginimo, moters gal skųstis ir iš tikro neretai skundžias, kad joms tenka žemesnis darbas, mažiau įdomus ir mažiau dėkingas negu vyrų

darbas. Tačiau tokia nuomonė yra ne kas kita kaip pasekmė žiūrėjimo į patį darbą. Kad ir įdomiausias darbas virsta nepakenčiamu, kuomet, iš vienos pusės, veikiantis asmuo nesupranta jo prasmės, o iš kitos pusės, viešai nepripažįstama jo reikšmė. Jei kiemininkas šluoja gatves ir svetimą kiemą, tai jo žmona nedaro blogesnio už jį darbo, šluodama nuosavą trobą. Jei architektas stato namus ar inžinierius tiesia tiltą, tai, be abejo, jo žmonos priedermė nebus šluoti savo namų grindis, bet sudaryti savo namuose tokias moralinio bei intelektualinio gyvenimo aplinkybes, kuriomis jaunoji karta būtų išauklėta sulig visų pedagogikos reikalavimų ir virstų tikrais intelektualiais visuomenės vadovais. Žinoma, moterų padėjimas įvairuoja sulig socialinių gyvenimo sąlygų, bet šeimynos motina dar nėra būtinai blogesnėse sąlygose. Svarbu tik, kad pačios moters imtųs į savo rankas tobulinimosi iniciatyvą ir mokėtų išnaudoti faktinį savo padėjimą tikslui, kurį lemia joms įgimtis. Pavyzdžiui, moters inteligentės neretai pajėgia skirti daugiau jėgų ir laiko bendram lavinimuisi negu jų vyrai, kurie kitu kartu visiškai užsiėmę vienu ar kitu specialiu darbu.

Norint įvykinti tai, kas yra pageidaujama dėl moterų materialinio padėjimo, be abejo, reikalingos yra politinės teisės, nes tiktai tokiu būdu moters pajėgs nustatyti teisingas savo darbo sąlygas. Pasakymas „kovoje įgysi savo teises", kaip ne kaip, tur tiesos ir moterų klausime. Toks jau yra gyvenimo realizmas. Iš kitos pusės, reikalingas yra didesnis moterų spietimasis į draugijas, kurių tikslas būtų viešas tyrinėjimas moterų klausimo, lavinimasis ir rengimasis natūraliam savo pašaukimui, iškėlimas prasmės ir apgynimas reikšmės moterų rolės šeimynoje ir visuomenėje. Politinės teisės ir viešas susidraugavimas organizacijoje, štai du pamatiniu įrankiu, kuriuodu privalo tarnauti tiksliam moterų gyvenimui.

Anksčiau stengiaus išrišti klausimą apie produktyvų moterų triūsą taikant jį prie socialinių dabarties sąlygų. Šioms sąlygoms atsimainius, išrišimas to paties klausimo privalo irgi atitinkamai atsimainyti, bet, žinoma, tik smulkmenose, o ne savo pamate. Toliau turėjau omeny pirm visa ko šeimynos moteris, nes prie jų priguli faktiškai moterų dauguma, t. y. visos ištekėjusios moters. Laisvų, t. y.

netekančių moterų padėjimas yra, be abejo, kitoks, ir darbo žvilgsniu joms tur būt keliami kitoki reikalavimai. Kaip sakyta, apribotame amžiuje sulig tikro reikalo jos gal būt patrauktos prie privalomojo visuomenės darbo. Šiaip jau moralinė jų priedermė yra parinkti produktyvų visuomenėje darbą sulig savo gabumų ir pašaukimo. Čia negal būt joms daromos jokios ribos, nežiūrint, ar bus tai grynai materialinis, ar intelektualinis darbas. Tačiau iš pačių moterų pusės reikalingas yra didelis sąmoningumas ir apsižiūrėjimas. Suteikdama jauniems žmonėms specialų išsilavinimą medicinos, inžinerijos ir kitose srityse valstybė daro išlaidas, kurios siekia kitą kartą 3—5 tūkstančių frankų vienam žmogui. Todėl jei moters eina vieną iš panašių mokslų ir paskui nesinaudoja juo savo gyvenime, jos nusideda dvejopu būdu: pirma, jos daro nuostolį visuomenei, antra, jos nesirengia prie tinkamo sau darbo, kuris joms tenka daryti. Iš kitos pusės, bendrai lavinantis mokslas, kaip literatūra, istorija, estetika, net filosofija, niekuomet negal būt laikomas veltui eitu, nes, pridėjus prie jo dar pedagogikos teoriją ir praktiką, jis visomis aplinkybėmis, ar šeimynoje, ar mokykloje, prisideda prie dvasinio ir materialinio visuomenės pakėlimo. Minėtinas čia yra dalykas, kad pedagogika kaipo tokia tur formalios disciplinos reikšmę ir visuomet reikalauja savo pritaikinimui kokio nors materialaus turinio, kuriuo gal tarnauti viskas, kas sudaro bendrą žmogaus dvasios esmę. Šituo žvilgsniu niekas, kas žmogiška, negal būt moterims svetima.

SKAUTAI IR PASAULĖŽIŪRA*

Į ž a n g a. — Kalbėti apie organizacijos pasaulėžiūrą — reiškia įžvelgti jos esmėje sielą, kuri ją judina

Pradėdamas svarstyti klausimą, kuris liečia giliausią skautizmo esmę, neiškenčiu iš pradžios nepareiškęs, kad su didžiausiu džiaugsmu man tenka pirmą kartą prabilti į gerbiamuosius jo atstovus. Skautų reikalas man yra savas ne tik kaipo pedagogui, bet ir kaipo lietuviui patriotui, kuris, kaip pamatysime, visai teisingai gali daug tikėtis iš skautų ir savo kraštui, ir savo tautai, ir dvasiniam jos kilimui, ir garbingam jos sugyvenimui su kitomis tautomis. Jei dar pridėsime, kad visos šitos gražios viltys yra surištos su gerai suprasto riteriškumo, arba žygiškumo, renesansu, suprasime, kad skautizmas yra vertas susižavėjimo ir atsidėjimo. Ir aš būčiau laimingas, jei šios dienos mano paskaita galėtų praplatinti mūsų tėvynėje šitokį skautizmo vertinimą. Paskirtoji man tema kaip tik duoda galimybės pažvelgti į pačią skautizmo esmę, nes kalbėti apie kokios nors organizacijos pasaulėžiūrą, arba šiaip jau ideologinius pagrindus, iš tikrųjų yra ne kas kita, kaip pajusti joje tą sielą, kuri įdvasina jos gyvenimą, ją judina ir tikslingai jai vadovauja.

Jei yra sakoma, kad „sportas vertas yra to, ko vertas yra mūsų gyvenimo supratimas" (Aubert), tai stengdamiesi susekti, koks gyvenimo supratimas glūdi skautizmo pagrinde, tuo pačiu ieškome mato, kuriuo galėtume patį skautizmą spręsti. Tuo tarpu turime aiškiai nusimanyti, kad skautų organizacija yra ne ideologinės, t. y. ne teorinės, bet praktinės prigimties. Tai reiškia, jog ji nesistengia iš pradžios išdirbti visose smulkmenose vieną kurią

* Referatas, skaitytas su sutrumpinimais 1926 m. balandžio 8 d. Lietuvos skautų brolijos kursuose Kaune.— *St. Š.*

pasaulėžiūrą, kad paskui galėtų ją nuosekliai realizuoti praktikoje. Skautizmas stengiasi eiti tiesioginiu būdu prie praktikos ir jos priemonėmis realizuoti vieną labai praktišką ugdymo sistemą. Iš čion kai kam gali susidaryti įspūdis, kad skautizmas neturi jokios pasaulėžiūros, arba net kad jis neturi jokių santykių su pasaulėžiūra. Tačiau šitokia išvada būtų didelis nesusipratimas, besiremiantis vienašališku praktiškos skautizmo prigimties įvertinimu. Jei sportas yra vertas to, ko yra vertas gyvenimo supratimas, padėtas į jo pagrindą, tai juo labiau skautizmas yra vertas gyvenimo supratimas, kuriuo remiasi praktiškas jo pobūdis.

Skautizmas, kaip esu ką tik užsiminęs, yra tam tikro ugdymo sistema. Tuo tarpu kiekviena ugdymo sistema remiasi galutinėje sąskaitoje tam tikra pasaulėžiūra, nors šita pasaulėžiūra ne jos yra sudaryta ir ne jos yra išvystoma toliau. Tokiu būdu ir skautizmas, kaipo tam tikro praktinio ugdymo sistema, negali nesiremti tam tikra pasaulėžiūra, nors jis ir nėra ideologinė organizacija pasaulėžiūrai tyrinėti ir todėl neturi savo sudarytos ir toliau vystomos pasaulėžiūros. Kad galėtume patikrinti šituos teigimus ir galutinai nustatyti, kokia maždaug pasaulėžiūra glūdi skautizmo pagrinde, ir turėsime iš pradžios įsigilinti į skautizmo esmę, o paskui patirti bent pagrindinius bruožus pasaulėžiūros, kuria šita esmė iš tikrųjų yra pagrįsta.

Kaip matome, mūsų tyrinėjimo kelias yra priešingas tam, kuris paprastai yra einamas, kai kalbama apie kokios nors organizacijos pasaulėžiūrą. Paprastai yra nustatoma organizacijos pasaulėžiūra iš pradžios, kad paskui galima būtų iš jos padaryti praktinių išvadų. Šiuo atveju mes eisime priešinga pakraipa: būtent, iš pradžios patirsime praktinius skautizmo reiškimosi būdus, kad paskui galėtume spręsti apie tą pasaulėžiūrą, kuri yra nematomas, bet vis dėlto judinamasis veiksnys šitoje praktinėje organizacijoje. Žodžiu tariant, pasaulėžiūros klausimas veda mus visų pirma į skautizmo gelmes, kad jose patirtume jo širdies tvaksėjimą,— tos plačiosios širdies, kuri mūsų nelemtais laikais nepaneigė kilniųjų garbės bei prievolės įsakymų.

I. Skautizmo esmė

1. Originali praktinio auklėjimo sistema, pagrįsta jaunimo entuziazmu auklėjimosi darbui

Skautizmo atsiradimas ir išsivystymas yra vienas iš žymiausių įvykių ne tik jaunimo gyvenime, bet ir visuotinėje pedagogikos istorijoje. Nėra praėję dar pilnų dviejų dešimtų metų nuo to laiko, kai dvasinis skautizmo tėvas, generolas Robertas Baden-Powellis, buvo suspietęs pirmą skautų būrį (1907 m.), kai jau šimtai tūkstančių gražaus jaunimo yra stoję po skautizmo vėliava įvairiose pasaulio šalyse, ir kai turtinga literatūra, liečianti kalbamąjį klausimą, yra surašyta įvairiomis pasaulio kalbomis. Kuo aiškinti šitokis beveik negirdėtas jaunimo istorijoje greitas pasisekimas judėjimo, kuris iš esmės taip maža turi bendro su pigia sensacija ir greit kintančia mada? Turbūt nesuklysiu pasakęs, atsakydamas į klausimą, kad *skautizmo judėjimas geriausiai atsako ir jaunimo dvasiai, ir mūsų laikų reikalams.*

Generolas R. Baden-Powellis į savo originalios praktinio auklėjimo sistemos pagrindą padėjo labai gražią ir sykiu labai praktišką idėją, būtent, kad jaunimas sugeba nešti daug didesnę atsakomybę, negu paprastai yra manoma, jei tik mokama pasinaudoti jo garbės jausmu, ir kad nėra nieko lengvesnio, kaip jis sužavėti jo paties išsiauklėjimo reikalais. Vadinasi, *skautizmas stengiasi jaunimą padaryti aktyvų nuosavame išsiauklėjime,* ir net tuo pačiu, kad jis žymią ugdomojo darbo dalį perkelia iš auklėtojų ant auklėtinių, jis padidina šių pastarųjų norą pergalėti su užsidegimu auklėjimosi sunkenybes. Tuo pačiu jis labai gerai tinka kilniajam jaunimo užsimojimui.

Kai sykiu yra sakoma, kad skautizmo judėjimas geriausiai atsako mūsų laikų reikalams, tai šitokis pasakymas turi atžvilgyje ne mados reikalavimus, bet visai ką kita. Tikras laiko reikalas yra tas, kuris kelia reikalavimą kovoti su dabartinio vadinamojo kultūringo gyvenimo silpnybėmis ir su visu tuo, kas šitą gyvenimą neša prie ištvirkimo ir išsigimimo. *Skautizmo judėjime ir glūdi galinga atgimimo pajėga* kaip tik tuo laiku, kai labai žymios da-

bartinio gyvenimo aplinkybės stumia šitą gyvenimą į išsigimimo takus. Skautizmas suprato pavojų ir todėl jis stato jaunimą į sveiko išsivystymo aplinkybes,— iš miestų atmosferos, prisisunkusios smalkių, jis veda jaunimą į didingą gamtos pasaulį. Miestų kultūrinis komfortas, nekalbant jau apie nelemtą kinų, kabaretų, fokstrotų įtaką, užmuša žmonėse paskutinius vyriškumo likučius, nes šito komforto ištaigos lepina savo patogumu ir migdo savo šabloniškumu. Skautizmas veda savo adeptus į laukinio gyvenimo aplinkybes ne tam, kad jie ten sulaukėtų, bet tam, kad sunkesnėse, nors sveikose, gyvenimo aplinkybėse jie įprastų visuomet būti kultūros nešėjai ir kad, užsigrūdę laukiškumo aplinkybėse, jis apsiginkluotų prieš vadinamojo kultūrinio gyvenimo pavojus nuolat gyva iniciatyva, niekuomet neišsemiama energija, ištvermingumu darbe, doriniu tvirtumu, džiaugsminga nuotaika ir visa eile kitų dar ypatybių, kurios neleistų žmogui suirti dabartinio gyvenimo aplinkybėse. Žodžiu tariant, *skautizmas stengiasi atitaisyti tai, ką ardo dabartinio kultūringo gyvenimo aplinkybės.* Tokiu būdu, prisiimdami su entuziazmu auklėjimosi darbą, skautai dirba sykiu kultūringo pasaulio atgimimo reikalams. Tad netenka stebėtis, kodėl skautizmo judėjimas taip greit ir taip giliai yra įsigalėjęs tarp geriausių jaunimo atstovų įvairiausiuose pasaulio kraštuose: jis būtent yra jaunatvės entuziazmu pagrįstas ir sykiu apsparnuotas.

2. *Riteriškumo, arba žygiškumo, atgimimas: budėjimas pasišventimo žygiams*

Pradėjęs kalbėti apie jaunatvės entuziazmą, turiu jau nusakyti iki galui šito entuziazmo patosą, kaip jis pasireiškia skautizme. Juk *iš tikrųjų skautizme yra atgimęs visai savotišku būdu tasai riteriškumas, arba žygiškumas, kuris yra prigimtasis jaunatvės užsimojimas.* Visuose kraštuose pas visas tautas nepagedusi jaunatvės dvasia turi savaimingos linkmės pasireikšti žygiškumo darbais. Iš čion tasai žygininkų pamėgimas, kuriuo taip dosniai pasireiškia beveik kiekvienos tautos priešistorinis epas. Jaunasis žygiškumas nėra dar tasai tikras dorinis heroizmas, kuris

subrendimo amžiuje yra ne kas kita kaip šventumas. Bet jis jau yra nusikreipimas į šito vyriausio heroizmo pusę, nes, taip ar šiaip, negali būti šventojo be žygiškumo dvasios. Taigi *žygiškumas yra pirmas heroizmo tarpsnis, arba net pati heroizmo jaunatvė.* Skautizmas ir yra šitos jaunatvės apraiška; o kadangi jis atsirado ir išsivystė krikščioniškoje istorijos gadynėje, tai jis ypatingai daug turi bendro su tuo riteriškumu, kurio žydėjimo laikas buvo viduramžiai.

„Viduramžių krikščionijoje,— sako J. Sevinas, didelis skautizmo žinovas,— riterio priesaika, liturgiškuoju ritualu aprobuota, jungė su tarnavimu Dievui, tarnavimu silpnuoliams ir tarnavimu neturtėliams visas sielos ir kūno pajėgas: dėl šitos priesaikos visas riterio gyvenimas, visos jo aspiracijos, visos jo pastangos buvo palenktos jo, Evangelijos darbininko, atsakomybei; ir visas jo veiklumas tiek savo intencijomis, tiek išdavomis turėjo būti krikščionio veiklumu ir fiziniu, ir intelektualiniu, ir moraliniu, ir visuomeniniu atžvilgiu"*. Todėl Sevinas laiko skautizmo nuopelnu, kad jis mūsų laikų jaunimui yra įskiepijęs aukštą riteriškumo, arba žygiškumo, idealą, kuris suima į savo įtaką visą jaunuolio būtybę, t. y. su jo fiziniais, protiniais ir doriniais reikalais,— juo labiau, kad skautizmas tai daro sąryšyje su reikalavimu bent vieno gero žygio į dieną, kas padaro iš skauto žygininką patarnautoją, kokiu kad buvo krikščioniškasis viduramžių riterio idealas.

Šitas idealas reikalavo iš viduramžių riterių, kad jie kiekvienu metu būtų pasiruošę geram žygiui. Tai buvo savo rūšies budėjimas pasišventimo žygiams,— budėjimas, ar kas nesišaukia pagalbos, ar kam negresia pavojus. Šitokis žygiškas akylumas bei ausylumas reikalaujamas yra ir iš skauto, kai jam yra garbės dalykas būti tokiu, kokiu jį charakterizuoja tie Skautų įstatai, kurie iš tikrųjų yra ne kas kita kaip Naujojo Žygiškumo Kodeksas. Tiesa, tas žygiškumo kodeksas yra pagrįstas anglosaksiškuoju džentelmeniškumu, kuris taip nuostabiai jungia kilnumą su kasdieniniu praktiškumu. Paklausykime tik paties skautizmo tėvo: „Riteris, arba net skautas,— sako jisai,— kiekvienu laiku yra *džentelmenas*... Ogi džentelmenas yra

---

* *Sevin J.* Le Scoutisme.— Paris: Editions Spes, 1824.— P. VIII.

kiekvienas, kas išlaiko riteriškumo taisykles: polismenas, pavyzdžiui, yra džentelmenas todėl, kad jis yra drausmingas, lojalus, mandagus, drąsus, gero būdo, kad jis ateina į pagalbą moterims ir vaikams*. Taigi, jei anglosaksiškasis džentelmeniškumas ir yra gerai pritaikytas mūsų laikams ir jų reikalavimams, tai iš savo esmės jis yra ne kas kita kaip viduramžių riteriškumo atgimimas XX šimtmetyje, ir tai turės vis labiau aiškėti sulig tuo, kaip mums teks vis labiau gilintis į skautizmo esmę ir į tą pasaulėžiūrą, kuria jis yra pagrįstas.

3. Du galingu žygiškumo akstinu: garbės jausmas ir prievolės sąmonė

Norint gilintis labiau į skautizmo esmę, dera pasistatyti klausimas, kokiomis dorinėmis ypatybėmis remiasi jaunojo žygiškumo dvasia. Žygiškumas, kaip sakyta, savaime kyla iš jaunatvės užsimojimo; bet tai, žinoma, nereiškia, kad šitas žygiškumas, kaipo pirmas paruošiamasis heroizmo tarpsnis, nesiremia jokiais doriniais nusiteikimais ir jausmais. Iš tikrųjų žygiškumo dvasia reikalauja visos eilės psichologinių, moralinių ir net išviršinių sąlygų: ir vyriškumo, ir drąsos, ir dorinės tvirtybės, ir net tam tikro mandagumo, kuris iš viduramžių įgavo kurtuazijos vardą, ir t. t. Čia mums svarbu susekti, kokios dorinės žymės yra visiškai neatskiriamos nuo žygiškumo supratimo.

Pasirodo, kad tokiomis *neatskiriamomis žygiškumo žymėmis ir yra tiedvi žymės, kuriomis laikosi skautizmas, ir kuriomis yra garbės jausmas ir prievolės sąmonė.* Atimkime nors vieną katrą iš šių dviejų žymių iš žmogaus, ir jis jokia prasme negalės būti pavadintas riteriu žyginiuku. Garbės supratimas esti įvairus ir kartais net labai iškraipytas. Čia viena gali būti neabejotina: garbės jausmas reikalauja ištesėti savo pasižadėjimą. Duoti garbės žodis reiškia pasižadėti. Turėti garbės jausmas reiškia pasižadėti ir ištesėti. Toks, tarp kitko, yra sąmojingas aiškinimas, kurį pateikia Ernestas Hello savo puikiame straipsnyje „L'honneur", įglaustame knygoje, pavadintoje „L'homme".

* SFB, p. 212, cituojama pagal *Sevin J.* Le Scoutisme.— P. 46.

Skautizmas ne tik prisiima šitokį garbės supratimą, bet padaro dar iš šitaip suprasto garbės jausmo stipriausią auklėjimosi akstiną. Štai kodėl skauto pažadas, kaip ir viduramžinio riterio priesaika, yra pagrįstas garbės jausmu. Šitas pažadas, paremtas garbės jausmu, tuo pačiu lengvina atlikimą tų žygių, kurie yra pageidaujami, ir kurių praktikavimas žmogų auklėja ir sudaro jame gerų įpročių.

Garbės pažadas juo labiau lengvina tai, kas yra tiesioginė žmogaus prievolė ir kas yra todėl reikalaujama sąžinės balsu. Juk prievolės sąmonė yra ne kas kita kaip niekados nesiliaująs byloti sąžinės balsas, kuris nurodo, kas yra vengtina ir kas yra darytina. Sulig tuo momentu, kai riteris pasižadėdavo budėti geriems žygiams ir, reikalui atsiradus, juos geriausiai atlikti, jo pažadas tapdavo jam prievolės šaltiniu, apie kurį paskui nesiliovė jam bylojęs sąžinės balsas. Tokiu būdu, iš vienos pusės, garbės pažadas padidindavo sąžinės budrumą, o iš antros pusės, sąžinės balsas lengvindavo prievolių pildymą.

Kai skautas savo garbe pasižada padėti visas pastangas savo prievolėms atlikti ir, tarp kitko, būti ištikimas Skautų įstatams, jis, kaip ir viduramžių riteris, eina žygiškumo pedagogikos dėsniais, kuriuos Vyriausias skautų vadas labai tiksliai supranta ir paaiškina: „Mes, skautai,— sako generolas R. Baden-Powellis,— manome, kad vienintelė drausmė, kuri yra pastovi, ateina iš vidaus. Ir štai kaip mes elgiamės: vaikui paaiškinama, kas yra garbė ir kas yra sąžinė. Paskui jam nurodomas vienas garbės dalykas — padėti visas savo pastangas — kad jis galėtų išpildyti tai, ką jam nurodo sąžinė kaipo prievolę" *. Žodžiu tariant, *skautas, kaipo žygininkas, yra garbės bei prievolės jaunuolis.*

4. Praktiškas ruošimasis žygiškumui: bent vienas geras žygis į dieną

Jau žinome, kad skautizmas yra atgimusiojo žygiškumo mokykla,— to žygiškumo, kuris remiasi visų pirma garbės jausmu ir prievolės sąmone. Kaipo tam tikra mo-

* Scouting towards Reconstruction.— P. 4. Cituojama pagal *Sevin J.* Le Scoutisme.— P. 34.

kykla, kur įgauna jaunimas praktinio išsiauklėjimo, skautizmas turi savo pratinimosi metodą. Šitas metodas tuo labiausiai ir pasižymi, kad jis reikalauja iš skauto dėti visas savo pastangas, kad kas dieną prie jo darbų aktyvo prisidėtų bent vienas geras žygis. Ar reik didesnio metodingumo praktiniame doriniame auklėjimesi?

Geras žygis nėra tas pats, ką bet kuris geras veiksmas. Būtų didelis nesusipratimas, jei skautas manytų, kad jis kaipo skautas yra tvarkoje, jei vienas jo veiksmas tėra geras, o kiti arba blogi, arba tik abejingi. Skauto dora, kaipo tokia, jau reikalauja, kad visi jo veiksmai būtų geri, ir kad viršaus jis turėtų dar kas dieną bent vieną gerą pasišventimo žygį. Geras žygis yra čia priešinybė apsiribojimui egoizme. Tai yra kasdieninis aktyvus meilės įsakymo praktikavimas, tas ausylumas pagalbos šauksmui, kuris reikalauja iš skauto nuolatinio pasiruošimo prie atsidėjimo savo artimui. Skautas žino, kad kilniam žmogui daug daugiau pritinka ieškoti progos duoti negu gauti, ir kad šitas dorinis dosnumas kaip tik glūdi žygiškumo pagrinde. Todėl žygiškumo mokykla ir reikalauja bent vieno atsidėjimo kitiems žygio į dieną. Tuo pačiu skautas nuolatos kovoja su įgimtu žmogui egoizmu,— su tuo žmogaus asmenybės karstu, kur gyvenimo bangos tiek daug laidoja vos tik įėjusių į gyvenimo kelią žmonių. *Skauto asmenybė kaip tik tuo laimi, kad ji duoda; tuo pražydi, kad ji miršta savo egoizmui.* Kitaip tariant, ji išsivysto pagal evengeliškosios meilės dėsnį, kuris žada aukštesnės rūšies gyvybę žemesnės gyvybės sąskaita. Kaip naujai tai skamba mūsų žiauriais laikais, nors taip seniai jau praskambėjo meilės įsakymas! Skautizmas šitą įsakymą rimtai suprato ir rimtai ėmė ruošti jam jaunimą, reikalaudamas nuo šio pastarojo bent vieno gero žygio į dieną.

5. Maksimumas naudingumo ir minimumas naudiškumo (asmeninio išrokavimo): ne pašalpa ir net ne atlyginimas už gerus žygius, bet tikrai pelnytas uždarbis

Pasisavinęs rimtai meilės įsakymą, skautizmas yra paskui nusistatęs praktiškai jį realizuoti jaunimo gyvenime, nes jis yra juk praktinio auklėjimosi, bet ne teorinio lavi-

nimosi, mokykla. Todėl reikalaudamas iš jaunimo atsidėjimo geriems žygiams, jis rūpinasi išvystyti šitame jaunime atitinkamo praktinio sugebėjimo: techninių žinių, pagalbumo, sumanumo, žodžiu tariant, sugebėjimo garbingai išeiti iš bet kurios padėties. „Paruoškime kompetentingų žmonių,— sako Sevinas,— kad galėtume padidinti atsidėjusių patarnavimui žmonių skaičių, nes tai, kas paprastai žmonėms kliudo pasidaryti tokiais, yra ne drąsos ar dosnumo, bet sugebėjimo stoka. Juk mėgstama daryti vien tai, kas sugebama daryti gerai"*.

Apskritai skautizmas stengiasi išvystyti jaunime maksimumą naudingumo kitiems žmonėms ir minimumą naudiškumo sau, t. y. nuosavo materialinio ir šiaip jau egoistinio išrokavimo. Štai kodėl už gerus žygius ir šiaip jau už patarnavimą skautas principialiai nepriima jokio atlyginimo. Užtat, neskatindamas taip pat jaunimo prie rankiojimo savo naudai pašalpų, skautizmas stengiasi išvystyti jaunime sumanumą bei pasiruošimą teisėtai pelnyto uždarbiavimo reikalams. Ir čia *kilnumo dvasia ir praktiškumo jausmas harmoningai sutaria skautizmo nusistatyme* tuo pačiu laiku, kai vadinamasis kultūringas pasaulis yra paskendęs godžiame merkantilizme.

6. *Praktiškumas: raumuo ir sąmojis valios tarnyboje*

Jei skautizmas yra tolimas buržuaziškam kapitalistinio pasaulio nusistatymui, tai jis ne mažiau tolimas ir realiai nepagrįstam idealizmui, kuris skrajoja išsvajotose padangėse. Kaipo praktinio auklėjimosi sistema, skautizmas rūpinasi pirmoje eilėje valios veiksmų pritaikymu realiems gyvenimo reikalams. O kadangi šitiems reikalams dera įsigyti ir kūno miklumas, ir dvasios sąmojingumas, nekalbant jau apie paprastą sąmoningumą, tai ir šitos priemonės nemažai rūpi skautizmui. Bet vis dėlto skautų būriai nėra nei atletizmo mokyklos, nei lavinimosi rateliai, nors su pirmosiomis ir su antraisiais jie turi regimo panašumo. Kūno miklumas ir dvasios sąmojingumas skautizmui tėra

* *Sevin J.* Le Scoutisme.— P. 36.

vien priemonės tolimesniems praktiniams tikslams siekti. *Skautizmas stengiasi suimti visą jaunuolio būtybę, kad jo raumuo būtų palenktas sielai, o siela — kilniajam skauto idealui.*

Dėl šitokio praktinio nusistatymo, visai pateisinamo dorinio auklėjimosi srityje, skautizmas gal su per dideliu nepasitikėjimu žiūri į intelektualinį lavinimąsi mokyklose, kurios iš tikro iki šiolei labai dažnai nusidėdavo teoriniu knygiškumu. Bet, taip ar šiaip, ta aplinkybė, kad skautizmas praktiškai imasi dorinio auklėjimosi ir panaudoja šitam auklėjimuisi net rankų miklumą, laiduoja jo dorinio laimėjimo sėkmingumą.

7. Drausmė ir iniciatyva: menas paklusti ir menas vadovauti

Kaip skautizmas sugeba sėkmingai ir praktiškai spręsti dorinio auklėjimosi problemas, gali tarnauti pavyzdžiu drausmės ir iniciatyvos reikalas. Skautizmas lygiai vertina doriniam išsiauklėjimui ir drausmę, ir iniciatyvą. *Skautas be drausmės arba skautas be iniciatyvos yra tas pats, ką medinė geležis.* Bet sykiu kaip dažnai gyvenime atsitinka, kad drausmė užstelbia iniciatyvą, arba kad iniciatyva užstelbia drausmę. Skautizmas, kuris drausmės reikalą stato pirmoje skauto savybių eilėje, kaip tik stengiasi atremti drausmę į skauto iniciatyvą. Buvo juk minėtas jau generolo R. Baden-Powellio pasakymas, kad tik ta dausmė tėra pastovi, kuri eina iš vidaus. Ogi drausmė, einanti iš vidaus, ne tik neužstelbia iniciatyvos, bet dažniausiai ją sužadina.

Skautizmo esmei yra labai reikšminga, kad jis drausmės auklėjimą pradeda nuo klusnumo reikalavimo ir kad sykiu jis ruošia jaunimą vadovavimo reikalui. Pasirodo, kad *skautizmas visai teisingai stato į nepriklausomybę meną vadovauti su menu paklusti.* Todėl jo atstovai sako, kad *tasai, kas nėra klusnus, nesugeba gerai įsakinėti,* tuo tarpu kad vadovauti ir įsakinėti yra dažnai gyvo reikalo. Todėl irgi J. Sevinas sako, kad *vadas glūdi kiekviename skaute, vertame šito vardo.*

Sugebėjimas vadovauti turi išsivystyti skaute šalia

klusnumo dar todėl, kad skautas pratinamas kiekvieną darbą dirbti kaip reikiant. Tikslumas ir akuratiškumas darbe gamina kompetentingumą; kompetentingumas suteikia autoritetingumo, ir pagaliau autoritetingumas veda prie vadovavimo.

8. Korporatyvinis solidarumas: geras šeimynos narys, geras profesijos specialistas, geras valstybės pilietis

Negalima čia nepažymėti, kad *skautizmas iš esmės yra visuomeninio solidarumo mokykla.* Skautas, kuris nesisolidarizuoja su savo draugais arba nėra geras savo šeimynos sūnus, arba nėra ištikimas savo korporacijos narys, arba nėra lojalus savo valstybės pilietis, arba nėra savo tėvynės mylėtojas, arba nėra visos žmonijos gerbėjas,— iš tikrųjų nėra vertas skauto vardo. Jei sakoma, kad skautas yra visiems žmonėms draugas ir visiems kitiems skautams brolis, tat dar nereiškia, kad skautas negali turėti specialių solidarumo jausmų su visomis tomis visuomeninėmis organizacijomis, su kuriomis jam tenka susidurti gyvenimo bėgyje. Norėdami pabrėžti korporatyvinio solidarumo reikalą skautui, skautizmo teoretikai sako, kad skauto prievolės prasideda tėvų namuose. Paskui eina profesinis ir pagaliau — plačiai suprantamas visuomeninis solidarumas.

Tiesa, skautas neužsiima politika, bet užtat, dalyvaudamas sau tinkamu būdu tautiniame gyvenime ir besidomėdamas visomis jo apraiškomis, jis ruošiasi prie plataus visuomeninio veikimo, kuris neišskiria ir politinės akcijos. Reik net pasakyti, kad skautizmas turi labai sveiką supratimą apie pasiruošimą visuomeniniam veikimui. Jis gerai nusimano, kad visuomenės bei tautos vertingumas pareina nuo jos narių vertingumo ir kad visuomenės gerovės pagrindas turi būti uždėtas atskirų žmonių sielose. „*Savo piliečių verte, bet ne savo ginklų galybe,*— sako pats generolas R. Baden-Powellis,— *vienas kraštas tampa aukštesnis už kitus*". Todėl šitas Vyriausias skautų vadas, kuriam rūpėjo ir visuomenės gerovė, ir visuomeninis veikimas, buvo visai tikras, kad visuomenės reikalai bus tikrai

laiduoti, jei jos nariai bus tokie, kokiais Skautų įstatymas charakterizuoja privalomą skauto tipą. Galima net labai lengvai konstatuoti visuomeninė kiekvieno šito Įstatymo punkto reikšmė; juo labiau turi visuomeninio pobūdžio šitas Įstatymas savo visumoje. Ir iš tikro, ar nėra didžiausiu laipsniu visuomeninis žmogus tasai, kas savo asmeniu įteigia žmonėms pasitikėjimą, yra lojalus bet kurios teisėtos valdžios organams, laiko savo garbės bei prievolės dalyku būti paslankus į patarnavimą, yra draugiškai nusistatęs visiems žmonėms, yra tikrai mandagus, gailestingas gyvuliams, klusnus, džiaugsmingai nusiteikęs visomis gyvenimo aplinkybėmis, ekonomiškas ir skaistus savo mintyse, žodžiuose ir veiksmuose, nekalbant jau apie tai, kad jis yra uolus ir geras specialistas, padoriu darbu pelnąs savo gyvenimo lėšas? Žodžiu tariant, *giliausia savo esme skautas yra visuomenininkas net tada, kai jis jokiu visuomeniniu veikimu neužsiima.*

9. *Dorinio gražumo principas — skaistybė*

Pagaliau skautizmo esmei suprasti nemaža turi reikšmės 10-asis Skautų įstatų punktas, skelbiąs, kad skautas yra skaistus savo mintyse, žodžiuose ir veiksmuose. Kiek generolas R. Baden-Powellis vertino šitą skauto savybę, galima matyti iš to, kad iš pat pradžios jis nebuvo jos įrašęs į Skautų įstatymą todėl, kad bijojo savaime aiškų skaistybės reikalavimą suprofanuoti, statydamas jį šalia ekonomiškumo ar gailestingumo gyvuliams. Vis dėlto skautizmo tėvas įrašė skaistybės principą į Skautų įstatus su tuo įsitikinimu, kad, jei skautas sugebės išlaikyti šitą principą savo gyvenime, jis tuo pačiu pajėgs ištesėti savo pasižadėjimus kituose devyniuose punktuose.

Mūsų tautinė poezija veido skaistumą laiko už viena su jo gražumu. Šitame vertinime yra tasai sveikas nusistatymas, kuris tikro gražumo nepripažįsta ten, kur jis nesutaria su doriniu gerumu. *Skautizmas irgi tikrą jaunimo gražumą mato skaistybės aureolėje.*

10. Džiaugsminga jaunatvės nuotaika: derinimas darbo su žaismu, sunkenybių su malonybėmis

Dar vienas charakteringas skautizmui bruožas: *skautizmas gyvena ir alsuoja džiaugsminga jaunatvės nuotaika.* 8-asis Skautų įstatų punktas skelbia, kad skautas šypsosi ir švilpia tarp visų savo sunkenybių. Vietoje šitos autentiškos angliškosios redakcijos prancūzų skautai sako, kad skautas yra savęs valdytojas, nes jis šypsosi ir dainuoja tarp visų savo sunkenybių, kas reiškia, kad jis visuomet yra geros nuotaikos.

Apskritai *skautizmas yra susivaldymo mokykla.* Nusiminimas, sielvartas, nenoras gyventi ir dirbti netinka džiaugsmingam skauto nusistatymui su atsidėjimu pakelti bet kurias savo gyvenimo ir darbo sunkenybes. Džiaugsminga jaunatvės nuotaika didinama skautizmo mokykloje dargi tuo, kad visame skauto gyvenime nuolatos sumaniai pinama sunkenybės su malonybėmis, darbas su žaismu. Ir tai toli gražu nereiškia, kad skautas yra pratinamas lengvai žiūrėti į gyvenimo rimtumą, darbą ir tikrovę. Tai tik reiškia, jog skautizmas gerai supranta, kad suvaldymas savo ūpo ir išlaikymas džiaugsmingos nuotaikos tarp visų gyvenimo ir darbo sunkenybių yra svarbi pasisekimo sąlyga. Gyvenimo ir darbo sunkenybės tada ir yra geriausiai nuveikiamos, kai einama jų pasitikti su užsidegimu, su jaunąja atsispyrimo bravūra. Šitokis užsidegimas kovai su sunkenybėmis charakterizuoja bet kurį heroizmą, bet jis irgi charakterizuoja ir jaunatvės dvasią, kuri, kaip sakyta, savaimingai linksta į žygiškumą, kuris jau paskui veda prie heroizmo.

Štai koks yra skautizmas savo idėjoje ir taip pat geriausiuose savo atstovuose. Dabar ir tenka iš eilės atsakyti į klausimą, kokia pasaulėžiūra remiasi šitasai praktinio auklėjimosi judėjimas, taip praktiškas, taip kilnus, taip gražus ir taip susižavėjimo vertas.

II. Pasaulėžiūra, kuria remiasi skautizmas savo esmėje

1. Aukščiausias dorinės kultūros laiptas religijos prieangyje

Iš to, kas buvo pasakyta apie skautizmo esmę, tikiuos, pakankamai yra paaiškėję, kad skautizmas yra visų pirma praktiška dorinio auklėjimosi sistema, kurios pagrindiniai principai yra trumpai ir ryškiai suglausti, iš vienos pusės, Skauto įžodyje, o iš antros pusės, Skautų įstatuose. Kaip ir kiekviena kita dorinio auklėjimo sistema, skautizmas negali neturėti arba net negali nesiremti jokia pasaulėžiūra, kurios jis pats gali net nekurti ir neapdirbinėti. Atsakyti tad į klausimą, kokia pasaulėžiūra remiasi skautizmas, yra ne kas kita kaip įžvelgti Skauto įžodyje ir Skautų įstatuose tam tikros dorinės pasaulėžiūros pagrindai. Jei prileistume, kad skautizmo pagrinde neglūdi joks dorinis pradas, tuo pačiu turėtume pripažinti, kad skautizmo rūmai yra pastatyti ant smėlio. Juk, norint rimtai imti skautų auklėjimosi sistemą, reik rimtai pateisinti ir tas dorinis principas, kuris yra joje judinamuoju veiksniu.

O gal skautizmas tėra vien aklas kultūrinių tradicijų padaras, kuris negali būti pateisintas kritiškos pasaulėžiūros šviesoje? Gal tai yra auklėjimo fikcija, kuri negali būti rimtai imama suaugusių jau žmonių? Taip galėtų pamanyti ne vienas žmogus, pažiūrėjęs abejinga akimi į išviršines skautizmo apraiškas ir nesigilindamas į dalyko esmę. Tuo tarpu iš tikrųjų dalykas siekia žymiai giliau, negu galima būtų manyti, remiantis pirmu abejingu pažvelgimu. Generolas R. Baden-Powellis yra statomas pirmoje eilėje pedagogų, kurie kada nors yra rimtai pasidarbavę doriniam asmens išsiauklėjimui, ir sykiu pats skautizmas yra laikomas viena iš aukščiausių pasaulinės dorinės kultūros apraiškų. Šituo atžvilgiu yra įdomus liudymas, kurį daro apie skautizmą prancūzų pedagogas G. Belot savo referate, paruoštame IV tarptautiniam dorinio auklėjimo kongresui, kuris š. m. balandžio mėn. 16—20 d. turėjo įvykti Romoje. *„Tasai laukinio gyvenimo laisvanoris, kokiu kad yra skautas,*— sako Belot,— *pasižada laikytis garbės bei doros*

*kodekso, kuris prieinamiausioje lytyje suglaudžia žmogiškąjį idealą, prie kokio civilizacija yra pakilusi"** (mano pabraukta.— *St. Š.*).

Bet jei galima sutikti, kad skautizmo kodeksas pasaulinės kultūros šviesoje yra atspindys aukščiausio žmogiškojo idealo, prie kurio pajėgė civilizacija pakilti, tai kitaip teks spręsti apie skautizmo idealą religinės pasaulėžiūros, pavyzdžiui, Evangelijos, atžvilgiu. Pasirodys, kad, jei skautizmas ir neprieštarauja nė kiek Evangelijos dvasiai, tai vis dėlto jis yra jau ne baigiamasis, bet tik įžengiamasis laiptas, kuris tik veda į evangeliškojo idealo pusę. Maža to, sykiu turės paaiškėti, kad kaip tik religijos srityje glūdi tikra skautizmo atrama, panašiai kaip kiekvienos tikros doros atrama glūdi religijos sankcijoje. Kad taip iš tikro yra, ir turėsime pamatyti, iš vienos pusės, iš skautizmo iniciatoriaus intencijų, o iš antros pusės, iš religinio garbės ir prievolės pamatavimo.

2. *Auklėjamoji religijos reikšmė skautizmo iniciatoriaus supratimu*

Generolas R. Baden-Powellis ne kartą turėjo progos visai aiškiai pabrėžti, kad į skautizmo pagrindą yra padėtas religinis principas. „Tokia organizacija kaip mūsoji,— sakė jisai,— prasilenktų su savo tikslu, jei ji neteiktų religijos jaunimui" **. Šita generolo R. Baden-Powellio pažiūra tampa aiški, kai yra žinomas jo įsitikrinimas, kad „žmogus maža tėra vertas, jei jis netiki į Dievą ir nesilaiko Jo įsakymų" ***. „Fundamentalinė deklaracija", kuri šitam generolo R. Baden-Powellio įsitikrinimui duoda autoritetingą aiškinimą, sako dar šitaip: „Prievolė atžvilgiu į Dievą yra svarbiausias iš visų dalykų, būtent tasai, kuris padaro jaunuolį ištikimą savo principams, taurų bei lojalų ir kuris

---

* *Belot G.* La personnalité et les conditions de son développement dans la société, la famille et l'école.— P. 26.

** SFB.— P. 309. Cit. pagal *Sevin J.* Le Scoutisme.— P. 27.

*** SFB.— P. 228. Cit. pagal *Sevin J.* Le Scoutisme.— P. 27.

stato jam prieš akis idealą ir įdiegia į širdį įsitikinimus, turinčius pražydėti gerais darbais"*.

Generolas R. Baden-Powellis tą patį savo įsitikrinimą pareikšdavo ne kartą ir žodžiu įvairiuose pasikalbėjimuose. Generaliniam Belgijos skautų patarėjui jis yra pasakęs: *„Skautas yra visų pirma tikintysis žmogus; atmetu bet kurį skautizmą, kuris neturi savo pagrinde religijos"***. 1919 m. vienoje iškilmėje generolas R. Baden-Powellis kreipėsi į kanauninką Cornette, kuris buvo atėjęs į iškilmę su prancūzų katalikų skautų grupe, šitokiais žodžiais: „Gerbiamasis Kunige, aš esu dėkingas dangui, kad jūs esate čion atėję, nes jūs atstovaujate religiniam principui, kurį aš esu pasiryžęs padėti į savo veikalo pagrindą"***. Po to, kas yra pasakyta, visai galima sutikti su J. Sevino pasakymu, kad „pagal supratimą, kurį turėjo pats iniciatorius, skautizmas yra tikėjimo išpažintojas"****.

Dėl šitos irgi priežasties „toje sąžinės laisvės šalyje, kuria yra Anglija, netikintieji neturi įėjimo į skautizmą*****. Tai įvyksta būtent todėl, kad Anglijoje tikros skautizmo iniciatoriaus intencijos yra dar nuolatos gyvos ir kad angliškojo skautizmo vadai supranta gerai religijos sąryšį su praktinio auklėjimo sistema. Jei mes, sako jie, priimtume į mūsų organizaciją netikinčiuosius, tai tuo pačiu mes nustotume buvę tikrais skautais. Jei yra pakankamai žmonių, kurie tetiki vien į medžiagą arba į atitraukiąsias idėjas ir kurie griežtai neigia bet kokio Dievo buvimą, kodėl jie nesteigia savo atskiros organizacijos?****** Faktinai tad pasirodo, kad Anglija nežino skautų ateistų

---

* Master's Gazette.— 1920 m. sausis.— P. 16. Cit. pagal *Sevin J.* Le Scoutisme.— P. 45.

** Ten pat. Tėvo Jacobs S. J. straipsnis „Ar skautizmas yra religingas?", cit. pagal *Sevin J.* Le Scoutisme.— P. 22.

*** *Goyau Georges.* Une chevalerie: Le „Scoutisme catholique // Le Catholicisme doctrine d'action.— Paris: Editions Spes, 1922.— P. 196.

**** *Sevin J.* Le Scoutisme.— P. 30.

***** Ten pat.

****** Ten pat.

arba net neutraliai nusistačiusių religijos atžvilgiu, kokių kad yra Prancūzijoje ir kurie sukelia pas angliškuosius skautizmo iniciatorius pasigailėjimo jausmą*.

3. Religinis garbės jausmo ir prievolės sąmonės pagrindas

Tas faktas, kad kai kuriuose kraštuose vis dėlto pasitaiko skautų, kurie yra nusistatę religijos atžvilgiu neigiamai arba tik neutraliai, gali kartais paskatinti manyti, kad skautizmas surištas su religija vien pripuolamai, būtent todėl, kad toks buvo asmeninis jo iniciatoriaus generolo R. Baden-Powellio nusistatymas. Norint įsitikrinti, kad iš tikrųjų taip nėra ir kad, atvirkščiai, skautizmas yra organingai surištas su religijos tiesomis, dera visų pirma atsižvelgti į tai, kad skautizmas yra pagrįstas aukštu doros supratimu, kuris, kaipo toks, negali nesiremti galutinėje sąskaitoje religijos sankcija. Tiesa, norint išrodyti, kad negali būti tikros doros be religinio pagrindo, reiktų pateikti ištisą filosofinį traktatą, apie kurį čia kalbos negali būti. Bet mums tuo tarpu tereikės pasitenkinti vien keliais nurodymais, kurie, pavyzdžių dėlei, telies vien garbės jausmą ir prievolės sąmonę, t. y. tuos doros punktus, kurie taip yra svarbūs skautizmo esmei.

Teisybė reikalauja pripažinti, kad gali būti ir esti žmonių, kurie pasižymi kilniu garbės jausmu ir aiškia prievolės sąmone ir kurie sykiu neigia religijos tiesas, t. y., tarp kitko, nepripažįsta Dievo buvimo ir protingos bei nemirtingosios sielos. Bet sykiu reik irgi lygiai teisingai konstatuoti, kad jie pasižymi kilniu garbės jausmu ir jautria prievolės sąžine ne todėl, kad jie yra nuoseklūs savo principų atžvilgiu, bet kaip tik todėl, kad jie faktinai nusideda nenuoseklumu savo neigiamojo nusistatymo atžvilgiu. Jei samprotausime bešališkai ir nuosekliai, nejaugi galėsime pripažinti, kad kilnus garbės jausmas yra priežastingame sąryšyje su teigimais, jog žmogus nėra sukurtas pagal Dievo, t. y. tobulos Esybės, panašybę ir jog jis iš esmės nesiskiria nuo neprotingų gyvulių? Taip pat, jei panorėsime

---

* Ten pat.— P. 21.

būti su savimi iš tikro tiesūs bei atviri, nejaugi galėsime manyti, kad aiški prievolės sąmonė gali padidėti nuo to, kad paneigsime žmoguje protingą, laisvą ir nemirtingą sielą, kuri turi atsakyti už žmogaus veiksmus prieš savo amžinąjį Kūrėją ir Teisėją? Iš tikrųjų nedaug tereikia atpalaiduotos nuo prietarų logikos, kad galima būtų konstatuoti nenuoseklumą tų žmonių, kurie tikisi apsaugoti kilnų garbės jausmą, paneigę esminį skirtumą tarp žmogaus ir paprasto gyvulio, ir nesusilpninti prievolės sąmonės, atmetę protingos bei laisvos žmogaus sielos atsakomybę amžinajame gyvenime.

Šituo atžvilgiu labai įdomus yra didysis Dostojevskio kūrinys, pavadintas „Broliai Karamazovai". Su prigimta sau galinga dialektika Dostojevskis stato čia ir svarsto giliausius pasaulėžiūros klausimus, kurie neduoda nurimti žmogaus sąmonei. Tarp kitko, jis suveda pagrindinius pasaulėžiūros klausimus prie šitokios samprotavimo schemos: „Jei nėra Dievo, nėra ir nemirtingos sielos; jei nėra nemirtingos sielos, viskas yra leista". Kai yra sakoma, kad viskas yra leista, tuo pačiu yra suprantama, kad tokiu atveju negali būti kalbos nei apie tikrą garbės jausmą, nei apie tikrą prievolės sąmonę: jei viskas yra leista, žmogiškoji asmens nuožiūra panaikina bet kurią objektyvią dorą, bet kuriuos dorinius principus, kurie galėtų būti privalomi žmogaus veikimui bei elgimuisi. Tokiu irgi atveju negalima kalbėti apie žmogaus nusidėjimus arba nusižengimus. Tiesa, galima kalbėti apie tai, kas yra atskiram žmogui arba visai visuomenei naudinga arba nenaudinga, bet sykiu nuoseklumas negali leisti sudaryti žmonėms prievolės elgtis pagal savo asmeninę ir visuomeninę naudą, jei pripažinta, kad viskas yra leista ir kad todėl negali būti prievolių.

Šitaip supratus Dostojevskio samprotavimo schemą, reik pasakyti, kad jai iš tikro negalime atsakyti nesugriaunamo nuoseklumo: jei nėra amžinybės prado, t. y. Dievo, negali būti ir nemirtingos sielos; jei nėra nemirtingos sielos, t. y. protingos bei laisvos ir tuo pačiu dvasinės, tai negali irgi būti ir dorinės prievolės tikra to žodžio prasme; kitaip tariant, tik religijos pagrindinės tiesos tegali sudaryti dorai tikrąjį pagrindą ir vyriausiąją sankciją.

Norėdamas išrodyti savo samprotavimo nuoseklumą ir paremti jį psichologiniais ir visuomeniniais motyvais, Dostojevskis prileidžia teigimą, kad viskas yra leista, ir *genialia analize nagrinėja psichologines* ir visuomenines išvadas iš šito teigimo taikymo gyvenimo praktikai. Tuomet pasirodo, kad, priėmus principą „viskas leista", nesugadinta sąžinė visai savaimingu būdu protestuoja prieš jo taikymą gyvenime bei veikime; užtat žmonės, kurie, išsižadėję sąžinės, ima šitą principą taikyti savo elgimosi praktikai, paverčia žmogaus gyvenimą į skerdžiamojo galvijo kelią, kaip galima būtų interpretuoti pavadinimą vietos, kur vyksta „Brolių Karamazovų" veiksmas. Žodžiu tariant, Dostojevskis su visa genijaus galybe išrodo, kad principas „viskas leista", yra, taip ar šiaip, nepriimtinas žmogaus gyvenimui: o jei taip, tai reik prileisti, kad Dievas yra, kad žmogaus siela yra nemirtinga ir kad žmogaus dora remiasi galutinėje sąskaitoje šitos nemirtingos sielos atsakomybe prieš amžinuosius Dievo įstatymus.

Sakau, nėra galimybės vienos paskaitos ribose išnagrinėti nors kiek pakankamai paliesto čia klausimo apie doros priklausomybę nuo religijos. Bet jau to, kas pasakyta, pakanka, kad galima būtų spręsti, kad *religijos pripažinimas ir nuoseklus jos pritaikymas gyvenimui bei veikimui negali nestiprinti garbės jausmo ir prievolės sąmonės,* ir kad, atvirkščiai, *religijos neigimas negali neardyti ir šito jausmo, ir šitos sąmonės.* Štai kodėl skautizmas, kuris iš dorinių veiksnių ypatingai išskiria savo reikalams garbės jausmą ir prievolės sąmonę, negali nesiremti religijos tiesomis ir netaikyti jų nuosekliai savo praktinio dorinio auklėjimo sistemai. Todėl irgi galima sutikti su J. Sevinu, kai jis sako, kad „skautizmui esminis dalykas yra būti praktiškai tikinčiam bei religingam"*. Tokiu būdu skautizmas turi religijoje savo šaltinį ne tik atsižiūrint į jo iniciatorių intencijas, bet ir į principus, kuriais jis galutinėje sąskaitoje remiasi.

Ir nejaugi, kitaip esant, skautas galėtų dėti į savo garbės pažadą ištikimumą Dievo įsakymams? Skautas nemėgsta tuščių žodžių ir, duodamas pažadą, rimtai jį supranta. Tuo tarpu savo pažadą jis pradeda garbės pasižadėjimu

* Ten pat.— P. 26.

dėti visas pastangas prievolėms atlikti atžvilgiu į Dievą. Skautizmas perdėm būtų melas ir hipokrizija, jei šitas pirmasis pažadėjimas teturėtų vien fiktyvinės, arba tariamosios, reikšmės.

4. Skautizmo santykiavimas su atskiromis tikybomis ir tautybėmis

Remdamasis galutinėje sąskaitoje religijos tiesomis, skautizmas vis dėlto nesiremia viena kuria tikyba. Todėl skautu gali būti lygiai katalikas ir protestantas, krikščionis apskritai ir žydas. Žodžiu tariant, *visos tikybos, kurios pripažįsta pagrindines religinės pasaulėžiūros tiesas, t. y. Dievo buvimą, sielos nemirtingumą ir laisvą valią, sutaria su tuo skautizmo pasaulėžiūros minimumu, kuris yra privalomas visiems skautams.* Priėmus šitą pasaulėžiūros branduolį, palieka dar didelis tikybinės laisvės plotas, kuriame kiekvienam skautui leidžiama laisvai apsispręsti pagal savo tikybos reikalavimus. Ogi pats skautizmas eina savo smulkesniame išsivystyme kultūrinio auklėjimo pakraipa, kuri yra priimtina visoms tikyboms. Tokiu būdu, dėdamas į savo išsivystymo pagrindą bendruosius prigimtosios doros principus, skautizmas tampa plačiai priimtina praktine dorinio auklėjimo sistema. „Skautų įstatymas,— sako anglų vyskupas Buttas,— sudaro tvirčiausią pagrindą, ant kurio kiekviena tikyba gali statyti antgamtinį auklėjimą. Ir jame nėra nieko keistino: pakanka jisai praktikuoti krikščioniškosios dvasios prasme"*.

Taigi pasirodo, kad kilnusis religinio gyvenimo idealas, kuris glūdi doros pagrinde, yra visiems skautams bendras ir įvairioms tikyboms priimtinas. Bet šito idealo išvystymas dogmatiniame moksle paliekamas kiekvienos tikybos kompetentingiems organams, ogi kiekvienam skautui — laisvas apsisprendimas pagal savo tikybos reikalavimus. Šita prasme skautams paliekama plati laisvė ir sykiu rekomenduojamas kuo didžiausias tolerantingumas.

Trečioji iš Bendrųjų taisyklių, liečianti religinio skau-

* Ten pat.— P. 48—49.

tų gyvenimo tvarką, yra skautizmo iniciatoriaus nusakyta šitokiu būdu: a) Yra laikoma faktu, kad kiekvienas skautas priklauso prie vienos kurios tikybos ir prisilaiko jos taisyklių; b) kai būrys susideda iš vienos tikybos narių, yra pageidaujama, kad skautininkas nustatytų kulto apraiškas ir pamaldų tvarką susitarimu su būrio kapelionu arba šiaip jau su bažnytine vyresnybe; c) kai būrys susideda iš skautų įvairių tikybų, privalu kiekvienas paraginti prisilaikyti nuosavos tikybos taisyklių ir nedera daryti bendrų pamaldų. Stovykloje kasdieninė malda arba savaitinės pamaldos turi būti paprasčiausios ir dalyvavimas jose — neprivalomas*.

Generolas R. Baden-Powellis sąmoningai yra palikęs daug laisvės religinio skautų gyvenimo tvarkymui, kad įvairios skautų grupės, susidariusios iš vienos tikybos narių, galėtų gyventi daug pilnesniu religiniu gyvenimu, kaip kad tada, kai skautų būriai susidaro iš įvairių tikybų narių. Reik juk žinoti, kad, jei Skautizmo Tėvas nustato vien tam tikrą pasaulėžiūros minimumą, privalomą visiems skautams, tai šitokis bendras reikalavimas dar toli gražu nereiškia, kad jis laiko žmogui pageidaujama prisilaikyti gyvenime religijos minimumo ir nesistengti išplėsti religinio gyvenimo iki maksimalinio teorinio bei praktinio pilnumo. Jis tik šitų uždavinių nestato skautizmui, kaipo tokiam, laikydamas pakankamu praktinio skautiškojo auklėjimo reikalams tą pasaulėžiūros minimumą, kuris buvo anksčiau nusakytas. Bet jei šitas praktinis dorinis auklėjimas gali būti paremtas pilnesniu religiniu gyvenimu, tai, skautizmo iniciatoriaus supratimu einant, šitokis papildymas tegali būti vien pageidaujamas.

Taip statydamas religijos klausimą, skautizmas tampa ne tik religijos parama, pats jąja remdamasis savo doriniame nusistatyme, bet — ir religinio tolerantingumo mokykla: čia būtent yra toleruojamas priemonių įvairumas, nors yra priimtas vienas bendras idealas. Panašiai yra ir su skautizmo nusistatymu tautybės atžvilgiu. Būdamas dorinio auklėjimo sistema, skautizmas yra sykiu ir stiprus tautinio auklėjimo veiksnys. Jis yra per daug realus ir praktiškas, kad galėtų nematyti tautybėje teigiamo veiks-

* Negriežtas vertimas pagal *Sevin J.* Le Scoutisme.— P. 20—21.

nio, nors ir individualizuojamo pagal atskirų tautų gyvenimo aplinkybes. J. Sevinas net griežtai teigia, kad *skautizmas yra ne kas kita kaip platus tautinio auklėjimo užsimojimas,* ir kad toks kaip tik buvo generolo R. Baden-Powellio noras, būtent: „pakelti rasę, užtikrinti krašto ateitis, apsaugoti rytojaus žmonės, kol nėra dar per vėlu"*.

Bet jei skautizmas yra tautinio auklėjimo užsimojimas, tai šitas faktas toli gražu nereiškia, kad jis turi iš esmės nors mažiausią palinkimą į šovinistinį nacionalizmą, kuris būtų agresyvus kitų tautybių atžvilgiu. Ketvirtasis Skautų įstatų punktas yra to universalinio altruizmo išraiška, kuri nėra pripuolama skautizmo esmei: skautas, sakoma jame, yra draugas visiems ir brolis kiekvienam kitam skautui, nežiūrint to, prie kokios socialinės klasės šis priklauso. Žodžiu tariant, visuotinio altruizmo jausmai verčia skautą pergalėti savyje nepateisinamus bet kurio ekskliuzyvizmo polinkius, t. y. ir socialinio, ir tautinio, ir religinio, ir t. t. Tuo pačiu skautizmas tampa socialinės, tautinės ir religinės taikos veiksniu, arba, mažiausia, tuo veiksniu, kuris į luomų, tautybių ir pasaulėžiūrų sąspyrį įneša garbingos kovos principus, pagrįstus džentelmeniškuoju garbės supratimu. Ir čia *skautizmas pasirodo sveiku protestu prieš tuos metodus, kuriuos vartoja dabartinis paskendęs praktiškajame nihilizme pasaulis.*

5. *Skautizmas ir krikščionybė*

Neatsakyčiau pilnai į pastatytąjį šiai paskaitai klausimą, jei praeičiau patylomis skautizmo santykius su krikščionybe. Todėl, eidamas prie galo, turiu ir apie tai šį tą pasakyti. Reik čia visų pirma žinoti, kad į tą teistinės pasaulėžiūros minimumą, kuriuo principialiai ir oficialiai remiasi skautizmas, krikščionybės esmė neįeina. Skautizmas būtent, pripažinęs Dievo buvimą ir Jo įsakymus, stengiasi, kiek galėdamas, apsiriboti prigimtųjų doros dėsnių sritimi, kad tuo pačiu galėtų pasidaryti priimtinas didžiausiai žmonių daugumai. Užtat visai kitaip yra su tomis autonomingomis skautų grupėmis, kurios susidaro iš vienos kurios krikščio-

* *Sevin J.* Le Scoutisme.— P. 6.

niškosios tikybos narių. Tuomet krikščioniškosios pasaulėžiūros tiesos yra su visu nuoseklumu kuo plačiausiai taikomos skautiškojo auklėjimosi reikalams. Pavyzdžiui, belgų skautai su visu nuoseklumu praveda skautų veikime katalikiškosios tikybos principus. Apskritai net yra pripažįstama, kad skautai katalikai yra žymiai prisidėję prie skautiškųjų tradicijų išdirbimų ir prie skautiškojo judėjimo išsivystymo. Katalikų Bažnyčia, matydama skautizme teigiamąjį dorinio auklėjimosi pagrindą, atremtą į prigimtuosius doros dėsnius, aprobavo net šitą kilnų judėjimą, taip kad *„oficialiai skautų organizacija yra pasidariusi viena susibūrimo lytimi, patariama jauniems katalikams"*.

Bet vis dėlto ne šitame organizaciniame santykiavime glūdi tai, kas yra reikšmingiausia skautizmo santykiuose su krikščionybe. *Reikšmingiausias būtent yra tasai dorinis skautizmo nusistatymas, kuris yra faktinai ne kas kita kaip prigimtoji įvada į krikščioniškosios doros žydėjimą.* Galima net pasakyti, kad visi charakteringi krikščioniškosios doros bruožai randa skautizme atitinkamus dorinius polinkius, kultūriniu būdu motyvuojamus. Tiesa, šitie polinkiai, reiškią, G. Belot pasakymu, aukščiausią žmogiškąjį idealą, prie kurio yra pakilusi civilizacija, teužbrėžia vien prigimtąją pakraipą į tą dieviškąjį idealą, kurį su visu skaidrumu piešia Evangelija ir krikščioniškasis asketizmas, pavyzdžiui, šv. Pranciškaus Asyžiečio „gėlelės". Vis dėlto tam tikras atitikimas tarp skautizmo dorinio kodekso ir evangeliškosios asketikos yra labai reikšmingas.

Kad galėtume įsitikrinti, imkime keletą pavyzdžių. Jei ieškotume visų pirma, kas yra reikšminga doriniame krikščionybės gyvenime, tai turėtume taip ar šiaip įsitikinti, kad krikščioniškoji dora stato pirmoje vietoje įsakymą mylėti Dievą ir tučtuojau reikalauja šitą įsakymą papildyti antruoju įsakymu mylėti savo artimą kaipo patį save. Skautizmas stato pirmoje vietoje reikalavimą atlikti savo prievoles Dievo ir vyriausybės atžvilgiu ir paskui reikalauja teikti pagalbą savo artimui visose aplinkybėse. Krikščioniškasis reikalavimas mylėti Dievą ir savo artimą suima į save skautizmo reikalavimu, nes mylėti yra

* Ten pat.— P. VIII. Mano pabraukta.— *St. Š.*

daugiau negu atlikti savo prievoles arba patarnauti savo artimui.

Toliau, galima pastebėti, kad krikščioniškosios doros žydėjimas ypatingai pasireiškia herojiškame praktikavime tokių evangeliškųjų patarimų, kokiais yra neturto, klusnumo ir vienuoliškosios skaistybės patarimai, kurie sudaro vienuoliškojo asketizmo pagrindą. Skautizmas savo vidiniu nusistatymu kaip tik eina šita pakraipa, nors nenueina taip toli, kaip siekia evangeliškieji patarimai. Skautizmas būtent priešinasi godumui ir pratina prie išmintingo ir ekonomiškojo atsinešimo prie turtų, kurių įsigijimas turi būti atremtas į darbą; reikalauja tam tikro klusnumo ir tuo pačiu išdirba jaunime klusnumo drausmę, ir pagaliau griežtai reikalauja iš jaunimo skaistybės mintyse, žodžiuose ir veiksmuose. Žinoma, skautizmas neturi savo tikslu padaryti iš jaunuolių asketus tikra to žodžio prasme. Čia tėra reikšminga vien tai, kad skautizmo doriniai reikalavimai ne tik sutaria su krikščioniškąja etika, bet yra dargi savo rūšies įvada į tą „vidaus gyvenimą", kuris sudaro krikščioniškojo asketizmo esmę.

Ne mažiau reikšminga yra ir tai, kad skautizmas turi bendrų bruožų ir su pranciškonizmu. Šv. Pranciškus Asyžietis, tasai evangeliškosios dvasios žygininkas, ne tik buvo gailestingas gyvuliams, kaip to nori anglų skautai, bet ir, matydamas Dievą gamtoje, mylėjo augmenis ir gyvulius, kaip to nori prancūzų katalikų skautai. Pranciškonizmas dvasioje buvo net žymiai didesniame laipsnyje ir gamtos meilės, ir gailestingumo gyvuliams, ir to džiaugsmingo jaunatvės nusiteikimo, kuris taip yra savas šventiesiems žygininkams. Ir šituo atžvilgiu skautizmas yra ne naujas apreiškimas, bet tik atspindys tų antgamtinių laimėjimų, kurių buvo atsiekę jau viduramžiais pranciškonizmo žygininkai. Taip aukščiausias prigimtosios dorinės kultūros laiptais pasirodo dar kartą esąs vien religijos laimėjimų prieangyje. Tuo, žinoma, nepaniekinama šitos kultūros, bet tik nustatoma tikra perspektyva tarp dorinio ir religinio gyvenimo. Šitoje perspektyvoje kaip tik aiškėja, kad *skautizmas visu savo nusistatymu eina aukščiausių dorinių laimėjimų pakraipa,* nors ir nėra asketizmo mokykla tikra to žodžio prasme.

Iš tikrųjų, kaip buvo jau anksčiau pakankamai nusakyta, *skautizmas yra jaunimui dorinio žygiškumo mokykla ir tuo ne tik atmena, bet ir yra krikščioniškojo viduramžių riteriškumo atgimimas.* Čia vėl matomas dar vienas vidinis santykis, kurio yra tarp skautizmo ir krikščionybės. Taip ar šiaip, skautizmas yra krikščioniškosios kultūros padaras jau todėl, kad jis yra suplanuotas įsitikinusio krikščionio ir pagrįstas doriniu kodeksu, kuris nuosekliai, nors ir iš tolo, veda prie evangeliškosios etikos. Todėl irgi nėra pripuolamas ir sąryšis tarp skautizmo ir krikščioniškojo riteriškumo: skautizmas, kaip sakyta, yra šito pastarojo savotiškas atgimimas, pritaikytas prie mūsų gyvenimo aplinkybių.

Užbaigos žodis.— Skautai kaipo avangardas tolimesnėje mūsų valstybinio, tautinio ir dvasinio atgimimo eigoje

Baigdamas savo išvedžiojimus, norėčiau prie šios progos dar padaryti keletą pastabų apie skautiškojo judėjimo reikšmę mūsų tėvynei. Man bent yra neabejotina, kad *Lietuvos skautai galėtų pasidaryti jaunuoju avangardu tolimesnėje mūsų valstybinio, tautinio ir dvasinio atgimimo eigoje, jei sugebėtų tinkamai susiorganizuoti ir prisitaikyti prie mūsų gyvenimo aplinkybių.* Principialiai reik pripažinti, kad toje praktinio auklėjimosi pakraipoje, kuria eina skautizmas, yra kaip tik labai daug davinių įsigyti tai, ko mūsų tautai šiuo laiku stinga. Neseniai turėjau progos paliesti klausimą apie lietuvių tautos ugdymo uždavinius*. Kai dabar tenka man lyginti tai, kas yra siektina mūsų tautos ugdyme, su tuo, ką gali pateikti skautizmo judėjimas tarp Lietuvos jaunimo, turiu pasakyti, kad beveik kiekvieną mūsų tautinio auklėjimosi uždavinį kas nors atitinka skautizmo sistemoje.

Mums, pavyzdžiui, reikalingi yra tokie tautos nariai, kurie būtų pilnutiniai žmonės. Tuo tarpu kaip galima išauklėti pilnutinis žmogus nenormaliomis miestiškosios kultūros aplinkybėmis, kur labai dažnai auklėjimas bei lavi-

* Žr. Židinys.— 1926.— Nr. 3[1].

nimas yra suprantama kaipo knygiškas mokymas, atitrauktas nuo gamtos ir realaus gyvenimo ir todėl neduodąs praktinio dorinio išsiauklėjimo? Skautizmas kaip tik gali duoti, kas čia yra reikalinga. Tai, žinoma, nereiškia, kad jis gali atstoti mokyklinį lavinimą arba net jaunimo lavinimąsi rateliuose, bet užtat tai reiškia, kad jis gali sėkmingai papildyti ir vieną, ir antrą, vesdamas jaunimą į platų gamtos pasaulį ir versdamas jį, iš kitos pusės, daryti praktinius doros žygius tarp žmonių.

Mums, toliau, reikalinga yra tikra tautos vadovybė, į kurią įeitų iš tikro geriausieji žmonės, kurie garbingai sugebėtų vadovauti demokratinėms masėms. Skautizmas, kaip buvo savo laiku sakyta, jau tuo ruošia būsimų vadų, kad moko jaunimą drausmingai paklusti įstatymams ir principams, nes tik tas sugeba tikrai vadovauti, kas sykiu sugeba pats būti klusnus. Taigi, kaip sakyta, vadas glūdi kiekviename skaute, vertame šito vardo.

Ne mažiau mums yra svarbus šeimyninio auklėjimo klausimas, nes, nesutvarkius tinkamai šito klausimo, negalima tikėtis tikros kultūrinės pažangos mūsų krašte. Skautizmas ir čia padeda gerą pradžią, mokydamas, kad skauto prievolės prasideda šeimynoje. Tokiu būdu bendras skautizmo lojalumas pasireiškia jau šeimynos atžvilgiu ir tuo pačiu skautizmas auklėja jaunime būsimus gerus šeimynos tėvus. Be to, skautizmas sugeba papildyti tą dorinio auklėjimo stoką, kuri dėl kokių nors priežasčių susidaro šeimynos gyvenime,— nekompromituodamas net šeimyninio gyvenimo reikšmės.

Pagaliau visos pageidaujamos mums žymės, nuo kurių pareina kultūrinė mūsų pažanga, taip ar šiaip išsivysto sąryšyje su praktine skautiškojo auklėjimo sistema. Skautas yra pratinamas tiksliai, akuratiškai, sumaniai ir gerai atlikti bet kurį darbą, įsigijus iš pradžių tam tikrų techninių žinių. Tuo pačiu jis yra ruošiamas lemtai organizuoti tiek savo profesinį, tiek visuomeninį darbą. Skautas, kaip galėjome savo laiku įsitikrinti, yra iš esmės visuomenininkas, kuriam nėra svetimas nei drausmingumas, nei teisėtumas, nei solidarumas. Žodžiu tariant, tikras visuomeniškumas yra neatskiriamoji skauto žymė, t. y. ta žymė, kuri taip yra pageidaujama mūsų žmonėms.

Labai svarbu yra dar tai, kad skautizmas išvysto jaunime laisvą iniciatyvą ir drąsų užsimojimą gyvenimo žygiuose ir šiaip jau veikime. Skautizmas kaip tik stengiasi lavinimąsi bei auklėjimąsi paremti savarankiškuoju jaunimo veiklumu, kad jis įprastų savo pajėgomis stebėti, mąstyti, apsispręsti, veikti, žodžiu tariant, vaidinti aktyvią rolę savo išsilavinime bei išsiauklėjime ir dargi aplinkybėse, kurios reikalauja tikros iniciatyvos ir kultūrinio kuriamojo užsimojimo. Tad ir šituo atžvilgiu skautizmas galėtų auklėti mūsų jaunime ypatybes, kurių mums taip trūksta ir kurios sykiu taip yra mums pageidaujamos.

Dėl visų motyvų, kurie teko man išdėstyti, aš laikau savo prievole ne tik padrąsinti pas mus tą naują žygiškumo atgimimą, kuriuo yra skautizmas, bet ir linkėti garbingiems jo adeptams, kad jiems pasisektų kuo veikiausiai užimti tą avangardo vietą, kuri jiems teisėtai gali priklausyti tolimesnėje mūsų valstybinio, tautinio ir dvasinio atgimimo eigoje.

IDEOLOGINIAI DABARTIES KRIZIŲ PAGRINDAI IR KATALIKIŠKOJI PASAULĖŽIŪRA*

Krizinės ideologijos supratimas

Niekam negali būti abejotina, kad mes gyvename nepaprastų krizių laikais. Mūsų pasaulis yra sukrėstas iki pat pagrindų. Mes gyvename nuolatinio nerimo nuotaikoje. Tai yra lūžtvės nuotaika, kurią sudaro gilaus persilaužimo vyksmas. Šitas gilaus persilaužimo vyksmas ir yra ne kas kita kaip mūsų dabar gyvenamoji krizė.

Akademiškai tariant, krizė ir yra intensyviai pergyvenamas visuomeniniame gyvenime persilaužimo vyksmas, kilęs iš skaudaus patyrimo, kad senosios gyvenimo lytys dėl savo netobulumo neatitinka dabarties reikalavimų. Šita prasme galima kalbėti visų pirma apie kultūrinę dvasinę krizę, apie visuomeninę politinę ir apie socialinę ekonominę krizę. Tai yra ryškiausi krizių tipai žmonijos istorijoje, kurie dargi visi sykiu labai stipriai jaučiami mūsų gyvenamuoju momentu.

Dabarties krizės, be abejo, turi daugybę priežasčių, bet šiaip ar taip visos jos gali būti suvestos prie paties žmogaus, nes jis galų gale yra savo likimo sprendėjas. Pastaroji tiesa skamba banaliai, o vis dėlto ji, kaip ir daugelis paprasčiausių tiesų, gali būti sykiu palaikyta ir nereikšmingu teigimu, ir paradoksu. Šiaip ar taip, žmogus su savo palinkusia į blogį prigimtimi, su savo protu, lengvai paklystančiu, ir su savo valia, dažnai neištikima objektyviniam gėriui, yra pagrindinė tolimesnė priežastis visoms krizėms, į kurias jis patenka.

---

* Iš suteikto čia turinio galima matyti, kad referate pajudinta labai daug problemų, kurios vieno referato ribose ne tik negali būti išspręstos, bet ir tinkamai nusakytos. Šita prasme tema pasirodė neįveikiama vieno referato ribose. Šiam reikalui būtų reikalinga parašyti platokas veikalas, kuriame būtų galimas dokumentuotas problemų statymas ir sprendimas. Tokiam veikalui referatas užbrėžia planą ir sisteminio sprendimo būdą. Jame pačiame tesuteikiami vien bendriausieji temos išvystymo apmatai.— *St. Š.*

Deja, krizių kamuojamas žmogus dažniausiai apie tai pamiršta ir įsivaizduoja krizę kaip iš kažkur atsitiktinai atsiradusią blogybę, jį taip neužtarnautai kankinančią. Jam retai kada ateina galvon, kad tikriausias išėjimas iš krizės yra gera savęs reforma. Tokia reforma turėtų visų pirma paliesti principų ir būdo sritis. Šiuo atveju palieku nuošaliai būdo klausimą apsiribodamas principų klausimu, kiek jis yra susijęs su dabarties krizių problema.

Žmogaus gyvenimo krizė visados turi tam tikrą pagrindą idėjų srityje, būtent ta prasme, kad šita krizė remiasi tam tikru klaidingu išvykstamuoju principu. *Krizinė, galima būtų pasakyti, yra ideologija, kurios pagrinde glūdi išvykstamoji klaida, turinti fatalios reikšmės gyvenimo išsivystymui.*

Tipišku krizinės ideologijos pavyzdžiu galėtų būti šitokis dialektinis samprotavimas, Dostojevskio padėtas užuomazgos pagrindu į romaną „Broliai Karamazovai": „Jei nėra Dievo, nėra nemarumo; jei nėra nemarumo, viskas leista". Pakanka paneigti Dievą ir padaryti iš to nuoseklią praktinę išvadą, kad gyvenime susidarytų visa eilė katastrofinių krizių. Dostojevskis su genialia dialektika įrodo savo romane nusakytosios krizinės ideologijos katastrofiškumą. Inteligentas Ivanas Karamazovas sirgo ir žaidė skepticizmu, o liokajiškos sielos virėjas Smerdiakovas padarė iš jo skepticistinės ideologijos praktinę išvadą. Iš čia išsivysto visa eilė katastrofų. Smerdiakovas užmušė senį Karamazovą, tikriausiai savo tėvą, ir, sąžinės graužimų kamuojamas, pasikorė. Ivanas Karamazovas, laikydamas save intelektualiniu savo tėvo mirties kaltininku, suserga nervų sukrikimu. Dmitrijus Karamazovas, brutaliai kovojęs su tėvu, nuteisiamas sunkiesiems darbams kaipo tariamasis savo tėvo užmušėjas. Krizinė ideologija pagimdė visą eilę katastrofų, bet niekam neatnešė laimės, nes toks yra neišvengiamas kiekvienos krizinės ideologijos likimas.

Gal niekas su tokia jėga nėra rašęs apie klaidingų principų katastrofiškumą kaip Ernestas Hello, nuo kurio mirties šiais metais* sukanka 50 metų. Tai, ką Dostojevskis

* Rašyta 1935 m., kuriais turėjo įvykti Katalikų mokytojų suvažiavimas.— *St. Š.*

pavaizduoja genialiu romanu, Hello pagrindžia principialiai. Bus ne pro šalį ir nagrinėjamosios temos atžvilgiu, ir minimo šiais metais rašytojo atžvilgiu pasemti iš jo keletas minčių.

„Voltaire'as,— sako Hello,— tikėjosi sąmojingai juokavęs. Tuo tarpu jis ruošė 1793 metus. Tarp savo juoko ir ašarų, kurios netrukus pasruvo, jis neįžvelgė jokio sąryšio. Jis intelektualiai kirsdavo galvas, o giljotinos peilis netrukus turėjo jas kirsti kitokiu būdu. Jis šaipėsi iš altoriaus, nepastebėdamas, kad sykiu ardė bažnyčias, rūmus ir šiaip namus. Jis nenusimanė apie žemės drebėjimą, kurį pats ruošė" (Le Siële.— Paris, 1913.— P. 216).

Hello aiškiai pastebi ir griežtai teigia priežastingą sąryšį tarp atskirų mąstytojų idėjų ir praktinio minių nusistatymo: „Žmonių masė, kuri nieko nežino ir kuri visų pirma nepažįsta metafizikos, yra nustatoma metafizinėmis klaidomis nedidelio skaičiaus žmonių, kurių jinai net nepažįsta... Principai, o ne kas kita veda pasaulį, šiam nežinant, kieno jis yra vedamas.— Lengviausias religinis neigimas persikeičia į baisiausias materialines katastrofas" (ten pat, p. 217—218).

Nebijodamas, kaip paprastai, paradoksalinių teigimų, Hello net pareiškia kitoje vietoje, kad „juo aukštesnės yra tiesos, tuo gilesnė yra jų veikmė žmonijos gelmėse" (ten pat, p. 107), nes „juo tiesa yra pradiškesnė, tuo jinai yra praktiškesnė, juo ji yra esmiškesnė, tuo jinai yra naudingesnė įvykių akivaizdoje. Ir juo įvykiai yra baisesni, tuo reikalingesnis yra atsišaukimas į esmiškiausias, aukščiausias ir transcendentiškiausias tiesas" (ten pat, p. 108—109).

Kadangi krizės yra priežastingai susijusios su teisingų principų paneigimu ir todėl turi savo ideologinį pagrindą, krizių laikais ypatingai svarbu padaryti principų reviziją. Hello pabrėžia šitą svarbą su visu griežtumu: „Krizės momentais,— sako jisai,— tai, kas yra svarbiausio ir, drįstu sakyti, skubiausio, yra dar kartą pakilti prie principų, juos išdėstyti, juos apreikšti, nes jie taip giliai yra pamiršti, kad kiekvieną kartą, kai apie juos yra kalbama, kad ir kaip jie būtų seni, kad ir būtų jie amžini, iš tikrųjų jie yra apreiškiami" (ten pat, p. 105).

Pagaliau dar viena Hello idėja tuo pačiu klausimu: „Amžinieji principai, pirmapradiškosios tiesos,— sako ji-

sai,— yra aukščiausia aktualybė krizių ir pavojų momentais. Jie pasituri išganymo paslaptimi. Išsigelbėjimas yra tenai, ne kitur" (ten pat, p. 106).

Mūsų gyvenamų krizių akivaizdoje mano referato uždavinys yra susekti, kokios išvykstamosios klaidos glūdi ideologiniame šitų krizių pagrinde ir kokios tiesos turėtų būti padėtos į mūsų gyvenimo pagrindą, norint laimingai išeiti iš katastrofiško būvio, kuriame yra atsidūręs dabartinis mūsų pasaulis.

I. Ideologiniai dabarties krizių pagrindai

1. Kultūrinė dvasinė krizė

Naujų laikų pasaulis, kuris dabar gyvena visais atžvilgiais labai gilią krizę, yra nešėjas civilizacijos, susidariusios žymioje dalyje opozicijoje teocentrinei viduriniu amžių pasaulėžiūrai. Iš vienos pusės, šita civilizacija, arba net, tikriau pasakius, europiškoji kultūra, pradžioje yra augusi christianizmo prieglobstyje. Jos universalumas, kūrybiškumas, humaniškumas aiškiai remiasi christianizmo dvasia. Bet iš kitos pusės, naujausiais laikais europiškoji kultūra nuėjo linkme, priešinga tai, kuria ėjo krikščioniškasis pasaulis viduriniais amžiais.

Viduriniai amžiai sudarė teocentrinį pasaulį, kuriame vyravo *dvasiniai religiniai interesai*. Žmogaus gyvenime buvo tada išlaikoma priderama hierarchija; materialiniai reikalai buvo palenkiami kultūriniams, kultūriniai — religiniams. Žmogus turėjo prideramą sau vietą plačiojoje visumos sintezėje, kurioje Dievas buvo centru ir viršūne. Vienybės jausmas, sintezės genijus ir linkmė į pilnatvę charakterizavo šitą teocentriškai nusistačiusį žmogų.

Bet sykiu viduriniai amžiai turėjo savo ydų ir paklydimų. Nors viduriniais amžiais nebuvo viešpatavusi teokratija tikra to žodžio prasme, vis dėlto teocentriškas jų nusistatymas dažnai buvo pravedamas su prievartos pagalba tokiuose dalykuose, kur prievarta nieku būdu negali būti pateisinta. Kai kurie kryžiaus karai, būtent ofenzyviniai, ir inkvizacija gali čia būti visai pakankami pavyzdžiai vi-

durinių amžių paklydimams. Žinoma, jų buvo ir daugiau, bet ir šitų nusidėjimų prieš žmogaus laisvės ir sąžinės gerbimą, kuris glūdi pačiame krikščioniškosios etikos pagrinde, būtų užtekę protesto reakcijai iššaukti.

a. Antropocentrinis humanizmas kaipo šitos krizės pagrindas. Tokia reakcija iš tikro atėjo Renesanso humanizmui, kai šis po savo grynai klasikinio laikotarpio nuėjo antropocentrine linkme. Kiekvienai reakcijai yra charakteringa tai, kad ji nepasitenkina tik tuo, kas buvo neigiamo ir todėl šalintino, bet sykiu puola bei griauja ir tai, kas buvo teigiamo ir saugotino. Antropocentrinis humanizmas nepasitenkino todėl puolimu tik vidurinių amžių neigiamybių, bet suskato griauti ir tuos pamatus, ant kurių buvo pastatyti vidurinių amžių rūmai.

Sykiu su antropocentrinio humanizmo įsigalėjimu pasaulyje yra įvykusi labai reikšminga kultūrinė dvasinė revoliucija, kuri iš tikrųjų tapo pradžia visų revoliucijų, kurios tik yra vykusios naujaisiais amžiais. Ta revoliucija savo pagrinde buvo religinio pobūdžio ta prasme, kad ji, atplėšdama žmogų nuo religinio centro, kuriam žmogus buvo palenktas per visus vidurinius amžius (N. Berdiajevo posakis), nustatė žmogų tam tikru būdu į Dievą.

Gonzague de Reynoldas savo kapitaliniame veikale „L'Europe tragique" šitaip charakterizuoja tą reikšmingą revoliuciją: „Visa tai sudaro revoliuciją, galbūt visų giliausią, kokią kad pažįsta pasaulis nuo christianizmo laikų; revoliuciją, kuri yra išsiplėtusi į visas sritis: nuo filosofinės spekuliacijos iki mūsų kiekvieno intyminio ir kasdieninio gyvenimo; revoliuciją, kuri pradėta Renesanso laiku protuose, 1789 metais — įvykiuose ir kuri atsibaigia rusų revoliucija ir ekonomine krize; revoliuciją, kuri yra dabar tapusi visos moderninės civilizacijos krize; revoliuciją, kuri yra atpalaidavusi žmogų nuo dvasinio jo centro, kad padarytų iš jo — individo ar kolektyvo — gyvenimo ir pasaulio centrą. Tai viena ir vienintelė Revoliucija" („L'Europe tragique.— Paris, 1934.— P. 8). *Ir iš tikro naujieji laikai ir modernusis pasaulis iš esmės težino vienų vieną revoliuciją, kuri prasidėjo Renesanso laikais antropocentrinio humanizmo pavidalu ir renka savo gausų derlių mūsų laikais dabarties krizėse.*

G. de Reynoldas net motyvuoja renesansinio humanizmo sąryšį su mūsų laikais šiuo konstatavimu: „*Pakanka išvykstamajame punkte susidaryti vertybių gradacijoje klaidingai koncepcijai apie žmogų ir gyvenimą, kad atvykstamajame punkte sugriūtų visa civilizacija*" (ten pat, p. 12. Mano pabraukta.— *St. Š.*). Tą pat teigia ir N. Berdiajevas šiais žodžiais: „Dabartinės kultūros krizė yra prasidėjusi jau seniai. Didieji jos pradininkai tai jautė. Karai, revoliucijos, išviršinės katastrofos tėra vien apreiškę aikštėn išvidinę civilizacijos krizę" ((Un nouveau Moyen Age.— Paris.— P. 145).

b. Individualizmas, scientizmas ir reliatyvizmas kaipo krizinio išsivystymo tarpsniai. Kiekvienas ideologinis pradas turi žmonijos gyvenime sau tinkamą išsivystymo linkmę, kuri priveda anksčiau ar vėliau su neišvengiamu būtinumu prie tiesioginių ar netiesioginių konsekvencijų ne tik teorinėje, bet ir praktinėje srityje. Svarbu tad visų pirma susekti išsivystymo linkmę, kurią įgavo antropocentrinis humanizmas kultūrinėje dvasinėje srityje.

Paneigimas teocentrinio principo, pagal kurį orientavosi viduriniai amžiai, reiškė naujųjų laikų žmogui atsipalaidavimą nuo gyvenimo centro, praradimą vienybės, nustojimą sintezės jausmo, asmenybės atitrūkimą nuo šaknų ir pasidavimą visu tuo individualizmo linkmei. „Naikindami religiją, t. y. sąryšį, kuris jungia su Dievu žmones ir daiktus, mes,— sako G. de Reynoldas,— esame pakirtę visus kitus ryšius, kurie jungia žmones tarp savęs, daiktus tarp savęs ir žmogų su kiekvienu tikrovės pradu" (o. c., p. 473).

Atsipalaidavimą nuo religijos ir šito atsipalaidavimo išdavas moderniajam žmogui šitaip piešia pagarsėjęs paskutiniais laikais vokiečių teologas prof. K. Adamas: „Moderniojo žmogaus charakteringa žymė yra atitrūkimas nuo šaknų. Istorija turėtų parodyti, kaip jis prie to yra priėjęs. XVI a. šūkis ‚Los von der Kirche [1]' su fatališka logika privedė XVIII a. prie ‚Los von Christus [2]', o paskui, XIX a.,— prie ‚Los von Got [3]'...— Vietoje žmogaus, įsirėmusio į Absoliutą, turinčio dieviškąjį laidą ir tuo pačiu tvirto ir turtingo, mes beturime žmogų, pasikliovusį savimi, žmogų, nepriklausomą ir autonominį.— Be to, atsisakydamas savo religine revoliucija nuo tikinčiųjų bendravimo Bažnyčioje,

nuo šito savitarpinio veikimosi tikinčiųjų gyvenime, žmogus yra pakirtęs antrąją šaknį, kuri maitino jo gyvenimą,— bendruomenės jungtį" (Le vrai visage du Catholicisme.— Paris.— P. 21—22).

Atitrūkęs nuo šaknų žmogus iš esmės yra individualistas, izoliuotas savo fatalioje vienumoje. Nenuostabu tad, kad šitas modernusis žmogus buvo linkęs pagal savo esmę laikyti teisingomis individualistines teorijas. Jo įsitikinimams gerai pritikdavo nuomonės, kad individas yra vyriausias sau tikslas, kad jis yra autonomingas kaipo aukščiausias visų daiktų matas, kad todėl jo laisvė nieku negali būti aprėžta ir t. t. Savaime suprantama, kad šitokis *nelygstamasis individualizmas buvo neišvengiamas tiesioginis gavinys, plaukiąs iš antropocentrinio humanizmo.*

Individualistinis pasitikėjimas žmogiškuoju individu apšvietos gadynėje privedė prie nepaprasto pasitikėjimo pasauliniu mokslu, kuris sykiu su technišku pasaulio apvaldymu turėtų atnešti žmonijai laimę. Visas beveik XIX a. gyveno laicistinio scientizmo šūkiais — scientizmo, kurį G. de Reynoldas yra linkęs vadinti liuciferizmu. Jo apaštalai kėlė aukštyn mokslą ir žmogaus protą ir vis labiau pasiknisdavo po jų pagrindais, nes kaskart griežčiau ir nelygstamiau neigė metafiziką ir dvasinio pasaulio buvimą. Galima net pasakyti, kad sulig tuo, kaip augo scientizmo skepticizmas, didėjo jo tiesiog religinis pasitikėjimas mokslu. Toks jau yra religijos reikalingumas žmogui, kad, šiam paneigus tikrąją religiją, jis pats griebiasi kokio nors religijos paliatyvo.

Paskutinis konstatavimas ypatingai ryškiai pasiteisina tame reliatyvizmo traktavime, kuris yra charakteringas moderniajam žmogui. Reliatyvizmas yra, galima sakyti, paskutinė antropocentrinio humanizmo grandis dvasinėje kultūrinėje srityje. Paneigęs Absoliutą, pasikliovęs savimi ir paskelbęs žmogiškąjį individą visų daiktų mastu, modernusis žmogus turėjo vis dėlto pakankamą mokslinio patyrimo jausmą, kad galėtų pastebėti lygstamąjį žmogaus ir pasaulio pobūdį. Bet *neigiant nelygstamąjį visų daiktų ir žmogaus centrą, šitam moderniajam žmogui viskas tampa lygstama, reliatyvu. Tik, deja, pati reliatyvybė tampa jam nelygstamuoju dalyku.*

„Dėl kažkokios ypatingos proto perversijos,— sakė

Jacques Chevalier VII tarptautiniame filosofijos kongrese Prahoje 1934 m.,— žmogus, paneigęs absoliutą arba padaręs iš absoliuto reliatyvybę ir negalėdamas be absoliuto apsieiti, daro iš reliatyvybės absoliutą arba, kuo mažiausia, traktuoja ją kaipo tokią; čia yra visos negerovės pradas. Trumpai tariant, paskelbęs, kad viskas yra taikytina prie žmogaus, mūsų amžius yra padaręs iš žmogaus absoliutą ir iškėlęs jį vyriausiu visų daiktų teisėju ir arbitru" (Le Van.— Nr. 165—166.— P. 254).

Čia, reikia manyti, apsireiškia, iš vienos pusės, inertinga antropocentrinio humanizmo reakcija prieš teocentrinį christianizmo principą, o iš antros pusės — pirmapradiškas absoliuto reikalingumas žmogaus sielai: jei šito reikalingumo nepatenkina Dievas, jo vietoje su neišvengiamu būtinumu turi atsistoti koks nors stabas. Todėl taip pat žmogus, išsižadėjęs religijos, neišvengiamai patenka į prietarus. Taip praradimas tikro tiesaus kelio veda į klaidžiatakius.

c. Antropocentrinio humanizmo išsigimimas į savo priešginybę (brutalus zoologizmas). Iškrypimas išsigimime apskritai yra neišvengiamas antropocentrinio humanizmo galas. Žmogus, paneigęs Absoliutą, atitrūkęs nuo dvasinio centro, nusistatęs autonomiškai elgtis savo vardan ir pasitenkinti tik savimi, neįstengia atsilaikyti gryno žmogiškumo plotmėje. *Žmogus, pasirodo, tegali būti žmogumi vien tada, jei savo gyvenimo centrą turi nelygstamojo idealo srityje. Kitaip jis neatsilaiko žmogiškumo srityje ir rieda vis žemyn į brutalaus gyvuliškumo sritį.*

Antropocentrinis humanizmas paragino žmogų atsipalaiduoti nuo visko, kas jį varžo, pajungia, įpareigoja. Humanizmo išlaisvintas žmogus ilgainiui tapo atpalaiduotu žmogumi, kuriame įvyko visų žemesnių galių išsijuosimas, kitaip tariant, gyvuliškumo įsigalėjimas žmogaus gyvenime, grįžimas, kaip G. de Reynoldas išsireiškia scholastiniu terminu, *ad materiam primam* [4], kas kitaip jo vadinama prebolševizmu.

Tuo būdu išlaisvintas ir atpalaiduotas modernusis žmogus su savo seksualine reforma, su savo *Nacktkultur* [5], su savo palinkimu į barbarišką primityvumą yra ne kas kita kaip nuslinkęs į gyvuliškumo plotmę, arba sugyvulėjęs,

žmogus. Tai pilnutinio žmogaus priešginybė, tai dekomponuoto žmogaus tipas. Taip antropocentrinio humanizmo linkmė savo fataliame išsigimime priveda prie būvio, priešingo pirmutiniam klasikinio humanizmo idealui: vietoje harmoningo, pilnutinio, kultūringo žmogaus gaunamas nusmukęs, susiskaldęs, išsigimęs barbaras, be tos šviesios perspektyvos, kurią paprastai turi išėjęs iš natūralaus stovio laukinis žmogus, nesugadintas kultūrinės dekadencijos aplinkybių, nes *antropocentrinis humanizmas beveik neišvengiamai veda galutinėje sąskaitoje į brutalų zoologizmą.*

Šitas fatalus antropocentrinio humanizmo linkmės užsilaužimas, kuris kai kieno vadinamas *Entfesselung der Unterwelt,* padugnių atpalaidavimu, juo labiau yra jaučiamas didžiųjų sukrėtų laikais, kai papročių korupcija tampa itin didelė ir reikšminga. Dorinis jausmas išnyksta iš visuomenės gyvenimo ir nesudaro užtvarų doriniam pakrikimui. Šis dorinis pakrikimas jaučiamas visose moderniojo gyvenimo srityse. Apie visuomeninę, politinę ir ekonominę sritį teks kalbėti vėliau, dabar kultūrinio dvasinio gyvenimo charakteristikai tepaminėsiu apie modernųjį meną, kuris gal geriausiai, su prigimtu sau ryškumu atvaizduoja estetinį ir dorinį moderniojo žmogaus pakrikimą.

Tai, ką mes matome šiuo laiku meno srityje, maža yra pavadinti dekadansu; tai tiesiog bet kurio dailiojo meno neigimas. „Modernusis menas,— sako N. Berdiajevas,— vis labiau užsiangažuoja Renesanso gale, šitame žmogaus ir gamtos lyčių sunykime. Tai barbariškų lyčių išsiveržimas, barbariškų garsų ir judesių sąspyris. Šito meno dinamizmas yra praradęs kosmiškąjį ritmą" (o. c., p. 55). Bet sykiu su šituo kosmiškuoju ritmu, kuris yra sveikos estetikos pagrindas, modernusis menas yra praradęs taip pat psichinę ir dorinę sveikatą; šituo atžvilgiu jis tobulai atvaizduoja moderniojo žmogaus dvasinį sukrikimą: iš tikro, koks kūrėjas, toks ir jo menas. Nususęs kūrėjas, nususęs ir menas. Koks skaudus kontrastas su didingu Renesanso menu!

d. Unitarinės, totalitarinės ir autoritatyvinės tendencijos kaipo kontrrevoliucijos žymės. Žmonijos istorija be-

veik niekados neina tiesia ir ramia linija. Joje visada žymu tam tikras bangavimas, kur po akcijos eina reakcija, kuri savo ruožtu ilgainiui tampa akcija, sulaukianti savo reakcijos. Taip kiekviena veikla sutinka savo atoveiką ir kiekviena atoveika tampa veikla.

Jei anksčiau buvo kalbėta apie tiesioginių ir netiesioginių konsekvencijų linkmę, tai dabar galima kalbėti apie priešingų reakcijų linkmę, nenorint čia dėl atsargumo kalbėti apie istorinius dėsnius. *Kai viena kuri revoliucinė linkmė savo fataliame užsilaužime prieina išsigimimą, neišvengiamai kyla prieš ją priešinga reakcija, kuria žmogaus dvasia tarsi prieš ligą reaguoja prieš įsigalėjusią negerovę.*

Jei antropocentrinis humanizmas buvo reakcija arba net dvasinė revoliucija prieš vidurinių amžių nenormalias teocentrizmo pasireiškimo lytis, tai prieš jo tiesiogines ar netiesiogines konsekvencijas moderniojo išsigimimo lytyse neišvengiamai turėjo sukilti nauja reakcija, kuri dabar gali būti pavadinta kontrrevoliucija. Mūsų laikais kultūrinė dvasinė kontrrevoliucija pasireiškia ne tiek savarankiškai, kiek ryšium su politine ir socialine kontrrevoliucija, ir todėl ji nėra taip ryški ir galinga kaip pastarosios. Bet vis dėlto galima jau kalbėti apie tai, kad tame moderniajame pasaulyje, kuris susiformavo antropocentrinio humanizmo įtakoje, jau aiškiai jausti kultūrinės dvasinės kontrrevoliucijos žymės.

Šita kontrrevoliucija nėra dar anaiptol grįžimas prie teocentrizmo principų, taip suprantamų, kaip jie gali ir turi būti suprasti po naujųjų amžių patyrimų. Ji tėra vien reakcija prieš ligą, panašiai kaip karštis yra reakcija prieš organizme įsigalėjusį ligos žadintoją.

Ryšium su kontrrevoliucine banga, kuri eina iš politinės, socialinės ir ekonominės kontrrevoliucijos, vis dažniau jaučiamas pasiilgimas vienybės, pilnatvės, harmonijos, tikros vertybių hierarchijos ir pasitikėjimo verto autoriteto. Žodžiu tariant, pasiilgstama viso to, kas buvo prarasta su teocentrine pasaulėžiūra. Šio pasiilgimo atgarsiai išeina aikštėn mechaniškai suprantamose unitarinėse, totalitarinėse ir autoritatyvinėse tendencijose ir taip pat ne visados nuosekliuose, bet aiškiai jau girdimuose pro-

testuose prieš šeimos pakrikimą, prieš papročių korupciją, prieš rasinę degeneraciją, prieš spaudos neleistiną palaidumą, prieš laukines pramogų formas ir t. t. Taip pat vis aukščiau imama vertinti religijos reikšmė visuomenės gyvenime. Tegul visose šitose kontrrevoliucinėse apraiškose ir nėra dar tikro grįžimo prie amžinų teocentrizmo principų; tegul šios apraiškos ir vyksta dar antropocentrinio humanizmo plotmėje ir moderniojo subarbarėjimo lytyse, bet istoriškai jos yra simptomingos ir įrodo faktą, kad *žmogus negali nurimti atitrūkęs nuo Absoliuto ir amžinųjų tiesų.*

2. *Visuomeninė politinė krizė*

Antropocentrinis humanizmas padarė revoliuciją visų pirma idėjų srityje — idėjų, kurios lietė žmogaus ir jo gyvenimo supratimą. Bet kiekviena idėjinė revoliucija, liečianti žmogaus ir jo gyvenimo koncepcijas, turi visai savaimingos tendencijos plisti į praktinio gyvenimo sritis ir ruošti taip pat šiose pastarosiose revoliucijų, kurios šiaip ar taip yra tos pirmutinės revoliucijos padarai. Štai kodėl iš esmės tegalima kalbėti apie vienui vieną antropocentrinio humanizmo sukeltą revoliuciją.

Šita viena iš esmės revoliucija ypatingai ryškiai ir su tam tikru nuoseklumu pasireiškia visuomeninėje politinėje ir socialinėje ekonominėje srityje. Visuomeninė politinė revoliucija yra išsivysčiusi iš laisvės įsigeidimo, socialinė ekonominė — iš užsimojimo viešpatauti gamtai. Iš kokių klaidingų pagrindų šios dvi revoliucijos yra išėjusios ir kokia buvo jų išsivystymo linkmė,— štai klausimai, į kuriuos atsakyti tenka tolimesniam dėstyme.

a. Liberalizmas kaipo šitos krizės pagrindas. Jei protestantiškoji reforma buvo pirma antropocentrinio humanizmo sukelta revoliucijos banga, tai antroji revoliucinė banga buvo Didžioji prancūzų revoliucija. Pirmoji vyko visų pirma dvasinėje religinėje srityje, antroji — visuomeninėje politinėje. Trijuose šitos revoliucijos šūkiuose rado sau išraišką trys stambiausieji XIX a. sąjūdžiai: liberalizmui rūpi visų pirma laisvė, demokratizmui — ly-

gybė, socializmui — brolybė, suprasta darbo žmonių solidarumo prasme.

Šiuo metu moderniųjų srovių trejetas gyvena gilią krizę, o sykiu su jomis ir ta modernioji valstybė, kuri buvo susidariusi šitų trijų srovių įtakoje. Paliekant nuošaliai konkretines laiko ir vietos aplinkybes, kuriose politinė krizė yra išsivysčiusi, reikia pastebėti, kad bendra ir todėl tolimesnė šitos krizės priežastis yra tos ideologijos paklaidos, kuri sukėlė liberalistinio demokratizmo sąjūdį.

Modernioji demokratija įgavo liberalizmo įtakoje grynai formalinį pobūdį. Formalinė laisvė ir formalinė lygybė pasidarė dalykais, neturinčiais jokio konkretesnio turinio ir neparemtais jokia organiška visuomenės struktūra. Kaip humanizmas apskritai, taip ypatingai liberalistinis demokratizmas remiasi optimistinio skepticizmo koncepcija apie žmogų. Jo supratimu, žmogaus prigimtis yra gera. Pakanka suteikti jai laisvo išsivystymo sąlygas ir neribojamos mokslo šviesos, kad kultūrinė ir visuomeninė pažanga eitų vis sparčiau šviesos ir laimės keliais.

Bet sykiu šito optimizmo pagrinde glūdi gilus skepticizmas. Mokslinė šviesa, kuria beveik religiškai liberalizmo yra tikima, toli gražu nėra jo grindžiama viena nelygstamąja tiesa. Todėl, turint galvoje *liberalistinę demokratiją*, galima sutikti su N. Berdiajevu, kad „ji stengiasi organizuoti visuomenę politiniu atžvilgiu, tarsi nebūtų Tiesos", kad „tai esminė grynosios demokratijos hipotezė" ir „kad tik čia glūdi pirmapradė demokratijos idėjos klaida" (o. c., p. 245).

Formalinis, optimistinis ir sykiu skeptiškas moderniosios demokratijos pobūdis ėjo kaip tik ta jos išsivystymo linkme, kuri turėjo neišvengiamai privesti prie krizės, užsilaužti bolševikų revoliucijoje ir susilaukti kontrrevoliucijos. Šitoje eigoje turėjo rasti praktinį įvertinimą tasai racionalistinis optimizmas, kuris buvo judinamoji dvasia prancūzų revoliucijoje.

b. Demokratizmas, radikalizmas, etatizmas ir socializmas kaipo krizinio išsivystymo tarpsniai. Visų pirma tenka konstatuoti, kad kiekvienas skepticizmas ir reliatyviz-

mas, persimetęs į valstybinės valdžios psichologiją, yra valstybinio režimo bevališkumo ir bejėgiškumo pagrindas. Tokį pagrindą ir patiesė modernioje valstybėje doktrinalinis liberalizmas. Nors tos valstybės išsivystymo kelias ir buvo gana komplikuotas, bet vis dėlto liberalizmo jai įdiegtos idėjos fataliai sprendė apie jos likimą.

Liberalizmo ydingumas sykiu buvo ir moderniosios demokratijos ydingumu, nes, kaip sako G. de Reynoldas, „liberalizmas ir demokratija yra sykiu gimusiu: jis yra dvasia, ji — forma" (o. c., p. 135). Modernioji demokratija perėmė iš doktrinalinio liberalizmo pagrindinius jo principus, dėdama tik svorio centrą į lygybės klausimą. Ji pasitiki taip pat, kaip liberalizmas, gimtuoju žmogaus gerumu ir todėl tiki laimingais laisvės gaviniais; ji deda viltį į neribojamai žengiantį į priekį progresą ir todėl stengiasi į jo vagą įtraukti plačiąsias mases. Ji pasitiki mokslo šviesa ir stengiasi padaryti jį visuotinai privalomą.

Tiesa, moderniosios demokratijos pasitikėjimas žmogiškąja prigimtimi, progresu ir mokslu turi savo pagrindu skepticizmą atžvilgiu į dvasinį pasaulį ir laicizmą atžvilgiu į religinę organizaciją. Ji todėl vienu tik savo gyvavimo faktu skleidė visuomenėje pozityvizmą ir sekuliarizaciją. Šita linkmė ypač išeina aikštėn tame demokratijos išsivystymo tarpsnyje, kurį charakterizuoja radikalizmas.

Radikalizmas ypač pasireiškia sulig tuo momentu, kai demokratinės masės ima tramdyti individualines laisves ir kai sykiu su tuo atsiranda aiški linkmė į etatizmą, t. y. į valstybinės iniciatyvos vyravimą visuomenės gyvenime. Iš čia tolimesnis išsivystymas veda jau tiesioginiu būdu į socializmą. G. de Reynoldas šitaip suglaudžia moderniosios valstybės išsivystymo tarpsnius nuo prancūzų revoliucijos laikų: „Kaip demokratija, — sako jisai,— buvo vidurinis terminas tarp liberalizmo ir radikalizmo, taip lygiai šisai tapo viduriniu terminu tarp demokratijos ir socializmo. Jis pastūmė demokratiją į socializmą per etatizmo tarpsnį. Bet etatizmas prarijo demokratiją, kaip kad šioji yra prarijusi liberalizmą, pirm negu jis pats bus socializmo prarytas" (o. c., p. 149).

Galima abejoti, ar tikslu šitame valstybinio išsivysty-

mo vyksme tik vieną tarpsnį vadinti demokratijos vardu, bet, šiaip ar taip, tikra yra tai, kad valstybinis absoliutizmas, pasireiškiąs etatizme ir socializme, neišvengiamai naikina demokratijos pagrindus. Apskritai moderniojoje demokratijoje aiškiai pastebimas kažkoks fatalus vyksmas į susinaikinimą. Atsitinka tai todėl, kad šita demokratija išriedėjo iš prancūzų revoliucijos, sugriovusios organišką visuomenės sąrangą ir jos vietoje nesudariusios kitos organinės sąrangos, kurioje individas nesijaustų bejėgiškai izoliuotas savo santykiuose su valstybe.

Šitas neorganinis ir grynai formalinis moderniosios demokratijos pobūdis yra priežastis to, kad demokratija neištesėjo savo užsimojimų ir atnešė priešingų jiems vaisių. Ji nerealizavo visuomenėje nei tikros laisvės, nei tikros lygybės, nors atpalaidavo žemiausius visuomenės elementus ir suniveliavo žmogiškąsias individualybes. Po to tenka laikyti visai suprantamu tą moderniosios demokratijos užsilaužimą, kuris yra įvykęs bolševikiškoje revoliucijoje ir kuris iš tikrųjų yra fatalus moderniosios demokratijos išsivystymo linkmei.

c. *Liberalinės demokratijos išsigimimas į savo priešginybę (bolševizmo diktatūra).* G. de Reynoldas vadina bolševizmą integraline revoliucija ir mato jame fatalią konsekvenciją tos linkmės, kuri pirmą kartą taip galingai buvo pasireiškusi prancūzų revoliucijoje. „Modernioji revoliucija,— sako jisai,— kartoju, viena ir vienintelė revoliucija, kuri nuo Renesanso laikų atpalaiduodavo žmogų nuo jo dvasinio centro ir palikdavo laisvam žaismui visas žmogaus pajėgas, yra radusi du puolimo tašku, kur jinai yra užsilaužusi: amerikoniškąją krizę ir rusų revoliuciją. Tos dvi datos, 1917 ir 1929 m., turės istorijoje, mano įsitikinimu, daug daugiau reikšmės kaip 1789 m. Intelektualinis nepasisekimas yra iššaukęs politinį nepasisekimą. Tai galo ženklas" (o. c., p. 205).

Modernioji civilizacija stengėsi išvystyti laisvės pamėgimą, lygybės reikalavimą, bet sykiu ji ardė tai, kuo laikosi visuomenės tvarka, būtent: autoritetą, tradicijas, drausmę. Todėl rezultate susidarė tasai anarchiškas stovis, kuriame stiprusis spaudžia silpnąjį, barbaras — kultū-

ringą žmogų, nevertingas individas — vertingą asmenį (plg. ten pat, p. 426). Žodžiu tariant, visuomeninė naujųjų laikų linkmė turėjo savyje išsigimimo sėklų, ir kai mūsų laikais šitos sėklos yra išbujojusios bolševikiškoje revoliucijoje, šiosios negalima nelaikyti priežastingu ideologinių moderniosios civilizacijos pagrindų rezultatu.

Tiesa, šita civilizacija šalia antropologinio humanizmo turėjo savo pagrinduose apsčiai ir krikščioniškų pradų, kurie labai ilgai atsverdavo jos lėtą išsigimimą ir palaikydavo jos gyvavimą gana aukštame lygyje. Bet nelemta sėkla neišvengiamai turėjo pradygti ir duoti savo vaisių. Bolševizmas, mažiau ar daugiau įsigalėjęs visuomeninėje politinėje srityje, ėmė griauti ne tik laisvės ir lygybės pagrindus, kuriuos tiesė demokratija, bet ir tuos teigiamuosius pradus, kuriais rėmėsi naujųjų laikų civilizacija. Ogi *bolševikiškoji proletariato diktatūra, gana pastoviai įsiviešpatavusi Rusijoje, yra kulminacinė apraiška to užsilaužimo, kurio pavojus visada yra aktualus moderniosios valstybės revoliucijoje.*

d. Fašistinė ir nacionalsocialistinė diktatūros kaipo kontrrevoliucijos apraiškos. Bolševizmo pavojus, aiškiai pajustas kaipo grįžimas į barbarišką stovį, kur paneigiami visi kultūringos visuomenės pagrindai, sužadino mažesnes ar didesnes reakcijas beveik visuose kultūringuose kraštuose. Suprantama savaime, kad šitos reakcijos itin stipriai pasirodė ten, kur bolševizmo pavojus reiškėsi su realiu grasumu. Dviejuose kraštuose modernioji revoliucija, vykusi visuomenės gelmėse, susilaukė net gaivalingos kontrrevoliucijos, būtent: Italijoje — fašizmo ir Vokietijoje — nacionalsocializmo pavidalu.

Nei fašizmas, nei nacionalsocializmas toli gražu nėra grįžimas prie teocentrinės pasaulėžiūros principų; jie abudu tebelieka moderniojo pasaulio nuotaikų įtakoje ir nesugeba atsipalaiduoti nuo antropocentrinės linkmės; bet vis dėlto jų gaivalingose reakcijose prieš naujųjų laikų valstybinę santvarką ir visuomenės gyvavimo formas yra ne vienas sveikas užsimojimas, nors yra taip pat nelygstamasis smerkimas ir to, kas teigiamo buvo liberalistinės formalinės demokratijos tendencijose.

Fašizmas yra išsyk kontrrevoliucinė reakcija ir prieš

politinės revoliucijos pradžią, t. y. prieš liberalizmą, ir prieš revoliucijos atbaigą, t. y. prieš marksistinį komunizmą. Bet sykiu jisai yra revoliucija ir prieš tą buržuazinį bei kapitalistinį režimą, kuris užpildo tarpą tarp revoliucijos pradžios ir jos atbaigos. Antiindividualistinis, antiliberalistinis, antisocialistinis fašizmo pobūdis verčia jį kelti aukštyn autoriteto, hierarchijos, disciplinos ir nacionalinio suverenumo principus. Indvidualinės žmogaus laisvės neranda fašizme savo užtarėjo, bet užtat atskiro individo interesus turi aprūpinti korporatyvinis režimas, kuriame susiderino sindikalizmo ir kapitalizmo principai. Vietoje efemerinių individualinių formalinės demokratijos laisvių kuriama organinė visuomenės santvarka, kuri savo funkcionavimu turėtų individą globoti ir ginti.

Nacionalsocializmas yra analoginė su fašizmu kontrrevoliucinė reakcija, tiesa, vokiško tipo, nors ir išsivysčiusio fašizmo įtakoje. Jis, kaip ir fašizmas, griežtai neigia, iš vienos pusės, liberalinę demokratiją, o iš antros pusės — marksistinį komunizmą. Jis taip pat nusistato principialiai prieš buržuazinį kapitalizmo režimą ir prieš internacionalizmą, tiek kapitalistinį, tiek komunistinį, ir iškelia nacionalinį suverenumą su ariškosios rasės dievinimu. Jis, kaip ir fašizmas, lygiai atkakliai kovoja ir su liberalistiniu anarchizmu, ir su komunistiniu egalitarizmu ir tepripažįsta autoritatyvinį režimą, kuris būtų pajėgus palaikyti tvirtą valdžią, tvarką ir drausmę. Nacionalsocializmas eina taip pat organinio visuomenės tvarkymo linkme, nors mechanizuojanti militaristinė diktatūra gerokai nustelbia šitą linkmę.

Ir fašizmas, ir nacionalsocializmas išpažįsta kraštutinį nacionalizmą, kuris savo nelygstamuoju pobūdžiu įgauna net religinio kulto žymių. Juose iš dalies taip pasireiškia tasai religijos reikalo pajautimas, kuris, nežiūrint savo iškraipyto turinio, vis dėlto juose yra mažiau ar daugiau gyvas. Šiaip jau ir fašistinis, ir nacionalsocialistinis nacionalizmas turi savyje nemaža antikrikščioniškų ir net pagoniškų pradų.

Žodžiu tariant, *fašizmas ir nacionalsocializmas yra gaivalingos ir todėl dažnai aklos kontrrevoliucinės reakcijos ne tik prieš moderniąją revoliuciją, kiek ji buvo dabar-*

ties krizių priežastimi, bet ir prieš daugelį moderniojo pasaulio laimėjimų. Todėl nei vienas, nei antras nėra integralinės sintezės apraiška. Jie pasiilgsta vienybės ir pilnutinio žmogaus, bet jų priemonės neįstengia realizuoti nei pirmosios, nei antrojo. Jie tam tikrame laipsnyje pasiekia savo tikslų, kiek jiems tenka kovoti su komunistiniu bolševizmu, bet jie nesugeba dar sudaryti sąlygų tikrai politinei vienybei ir tam totalizmui, kuris jų yra paskelbtas dienos šūkiu.

3. *Socialinė ekonominė krizė*

Antropocentrinis pasaulis buvo užsimojęs ne tik padaryti žmogų laisvą, bet ir palenkti jam medžiagą ir gamtos jėgas. Tuo tarpu medžiagos palenkimas žmogaus viešpatavimui pasiseka tik tada, kai žmogus pats nusilenkia ir susiderina su aukštesniu pasauliu, nes tik iš pasaulio Kūrėjo žmogus gali semti reikiamų jėgų pasauliui valdyti. Sulig tuo momentu, kai žmogus ima praktikuoti medžiagos kultą, jis tampa ne medžiagos viešpačiu, bet jos vergu. Modernusis pasaulis ir yra pasirinkęs šitą klaidingą linkmę.

a. Principialus ekonomizmas kaipo šitos krizės pagrindas. Dabar gyvenama socialinė ekonominė krizė ir turi savo ideologiniu pagrindu materialistinį užsimojimą, kuris persiteikė visai mūsų civilizacijai. Naujųjų laikų kapitalizmas pasistatė sau tikslu materialinę gerovę, ir visa jo socialinė ekonominė politika buvo nukreipta į šitą pusę. Ekonomika pastatyta visuomeninių santykių priešakyje; sykiu radikaliai pamiršta, kad jos pagrindan turi būti padėti doriniai principai. Modernusis pasaulis prarado pajautimą tikrų santykių, kurių turi būti tarp materialinės ir dvasinės gyvenimo srities, ir doros ir religijos dalykus suvedė prie siauro privatinių dalykų ploto. Šitokis *ekonomizmas yra suardęs tikrą žmogiškųjų vertybių hierarchiją ir dorinį žmogiškojo gyvenimo vieningumą.*

Ekonomikos atpalaidavimas nuo dvasinės žmogaus gyvenimo srities ir jos tikslų iškėlimas į pirmąją eilę sykiu atpalaidavo socialinį klausimą nuo dorinių sprendžiamųjų

principų ir pastatė darbo žmonių likimą į vienintelį priklausomumą nuo ekonominių interesų.

Modernusis ekonomizmas yra ne kas kita kaip vienašališkas žemesnės žmogiškojo gyvenimo srities viešpatavimas aukštesnėms; yra tai visos civilizacijos pastatymas į materialistines vėžes, kurios tikrai civilizacijai yra fataliai pragaištingos.

b. Kapitalizmas, industrializmas ir mašinizmas kaipo krizinio išsivystymo tarpsniai. Siekiant materialinės gerovės, galima eiti dviem keliais: arba redukuoti savo reikalus, arba didinti gamybą. Kapitalistinis pasaulis pasirinko antrąjį kelią ir tuo pačiu didino ne tik gamybą, bet ir žmogaus reikalavimus. Turtai pasidarė kapitalizmui sau tikslu, o neribotas, vis smarkesnis jų gaminimas — pagrindiniu uždaviniu. Kaipo turtų lygmuo, pinigas pasidarė vieninteliai siekiama kapitalizmo vertybe. Visuotinis mamonizmas yra simptominga kapitalistinio pasaulio apraiška.

Asmeninė nauda pasidarė kapitalizme tobulai išnaudojamu varikliu, kuris sugebėjo suteikti žmonijai stebėtinų materialinių ir techninių pasaikų. „Objektyvinė kapitalizmo dvasia,— sako Jacques Maritainas,— yra aktyvinių ir randamųjų galių egzaltacijos dvasia, žmogaus dinamizmo ir individo iniciatyvos dvasia, bet tai sykiu neturto neapykantos ir vargšų paniekos dvasia; varguolis tėra vien įrankis, bet ne asmuo...— Objektyvinė kapitalizmo dvasia,— sakoma toliau,— yra drąsaus ir ryžtingo žemės užkariavimo dvasia, bet sykiu dvasia visų daiktų pajungimo be paliovos augančiai sakralinei gėrybių krūvai" (Du régime temporel et de la liberté.— Paris.— P. 150—151).

Industrializmas yra tiesioginė kapitalizmo dvasios išdava. Jis ekonominę gamybą laiko aukščiausiu visuomenės tikslu ir dargi su ypatingu pasitikėjimu žiūri į didžiosios pramonės viešpatavimą, nes šios pastarosios gamyba yra nepaprastai vaisinga.

Pasitikėjimas didžiąja pramone sykiu yra patobulintos technikos ir mašinos gerbimas. Kitaip tariant, industrializmas organiškai yra susijęs su mašinizmu. Su mašinos pagalba žmogus tikėjosi tobuliau apvaldyti gamtą ir tapti tikru jos viešpačiu. Bet ir čia, kaip kitose antropocentrinio pasaulio srityse, gavinys yra kitoks, negu tikė-

josi atsipalaidavęs nuo dvasinio centro žmogus. Mašina iš tikro yra įrankis įkinkyti gamtos jėgas į darbą, bet viešpačiu žmogus tegali čia būti vien tada, jei jis pats netampa mašinos vergu.

Tuo tarpu mūsų laikais vis dažniau girdėti balsų, kad ne žmogus valdo mašiną, bet mašina — žmogų, nes faktiškos rolės neatitinka nominalinių. Mašina taip išaugo ir įsigalėjo civilizuotos žmonijos gyvenime, kad nuo jos priklauso žymioje dalyje ekonominiai ir socialiniai santykiai ir kad stovįs prie jos žmogus ne tiek yra jos valdytojas, kiek tarnautojas ir net vergas.

Reikšminga dargi yra tai, kad mašina, įsiterpusi tarp žmogaus ir gamtos, yra suardžiusi jųdviejų tiesioginius ir natūralius santykius. Kitaip tariant, *mašina yra nugamtinusi žmogų ir padariusi iš jo defektingą tam tikra prasme būtybę*. Nestebėtina todėl, kad šiuo metu galima kalbėti apie konfliktą tarp mašinos ir žmogaus sielos. „Materialinio progreso, mašinos, technikos, organizacijos perteklius,— sako G. de Reynoldas,— gali pražudyti civilizaciją. Iš tikrųjų didysis konfliktas, kuris šiuo metu dominuoja visus kitus ir juos sąlygoja, yra sielos ir mašinos konfliktas. Mes esame mašiną tiek išvystę, kad mes nebesame daugiau jos viešpačiai. Žmogiškajai sielai svarbu pasirinkti linkmę; kitaip tai bus sudužimas ir galutinis sugyvulėjimas" (o. c., p. 459—460).

Kapitalistinio režimo gaviniai gali būti tinkamai įvertinti tik jei sugretinsime keletą reikšmingų mūsų laikams faktų. Iš vienos pusės, mūsų ekonominis pasaulis kenčia nuo hiperprodukcijos taip, kad kartais gamintojai ryžtasi sunaikinti dalį gaminių, kad prekių kainos nekristų per daug žemai. Argentinoje leidžiama supūti grūdams; Brazilijoje kava suverčiama į jūrą; kitur manoma naikinti medvilnės derlius ir šiaip jau nežinoma, kas daryti su prekėmis, kurios neranda pirkėjų vartotojų. O iš kitos pusės, beveik kiekviename pasaulio kontinente galima rasti dešimtimis milijonų bedarbių, kurie kenčia badą arba tiek teranda pašalpos, kiek yra per daug mirimui ir per maža gyvenimui. Ir šitos *bedarbių minios, ieškančios darbo, neranda savo rankoms pritaikymo. Taip stovi priešais save perteklius ir badas nerasdami sutaikymo todėl, kad*

užleista ekonomikos dėsniams valdyti žmonijos gyvenimą.

Tuo būdu kapitalizmas, einąs mamonizmo, industrializmo ir mašinizmo linkme, turi neišvengiamai prieiti krizę, kurioje griūva jo geriausios svajonės. Tai, kas su jo ekonominiu nepasisekimu ypatingai ryškiai išeina aikštėn, yra socialinė krizė. Šioje krizėje įvyksta katastrofiškas kapitalistinės santvarkos užsilaužimas, kuris eina jau socializmo ir komunizmo linkme.

c. Kapitalizmo išsigimimas į savo priešginybę (socializmas, komunizmas). Kapitalizmas, L. Romier žodžiais tariant, yra liberalizmo sūnus ir socializmo tėvas. Ir iš tikro *kapitalizmas pagimdė socializmą ne tik kontrasto ir reakcijos būdu, bet ir savo materialistine dvasia, statančia materialinę gerovę vyriausiu visuomenės tikslu. Ekonomizmas sudaro bendrą jų dviejų esmę, kuri socialistų ekonominiame materializme apsireiškia su ypatingu ryškumu.* Tuo būdu materialistinė nuotaika, glūdinti kapitalizme, socializme randa daug tobulesnę išraišką. Jei kapitalizmas praktiškai realizavo materializmą žmogaus gyvenime, tai socializmas doktrinaliai pagrindžia materializmą kaipo pasaulėžiūrą, kuri aukštesnius dvasinius dalykus suveda ir išaiškina žemesniais materialiniais dalykais. Šita prasme marksizmas, tasai nuosekliausias socializmas, turi bendrą ideologinį pagrindą su buržuaziniu pasauliu, kapitalizmo sudarytu.

Tiesa, kalbant apie bendrą ideologinį socializmo ir kapitalizmo pagrindą, negalima pamiršti ir jų didelio priešingumo. Socializmas yra protestas ir reakcija prieš kapitalizmą, nors šis protestas ir reakcija ir įvyksta toje pačioje materialinės gerovės plotmėje. Jei kapitalizmas tikisi pasiekti gerovės dėdamas svorio centrą į gamybą, tai socializmas, neneigdamas gamybos reikšmingumo, deda vis dėlto svorio centrą į gėrybių suskirstymą. Jei imperialistiniame iš savo pobūdžio kapitalizme nėra teisingumo pajautimo, tai socializmas gimsta iš pažeisto socialinio teisingumo jausmo. Šitame fakte glūdi jo galybė ir patosas.

Kapitalizmas sugeba sugyventi su formaline demokratija, nesudarančia visuomenėje organinės santvarkos ir tik

vienu pliku savo gyvavimo faktu netobulai ginančia individų reikalus. Tuo tarpu socializmas nėra formalinio pobūdžio; jis siekia naujos visuomeninės santvarkos, aiškiai numatomos iš savo turinio pusės. Todėl socializmas sunkiai sugyvena su demokratija ir savo nuosekliame išsivystyme su ja neišvengiamai sueina į konfliktą. Socializmas, N. Berdiajevo teigimu, nėra skeptiškas, kaip demokratija; jis turi savą tikėjimą ir net pasižymi mesianišku pobūdžiu.

Visa tai, kas socializmą jungia ir skiria su kapitalizmu, daug ryškiau išeina aikštėn komunizme, kuris yra integralinė socializmo forma. Jame su visu griežtumu pasireiškia tos prigimtos tendencijos, kurios paprastame socializme glūdi neišvystytu būdu. Komunizmas aiškiai kontrastuoja su demokratija; jo idealai neįvykdomi valstybėje, kurios gyvenimas yra pagrįstas laisvės ir lygybės principais. Todėl komunizmas su visu atvirumu skelbia proletariato diktatūrą ir autoritatyvinį režimą. *Komunizmas turi kultą žmogaus, kuriam iš tikro tinka vardas homo oeconomicus*[6]. *Panekonomizmas yra tikriausia komunizmo pasaulėžiūra.*

Rusiško komunizmo tipas, vadinamas bol'evizmu, būdamas iš dalies realizuotas ir realizuojamas toliau Rusijoje, duoda galimybių spręsti, kaip atrodo visuomenė, pagrįsta ekonominiu materializmu. Rusijos eksperimentas, daromas milžinišku mastu, dar nėra baigtas. Vienu kitu atžvilgiu jis, be abejo, bus žmonijai labai pamokomas. Bet žinant, kad rusiškas bolševizmas yra pagrįstas antropocentrizmu žemiausios rūšies, kurį geriau būtų pavadinus zoocentrizmu, negalima abejoti, kad galutiniai jo gaviniai bus neigiami.

d. Nacionalistinis solidarumas ir etatistinis korporatizmas kaipo kontrrevoliucijos apraiškos. Socializmo ir komunizmo veržimasis prie valdžios, jų griaujamoji akcija visuomenėje sukėlė prieš save lygiai stiprią kontrrevoliucinę reakciją iš pusės nacionalistiškai nusistačiusių sąjūdžių tokios rūšies kaip fašizmas ir nacionalsocializmas. Jei politinėje srityje fašizmas ir nacionalsocializmas su kitais panašiais sąjūdžiais yra kontrrevoliucinė reakcija išsyk prieš liberalistinę demokratiją ir prieš bolševistinę dikta-

tūrą, tai socialinėje ekonominėje srityje šie sąjūdžiai yra kontrrevoliucinė reakcija išsyk prieš buržuazinį kapitalizmą ir prieš proletarišką socializmą bei komunizmą.

Iš kontrrevoliucinių sąjūdžių socialinės ekonominės srities fašizmas yra apreiškęs daugiausia iniciatyvos ir konstruktyvinės kūrybos; todėl jis ir duoda toną visiems savo giminės sąjūdžiams. Fašizmo originalumas pasireiškia socialinėje ekonominėje srityje tuo, kad jis stengiasi sudaryti kapitalizmo ir sindikalizmo sintezę korporatizmo pavidalu. Fašizmas skelbia organiškąjį klasių solidarumą ir savo sindikaline reforma nustato pusiausvyrą tarp darbininkų ir darbdavių sindikatų.

Visa eilė kraštų jau yra pasirinkusi linkmę į korporatyvinę santvarką. Ryžtingiausiai šiuo atžvilgiu yra nusistačiusi Italija. Jos pėdomis seka Vokietija. Ta pačia linkme eina Portugalija ir Austrija. Daug kur korporatyvinė problema yra svarstoma su stipresne ar silpnesne intencija realizuoti korporatyvinius principus. Šitas korporatyvinis sąjūdis yra išaugęs iš realaus pajautimo, kad kapitalistinė santvarka yra atgyvenusi savo amžių ir kad komunistinis režimas bent šiuo metu nesuteikia patenkinamo socialinės ekonominės problemos išsprendimo.

Korporatyvinė santvarka nėra kažkas visai naujo žmonijos istorijoje. Visi viduriniai amžiai buvo gyvenę pagal korporatizmo principus ir, reikia pripažinti, džiaugėsi tam tikra, žinoma, lygstamąja socialine santaika. Šių laikų korporatizmas reiškia ne grįžimą prie senos socialinės ekonominės santvarkos, bet grįžimą prie kai kurių senų socialinio ekonominio gyvenimo principų.

Korporatizmas atstato organiškąją visuomenės santvarką ir stengiasi tuo pačiu ne tik išspręsti socialinę ekonominę problemą, bet dar sustiprinti politinę tvarką, nes žinomas yra dalykas, kad, kaip sako G. de Reynoldas, „politinė santvarka tik tame laipsnyje yra gyvinga, kiek jinai yra įsišaknijusi organiškoje visuomenėje" (o. c., p. 285). Fašizmas net pretenduoja, kad jis, panaikinęs formalinę demokratiją, esą sukūręs socialinę ekonominę demokratiją.

Per anksti dar yra tarti galutinį sprendimą apie bandymus realizuoti korporatyvinę santvarką dabartinio vi-

suomeninio gyvenimo aplinkybėse. Jo pasisekimas žymioje dalyje priklausys nuo to, kiek šita santvarka sugebės organiškai sutapti su nauja dvasia, kuri įstengtų pergalėti materialinės gerovės kultą su jo ekonominio materializmo ideologija ir palenktų materialinę gyvenimo sritį dvasinės srities reikalavimams.

4. Intelektualinė ir moralinė anarchija kaipo moderniojo žmogaus drama

Kaip matėme, visa eilė krizių kamuoja mūsų pasaulį. Kitaip tariant, mes gyvename krizių pasaulyje, kuriame miršta, nyksta atgyvenusios savo gyvenimą formos ir gimsta, formuojasi naujos, atitinkančios laiko reikalavimus. Berdiajevas kalba apie Renesanso galą ir spėja atėjimą tokio civilizacijos tipo, kuris daug kuo bus panašus į vidurinių amžių tipą. Todėl jis naują žengiantį laikotarpį vadina naujuoju viduramžiu. Berdiajevo teigime, be abejo, esama daug tiesos. Tik prognozė dabar negali būti labai viltinga.

Kai pradžioje mūsų eros sugriuvo antikinis pasaulis, jo griuvėsius užplūdo barbarai, kupini gyvingų jėgų ir nesugadinti yrančios kultūros pelėsių. Be to, anų laikų barbarija tapo naujos dinamiškos krikščionybės veikimo laukas. Sveika, nesugadinta prigimtis ir energiją žadinanti religija suėjo krūvon ir ilgainiui sukūrė vidurinių amžių civilizaciją, kuri, kad ir turėjo savo trūkumų, vis dėlto nėra nusipelniusi paniekos ir ignorancijos, jai teikiamų naujaisiais laikais.

Mūsų laikais yra labai daug žymių senojo pasaulio suirimo ir puvimo; šiuo atžvilgiu jis gerokai primena antikinį pasaulį iš III a. mūsų gadynės. Bet nematyti dviejų dalykų: nesugadintų, sveikos prigimties barbarų ir pilnų entuziazmo ir energijos krikščionybės adeptų. Šių laikų barbarai yra dviejų rūšių: tai yra, iš vienos pusės, subarbarėję civilizuoti žmonės, o iš antros pusės — sulaukėję priespaudoje ir skurde žmonės, kurie dega dabartinės civilizacijos ir krikščionybės neapykanta ir griovimo aistromis.

Naujasis viduramžis neturi nė tokios perspektyvos, kokią kad buvo turėjęs atidaręs naujuosius laikus Renesansas. Į Renesansą ėjo organiškai sukoncentruotas, vieningas, semiąs dvasiniame pasaulyje jėgas ir kūrybiškai nusistatęs vidurinių amžių žmogus. Dabar į neaiškią ateitį žengia žmogus, apsunkintas naujųjų laikų palikimo; o šitas palikimas, kad ir labai vertingas vienais atžvilgiais, yra vienu kitu atžvilgiu tikrai tragiškas.

Gili drama kankina dabartinį žmogų ir sudaužo jo gyvenimo tikslingą eigą. Atsipalaidavęs nuo religijos, paneigęs Dievą ir paskelbęs save vyriausiu pasaulio valdovu, modernusis žmogus, tasai antropocentrinio humanizmo išpažintojas, sugriovė tikrą pasaulio hierarchiją, suardė tvarką, atpalaidavo žemuosius prigimties gaivalus ir vietoje jų viešpaties tapo klusniu jų vergu. *Antropocentrizmas, užuot ugdęs galingą, laisvą, harmoningą žmogų, padaro žmogų silpnesnį, nelaisvą, pakrikusį. Tai įvyksta todėl, kad žmogus be Dievo, jei tik jis padaro visas išvadas iš savo neigimo pagal Ivano Karamazovo dialektiką (Jei nėra Dievo, nėra nemarumo; jei nėra nemarumo, viskas leista), neišvengiamai turi pulti žemiau už gyvulį (Untertier).* Antropocentrizmo adeptai dėl įvairių priežasčių nepadaro galutinių išvadų iš savo ideologinių pagrindų, ir todėl tiesioginės konsekvencijos nėra visada pakankamai ryškios, bet vis dėlto bendra antropocentrinė linkmė faktiškai šiaip ar taip reiškiasi, ir todėl gavinių neigiamumas yra neabejotinas faktas.

Beje, didžiausia moderniojo žmogaus drama yra intelektualinė ir moralinė anarchija, kuri tiesioginiu būdu kyla iš viešpataujančio tiek spekuliacijoje, tiek akcijoje reliatyvizmo. Nustojęs tikėjimo į Dievą, žmogus galų gale nustojo pasitikėjimo ir pačiu savimi, be kita ko, savo aukštesnėmis galiomis. Nuolat ėdamas hiperkritikos ir neigimo dvasios, modernusis žmogus pagaliau nustojo pasitikėti bet kuria ideologija ir galimomis reformomis. Šitokis teorinis ir praktinis skepticizmas pasidarė didžiausia kliūtis krizėms pergalėti.

Dabarties žmogus yra praradęs vertybių hierarchijos pajautimą, ir nepaprastai chaotiškas vertybių sujaukimas charakterizuoja mūsų laikus. Modernusis pasaulio trakta-

vimas nežino nelygstamųjų vertybių, kurios būtų vedamosios gairės mūsų individualiniame ir visuomeniniame gyvenime. O ypatingai nustojo pagarbos visos vertybės, susijusios su dvasine asmenybės esme. Iš čia nepaprasta anarchija dorovėje. Šiais laikais kiekviena gyvenimo sritis turi savo atskirą dorą, kuri, kaipo viena iš daugelio, žinoma, tegali būti reliatyvinio pobūdžio.

Be to, autonomingas antropocentrinio humanizmo žmogus yra iš tikrųjų izoliuotas individas. Nutrūkus dvasiniams bendruomenės ryšiams, kurie turi savo šaknis dieviškajame pasaulyje, modernioji visuomenė pasijuto be organiško pagrindo. Visuomenė pasidarė moderniajam žmogui izoliuotų individų daugybė, organiškai nesuveržta gilesnėmis dvasinėmis sijomis.

Pagaliau dvasiškai izoliuotas žmogus, atpalaiduotas nuo Tiesos, kuri išlaisvina, pasijuto pajungtas materialinei prigimčiai su tokiu būtinumu, kurio nežinojo kitos gadynės. Ekonominiame gyvenime šitas žmogaus pajungimas medžiagai išėjo mūsų laikais aikštėn su nepaprastu aiškumu. Žmogaus vergavimas pinigui ir mašinai yra viena iš skaudžiausių vergovės rūšių.

Nepaisymas žmogiškosios asmenybės teisių ir ekonomikos viešpatavimas žmogaus gyvenime, kiek tai plaukia iš moderniosios civilizacijos sudarytų aplinkybių, veda pasaulį į dvejopą barbariją; būtent, tėvo Coulet teigimu, *mūsų civilizacijai gresia, iš vienos pusės, nepermaldaujamas godumas ekonomijos be sielos, iš antros pusės — tironiškumas autoriteto be kontrolės.*

Visi simptomai kalba už tai, kad mes gyvename ant slenksčio dviejų gadynių. Senas pasaulis nueina į praeitį, ir sykiu gimsta naujas pasaulis, kurio ypatybės turės paspalvinti ir duoti vardą naujai gadynei. Šitame persilaužimo momente charakteringa dar yra tai, kad vis labiau imama pasiilgti religijos. Žmonės, praradę krikščioniškąjį tikėjimą, arba atsiverčia prie krikščionybės, arba ieško religijos pakaitalo teosofijoje ir šiaip jau okultiniuose moksluose. Tuo apsireiškia, be kita ko, ta nepaprasta nostalgija, kuri, Berdiajevo pasakymu, yra apėmusi geriausią žmonijos dalį (o. c., p. 74).

Iki šiolei modernusis pasaulis ir jo krizės buvo imami be sąryšio su krikščionybe. Tuo tarpu krikščionybė — tai visas pasaulis, kuris iš dalies persikerta su moderniuoju pasauliu, iš dalies — gyvena savu gyvenimu. Būtų labai sunkus darbas susekti šitų dviejų pasaulių santykius visoje jų komplikuotumo platumoje. Toliau tesistengsiu vien nušviesti katalikiškosios pasaulėžiūros poziciją dabarties krizių akivaizdoje.

II. Katalikiškoji pasaulėžiūra dabarties krizių akivaizdoje

1. Integralinis katalikiškosios pasaulėžiūros pobūdis

Palyginus su reliatyvizmu, skepticizmu ir intelektualine anarchija, kurie įsigalėję užvaldė naujųjų laikų pasaulį, katalikiškoji pasaulėžiūra yra kažkas diametraliai priešingo. Bet kas yra šita katalikiškoji pasaulėžiūra savo turiniu?— štai klausimas, kuris nėra taip lengvai atsakomas, kaip gali rodytis pirmu pažvelgimu.

a. Katalikiškosios pasaulėžiūros supratimas. Nėra nieko klaidingesnio kaip katalikiškąja laikyti faktiškąją katalikų pasaulėžiūrą, toje ar kitoje vietoje, tuo ar kitu laiku susidariusią ir įsigalėjusią tarp katalikų. *Katalikų pasaulėžiūra ir katalikiškoji pasaulėžiūra yra du skirtinu dalyku, kurie toli gražu ne visados ir ne visame plote sutampa.* Katalikų pasaulėžiūroje, kad ji ir būtų labai netobula ir labai menkai išvystyta, visada yra tam tikras dogminis branduolys, kuris sykiu yra ir katalikiškosios pasaulėžiūros branduolys; yra tai pagrindinė tikėjimo doktrina, be kurios išpažinimo niekas negali kataliku vadintis. Bet išpažįstant katalikiškąją tikėjimo doktriną, galima labai netobulai arba net klaidingai išvystyti visą savo pasaulėžiūrą. Todėl, nevadinant dar katalikiškosios pasaulėžiūros vardu dogminį Katalikų Bažnyčios mokslą, visiems katalikams privalomą, reikia pripažinti, kad tarp katalikų faktiškai esti įvairių pasaulėžiūrų. Kokia gi tad prasme gali-

ma būtų kalbėti apie vieną, vieningą ir vienintelę katalikiškąją pasaulėžiūrą?

Katalikiškoji yra pasaulėžiūra, potencialiai glūdinti dogminiame Bažnyčios moksle ir kaskart tobuliau išvystoma pagal vedamąsias šito mokslo idėjas ryšium su gyvenamojo laiko statomomis problemomis. Kiekvienoje gadynėje tvirčiausi katalikų protai dirba šitą kuriamąjį darbą ir stengiasi precizuoti katalikiškąją pasaulėžiūrą kaipo tam tikrą intelektualinę sistemingą visumą.

Savaime suprantama, kad šita katalikiškoji pasaulėžiūra suima į save visą dogminį Bažnyčios mokslą, bet, be šito autoritetingo ir visiems katalikams privalomo branduolio, katalikiškoji pasaulėžiūra turi savyje daugelį dalykų, kurie, nepriklausydami prie dogminės doktrinos, įpareigoja ne tiek katalikų sąžinę, kiek jų protą. Tai iš tikrųjų reiškia, kad katalikiškoji pasaulėžiūra savo pilnumoje nėra suformuluota ir išvystyta visiems katalikams privalomu būdu. Katalikai tiki, kad tėra vienų viena tiesa, kurios išvystymas į pilnutinę sistemą suteiktų atsakymų į visas problemas, kurių gali pastatyti pasaulis ir gyvenimas, bet sykiu žino, kad šitokia sistema yra idealas, kuris tik iš dalies ir netobulai gali būti konkrečiai realizuotas. Kitaip tariant, *pilnutinė katalikiškoji pasaulėžiūra yra ne tiek fakto, kiek pastangų ir siekimų dalykas.*

Taip stovint dalykams, labai svarbu yra katalikams nusimanyti apie tai, kokios yra pagrindinės katalikiškosios pasaulėžiūros žymės, koks turi būti katalikų intelektualinis ir moralinis nusistatymas šitos pasaulėžiūros atžvilgiu ir kokios vedamosios idėjos turi vadovauti katalikams sprendžiant problemas, susijusias su dabarties krizėmis.

b. Visuotinis ir sintetinis katalikiškosios pasaulėžiūros pobūdis. Katalikiškoji pasaulėžiūra savo šaknimis yra labai sena, nes, remdamasi sveiku protu, ji suima į save ir tas tiesas, kurias žmonija buvo laimėjusi jau gilioje senovėje. Bet sykiu jinai yra visados jauna, nes joje glūdi nuolatinio atsinaujinimo pajėgos.

Šitas katalikiškosios pasaulėžiūros jaunumas turi savo pagrindą sintetiniame ir visuomeniniame jos pobūdyje. *Katalikiškoji pasaulėžiūra,* tariant J. Maritaino žodžiais, *yra „didžiausia tiesos rankiotoja, kokią tik pasaulis yra*

žinojęs"* (Religion et culture.— Paris, 1930.— P. 88). Vieną kartą laimėjusi kurią tiesą, jinai įglaudžia ją į savo dvasinį lobyną kaipo amžiną idėją, bet sykiu jinai nenustoja atodairos laiko dalykams. Todėl ji nėra akla tiesos saugotoja: sulig laiko ypatybėmis jos dvasinis lobynas turi vis naujų galimybių turtėti.

c. Coincidentia oppositorum katalikiškojoje pasaulėžiūroje. Joks ekskliuzyvizmas negali rasti vietos katalikiškojoje pasaulėžiūroje, nes šioji nėra neatjungiamai susijusi su jokiu laiku, su jokia tauta, su jokia visuomenės grupe. Šita prasme jinai yra transcendentinė. Ir sykiu kiekvienas vienašališkumas, turįs savyje bent dalelę tiesos, yra organiškai įglaudžiamas į jos universalią sintezę. Atskiras tiesas, išbarstytas vienašališkosiose teorijose, ji vienija į vieną organingą visumą, kurioje įvyksta, kaip buvo anksčiau sakyta, *„coincidentia oppositorum"*, priešybių sutapimas. Kitaip tariant, *katalikiškojoje pasaulėžiūroje yra įkūnytas sintezės ir vienybės genijus.*

Jeigu reikėtų vienu terminu charakterizuoti katalikiškąją pasaulėžiūrą, galima būtų pasakyti, kad *tai yra tikrai integralinė pasaulėžiūra.* Potencialiai ji visada buvo pilnutinė, aktualiai ji vis labiau tampa pilnutinė sulig tuo, kaip vis naujos jos galimybės realizuojasi katalikų sąmonėje. Naujos laiko problemos ir ideologinės sunkenybės kaip tik duoda progos aktualizuotis naujoms galimybėms.

Ir šiais laikais, kai visa eilė krizių, kilusių iš klaidingų ideologinių pagrindų, yra sukėlę naujų aktualių problemų, katalikiškoji pasaulėžiūra turi savo dvasiniame lobyne pakankamai tvirtų principų, kurie galėtų padėti šitas problemas tinkamai išspręsti ir tuo pačiu dar praturtinti katalikiškąją sąmonę.

d. Tvirtų idėjų vyravimas katalikiškojoje pasaulėžiūroje. Užsiminus apie tvirtuosius principus, bus ne pro šalį pacitavus L. Ollé-Laprune'o žodžius apie christianizmą apskritai. „Christianizmas,— sako jisai savo veikale „Les Sources de la paix intellectuelle",— yra, be abejo, švelnus, bet kaip tik todėl, kad jis yra tvirtas: jisai yra kupi-

* Mano pabraukta.— *St. Š.*

nas tvirtų idėjų, tvirtų jausmų; jis reikalauja tvirtų valių, tvirtų veiksmų: jis moko kentėti ir veikti su tvirtybės dvasia, ir apie krikščionį galima būtų pasakyti tai, ką Titas Livijus sako apie romėną: ‚jo prigimtyje yra patverti ir daryti tvirtų dalykų', *Et facere et pati fortia, Romanum est*" (Paris, 1920, p. 63).

Keletą svarbesnių tvirtų katalikiškosios pasaulėžiūros principų bus kaip tik pravartu iškelti aikštėn tų krizių akivaizdoje, kurios anksčiau buvo nusakytos.

2. *Teigiamosios christianizmo idėjos, sudarančios antidotum prieš krizines ideologijas*

Kai klaidingos idėjos-jėgos tiesioginių ir netiesioginių konsekvencijų keliu priveda žmoniją prie krizės ir katastrofos, yra progos pasimokyti, kokia buvo tikra išvykstamojo ideologinio pagrindo vertė. Todėl kiekviena revoliucija, kiekviena smarkesnė visuomeninė kultūrinė lūžtvė turi skaudžiai pamokomosios reikšmės. Bet pirm negu katastrofa yra įvykusi, katalikiškosios pasaulėžiūros reiškėjai sugeba numatyti nelemtą išsivystymo eigą ir turi pareigą pastatyti prieš klaidingas idėjas priešingus principus, kurie galėtų atsverti krizinės ideologijos ardomąją veikmę.

a. Žmogus kaipo organiškoji teocentrinės visumos dalis. Imant, pavyzdžiui, mūsų gyvenamas krizes, galima susekti, kad katalikiškojoje pasaulėžiūroje visada buvo gyvi principai, kurie buvo priešingi koncepcijoms, vedusioms prie katastrofų. Visų pirma *katalikiškoji pasaulėžiūra yra teocentrinio pobūdžio ir todėl niekados negali sutarti su antropocentriniu humanizmu, kuris buvo padėtas naujais laikais į kultūrinio dvasinio išsivystymo pagrindą.* Pagal katalikiškąją pasaulėžiūrą, žmogus nėra nei sau tikslas, nei pasaulio centras, nei visų daiktų matas, iš savęs turįs nelygstamąjį vertingumą. Žmogus yra teocentrinės visumos organiškoji dalis ir iš savo Kūrėjo gauna visas savo tobulybes, o iš savęs yra gavęs silpnybes, gimtąja nuodėme sudarytas. Katalikiškoji pasaulėžiūra yra optimistinė, kiek žmogus yra dieviškosios malonės objek-

tas, ir ji yra tam tikrame laipsnyje pesimistinė, kiek žmogui pasirodo fatalus jo prigimties įsigytas silpnumas. Katalikiškoji pasaulėžiūra net neatmeta nelygstamai bet kurio humanizmo: jai visai yra priimtinas integralinis, krikščioniškasis, arba teocentrinis, humanizmas, kuris, kaip sako J. Maritainas, yra „apvalytas Kristaus krauju" (Religion et culture.— P. 38). Visa žmogaus didybė turi savo šaltinį tame fakte, kad jis yra Dievo atvaizdas ir panašybė. Kaip tik žmogus atsigręžia nuo Dievo ir atitrūksta nuo malonės šaltinio, jis ima riedėti žemyn ir ne tik nustoja žmogiškojo vertingumo, bet dažnai nusmunka net žemiau už gyvulį. Gyvenimo harmonija tegali būti išlaikyta vien tada, kai prigimtis yra palenkiama kultūrai ir sykiu su pastarąja subordinuojama religijai. Suardymas šitos hierarchinės priklausomybės neišvengiamai veda žmogų į susiskaldymą, į praradimą harmonijos ir į netekimą tikros galybės.

Renesansinio humanizmo užsimojimas buvo prometėjiško pobūdžio; juo žmogus kūrėjas buvo atpalaiduotas nuo Dievo ir pastumtas ieškoti kultūros kelyje tobulumo ir laimės. Tačiau šitas užsimojimas, nežiūrint savo žmogiškosios didybės, yra iš esmės tragiškas, nes prometėjiškoji žmogaus puikybė neišvengiamai randa savo bausmę istoriniame žmonijos išsivystyme. Antropocentrinio humanizmo istorija jau yra įtikinamai įrodžiusi, kad Prikaltajam Prometėjui tikrąjį išganymą tegali suteikti vien nukryžiuotasis ir iš numirusiųjų prisikėlęs Kristus.

b. Nelygstamoji žmogiškosios asmenybės vertė, žmogiškosios prigimties netobulumas ir žmogaus laisvė apsispręsti pagal savo sąžinę. Kaip buvo savo laiku minėta, humanizmas sužadino žmoguje ir išegzaltavo jame du geidimu — laisvės ir viešpatavimo medžiagai, gamtai. Abudu geidimu atitinka žmogaus prigimtį ir yra teisėti. Bet, jei moderniosiose aplinkybėse laisvės geidimas reiškiasi vienašališku liberalizmu, vedančiu į anarchiją, ir noras viešpatauti gamtai — vienašališku materializmu, pajungiančiu žmogų medžiagai ir mašinai, katalikiškoji pasaulėžiūra iškelia aikštėn priešingas koncepcijas, kurios išvengia vienašališkumo ir pavojingų perdėjimų.

Christianizmas yra atnešęs pasauliui dvi idėjas, kurios paskui buvo padėtos į europiškosios civilizacijos pagrindą: tai yra asmenybės ir laisvės idėjos. Christianizmas paskelbė nelygstamąją žmogiškosios asmenybės vertę, dėl kurios ji negali būti paversta priemone kitam žmogui. Ir sykiu christianizmas paskelbė žmogaus laisvę apsispręsti pagal savo sąžinės balsą. Šituo atžvilgiu jis eina taip toli, kad laiko sąžinės balsą žmogui privalomą net tada, kai šita sąžinė objektyviai nėra teisinga. Christianizmas pripažįsta žmogui laisvę sekti savo sąžinės balsu, bet jis nepripažįsta, kad sąžinė yra laisva ta prasme, kad ji iš savęs nustato, kas yra gera ir kas yra bloga. Nei sąžinės indiferentiškumas, nei sąžinės arbitralumas principialiai negali būti katalikiškosios pasaulėžiūros pripažintas. Principialiai žmogaus sąžinė turi būti dorinio dėsnio išraiška, nors faktiškai ir gali be kaltės suklysti.

Katalikiškoji pasaulėžiūra, nelygstamai pripažindama žmogaus laisvę pasekti savo sąžine, kaipo dorinio dėsnio reiškėja, iš kitos pusės, nepripažįsta žmogui nelygstamosios laisvės reikštis visuomenės gyvenime, nes tikroji laisvė toli gražu nėra dar atsipalaidavimas nuo bet kurių sąvaržų. Tik neskyrimas tų dviejų dalykų galėjo pagimdyti kraštutinį liberalizmą, vedantį prie visuomeninės anarchijos.

Katalikiškoji pasaulėžiūra pripažįsta dieviškąjį visuomeninės valdžios autoriteto šaltinį, bet sykiu teigia, kad šitas autoritetas iš savo prigimties yra palenktas doriniams dėsniams. Jei todėl faktiškoji valdžia prasilenkia su šitų dėsnių reikalavimais, ji neišvengiamai praranda savo autoritetą. Tokiu būdu ir žmogaus laisvė, ir visuomeninis autoritetas, katalikiškosios pasaulėžiūros supratimu, yra sąlygojami dorinių dėsnių išpildymu. Sykiu katalikiškoji pasaulėžiūra pažįsta žmogiškosios prigimties netobulumą ir todėl jos atžvilgiu visados skelbia atsargumo reikalą.

Akivaizdoje šitų principų neranda pateisinimo ne tik nelygstamasis liberalizmas, bet ir nelygstamasis absoliutizmas totalitarinių diktatūrų, kurios savo arbitraliuose sprendimuose laiko save niekuo neapribotomis, ir net tos demokratijos, kurios pretenduoja turėti nelygstamąjį ir niekuo neapribotą suverenumą iš tautos malonės.

Valstybės santvarkos atžvilgiu katalikiškoji pasaulėžiūra skelbia, kad esminis dalykas yra čia ne valdymo forma, bet siekimas bendros gerovės ir prisilaikymas doros ir teisėtumo principų. Kiekviena valdymo forma gali būti gera ar bloga pagal tai, kaip ji šituos reikalavimus vykdo.

c. Organinė visuomenės ir valstybės santvarka, atitinkanti netobulą žmogaus prigimtį. Katalikiškoji pasaulėžiūra pripažįsta principialiai lygią žmogiškosios asmenybės vertę visiems žmonėms, bet sykiu ji rimtai paiso faktą, kad realiai kiekvienas individas yra skirtingas. Šito fakto akivaizdoje *katalikiškoji pasaulėžiūra yra linkusi principialiai ginti organinę ir hierarchinę visuomenės santvarką ir, esant visoms kitoms sąlygoms lygioms, laikyti geriausia tą valdymo formą, kurioje tobuliausiai suderina monarchinis, aristokratinis ir demokratinis pradas.* Žinodama žmogaus prigimties netobulumą, ji nereikalauja žmogui visiškos laisvės, o visuomenei — visiškos vienybės. Jai vis dėlto rūpi, kad organiškoji visuomenės vienybė laiduotų daugingų dalių įvairumą ir autonomiškumą.

Modernusis pasaulis nesugebėjo suderinti asmens laisvės ir visuomeninio autoriteto tinkamoje pusiausvyroje, ir todėl jis buvo pasmerktas svyruoti tarp anarchijos ir despotizmo. Mūsų laikai kaip tik yra liudytojai, kaip demokratijos plačiosios laisvės, suprastos liberalistine prasme, yra staiga keičiamos diktatūriniu režimu, pagrįstu beveik neribota prievarta. Štai prie ko privedė antropocentrinio humanizmo užsimojimas suteikti žmogui nelygstamąją laisvę.

d. Žmogus kaip materialinio pasaulio valdytojas pagal dieviškuosius įstatymus. Ne daugiau yra pasisekęs, kaip matėme, humanizmo užsimojimas padaryti iš žmogaus tikrą medžiagos ir gamtos valdovą. Socialinė ekonominė visuomenės sritis priėjo krizių, kurių katastrofiškumas savo didumu pralenkė visa, ką žmonija yra patyrusi šioje srityje. Tai vėl yra įvykę todėl, kad buvo pamiršti katalikiškosios pasaulėžiūros principai ir jų vietoje iškelti kiti, vienašališkai klaidingi.

Katalikiškajai pasaulėžiūrai materialinė gerovė tegali būti suprantama priemonės, bet ne nelygstamojo tikslo prasme. Jai yra svetimas bet kuris praktinis materializmas, kuris kokią nors materialinę gėrybę ima žmogaus tikslu. Juo labiau ji nesutinka su tuo ekonomizmu, kuris žmogaus gyvenimo sistemoje pripažįsta primatą ekonominiam pradui. Katalikiškoji pasaulėžiūra laiko natūraliniu ir todėl normaliu dalyku, kad žmogus siekia materialinės gerovės ir įsigyja turto nuosavybės pagrindais, bet ji visados reikalauja materialinių reikalų subordinacijos dvasiniams reikalams; kitaip tariant, ji materialines gėrybes leidžia žmogui laikyti priemonėmis, bet ne nepriklausomais tikslais.

Buržuazinis miesčioniškumas, kuris, jei ne principialiai, tai bent psichologiškai, pripažįsta primatą ekonominiam pradui, yra labiau net priešingas katalikiškajai pasaulėžiūrai negu bet kuriai kitai pasaulėžiūrai, nors faktiškai patys katalikai juo nusideda gana dažnai.

Katalikiškoji pasaulėžiūra pripažįsta privatinę nuosavybę kaipo geriausiai tinkančią netobulai žmogaus prigimčiai turtų valdymo formą, bet sykiu uždeda jai visuomeninių funkcijų, koreguodama individualistinius šitos prigimties polinkius. Todėl ji reikalauja ne privatinės nuosavybės panaikinimo, bet organiško jos pertvarkymo ir jos valdymo, sutariančio su visuomenės reikalais ir su artimo teisėmis. Čia dar kartą pasireiškia sintetinis šitos pasaulėžiūros pobūdis ir jos sugebėjimas realizuoti teorijoje priešybių harmoniją.

Kaip matome, kiekvienoje gyvenimo srityje prieš principus, kurie buvo padėti į klaidingo išsivystymo pagrindą išvykstamuoju punktu, katalikiškoji pasaulėžiūra sugeba pastatyti kitus teigiamus principus, kurie galėtų krizių valandoje eiti išsivadavimo kelrodžiais. Šitų teigiamųjų principų susekimas ir tikslus suformulavimas pareikalautų, žinoma, naujo darbo, rimto savo pobūdžiu ir plataus savo apimtimi. Šiuo atveju tegalėjau padaryti vien keletą bendresnių nurodymų, kurie turėjo ne tiek išsemti teigiamųjų principų klausimą, kiek pateikti keletą pavyzdžių. Ogi ta krizių ir katastrofų nuotaika, kurioje dabar žmonija gyvena, padaro šituos principus priimtinesnius jos sąmonei negu kada nors. Šitų principų šviesoje turė-

tų vykti civilizuoto pasaulio radikalaus atsinaujinimo darbas.

„Modernioji civilizacija,— sako J. Maritainas,— yra labai nudėvėti drabužiai, iš kurių negalima pasiūti naujų; tegali būti kalba vien apie visiškąjį, tarsi substancialinį jų perdirbimą; apie kultūros principų pakeitimą, nes svarbu pasiekti kokybės vyravimo kiekybei, darbo — pinigui, žmogiškojo prado — technikai, išminties — mokslui, bendros žmogiškųjų asmenų tarnybos — individualiniam užsigeidimui neribojamai pasipelnyti arba etatistiniam neaprėžtos galybės viešpatavimui" (L'Idéal historique d'une nouvelle Chrétienté // La Vie Intellectuelle.— T. XXXIII.— P. 225).

3. *Didelis katalikiškosios pasaulėžiūros pajėgumas ir ideologinis katalikų silpnumas*

Pavyzdžiai teigiamųjų principų, kurie galėtų ir turėtų būti pastatyti prieš krizinės ideologijos principus, galėjo jau aiškiai parodyti ideologinį katalikiškosios pasaulėžiūros pajėgumą. Kurgi glūdi šito pajėgumo šaknys?

a. Pastovus, bet visada gyvas, amžinas, bet nuolat atsinaujinąs christianizmas kaipo katalikiškosios pasaulėžiūros branduolys. Visų pirma tvirtą nepajudinamąjį katalikiškosios pasaulėžiūros branduolį sudaro dogminė Katalikų Bažnyčios doktrina, kuri yra ne kas kita kaip integralinis christianizmas. „Christianizmas,— sako L. Ollé-Laprune'as,— nenaikina nieko, bet jis viską apima ir visam kam vyrauja. Drauge su christianizmu mes turime visus žmogiškojo proto turtus ir dar kažką viršaus. Drauge su christianizmu mes turime visas žmogiškosios sąžinės versmes ir dar kažką viršaus. Mes neprarandame nieko iš to, kas priklauso žmogui su jo žmogiškąja prigimtimi; mes jį turime be priemaišų ir sykiu mes turime dar kažką viršaus" (Les Sources de la paix intellectuelle.— Paris, 1920.— P. 40). Trumpai tariant, christianizme mes turime pilnutinę žmogiškąją realybę ir drauge su jąja — pilnutinę tiesą.

Be to, christianizme mes randame ypatingą tiesos trak-

tavimo būdą. „Christianizme,— sako tas pats L. Ollé-Laprune'as,— tiesa nėra nei kintama, nei nejudoma. Jinai yra pastovi ir sykiu gyva. Katalikiškojoje Bažnyčioje, kuri viena palaiko integralinį christianizmą, dogminės aptartys, griežtai tikslios, apsaugoja tiesą nuo fantazijos, nuo iliuzijos, nuo klaidos ir tvirtai nustatyta formule turi nekintamą didybę, autoritetą, į kurį sudūžta visos pastangos. Ir tuo pačiu laiku tiesa turi visada aktyvinę galybę, gyvybinį pajėgumą, kuris nuolatai atsinaujina ir drauge su savimi atnaujina visa" (ten pat, p. 41).

Ollé-Laprune'as su ypatingu entuziazmu sugretina du faktu: iš vienos pusės, šalia arba anapus christianizmo nėra nieko pastovaus, tvirto ir nekintamo, o iš antros pusės — christianizmas pasižymi niekados neišreiškiama jaunatve ir neišsenkama atsinaujinimo galia (ten pat, p. 71). Tai yra gyvos tiesos ypatybės, kuri sykiu yra ir amžina, ir visados jauna. Šita christianizmo tiesa katalikiškojoje pasaulėžiūroje tėra vien gyvingas branduolys, aplink kurį susiformuoja integralinio sintetizmo priemonėmis periferinės koncepcijos, turinčios atitikti gyvenamo laiko ir vietos reikalavimus. Šita prasme katalikiškoji pasaulėžiūra yra bandymas sutelktinėmis pajėgomis realizuoti konkretinėse laiko ir vietos aplinkybėse organiškąją specialiųjų mokslų, filosofijos ir teologijos sintezę, turinčią savo branduoliu christianizmo tiesas.

Įvairiais laikais ir įvairiuose kraštuose su įvairiu atsidėjimu ir įvairiu sėkmingumu katalikai dirba šitą niekados nebaigiamą ir visados pasiliekantį iš dalies pasiryžimų ir užsimojimų srityje darbą. Bet jei potencialinis katalikiškosios pasaulėžiūros pajėgumas yra labai didelis, tai faktiškas ideologinis katalikų pajėgumas dažnai esti labai menkas, kartais net atvirkščias pirmajam.

b. Dvasinio lobio pasiturėjimo pavojai. Godefroid Kurth'as, rašydamas apie senovės dvasinio lobyno atgimimą Vakarų Europoje ryšium su Renesansu, pareiškia labai reikšmingą idėją, kad kiekvienas lobynas, ar bus jis materialinis, ar intelektualinis, teikia pavojų (L'Eglise aux tournants de l'histoire). Labai lengva palinkti jį garbinti ir branginti dėl jo paties ir pamiršti, kad jis, t. y. tas lobynas, tėra vien priemonė, arba įrankis. Silpnosios dvasios

apsvaigsta, juo pasiturėdamos, ir nesugeba pakelti nei džiaugsmo, kurio jis teikia, nei pareigų, kurių jis uždeda.

Nors G. Kurth'as savo pasakymą taikė intelektualiam ir estetiniam turtui, atėjusiam katalikiškajai Europai naujų amžių pradžioje, vis dėlto šis pasakymas gali būti plačiau suprantamas ir taikomas. Katalikiškoji pasaulėžiūra yra labai didelis intelektualinis lobynas, kuris ateina katalikams paveldėjimo keliu iš pirm ėjusių kartų. Nauja karta, kuri nėra dalyvavusi šito intelektualinio turto sudaryme, dažnai prisiima jį pasyviai, be supratimo viso jo gilaus ir plataus turinio ir aktualaus reikšmingumo. Tokie žmonės, žinoma, negali šito turto nei tinkamai branginti, nei tinkamai jo panaudoti naujiems laimėjimams. Kiti brangina jį šykštuoliškai kaipo nepajudinamąjį stabą ir pamiršta, kad katalikiškoji pasaulėžiūra nėra kažkas sustingusio ir negalinčio nei prisitaikyti prie naujų aplinkybių, nei daryti savo išsivystyme naujos pažangos. Jei Katalikų Bažnyčia pripažįsta savo dogminės doktrinos išsivystymą, tai katalikiškosios pasaulėžiūros, suprantamos nurodyta anksčiau prasme, išsivystymas, tobulėjimas, prisitaikymas prie naujų gyvenimo aplinkybių, kaipo tinkamas atsakymas į naujas gyvenimo statomas problemas, niekad negali būti apribotas vienais kuriais laimėjimais. Šiaip ar taip, *katalikai arba tinkamai nebrangina katalikiškosios pasaulėžiūros, arba neišmintingai ją brangina nesugebėdami sykiu išnaudoti ir jos amžinumo, ir jos aktualumo kiekvienam laikui ir kiekvienam kraštui.*

c. Ideologinis katalikų nerangumas moderniųjų krizinių ideologijų akivaizdoje. Pasiturėjimas integraline pasaulėžiūra be tikrų nuopelnų ir be aktyviosios iniciatyvos išvysto katalikuose tam tikrą intelektualinį nerangumą, kuris kliudo jiems savo laiku pasireikšti ideologine kūryba ir prieš moderniąją vienašališką doktriną pastatyti savo integralinę doktriną, prieš laikinį idealą pastatyti amžinąjį idealą, pritaikytą laiko ir vietos aplinkybėms. Jei yra suprantama ir natūralu, kad Šv. Sostas neskuba tarti savo autoritetingo, kartais dogmiškos reikšmės žodžio, tai yra visai nepateisinama, kad katalikai prisilaiko tos pačios taktikos katalikiškosios pasaulėžiūros periferiniame

išvystyme ir jos pritaikyme momento reikalams, t. y. jos panaudojime aktualiosioms problemoms spręsti. Tuo pačiu jie užleidžia iniciatyvą krizinėms ideologijoms ir savo apsileidimu kaip tik šioms pastarosioms patarnauja.

„Mums, katalikams,— sako J. Maritainas,— būtų pravartu atpildyti ilgą laiką, apverktinai prarastą. Kiek dalykų būtų susidėję kitaip, jei, pavyzdžiui, prieš septyniasdešimt metų koks nors šv. Tomo mokinys būtų parašęs apie kapitalą tokį pat sprendžiamąjį, bet pagrįstą kitais principais veikalą, kokį kad yra parašęs Marxas? Deja, mūsų principai miega, o klaida budi, veikli ir šauni. Kitur mums teko kalbėti apie pasibaisėtiną katalikiškojo pasaulio nesidomėjimą Leono XIII įspėjimais dėl socialinio klausimo" (Religion et culture.— P. 50—51). Tai teikia Maritainui progą kalbėti apie vaidmenų sukeitimą *„pasaulio teatre" (theatrum mundi).* „Netrūko,— sako jisai,— tokių didžiųjų žmonių įspėjimų (dėl socialinės netvarkos), kaip visada ištikimo kataliko Ozanamo arba iškrikusio kataliko Lamennais. Vargšų ir nuskriaustųjų apsauga, teisybės, taikos ir laisvės rūpinimas, grumtynės prieš pinigo despotizmą, prieš kūno ir sielos pavergimą ekonominiams interesams — štai krikščioniškieji vaidmenys, apleisti nerangume. Tie, kurie į juos įsikinkė, buvo krikščionio vardo priešai" (ten pat, p. 104). *Apskritai galima būtų priskaityti labai daug katalikų neatliktų uždavinių ir apleistų sričių. Yra tam, žinoma, ir moralinių priežasčių, bet bene pirmojoje vietoje eina katalikų intelektualinis nerangumas, kuris neleidžia jiems savo laiku pamatyti tikrovę katalikiškosios pasaulėžiūros šviesoje ir padaryti iš to praktinio pobūdžio išvadas.*

d. Konservatyvinis katalikų palinkimas istorines lytis palaikyti nelygstamosiomis tiesos išraiškomis. Bet ne tik intelektualinis nerangumas neleidžia katalikams stovėti ideologinėje aukštumoje. Jie pasižymi ne tik sveiku konservatyvumu, kuris apsaugoja nuo nepateisinamų pavojingų eksperimentų, bet ir tuo perdėtu konservatizmu, kuris verčia teikti nelygstamosios vertės įsigalėjusioms gyvenime lytims, iš savo esmės laikinėms ir praeinančioms. *Eidami dvasinės inercijos linkme, katalikai dažnai yra*

linkę dogmatizuoti ir tai, kas nieko bendro su dogmomis neturi. Tokiu atveju konservatizmas padaro jiems blogą patarnavimą: jis stabdo pažangą, kompromituoja katalikiškąją pasaulėžiūrą ir ruošia jai visai neužsitarnautų smūgių.

L. Ollé-Laprune'as kaltina ignorancija katalikus, painiojančius Bažnyčią su vietinėmis ir laikinėmis lytimis, kuriomis apsivelka visuomenės, bandydamos realizuoti jos dvasią šitose lytyse. „Turime suprasti,— sako jisai,— kad joks amžius neapima viso christianizmo, realizuodamas jį savo būduose mąstyti, jausti, valioti ir veikti. Nei ketvirtasis šimtmetis, nei tryliktasis, nei septynioliktasis nebuvo perdėm krikščioniški... Jei žvelgiama į istoriją, matoma, kiek drabužių christianizmas yra jau sudėvėjęs nuo savo atsiradimo. Kai Romos imperija buvo tapusi krikščioniška, galima buvo manyti, kad Bažnyčia identifikuojama su imperija. Imperija vis dėlto išnyko, o Bažnyčia nenustojo gyvavusi, ir ji tapo net gyvenimo pradas, kuris vadovavo, kartais regimai, kartais neregimai, evoliucijai, iš kur išriedėjo nauja civilizacija. Tryliktajame šimtmetyje jos veikalas rodėsi atbaigtu; naujas menas, nauja filosofija, literatūrinis sąjūdis, naujas politinis ir socialinis stovis, viskas, žodžiu tariant, buvo naujai atkurta, ir visa tai tiek rodėsi susieta su christianizmu, kad niekas nebūtų galėjęs manyti, kad visa tai būtų galėję išnykti neišnykstant pačiam christianizmui... Kiekviena naujovė rodėsi pavojumi ir pražūtimi. Ir vis dėlto viduriniai amžiai yra praėję. Drabužiai buvo suplėšyti, ir kokiu skausmingu būdu, ir kokių baisių sukrėtų aplinkybėse! Christianizmas ir toliau patvėrė. Septynioliktasis šimtmetis matė spinduliuojantį katalikiškąjį renesansą. Bet jis savo ruožtu turėjo savo įpėdinį, kuris buvo paruošęs naujų pakeitimų, ypatingai gilių" (Les Sources de la paix intellectuelle.— P. 55—58).

Šitos evoliucijos esmę L. Ollé-Laprune'as paaiškina šitokiu būdu: „Iš tikrųjų christianizmas ne gauna, bet duoda: jis neieško drabužių, kurie jam būtų reikalingi, bet teikia visuomenėms, kaip ir individams, principą, pagal kurį jos formuojasi; tikrai sakant, jis ne prisitaiko prie dalykų, bet juos sau priderina, juos gaivindamas ir juos

transformuodamas. Tuo būdu jis nuolat kuria. Ir atėjus momentui, kai gyvenimas ima eiti kita linkme ir pasigenda naujų lyčių, senosios lytys, ką tik taip galingos, nebepatenkina gyvenimo reikalavimų: gyvybė yra iš jų pasitraukusi. Bet tuomet kas norėtų tame matyti patį christianizmą, pamiršdamas, kad jis suskanta iš naujo dirbti savo darbą; kas sustotų vietoje, prisirištų prie šešėlio be būties, garbintų stabą be dorybės" (ten pat, p. 59). Šiais visuotinės naujųjų lyčių lūžtvės laikais katalikams ypač pravartu suprasti šitas reikšmingas tiesas. Kiek būtų išvengta vingiavimo, nereikalingų kovų, energijos eikvojimo neproduktyviam spyriojimuisi ir kiek galėtų padidėti kūrybinės jų pastangos!

4. Prideramas katalikų nusistatymas dabarties krizių atžvilgiu

Iki šiolei yra paaiškėję trys dalykai: pirma, pasaulis kenčia nuo krizinių ideologijų, antra, katalikai pasituri pilnutine sintetine pasaulėžiūra, kuri galėtų neutralizuoti krizinių ideologijų nelemtą reikšmę, ir trečia, katalikai dažnai per daug yra paskendę ideologiniame nerangume ir neįstengia parodyti nei pakankamos iniciatyvos, nei pakankamo kūrybiškumo sprendžiant aktualiąsias gyvenimo problemas. Tokiose aplinkybėse labiau negu pravartu kalbėti apie ideologines katalikų pareigas.

a. Pareiga pažinti visą tiesą ir ją visur nelygstamai palaikyti. Dažniausiai nelaimė yra ne tai, kad žmonės visai nemato tiesos, bet tai, kad jos nemato *visos* ir nėra linkę jos palaikyti visomis savo pajėgomis. Tai, kas buvo pasakyta apie katalikiškąją pasaulėžiūrą, įrodo, *kad katalikai turi pareigą pripažinti visą, arba integralinę, tiesą ir ją objektyviai paliudyti savo nusistatymu, darbais, siekimais.* „Tikrai katalikiškas darbas,— sako J. Maritainas,— yra visur palaikyti tiesą" (Religion et culture.— P. 67). *Nelygstamasis objektyvumas yra tikrai katalikiška dorybė, kad ir toli gražu ne visų katalikų praktikuojama.*

Kiek kartų katalikai galėtų nuraminti visuomeninės kovos aistras, jei su visu universaliu objektyvumu steng-

tųsi nušviesti aktualias gyvenimo problemas integralinio sintetizmo šviesoje! Kiek galima būtų išvengti nereikalingų blaškymųsi, ideologinio vingiavimo, mėtymosi iš vienos kraštutinybės į kitą! Katalikų ideologinė akcija itin svarbi būtų ideologinių krizių laikais, kai amžinų idėjų branduolys turėtų laiduoti pastovią, viena tiesia linija einančią pažangą. Tuo tarpu patys katalikai labai dažnai pasiduoda vienai iš dviejų kraštutinybių: arba sykiu su laiko švytuokle blaškosi tarp dienos naujienų, arba, eidami konservatyvinės inercijos linkme, ideologiškai sustingsta drauge su atgyventomis gyvenimo lytimis.

b. Pareiga atsipalaiduoti nuo ekskliuzyvinių savo vietos ir laiko prietarų. Katalikai yra savo laiko, savo vietos gyvenimo dalyviai. Jie yra organiškai įjungti į aplinkos gyvenimą. Bet šitame organiškajame jų susisiejime su aplinkiniu pasauliu dažnai glūdi ir stiprybės, ir silpnybės šaltinis. Per savo organiškąjį sąryšį su gyvenimu jie turėtų šitą gyvenimą veikti, jį lenkti katalikiškosios pasaulėžiūros kryptimi, jį christianizuoti savo principais, savo pavyzdžiu, savo idealais. Tuo tarpu katalikai pernelyg dažnai skendi savo rasės, savo tautybės, savo valstybės, savo klasės, savo luomo ar profesijos ekskliuzyviniuose interesuose, siaurose pažiūrose, prietaruose. Tada jie tampa nekritiškais savo laiko ir vietos gyvenimo dalyviais ir sustingusių gyvenimo lyčių palaikytojais. Ir rasė, ir tautybė, ir valstybė, ir klasė, ir luomas, ir profesija, ir kiti panašūs dalykai turi savo buvimo raciją ir savo prigimtines teises tinkamoje srityje. Bet visa tai turi būti imama organiškajame katalikiškosios pasaulėžiūros sąryšyje ir katalikiškojo universalumo šviesoje.

Iš čia plaukia antra ideologinė katalikų pareiga: *privalu atsipalaiduoti nuo bet kurio ekskliuzyvizmo, nuo bet kurios vienašališkos inercijos, nuo bet kurių prietarų, susijusių su laiko ar vietos aplinkybėmis.* Šita pareiga itin yra svarbi krizių laikais, kai nedera ekskliuzyviniu prisirišimu prie kokio nors vienašališkumo kliudyti racionaliam krizės išsisprendimui pagrįstos pažangos linkme.

c. Reikalas daryti skirtumą tarp amžinų tiesų ir laikinių jų pasireiškimo lyčių žmogiškojoje visuomenėje. Atsi-

palaidavus nuo *ekskliuzyvinio nusistatymo ir siaurų pažiūrų, svarbu toliau turėti* aiškų žvilgsnį į racionalios, sintetinės ir nuolatai atsinaujinančios pažangos ypatybes. L. Ollé-Laprune'as kalba apie „aplinkybinius drabužius" *(vêtement de circonstance)*, kuriais įvairiose aplinkybėse apsivelka krikščioniškosios civilizacijos substancija, o Maritainas kalba apie itin didelį istorinių krizių momentais pavojų vienaprasmiškai suprasti amžinuosius principus. „Norėdami paneigti ar ginti pastovius, bet analoginius žmogiškosios tvarkos principus,— sako jisai,— mes esame savaime linkę juos jungti su tam tikra faktiškąja tvarka, kuri yra nykstama arba nyksta, arba net kartais yra jau seniai išnykusi" (Du régime temporel et de la liberté.— P. 128). Tokiu atveju, to paties autoriaus teigimu, svarbu pakilti savo mintimi viršum gyvenamojo laiko, kad galima būtų į jį vėl nusileisti ir sykiu prideramai respektuoti ir tai, kas amžina, ir tai, kas kintama. *Katalikams nevalia pamesti iš akių amžinojo prado laiko naudai nei prarasti realaus laikinių dalykų pajautimo amžinybės naudai; jiems privalu sugebėti skirti amžinąsias tiesas nuo jų laikinių pasireiškimo lyčių ir šiaip jau nuo dalykų, neturinčių principinės reikšmės.*

Pagal tai, kaip katalikai nusistato šituo klausimu, galima skirti vadinamuosius dešinės, kairės ir centro katalikus. Dešinės katalikai, pasižymį konservatyviniu pobūdžiu, yra linkę dogmatizuoti susidariusias gyvenimo lytis. Prie kiekvienos naujos pažangos jie prieina su atsargumu, kuris charakterizuoja naujos dogmos paskelbimą, o į kiekvieną senos gyvenimo lyties pakeitimą yra linkę žiūrėti kaipo į eretinį užsimojimą. Bet jie pamiršta, kad katalikiškoji pasaulėžiūra toli gražu nėra viena tik dogmatika; kad krikščioniškoji civilizacija gali reikštis įvairiomis lytimis ir kad sustingimas išgyventose lytyse yra didžiausias pavojus katolicizmui. Jei katalikai nesugeba vaidinti aktualios rolės visose gyvenimo aplinkybėse, faktiškai jie išsibraukia iš gyvenimo ir sykiu kompromituoja katolicizmą, už kurį jie taip nesąmoningai kovoja.

Kairės katalikai, pasižymį nepastoviu pobūdžiu, per daug yra linkę atsižvelgti į laiko reikalavimus ir įsikinkyti į naujas gyvenimo lytis be reikiamo kritiškumo ir atsargumo. Tai kita kraštutinybė, kuri gali būti lygiai

kenksminga katolicizmui kaip ir pirmoji, kai ji kompromituoja katolicizmo universalumą jo per dideliu pajungimu laiko reikalams ir vienašališkiems šūkiams. Daugiausia davinių išvengti vienašališkumo turi tie katalikai, kuriuos pagal jų temperamentą galima būtų pavadinti centro katalikais. Tačiau tokiu atveju būtų klaidinga suprasti centrą mechaniškai parinkto vidurio prasme. Centrinis nusistatymas yra nusistatymas į sintetinę pažangą, organiškai jungiančią amžinuosius principus su laiko reikalavimais, teigiamąsias tradicijas — su nuolatai gyva pažangos iniciatyva. Kiek galėtų laimėti katalikai ir sykiu su jais katolicizmas, jei jie iš tikro būtų visada šitaip suprantamo centro žmonės!

d. Reikalas integruoti vienašališkas moderniąsias (revoliucijos ir kontrrevoliucijos) idėjas katalikiškojoje sintezėje ir apsaugoti tuo būdu laimėtas ir apvalytas dvasines vertybes nuo išsigimimo kriziniame išsivystyme. Pagaliau prie katalikų svarbiųjų ideologinių pareigų priklauso moderniųjų idėjų integravimas katalikiškojoje sintezėje. Ką tai reiškia, gerai nusako jau ne kartą minėtasis L. Ollé-Laprune'as, kalbėdamas apie Katalikų Bažnyčią. „Tai,— sako jisai,— ką Bažnyčia atmeta moderniojoje idėjoje, yra tai, kas ją perdeda arba padaro ją klaidingą, arba šiaip jau ją tuo ar kitu būdu gadina. Atvirkščiai, tai, kas yra idėjoje tikro, ką ji turi savyje gero, teisingo, vaisingo, Bažnyčia prisiima arba, tikriau pasakius, Bažnyčia žymiai anksčiau prieš šitą moderninį prasiveržimą buvo turėjusi savyje sėklos pavidalu" (o. c., p. 72—73). Tai, kas čia sakoma apie Katalikų Bažnyčią, dar didesniame laipsnyje tinka pasakyti apie katalikiškąją pasaulėžiūrą, nes ši pastaroji, turėdama savo branduoliu dogminę Bažnyčios doktriną, savo periferinėje sintezėje gali anksčiau ir greičiau reaguoti į aktualiąsias laiko problemas.

Šita prasme reikšmingas yra šis Maritaino teigimas, padarytas ryšium su tuo, ko katalikai galėtų pasimokyti iš Gandhi'o: „Esminis krikščioniškojo dinamizmo dėsnis yra savintis apvalant tai, kas yra pasakyta tiesos bet kuriame žmonių gyvenamame kampelyje" (Du régime etc.— P. 197).— Jei su panašiu nusistatymu imtume anksčiau

nusakytuosius krizinio išsivystymo tarpsnius įvairiose gyvenimo srityse, tai kiekviename iš jų galėtume rasti tiesos dalelę, kurią galima būtų įglausti į plačiąją ir visuotinę katalikiškosios pasaulėžiūros sintezę. Šituo atžvilgiu nei revoliucinis, nei kontrrevoliucinis tarpsnis nesudaro išimties. Joseph Serre'as pasakytų, kad katalikiškajai pasaulėžiūrai priklauso „*visos*" idėjos, suprantant jas teigiamąja prasme ir ryšium su visomis kitomis teigiamosiomis idėjomis (plg.: Juo plačiau, juo prie tiesos arčiau.— Kaunas, 1934.— P. 7).

Sykiu yra labai charakteringa tai, kad moderniųjų idėjų integravimas į katalikiškąją sintezę drauge yra amžiams apsaugojimas to, kas jose yra teigiamo ir vaisingo. „Mums privalu,— sako Maritainas,— gelbėti tas vertybes ir tiesas, kurios yra mūsų amžiaus išsyk ir laimėtos, ir sukompromituotos,— gelbėti kaip tik tuo laiku, kai klaidos, kurios jas yra graužusios, yra pastačiusios jas į pražūties pavojų" (L'Idéal historique d'une nouvelle Chrétienté // La Vie Intellectuelle.— T. XXXIII.— P. 192). *Ir labiausiai stebėtina yra čia tai, kad katalikiškoji pasaulėžiūra dažnai ima ginti apvalytas nuo pagoniškų apaugų idėjas, kurios buvo iškeltos kovoje su katolicizmu kaipo jį griaujančios.* Liberalizmas, demokratizmas ir socializmas nemaža iškėlė idėjų, nukreiptų prieš Katalikų Bažnyčią ir turėjusių griauti krikščioniškąją civilizaciją. Dabar, kai šitos idėjos savo kriziniame išsivystyme privedė prie priešingų rezultatų, kuriuose susidarė paneigianti jas santvarka, katalikiškoji pasaulėžiūra ir sykiu katalikai uoliausiai gina tai, kas šitose idėjose yra teisingo. Pakanka imti pavyzdžiu kad ir asmens laisvę. Katalikiškoji pasaulėžiūra gina šitą idėją kitokioje ideologinėje perspektyvoje ir kitokioje organiškojoje visumoje, kaip kad tai darė suminėtieji vienašališkieji sąjūdžiai, bet faktas yra tai, kad ne šitie sąjūdžiai, bet katalikiškoji ideologija amžiams apsaugoja laimėtą ir sykiu sukompromituotą idėją, nes šitos idėjos branduolys visados buvo gyvas christianizme.

Nusakytasis moderniųjų idėjų integravimas katalikiškojoje sintezėje yra iš tikro katalikiškiausias būdas reaguoti į laiko dvasią. Tai, ką čia galima būtų apgailestauti, yra tasai sistemingas pavėlavimas, kuriuo katalikai be-

veik visada nusideda. Psichologiškai tai galima aiškinti katalikų palinkimu į konservatyvinį ir atsargų veikimo būdą. Bet išaiškinimas nėra dar pateisinimas. Nejaugi tam, kad katalikai galėtų integruoti į savo sintezę kurią vaisingą idėją, neišvengiamas yra krizinis jos išsivystymas iki jos išsigimimo į savo priešginybę, kad tik tada katalikai galėtų pasinaudoti pamokymu *a contrario?* Rodos, būtų ir katalikams, ir visam pasauliui naudingiau, kad katalikai reikštų daugiau kūrybinės iniciatyvos ir darytų naujų periferinių sintezių savo pasaulėžiūroje anksčiau, negu krizinės ideologijos priveda pasaulį prie katastrofos. Juk už šitas katastrofas neša atsakomybę ir katalikai jau vien dėl savo apsileidimo. Tai tam tikrame laipsnyje katalikų *peccata per omissionem*[7]. Atsipalaidavimas nuo ideologinės inercijos, drąsesnė kūrybinė iniciatyva ir sintetinis universalumas galėtų radikaliai pakeisti katalikų vaidmenį pasaulyje ir šitam vaidmeniui suteikti didelį reikšmingumą.

Katalikiškosios pasaulėžiūros aktualizavimo problema

Kokia gali būti praktinė išvada iš visų padarytų anksčiau konstatavimų? — Matome, iš vienos pusės, paskendusį intelektualinėje ir moralinėje anarchijoje modernųjį pasaulį, atkritusį nuo christianizmo tiesos; iš kitos pusės — katalikiškosios pasaulėžiūros lobyną, kuriame galima rasti visa, kas yra reikalinga pasauliui išgelbėti iš ideologinės anarchijos. Bet tie, kurie yra šito lobyno valdytojai ir laikytojai, toli gražu ne visados įstengia šitą kapitalą eksploatuoti ir dauginti su nauda visai žmonijai. Jie dažnai arba per mažai vertina šitą lobyną ideologiniu atžvilgiu ir nebrangina jo kaipo priemonės naujiems laimėjimams, arba sustingsta šykštuoliškajame savo lobyno saugojime, taip pat nemokėdami jo tinkamai panaudoti. Ir vienu, ir antru atveju jie prideramai neina apaštalavimo misijos, jiems Išganytojo uždėtos.

Iki naujųjų amžių jie ėjo šitos misijos pareigas per daug pasitikėdami išviršinėmis priemonėmis. Kaip tik todėl susidariusi viduriniais amžiais krikščioniškoji civliza-

cija suprovokavo antropocentrinio humanizmo reakciją. Dabar, kai pasaulio subarbarėjimas yra pasiekęs pasibaisėtino laipsnio, kyla pasaulio rechristianizacijos problema. Šitam tikslui senos išviršinės priemonės, kuriomis naudojosi vidurinių amžių krikščioniškoji civilizacija, yra nepriimtinos jau tik todėl, kad jos yra istorijos galutinai pasmerktos, nekalbant jau apie jų principinį ydingumą.

J. Maritainas visai teisingai teigia, kad *krikščioniški tikslai tik tada tegali būti pasiekti, jei yra viekiama prideramu krikščionims būdu.* Todėl jis kalba apie „priemonių švarinimą". Viena iš tokių tikrai krikščioniškų priemonių pasauliui rechristianizuoti yra katalikiškoji akcija, Šv. Tėvo Pijaus XI aptarta kaipo „katalikų pasauliečių dalyvavimas hierarchiniame apaštalavime" *(Katalikų Akcija.* Liet. Kat. Veikimo Centro leidinys.— Kaunas, 1933.— P. 7). Šis pasaulinio masto katalikiškasis sąjūdis, puikiai atitinkąs dinaminę laiko dvasią ir nukreiptas prieš visas moderniojo pasaulio žaizdas, galėtų pakeisti pasaulio veidą, jei katalikai tikrai atsidėtų jam su reikiamu uolumu. Deja, tokio uolumo katalikai iki šiolei dar nėra parodę, ypač pas mus, Lietuvoje. Šiam reikalui katalikams dar gerokai trūksta dinaminio aktyvumo, ideologinio susipratimo ir kūrybinio nusistatymo.

Kad katalikiškoji akcija galėtų atsistoti tinkamoje aukštumoje, reikalinga laimėti visą eilę sąlygų ir pirmoje eilėje — aktualizuoti katalikiškąją pasaulėžiūrą katalikų visuomenės sąmonėje ir gyvenime. Tam reikia būtent: pirma, sudaryti intelektualinių darbininkų elitą, kuris sugebėtų kiekvienu laiku išplėsti katalikiškąją sintezę į aktualias momento problemas; antra, šitą sintezę išugdyti aktyviojoje katalikiškosios visuomenės sąmonėje; trečia, šitą sąmonę padaryti spinduliuojančią laisvo apaštalavimo priemonėmis į visą pasaulį, kad šis galėtų laimėti taiką, rimtį ir tvarką. Kaip to pasiekti — štai nauja problema, kurią turėtų išspręsti katalikiškoji pedagogika, kiek ji susirūpintų žmonių paruošimu katalikiškajai akcijai.

KATALIKIŠKOSIOS PASAULĖŽIŪROS REIKŠMĖ LIETUVOS ATEIČIAI*

Savitarpinis gyvenimo ir ideologijos veikimasis

Filosofiškai linkę mąstyti žmonės dažnai statosi klausimą, ar sąmonė apsprendžia gyvenimą, ar gyvenimas sąmonę, vadinasi, ar mintis nustato, tvarko, valdo gyvenimą, ar gyvenimas pajungia mintį pagal tai, koks jis yra. Kitaip dar tariant, tą patį klausimą galima dar formuluoti šitaip: ar idėja formuoja gyvenimą, ar gyvenimas formuoja idėją?

Pagal prileidžiamą čia alternatyvą buvo suteikiami du kraštutiniai atsakymai: vienų įsitikinimu, idėja formuoja gyvenimą, kitų — gyvenimas formuoja idėją. Šitos dvi kraštutinės pažiūros, kurios gali būti pavadintos ideokratija ir zookratija, neišsemia viso faktiškos padėties sudėtingumo. Ir ideokratija, pagal kurią gyvenimą gali ir turi valdyti abstraktinė, t. y. atsieta mintis, ir zookratija, pagal kurią mintis yra savaimingas gyvybinių vyksmų refleksas, arba atliepas, išreiškia tik vieną tiesos dalį,— tiesos, kuri yra daug sudėtingesnė negu šios dvi kraštutinės ir vienašališkos kryptys.

Žmogaus minties istorija suteikia daug davinių ir už tai, kad mintis bent tam tikrame laipsnyje valdo gyvenimą, ir už tai, kad gyvenimas turi didelės įtakos minties susiformavimui. *Gyvenimas ir mintis yra nuolatinio veikimosi būvyje ir todėl vienas kitą sąlygoja ir vienas kitą formuoja.* Toks savitarpinis gyvenimo ir minties priklausomumas paprastai padaro tai, kad nei gyvenimas, nei mintis negali būti tobuli. Gyvenimas, tik iš dalies idėjos vei-

* Paskaita, skaityta 1938.IV.28 Katalikų universitetui remti draugijos suorganizuotuose kursuose „Apie ideologinę Lietuvos praeitį, dabartį ir ateitį".— *St. Š.*

kiamas, nėra tobulas gyvenimas, ir mintis, iracionalių gyvenimo gaivalų veikiama, nėra tobula tiesos reiškėja.

Gyvenimo ir minties veikimasis tik tada tegali laiduoti pilną tiesą, kai gyvenimas yra tobulos tiesos įsikūnijimo išraiška ir kai mintis nustoja savo abstraktyvumo, o gyvenimas savo iracionalumo. Mums, katalikams, toks tobulas gyvenimo ir minties susiderinimas yra įvykęs Dievo Sūnaus įsikūnijime, t. y. Jėzaus Kristaus asmenyje, kuris yra apie save pasakęs: „Aš esu Kelias, Tiesa ir Gyvenimas". Kristaus asmenyje nėra jokio priešingumo tarp gyvenimo ir minties: Jame gyvenimas yra minties aidas ir mintis gyvenimo žiedas. Dieviškasis žodis, Logos, Tiesos reiškėjas, tobulai valdo Kristaus gyvenimą, ir todėl, kalbant šiuo atveju apie gyvenimo ir minties veikimąsi, reikia pripažinti tai, kas gali būti pavadinta logokratijos vardu.

Logokratija suderina tobuloje sintezėje ideokratijos ir zookratijos kraštutinybes ir sykiu naikina minties abstraktyvumą ir gyvenimo iracionalumą. Principe visa krikščioniškoji pasaulėžiūra, ir visų pirma katalikiškoji pasaulėžiūra, yra logokratijos išraiška. Pagal šitą pasaulėžiūrą mintis yra atspindys tos amžinos tiesos, kuri yra kiekvienos esybės, kiekvieno gyvio pirmavaizdis. Gyvenime organiškai reiškiasi ta pati tiesa, kuri logiškai pasireiškia minties pavidalu. Čia jau gyvenimo ir minties veikimasis yra ir gyvenimo, ir minties tobulumo sąlyga. Be kita ko, gyvenimo ir minties solidarumas padaro mintį, arba idėją, ypatingai sėkmingą gyvenimo vyksme. *Logokratija yra realus dieviškosios idėjos viešpatavimas pasaulyje.*

I. Katalikiškosios pasaulėžiūros esmė ir pobūdis

Konkretinė logokratijos išraiška yra katalikiškoji pasaulėžiūra, kuri nėra nei atsietos minties padaras, nei faktiško gyvenimo refleksas, arba atliepas. Katalikiškosios pasaulėžiūros esminis ir amžinas branduolys yra dogminė christianizmo doktrina, kurios centre stovi dieviškojo Žodžio, atseit nelygstamosios Tiesos, įsikūnijimas. Čia nėra tos prarajos, kuri paprastai skiria atsietą mintį ir rea-

lų gyvenimą, nes čia gyvenimas pasidarė tikras ir tiesa — gyvenimiška.

Dogminis katalikiškosios doktrinos branduolys toli gražu nėra dar visa katalikiškoji pasaulėžiūra, kuri, telkdamasi apie vieną dieviškąjį centrą, plinta koncentriniais ratais į plačiąją periferiją. *Kiekvienam katalikui privalu išpažinti dogminė Katalikiškosios Bažnyčios doktrina, kuri yra suformuluota katalikiškajame katekizme. Bet išpažinti katekizmo tiesas ir turėti katalikiškąją pasaulėžiūrą yra du skirtingi dalykai. Pirmasis dalykas yra pareiga, antrasis uždavinys.*

Atskiras katalikas gali nuoširdžiai išpažinti katalikiškąjį katekizmą ir sykiu gali nesugebėti susidaryti arba tik pasisavinti katalikiškosios pasaulėžiūros. Katalikiškoji pasaulėžiūra suima į save dogminį Bažnyčios mokslą, kaipo savo branduolį, kuris yra jai vienybės pradas ir linkmės rodyklė. Bet į ją gali taip pat įeiti sudedamaisiais pradmenimis bet kurie dalykai, kurie neprieštarauja dogminiam branduoliui. Šitie dalykai, nebūdami patys iš savęs specifiškai katalikiški, tampa tokie vien ryšium su organiškąja visuma, kurioj vienybės centru yra apreikštoji doktrina.

Principialiai tegalima prileisti vienos tik katalikiškosios pasaulėžiūros buvimą. Jei neklaidingas dogminis jos branduolys yra vienų vienas; jei nuosekliai protaujant bendros vedamosios idėjos gali vesti viena tik tikra linkme, tai būtų klaidinga manyti, kad katalikiškųjų pasaulėžiūrų gali būti daugiau negu viena. Bet faktiškai netobulas nuoseklumas gali nuvesti katalikus įvairiais keliais, kai jų yra daromi vedamųjų idėjų pritaikymai konkretesnių pasaulėžiūros klausimų sprendimui.

Tarp katalikų teologų nėra visiško sutarimo daugelio specialesnių teologinių problemų sprendime bei aiškinime. Dar mažiau sutarimo yra tarp katalikų filosofų filosofijos dalykuose. Jei kalbėti apie katalikiškąją teologiją ne tik galima, bet ir privalu, tai kalbėti apie katalikiškąją filosofiją tegalima vien su labai apytikriu tikslumu. Visai tiksliai galima kalbėti ne apie katalikiškąją, bet apie neantikatalikiškąją filosofiją. Katalikiškoji ir neantikatalikiškoji filosofija, savaime suprantama, nėra tas pats dalykas.

Dar su mažesniu tikslumu galima kalbėti apie katalikiš-

kuosius specialiuosius mokslus. Nėra katalikiškosios istorijos, fiziologijos, biologijos ir t. t., bet yra neantikatalikiškoji istorija ir antikatalikiškoji istorija, neantikatalikiškoji fiziologija ir antikatalikiškoji fiziologija, neantikatalikiškoji biologija ir antikatalikiškoji biologija ir t. t.

Katalikams yra savaime aišku, kad antikatalikiškoji istorija, antikatalikiškoji fiziologija, antikatalikiškoji biologija ir t. t. yra klaidingos bent dėl dviejų priežasčių, būtent: pirma, todėl, kad jos išeina iš savo kompetencijos ribų, nes kitaip jos negalėtų prieštarauti religijos dalykams, ir antra, todėl, kad jos prieštarauja apreikštajai tiesai, kuri yra, katalikų įsitikinimu, teisinga.

Kai tuo pačiu laiku reikalaujama, kad istorija, fiziologija, biologija ir t. t. būtų neantikatalikiškos, tai toks reikalavimas anaiptol nereiškia, kad jos verčiamos kokia nors prasme skelbti katalikiškąsias doktrinas: faktiškai iš jų tik reikalaujama neišeiti iš savo kompetencijos ribų ir kaip tik todėl neskelbti įžeidžiančių katalikiškąjį tikėjimą dalykų.

Jei kiekvienam katalikui yra privalomas dogminio Bažnyčios mokslo išpažinimas, tai vis dėlto nėra vienos katalikiškosios pasaulėžiūros, oficialiai ir ištisai pilnai suformuluotos ir katalikams privalomos išpažinti. Kitaip tariant, nėra pilnos, smulkmenose atbaigtos religinės pasaulėžiūros, kuri būtų privaloma katalikams visose savo dalyse ir dalelėse, nors pagrindiniai dogminiai religinės pasaulėžiūros pradai privalomi visiems katalikams. Nėra katalikiškosios filosofijos, kuri būtų privaloma katalikams ištisai visu savo filosofiniu turiniu, nors Bažnyčia karštai rekomenduoja tomistinę filosofiją, kaipo tinkamiausią katalikams. Nėra griežtai ištisai nustatytos visuomeninės katalikiškosios pasaulėžiūros, nors yra autoritetinga socialinė Bažnyčios doktrina, kuri stengiasi išspręsti socialinį klausimą krikščioniškosios etikos ir socialinio teisingumo linkme. Panašiai yra ir kitose pasaulio ir gyvenimo problemose, kurios gali turėti reikalo su religijos ar doros dalykais.

Žodžiu tariant, katalikiškoji pasaulėžiūra turi atsiremti į dogminį Bažnyčios branduolį ir suderinti su juo visas savo, kad ir labiausiai periferines, dalis. Šitame derinimo

darbe galima skirti tris laipsnius: pirmajame laipsnyje privalomas išpažinimas dogminės tiesos tokios, kaip ji Bažnyčios yra autoritetingai paskelbta katalikų tikėjimui; antrajame laipsnyje privaloma ypatinga atodaira į autoritetingus bažnytinės vadovybės pamokymus (enciklikos, ganytojiški raštai tikintiesiems), liečiančius religijos ir doros dalykus; trečiajame laipsnyje paliekama kiekvienam laisvė abejinguose religijai ir dorai dalykuose, arba tuose religijos ir doros dalykuose, kurie nėra Bažnyčios sprendžiamai nustatyti. Jei antrajame laipsnyje kiekvienam katalikui yra pozityvus uždavinys suderinti savo pasaulėžiūrą su Bažnyčios doktrina, tai trečiajame laipsnyje yra jam neigiamasis uždavinys savo pasaulėžiūrą apsaugoti nuo prieštaravimo šitai doktrinai.

Visai atbaigta ir konkretizuota visose savo smulkmenose *katalikiškoji pasaulėžiūra* yra vienos individualinės sąmonės dalykas. Bet savo sudedamosiomis dalimis kiekviena katalikiškoji pasaulėžiūra yra sutelktinio darbo padaras, kurio sudaryme dalyvauja labai įvairūs veiksniai. Šv. Dvasia, kuri savo pagalba veikdina dogminį bažnytinės doktrinos išsivystymą; aukštoji Bažnyčios vadovybė, kuri budi ir vadovauja katalikiškosios doktrinos formulavimui ir skelbimui; gyva tikinčiųjų bendruomenė, kuri sudaro terpę dogminiam išsivystymui tarpti; nenutrūkstamoji eilė Bažnyčios tėvų, mokytojų ir šiaip teologų, kurie katalikiškąją doktriną aiškina, įrodinėja ir išvysto sistemingomis mokslo priemonėmis; ir nesuskaitoma katalikų filosofų ir mokslininkų specialistų daugybė, kurie dirba filosofijos ir specialiųjų mokslų darbą, stengdamiesi jį suderinti su amžinąja tiesa,— štai pagrindiniai katalikiškosios pasaulėžiūros kuriamieji veiksniai.

Galima sakyti, visos tautos ir visi amžiai dalyvauja katalikiškosios pasaulėžiūros kūryboje. Šitas pasakymas yra tikras ne tik ta apytikre prasme, kad didesnė kultūringųjų tautų dalis yra dalyvavusi katalikiškosios pasaulėžiūros kūryboje ir kad žmonija nežino jokios kitos gyvos pasaulėžiūros, kuri taip ilgai būtų valdžiusi masinę žmonių mintį, bet ir ta prasme, kad kiekvieno amžiaus ir kiekvienos tautos tiesa gali būti suimta į katalikiškąją pasaulėžiūrą, nes ši yra didžiausioji tiesos rankiotoja, kaip ją yra pavadinęs J. Maritainas.

Bet ne tik savo susidarymo būdu katalikiškoji pasaulėžiūra yra universali, arba visuotinė. Jinai yra visuotinė ir savo turiniu, nes joks ekskliuzyvizmas, joks vienašališkumas negali būti jai savas. Faktiškoji katalikų pasaulėžiūra ne kartą istorijoje prisiimdavo ekskliuzyvinių vienašališkų idėjų, bet tai buvo žmonių nenuoseklumo apraiškos, bet ne katalikiškosios pasaulėžiūros žymės, nes iš esmės ši pastaroji yra visuotinė.

Taigi, remiantis tuo, kas aukščiau išdėstyta, galima pasakyti, kad *katalikiškoji yra pasaulėžiūra, kuri turi centriniu savo branduoliu dogminį Katalikiškosios Bažnyčios mokslą, kuri remiasi filosofija, pozityviai sutariančia su šituo branduoliu, ir kuri apima specialiąsias pažintis, neprieštaraujančias nei dogminėms, nei filosofinėms tiesoms. Savo forma, arba lytimi, katalikiškoji pasaulėžiūra gali būti visai atbaigta arba konkretizuota vien individualinėje atskiro žmogaus sąmonėje; bet savo turiniu jinai yra universali, arba visuotinė, ir ta prasme, kad ji yra visų amžių ir visų tautų padaras, ir ta prasme, kad jai svetimas bet kuris ekskliuzyvizmas, ir ta prasme, kad ji apima visas žmogaus dvasios problemas ir sprendžia jas būdu, atitinkančiu bendrąją žmonių prigimtį. Pagaliau katalikiškoji pasaulėžiūra pasižymi tuo, kad eina logokratijos linkme, t. y. kad jos tiesa savyje yra gyva, gyvenimiška ir gyvastinga, tvarkanti gyvenimą pagal jo išvidinius amžinus dėsnius. Žodžiu tariant, katalikiškojoje pasaulėžiūroje gyvenimą ir tiesą turi jungti organiškoji vienybė, sėkminga ir tiesai pažinti, ir gyvenimui tobulinti pagal tiesą.*

Nusakius katalikiškosios pasaulėžiūros esmę ir pobūdį, tenka nustatyti bendrąją jos reikšmę ir specialiai jos reikšmę Lietuvos ateičiai.

II. Vienijamoji katalikiškosios pasaulėžiūros reikšmė

Visų pirma katalikiškoji pasaulėžiūra turi nepaprastą galią vienyti žmones. Jei apskritai bendri įsitikinimai yra tarp žmonių vienybės veiksnys, tai išpažinimas bendrų dogmų, kurios yra dieviškai apreikštosios tiesos, turi didžiausią galią jungti žmones. Krikščioniškojo tikėjimo at-

veju su žmogiškąja bendrų įsitikinimų reikšme susitelkia dar dorinė tikėjimo, kaipo dieviškosios dorybės, reikšmė. Bendras tikėjimo išpažinimas yra čia ypatingo solidarumo pagrindas.

Savo tikėjimu kiekvienas katalikas įsijungia į kelių šimtų milijonų gyvųjų žmonių bendruomenę ir į dar gausesnę mirusiųjų žmonių bendruomenę. Tai, galima sakyti, didžiausia pasaulyje pasaulėžiūrinė vienybė. Jei galima pasaulyje rasti gausesnių ideologinių grupių, tai joms trūksta ar griežto tikslumo, ar tiesos pažinimo antgamtinės organizacijos, ar nenutrūkstamo dogminio išsivystymo, kuris jungia tolimą praeitį su dabartimi.

Dogminis katalikiškosios doktrinos branduolys suima į save pagrindines tiesas, kurios atidengia žmonėms giliausias paslaptis apie Dievą, pasaulį ir žmogų ir įprasmina žmogaus gyvenimą, veikimą ir kūrybą. Šitos tiesos nurodo žmogui giliausias priežastis ir paskutinius tikslus ir nustato jį bendra gyvenimiška linkme. Jos yra gyvastingos savo turiniu ir žadina žmoguje pasitikėjimą gyvenimu ir veikimu ir viltį geresnei ateičiai.

Įsijungimas į tokią pasaulėžiūrinę vienybę ne tik atskiram žmogui, bet ir visai tautai yra didelis laimėjimas, nes tokiu atveju žmogus ar tauta tampa didelės solidarios bendruomenės nariu ir ima naudotis šitos bendruomenės laimėtais dvasiniais turtais, visuotinai reikšmingais ir giliai gyvastingais. Tautos, pavėlavusios įsijungti į šitą bendruomenę, yra praradusios daug brangaus laiko savo kultūriniam išsivystymui ir yra net susilpnėjusios grynai tautiniu atžvilgiu. Kaip tik tokį nuostolį teko turėti lietuvių tautai, įsijungusiai į krikščionių bendruomenę žymiai vėliau už savo kaimynus. Ji buvo atsilikusi savo kultūriniame išsivystyme nuo savo kaimynų ir tuo momentu, kai priėmė katalikiškąją tikybą, ji atsidūrė nepatogioje padėtyje, palyginant su savo kaimynais, kurie jau buvo gerokai pažengę visuotinai reikšmingoje kultūroje ir labiau tautiškai sustiprėję.

Tuo tarpu lietuvių tauta, užsisklendusi savo tautiniame tikėjime ir nepalaikydama gyvesnių dvasinių ryšių su plačiuoju krikščioniškuoju pasauliu, ne tik buvo išjungta iš pasaulinės bendruomenės, bet ir neišsivystė tautine savo

individualybe. Lietuvių tautos pavyzdys labai reikšmingai liudija, kad tauta, nebendraujanti su kitomis tautomis visuotinai reikšmingos kultūros plotmėje, negali normaliai išsivystyti ir tautiškai sustiprėti. Siaurų nacionalistų siekimas tautinio ekskliuzyvistinio individualizmo yra blogas patarnavimas savo tautai, nes jis kaip tik susilpnina tautinę individualybę, neleisdamas jai išsivystyti plačiuoju pasauliniu mastu.

Kai sykiu su tikyba tauta pasisavina katalikiškąją pasaulėžiūrą, įvyksta savotiškas asimiliacijos vyksmas, kuriame tauta įsigyja visuotinai reikšmingų pradų, o pati pasaulėžiūra — tautinio bendradarbiavimo. Drauge su visuotinai reikšmingu turiniu tautos individualybė turtėja ir bręsta. Iš kitos pusės, pati pasaulėžiūra iš kiekvienos ją prisiėmusios tautos gauna progos išgauti savo universaliniam lobynui tai, kas atitinka tos tautos dvasinį pašaukimą. Universali pasaulėžiūra, kaip ir tikyba, plisdama iš pradžios duoda, o paskui gauna. O tauta, įsijungianti į visuotinę ideologinę bendruomenę, iš pradžių gauna, o paskui duoda.

Pavėlavusi įsijungti į visuotinę ideologinę bendruomenę, lietuvių tauta ilgai nesinaudojo šituo universalizacijos ir nacionalizacijos vyksmu ir todėl, kaip sakyta, daug nustojo laiko ir turtų savo kultūriniame išsivystyme. Jei kartais teigiama, kad lietuvių tauta yra praradusi savo tautinę individualybę sykiu su krikščionybės priėmimu, tai šis teigimas nėra teisingas ta prasme, kad tartum krikščioniškoji pasaulėžiūra denacionalizuoja tautas. Iš tikrųjų lietuvių tauta ryšium su krikščionybės priėmimu yra nustojusi iš dalies savo tautinės individualybės, bet tai atėjo ne iš krikščioniškosios pasaulėžiūros esmės, bet todėl, kad krikščionybė įėjo į Lietuvą drauge su slavų tautomis, anksčiau priėmusiomis krikščionybę ir šitos krikščionybės įtakoje jau labiau tautiškai sustiprėjusiomis ir lietuvių tautą toli pralenkusiomis savo tautiniu susipratimu.

Tokia buvo anksčiau, praeityje, reikšmė įsijungimo į visuotinę ideologinę bendruomenę ir tokia ji yra ir dabar ypač po prasidėjusio XIX a. pabaigoje religinio renesanso.

Istorija yra pakankamai iškalbingai įrodžiusi, kad priėmimas krikščionybės tautoms visada reiškė įsijungimą į

visuotinai reikšmingą civilizaciją. Panašiai užėmimas ir išlaikymas krikščionybės pasaulyje kuriamosios pozicijos visada reiškia ir reikš kultūrinį nusistatymą ir produktyvinę dvasinę kūrybą. Lietuvių tautai, pavėlavusiai ne tik priimti krikščionybę, bet ir tautiškai atgimti, ypač svarbu eiti šituo trumpiausiu ir sėkmingiausiu keliu į visuotinai reikšmingą kultūrą. Kiti keliai ilgesni, mažiau produktyvūs ir abejotini savo vertingumu.

III. Intelektualinė katalikiškosios pasaulėžiūros reikšmė

Savaime suprantama, kad katalikiškosios pasaulėžiūros reikšmė būdingiausiai išeina aikštėn intelektualinėje srityje. *Tai įvyksta visų pirma todėl, kad ji reikalauja* realybės pajautimo, proto disciplinos, sistemos ir metodo. Visais šitais atžvilgiais katalikiškoji pasaulėžiūra turi savo trunkančių per amžius tradicijų, kurios, perkeltos į naują aplinką, trumpu laiku neša gerų vaisių.

Ryšium su religiniu renesansu yra taip pat pagyvėjęs pasaulėžiūrinis darbas ir katalikų pasaulyje. Mūsų visokeriopų krizių ir chaotinių klajojimų laikais dogminė katalikybės doktrina tampa tvirtu inkaru audrų sūkuryje. Katalikų filosofija, kultivuojama ilgus amžius ir nesuskaitomos žmonių eilės, tampa viltingiausia mokslinės pasaulėžiūros atrama. Katalikų mokslas, būdamas faktiškai neantikatalikiškas mokslas, filosofijos saugojamas nuo atitrūkimo nuo realinio pagrindo ir sveiko proto, vis labiau auga savo svoriu moksliniame pasaulyje. Tokiose aplinkybėse tautos įsijungimas į visuotinę ideologinę bendruomenę sykiu reiškia įsijungimą į šitą milžinišką intelektualinį darbą ir naudojimąsi šito darbo vaisiais.

Dirbamo katalikiškosios pasaulėžiūros įtakoje intelektualinio darbo ypatybė yra visų pirma ta, kad jis organiškai jungia tikėjimą ir žinojimą. Jei, iš vienos pusės, tikėjimo tvarka negali būti apsaugota be proto tvarkos apsaugojimo, tai, iš antros pusės, ir proto tvarka tik tada yra tikrai respektuojama, kai tikėjimas lieka nepajudinamas. Šitas savitarpinis tikėjimo ir žinojimo pasitarnavimas labai aiškiai pastebimas iš katalikų teologijos ir filosofi-

jos santykiavimo. Katalikų teologija niekada nebūtų galėjusi pasiekti tokio tobulumo, kuris jai yra būdingas, be filosofijos pagalbos; bet iš kitos pusės, katalikų filosofija niekados nebūtų galėjusi pasiekti savo laimėjimų be tos proto apsaugos, kurią visada teikė katalikiškoji tikėjimo doktrina.

Vatikano Santaryba su klasišku tikslumu ir aiškumu principialiai yra suformulavusi tuos tikėjimo ir proto santykius, kurie faktiškai yra pasireiškę sėkmingame katalikų teologijos ir filosofijos bendradarbiavime. „Kad tikėjimas ir pralenkia protą,— skelbia Santaryba,— vis dėlto niekados negali būti jokio tikro nesutarimo tarp tikėjimo ir proto, nes tas pats Dievas, kuris apreiškia paslaptis ir teikia tikėjimo, yra įdiegęs žmogaus dvasiai proto šviesą, juk Dievas negali pats save neigti, ir tiesa negali niekuomet prieštarauti tiesai. O tariamoji šitokio prieštaravimo regimybė dažniausiai kyla iš to, kad arba tikėjimo dogmos nebuvo suprastos ir nusakytos pagal Bažnyčios dvasią, arba prasimanytos nuomonės buvo laikomos pagrįstais proto sprendimais... Tikėjimas ir protas ne tik niekados negali sau prieštarauti, bet dar teikia vienas antram savitarpinės pagalbos, nes tiesus protas įrodo tikėjimo pagrindus ir šio šviesa nušviestas išvysto dieviškųjų dalykų mokslą; tuo tarpu tikėjimas išvaduoja protą iš klaidų ir nuo jų saugoja; be to, jį praturtina įvairiopomis pažintimis" (*Constitutio dogmatica de fide catholica.*— Cap. IV). Ir iš tikro niekam dar nepasisekė įrodyti, kad tarp vienos kurios gerai suprastos apreikštosios tiesos, iš vienos pusės, ir tiksliai patikrintos mokslo išdavos, iš antros pusės, kada nors būtų buvę nors mažiausio prieštaravimo.

Dėl šitokio santykiavimo tarp tikėjimo ir proto, arba net tarp tikėjimo ir žinojimo, katalikiškojoje pasaulėžiūroje susidaro organiškoji harmonija tarp teologijos, filosofijos ir specialiųjų mokslų. Jei kuriame dalyke filosofija ima prieštarauti teologijai, ši pastaroji turi pirmosios atžvilgiu įspėjamosios teisės, t. y. ji gali įspėti filosofiją, kad ji šitame dalyke galėjusi prieiti klaidingą išvadą. Tada filosofijai susidaro išmintingumo priedermė patikrinti tą išvadą išvidinėmis savo mokslo priemonėmis. Tačiau teo-

logija negali filosofijai primesti pozityviu būdu jokios tiesos.

Iš kitos pusės, filosofija turi įspėjamosios teisės specialiųjų mokslų atžvilgiu. Jei kurio specialiojo mokslo išvada prieštarauja filosofijos principams, ši pastaroji turi teisę įspėti specialųjį mokslą apie galimą klaidą ir tuo pačiu paraginti jį išvidinėmis savo priemonėmis patikrinti išvados teisingumą. Bet ir čia filosofija neturi teisės primesti specialiajam mokslui kurią nors tiesą, t. y. pareikalauti iš jo kurios nors pozityvios tiesos pripažinimo.

Tuo būdu katalikiškosios pasaulėžiūros įtakoje susidaro organiškoji vienybė tarp teologijos, filosofijos ir specialiųjų mokslų. Kiekvienai iš šitų disciplinų pripažįstamas skirtingas pobūdis ir respektuojamas kiekvienos iš jų mokslinis autonomingumas. Šitas įvairių mokslinių disciplinų santykiavimas išreiškiamas lotynišku posakiu *distinctio propter concordiam* (skyrimas, arba skirtumo darymas, sutartinės dėlei). Jei horizontaline linkme katalikiškoji pasaulėžiūra pasižymi universalumu, tai dabar tenka pridėti, kad vertikaline linkme ji pasižymi pilnutine harmonija, arba darna.

Šitos dvi katalikiškosios pasaulėžiūros ypatybės padaro tai, kad intelektualinis katalikų darbas dabartinės kultūros aplinkybėse pasidarė ypatingai produktyvus. Vis labiau ryškėja faktas, kad katalikiškajai pasaulėžiūrai klestėti ir plisti kliudo ne šviesa, bet tamsa ir kad švietimas yra būtina priemonė jai suprasti, pasisavinti ir plėsti. Jei paimsime tokius kultūringus kraštus, kaip Prancūziją, Olandiją ar net Jungtines Amerikos Valstijas, kur susipratę katalikai sudaro stiprią mažumą, tai pamatysime, kad visur intelektualiniame ir apskritai kultūriniame ir dvasiniame gyvenime katalikai vaidina daug didesnį vaidmenį, negu to reikalautų jų proporcionalus svoris.

Turėjome progos įsitikinti ir Lietuvoje, ką sugeba pasiekti katalikiškoji pasaulėžiūra. Lietuva savo Universitete teturi tik vieną fakultetą, kuris prisilaiko katalikiškosios pasaulėžiūros ir jos dvasioje auklėja jaunuomenę. Per 15 metų šitas fakultetas yra paruošęs tiek naujų mokslinių pajėgų, kiek kiti fakultetai proporcionaliai nėra įstengę paruošti. Per tą laiką jis yra išleidęs į visuomenės gyveni-

mą tiek intelektualinių pajėgų, kūrybiškai nusistačiusių, moksliškai susipratusių, realiai ir pozityviai sugebančių dirbti kultūrinį darbą, kad visuomenė aiškiai pajuto sėkmingą fakulteto darbą. Vieni konstatavo tai su pasitenkinimu, bet kiti, katalikškosios pasaulėžiūros priešai, su baime ir susirūpinimu.

Šiaip ar taip, katalikiškojo fakulteto pavyzdys parodė, ką įstengia pasiekti intelektualinio ir šiaip kultūrinio ir dvasinio gyvenimo srityje katalikiškoji pasaulėžiūra, jei tik ji randa tinkamesnių sąlygų reikštis ir stiprėti. *Iš čia galima jau spręsti, kokios didelės reikšmės gali turėti katalikiškoji pasaulėžiūra Lietuvos ateičiai. Ji įjungia Lietuvą į universalinę ideologinę bendruomenę, derina visas intelektualinio gyvenimo sritis, kūrybiškai nuteikia, sugestionuoja realinį ir pozityvinį nusistatymą mokslo srityje ir apsaugoja nuo bergždžių klajojimų nedrausmingos minties ir išbujojusios fantazijos klampynėse. Žodžiu tariant, katalikiškoji pasaulėžiūra veda tiesiausiu keliu į visuotinai reikšmingą intelektualinę kultūrą.*

IV. Moralinė katalikiškosios pasaulėžiūros reikšmė

Kai kalbama apie moralinę katalikiškosios pasaulėžiūros reikšmę, reikia žinoti, kad pasaulėžiūros terminas gali būti vartojamas platesne ir siauresne prasme. Platesne prasme pasaulėžiūra reiškia visumą pažiūrų į pasaulį ir į gyvenimą. Siauresne prasme pasaulėžiūra reiškia tik pažiūras į pasaulį. Bet tada ją reikia papildyti gyvenžiūra, norint apimti pasaulio ir gyvenimo visumą.

Iki šiolei pasaulėžiūros žodis buvo vartotas platesne prasme; būtent, juo norėta apimti ir pažiūras į pasaulį, ir pažiūras į gyvenimą. Kai dabar tenka specialiai kalbėti apie moralinę katalikiškosios pasaulėžiūros reikšmę, turima galvoje visų pirma visumą pažiūrų į gyvenimą, arba, specialiau tariant, turima galvoje gyvenžiūrą.

Skiriant plačiai suprantamą pasaulėžiūrą į siaurai suprantamą pasaulėžiūrą ir gyvenžiūrą, reikia visų pirma pasakyti, kad pasaulėžiūra yra teorinio, gyvenžiūra — praktinio pobūdžio. Kitas jųdviejų skirtumas yra tas, kad

ne tiek pasaulėžiūra priklauso nuo gyvenžiūros, kiek gyvenžiūra nuo pasaulėžiūros.

Katalikiškoji gyvenžiūra pasižymi giliu principialumu šalia to realumo, kuris jai yra būdingas gyvenimo faktų konstatavime ir vertinime. Ji neužmerkia akių prieš žmogaus netobulumą ir silpnumą ir sykiu principialiai reikšminguose dalykuose ji nedaro kompromisų vardan šitų žmogaus savybių. Kartais net katalikiškoji gyvenžiūra yra linkusi aukoti atskiro individo laimę ir net gyvybę vardan principo, kuris iš savo esmės yra gyvenimiškas ir gyvastingas visai žmonijai.

Pavyzdžiui, katalikiškoji gyvenžiūra principialiai teigia santuokos nesuardomybę ir nepripažįsta jokių aplinkybių, kurios leistų vieną kartą įvykusią santuoką panaikinti. Ne kartą šita santuokos nesuardomybė atskiriems žmonėms sudaro dramas ar dėl to, kad jie turi gyventi su nepakenčiamais žmonėmis, ar dėl to, kad jie negali susituokti su mylimais žmonėmis. Pasitaiko, kad panašios dramos esti labai skaudžios ir sunkios, ir vis dėlto katalikiškoji gyvenžiūra neabejodama bekompromisiškai skelbia nesuardomybės principo nelygstamumą, privalomą visiems šios gyvenžiūros išpažintojams.

Panašiai yra ir su principu, reikalaujančiu nelygstamai respektuoti negimusią gyvybę. Katalikiškoji gyvenžiūra jokiu atveju nepripažįsta aborto ir laiko jį žmogžudybe. Joks tikslas negali pateisinti šitos žmogžudybės, nes nekalta negimusi gyvybė negali būti užpuoliko rolėje. Taip atsakoma tiems, kurie norėtų matyti mediciniškajame aborte teisėto apsigynimo atsitikimą. Juk žinomas yra dalykas, kad katalikiškoji gyvenžiūra, principialiai priimdama įsakymą „neužmušk", drauge pripažįsta žmogaus užmušimą moraliai pateisinamą teisėto apsigynimo stovyje.

Nelygstamasis negimusios gyvybės respektavimo principas atskirais atvejais gali rodytis labai skaudus, tiesiog žiaurus, ir vis dėlto tai yra nepalaužiamas principas, kuriam aukojama kartais motinos ir net drauge kūdikio gyvybė, nes geras principas yra laikomas brangesniu dalyku negu atskirų individų gerovė ir net gyvybė. Ir šiuo atveju matome analoginį katalikiškosios pasaulėžiūros nusistatymą, kaip ir santuokos nesuardomybės klausimu.

Teisingas geras principas yra nepalaužiamas ne tik todėl, kad jis yra teisingas ir geras. Jis sykiu yra ir gyvenimiškas, ir gyvastingas, kitaip tariant, naudingas žmonijos gyvenime, žiūrint į jį iš plačios universalinės perspektyvos. Susituokusių išsiskyrimai ir abortai, būdami vieną kartą legalizuoti, ardo pačius visuomenės pagrindus, demoralizuoja šeimos gyvenimą, šitą žmonijos egzistencijos pagrindą, ir galutinai veda visuomenes ir tautas prie išsigimimo ir moralinio supuvimo. *Jei tiesa yra gyvastinga, tai klaida yra mari; štai kodėl teisingas principas ne tik teoriškai, bet ir praktiškai turi būti respektuojamas.*

Iš čia jau matyti, kad katalikiškoji gyvenžiūra yra dorovės veiksnys, kuris saugoja visuomenę ir tautą nuo išsigimimo, nuo patvirkimo ir nuo dorinio supuvimo, tuo tarpu kai klaidingos dorinės ideologijos veda tiesioginiu keliu į krizes ir katastrofas. Kai prie to prisideda bažnytinė organizacija, kuri turi labai sėkmingų priemonių doriškai auklėti žmones pagal krikščioniškosios pasaulėžiūros principus, šitos pasaulėžiūros dorinė reikšmė gyvenime pasidaro ypatingai didelė.

Kaip ir visame pasaulyje, taip ir Lietuvoje katalikiškoji pasaulėžiūra įgauna ypatingo aktualumo mūsų laikais. Po išgyventų katastrofų, karo ir revoliucijos, dabartinis pasaulis yra praradęs dorinę pusiausvyrą ir labai lengvai palinksta į dorinį palaidumą ir net cinizmą. Dorinės pusiausvyros stoka pasireiškia ir pas mus Lietuvoje, kur pokariniame laikotarpyje susidarė palankios sąlygos doriniam smukimui. Pergyventos audros išjudino iš pagrindų krikščioniškas mūsų tautos tradicijas. Liaudyje pastebimas vis dažniau atitolimas nuo religijos ir religinės doros. Inteligentijoje, nors, absoliučiai imant dalyką, ir didėja tikinčiųjų skaičius, vis dėlto susidaro taip pat gausios indiferentų grupės, kuriems krikščioniškoji etika pasidaro svetima.

Apskritai mūsų jaunoji inteligentija, susiformavusi naujose atstatytos lietuvių valstybės aplinkybėse, savo didelėje daugumoje nėra linkusi pasekti krikščioniškosios etikos principų. Noras gerai pagyventi, aukštesnių interesų stoka, praktiškas materializmas, reikalavimas sau ištaigingų gyvenimo sąlygų, beprincipiškas nusistatymas į

svarbesnius visuomenės reikalus dažnai yra būdinga naujojo tipo inteligentams. Būtų dar pusė bėdos, jei tuo ir apsiribotų dorinis jų silpnumas. Visos suminėtos jų ypatybės tėra vien ta atmosfera, tas klimatas, kuriame bręsta ištvirkimas ir ruošiasi išsigimimas. Vis dažniau išeina aikštėn, kad tarp vadinamųjų mūsų inteligentų esti tokių ištvirkavimų ir orgijų scenų, kurios gali lygintis su didžiųjų kultūriškai ir doriškai supuvusių centrų papročiais. Tada paaiškėja, kad nemaža naujų inteligentinių mūsų pajėgų, nesuskubusių tikrai pražydėti, sunyksta, dorinio kirmino pakirstos.

Tokiose aplinkybėse tikras išganymas tegali ateiti vien su katalikiškąja religija, kuri drauge su tvirtais principais neša su savimi ir priemones doriniam tvirtumui įsigyti. Bet visų pirma yra reikalingas sveikų tvirtų krikščioniškosios etikos principų supratimas, su jais sugyvenimas ir jų laikymasis. Katalikiškoji pasaulėžiūra turi savo pagrindą tautinėse mūsų tradicijose; reikia tik atgaivinti mūsų visuomenėje jos dorinių principų teorinį ir praktinį respektavimą. Be šito mūsų visuomenė niekados nebus moraliai sveika ir kultūriškai galinga.

Katalikiškosios pasaulėžiūros supratimo ir ugdymo svarbiausios priemonės

Kaip matėme, visa, kas buvo pasakyta apie principialią katalikiškosios pasaulėžiūros reikšmę, gali būti taikoma ir lietuvių tautos dabarčiai ir ateičiai. Lietuvių tautos įsijungimas į universalinę ideologinę bendruomenę, apsisaugojimas nuo ideologinių klaidų, ruošiančių gyvenimo krizių, išlaikymas fizinės, dorinės ir dvasinės sveikatos priklauso nuo katalikiškosios pasaulėžiūros įsigyvenimo lietuvių tautoje. Bet čia kaip tik gali kilti klausimas apie tai, nuo ko labiausiai priklauso katalikiškosios pasaulėžiūros formavimasis ir plitimas visuomenėje. Tą klausimą ir tenka, kad ir labai trumpai, paliesti einant į pabaigą.

Svarbiausieji katalikiškosios pasaulėžiūros formavimo ir platinimo veiksniai yra teologai, filosofai ir mokslininkai specialistai. Visos šitos intelektualinių darbininkų ka-

tegorijos yra reikalingos pasaulėžiūriniam darbui. Teologai dirba visų pirma tikėjimo doktrinos srityje, nusižiūrėję į tą dogminį katalikiškosios pasaulėžiūros branduolį, į kurį gravituoja visa pasaulėžiūros sistema su tolimiausiomis periferijomis. Filosofai stengiasi sudaryti tvirtą proto discipliną ir su jos pagalba kuria mokslinę pasaulėžiūrą, neprieštaraujančią tikėjimo doktrinai. Mokslininkai specialistai kuria neantikatalikiškus specialiuosius mokslus, galinčius įeiti sudedamosiomis dalimis į plačiausiai suprantamą katalikiškąją pasaulėžiūrą, harmoningai derinančią tikėjimo doktriną, filosofiją ir specialiuosius mokslus.

Jei kuriame krašte teologai neturi gyvų doktrinalinių interesų ir pasyviai nekūrybiškai užsilaiko teologinių problemų atžvilgiu, tai tenai pačiame pasaulėžiūrinio visuomenės darbo centre bus didelis trūkumas, kurio niekas kitas negalės atpildyti. Jei kur trūksta filosofų, sugebančių kurti filosofijos sistemą ir gyvai traktuoti filosofijos problemą ir filosofijos darbą, ten bus jausti mokslinių pasaulėžiūros pagrindų silpnumas ir protinės disciplinos stoka. Jei kur trūksta mokslininkų specialistų, kurie sugebėtų kultivuoti atskirus mokslus neantikatalikiškoje dvasioje, ten teologinis ir filosofinis pasaulėžiūrinis darbas žymia dalimi bus neutralizuojamas antikatalikiškai nusistačiusių mokslininkų pastangomis. Tik ten, kur teologai, filosofai ir mokslininkai specialistai dirba solidariai ir gyvai kūrybinį pasaulėžiūros darbą, galima tikėtis, kad katalikiškoji pasaulėžiūra turės palankių sąlygų formuotis ir klestėti. Ten šitos trys intelektualinių darbininkų kategorijos bendromis pajėgomis sugebės pasisavinti katalikiškąją pasaulėžiūrą, kaip ji yra susiformavusi savo universalinėje evoliucijoje, ir pritaikyti ją prie gyvenamo krašto ir tautos aplinkybių.

Bet dar per maža, kad katalikiškoji pasaulėžiūra klestėtų tik intelektualinių darbininkų tarpe. Reikia, kad ji spinduliuotų į visą katalikų visuomenę ir ją veiktų intelektualiai, moraliai ir religiškai. Čia nemaža gali padaryti privatinis populiarizacijos darbas, pasaulėžiūriškai susipratusi šeima ir mokanti Bažnyčia. Bet visos šitų veiksnių

pastangos bus visada nepakankamos, jei prie jų neprisidės mokykla, nuosekliai vedama pagal pasaulėžiūrinius principus. Galima net griežtai teigti, kad katalikiškoji pasaulėžiūra negali normaliai gyvuoti katalikų sąmonėje be katalikiškosios mokyklos. Katalikų visuomenė turi šitą tiesą gerai suprasti ir padaryti iš jos privalomų išvadų mokyklų tvarkymo klausime. Tokia yra paskutinė praktinė išvada iš šios grynai teorinės paskaitos.

GYVOSIOS DVASIOS REIKALU

1. Liūdna lietuvių katalikų padėtis. Paskutiniais laikais Lietuvos katalikai labiau negu kada nors jaučia savo padėties nenormalumą. Apie tai rašoma ir gal dar daugiau kalbama. Žinoma, tai nenormaliai padėčiai yra įvairių priežasčių: išvidinių, glūdinčių pačiuose katalikuose, ir išviršinių, išeinančių iš katalikų gyvenimo ir veikimo ribų. Dažniausiai neigiamieji veiksniai tik tiek teįstengia turėti įtakos katalikų padėčiai, kiek randa sau atramos pačių katalikų silpnybėse. Bene taip bus ir pas mus, Lietuvoje, kur katalikai toli gražu nestovi dar savo religinių idealų aukštumoje.

Lietuvos katalikai retai kada yra integraliniais katalikais, t. y. tokiais, kurie yra doktrinaliai susipratę, aktyviai nusistatę ir kūrybiškai nusiteikę religinių tikslų bei uždavinių atžvilgiu. Lietuvos katalikai nėra tikrai persisunkę religine dvasia: jiems trūksta religinio entuziazmo, užsidegimo, tvirto pasiryžimo, pasiaukojimo. Inercija, pasyvumas, iniciatyvos stoka, kurie apskritai apibūdina lietuvių visuomenę, reiškiasi taip pat ir lietuvių katalikų gyvenime religijos atžvilgiu. Mažas religinis susipratimas, praktinis nenuoseklumas religijos dalykuose, beveik visiškas neatsparumas religiją ardantiems veiksniams, nesugebėjimas parodyti bent kiek gyvesnės iniciatyvos praktiniuose religinio gyvenimo klausimuose yra beveik visuotinės lietuvių katalikų žymės.

2. Gyvosios dvasios stoka.— Tai, kas yra būdinga lietuviams katalikams, gali būti išreikšta vienu posakiu — gyvosios dvasios stoka. Net žmogiškąja tik prasme gyvoji dvasia gaivina pergyvenimus, pripildo širdis entuziazmu,

nuteikia tiesos siekimui, paragina prie veiklumo, įgalina kūrybai. O ką gi besakyti apie gyvąją dvasią, kuri Šv. Dvasios įžiebiama, gaivinama, dauginama? Juk katalikai kaip tik tokios dvasios turi siekti religiniu savo gyvenimu, stengdamiesi laimėti dieviškąją malonę.

Katalikas be gyvosios dvasios yra negyvas katalikas, apsnūdęs religinėje inercijoje ir nesipriešinime blogiui, sustingęs raidės garbinime, paskendęs gyvenimo pilkumoje, nesugebąs ginti savo tikybos ir parodyti iniciatyvos kovoje. „Be dvasios, be širdies — griaučiai, ne žmonės",— visai teisingai sako poetas apie tokią žmonių rūšį.

Ta aplinkybė, kad katalikų masėje šitokių tariamųjų katalikų svoris daug kartų persveria susipratusių, veiklių ir sumanių katalikų reikšmę, yra pagrindinė visų katalikiškosios visuomenės nepasisekimų priežastis. Katalikai yra per daug paslankūs kaltinti kitus dėl savo nepasisekimų ir sykiu labai mažai nusimano, kiek čia sveria jų pačių netobulybės, silpnybės ir ydos. Tuo tarpu galų gale katalikai labiausiai kenčia nuo to, kad jie patys nėra gyvosios dvasios katalikai, doktrinaliai susipratę, aktyviai nusistatę ir kūrybiškai nusiteikę.

3. Pačių katalikų kaltingumo laipsnis. Už dabartinę katalikų padėtį Lietuvoje kuo mažiausiai 50 nuošimčių kaltės atitenka patiems katalikams, o iš šitų nuošimčių žymi dalis — jų vadams, nes kokie vadai, tokia ir kariuomenė. Tuo tarpu lietuvių katalikų visuomenėje dažniausiai ne kariuomenė rikiuojasi pagal vadus, bet vadai pagal kariuomenę. Tokiose aplinkybėse netenka stebėtis, kad palankios galimybės liko neišnaudotos, kad svarbios pozicijos be pasipriešinimo užleistos indiferentams ir religijos priešams, kad vyriausiu katalikų taktikos principu pasidarė bendras visai Lietuvos visuomenei pasyvumo šūkis „pamatysime, kas toliau". O visa tai yra įvykę todėl, kad plačiojoje katalikų visuomenėje doktrina įgijo raidišką pobūdį, akcija tapo fikcija, kūrybinė iniciatyva — bergždžia svajonė.

4. Pasitikėjimas išganinga organizacijos galia kaipo pavojinga iliuzija gyvenamosiose aplinkybėse. Šitoje liūdnoje padėtyje viena iliuzija pasidarė itin pavojinga, bū-

tent pasitikėjimas išganinga organizacijos galia. Būtų didelė klaida neigti reikšmę organizacijos kaipo tokios. Organizacija daug kartų padidina atskirų narių galimybes, bet tik tada, kai jinai yra gyva, kai jos nariai yra gyvosios dvasios žmonės. Organizacija be gyvosios dvasios yra negyva, yra griaučiai, kuriuose nėra kraujo apytakos. O tuo tarpu kiek tokių griaučių radosi katalikų organizaciniame gyvenime!

Paprastai organizacija vertā tiek, kiek verti jos nariai, bet organizuoti žmonės įstengia laimėti daugiau negu tie patys žmonės, veikią kiekvienas skyrium. Normaliose sąlygose yra tad racionalu pasitikėti organizacija, bet sykiu svarbu nepamiršti, kad jos tikra reikšmė glūdi vertinguose jos narių nusiteikimuose. Kitaip tariant, *organizacijos galybė priklauso nuo narių sielos organizacijos. Organizacija yra gyva ir galinga savo narių sielos ypatybėmis. Šitas organizacijos sėkmingumo priklausomumas nuo individualinių jos narių ypatybių pas mus kaip tik labai dažnai pamirštamas.*

Realiai yra svarbūs dalykai ir organizacija, ir jos narių nusiteikimai, bet kai organizacija yra virtusi negyvais griaučiais, narių gyvosios dvasios klausimas pasidaro pirmaeilės svarbos, nes tik tokia dvasia galėtų įdiegti organizacijai gyvybės dvelkimą. *Mums, katalikams, ne tiek reikia naujų organizacijų, kiek gyvosios dvasios, sugebančios gaivinti esančias organizacijas.*

5. Reikalas ugdyti gyvąją dvasią katalikų visuomenėje. Iš to, kas pasakyta, viena išvada savaime peršasi: *reikia sistemingai ugdyti gyvąją dvasią katalikų visuomenėje.* Tam yra reikalinga plati programa, toli siekianti į katalikų visuomenės gelmes, apimanti visą jos gyvenimą ir apskaičiuota ilgesniam laikui. *Katalikų visuomenės perauklėjimas nėra trumpo laiko dalykas.* Tam reikalingos ilgos pastangos, patvariai ir planingai vykdomos įvairiose visuomeninio katalikų gyvenimo srityse. Gyvoji dvasia, jei jos nėra, nepagelbės mums nei šiandien, nei rytoj. Reikia iš pradžios ją laimėti ir tik paskui galima bus ja pasinaudoti.

Atsiras nemaža katalikų, kurie pasakys, kad šios ilgos ir sunkios pastangos neveda tiesioginiu būdu į mūsų pa-

dėties pagerinimą, kad organizacinėmis priemonėmis šitas pagerinimas gali būti greičiau ir tikriau laimėtas. Kaip sakyta, *būtų neišmintinga užginčyti organizacinių priemonių reikšmingumą, bet jos vienos, be gyvosios dvasios, yra tuščia fikcija, kuria pasitikėti yra pavojinga iliuzija.* Pasidavus šitai iliuzijai galima likti ir be organizacijos, ir be gyvosios dvasios.

6. *Programos apmatai.* Klausimas, kaip ugdyti gyvąją dvasią katalikų visuomenėje, gali būti statomas labai plačiai. Čia bus pravartu numatyti vien svarbesnius punktus.

a. Visų pirma svarbu susirūpinti, kad *kunigų seminarijų auklėjimo darbas ir nuotaika* būtų pagrįsti gyvosios dvasios metodais. Tik tokiu atveju išėję iš seminarijų kunigai bus įgavę nusiteikimų, kurie leis jiems savo religine veikla skleisti gyvąją dvasią tarp katalikų.

b. Tiek pat svarbu *katalikų jaunuomenę auklėti pagal gyvosios dvasios metodus* ir joje išvystyti tuos nusiteikimus, kurių trūksta dabartinei katalikų visuomenei. Šituo atžvilgiu daug galėtų padaryti mokyklų kapelionai, tinkamai suprantą savo uždavinį.

c. Ne mažiau svarbu *sukelti plačiojoje katalikų visuomenėje gyvosios dvasios sąjūdį,* kuris galėtų išjudinti reikiama linkme suaugusius katalikus ir žadinti juose doktrinalinį susipratimą, religinį aktyvumą ir religinę iniciatyvą.

d. *Religinis sąjūdis, turįs metodologinį pagrindą, negalėtų ilgai ir sėkmingai gyvuoti be savo organo.* Jei negali būti tvirto spaudos organo be tam tikro sąjūdžio visuomenėje, tai, iš antros pusės, negali būti patvaraus ir sąmoningo sąjūdžio be savo organo.

Apie kiekvieną uždavinį bus ne pro šalį padarius keletą paaiškinamųjų pastabų.

7. *Kunigų seminarijų auklėjimo sistemos ir nuotaikos persunkimas gyvąja dvasia.* Viešpataujanti kunigų seminarijos dvasia turi didelės reikšmės būsimųjų kunigų susiformavimui. *Kokia yra ta dvasia, tokie bus ir kunigai; o kokie bus kunigai, nuo to priklausys žymioje dalyje ir katalikų visuomenės religinis gyvenimas.* Tuo būdu dvasiškijos ruošimas ir formavimas yra pirmutinis veiksnys,

galįs suvaidinti didelę rolę katalikų visuomenės perauklėjime. Tai yra tiek aiškus dalykas, kad nėra reikalo jo įrodinėti.

Daug sunkesnis yra dalykas nustatyti būdus ir priemones, su kurių pagalba galėtų įvykti kunigų seminarijų darbo patobulinimas ir sureformavimas gyvosios dvasios linkme. Dalykas tiek yra subtilus ir opus, kad šitoje srityje greita pažanga yra sunkiau tikėtina negu kitose nurodytose srityse. Per didelis pasitikėjimas šitos srities greita reforma gyvosios dvasios auklėjimą galėtų užtęsti tikrai neribotam laikui.

8. Gyvosios dvasios metodas katalikų jaunuomenės auklėjime. Daug lengvesnis būtų katalikų jaunuomenės religinio auklėjimo atrėmimas į gyvosios dvasios metodus, nes tai priklausytų visų pirma nuo mokyklų kapelionų teorinio susipratimo ir praktinio sugebėjimo. Čia pažanga galbūt lengviausiai būtų pasiekiama. Mokyklų kapelionų susiorganizavimas ir sutelktinis darbas galėtų čia labai gerai patarnauti. *Kunigų kapelionų suvažiavimai, konferencijos, studijos turėtų nustatyti metodus ir priemones gyvajai dvasiai ugdyti katalikų jaunuomenėje.*

Dvi idėjos itin turėtų paaiškėti kunigams kapelionams, kaipo turinčios sprendžiamosios reikšmės tolimesniam nusistatymui.

Pirma, privalu gerai įsisąmoninti ir padaryti išvadų iš to, kad tikybos mokymas, arba siaurai suprantama katechezė, toli gražu nesudaro dar religinio auklėjimo. Religinis auklėjimas, be pratinimo pamaldumui, kuris sudaro jo bendrą pagrindą, turi lygiai siekti doktrinalinio susipratimo, religinio aktyvumo ir religinio kūrybiškumo (iniciatyvos). *Katalikiškoji doktrina, akcija ir kūryba, pagrįstos tikro pamaldumo dvasia, sudaro pagrindinius religinio auklėjimo tikslus pagal teorinę, praktinę ir estetinę gyvenimo sritį.* Tik tada, kai religinis auklėjimas formuoja jaunuomenę visais šitais atžvilgiais, galima kalbėti apie integralinį auklėjimą, arba apie plačiai suprantamą, pilnutinę, katechezę. Šiaip ar taip, mokyklų kapelionai turi būti ne tik tikybos mokytojai, bet ir pilnutinio religinio auklėjimo vykdytojai.

Antra, svarbu tinkamai suprasti tą faktą, kad *visi nauji religinio auklėjimo metodai, pagrįsti pozityviais moderniosios pedagogikos laimėjimais, eina kaip tik gyvosios dvasios linkme.* Ir pavaizdavimas, ir gyvenimiška apercepcija, ir pergyvenimas, ir vertingumas, ir veiklumas, būdami taikomi religiniam auklėjimui, yra gyvosios dvasios principai. Nusimanymas apie šitą faktą ir sugebėjimas pagal šituos principus tvarkyti religinio auklėjimo darbą turėtų žymiai padidinti šito darbo sėkmingumą. O kas svarbiausia, jis pasidarytų lengvas todėl, kad atitiktų gyvuosius jaunuomenės pamėgimus ir sutiktų joje paslankų pritarimą.

Taigi *religinio auklėjimo integralumas ir jo realizavimas pagal gyvosios dvasios principus turėtų būti kardinalinės kunigų kapelionų darbo idėjos.*

9. Gyvosios dvasios sąjūdis. Naujos kunigų kartos, auklėjamos gyvosios dvasios nuotaikoje, ir katalikų jaunuomenė, formuojama pagal gyvosios dvasios metodus, galėtų jau lemti geresnę ateitį katalikų visuomenei. Bet ir dabartinės katalikų plačiosios visuomenės negalima būtų palikti dabartiniame jos stovyje. *Joje turėtų būti sukeltas naujas sąjūdis, kuris, nebūdamas nauja organizacija šalia kitų jau esamų, galėtų veikti katalikus gyvosios dvasios prasme.*

Iš kitos pusės, šitas sąjūdis negalėtų būti tik atsitiktinis dalykas. Jis, žinoma, neapsieitų be minimalinių organizacinių priemonių, nors ir nebūtų organizacija tikra to žodžio prasme. Sąjūdžių likimas būna įvairus: sąjūdis stiprėdamas gali vis labiau konkretizuotis ir virsti organizacija, bet gali taip pat atlikti savo laiko uždavinį ir užleisti vietą kitam aktualesniam iš eilės sąjūdžiui. Koks būtų gyvosios dvasios sąjūdžio likimas, žinoma, dabar nieko negalima pasakyti. Svarbiausia, kad jis atsirastų ir atliktų taip dabar svarbų katalikų visuomenės gaivinimo uždavinį.

Gyvosios dvasios sąjūdyje galėtų ir net turėtų aktyviai ir energingai pasireikšti aukštųjų mokyklų jaunuomenė, kuri, kaipo iš prigimties linkusi žavėtis naujomis idėjomis ir gyvais idealais, potencialiai turi savyje daugiausia gyvosios dvasios. Akademinė jaunuomenė leng-

viausiai galėtų pasisavinti gyvosios dvasios principus ir pasidaryti karščiausia jų vykdytoja gyvenime.

Savaime suprantama, gyvosios dvasios sąjūdis negalėtų apsieiti be tam tikros idėjinės vadovybės, kuri turėtų jį inspiruoti, normuoti, raginti ir gaivinti. Bet tai jau praktinis ateities klausimas.

10. Religinis gyvosios dvasios organas. Šiuo metu svarbiau yra numatyti principialų reikalą turėti specialų savo organą. Toks organas galėtų atsirasti tada, kai gyvosios dvasios sąjūdis sutelktų aplink save tam tikrą grupę žmonių ir kai šitie žmonės būtų jau susigyvenę su gyvosios dvasios idėja ir išsiaiškinę sąjūdžio pagrindinius uždavinius, priemones ir metodus.

Dabar šituo klausimu galima teigti vien kelis bendrus dalykus. *Pirma, toks organas būtų būtinas, jei sąjūdis norėtų tikrai gyvuoti. Antra, jis turėtų būti vedamas pagal naujus religinės pedagogikos metodus. Trečia, jis tegalėtų atsirasti vien tada, kai būtų pasiruošęs jam įsteigti ir vesti tam tikras kolektyvas.*

Kartais tenka girdėti, kad religinis sąjūdis galėtų gyvuoti ir be savo specialaus organo, gaudamas vietos pasireikšti periodinėje katalikų spaudoje. Tačiau tuo būdu joks sąjūdis ir juo labiau religinis sąjūdis negalėtų įgyti nei kondensuotos išraiškos, nei didesnės įtampos. Sąjūdžio straipsniai paskęstų dienos klausimų pilkumoje, nepagautų skaitytojų dėmesio ir nesudarytų reikiamos nuotaikos.

Gyvosios dvasios sąjūdžio organas turėtų sudaryti naują religinio laikraščio tipą, skiriamą visai apsišvietusiai Lietuvos katalikų visuomenei ir šiaip apsišvietusiems žmonėms, ieškantiems religijos tiesų. Jis turėtų būti skiriamas integraliniam religiniam susipratimui, aktyviniam nusistatymui ir kūrybiniam užsimojimui žadinti ir būti tolimas nuo davatkiško pamaldumo, nuo sauso šabloniško religinių dalykų traktavimo ir nuo negyvenimiško neaktualaus religinių temų parinkimo. Savaime suprantama, kad visa tai tegalima pasiekti vien naudojantis naujais religinės pedagogikos laimėjimais, kurie eina gyvosios dvasios linkme.

Bet pirm negu tai galėtų įvykti, vadovaujamieji gyvosios dvasios sąjūdžio elementai turėtų susigyventi tarp savęs ir sykiu įsigilinti į gyvosios dvasios uždavinius, priemones ir metodus. Laikraštis, kuris gautų uždavinį įdomiai ir gyvai pateikti skaitytojams katalikiškąją doktriną, sėkmingai skatinti jų religinį aktyvumą ir žadinti religinę jų iniciatyvą, atsidurtų iš pat pradžios prieš dideles sunkenybes. Norint gi jas įveikti, reikėtų nemaža pasiruošti, gerokai padirbėti ir, kas svarbiausia, pasiryžti ištverti lig galo. Tik gyvosios dvasios pusėtinas įsigalėjimas katalikų šviesuomenėje galėtų sudaryti sąlygas, reikalingas šitam svarbiam uždaviniui ištesėti.

Galimas dalykas, kad gyvosios dvasios organo atsiradimas pareikalautų katalikų spaudos pertvarkymo ir sukonsolidavimo vienu kitu atžvilgiu. Bet plačiau apie tai šiuo metu dar per anksti kalbėti.

11. Keli sąjūdžio principai. Kiekvienas sąjūdis gali įvairiai išsivystyti pagal tai, kokiais vedamaisiais principais bus jis pagrįstas. Todėl pravartu iš pat pradžios aiškiai nustatyti pagrindinius principus ir gyvosios dvasios sąjūdžiui. Juk nuo to priklausys jo stilius ir idėjinis vertingumas.

a. Universalumas.— Visų pirma, gyvosios dvasios sąjūdis turi būti universalinio pobūdžio. Bet kuris partiškumas, bet kuris grupiškumas jam turi būti svetimas. Kiekvienas katalikas, pritariąs gyvosios dvasios idėjai, turi turėti galimybę įsijungti į sąjūdį nepriklausomai nuo to, kokios yra jo politinės, visuomeninės ir šiaip srovinės pažiūros. Kitaip tariant, gyvosios dvasios sąjūdis turėtų būti principialiai universalus katalikams, nes kiekvienas katalikas yra pašauktas būti gyvosios dvasios žmogumi.

Tačiau gyvosios dvasios sąjūdžio universalumas anaiptol dar nereiškia totalumo. Tai, kas yra reikalinga kiekvienam katalikui, dar nėra visa, kas jam reikalinga. Gyvoji dvasia nėra dar universalinė priemonė nuo visų blogybių, kurios kamuoja katalikus; todėl gyvosios dvasios sąjūdis dar neatpalaiduotų katalikų nuo reikalo organizuotis ir veikti kitais būdais. Be kita ko, jis neturėtų būti

suprastas kaip katalikiškosios akcijos konkurentas: jis turėtų ją gaivinti, bet ne ją atstoti.

b. Pozityvumas. Antras gyvosios dvasios sąjūdžio principas turėtų būti pozityvumas. Katalikų gyvenime bei veikime yra nemaža neigiamybių, kurios yra pagrindinė katalikų nepasisekimų ir nelaimių priežastis. Toms katalikų neigiamybėms galima paskelbti kovą ir pradėti kruciatą savo tarpe. Bet toks metodas veda į savitarpinį katalikų susikivirčijimą ir anarchiją. Daug sėkmingesnis yra pozityvaus darbo metodas, neliečiąs pabaltintų grabų ir paliekąs duobkasiams laidoti savo numirėlius. *Ne keliant bylas, bet kuriamai statant galima tikrai reformuoti katalikų gyvenimą, psichologiją ir akciją.* Kaip fiziniame pasaulyje saulė yra geriausia natūrali dezinfekcija, panašiai doriniame pasaulyje pozityvus darbas, kūrybinė nuotaika ir gyvas aukštųjų idealų spinduliavimas sėkmingiausiai įveikia dorinius pelėsius. Taigi pozityvumas turėtų būti antras vedamasis gyvosios dvasios sąjūdžio principas.

Universalumas ir pozityvumas yra metodo principai. Šalia jų turinio principais galėtų eiti krikščioniškasis humanizmas ir Šv. Dvasios kultas. Krikščioniškasis humanizmas galėtų suteikti linkmę, sprendžiant aktualias gyvenimo problemas, Šv. Dvasios kultas gaivintų pagrindinį gyvosios dvasios šaltinį.

c. Krikščioniškasis humanizmas. Kardinalinė moderniosios civilizacijos klaida buvo ta, kad ji ieškojo tikro žmogiškumo laicizme ir sekuliarizacijoje. Bet, atpalaiduodama žmogiškumą nuo dieviškojo prado, toji civilizacija pastūmė žmogų į gyvuliškumą. Katalikiškoji pasaulėžiūra tikrąjį žmogiškumą randa krikščioniškajame ideale, kuris žmogiškąją prigimtį patobulina dieviškuoju pradu. Tiesa, krikščioniškasis idealas ne visados buvo katalikų suprantamas gyvenimiškai, bet, šiaip ar taip, teocentrinis humanizmas yra vienintelė teisinga tikrojo žmogiškumo koncepcija.

Kai mūsų laikais katalikiškoji akcija skelbia pasaulio rechristianizacijos reikalą ir kai, be kita ko, socialinė problema katalikų sprendžiama tikrojo žmogiškumo linkme, krikščioniškasis humanizmas geriausiai atsako laiko dva-

sios aspiracijoms. Kaip tik ryšium su krikščioniškojo humanizmo laimėjimais katalikų autoritetas moderniajame pasaulyje vis labiau auga ir žada katalikams reikšmingų laimėjimų.

Gyvosios dvasios sąjūdis negalėtų neįsijungti į šitą ideologinį katalikų judėjimą, organiškai susijusį su katalikiškosios akcijos idėja. Jis turėtų pasisavinti jo turinį ir savo realias pastangas taikyti katalikiškosios akcijos gaivinimui.

d. Šv. Dvasios kultas. Pagaliau būtų labai svarbu nustatyti principialų sąryšį tarp gyvosios dvasios sąjūdžio ir bažnytinio Šv. Dvasios kulto. Tas faktas, kad šitas kultas bažnytiniame gyvenime iki šiolei neranda didesnio išsivystymo ir nesukelia nuoširdesnio pamaldumo galbūt yra priežastingai susijęs su gyvosios dvasios stoka katalikų psichikoje. Mums dargi reikšminga yra tai, kad savo maldaknygėse mes jau neberandame Šv. Dvasios litanijos.

Gyvosios dvasios sąjūdis būtų tiesiog neįmanomas be nuoširdesnio, gilesnio ir uolesnio Šv. Dvasios kulto. Jis turėtų su ypatingu pamaldumu platinti šitą kultą ir net laikyti Sekminių pirmąją dieną savo specialiąja švente. Žodžiu tariant, Šv. Dvasios kultas turėtų būti kardinalinis gyvosios dvasios sąjūdžio principas, nes tik su Šv. Dvasios pagalba šitas sąjūdis galėtų įgyti tikrą linkmę ir tikrą vertingumą.

Taigi *tikrojo žmogiškumo realizavimas pagal Kristaus pavyzdį ir Šv. Dvasios šaukimasis ir jos dovanų ugdymas katalikuose turėtų sudaryti esminį gyvosios dvasios sąjūdžio turinį.*

„GYVOJI DVASIA"

Į mano straipsnį „Gyvosios dvasios reikalu" (Tiesos kelias, Nr. 2) keliais atvejais atsiliepė gerb. kun. dr. J. Stobrys (žr. Tiesos kelias, Nr. 3 ir 4), nepajudindamas tačiau dalyko iš esmės. Stoką atsiliepimų apie pačią dalykų esmę iš dalies galima aiškinti tuo, kad gyvosios dvasios klausimas buvo iškeltas labai bendrai ir nebuvo nurodytas joks konkretinis uždavinys, kuriuo galėtų prasidėti gyvosios dvasios sąjūdis. Šį kartą kaip tik ketu pasisakyti, kokiu darbu, mano supratimu, toks sąjūdis galėtų pasireikšti iš pat pradžios.

Jau aną kartą buvo mano nurodyta, kad gyvosios dvasios sąjūdžiui, jei toks norėtų gerai gyvuoti, būtų reikalingas grynai religinis organas, kuris turėtų būti vedamas pagal naujus religinės pedagogikos metodus. Bet jo atsiradimas buvo pastatytas į priklausomybę nuo susidarymo tam tikro kolektyvo, kuris įstengtų ne tik tokį organą įsteigti, bet ir pastoviai jį vesti. Pereidamas mintimi esamas dabar katalikų visuomenėje pajėgas, nesu tikras, ar jau šiuo metu toks organas galėtų atsirasti. Užtat jėgų sutelkimas ir išbandymas galėtų įvykti, pasiryžus iš pradžios išleisti atskirą gyvosios dvasios pradžiaraštį, pavadintą „Gyvoji dvasia".

Projektuojamas čia pradžiaraštis galėtų susidaryti iš atskirų straipsnių, įvairių žmonių parašytų. Jame reikėtų tik išlaikyti vieną vedamąją liniją, bendrą nuotaiką ir bendrą gyvosios dvasios metodą problemų nušvietime ir dalykų dėstyme. Kadaise rusų tikinčiųjų inteligentų grupė buvo išleidusi įdomų ir reikšmingą rinkinį, pavadintą „Vechi" (Gairės). Gyvosios dvasios pradžiaraštis galėtų būti

panašiu rinkiniu, nušviečiančiu naujas katalikiškojo gyvenimo gaires.

Įvairiuose kraštuose katalikų gyvenime pastebima nemaža naujų apraiškų, liudijančių apie atgimimą katalikuose kūrybinės iniciatyvos, naujos minties, drąsių užsimojimų, aktyvinio nusistatymo, plačių perspektyvų, žodžiu tariant, viso to, kas gali būti pavadinta vienu gyvosios dvasios terminu. Suimti viename rinkinyje svarbiausius dalykus iš tokio gyvosios dvasios reiškimosi ir pateikti juos Lietuvos katalikų visuomenei ryšium su gyvosios dvasios klausimais būtų pirmas žingsnis gyvosios dvasios sąjūdžio susidaryme. Lietuvos katalikų mintis gautų pirmą paraginimą ir sykiu vertingą maistą savo dvasios darbui. Sykiu ji įsijungtų į dvasinį kultūringų katalikiškųjų tautų gyvenimą, o tai neišvengiamai turėtų rasti atgarsių ir Lietuvos katalikų visuomenėje.

Kaipo pavyzdį, kaip galėtų atrodyti gyvosios dvasios sąjūdžio pradžiaraštis „Gyvoji dvasia", drįstu pasiūlyti jo eventualinį turinį, kuris galėtų eiti to dalyko svarstymo baze, būtent:

I. Pagrindai:

1. Šv. Dvasios kultas.
2. Evangeliškoji dvasia.
3. Religinis pergyvenimas.
4. Krikščioniškasis humanizmas.

II. Doktrina:

5. Doktrinalinių interesų svarba.
6. Katalikiškosios doktrinos pasisavinimo reikalas.
7. Tikėjimo dogmos ir protinis veiklumas.

III. Akcija:

8. Aktyvusis religingumas.
9. Liturginis aktyvumas.
10. Katalikiškosios akcijos aktualumas.
11. Gyvoji parapija.
12. Katalikai ir organizacijos.
13. Katalikų kovos ir pozityvusis darbas.

14. Žosizmo pasisekimo paslaptis.
15. Socialinio katolicizmo pašaukimas.

IV. Kūryba:

16. Religinė iniciatyva.
17. Naujasis krikščioniškosios civilizacijos idealas.
18. Kūrybinis katalikų pašaukimas moksle.
19. Kūrybinis katalikų pašaukimas mene.
20. Kūrybinis katalikų pašaukimas dailiojoje literatūroje.

V. Ugdymas:

21. Katalikiškosios pedagogikos vertingumas.
22. Gyvosios dvasios metodas religiniame auklėjime.
23. Gyvoji dvasia ir jaunuomenė.

VI. Kritika:

24. Brandas ir *Deus caritatis* [1].
25. Apologetinis pradas Dostojevskio „Broliuose Karamazovuose".
26. Prometėjizmas Mickevičiaus „Improvizacijoje".

Bendra straipsnių autorių susipratimo bazė

1. Gyvoji dvasia nėra kokia nors nauja doktrina; tai tik *naujas metodas* religijos dalykų traktavime ir katalikų visuomenės auklėjime religiniam pašaukimui moderniajame pasaulyje.

2. Gyvosios dvasios metodas turi savyje susintetinti visus svarbiausius naujosios pedagogikos laimėjimus ir pritaikyti juos visų pirma religijos sričiai.

3. Gyvosios dvasios metodo pagrindiniai principai yra: pirma, gyvumas, antra, vaizdingumas, trečia, gyvenimiškumas, ketvirta, nuoširdus pergyvenimas, penkta, veiklumas, šešta, sugestyvus vertingumas.

4. Tobuliausias ir sėkmingiausias gyvosios dvasios metodo pritaikymas randamas Evangelijoje, kur visi suminėtieji principai realizuoti būdu, nepasiekiamu vienoms tik žmogiškoms pajėgoms.

5. Gyvosios dvasios metodas suponuoja Šv. Dvasios pagalbą ir stengiasi sudaryti sėkmingiausias sąlygas šitai pagalbai sėkmingai reikštis.

6. „Gyvoji dvasia" turėtų būti pirmas bandymas pritaikyti gyvosios dvasios metodą reikalui sužadinti gyvesnį religinį sąjūdį Lietuvos katalikų visuomenėje.

7. Tam reikalui „Gyvoji dvasia" turėtų iškelti aikštėn svarbiausias naujas religinio katalikų gyvenimo apraiškas, pasireiškusias kituose kraštuose, ir padaryti tai pagal gyvosios dvasios metodo reikalavimus.

8. „Gyvoji dvasia" turėtų apimti visas svarbiąsias dvasinio gyvenimo sritis ir suteikti Lietuvos katalikams naujų gyvų idėjų, reikalingų doktrinaliai teisingai, aktyvinei ir kūrybinei orientacijai.

„Gyvosios dvasios" pradžiaraščiui suredaguoti ir išleisti turėtų būti sudaryta redakcinė komisija iš dvasiškių ir pasauliškių. Ji galutinai turėtų sudaryti rinkinio planą ir pasirinkti straipsnių autorius. Jos darbui būtų naudinga susilaukti kritiškų nurodymų, patarimų ir naujų pasiūlymų. Lauksime, kada gyvoji dvasia ims gyviau reikštis mūsų katalikų visuomenėje.

DEGANČIOS ŠIRDYS, VIENYKITĖS!

Sunku būtų gyvosios dvasios sąjūdžiui rasti tinkamesnį šūkį už šitą, aukščiau išrašytąjį, kurį iškėlė aikštėn gerb. kun. V. K. Taškūnas savo reikšmingame ir simpatiškame straipsnyje „Kristaus ugnies ir Jo nesandoros!" (žr. Tiesos kelias, 1938, Nr. 5, p. 354—361). Šituo konstatavimu faktiškai atsakau į straipsnio autoriaus klausimą, „argi iš tiesų užteks (gyvosios dvasios sąjūdžiui.— *St. Š.*) sistemingumo ir naujų metodų, nors jie ir eitų „gyvosios dvasios linkme" (p. 359). Žinoma, neužteks. Gal net mano kartus patyrimas labiau negu daugelio kitų žmonių tai paliudija. Tiek mano sumanymų, planų, vajų, sistemų pasiliko balsu, šaukiančiu dykumoje, kad, keldamas aikštėn gyvosios dvasios sąjūdžio klausimą, maniau sau: na, tai jau bus paskutinis mano bandymas. Savo pajėgomis visai nepasitikėjau ir nepasitikiu, nes, matyti, visų mano nepasisekimų pagrindinė priežastis glūdi manyje pačiame, nors ji ir ne vienintelė. Gal čia kaltas kun. Taškūno minimas dėsnis *nemo dat quod non habet* [1], o gal ir kita kokia priežastis,— kitiems tai geriau matyti negu man pačiam.

Šiaip ar taip, kartus mano patyrimas atėmė iš manęs beveik visiškai pasitikėjimą savo sumanymų pasisekimu. Liko tik maža pasitikėjimo kibirkštėlė: juk *spiritus flat ubi vult* [2]. O gal šitą kartą gyvosios dvasios idėja bus ta laiminga kibirkštis, kuri įžiebs liepsną širdyse, kur pateks gal visai atsitiktinai. Ar krikščionijos istorija nėra puikus įrodymas fakto, kad dvasios reikaluose kartais menkos priemonės kuria didelių dalykų. Žinoma, deganti širdis lengviausiai uždega kitas širdis. Planai, metodai, sistemos patys per save nieko nesukuria, jokios liepsnos neišpučia iš negyvos širdies. Bet, visoms kitoms sąlygoms esant ly-

gioms, planingumas, metodingumas, sistemingumas yra didesnio pasisekimo sąlygos. Jei nedidelę liepsnelę pūsime planingai, metodingai, sistemingai, tai bus iš jos didesnė nauda, negu kad su ja elgtumėmės chaotiškai ir netikslingai.

Neabejotina, kad „visų pirma, tie, kurių širdis jau liepsnoja, turi sueiti į glaudesnę pažintį" (p. 360). Susišaukimas, susisiekimas, susižinojimas yra būtinai reikalingi, kad mažos liepsnelės galėtų susiburti į didelę liepsną ant švento Lietuvos aukuro. Bendromis pajėgomis, savitarpiniais paskatinimais, kaitinančiu susilietimu dvasios jėgos stiprėja, auga, daugėja. Todėl be galo malonu patirti, kad „jau yra tokių, kurių širdyse Palaiminimų ugnis dega" (p. 360). Šituo atžvilgiu kun. Taškūno atsiliepimas buvo man didelė paguoda ir padrąsinimas. Drąsiau galima gyventi ir viltingiau žiūrėti į ateitį, gaunant panašių atsiliepimų.

Puikių žodžių yra prirašęs kun. Taškūnas apie krikščioniškąją širdies agną. Jie man visai priimtini, bet, pasiduodamas savo metodologinio sistemingumo palinkimui (mat esu, šiaip ar taip, vienas iš *decem millia paedagogorum* [3]), norėčiau eiti dar toliau ir kalbėti apie širdies kultūrą, nes ši taip yra artima gyvajai dvasiai. Visada apgailestauju ir tai net per savo paskaitas nurodau, kad mums, lietuviams, be galo trūksta širdies kultūros. Iš čia kyla mūsų nerangumas, nepaslankumas, idealizmo ir entuziazmo stoka. *Juk kas yra širdis, ne fiziologiškai, bet moraliai suprantama, kaip ne nuteikta į idealą jausla (Gemüt)? Tai visų pirma emocionalinis nusiteikimas kilniųjų idealų meilei.* Tai stipriausias valios variklis, palanki pažinimo terpė, natūralus gyvosios dvasios klimatas. Išauklėta širdis pasižymi pozityviu, ne sentimentaliu jausmingumu, doriniu pastovumu, nesavanaudiškumu, paslankumu į doriškai suprantamą meilę ir entuziazmą. Tegul tokia širdies kultūra praplis tarp mūsų žmonių, ir gyvoji dvasia plačiai liepsnos žmonių širdyse. Manau, kad ir kun. Taškūnas ne ką kita turėjo galvoje, rašydamas apie širdies agną.

Bet, kalbant apie širdį ir jausmus, svarbu išvengti palaido, nesuvaldyto, nepajungto emocionalumo. Emocionalumas anaiptol nėra dar gyvoji dvasia. Ekspansyvus san-

gvinikas gali būti negyvos dvasios žmogus, o užsidaręs savyje flegmatikas gyvos dvasios. Panašiai, gyvai pasireiškiąs žmogus gali būti negyvos dvasios, o sausai ir atsajai pasireiškiąs žmogus — gyvos dvasios. Kas iš tikrųjų yra šita gyvoji dvasia?

Atsakydamas sausa formule, pasakyčiau: *gyvoji dvasia yra pastovi dvasinė vidaus įtampa, nukreipta į idealo siekimą.* Tai yra tasai vidaus degimas, kuris, tarsi evangeliškasis žibintas, nušviečia pastovia šviesa vidaus gyvenimą. Tai altoriaus žiburėlis, kuris niekados nenustoja tyliai liepsnojęs. Kaipo dorinė vidaus įtampa, gyvoji dvasia yra apčiuopiamai nepatiriama tiesioginiu būdu, bet ji pastebimai reiškiasi per žmogaus veiksmus ir poelgius visose gyvenimo srityse. Todėl gyvoji dvasia nėra tik religinio, bet ir pasaulinio gyvenimo veiksnys. Ji gali įvairiausiai reikštis pagal žmogaus fizines, psichines ir dvasines ypatybes, nors ir turi bendrų visiems savo reiškėjams savybių.

Gyvoji dvasia yra plati, veikli, pažangi, kūrybiška, nuolat atsinaujinanti. Gyvoji dvasia nesuderinama su indiferentizmu, nors nebūtina domėtis visu kuo; su pasyvumu, nors nėra būtino reikalo reikštis gaivalinga išviršine veikla; su nepastovumu, nors būtų klaidinga atsisakyti nuo nuolatinės pažangos. Žodžiu tariant, dažnai paradoksali yra šita gyvoji dvasia, lygiai kaip dažnai tragiškas yra jos kovotojų likimas. Tai kun. Taškūnas visai teisingai yra pastebėjęs. Gyvoji dvasia negali nekovoti su negyvąja dvasia, o tai reikalauja pasmerkti pabaltintus grabus ir duobkasius, kurių yra tiek daug ir tiek galingų. Tačiau nenusiminkime! Juk ateitis su gyvybe!

Dar apie vieną dalyką, kuriuo mane yra paakinęs garbingasis vysk. Pr. Būčys, būtent, apie organiškąjį gyvosios dvasios sąryšį su dorove. Jei gyvoji dvasia yra pastovi dvasinė vidaus įtampa, nukreipta į idealo siekimą, tai savaime aišku, kad jinai yra funkcionalinėje priklausomybėje nuo idealo. Doros dalykuose ji yra tasai gyvas dorinis jausmas, kuris taip yra neklaidingas gyvenimo atsitikimuose. Tai, kitaip tariant, jautri sąžinė, saistomai ir sėkmingai vadovaujanti žmogų gyvenimo audrose. Nėra

nė mažiausios abejonės, kad gyvosios dvasios sąjūdis iš pagrindų būtų Lietuvai dorinio atgimimo sąjūdis *.

Kun. Taškūnas visai teisingai saugojasi skirstyti „žmones į statiškai gerus ir statiškai blogus — baltas Dievo statulas ir juodas velnio statulas" (p. 355). Jo smerkiamas suprastintas žiūrėjimas į dorovės problemą yra, žinoma, negyvosios dvasios apraiška. Gyvoji dvasia reikalauja ne tik tiesios, nuoseklios visada dinamiškos doros, bet ir gyvo dorovės problemos traktavimo. Prieinant prie jos su įprastu šabloniškumu, žinoma, negalima sukelti tikrai sėkmingo dorinio Lietuvos atgimimo.

Pagaliau apie kai kuriuos praktinius klausimus. Periodinis leidinys, iš tikro, bus ateityje gyvosios dvasios sąjūdžiui būtinas, bet tuo tarpu, mano įsitikinimu, galima būtų pasitenkinti vienkartiniu pradžiaraščiu, kaip tai buvo mano nusakyta „Tiesos kelio" 5 numeryje. Užtat visai sutinku, galbūt pirmą kartą savo praktikoje, kad šiuo atveju „vengtina iš anksto numatyti visas galimas darbo programos smulkmenas" (360 p). Mano nuomone, visai pravartu palikti daugiau iniciatyvos pačiai gyvajai dvasiai, juo labiau kad galutinėje sąskaitoje ji atsišaukia ne į ką kitą, kaip tik į pačią Šventąją Dvasią. Reikia tikėtis, kad jos intervencija galėtų būti sėkmingesnė kaip netobulos žmogiškos pradininkų pastangos.

---

* Ryšium su padaryta man gerb. vysk. Būčio sugestija, manau, kad tame pradžiaraštyje, kuris mano buvo siūlytas „Tiesos kelio" 5 numeryje, būtų reikalinga sudaryti dar vieną skyrių „Dorovė" ir įglausti jį tarp „Kūrybos" ir „Ugdymo". Eventualiai jis galėtų šitaip atrodyti:

V. Dorovė:

21. Gyvoji dvasia ir dora.
22. Visuomenės dorovės pagrindai.
23. Dorovės problema Lietuvoje.

Savaime suprantama, tolimesnė numeracija turėtų atitinkamai pasikeisti.— *St. Š.*

JAUNUOMENĖ IR GYVOJI DVASIA*

Bendras fizinio ir dvasinio gyvenimo palyginimas

Žmogaus fizinis gyvenimas yra panašus į nukirstą kūgį. Jaunatvėje žmogus kyla į viršų vienu šito kūgio šonu. Pilno subrendimo amžiuje, vadinasi, pilnatvėje, jis vyksta plokštakalnio lyguma. Pagaliau senatvėje jis rieda į pakalnę priešingu kūgio šonu. Taigi fizinis žmogaus gyvenimas eina laužyta linija, kuri iš pradžios kyla į viršų, paskui eina vienoje aukštumoje ir pagaliau krinta į apačią.

Žmogaus gyvenimas būtų be galo liūdnas ir beviltiškas, jei šita laužytoji linija būtų vienintelis jo simbolis. Laimei, šalia fizinio yra dvasinis gyvenimas, kuris gali eiti įvairiomis linkmėmis ir net nuolatai ir nenutrūkstamai kilti į viršų. Normali dvasinio gyvenimo linkmė yra ta, kuri eina jaunatvės kūginiu šonu ir nuolat kyla tiesia linija taip, kad senatvėje žmogus jaučiasi taip aukštai, kad įstengia sykiu matyti jaunatvės, pilnatvės ir senatvės kūgio šonus. Jis tada yra tikras išminčius, nes jo gyvenimas buvo ne kas kita kaip žemėje pradėtoji amžinybė.

Deja, toli gražu ne visados dvasinis žmogaus gyvenimas yra nuolatinis kilimas į kalną, į viršūnes. Dažnai, labai dažnai ir jis yra laužyta linija, einanti vieną kartą į viršų, kitą kartą — į apačią, kartais net — neaiškios linkmės zigzagu, su puolimais ir atsivertimais. Apskritai lau-

---

* Yra tai platesnis išsivystymas pranešimo, padaryto Lietuvių katalikų studentų ateitininkų sąjungos konferencijoje 1938.X.22 ir išspausdinto „Studentų dienų" 13(26) numeryje. Nors pranešimas buvo skiriamas akademinei jaunuomenei, tačiau, autoriaus įsitikinimu, jis galėtų turėti platesnės reikšmės, kaipo gyvosios dvasios sąjūdžio apraiška Lietuvoje. Keliamas jame reikalas realizuoti gyvąją dvasią dvasinėje jaunatvėje turėtų būti artimas visai mūsų visuomenei.— *St. Š.*

žyta fizinio gyvenimo linija su kažkokiu sunkiai nugalimu fatalumu lenkia apačion ir dvasinio gyvenimo liniją, ir reikalingas yra ypatingas svarčtis, su kurio pagalba dvasinis gyvenimas galėtų nuolatai kilti į viršų, nepasiduodamas smukimo inercijai. Šitas svartis ir yra gyvoji dvasia.

I. Gyvoji dvasia ir jaunatvė

1. Jaunatvės dvasia kaipo gyvoji dvasia.— Jaunatvė yra natūralus gyvosios dvasios amžius. Jai šita dangaus dovana ateina dažniausiai be jokių pastangų. Ji turi tik nusitverti šito dvasinio gyvenimo keltuvo ir su jo pagalba pasileisti kylamąja gyvenimo linkme. Jaunatvė turi savo nuotaiką, savo polinkius, savo pomėgius, savo veikseną, savo logiką, žodžiu tariant, savo dvasią. Jaunatvė yra gyva, pilna idealizmo; lengvai užsidega, giliai jaučia, jautriai reaguoja; yra judri ir energinga; mėgsta, kas yra nauja, nepaprasta; užjaučia svetimus vargus, yra linkusi į pasiaukojimą; turi subtilų dorinį jausmą ir gražių dalykų pamėgimą. Trumpai tariant, *jaunatvė iš savo esmės pasižymi gyvąja dvasia.*

Tačiau tai yra tik viena medalio pusė. Iš kitos pusės, *jaunatvė yra apsisprendimo amžius,* kuriame gali pasireikšti ne tik gyvoji dvasia, bet ir realūs pavojai, smukdą žmogų į gyvenimo apačią. Jaunatvėje šalia idealinių polinkių reiškiasi taip pat brutalūs instinktai. Kartais jų balsas aidi jaunoje sieloje taip pat galingai, kaip ir idealūs garsai. Jaunatvė yra amžius, kuriame Gėris ir Blogis ypatingai intensyviai grumiasi dėl jaunuolio sielos. Šitoje kovoje kiekvienas jaunuolis ir kiekviena jaunuolė yra pašaukti stoti Gėrio pusėje ir apsispręsti gyvosios dvasios linkme.

Taigi jaunatvė nėra dar būtinu būdu gyvosios dvasios amžius, nors natūralu ir normalu, kad ji būtų tos dvasios reiškėja. Tikra jaunatvės dvasia yra gyvoji dvasia, nors jaunatvė gali nueiti ir dvasinės mirties linkme. Jaunatvėje gyvai jaučiamas idealas ir lengvai rikiuojamasi į jo tarnybą. Ji pripildo sielą dvasinio džiaugsmo ir stumia į pasiaukojimą. *Jaunatvės dvasia yra ne kas kita kaip sielos*

degimas idealo akivaizdoje, ir ne kas kita yra ir gyvoji dvasia.

2. Gyvoji dvasia kaipo dvasinė jaunatvė. Tačiau, kaip jau buvo pažymėta, ne kiekviena jaunatvė yra tokio teigiamo turinio. Jaunatvė tik tada įgauna tikrą vertę ir dorinį turinį, jei iš prigimties dovanos ji tampa apsisprendimo darbu, dvasiniu laimėjimu. Kitaip tariant, *prigimtinė jaunatvė turi būti paversta dvasine jaunatve. Žmogus tik tada įstengia eiti nuolatai kylančiąja dvasinio gyvenimo linkme, kai sugeba įsigyti ir pastoviai savyje palaikyti dvasios jaunatvę.* Lengviausiai tai pasiekiama tuo atveju, kai dvasinės jaunatvės reikalui yra panaudojama prigimties jaunatvė: reikia tik psichofizinę prigimties dovaną paversti dvasiniu laimėjimu ir pastoviai apsaugoti jį visam savo gyvenimui.

Iš tikrųjų dvasinė jaunatvė yra ne kas kita kaip gyvoji dvasia. Jei jaunatvė apskritai pasižymi psichologiškai suprantama gyvąja dvasia, tai dvasinė jaunatvė pasižymi dvasiškai suprantama gyvąja dvasia. Dabar gyvoji dvasia yra jau ne tiek jauno temperamento, kiek dorinio apsisprendimo dalykas. Todėl, kai sakoma, kad jaunatvės dvasia turi virsti dvasine jaunatve, turima visų pirma galvoje psichologinių jaunatvės ypatybių transformacija į dvasines dorines ypatybes. Jaunatvės dvasia yra gyvoji dvasia visų pirma psichologine prasme. Dvasinė jaunatvė yra gyvoji dvasia visų pirma dvasine dorine prasme. Jaunatvė gauna dovanai pirmąją ir turi savo apsisprendimo pastangomis laimėti antrąją. *Jaunatvės dvasia nuteikia į dvasinę jaunatvę, bet šios negali laimėti be darbo ir pastangų.*

3. Reikalas konservuoti jaunatvės dvasią dvasinėje jaunystėje. Galima sakyti, *svarbiausias žmogaus auklėjimosi ir lavinimosi uždavinys yra jaunatvės dvasią paversti saviugdos priemonėmis dvasine jaunatve.* Jei žmogus šito uždavinio savo jaunatvėje neišpildo, niekas jau jam negalės atpildyti to didžiausio nuostolio, kuris iš to susidaro. Jaunatvei yra duotos galimybės, kurios nepasikartoja vėlesniame gyvenime, ir todėl taip dažnai tenka girdėti apgailestavimą dėl praleistų progų. Dažnas juk kal-

ba šiais žodžiais: „Jei būčiau vėl jaunas ir turėčiau savo patyrimą, kiek galėčiau atitaisyti savo klaidų ir išnaudoti geriausių progų".— Kodėl tad jauniems nepasinaudoti vyresnių žmonių patyrimais? Juk jie vadovaujasi ne pavydu, bet geriausiais pageidavimais, iš kurių svarbiausias yra pageidavimas gerai panaudoti jaunatvę.

Žinomas yra dalykas, kad jaunatvė nenuteikia žiūrėti į ateitį ir jos akimis spręsti dabartį. Jaunatvė gyvena dabartine diena, ji nelabai rūpinasi, kas bus rytoj. Jaunatvei iš tikro pakanka šiai dienai savo rūpesčių. Bet vienas dalykas yra sirgti rytojaus rūpesčiais, ir kitas dalykas yra spręsti savo elgimosi ir veikimo liniją rytojaus perspektyvomis. Juk giliai žiūrint į dalyką, reikia pripažinti, kad *jaunatvė iš tikrųjų dirba ateičiai.* Kokia yra jaunatvė, tokia bus ir ateitis. Iš šitos taisyklės maža tėra išimčių. Todėl susirūpinti savo jaunatvės linkme yra ne tik išmintingumo įsakymas, bet ir tiesioginė pareiga kiekvienai jaunuolei ir kiekvienam jaunuoliui.

Šitame susirūpinime *bene svarbiausias bus reikalas konservuoti jaunatvės dvasią dvasinėje jaunatvėje,* t. y. tai, kas ateina dovanai iš prigimties, apsaugoti ir pakelti į aukštesnį laipsnį dvasinėje srityje. Tai yra geriausias savo jaunatvės panaudojimas visam gyvenimui.— Kas nedegė jaunu idealizmu ir entuziazmu, niekados nebuvo jaunas; o kas šito idealizmo ir entuziazmo nepavertė dorinėmis vertybėmis, veltui pragyveno savo jaunatvę. Jis išžarstė geriausias dangaus dovanas, pats net nesuprasdamas jų reikšmės. Todėl yra pateisintas noras kiekvieną jaunuolę ir kiekvieną jaunuolį iš anksto įspėti žodžiais: *„Žinokite, kaip reikia geriausiai panaudoti jaunatvę!"*

4. Jaunatvės idealizmas ir puolimo pavojai.— Jaunatvė yra visų žmogaus pajėgų pražydėjimas. Tai yra gėlių, bet dar ne vaisių amžius. Kad vaisiai būtų gražūs ir sveiki, reikia gėles apsaugoti nuo pavojų. Jas gali pakirsti šalna, jas gali pagraužti kirminas. Panašiai yra ir su žmogaus jaunatve. Ją gali pakirsti šaltas abejingumas idealo atžvilgiu; ją gali pagraužti geidulių kirminas. Nuo tų pavojų gelbsti idealo meilė ir kova su geiduliais, bet svarbiausia visų pirma suprasti šituos pavojus ir nusistatyti į pasipriešinimą jiems.

Kaip jau buvo užsiminta, *jaunatvė yra apsisprendimo amžius.* Taip yra todėl, kad jaunatvėje susitinka vienu laiku ir gražiausių žmogaus dorinių pajėgų pražydėjimas, ir didžiausias jautrumas gyvenimo pagundoms. Jaunatvės emocijos yra stiprios ir teigiamąja, ir neigiamąja linkme. Jaunuolis stipriai pasiilgsta idealo ir sykiu stipriai jaučia pagundas. Todėl jam lengva pasisakyti už idealą, bet taip pat nesunku ir pulti pagundos valandą.

Tikrai apsispręsti reiškia su tvirta meile nusistatyti į idealą ir sykiu ryžtis visomis pajėgomis kovoti su geiduliais. Reikia tik leisti sau abejingiau traktuoti idealo dalykus ir parodyti nerangumą kovoje su geiduliais, kad žmogus imtų eiti ne kylamąja, bet puolamąja linkme. Todėl tikras apsisprendimas reikalauja didelio protinio ir valinio veiklumo, t. y. idealo sąmoningo supratimo ir praktinio nusistatymo kovoti dėl jo.

Tuo tarpu kaip dažnas yra nepakankamas ideologinis susipratimas jaunuomenės tarpe ir kaip maža skiriama sąmoningo darbo šitam reikalui! Panašiai, kaip maža parodoma paslankumo kovoje dėl švenčiausių idealų, kaip dažnai pasiduodama mados inercijai ir įprastinei daugumos linkmei! *Kad pagundos galėtų būti nugalėtos ir jaunas idealizmas galėtų įsiviešpatauti jaunuomenės gyvenime, reikia gyvosios dvasios dorine, dvasine, religine prasme.* Šita prasme gyvoji dvasia yra ne kas kita kaip dvasinė jaunatvė. Išnagrinėjus dvasinės jaunatvės ypatybes ir nustačius priemones jai laimėti, galima bus nusimanyti, kaip bus geriausia panaudoti jaunatvę ir užtikrinti gyvajai dvasiai viešpatavimą žmogaus gyvenime.

II. Dvasinės jaunatvės ypatybės

1. Idealo meilė.— Gal niekas taip gerai neišreiškia esminio dvasinės jaunatvės turinio, kaip idealo meilė. Meilė yra širdies dalykas. Idealo meilė panašiai yra prigimta dvasinei jaunatvei, kaip kad erotinė meilė — prigimties jaunatvei. Ir kaip skaisčioje jaunatvėje erotinė meilė yra gražaus platoniško pobūdžio, panašiai idealo meilė dvasinėje jaunatvėje yra visada nesuinteresuota ir didžiadvasiška. Tačiau idealo meilės palyginimas su erotine jaunatvės

meile ir konstatavimas, kad tai yra širdies dalykai, dar tiksliai neišaiškina, kas yra idealo meilė.

Kiekviena meilės rūšis įgauna skirtingą pobūdį pagal savo objektą, ir tik ryšium su juo išeina aikštėn jos reiškimosi būdas. Kas tad yra idealas, ir kaip reiškiasi jo meilė? — Šitoje vietoje, žinoma, gali būti klausimas ne apie mokslišką šitų dalykų tyrinėjimą, bet apie gyvenimišką jų traktavimą.

Idealas yra nelygstamosios reikšmės idėja-vertybė, kuriai žmogus yra pasiryžęs nesuinteresuotai tarnauti. Svarbiausi idealai, vadinami aukštaisiais, yra tiesa, gėris, grožis ir šventumas. Žemiau už šituos idealus stovi nesuskaitoma daugybė lygstamųjų idealų, kuriems žmogus paprastai tarnauja suinteresuotu būdu. Tokie yra, pavyzdžiui, sveikata, stiprybė, valdžia, įvairios utilitarinės vertybės ir t. t. Aukščiau už visus šituos dviejų kategorijų idealus stovi visų vyriausias, tikrai absoliutinis idealas, būtent — Tobuliausioji Esybė, Dievas, kuris yra visų idealų šaltinis ir atbaigėjas. Juo mažiau suinteresuotu būdu žmogus tarnauja šitam Aukščiausiajam Idealui, tuo didesnį atpildą gauna iš Jo.

Žmogus gali neturėti aukštųjų idealų, kuriems tarnautų nesuinteresuotu būdu; bet tuomet jis turės žemesnių ar net žemiausių idealų, kuriems tarnaus suinteresuotu vergišku būdu. Žmogus, abejingas tiesos, gėrio, grožio, šventumo idealams, neišvengiamai vergaus geiduliams. Taigi *turėti aukštąjį idealą reiškia ne tik teoriškai pripažinti jo vertę, bet ir jam nesuinteresuotai tarnauti.* Žmogus, kuris tik žodžiais pripažįsta aukštuosius idealus, bet nėra linkęs nieko padaryti jų laimėjimui gyvenime, faktiškai jokių aukštųjų idealų neturi. Jo idealai yra negyvi: tai tušti garsai be realaus turinio. Idealų pripažinimas turi būti organiškai susijęs su jų branginimu, su atsidėjimu jiems, su jų realizavimu, žodžiu tariant, turi būti susijęs su veiksminga ir išdavia meile.

Idealo meilė iš tikrųjų yra ne kas kita kaip pastovus jo laikymas savo dvasioje ir nesuinteresuotas tarnavimas jo naudai. Tai geidimas jo laimėjimo, nuoširdus jam atsidėjimas, entuziastiškas jo gerbimas, nenuilstama kova ir didžiadvasiškas aukojimasis dėl jo. Kai doriškai suprantama širdis visomis savo pajėgomis linksta į idealą, juo

gyvena ir jame randa pasimėgimą, galima kalbėti apie idealo meilę.

Suprantama savaime, kiek reikia idealinio jautrumo šitai idealo meilei; bet kas daugiau už jaunatvę turi šito jautrumo iš savo prigimties? Kaip todėl svarbu neprarasti šito jautrumo, šito širdingo nusiteikimo, kai jis ateina, kaip sakyta, dovanai! Vis geriau pažinti idealą ir vis tvirčiau įsijungti į jo tarnybą,— štai jaunuolių pareigos pakeliui į dvasinę jaunatvę.

2. *Dorinis jautrumas.* Antra dvasinės jaunatvės ypatybė yra dorinis jautrumas. Jau idealo meilė neleidžia žmogui būti abejingam tiesos, gėrio, grožio, šventumo dalykams, nes abejingumas aukštoms vertybėms negali būti suderintas su širdies kilnumu ir jautrumu. Tačiau dorinis jautrumas turi specialią vietą tame bendrame kilnios širdies jautrume, kuris pagrindžia idealo meilę. *Dorinis jautrumas yra ypatingas akstinas dorinei pažangai.* Žmogus, nejautrus mokslo ir meno dalykams, gali dar aukštai stovėti doros dalykuose. Bet be dorinio jautrumo žmogus negali pakilti kiek aukščiau dorovėje. *Dorinis jautrumas yra pagrindas tam doriniam jausmui, kuris visai intuityviai vadovauja žmogaus sąžinei.*

Dorinis jautrumas yra organiškai susijęs su jaunatvės dvasia. Jaunuomenė iš savo prigimties pasižymi jautrumu doros dalykams. Dažnai net ji palinksta dėl šito jautrumo į skrupulingumą, kai jai trūksta pakankamo pažinimo dorinio dėsnio ir tikrovės. Gyvenimo realizmas, doriniai kompromisai, įprastiniai prasilenkimai su savo sąžine atbukina dorinį jausmą ir šiaip dorinį jautrumą ir padaro žmones nepaslankius dorinei pažangai. Tuo tarpu dorinis jautrumas padeda matyti savo trūkumus ir ydas, verčia sielotis įvykstančiomis pasaulyje neteisybėmis ir neduoda nurimti patiriant negerovę savyje ar aplinkoje.

Visomis šitomis dorinėmis ypatybėmis pasižymi dvasinė jaunatvė, kuri yra nuolatinės dorinės pažangos veiksnys. Todėl yra svarbu, kad tas dorinis jautrumas, kuris jaunuomenei ateina iš prigimties, taip sakant, iš dorinio temperamento, neatbuktų abejingame apsileidime, pasyviame nepaslankume, kompromisuose ir puolimuose. *Ypač reikia saugotis pirmutinio dorinio smukimo, kuris pap-*

rastai yra pradžia inercingo riedėjimo žemyn į dorinį pakrikimą. Didelis dalykas yra apsaugoti dorinį jaunatvės jautrumą, kuris, tarsi pagrindinis kapitalas, visada galės būti našus doriniame gyvenime.

Žinoma, dvasinei jaunatvei nepakanka tik to dorinio jautrumo, kuris ateina jaunatvei iš jos prigimties. Reikia, kad šitas jautrumas pasidarytų sąmoningas, t. y. pagrįstas dorinio dėsnio žinojimu ir įprastinės sąžinės sankcionuojamas. Tam reikalingas tam tikras dorinis darbas, kuris paragintų prigimties kapitalą procentuoti. Kaip gražu, kai prigimties kapitalas yra išmintingai panaudojamas, ir kaip liūdna, kai jis bergždžiai yra iššvaistomas su lengvapėdišku neapdairumu. O tuo tarpu kiek yra tokio neapdairumo apraiškų jaunuomenės gyvenime.

3. Protinis gyvumas. Trečia dvasinės jaunatvės ypatybė yra protinis gyvumas. Sakoma, kad žmogus yra protingas gyvūnas; jam prigimta ir privalu vadovautis protu savo gyvenime ir veikime. Ir šiaip ar taip, blogai ar gerai kiekvienas žmogus vadovaujasi protu. Bet dvasinė jaunatvė kelia protui didesnius reikalavimus negu paprastas visų dienų gyvenimas. *Dvasinė jaunatvė pasižymi gyvu protu: ji domisi daug kuo ir nori žinoti gerai.* Jaunuomenė taip pat gyvai ir plačiai domisi pasauliu ir gyvenimu. Ji geidžia viską matyti, viską girdėti; ji nori žinoti, kodėl, kaip ir kam viskas yra ir vyksta. Ji džiaugiasi, kai mato gerą ir gražų dalyką; ji liūdi, kai susiduria su blogais dalykais, ir statosi klausimą, kaip galima būtų blogybę pašalinti, kokių priemonių reikėtų tam griebtis, ką privalu jos vietoje sukurti. Žodžiu tariant, *jaunuomenė su įdomumu stebi pasaulį ir gyvenimą, nori žinoti racionalius jų pagrindus ir iniciatyviškai tiria jų tobulinimo priemones.*

Kitaip tariant, *jaunatvė yra linkusi domėtis, žinoti ir kurti.* Tai yra gyvenimo faktas. Juo remiasi taip pat ir dvasinės jaunatvės koncepcija. Dvasiškai jaunas žmogus negali nesidomėti pasauliu ir gyvenimu, negali nenorėti pažinti jų pagrindų, negali neieškoti priemonių kūrybiniam tikrovės tobulinimui. Žmogaus protas kartais gali būti mažai pajėgus, bet tai dar nereiškia jo negyvumo. Ir atvirkščiai, didžiai pajėgus protas kartais gali būti nepanaudojama pajėga tingios dvasios žmoguje. Protinis gy-

vumas priklauso nuo žmogaus dvasinio nusistatymo ir nėra būtinoje proporcijoje su protiniu pajėgumu. Žinoma, jei protas yra pajėgus, tai ir jo gyvumas bus atitinkamai vaisingesnis. Tačiau svarbiausia, kad žmogus būtų paslankus naudotis savo protu, juo dirbti, juo kurti. Gyvosios dvasios žmogus, kaip ir jaunuolis, intensyviai domisi tiesa ir tikrenybe, siekia pažinti priežastis ir tikslus, iniciatyviškai nusistato kiekvienu klausimu, kurį kelia pasaulis ir gyvenimas. Be šitų protinių ypatybių negalima taip pat kalbėti apie dvasinę jaunatvę.

Skirtumas tarp prigimties jaunatvės ir dvasinės jaunatvės ir čia glūdi tobulumo laipsnyje. Dvasinė jaunatvė gyvai domisi pasauliu ir gyvenimu ir geidžia juos pažinti ne dėl gyvo jaunatvės temperamento, bet dėl gilesnių žmogiškosios dvasios reikalavimų,— dvasios, kuri turi reikalo plisti pažinimu. Juk jau Aristotelis yra pasakęs, kad siela pažinimu tampa visu kuo. Panašiai dvasinės jaunatvės kūrybinė iniciatyva nėra savaiminga jaunatvės atoveika patiriamoms pasaulio ir gyvenimo netobulybėms, bet patyrimu ir darbu pagrįstas dvasinis reikalas. Šiaip ar taip ir šiuo atveju tasai protinis gyvumas, kuris yra prigimtas jaunuomenei, yra vertinga pradžia dvasinei jaunatvei. Reikia tik jį toliau kultivuoti ir darbu kelti į aukštesnį dvasinį laipsnį.

4. Pasiryžimas nuolatai tobulintis. Esame jau susekę, kad dvasinė jaunatvė pasižymi idealo meile, doriniu jautrumu ir protingu gyvumu. Kas turi visas tris šias ypatybes, pasižymės ir ketvirta, iš jų plaukiančia, būtent — pasiryžimu nuolatai tobulintis. Idealo meilė nurodo žmogui, kur jis turi eiti. Dorinis jautrumas skatina jį tobulintis. Protinis gyvumas padeda jam vertinamai spręsti save ir susirasti priemonių tobulinimosi darbui. Sunku manyti, kad visi šitie daviniai nesudarytų pasiryžimo pastoviai tobulintis.

Jaunuomenė apskritai yra reformatoriškai nusiteikusi. Ji yra jautri tam, kas yra negera pasaulyje ir pačiame žmoguje, ir tiki, kad reikia tik geros valios, kad viskas galėtų būti pakeista į gerą pusę. Ji mažai vertina, arba net visai nevertina susidariusių tradicijų ir sunkiai pakenčia gyvenimo šabloną. Kas nauja ir ypatinga, kas lai-

mima nauja kūryba, patraukia jos dėmesį ir sužadina jos entuziazmą. Esant jautrumui taip pat ir savo netobulybėms, *jaunuomenėje gyvas yra noras ir pasiryžimas tobulintis ir tobulinti pasaulį.*

Vyresniame amžiuje šitas pasiryžimas dažnai susilpsta ir net visai išnyksta, kai yra jau patirta, kaip sunkus yra pažangos kelias, kiek apsivylimų ir skausmų jis savyje slepia. Bet kas nesuklumpa tarp šitų sunkenybių, nenusivilia nepasisekimais ir nenustoja impeto į tobulėjimą, tame gyva yra dvasia, nes jis yra dvasiškai jaunas. Tad palaikyti dvasioje jaunatvės gerus pasiryžimus, juos sustiprinti gilesniu principų įsisąmoninimu ir realaus gyvenimo pažinimu ir niekados neatsisakyti nuo tobulinimosi ir tobulinimo kelio yra vienas iš svarbiausių jaunuomenės auklėjimosi uždavinių. Ir čia prigimties ir temperamento jaunatvė turi virsti nuolatai trunkančia, darbu ir pastangomis laimėta dvasine jaunatve.

5. *Optimizmas.* Pagaliau *pasiryžimas nuolatai tobulintis reikalauja, kaipo būtinos sąlygos, dorinio optimizmo, kuris yra iš eilės jau penkta dvasinės jaunatvės ypatybė.* Kad galima būtų tikrai mylėti idealą ir nuolatai eiti tobulinimosi keliu, reikia tikėti, kad dorinis gėris šiaip ar taip galutinėje sąskaitoje gali ir turi laimėti. Nesvarbu, kad materialinėje tvarkoje dažnai laimi blogis; nesvarbu, kad geriausi sumanymai dažnai, labai dažnai, niekais nueina gyvenimo kovoje; nesvarbu, kad žmogus dažnai neranda laimės šioje žemėje. *Svarbu, kad žmogus niekados nenustotų tikėjęs dorinio dėsnio nelygstamumu; svarbu, kad jis nepaabejotų apvaizdingu pasaulio sutvarkymu, kuris po gyvenimo kovos, žemiškos tragedijos ir kryžiaus kančių žada Prisikėlimą ir Amžinąjį Laimėjimą.*

Jaunuomenė yra optimistiškai nusiteikusi iš savo prigimties, iš savo pobūdžio. Tiesa, ji kartais net nenusimano pakankamai apie gyvenimo tragizmą ir rausvomis spalvomis vaizduojasi savo ateitį ir gyvenimo eigą. Laimingas ir nerūpestingas yra šitas optimistiškas amžius, bet jei jame nebus doriškai užsigrūdinta, pirma gyvenimo audra gali išblaškyti jo rausvas svajones ir paskandinti jį beviltiškame pesimizme. *Kad galima būtų tvirtai pasitikėti savo asmens pažanga, reikia jau jaunatvėje savo patyrimu ir dar-*

bu pasiekti dorinių laimėjimų. Juk optimizmas negali stiprėti pralaimėjimų nuotaikoje. Kad galima būtų kantriai ir be apsivylimų pakelti gyvenimo smūgius ir visa tai, kas pasaulyje vyksta neteisingo ir blogo, *reikia pažinti gilią kentėjimo prasmę.* Juk tas, kas šitos dorinės prasmės neįstengia suvokti ir prisiimti kentėjimą su intencija kiloti drauge su Kristumi išganomąjį kryžių, tas niekados negalės išlaikyti optimistinės dvasinės rimties žiaurioj gyvenimo kovoj. Tuo tarpu praradus šitoje kovoje dorinį optimizmą, pralaimima ir pati kova.

Ir vėl naujas uždavinys jaunuomenės auklėjimuisi: *privalu pagilinti ir sustiprinti tą jaunatvės optimizmą, kuris dvasinėje jaunatvėje turi tapti doriniu optimizmu, pagrįstu dorinio dėsnio supratimu ir gyvenimo pažinimu.* Kitaip tariant, temperamento optimizmas turi virsti dorinio nusistatymo optimizmu. Reikia dėkoti dangui už jaunatvės dovaną, bet sykiu reikia už ją atsidėkoti doriniu darbu ir išganingomis pastangomis. *Kas ateina dykai, neturi pražūti veltui.* Tai būtų didžiausias nedėkingumas To, Kuris teikia jaunatvės dovanas, atžvilgiu.

III. Priemonės dvasinei jaunatvei laimėti

1. Domėjimasis dvasinėmis vertybėmis. Dvasinės jaunatvės nagrinėjimas davė mums galimybės ne tik įžvelgti jos ypatybes, bet ir iškelti aikštėn svarbiausius jaunuomenės saviugdos uždavinius. *Bendras šitos saviugdos uždavinys yra jaunatvės dovanų panaudojimas dvasinės jaunatvės laimėjimui.* Pagal atskiras dvasinės jaunatvės ypatybes jis susiskirsto į visą eilę specialesnių uždavinių. Būtent, reikia, pirma, sustiprinti idealo meilę, antra, išlaikyti dorinį jautrumą, trečia, išvystyti protinį gyvumą, ketvirta, aktyviai įsijungti į nuolatinio tobulinimosi darbą ir, penkta, įsigyti nepalaužiamą dorinį optimizmą.

Uždaviniai nustatyti; dabar savaime kyla klausimas, kaip juos galima geriausiai realizuoti. Kitaip tariant, kyla vykdomųjų priemonių klausimas. Kokiame kelyje šitos priemonės turi būti ieškomos, štai klausimas, kurį turime dabar išspręsti.

Idealas mylimas todėl, kad jis yra vertingas, kaipo tam tikra dvasinė gėrybė. Tiesa, gėris, grožis, šventumas yra mums aukštieji idealai dėl savo reikšmingos vertės mūsų dvasiai. Jais gyvendami mes dvasiškai turtėjame, pakylame nuo žemiškos pilkumos ir einame amžinybės linkme. *Nesugadinta, natūrali jaunatvė savaime linksta į idealo meilę. Svarbu tik šitą meilę išlaikyti ir sustiprinti dviem priemonėmis: idealo pažinimu ir atsidėjimu jam.*

Kas iš jaunuolių nėra linkęs pažinti tiesą, geisti gėrio, džiaugtis grožiu, susižavėti šventumu! Tai jau labai gera pradžia, reikia tik nesustoti šitoje pradžioje. Ryžkimės sąmoningai palaikyti šituos aukštuosius interesus, arba domesius. Neleiskime jiems sumenkėti atsitiktinėje gyvenimo eigoje. Eikime ten, kur šitie domesiai randa paraginimo ir patenkinimo. Jaunai sielai juk taip yra lengva eiti šita džiaugsmo ir aukšto dvasinio pasitenkinimo linkme. Sąmoningai ieškokime tiesos, atsidėkime geriems darbams, džiaukimės menu, siekime šventumo gyvenime religijos priemonėmis.

Taigi visų pirma palaikykime savo sieloje tuos interesus, kurie mums ateina drauge su jaunatve. Tai nėra sunku. Sunkiau yra aukštiesiems idealams atsidėti su visu pastovumu, nuoseklumu, pilnumu. Į gyvenimą šalia aukštųjų motyvų įsiveržia paprastai ir žemesnių polinkių ir interesų, kurie anuos interesus stengiasi nustelbti arba mažų mažiausiai nustumti į antrą sceną. Gyvenime yra neišvengiama įvairių interesų kova; todėl yra būtina, kad šitoje kovoje mes aiškiai stotume gerojoje pusėje ir su atsidėjimu nuosekliai kovotume dėl aukštųjų interesų ir tuo pačiu dėl aukštųjų idealų. Čia svarbu, kad iš pat pradžios neleistume gyventi mumyse dviem priešingiems idealams: teigiamam ir neigiamam. Tobulai pažinę tikrąjį idealą, lengviau įstengsime išlaikyti nuoseklią liniją.

Taigi tegul mūsų jaunieji interesai padeda mums pažinti aukštuosius gyvenimo idealus ir palaiko mumyse pasiryžimą jiems realiai tarnauti. To mes ir galime pasiekti pastoviai domėdamiesi dvasinėmis vertybėmis ir dėdami šituos interesus į savo pasiryžimų pagrindą. Žinomas juk yra dalykas, kad prisirišimas prie dvasinės vertybės yra stipriausias svartis mūsų valiai. Tad rūpinkimės, kad šis prisirišimas būtų pastovus ir tvirtas. *Tegul žydi kilnūs jau-*

natvės interesai ir iš jų išauga tvirti mūsų sielos nusiteikimai!

2. *Išlaikymas jaunosios širdies skaistumo.— Palaikymas savyje dvasinių interesų ir gyvenimas dvasinėmis vertybėmis bus sėkmingiausi tada, kai sykiu bus saugomas jaunosios širdies skaistumas.* Šitas saugojimas yra bendra vykdomoji priemonė dvasinei jaunatvei laimėti. Bet savo ruožtu galima kelti klausimą, kaip arba kokiomis priemonėmis šitas širdies skaistumas gali būti išsaugotas. Suprantamą savaime, kad čia reikalingos dorinio auklėjimosi priemonės, kurios išvysto dorinį atsparumą ir sykiu didina dorinį aktyvumą.

Jauname amžiuje turi didelės patraukiamosios galios ne tik bendri idealiniai užsimojimai ir kova dėl teisingų idėjų, bet ir tokie naujovės dalykai, kurie nenusipelno susižavėjimo ir paramos. Šituo atžvilgiu yra labai reikšminga, kad mūsų laikais brutaliausi politiniai šūkiai ir žiauriausios priemonės sutinka didžiausią pritarimą visų pirma jaunuomenės tarpe. Moderniosios diktatūros, ieškodamos sau adeptų visų pirma jaunuomenės tarpe, dažnai egzaltuoja idealinius jaunatvės polinkius, bet sykiu nukreipia juos linkme, neturinčia nieko bendra su tikrais idealais. Naujovės žava ir dinamizmo agna tokiu atveju pridengia jaunuomenei amžinąsias vertybes, ir ji tada ima tapatinti naujovę su idealu.

Iš to matyti, kaip *atsargiai reikia vertinti kiekvieną naujovę* ir kaip *reikia kontroliuoti savo jaunus užsidegimus.* Patyrimo faktas yra tai, kad *jaunosios širdies skaistumo negalima išsaugoti be kovos su gyvenimo inercija,* kuri lygiai pasireiškia ir senovės šablone, ir naujovės madoje. Jaunuolis, kuris nėra lygiai sukilęs prieš vieną ir prieš antrą, negalės nueiti amžinąja gyvenimo linkme. Jis pasiduos senoviškam ar naujoviškam snobizmui ir paskandins savo jauną dvasią dvasinėje vergovėje, iš kurios negalės išeiti su skaisčia siela.

Taip pat svarbu apsisaugoti nuo pirmo dorinio puolimo, nes po kiekvieno puolimo naujas puolimas tampa vis lengvesnis. Juk jaunatvė, kaip sakyta, ne tik teikia dovanų, bet ir sudaro pagundų. Šitoje apsisprendimo kovoje jaunuomenė turi visas galimybes išeiti garbinga laimėto-

ja, nes jaunatvė prieš pagundas pastato taip pat laimėjimo priemones. Jau vienas tik domėjimasis ir gyvenimas dvasinėmis vertybėmis palengvina jaunosios širdies skaistumo išlaikymą. Jaunuoliškas idealizmas ir paslankumas į entuziazmą yra kaip tik tos priemonės, kurios gali būti sėkmingai panaudotos kovoje prieš pagundas dėl dorinio skaistumo. Svarbu, tik, kad šitos priemonės nebūtų panaudotos apgaulingiems idealams, kurie po gražia savo išore slepia nesusipratimą ir dorinę perversiją.

3. *Dalyvavimas auklėjimosi ir lavinimosi rateliuose.* Ypatybės, kurios yra būdingos dvasinei jaunatvei, gali būti įgyjamos ir sustiprinamos auklėjimosi ir lavinimosi rateliuose. Pas mus jaunuomenės organizacijos per daug energijos skiria posėdžiavimams ir administracinėms funkcijoms ir per maža kreipia dėmesio tiesioginio auklėjimosi ir lavinimosi darbui. Tuo tarpu, kaip rodo, sakysime, Prancūzijos ir Belgijos patyrimas, auklėjimosi ir lavinimosi rateliai gali turėti labai didelės reikšmės tvirtam dvasiniam jaunuomenės susiformavimui. Žinomas, pavyzdžiui, didelis žosizmo pasisekimas; o juk žosistai susiformuoja ir įgauna didelio dvasinio pajėgumo visų pirma auklėjimosi ir lavinimosi rateliuose.

Plačiausiai suprantamą žosistų ratelių programą išreiškia trys žodžiai: *voir, juger, agir* — matyti, spręsti, veikti. Savo rateliuose žosistai įpranta matyti tikrovę tokią, kokia ji yra. Kitaip tariant, jie įgyja čia realaus patyrimo. Paskui jie įpranta spręsti, t. y. kritiškai vertinti tikrovę, kurią jie yra jau patyrę. Pagaliau, patyrę ir įvertinę tikrovę, jie sudaro realią ir įvykdomą veikimo programą, kurią su visu atsidėjimu ryžtasi vykdyti. Tuo būdu žosistų akcijai yra būdingi: *tikras patyrimas, teisus sprendimas ir agnus veikimas.* Nenuostabu, kad jų akcijos vaisiai yra tiesiog stebuklingi. Kodėl mums nepasimokyti žosistų patyrimais ir nepasekti jų studijų ir veikimo metodais!

Žosistų sąjūdyje viešpatauja jaunoji dvasia ir galingo idealizmo užsimojimai. Realus gyvenimo pažinimas čia puikiausiai sugyvena su nepalaužiamu doriniu optimizmu. Čia būtent yra tai, kas yra būdinga dvasinei jaunatvei. Negali tad būti abejonių, kad tos priemonės, kurios žosistų

sąjūdyje yra davusios tokių gerų išdavų, negalėtų patarnauti ir tada, kai būtų norima jomis pasinaudoti dvasinės jaunatvės reikalui, kitaip tariant, dvasiniam jaunuomenės susiformavimui.

Tiesa, auklėjimosi ir lavinimosi rateliai reikalauja patyrusių vadų, kurių mūsų tarpe taip yra maža. Bet šita kliūtis gali ir turi būti pergalėta. Jaunuomenė gali tuoj imti domėtis ir teirautis tuo patyrimu, kurio yra įsigijusi prancūzų ir belgų jaunuomenė: o jos vyresnieji vadai turi tuoj susirūpinti sistemingu vadų paruošimu. *Auklėjimosi ir lavinimosi ratelių sutvarkymas pagal prancūzų cercles d'etudes ir équipes sociales faktiškai yra ne tik dvasinio jaunuomenės formavimosi, bet ir specialesnių visuomeninių ir socialinių uždavinių reikalas.* Laikas jau rimtai juo susidomėti ir siekti realizavimo.

4. Įsigyvenimas į evangeliškąją religijos dvasią.— Neabejotinai sėkmingiausia dvasinės jaunatvės priemonė yra religija, arba net, tiksliau tariant, religijos priemonės. Patį Dievą mistikai vadina amžinąja jaunatve. Jis yra nekintamas ir, būdamas absoliučiai tobulas, yra nesenstąs. Todėl ir amžinatvė yra tikriausia jaunatvė. Ji yra amžinas visų dvasios pajėgų žydėjimas. Galima todėl pasakyti, kad religija, kuri siekia galutinėje sąskaitoje amžinų vertybių, siekia taip pat dvasinės jaunatvės.

Ir iš tikro, kas aukščiausias religijos idealas, t. y. Dievas, kaip ne pirmutinis visų aukštųjų idealų šaltinis ir vyriausias tikslas? Todėl *Dievo meilė yra aukščiausio idealo meilė*, kuri yra pakelta į svarbiausią dorybę. Sykiu religija reikalauja iš žmogaus ir visų kitų dvasinės jaunatvės ypatybių: ir dorinio jautrumo, būtino religinėms pareigoms pildyti; ir protinio gyvumo, reikalingo religinėms tiesoms suprasti; ir pasiryžimo nuolatai tobulintis norint religijos tikslą laimėti; ir dorinio optimizmo, privalomo kovoje dėl religinių idealų. Galima sakyti, *religija verčia žmogų siekti dvasinės jaunatvės, kuri yra pradžia religijos siekiamos amžinosios jaunatvės.*

Po to suprantama savaime religijos reikšmė dvasinei jaunatvei laimėti. Beveik visos religinio gyvenimo priemonės šiaip ar taip palaiko dvasinės jaunatvės nuotaiką ir teikia būdų jai laimėti. Religinė mistika, askezė, liturgija,

sakramentai, tarnaudami amžiniesiems tikslams, sykiu tarnauja ir dvasinei jaunatvei. Taigi apskritai religija su savo priemonėmis yra stipriausias dvasinės jaunatvės veiksnys. Todėl visos religijos priemonės tinka dvasinės jaunatvės reikalui.

Be to, *krikščioniškojoje religijoje yra ypatingai ryški dvasinės jaunatvės apraiška. Tai yra Evangelija su jos gyvąja dvasia.* Pakanka paimti šitą šventąją knygą į rankas ir paskaityti joje vieną kitą posmą, kad gyvosios dvasios dvelkimas apsuptų mūsų sielą. Čia mes randame visas dvasinės jaunatvės ypatybes, iškeltas aikštėn tokiu stebėtinu iškalbingumu, tokiu dievišku paprastumu, kad pasinėrimas į evangeliškąją nuotaiką jaunina mūsų dvasią ir teikia jai atsparumo. Kodėl nesinaudoti sąmoningai ir tikslingai šita taip sėkminga priemone dvasinei jaunatvei gaivinti? Juk čia rasime ne tik šitos dvasios šaltinius, bet ir pastovesnį jos pagrindimą.

Apskritai jaunuomenė yra labai jautri evangeliškajai dvasiai, kuri taip gerai derinasi su jaunatvės dvasia. Paprastai žmonės, sendami ir smukdami į gyvenimo realizmą, nuo evangeliškosios dvasios tolsta ir sykiu tampa nejautrūs doriniams religijos įsakymams. Labai svarbu, kad evangeliškoji jaunuomenės nuotaika būtų nuolatai stiprinama ir rastų pastovų pagrindą dvasinėje jaunatvėje. *Savo auklėjimosi ir lavinimosi rateliuose jaunuomenė turėtų skaityti ir studijuoti Evangeliją, kad ši pasidarytų tikra jos dvasinio gyvenimo vadovė.* Kaip būtų gražu, jei evangeliškasis žibintas tikrai šviestų jaunuomenės auklėjimosi ir lavinimosi darbui.

5. *Įsijungimas į gyvosios dvasios sąjūdį.* Pagaliau nurodysiu dar vieną galimą priemonę dvasinei jaunatvei ugdyti. Tiesa, ji dar pasilieka daugiausia būsimųjų galimybių srityje. Lietuvoje yra kilusi gyvosios dvasios sąjūdžio idėja. „Tiesos kelias" yra įdėjęs eilę straipsnių apie gyvąją dvasią ir jai stiprinti sąjūdį. Sąjūdžio idėja nėra dar išėjusi į platesnę visuomenę. Pati idėja bręsta palyginti nedidelio būrelio tarpe. Jei ji ilgainiui taps idėja-pajėga, kuri įstengia plisti visuomenėje ir gaivinti žmonių sielas, ji galės būti reikšminga dvasinės jaunatvės reiškėja. Kaip ga-

lėjome pastebėti, *dvasinė jaunatvė yra ne kas kita kaip pastoviai realizuota žmogaus sieloje gyvoji dvasia.*

Kaip visai Lietuvos visuomenei, taip lygiai ir katalikams trūksta gyvosios dvasios, ir iš čia kyla dorinis silpnumas ir šiaip gyvenimiškas nerangumas. *Gyvosios dvasios sąjūdis turėtų gaivinti dvasinę jaunatvę lietuvių visuomenėje.* Jis turėtų atsiremti į jaunuomenės idealizmą, šitą idealizmą išplėsti ir sustiprinti, kad naujosios visuomenės kartos neturėtų trūkumų, kurie fataliai atsiliepia dabartinės visuomenės gyvenimui ir veikimui. Su jaunuomenės pagalba šitas sąjūdis turėtų eiti ten, kur galima dar gaivinti sustingusios dvasios žmones.

Įsijungti į gyvosios dvasios sąjūdį ir dirbti jo linkme reikštų jaunuomenei eiti savo prigimtąja linkme ir stiprėti dorine veikla. Todėl mūsų jaunuomenei būtų pravartu susidomėti gyvosios dvasios sąjūdžiu ir į jį įsijungti, nes šitas įsijungimas yra viena iš priemonių dirbti dvasinės jaunatvės naudai. Pirmoj eilėj turėtų eiti susipažinimas su to klausimo straipsniais, pasirodžiusiais mūsų spaudoje. Paskui labai didelės reikšmės galėtų turėti įsigilinimas į Šv. Dvasios dovanų doktriną, taip mažai pažįstamą ir sykiu taip reikšmingą gyvosios dvasios sąjūdžiui. Jaunuolės ir jaunuoliai turi būti pirmūnai gyvosios dvasios sąjūdyje, kuris turėtų dvasinę jaunatvę pastoviai realizuoti žmonių sielose. Štai uždavinys ir sykiu priemonė, verti jaunuomenės dėmesio.

Baigiamosios pastabos

Aukščiau nusakyta, kokiomis priemonėmis prigimties jaunatvė turėtų būti paversta dvasine jaunatve. Uždavinys svarbus visam gyvenimui; darbas rimtas ir nelengvas. Bet jo pradžia nėra sunki, nes ji glūdi pačios jaunosios prigimties polinkiuose. Ir reikia todėl pradėti nuo lengvesnių dalykų.

Visų pirma apsaugokime savo jaunąją nuotaiką: būkime linksmi ir džiaugsmingi. Niūri ir pesimistinė nuotaika nesiderina su jaunatvės esme. Tegul slegia mus vargai, tegul pasaulyje siaučia audros, o mes neišsižadėkime mums

įgimto linksmumo ir džiaugsmingumo, nes nuo to priklauso ir mūsų dorinis optimizmas.

Be pramogų jaunuomenės linksmumas ir džiaugsmingumas neapsieina. Bet rūpinkimės, kad mūsų pramogos būtų doros ir padorios, nes kitaip lengvai galime prarasti jaunosios širdies skaistumą.

Akademinis darbas, kuris yra mūsų tiesioginė pareiga, turi būti mums dvasinių vertybių dirva. Nebijokime jo sunkenybių. Tegul jis būna mums darbo ir valios mokykla ir sykiu dvasinių vertybių versmė.

Organizacinis gyvenimas bei veikimas tegul mums būna vertingas šaltinis bendrų pastangų ir entuziastiškų užsidegimų auklėjimosi ir lavinimosi darbe.

Žodžiu tariant, visa tai, kas pripildo visas mūsų dienas, turi būti panaudota apvaizdingomis progomis mūsų doriniam dvasiniam augimui, brendimui. O kas svarbiausia, būkime iš tikro jauni ir savo jaunatvės dovanose raskime atramą dvasinei jaunatvei, kad mūsų gyvenimas taptų pradėta ant žemės amžinybe.

BŪKIME GYVOSIOS DVASIOS ŽMONĖS!

Sekminės yra dvasios šventė. Jei gyvosios dvasios sąjūdžiui yra lemta išsiplėsti ir sustiprėti, tai Sekminės turi būti jo specialiai švenčiamos. Todėl per šitą šventę labiau negu kada nors pravartu mąstyti ir svarstyti gyvosios dvasios reikalus. Juk per Sekmines krikščionijos apaštalai buvo įdvasinti ypatingu būdu; juk su tuo įvykiu yra susijęs katalikiškosios Bažnyčios persunkimas žemėje Šv. Dvasios dovanomis; juk su juo taip pat turi būti siejamas kiekvienas gyvesnis dvasios sąjūdis, nes kiekviena gyvosios dvasios apraiška galutinėje sąskaitoje yra Šv. Dvasios dovana.

Pabaltintas, arba padabintas, grabas yra visai normalus dalykas, kaip lygiai yra normali ir garbinga duobkasio profesija. Bet paversti simboliais doriniame pasaulyje, šitie dalykai tampa negyvos dvasios reiškėjais. Pabaltintas grabas yra simbolis fariziejiškai hipokrizijai, kurioje, nežiūrint klaidinančios regimybės, dvasinis dorinis turinys yra negyvas, arba supuvęs. Duobkasys yra simbolis žmogui, kuris pakasa į žemę, t. y. laidoja dvasios dalykus, iš esmės visada gyvus ir pilnus dorinės reikšmės.

Gyvosios dvasios žmogus yra kažkas visai priešingo šitiems liūdniems simboliams. Padėjęs ranką ant arklo, jis neatsigręžia atgal; jis nepakasa į žemę geriausių žmonijos idealų; jis nepridengia veidmainiškais šarvais supuvusio turinio. Jis yra tasai, kuris nuolat dega tarsi evangeliškasis žibintas. Jame visada gyva ta dvasinė vidaus įtampa, kuri stumia jį idealo link, nes jis yra panašus į nuolatinį žiburį, įžiebtą idealo akivaizdoje. Jo šviesa gali mirkčioti, gali keistis savo įtampa ir net išgyventi pavojingų krizių,

bet, kol ji šviečia, dvasia yra gyva. Toks yra gyvosios dvasios simbolis.

Iš esmės gyvoji dvasia yra trunkanti dvasinė įtampa idealo siekime. Jos priešybė yra abejingumas idealo atžvilgiu. Tarp šitų dviejų kraštutinybių yra begalės skirtybių, kurios mažiau ar daugiau prisiartina prie vienos katros iš jųdviejų. Pagal tai, ar žmonės labiau artėja prie vienos, ar antros kraštutinybės, juos galima skirstyti į gyvos ir negyvos dvasios žmones. Žinoma, bus ir tokių aiškiai neišreikštų žmonių, kurių negalima priskirti su visu tikrumu prie vieno ar prie antro tipo. Tai tačiau nekliudo kalbėti apie dviejų pagrindinių tipų skirtingumą. Gyvos dvasios žmogus ir negyvos dvasios žmogus — štai du priešai, kurie stovi viens prieš antrą net tada, kai jie regimai jokios kovos neveda. Bet koks tarp jų skirtumas!

Nueikite į paprastą susirinkimą ir susidomėkite, kaip svarstomi nauji projektai. Tuoj galėsite atskirti gyvos dvasios žmogų nuo negyvos dvasios žmogaus. Iškilus naujam projektui pastarasis susirūpins visų pirma, ką galima šitam projektui prikišti ir kaip galima jį nuversti. Pirmasis rūpinsis visų pirma patirti, kas projekte yra gero ir kaip jį galima būtų dar labiau patobulinti. Anas vaidina duobkasio vaidmenį, šis — statytojo.

Panašiai galima patirti žmonių tipų skirtingumą ir gerų idėjų realizavime. Negyvos dvasios žmogus užsisklendžia savo abejingume ir skepticizmu pateisina savo neveiklumą. Jis daugiausia nusideda per apsileidimą. Gyvos dvasios žmogus aktyviai nusistato ir, jei neįstengia dėl kokios nors priežasties nieko ypatingo padaryti, tai bent savo pritarimu ir entuziazmu palaiko tą dvasinį klimatą, kuris yra reikalingas pasisekimui. Jis gali klysti ir nusidėti, bet dažniausiai tai nebus *peccata per omissionem* (apsileidimo nuodėmės). Žinoma, realiame gyvenime santykiai yra daug sudėtingesni ir tipai daug gausesni, kad tai, kas pasakyta, išsemtų visą tikrovę. Bet ir suprastinta schema turi visada tam tikrą reikšmę.

Gal niekur taip ryškiai neišeina aikštėn skirtumas tarp gyvos ir negyvos dvasios kaip religiniame gyvenime. Visa Evangelija yra persunkta gyvosios dvasios, kuri religijoje ir yra ne kas kita kaip evangeliškoji dvasia. Jinai

yra aktyvi ir drąsi, nuoširdi ir tiesi, jungianti dorinį idealizmą su gyvenimo realizmu, visada kilni, bekompromisiška principialiuose dalykuose ir atlaidi žmonių silpnybėms, džiaugsminga ir sykiu rimta, svetima bet kuriam snobizmui ir nepakenčianti fariziejizmo. Žodžiu tariant, tai paties Dievažmogio dvasia. Tai gyvosios dvasios idealas, kuris žmonių niekados negalės būti visiškai pasiektas, nors ir yra siekiamas ypač Bažnyčios šventųjų.

Bet kaip šita evangeliškoji dvasia yra sunkiai palaikoma katalikų masėse! Kaip greit kasdieninė religinė praktika praranda savo dvasinę įtampą! Kaip lengvai religiniai principai nustoja savo sėkmingumo! Kaip fataliai masinis katalikų gyvenimas smunka pagal gyvenimiškos inercijos dėsnius į kasdieninę pilkumą ir į žemą lygį! Kaip sunkiai katalikų veikla pakyla prie įdvasinto entuziazmo! Tokia yra tikrovė; jos negalima nematyti ir nepaisyti. Bet ją patiriant, negalima nesiklausti, kas darytina, kad šitos tikrovės tragizmas nebūtų taip fatalus.

Katalikų Bažnyčia turi pakankamai aiškų šito tragizmo supratimą ir randa pakankamai sėkmingų priemonių kovai su juo savo moralinėje ir pastoralinėje teologijoje, asketikoje, religinėje pedagogikoje ir kitose disciplinose, amžiais krovusiose turtingą bažnytinį patyrimą. Bet šalia šitos oficialios bažnytinės veiklos reikalinga yra taip pat laisva katalikiškosios visuomenės veikla, kuri visuomeninėje plotmėje padėtų Bažnyčiai siekti savo uždavinių dar sėkmingiau ir intensyviau. Tokia yra katalikiškoji akcija, kuri atsirado katalikiškosiose visuomenėse kuo tinkamiausiu laiku ir kuo geriausiu būdu atitinka laiko dvasią ir bendrą jos linkmę į aktyvizmą.

Tačiau kad katalikiškoji akcija būtų veikli kaipo organizacija, reikia jai tam tikros nuotaikos, tam tikros dvasios, sakysime, net tam tikro klimato, kuris ją galėtų gaivinti ir sudaryti jai reikiamų sąlygų išsivystyti. Reikia, kad per katalikiškąją visuomenę pereitų tam tikras gyvosios dvasios dvelkimas, kuris atgaivintų stipriausius asmenis, sutelktų juos į vieną idėjinį susidraugavimą, suburtų juos viename entuziastiškame užsidegime. Štai pagrindinis gyvosios dvasios sąjūdžio uždavinys.

Kilni idėja nedažnai įstengia pagauti plačiąsias mases,

jas išjudinti ir pastumti į atitinkamą veiklą. Reikia, kad iš pradžios ji suburtų aplink save rinktinius elementus, kurie, susigyvenę ir susitelkę, galėtų paskui eiti į mases. Panašiai gali būti ir su gyvosios dvasios idėja. Reikia, kad iš pradžios ją suprastų ir su ja susigyventų tie, kurie turi jau savyje bent tam tikrą gyvosios dvasios raugą. Susižinoję per spaudą tarp savęs ir suėję į glaudesnius santykius, jie galėtų gaivinti gyvąją dvasią savo tarpe, išvystyti plačiau gyvosios dvasios koncepciją ir surasti priemonių ir metodų gyvajai dvasiai skleisti plačiojoje visuomenėje.

Nuotaika, kuri valdo atskirus asmenis, turi pasidaryti sąjūdžio pagrindu. Sąjūdis, jei jis bus naudingas ir gyvastingas, gali kartais pasireikšti kokiu nors organizacijos pavidalu. Bet tai ateities dalykas, apie kurį dabar sunku būtų ką nors tikro pasakyti. Šiuo metu svarbu susižinoti gyvosios dvasios žmonėms, išsiaiškinti gyvosios dvasios koncepciją ir surasti priemonių jai skleisti katalikų visuomenėje.

Kun. V. K. Taškūnas yra jau metęs viešumon gyvosios dvasios šūkį: „Degančios širdys, vienykitės!" (Tiesos kelias.— 1938.— Nr. 5.— P. 360), neturėdamas net intencijos šūkio formuluoti pačiam sąjūdžiui. Bet, susidarius kontaktui vien tik per spaudą, užsidegimas didėja abipusiškai ir pagauna net tuos, kurie atsitiktinai patenka į sąjūdžio srovę.

Šių metų Sekminių šventės yra pirmos, kurios išgirs naują gyvosios dvasios šūkį. Kaip būtų džiugu, jei visa katalikų visuomenė vienu plačiu užsimojimu susitelktų viename šauksme: Ateiki, Šv. Dvasia, pripildyk mūsų širdis šventąja ugnimi ir nuteik mūsų valią į dvasinio atgimimo veiklą! *

---

* Norintiems arčiau susipažinti su gyvosios dvasios idėja ir brėkštančiu gyvosios dvasios sąjūdžiu patartina paskaityti straipsnius, pasirodžiusius „Tiesos kelio" skyriuje „Miscellanea" ir liečiančius šituos dalykus specialiu būdu: 1938 m. Nr. 2 „Gyvosios dvasios reikalu", Nr. 5 „Kristaus ugnies ir Jo nesandoros!" ir „Gyvoji Dvasia", Nr. 6 „Gyvosios dvasios veikla", „Degančios širdys, vienykitės!" ir „Gyvosios dvasios beieškant".— *St. Š.*

Į LIETUVOS KATALIKŲ VISUOMENĘ

Pernai suėjo 550 metų nuo to momento, kai Didysis Lietuvos kunigaikštis Jogaila ėmė christianizuoti (1387 m.) Lietuvą. Šiemet per Sekmines visoje Lietuvoje ir gegužės 29 dieną Kaune specialiai minima šita reikšminga Lietuvai sukaktis. Šia proga svarbu įsisąmoninti ne tik Lietuvos krikšto reikšmę, bet ir tuos uždavinius, kurie susidaro katalikų visuomenei mūsų laikais naujosiomis christianizacijos aplinkybėmis.

Jei šiuo metu atžvalgiai žiūrima į Lietuvos istoriją, tenka gailėtis, kad lietuvių tauta priėmė krikščionybę labai vėlai, būtent viduramžiams einant į galą. O kadangi viduramžiais krikščioniškoji civilizacija buvo vienintelė europinė civilizacija, tai Lietuva, pavėlavusi įsijungti į krikščionijos pasaulį, neturėjo savo religinio ir kultūrinio viduramžio. Tai, galima sakyti, buvo didžiausia religinė, kultūrinė ir tautinė lietuvių tautos nelaimė ta prasme, kad visos kitos istorinės jos nelaimės yra organiškai susijusios su šita pagrindine nelaime.

Lietuvos kaimynai slavai ištisais keturiais šimtmečiais anksčiau įsijungė į krikščionijos pasaulį: būtent, lenkai priėmė krikščionybę 966 m. iš Vakarų, rusai — 988 m. iš Rytų. Viduramžiais drauge su krikščionybe ėjo ir europiškoji kultūra, visuotinai reikšminga pagal anuos laikus. Ji nešė su savimi ne tik tautos evangelizaciją ir bažnytinę organizaciją, bet ir švietimą, meną, mokslą, literatūrą. Tauta, priėmusi krikštą, įsijungdavo ne tik į religinę universalinę bendruomenę, kuri buvo Bažnyčia, bet ir į europiškąją civilizaciją, kuri buvo tada krikščioniškoji civilizacija. Todėl tuo laiku, kai lietuvių tauta skendėjo ištisus šimtmečius pagonybėje, jos kaimynai slavai stiprėjo dvasiškai

ir kartu tautiškai krikščioniškosios Bažnyčios ir krikščioniškosios civilizacijos įtakoje.

Suprantama savaime, kokia turėjo susidaryti dvasinių ir kultūrinių jėgų nelygybė, kai lietuvių tauta ėmė savintis krikščionybę iš vieno slaviško savo kaimyno. Nelygus dvasinis ir tautinis išsivystymas negalėjo neišeiti į lietuvių tautos nenaudą. O kai prisidėjo prie to politinis, socialinis ir kultūrinis lietuvių artėjimas su lenkais, nelygybė pasidarė tiesiog katastrofiška.

Dabar dažnas istoriškai nesusipratęs ar tendencingas žmogus yra linkęs kaltinti krikščionybę lietuvių tautos nuasmeninimu ir nutautinimu. Tai iš tikrųjų nelemtas nesusipratimas. Iš esmės krikščionybė ne tik nėra nutautimo veiksnys, bet dar yra stipri atrama tautinei kultūrai todėl, kad suteikia šiai universalinio turinio ir stengiasi prabilti į kiekvieną tautą jai tinkamai. Ne krikščionybė buvo kalta, kad lietuvių tauta tautiškai suskilo savo viduje ir žymiai nustojo savo tautinės individualybės, bet jos labai vėlyvas įsijungimas į krikščionijos pasaulį, jos kultūrinis ir tautinis atsilikimas, palyginti su jos kaimynais, ir politinis susipainiojimas santykiuose su lenkais. Ir vėl, reikia pasakyti, niekas nebūtų galėjęs čia turėti lemiamos reikšmės, jei ne šitas nelemtas, tiesiog neatgailėtinas, pavėlavimas priimti krikščionybę.

Bet net nežiūrint į tas vėlesnes lietuvių tautos nelaimes, kurios priklausė nuo aplinkybių, esmiškai nesusijusių su krikščionybės priėmimu, Lietuvos krikštas, toks, kaip jis buvo įvykdytas, buvo, kaip įtikinamai įrodinėja kai kurie mūsų istorikai, geriausia išeitis iš susidariusios XIV a. pabaigoje padėties. Priėmimas krikščionybės iš Katalikų Bažnyčios, bet ne iš Rytų Bažnyčios, išgelbėjo lietuvių tautą du kartus nuo surusėjimo, kuris būtų galėjęs ateiti vieną kartą neilgai trukus po krikšto priėmimo ir antrą kartą — XIX a. antrojoje pusėje, kai prasidėjo Muravjovo politinės ir kultūrinės prievartos politika. Ir vienu, ir antru atveju tik katalikybė, susitelkusi su lietuvių tautos interesais, išgelbėjo tautą nuo mirtino pavojaus. Pirmą kartą per daug lietuvių valstybė buvo palinkusi į rusiškąją kultūrą ir valstybiškumą, antrą kartą per mažas buvo tautinis ir kultūrinis lietuvių tautos atsparumas, kad

lietuvių tauta būtų galėjusi išeiti iš kovos galutinai neparblokšta be katalikybės pagalbos, kuri kovoje prieš stačiatikybę turėjo remtis taip pat ir tautiniu momentu.

Taip pat buvo didelė laimė, kad lietuvių tauta išvengė katalikybės priėmimo iš teutonų ordinų, nes šitiems klastingiems ir veidmainiškiems krikščionybės platintojams Lietuvos christianizacija iš tikrųjų reiškė lietuvių tautos eksterminaciją. Jei lietuvių tauta būtų buvusi priversta priimti krikščionybę iš ordinų malonės, iš lietuvių tautos dabar maža daugiau tebūtų likę kaip iš prūsų tautelės.

Be abejo, nepatogus buvo lietuvių tautai krikščionybės priėmimas ir iš lenkų, bet tas nepatogumas pagal istorines aplinkybes buvo mažesnis už kitas galimybes, o svarbiausia, jis tikrai paaiškėjo vien tada, kai lietuvių ir lenkų santykiai susikomplikavo politiškai, socialiai, kultūriškai. Jei dėl šitos priežasties ir taip pat dėl to, kad lietuvių tauta buvo pavėlavusi priimti krikščionybę ir kultūriškai bei tautiškai atsilikusi, palyginti su lenkais, Katalikų Bažnyčia ir nedavė tautinei lietuvių kultūrai, ką būtų galėjusi duoti kitomis aplinkybėmis, vis dėlto katalikybė ir jos darbininkai padėjo pagrindą tautinei lietuvių kultūrai ir tuo padarė vėliau galimą lietuvių tautos atgimimą.

Reikšminga yra visų pirma tai, kad Lietuvos didieji kunigaikščiai, Jogaila ir Vytautas, kurie su savo valdiniais paprastai susižinodavo svetimomis kalbomis, bet ne lietuvių kalba, Lietuvos christianizacijos metu pratarė betarpiškai į lietuvių tautą jos gimtąja kalba. Tai buvo pirmas pasireiškimas to bendro Katalikų Bažnyčios visada praktikuojamo dėsnio, kad pastoracija, pamokslai ir kitos christianizacijos priemonės teikiami yra tautiškai individualiniu būdu.

Vėliau, XV—XVIII a., dėl tos pačios priežasties išaugo religinė literatūra lietuvių kalba, kuriai kurti ir tobulinti pasidarbavo, tarp daugelio kitų rašytojų, tokie žymūs Bažnyčios atstovai, kaip kan. M. Daukša, vysk. Giedraitis, jėzuitas K. Sirvydas. Jei šitie katalikai patriotai nebūtų sukūrę XVI—XVII a. religinės literatūros ir ištobulinę rašomosios lietuvių kalbos, kažin ar lietuvių atgimimas XIX a. būtų buvęs galimas. Tegul Bažnyčios žmonės istorinėje Lietuvoje nėra padarę to, ką jie būtų galėję padaryti pa-

lankesnėmis politinėmis, socialinėmis, kultūrinėmis ir tautinėmis sąlygomis, vis dėlto lieka faktas, kad tarp jų buvo ir tokių, kurie turi neįkainojamų nuopelnų lietuvių tautinei kultūrai ir tautiniam atgimimui.

Kalbant apie Lietuvos krikšto išdavas, negalima nepaminėti dorinio jo reikšmingumo. Jei lietuvių tauta ir ypač liaudis moraliai sveika ir kultūriškai pajėgi, tai didžiausias dėl to nuopelnas priklauso Katalikų Bažnyčiai ir jos darbininkams. Krikščioniškoji dora, ypač tokia, kaip jinai suprantama ir saugojama Katalikų Bažnyčios, yra didelis teigiamasis veiksnys tautų gyvenime. Lietuvių šeima, kuri visada buvo tvirta atrama religiniam, kultūriniam ir tautiniam gyvenimui, sėmė tvirtų principų ir nusiteikimų iš krikščioniškosios etikos ir katalikiškųjų bažnytinių tradicijų. Tuo būdu šita dorinio ir tautinio gyvenimo ląstelė nepalaužiamai atsilaikė prieš visas valstybinio ir visuomeninio gyvenimo audras.

Tiesa, gyvenimo audros nėra nurimusios, ir priešingi Katalikų Bažnyčiai gaivalai nesiliauna puolę pačių jos pagrindų, tiek kitur, tiek Lietuvoje. Ne tik Bažnyčia, bet ir visas kultūringas pasaulis yra atsidūręs didžiausių katastrofų pavojuje. Iš kraštutinių visuomenės sparnų, iš kairės ir iš dešinės yra sukilę pagoniški gaivalai ir, tartum senovės barbarai, graso išardyti drauge su Bažnyčia pačius civilizuoto gyvenimo pagrindus. Ir vėl, kaip ir viduramžiais, krikščioniškoji civilizacija yra pašaukta tapti vienintele tikrai europine civilizacija.

Katalikų Bažnyčiai vėl kyla christianizacijos, arba, tikriau sakant, rechristianizacijos uždavinys. Kadaise krikščionybė plito labiau išoriniu būdu, dabar jinai vadinamajame kultūringame pasaulyje tegali plisti visų pirma vidiniu būdu. Svarbu grąžinti Kristų į pačius gyvenimo pagrindus: į šeimą, kuri paskutiniais laikais pairo laisvosios minties įtakoje; į profesiją, kuri nustojo savo dorinio pobūdžio kapitalistinės santvarkos aplinkybėmis; į visuomenę, kuri pasidarė chaotiškų gaivalų sąspyris ir yra blaškoma nuolatinių kovų; į valstybę, kuri, tapusi idololatrijos objektu, nustojo tikrų santykių su dieviškuoju pasauliu.

Kaip prieš 550 metų, taip ir dabar christianizacijos rei-

kalas yra lygiai aktualus, nors jo linkmė ir tenkinimo būdai yra radikaliai pasikeitę. Tautos christianizacija niekados nesibaigia. Drauge su religinio gyvenimo dinamika jinai keičia savo lytis pagal istorines aplinkybes, bet niekados nepasidaro nebereikalinga. Suprasti tai ir įsijungti į religinio tobulėjimo darbą lietuvių katalikų visuomenei yra aktualus uždavinys, kuriuo faktiškai tęsiamas Lietuvos krikšto darbas.

Šitame nuolatinio atsinaujinimo ir nuolatinio bangavimo vyksme katalikams labai lengva prarasti dinaminį nusistatymą ir sustingti pasyvume ir abejingume. Tada christianizacijos ir rechristianizacijos darbas pasidaro nesėkmingas ir užleidžia vietą kitam, priešingam, dechristianizacijos darbui, kurio sėkmingumas visada yra atvirkščioje proporcijoje su pirmojo darbo sėkmingumu. Įgyti tad nepalaužiamo dinaminio nusistatymo christianizacijos darbe ir šitą darbą dirbti su visu atsidėjimu yra du pagrindiniai uždaviniai, kurie turėtų tęsti Lietuvos krikšto darbą. Susirūpinti šituo reikalu ir ryžtis įsikinkyti į christianizacijos akciją kaip tik pravartu minint Lietuvos krikštą: jei jis buvo Lietuvai visais atžvilgiais reikšmingas įvykis, tai ne mažiau svarbu jį tęsti christianizacijos darbu mūsų gyvenamomis aplinkybėmis; ir jei Lietuvai brangiai atsiėjo krikšto priėmimas, tai ne mažiau brangiai gali jai atsieiti ir katalikų apsileidimas visuomenės christianizacijos darbe. Kol nevėlu dar, katalikams reikia gyvai sukrusti. Taigi visus katalikus kviečiame į katalikiškąjį christianizacijos ir rechristianizacijos darbą.

ASMENINIS TOBULINIMASIS, KAIPO KIEKVIENOS PAŽANGOS PRADŽIA*

Katalikybės pastovus garbingumas ir katalikų pasitaikąs negarbingumas

Klausimo pastatymas. Žinomas rusų filosofas Nikolajus Berdiajevas, karštas ir įsitikinęs krikščionis, yra parašęs brošiūrą „Apie krikščionybės garbingumą ir apie krikščionių negarbingumą". Šitokis dviejų glaudžiai susijusių dalykų priešingas vertinimas gali kai kam pasirodyti paradoksalus, bet jis yra labai reikšmingas mūsų laikais. Ypač katalikams pridera susirūpinti klausimu, ar jų vertingumas atitinka tą katalikybės garbingumą, kuris juos įpareigoja nuolatiniam tobulinimuisi. Ar kartais nėra pagrindo pastatyti priešais katalikybės garbingumą ir katalikų negarbingumą? Juk iš Katalikų Bažnyčios priešų, ir ne tik iš priešų, neretai galima girdėti, kad patys katalikai yra didžiausias priekaištas katalikybei.

Vienas yra dalykas, ar toks klausimo statymas yra teisingas, ir kitas yra dalykas visai neginčytinas faktas, kad iš šalies labai dažnai Katalikų Bažnyčia ir katalikybė apskritai yra vertinama pagal dorinę katalikų vertę. Kai žmonės mato katalikų veidmainiškumą, kai patiria, kad tarp jų doktrinos ir veikimo yra aiškaus nesutarimo; kai pastebi ne tik jų nedorumą, bet ir nekultūringumą,— labai lengva, nes visai žmogiška, padaryti išvadą, kad katalikybė teverta tiek, kiek verti jos išpažintojai.

Logiškai išvada visai klaidinga, bet psichologiškai jinai yra visai realus faktas, už kurį atsakomybę neša ne tiek tie, kas klysta, kiek tie, kas yra klaidos proga, būtent — katalikai, žmonių papiktintojai. Katalikus dažnai galima

* Yra tai referatas, paskaitytas su sutrumpinimais 1938.XII.13 per K. V. C. Studijų dienas Kaune.— *St. Š.*

girdėti smerkiant netikinčius ar kitaip kaip galvojančius žmones, bet jiems retai kyla mintis, kad tai, kas smerkiama, iš dalies yra jų pačių kaltė.

Lietuvoje nekokia yra katalikų padėtis, ir daug iš jų skundžiasi katalikų priešų klastomis bei kenksmais; bet maža kas turi aiškų supratimą, kad pirmutiniai ir didžiausi tos padėties kaltininkai yra patys katalikai. Iš tikrųjų katalikų priešai yra stiprūs katalikų silpnybėmis. Įsivaizduokime Lietuvos katalikus aiškiai susipratusius, aktyviai nusistačiusius, nuosekliai veikiančius savo doktrinos ir etikos dvasioje, žodžiu tariant, esančius tikrais katalikais, ar tokiu atveju katalikų padėtis Lietuvoje galėtų būti tokia apverktina, kokia kad jinai yra dabar? Katalikų skaičius Lietuvoje yra realus laidas, kad padėtis turėtų būti visai kitokia, būtent — daug palankesnė katalikams. Tuo tarpu ką mes darome? Skaičiuojame savo priešus; už viską jiems verčiame kaltę ir nejaučiame reikalo savo pajėgomis pataisyti savo padėtyje to, ką mes galime padaryti ir kuo mes turime pradėti dvasinį savo atgimimą.

Mūsų nusistatyme yra geroka fariziejizmo dozė, kuri neleidžia mums matyti paprastos tiesos, kad tikra kiekvienos pažangos pradžia glūdi asmeniniame tobulinimesi. Be šito įsitikrinimo ir be atitinkamo nusistatymo į asmeninį tobulinimąsi mes negalime išeiti iš susidariusios padėties. Gali mūsų naudai pasikeisti mažiau ar daugiau išviršinės viešojo gyvenimo aplinkybės, bet tai dar nereikš, kad bus pasikeitusi pagrindinė katalikų visuomenės gyvenimo linkmė. Turime pažiūrėti į padėties šaknis ir nuo jų pradėti taisymo darbą.

I. Asmenybės turinys, kaipo pastovus žmogiškojo veikimo pagrindas

(Teorinis tezės pagrindimas)

Žmogaus veiksmų priklausomumas nuo jo esmės. Mano tezė, skelbianti, kad kiekvienos žmogiškosios pažangos pradžia glūdi asmeniniame tobulinimesi, turi savo pagrindą tiek kasdieniniame gyvenimo patyrime, tiek giliausiose

mokslo tiesose. Žinoma, turiu čia galvoje žmogiškąją pažangą gerąja linkme. Gamtoje vykstančioms įvairioms evoliucijoms kalbamoji tezė, žinoma, negali būti taikoma.

Jau Evangelijoje yra iškelta aikštėn tiesa, kad žmogus pažįstamas pagal savo darbus, panašiai kaip medis pažįstamas pagal savo vaisius. Tai reiškia, kad koks yra žmogus, toks yra ir jo veikimas. Juo vertingesnis žmogus, juo vertingesni jo darbai. Ne žodžiai apibūdina žmogaus esmę, bet jo veikimo, jo darbų vertingumas.

Apibendrinant šitą gyvenimišką faktą, galima pasakyti, kad asmenybės turinys yra pastovus žmogiškojo veikimo pagrindas, kuris išeina aikštėn su žmogaus darbais. Šita tiesa filosofijos abstrakčiai formuluojama žodžiais: *operari sequitus esse*, vadinasi: veiksena seka būsena, t. y. koks yra buvimo būdas, toks yra ir veikimo būdas. Kiekviena būtybė veikia sau prigimtu būdu. Vienaip veikia gyvulys, kitaip veikia žmogus; vienaip veikia laukinis, kitaip veikia kultūringas žmogus; vienaip veikia doras, kitaip veikia nedoras žmogus. Žodžiu tariant, koks yra žmogus, toks yra ir jo veikimas. Su šita tiesa yra organiškai susijusi kita artima tiesa, skelbianti, kad, norint pagerinti veikimą, reikia pagerinti patį veikėją. Taigi, koks veikėjas, toks ir veikimas; norint veikimą pagerinti, reikia veikėją patobulinti.

Dailiosios kūrybos priklausomumas nuo menininko kūrėjo įkvėpimo. Šitos paprastos, bet sykiu ir reikšmingos tiesos randa patvirtinimą įvairiose gyvenimo ir veikimo srityse. Pavyzdžiui, dailiosios kūrybos srityje menininko asmenybės vaidmuo labai yra reikšmingas kūrybai. Menininkas tam tikrų gabumų gauna iš įgimties; be įgimtų gabumų negali būti menininko. Bet visa jo kūrybinė vertė ir pažanga priklausys nuo jo asmenybės išsivystymo ir tobulėjimo. Paslaptinga įkvėpimo apraiška yra ne kas kita kaip išsiveržimas iš asmenybės gelmių to, kas sudaro joje esmiškiausią ir tobuliausią turinį.

Vykdomojo veikimo priklausomumas nuo veikėjo norėjimo. Panašiai vykdomojoje sumanymų tvarkoje veikimo pradžia glūdi norėjime, kuris kyla iš asmenybės gelmių. Giliausias asmens apsisprendimas reiškiasi visų pirma norėjimu; šiuo pastaruoju remiasi pasiryžimas, kuris yra pa-

grindas vykdymui. Ir čia vykdomoji veikimo linija eina iš asmenybės turinio, kuris visų pirma pasireiškia norėjimu, paskui — pasiryžimu, pagaliau — vykdymu. Žmogus nori to, kas geriausiai atitinka jo esmę, ryžtasi savo norą vykdyti pagal savo idealų turinį ir vykdo savo pasiryžimą pagal savo valios tvirtumą.

Pažinimo priklausomumas nuo pažintojo išsilavinimo. Panaši analogija randama ir pažinimo tvarkoje. Intelektualinis asmenybės turinys turi savo pagrindą jos išsilavinime. Pagal išsilavinimą asmuo sugeba pažinti aukštesnes ar žemesnes tiesas. Jis taip pat sprendžia apie tai, kiek žmogus įstengia daryti praktinių pritaikymų iš savo pažinimo. Kitaip tariant, intelektualinis išsilavinimas yra sudedamoji asmenybės žymė, kuri sprendžia apie jos pažinimo galimybes. Juo didesnis yra žmogaus išsilavinimas, juo daugiau ir juo aukštesnių tiesų, tiek teorinių, tiek praktinių, jis sugeba pažinti.

Taigi dailiosios kūrybos, vykdomojo veikimo ir pažinimo vertingumas ir galimybės priklauso galutinėje sąskaitoje nuo asmenybės turinio, nuo jos patyrimo, norėjimo, išsilavinimo, nekalbant jau apie tai, kad įgimti gabumai yra tasai prigimtas pagrindas, ant kurio vyksta asmenybės išsivystymas.

Kultūrinio veikimo priklausomumas nuo žmogaus kultūrinio nusiteikimo. Buvo trumpai panagrinėtos trys kultūros sritys: pažinimas, praktinis veikimas ir dailioji kūryba, arba teorinis, praktinis ir estetinis kultūrinio gyvenimo ruožas. Visur pasirodė, kad asmenybės turinys yra pastovus žmogiškojo veikimo pagrindas ir jo sėkmingumo sąlyga. Apibendrinant šitą tiesą kultūriniam gyvenimui, reikia konstatuoti, kad kultūrinio gyvenimo pagrindas glūdi kultūriniame asmens nusiteikime. Šitas kultūrinis nusiteikimas yra ne kas kita kaip žmogaus kultūriniai pamėgimai, palinkimai, sugebėjimai, žodžiu tariant, visa tai, kas yra jam būdinga kultūriniu atžvilgiu. Ir štai kokie yra asmens kultūriniai nusiteikimai, tokie bus ir jo kultūriniai veiksmai. Kitaip tariant, kultūrinis veikimas yra kultūrinio nusiteikimo pasireiškimas. Bet *čia dar nesibaigia kultūrinio reiškimosi linija*: pagal tai, koks yra kultūrinis veikimas, tokios bus ir kultūrinės išdavos. Taigi iš kultūrinio asmenybės

nusiteikimo kyla kultūrinis veikimas, iš šio pastarojo — kultūrinis rezultatas, arba išdava.

Mažai kultūringas žmogus turi silpnų kultūrinių nusiteikimų; jo kultūrinis veikimas yra netobulas, o šito veikimo išdavos — primityvios. Atvirkščiai, aukštos kultūros žmogus turi subtilių kultūrinių nusiteikimų; atitinkamai jo veikimas reiškiasi daug tobuliau, o šito veikimo išdavos yra tikrai reikšmingos ir vertingos.

Tai, kas čia pasakyta apie kultūrinę gyvenimo sritį, lygiai galioja tiek prigimtiniam, tiek religiniam gyvenimui, su tuo nebent skirtumu, kad teigiama čia tiesa ne tiek ryškiai išeina aikštėn prigimtiniame, kiek religiniame gyvenime. Dvasiniame gyvenime religiniai ir doriniai nusiteikimai yra labai glaudžiai tarp savęs susiję ir čia asmenybės turinys labiau negu kur kitur sprendžia apie religinio veikimo ir jo išdavų vertę.

Panašūs iš paviršiaus religiniai aktai gali būti daromi lygiagrečiai dviejų asmenų, iš kurių vienas gyvena giliu religiniu vidaus gyvenimu, o antras tesitenkina šabloniškai pergyvenamų veiksmų formomis. Atsiejant tuos aktus nuo susijusios su jais dieviškosios malonės, jų grynai žmogiškoji veikmė bus labai įvairi. Ten, kur religinis aktas nėra pagrįstas gilesniu pergyvenimu ir apskritai vertingesniu asmenybės turiniu, negalima kalbėti apie pedagoginę ir tuo pačiu apaštališką jo reikšmę. Čia pagrindinės reikšmės turės ta pedagoginė tiesa, kad auklėtojas veikia savo auklėtinį ne tiek tuo, ką jis skelbia savo lūpomis, kiek tuo, kas jis yra iš savo esmės. Šita pedagoginė tiesa dar kartą patvirtina teigimą, kad asmenybės turinys yra pastovus žmogiškojo veikimo pagrindas, kuris sprendžia apie to veikimo vertingumą ir sėkmingumą.

II. Žmogiškojo veikimo tobulėjimas sulig asmeniniu tobulinimusi

(Praktinis tezės pagrindimas)

Organizacijų pažanga ryšium su jų narių aktyvumo didėjimu. Iš to, kas buvo iki šiolei pasakyta, galėjo paaiškė-

ti, kad, norint veikimą pagerinti, reikia patį veikėją patobulinti. Tai reiškia, kad bet kurioje žmogiškojo veikimo srityje pažanga priklauso nuo veikiančio asmens tobulėjimo. Ugdymu galima žmogų tobulinti, bet tik tiek, kiek jis pats tam padeda savo ugdymusi. Todėl paprastai veikiančio asmens tobulėjimas yra ne kas kita kaip jo paties tobulinimasis. Tobulinti žmogų gali tam tikra prasme ir tam tikru laipsniu taip pat gyvenimo aplinkybės ir kiti žmonės, bet tai bus tikras žmogaus tobulėjimas tik tada, kai čia turės taip pat vietos jo paties norimas tobulinimasis.

Mūsų visuomenės gyvenimas teikia mums pakankamai pavyzdžių, rodančių, kad bet kurios srities pažanga priklauso nuo veikiančių joje asmenų tobulėjimo. Sakysime, yra mūsų visuomenėje visokių organizacijų. Turime jų pakankamai ir mes, katalikai. Vienos organizacijos gyvuoja ir veikia geriau, kitos — menkiau. Bet apskritai jų veikimas yra nepakankamai sėkmingas. Didžiausia mūsų organizacijų narių dauguma pasilieka pasyvi; labai nepaslankiai atlieka savo pareigas; mažai yra įsisąmoninę savo organizacijų tikslus ir uždavinius; žodžiu tariant, neparodo organizacijų gyvenime nei pakankamo veiklumo, nei pakankamo uolumo. Gera, jei organizacijoje atsiranda vienas kitas uolesnis ir atsidėjęs jos reikalams narys. Tokie nariai neduoda organizacijai visai sunykti; bet tokių atskirų narių toli gražu nepakanka, kad organizacija gerai gyvuotų ir sėkmingai veiktų.

Šitie veiklieji ir atsidėję organizacijos reikalams nariai gali sudaryti jai gerą statutą; tiksliai suformuluoti jos ideologiją; gali kartkartėmis išjudinti kuriam iškilmingam momentui ir narių daugumą, bet organizacija negalės stovėti aukštumoje tol, kol narių visetas skendės principiniame abejingume ir kasdieniniame nerangume. Kad organizacija tikrai gyvuotų, reikia, kad jos nariai būtų gyvi nariai, o ne slegiąs jos gyvenimą balastas. Be asmeninio narių išsitobulinimo negali būti ir tobulesnės organizacijos, nes organizacija yra gyva savo narių asmenyse ir tobulėja ryšium su jų tobulinimusi.

Ši bendra tiesa tampa vis reikšmingesnė sulig tuo, kaip organizacijos įgauna vis rimtesnį pobūdį ir aukštesnių uždavinių. To, ko pakanka žemesnio tipo organizacijos

nariams, nepakanka aukštesnio tipo organizacijos nariams. Ko pakanka eilinei katalikų organizacijai, nepakanka katalikiškosios akcijos organizacijai, kuri realizuoja aukštesnį religinės akcijos tipą.

Katalikiškosios akcijos tobulėjimas ryšium su katalikų susipratimo ir nusistatymo brendimu. Katalikiškoji akcija, kaip yra šv. Tėvo Pijaus XI autoritetingai paaiškinta, yra pasauliškių katalikų dalyvavimas bažnytinės hierarchijos apaštalavimo darbe. Ji yra viena labai reikšminga rūšis plačiai suprantamos religinės akcijos, kuri apima ir religinį vidaus darbą, nukreiptą į asmeninį tobulinimąsi, ir darbą religinės bendruomenės viduje, ir darbą už šitos bendruomenės ribų. Išviršinė religinė akcija tegali būti sėkminga vien tada, jei sykiu yra dirbamas vidaus darbas, nukreiptas į asmeninį tobulinimąsi. Štai kodėl šv. Tėvas skiria taip pat katalikiškojoje akcijoje du momentu: susiformavimo darbą ir apaštalavimo akciją.

Katalikiškoji akcija ir tuo pačiu apaštalavimo darbas yra kiekvieno kataliko pareiga, ir todėl labai aktualus yra klausimas, kokiomis sąlygomis šita pareiga gali būti sėkmingiausiai atliekama. Visa tai, kas yra reikalinga iš narių organizacijoms apskritai, yra reikalinga ir katalikiškosios akcijos nariams. Bet, be to, katalikiškajai akcijai yra reikalinga dar tai, kas yra būtina apaštalavimo darbui. Šito reikalavimo akivaizdoje išeina aikštėn didelis katalikų daugumos nepasiruošimas savo apaštališkajam pašaukimui.

Apaštalavimo pažanga ryšium su pačių apaštalautojų doriniu tobulėjimu. Apskritai pas katalikus yra labai silpnas supratimas tiesos, kad norint žmones apaštališkai veikti, reikia iš pradžios turėti apaštališkų ypatybių, kitaip tariant, reikia iš pradžios *tinkamai būti,* kad galima būtų *atitinkamai veikti.* Nuo katalikų dorinio stovio žymia dalimi priklauso, kiek gali būti laimėta sielų Katalikų Bažnyčiai. Katalikų dorinis nevalyvumas yra viena iš didžiausių kliūčių geros valios žmonėms prisijungti prie Bažnyčios. Katalikų ydos ne tik ginkluoja Bažnyčios priešus, bet atstumia nuo Bažnyčios ir tuos žmones, kurie nuoširdžiai ieško religijos. Istorinės katalikų klaidos ir ydos per ištisus šimtmečius gamino Bažnyčiai priešų, kuriems da-

bar Bažnyčios idėja yra susijusi su katalikų ydų ir nusižengimų grandine. Buvusių kadaise katalikiškųjų tautų *minios dega dabar neapykanta Katalikų Bažnyčiai visų* pirma todėl, kad jos gyvena dar gyvu katalikų apsileidimo, nevalyvumo, ydingumo atminimu.

Šituo atžvilgiu didžiausias kaltinimas katalikams yra tas, kad jie nebuvo ir dažnai nėra tuo, ką skelbia jų lūpos. „Christianizmas yra meilės religija,— sako M. Berdiajevas,— bet apie jį žmonės sprendžia pagal krikščionių pagiežą ir neapykantą. Christianizmas yra laisvės religija, bet apie jį žmonės sprendžia pagal prievartos aktus, kurių krikščionys yra pridarę istorijoje. Krikščionys kompromituoja savo tikėjimą ir yra spąstai silpniesiems... Blogi krikščionys pridengia christianizmą... Krikščionys yra papiktinimas žmonėms, norintiems grįžti prie krikščioniško tikėjimo. Sprendžiama apie christianizmą pagal krikščionis" *(De la Dignité du Christianisme et de l'Indignité des Chrétiens.*— P. 10—11). Tai, kas čia Berdiajevo sakoma apie krikščionis apskritai, su tuo pačiu tikrumo laipsniu galima pasakyti apie blogus katalikus. Ne veltui todėl sakoma, kad Katalikų Bažnyčia turi ne tik išorės, bet ir vidaus priešų. Sakoma net ne be pagrindo, kad skaudžiausieji smūgiai Bažnyčiai yra tie, kurie teikiami jai ne iš šalies, bet iš jos pačios vaikų (žr. La Vie Intellectuelle.— T. LI. — Nr. 3.— P. 357).

Bažnyčiose vidaus priešai ypatingai apsunkina ir kompromituoja apaštališkąjį jos darbą. Štai kodėl Pfliegleris, pastoralinės teologijos profesorius Vienos universitete, laiko nevykusia taktika kovoti išviršine akcija su pagonizmu pas kitus, užmerkiant akis prieš pagonizmą, kuris viešpatauja mūsų tarpe. Ir šiaip jau, sako jisai, „per mūsų nuosavo gyvenimo nedorumą tegali tapti tikru pavojumi išviršinio nedorumo puolimas" (Le Vrai Chrétien et face du monde réel.— P. 21).

Pfliegleris labai primygtinai pabrėžia, kad apaštalavimo darbe labiau negu kur kitur *agere sequitur esse*, t. y., kad akcija yra atitinkama būties išdava, ir kad todėl jokia akcija negali atstoti pačios būties. Todėl skelbiama tiesa neveikia dar pati per save; reikia, kad jos nešėjas, jos skelbėjas, būtų ja persisunkęs, nes „tiesos ir dvasinės rea-

lybės tik tokiu laipsniu įstengia veikti žmones, kokiu jos yra gyvųjų žmonių atstovaujamos" (ten pat, p. 94). Tokių gyvos dvasios žmonių stoka mūsų tarpe padaro tai, kad apaštališkoji katalikiškosios akcijos reikšmė yra labai menka. Tai, matyti, davė progą Pfliegleriui konstatuoti šį dalyką: „Kas rimtai yra susirūpinęs religiniu apaštalavimu tarp tų, kurie gyvena šalia Bažnyčios, greit bus pastebėjęs, kad pirma kliūtis jų atsivertimui gana dažnai ateina iš mūsų pačių, iš krikščionių" (ten pat, p. 22).

Taigi apaštalavimo darbe asmeninio tobulinimosi reikalas yra ryškesnis negu kitoje kurioje akcijoje. Jei čia, iš vienos pusės, nuo asmeninio tobulumo priklauso katalikiškosios akcijos sėkmingumas, tai asmeninis netobulumas duoda čia itin liūdnų išdavų, nes netesėtas pažadas niekados nedovanojamas, o apgauta meilė virsta neapykanta (plg. La Vie Intellectuelle.— T. LI.— Nr. 3.— P. 335—336).

Kovos priemonių švarėjimas ryšium su asmeninio garbingumo didėjimu. Ryšium su klausimu apie asmeninio tobulinimosi reikalą bus ne pro šalį pažymėti, kad kovos priemonės tobulėja tik sulig asmeninio garbingumo didėjimu. Mums, katalikams, itin yra svarbu kovos priemonių klausimą tinkamai suprasti, nes jis yra labai glaudžiai susijęs su apaštalavimo pašaukimu. Prancūzų žinomas filosofas ir publicistas J. Maritainas yra iškėlęs priemonių purifikacijos, apvalymo, klausimą, įrodinėdamas, kad aukštųjų krikščioniškųjų tikslų negalima pasiekti be grynų priemonių. Šita paprasta tiesa retai yra pagerbiama idėjinėse kovose ir būtent todėl, kad jos pritaikymas reikalauja savęs kontroliavimo ir asmeninio tobulinimosi. Tuo tarpu kam kam, bet krikščioniškosios etikos išpažintojams šitą tiesą pridera praktiškai respektuoti.

Krikščioniškoji religija ragina žmogų statyti sau griežtų reikalavimų, o kitiems būti atlaidžiam. Tuo tarpu kaip dažnai praktikoje pasirodo visai priešingas nusistatymas! Kitiems mes esame griežti, sau — atlaidūs. Pagrindinė priežastis čia ta, kad mes nestovime savo religijos aukštumoje. Pfliegleris visai teisingai konstatuoja, kad krikščionių pasaulinės akcijos silpnumas glūdi tame kontraste, kurio yra tarp mūsų principų ir jų vykdymo (o. c., p. 20). Pavyzdžiui, mes su įsitikinimu skelbiame Evangelijos pa-

laiminimą tiems, kurie persekiojami dėl teisybės, bet mes širstame ir piktžodžiaujame savo persekiotojams (plg. ten pat, p. 32—33). Arba kaip mes esame subjektyvūs savo priešų kritikoje, kaip dažnai perdedame, vertindami jų žygius ir interpretuodami jų intencijas! Tinkamą tokių krikščionių įvertinimą duoda tas pats Pfliegleris: „Krikščionis,— sako jisai,— kuris įsivaizduoja, kad jis galėtų turėti kitokią pareigą kaip tarnauti tiesai ir teisybei; kuris įsivaizduoja, kad jis galėtų ginti savo tikėjimą priemonėmis, sąmoningai prieštingomis tiesumui,— toks krikščionis teturi iškreiptą tikėjimą. Jis pamiršta, kad Dievo ir žmonių akivaizdoje nėra geresnio būdo išpažinti tiesai, kaip visiškas tiesakalbiškumas" (ten pat, p. 56).

Negalima nepripažinti, kad kovos nuotaikoje dažnai yra labai sunku išsilaikyti garbingų priemonių aukštumoje, bet tas faktas kaip tik geriausiai įrodo, kad priemonių švarinimo reikalui yra būtinas asmeninis tobulinimasis. O tai ir svarbu šiuo atveju pabrėžti. Žodžiu tariant, kur tik pažvelgsime į žmogiškojo veikimo ypatybes, visur patiriame, kad jo tobulumas priklauso nuo veikiančio asmens tobulinimosi. Bus dar pravartu mesti akį į visuomeninio valstybinio gyvenimo bei veikimo sritį ir paklausti savęs, ar ir čia galioja tas pats akcijos tobulėjimo priklausomumas nuo asmeninio tobulinimosi.

Visuomenės gyvenimo pažanga ryšium su jos narių visuomeniniu auklėjimusi. Žinomas yra visuomenės santvarkos priklausomumas nuo jos narių visuomeninio subrendimo. Jei žmonių kultūrinis stovis yra žemas, jei visuomeniniai jų nusiteikimai yra silpni, jei visuomeninis jų susipratimas yra menkas, jei individualistiniai ir egoistiniai jų polinkiai nėra švelninami bendros gerovės sumetimų, jei jie nesugeba realiai suderinti tvarkos ir laisvės reikalavimų, jei laisvės reikalas jų yra suprantamas kaipo reikalavimas atsipalaiduoti nuo bet kurių visuomeninių pareigų bei sąvaržų,— tokiu atveju visuomenėje negali susidaryti aukštesnė santvarka, o jei ji atsitiktinai susidaro, tai yra blogesnių individų piktnaudžiaujama su skriauda kilnesniesiems individams. Todėl ir valstybinei santvarkai pasilieka teisingas, kaipo bendroji taisyklė, posakis „kokia tauta, tokia ir valdžia", nors laikinai ir atsitiktinai gali

būti atsilenkimų nuo šitos taisyklės. Svarbiausia čia yra tai, kad visuomeninė santvarka yra funkcinėje priklausomybėje nuo visuomenės narių dorinio, visuomeninio, kultūrinio stovio ir kad, norint patobulinti ją, reikia sykiu tobulinti pačius visuomenės narius.

Valstybinio režimo tobulėjimas ryšium su valdytojų taurėjimu. Valstybinės gi santvarkos tobulumas priklauso ne tik nuo piliečių visuomeninio valstybinio susipratimo bei subrendimo, bet ir nuo valdžios vykdytojų dorinio, visuomeninio, valstybinio ir kultūrinio vertingumo. Valdančioji grupė valstybėje savo ypatybėmis gali būti žemesnė už visą visuomenę, gali būti kartais net aukštesnė už jąją, bet apskritai kokia visuomenė, tokia ir valdančioji jos grupė. Tiesa, valdymo funkcijos sudaro valdytojams nemaža dorinių pavojų ir pagundų, prieš kurias palyginti nedažnai jie sugeba atsilaikyti.

Valdyme labai lengva nuslysti nuo bendrosios gerovės kelio ir pasiduoti savo ir savo artimiausios grupės interesų linkmei. Valdytojai, kaipo žmonės, nėra laisvi nuo individualistinio egoizmo polinkių ir todėl, jei nekontroliuoja savęs ir nekovoja su savo egoistiniais polinkiais, neišvengiamai patenka į konfliktą su visuomenės ir valstybės reikalais. Tai parodo, kaip yra gyvas asmeninio tobulinimosi reikalas valdančiajai visuomenės grupei, ir kiek nuo to priklauso tinkamas valdžios funkcijos vykdymas visuomenėje ir valstybėje. Žodžiu tariant, visuomenės ir valstybinės santvarkos tobulumas priklauso ne tik nuo visuomenės narių ir piliečių, bet ir nuo valdytojų arba valdančiosios grupės asmeninio tobulinimosi. Ir šita sritis nesudaro išimties iš bendros taisyklės, kad asmeninis tobulinimasis yra kiekvienos žmogiškosios pažangos pradžia.

III. Prideramas nusistatymas į asmeninio tobulinimosi reikalą

Fariziejizmas, kaipo atsipalaidavimas nuo asmeninio tobulinimosi reikalo. Negali būti abejonės, kad asmeninis tobulinimasis visur ir visiems yra privalomas. Tobulintis reikalauja pažangos įstatymas, ir niekas negali jaustis laisvas nuo šitos pareigos. Tiesa, ne visi žmonės turi vieno-

dą šitos pareigos pajautimą bei supratimą. Yra žmonių, kurie faktiškai nejaučia reikalo tobulintis, nes jų sąžinė nėra pakankamai gyva. Bet yra taip pat žmonių, kurie nepripažįsta sau reikalo tobulintis, nes jie jau džiaugiasi savo tobulumu. Tai fariziejai.

Visiems yra žinomas šv. Luko evangelijos pasakojimas apie du žmones, atėjusius į bažnyčią melstis. Vienas buvo fariziejus, antras — muitininkas; vienas dėkojo Dievui už tai, kad jis nėra toks kaip kiti žmonės, pilni ydų ir nusidėjimų; antras nusižeminęs mušėsi į krūtinę ir maldavo iš Dievo pasigailėjimo. Vienas nuėjo į namus nuteisintas, o antras ne; tik dabar eilė buvo jau pasikeitusi: kas save aukštino, buvo nuteistas pažeminimui; kas save žemino, buvo nuteistas paaukštinimui.

Šitame evangeliškajame pasakojime yra reikšminga tai, kad fariziejus drauge su savo gerais darbais priskyrė Dievo malonei ir savo išdidumą bei puikybę, tuo tarpu atgailaująs nusidėjėlis pats sau skyrė visą atsakomybę už savo pasielgimus. Pirmasis psichologiškai ir moraliai atsipalaidavo nuo asmeninio tobulinimosi reikalo; antrasis realiai atsistojo į tokio tobulinimosi kelią. Fariziejus pasidarė išdidaus užkietėjusio nusidėjėlio simbolis, o atgailaujantis nusidėjėlis — pageidaujamu Bažnyčios nariu. Pirmasis yra Bažnyčioje tikras vidaus priešas; antrasis yra tas, kurį Bažnyčia yra pašaukta džiaugsmingai priimti kaipo savo sūnų palaidūną. Pirmasis Bažnyčią kompromituoja, antrasis iškelia aikštėn tikrąjį jos pašaukimą mūsų nuodėmingame pasaulyje.

Evangelijoje galima pastebėti, kad tasai Kristus, kuris tiek yra žmonėms kantrus ir atlaidus, prieš puikybę sukyla su visu griežtumu. „Puikybė,— sako Leclercqas,— tai fariziejai, susižavėję savimi; tai tie, kurie patys skelbiasi grynais, kurie dedasi Dievo bičiuliais" (La Vie Intellectuelle.— T. LVIII.— Nr. 2.— P. 156).

Savo nusistatymu fariziejai paneigia Bažnyčios reikalingumą, o savo veiksmais atstumia nuo jos silpnesnius žmones; tuo tarpu atgailaujantis nusidėjėlis, sustojęs bažnyčioje kukliai ir atokiai, liudija apie tikrąjį Bažnyčios vaidmenį. Kovojanti žemėje Bažnyčia nėra tobulų žmonių bendruomenė. Ji yra, kaip sakoma, ne užsisklendusi,

bet atvira draugija, kur gali įeiti kiekvienas žmogus, tiek doras, tiek nuodėmingas, nes juos visus Bažnyčia pašaukta vesti tobulinimosi keliu į dangaus karalystę.

„Bažnyčios tikslas žemėje,— sako tas pats Leclercqas,— yra sudoroti ko didžiausią sielų skaičių dangui. Būdama draugija ant žemės mūsų tarpe, regimoji Bažnyčia su savo hierarchija, su savo kultu, su savo disciplina tėra vien būtina priemonė, reikalinga Evangelijai skleisti tarp žmonių ir išrinktiesiems doroti į Dievo būstus, bet vien tik priemonė.— Tikslas — tai patys išrinktieji; ir laimėjimas matuojamas jųjų skaičiumi ir šventumu.— Tuo laipsniu, kiek Bažnyčia yra gryna, ji laimi geros valios sielas; ji paveikia visus tuos, kurie yra linkę būti paveikiami. O mes dirbame Bažnyčios grynumui, patys visų pirma apsivalydami.— ...Bažnyčia laimi sielas dangui; nuo mūsų priklauso, ar ji laimės jų daugiau, ar mažiau" (ten pat, p. 165—166).

Šie žodžiai duoda mums, katalikams, suprasti, kiek yra didelė, tiesiog baisi, mūsų atsakomybė žmonių pasaulyje. Kiekvieną dieną savo darbais ir pasielgimais vienų galime nepatraukti prie Bažnyčios, kitus galime atstumti nuo jos, ir tas faktas, kad mums netenka Lietuvoje pastebėti dažnesnių ir žymesnių atsivertimų, yra geriausias įrodymas, kad mes nestovime savo religijos aukštumoje. Ir čia daugiausia kaltas plačiai suprantamas fariziejizmas: juk kiekvieną kartą, kai mes parodome abejingumą asmeniniam tobulinimuisi; kiekvieną kartą, kai mūsų darbai prieštarauja mūsų principams; kiekvieną kartą, kai mūsų priemonės nesutaria su kilniausiais mūsų religijos idealais,— mes turime plačiai suprantamo fariziejizmo apraišką, nes kiekvieną kartą yra prieštaravimo tarp to, ką skelbia mūsų lūpos, ir to, kas mes iš tikrųjų esame.

Fariziejizmas yra aiškiai klaidingas nusistatymas į asmeninio tobulinimosi reikalą. Šalia jo yra du netobuli savo nepilnumu nusistatymai šituo klausimu. Bet čia jau klausimas komplikuojasi santykiavimu tarp vidinio asmens tobulinimosi ir išviršinių šito tobulinimosi sąlygų. Savaime suprantama, asmeninis tobulinimasis yra visų pirma vidaus darbas, kuris labiausiai priklauso nuo paties asmens. Bet iš kitos pusės, asmens išsivysty-

mas, gyvenimas, veikimas ir pagaliau tobulinimasis priklauso taip pat nuo aplinkos, nuo visuomeninio ir kultūrinio gyvenimo stovio, nuo oficialinio religijos traktavimo, nuo Bažnyčios padėties visuomenėje ir valstybėje. Ypač didelės reikšmės turi viešosios sąlygos, sudaromos Bažnyčiai jos pašaukimui realizuoti. Juk ji kaip tik pašaukta žmones vesti tobulinimosi keliu.— Ir štai vieni žmonės yra labiau linkę vertinti išviršines asmeninio tobulinimosi sąlygas už patį šitą tobulinimąsi; o kiti, atvirkščiai, yra linkę vertinti visų pirma asmeninį tobulinimąsi, nesirūpindami pakankamai išviršinėmis šito tobulinimosi sąlygomis. Pirmuosius galima būtų pavadinti eksterioristais, antruosius — interioristais. Atitinkami vienašališki nusistatymai galėtų būti pavadinti eksteriorizmu ir interiorizmu.

Eksteriorizmas, kaip didesnis vertinimas viešųjų asmeninio tobulinimosi sąlygų negu paties šito tobulinimosi. Žmonės, linkę visų pirma vertinti išviršines asmeninio tobulinimosi sąlygas, t. y. eksterioristai, daugiau pasitiki šitomis sąlygomis negu pačiu asmeninio tobulinimosi darbu. Jie paprastai yra visuomeninio pobūdžio žmonės ir nusiteikę kovoti dėl teisingesnės visuomenės ir valstybės santvarkos. Bet kadangi asmeninio tobulinimosi momentas yra pas juos antroje eilėje, tai savo kovose jie dažnai parodo priemonių atžvilgiu nepakankamą skrupulingumą. Jiems tarsi būtų prigimtas toks pasakymas: duokite mums iš pradžios tinkamas asmeninio tobulinimosi sąlygas, o paskui mes pačiu šituo tobulinimusi susirūpinsime. Todėl, jei asmeninio tobulinimosi darbas yra nepakankamai uoliai dirbamas, jie tai pateisina tinkamų sąlygų nebuvimu. Tuo tarpu jie nepakankamai atsižvelgia į tai, kad tobulinimosi darbas mažesniu ar didesniu laipsniu yra galimas visokiomis gyvenimo ir veikimo aplinkybėmis. Žodžiu tariant, eksterioristai gali daug padaryti išviršinių tobulinimosi sąlygų laimėjimui, bet jie aiškiai per maža padaro pačiam tobulinimuisi.

Interiorizmas, kaipo vienašališkas asmeninio tobulinimosi vertinimas be susirūpinimo viešosiomis jo realizavimo sąlygomis. Priešingą poziciją užima žmonės, linkę didžiai vertinti patį asmeninį tobulinimąsi, pakankamai ne-

sirūpindami išviršinėmis šito tobulinimosi sąlygomis. Tai yra interioristai. Jie paprastai nėra visuomenės veikėjai ir kovotojai dėl geresnės ir teisingesnės visuomeninės ir valstybinės santvarkos. Šituo klausimu dažniausiai jie laikosi jei ne oportunistiškai, tai bent abejingai. Jie yra linkę į atsijusį nuo visuomeninio gyvenimo tobulumo idealą ir silpnai reiškiasi katalikiškojoje akcijoje. Jie nemaža padaro asmeninio pietizmo dalykuose, bet nepadaro iš jo nuoseklių išvadų visuomeniniam gyvenimui.

Dvi nusakytosios kategorijos žmonių, skirtingos savo nusistatymu į asmeninį tobulinimąsi, gana aiškiai skiriasi savo tipais ir dažnai net kovoja tarp savęs. Ir vieno, ir kito tipo žmonių yra ir pas mus Lietuvoje katalikų tarpe. Jų akcijos linkmės nesutampa, nors dažnai papildo viena kitą. Kai šitų tipų vienašališkumas yra per daug ryškus, eksterioristas prisiartina prie fariziejaus, interioristas — prie paprasto bigoto, mūsiškai tariant, prie davatkos.

Prideramas sintetinis nusistatymas į asmeninį tobulinimąsi. Visai normalus ir todėl prideramas nusistatymas į asmeninį tobulinimąsi yra tas, kuris yra griežtai priešingas fariziejizmui ir sykiu derina savyje tai, kas yra teigiamo eksteriorizme ir interiorizme,— kuris, kitaip tariant, yra sintetinio pobūdžio. Žmogus, prideramai nusistatęs į asmeninį tobulinimąsi, visų pirma turėtų pripažinti visuotinį asmeninio tobulinimosi reikalingumą ir laikyti jį privalomu ir sau, ir visiems kitiems žmonėms be padėties ir tobulumo laipsnių skirtumo. Bet jis neturėtų būti abejingas ir išviršinėms sąlygoms, nuo kurių priklauso asmeninio tobulinimosi sėkmingumas. Maža to; jis turėtų būti pasiryžęs dėl šių sąlygų kovoti, kiek tai yra naudinga ir būtina. Toks žmogus, griežtai atsiseparavęs nuo fariziejizmo, turėtų sutaikyti eksterioristą su interioristu, parodęs, kad nėra reikalo nei kovoti dėl išviršinių asmeninio tobulinimosi sąlygų, dėl jų pačių, nei užsisklęsti asmeniniame tobulinimesi ir tuo pačiu aprėžti viešas šito tobulinimosi galimybes.

Katalikų valorizacija asmeniniu tobulinimusi

Asmeninio tobulinimosi klausimo svarstymas turėjo parodyti, kad šitas tobulinimasis yra gyvas reikalas visur

ten, kur yra reikalinga žmogiškoji pažanga. Savo šitą pranešimą norėčiau dabar baigti viena išvada, turinčia ypatingos reikšmės katalikams.

Prancūzų žurnale „La Vie Intellectuelle" Christianus yra pasakęs, kad krikščionių pasaulio nuodėmės turėtų iš lėto užmušti Bažnyčią, bet Dvasia nuolatai patveria, ir be paliovos šitos nuodėmės yra atperkamos nežinomomis kančiomis ir tylia meile, ir kad kūrybinė Dievo galybė, kuri gaivina Bažnyčią, kiekvieną kartą padeda jai išsigelbėti reikiamu būdu (žr. T. LI, Nr. 3, p. 324). Ir iš tikro, jokia tiktai žmogiška institucija nebūtų galėjusi išsilaikyti Bažnyčios vietoje per du tūkstančius metų ir išeiti iš nesuskaitomų bandymų iš esmės nepaliesta.

Tiesa, savo išviršiniu pasireiškimu, arba savo išviršine išvaizda, žmogiškoji Bažnyčios pusė yra žymiai pasikeitusi. Pavyzdžiui, Leclercqas pastebi, kad „niekados katalikų tikėjimas nebuvo praplitęs tarp tiekos tautų, kaip kad mūsų laikais, bet užtat perdėm katalikiškos tautos yra kaip ir išnykusios" (La Vie Intellectuelle.— T. LVIII.— Nr. 2.— P. 169—170). Ypač yra pasikeitęs moralinis Bažnyčios veidas. H. Guilleminas, kuris duoda tiesiog šiurpų katalikų istorinių nusidėjimų vaizdą, konstatuoja, kad nuo dešimties ir daugiau šimtmečių Bažnyčia niekados nebuvo taip gryna savo nariais, savo darbais, savo tikėjimu, kaip kad mūsų laikais. „Centralizuota, drausminga, nepriklausoma, be kita ko, neturtinga ir visiškai atsidėjusi savo antgamtinei misijai, Bažnyčia,— sako jis,— šiuo metu teikia pasauliui pavyzdingą garbingumo ir taurios pajėgos vaizdą" (La Vie Intellectuelle.— T. LI.— Nr. 3.— P. 356).

Tą pat konstatuoja ir Maritainas, teigdamas, kad jau nuo pusės šimtmečio eina religijos srityje apsivalymo ir stiprėjimo vyksmas, ir kad mūsų laikais religinė dvasia išsivaduoja iš svetimos priklausomybės ir tampa grynesnė (*D. Auvergne.* Regards Catholiques sur le monde.— P. 40). Šita pozityvi pažanga katalikų gyvenime, be abejo, padarė tai, kad moralinis Bažnyčios autoritetas kultūringame pasaulyje yra žymiai paaugęs, ypač po to, kai Bažnyčia aiškiai pasireiškė teisingumo, laisvės ir žmogiškosios asmenybės gynėja kovoje su moderniąja civilizuota barbarija.

Bet, deja, katalikams dar toli nuo to, ko iš jų reikalauja

jų krikščioniškasis idealas. Jie savo mase nėra dar tikri katalikai, kurie sugebėtų gyventi, Maritaino žodžiu tariant, pilnutine krikščionybe. Jie dar nesupranta, kad katalikams reikia tik tapti tikrais katalikais, kad pasaulyje įvyktų revoliucija. Kun. Doncoeuras, kuris neseniai priminė šitą Clemenceau pasakymą, labai sugestyviai iškelia katalikų valorizacijos klausimą (žr. *D. Auvergne.*— Regards Catholiques sur le monde.— P. 146). „Ne frankmasonerija ir ne komunizmas yra katalikams pavojingi,— sako jisai.— Visas klausimas yra tas, ar katalikai sugeba gyventi savo katalikiškąjį tikėjimą. Jei jie to nesugeba, nei įstatymo globa, nei žandarų pagalba nieko jiems nepadės" (ten pat, p. 145).

Taigi kardinalinis katalikams klausimas yra valorizacijos klausimas, t. y. kaip galima būtų tapti pilnaverčiais katalikais. Bendras atsakymas į jį yra labai lengvas: reikia eiti asmeninio tobulinimosi keliu ir sudaryti tam palankių viešų aplinkybių. Bet, kad šitas kelias būtų tikrai sėkmingas, reikia turėti gyvąją dvasią, kuri nuolatai ragintų mus eiti šituo keliu. Tai stipraus dvasinio gyvenimo problema. Mūsų asmeninis tobulinimasis bus tikrai sėkmingas, jei jis bus atremtas į stiprų dvasinį gyvenimą. O kad galėtume sustiprinti savyje dvasinį gyvenimą, turime bendromis pajėgomis susirūpinti gyvosios dvasios reikalu. Gyvosios dvasios problema jau svarstoma; ją bandoma spręsti, bet išspręsti ją pasiseks tik tada, jei plačioji katalikų visuomenė nuoširdžiai jąja susirūpins.

KATALIKŲ VIENYBĖS ŠVENTĖ

1. Vienybės šaltinis

Sekminės yra Šv. Dvasios šventė; kartu jos yra taip pat meilės ir vienybės šventė. Per Sekmines Šv. Dvasia apsireiškė apaštalams, kaipo dieviškoji galybė, kuri pripildė jų širdis tikėjimo liepsnos, sustiprino jų valios ryžtingumą ir susiejo juos ir visus tikinčiuosius pastoviais dvasiniais vienybės ryšiais. Iš tikrųjų tai buvo regimosios Kristaus Bažnyčios įsteigimo momentas. Kristus, jos siela, įgavo žemėje sutelktinį kūną.

Mes, katalikai, tikime, kad žemiškoji Bažnyčia yra viena ir vieninga, kaip kad yra viena ir vieninga jos siela Kristaus asmenyje. Mistinis Kristaus kūnas savo esmėje negali būti suskirstytas ir nevieningas. Bet *Bažnyčia sykiu turi savo žmogiškąją pusę*, kuri nėra tobula ir kurioje žmogus gali pasireikšti su visomis savo netobulybėmis, silpnybėmis, ydomis. Įeidamas į Bažnyčią savo giliausia dvasine esme ir naudodamasis jos geradara, žmogus vis dėlto pasilieka nuodėmingas žemiškoje Bažnyčios periferijoje.

Toks jungimasis Bažnyčioje tobulos dieviškosios esmės ir netobulos žmogiškosios prigimties tik per nesusipratimą gali rodytis žmonėms keistas ir būti jiems papiktinimo proga. Bažnyčia nebūtų reikalinga, jei visi žmonės būtų tobuli; ir ji būtų nedovanotinai pavydi Dievo malonės atžvilgiu, jei joje nebūtų vietos atgailaujantiems nusidėjėliams ir netobuliems žmonėms. Ji kaip tik yra įsteigta žmonėms vesti prie Dievo ir jiems teikti tobulinimosi priemonių.

Sekminių dieną, K. Adamo teigimu, Šv. Dvasios apsireiškime ryškiai išėjo aikštėn dvi žymės: universalumas (katalikiškumas) ir griežta vienybė. Apdovanoti kalbų ste-

buklu apaštalai tarsi įėjo į visos žmonijos dvasinę vaidyklą. Bet sykiu reikšminga yra tai, kad tas stebuklas įvyko gyvojoje tikinčiųjų bendruomenėje, kurioje viešpatavo meilės vienybė. Šv. Dvasia, sako paminėtasis autorius, teikia savo dovanų gausą gyvojoje bendruomenėje ir per ją, per meilės vienybę pilnatvėje.

Meilės šventė, sako E. Hello, yra kalbų dovanos šventė. Dovana kalbėti į žmones yra meilės dovana. Protas pasirenka žodžius, bet meilė įdiegia juos į širdį. Ji verčia kalbėti, ji taip pat leidžia suprasti. Kas nemyli, tas skiria. *Kas gyvena ir myli, tas yra susijęs ir susieja.* Iš šitų Hello posakių matyti, kad meilė yra labai svarbus pagrindas dvasiniam bendravimui vienybėje.

Sekminių diena parodė, kad Bažnyčios tikinčiųjų vienybės šaltinis yra Šv. Dvasia, o jos aktyvinis pradas — meilė, kuri turi savo pagrindą toje pačioje Šv. Dvasioje.

2. *Dvi skirtingos vienybės*

Reikia tačiau skirti dvi vienybes: Bažnyčios vienybę ir katalikų vienybę, kaip kad skirtinos yra Katalikų Bažnyčia ir katalikų visuomenė. Apskritai katalikybė ir katalikai yra du dalykai, toli gražu nevienodi savo vertingumu. Niekados nesugriaunama ir visada reali mistinė Bažnyčios vienybė dar nelaiduoja katalikams visuomeninės vienybės, kuri tegali būti laimėta dorinėmis tobulinimosi pastangomis.

Bažnyčios vienybė yra intensyvinė vienybė, pasireiškianti bendra religine doktrina, šventųjų bendravimu ir liturginiu kultu. Visuomeninė katalikų vienybė turi jau labiau ekstensyvinį pobūdį ir yra pagrįsta katalikiškosios vienybės pajautimu, religiniu solidarumu ir savitarpiška apykanta. Pastaroji vienybė yra jau *vienybė įvairovėje,* kuri gali būti apibūdinama kaipo *complexio oppositorum* (priešybių derinys).

Savaime suprantama, kad mistinė Bažnyčios ir visuomeninė katalikų vienybė yra tarp savęs glaudžiai susijusios su tuo skirtumu, kad pirmoji nepriklauso nuo antrosios, tuo tarpu antroji remiasi pirmąja ir turi ją privalomu

sau pavyzdžiu. Pirmoji yra dieviškojo pobūdžio, antroji turi savyje visas žmogiškojo netobulumo žymes.

Katalikų pasaulis yra labai įvairus savo sudėtimi. Bažnyčia nėra uždara bendruomenė ir jos durys yra plačiai atdaros visiems, kas nori prie jos prisidėti. Mistiškai priklauso jai net kai kas iš tų, kurie neturi apie šitą priklausomumą jokio supratimo. Tačiau kai kalbama apie katalikų pasaulį, turima galvoje katalikus, sąmoningai priklausančius prie Bažnyčios. Ir štai nežiūrint šito priklausomumo, kuris įpareigoja katalikus prie tam tikros doktrinos, prie dorinės gyvenimo tvarkos ir liturginio kulto, tarp katalikų galima pastebėti didžiausią įvairumą. Ogi šitame įvairume pasiekti visuomeninės vienybės yra labai sunkus dalykas.

3. *Įvairialytis katalikų pasaulis*

Visų pirma katalikų įvairumas pasireiškia dorinėje srityje: tarp jų yra ir atgailaujančių nusidėjėlių, ir užkietėjusių fariziejų, ir doriškai tobulėjančių, ir net šventų žmonių, jau šioje žemėje apreiškiančių amžinosios garbės žymes. Jiems visiems galima būtų lengvai pasiekti dorinę vienybę, jei tarp jų nebūtų fariziejų, atsipalaidavusių nuo dorinės pažangos ir išdidžiai smerkiančių visus kitus žmones. Fariziejai mažiausiai turi meilės kitiems ir dėl to yra stipriausias vienybės ardomasis veiksnys.

Bet šalia šito dorinio skirtingumo tarp katalikų yra dar nemažas susiskirstymas pagal, jei taip galima pasakyti, dvasinį temperamentą.

Tėvas jėzuitas Emonetas kadaise yra suskirstęs katalikus pagal dvi pagrindines sroves, kurios gyvenime labai aiškiai pasireiškia ir tarp savęs ne kartą atkakliai kovoja: yra tai *dešinės ir kairės katalikai.* Nors šitas katalikų susiskirstymas buvo taikomas visų pirma Prancūzijai ir buvo kvalifikuojamas pagal atsitiktinę politinę žymę, vis dėlto jis apskritai yra katalikams labai reikšmingas ir sykiu pamokomas.

Dešinės katalikai vertina visų pirma tradiciją, autoritetą, drausmę, tvarką. Jie yra konservatoriai savo pobūdžiu. Ortodoksija jų suprantama tradicinės statikos prasme. Jie

vertina tradicinį intelektualizmą ir jaučia didelę simpatiją klasicizmui. Jie atkakliai laikosi bažnytinės raidės ir yra linkę ginti visų pirma legalinę gyvenimo pusę, pagal posakį: *Quid mores sine legibus!* (Ko verti papročiai be įstatymų!).

Kairės katalikai brangina visų pirma Kristaus laisvę, pažangą, asmeninę iniciatyvą. Savo pobūdžiu jie yra pažangininkai evoliucionistai. Prieš statinę ortodoksiją jie stato dinaminį uolumą. Jie vertina emocionalinį intuityvizmą ir turi daugiau simpatijos romantizmui. Prieš bažnytinę raidę jie stato gyvenimišką realybę ir yra linkę branginti gyvus dorovės papročius labiau už įstatymų formalizmą, pagal posakį: *Quid leges sine moribus!* (Ko verti įstatymai be dorinių papročių!).

Aišku savaime, kad ir dešinės, ir kairės katalikai yra vienašališkos *linkmės ir todėl ir pirmieji, ir antrieji turi* savo teigiamybių šalia iškrypimo pavojų. Šitie pagrindiniai katalikų tipai savotiškai susipina ir komplikuojasi įvairialytėje tikrovėje ryšium su dorine jų vertę, su palinkimu į sibaritizmą ar heroizmą, su pamėgimu katalikiškosios ramybės ar katalikiškosios akcijos, su didesniu vertinimu vidaus tobulinimosi darbo ar visuomeninių tobulinimosi sąlygų ir t. t. Tuo būdu pagrindiniai katalikų tipai susiskirsto į daugybę smulkesnių ir todėl konkretesnių tipų.

4. Priešybių kova ir sintezė

Kaip matome, katalikų pasaulyje yra didelis tipų įvairumas, kuris neleidžia lengvai susidaryti visuomeninei jų vienybei, nes priešingi tipai yra linkę tarp savęs kovoti. Akivaizdoje šito fakto reikia net konstatuoti tą įtampos dėsnį, kurį A. Rademacheris laiko normaliu stoviu priešybių kovoje. Žmogaus ir žmonijos gyvenime priešybių kova yra gyvenimiškas dėsnis, be kurio negalėtų būti nei pažangos, nei vienybės. *Jei nebūtų įtampos stovio tarp priešybių, gyvenime viešpatautų abejingumas, stagnacija ir pagaliau dekompozicija.* Tuo tarpu priešybių kovoje kiekviena priešybė ryškėja tiek savo teigiamąja, tiek neigiamąja puse ir taip tarsi ruošiasi įeiti sudedamąja dalimi į plates-

nę sintezę, kuri, suėmusi į save visas priešybių teigiamybes, įgautų integralinį pobūdį.

Sintezė — tai vienybė, o katalikybė yra integralinė sintezė, kur sutampa krūvon visos priešybės *(coincidentia oppositorum)*. Katalikams pakanka turėti tikrąjį šitos universalinės sintezės pajautimą bei supratimą, kad juose savaime atsirastų vienybės jausmas, kuris galėtų juos visus jungti į plačiąją tikinčiųjų bendruomenę. Deja, šitas sintezės pajautimas ne visiems katalikams yra savas, ir todėl ne visuose juose yra tas realus vienybės pagrindas, kuris reikalingas visų katalikų vienybei susidaryti ir klestėti.

Paskutiniais laikais pas mus aktualus pasidarė klausimas apie katalikų susiskirstymą į *siauros ir plačios dvasios katalikus*. Šis susiskirstymas yra gyvenimiškai labai realus, o iš principo — labai reikšmingas. Kiekvienas vienašališkas katalikų tipas yra siaurai suprantamos katalikybės atstovas ir, atvirkščiai, kiekvienas plačiai suprantamos katalikybės atstovas mažiau ar daugiau prisiartina prie integralinio kataliko.

Integralinis katalikas yra sintetinio pobūdžio, nes, kaip sakyta, katalikybė yra integralinė sintezė, universali savo turiniu ir pilnutinė išvystomų pajėgų atžvilgiu. Siaurumas yra vienašališkumas, platumas — sintetinė pilnatvė. *Gerai suprasta katalikybė tegali būti vien plati,* nors žmogaus palinkimas į vienašališkumą tiesiog nenugalimai lenkia ir katalikus į tokį ar kitokį siaurumą.

5. *Vienybei reikalingos sąlygos*

Galėjo jau paaiškėti, kad viena katalikų vienybės sąlyga yra katalikiškosios, arba universaliosios, sintezės pajautimas bei supratimas. Kita reikalinga katalikų vienybei sąlyga yra didžiadvasiška tolerancija, arba apykanta, kitaip manantiems ar nusiteikusiems katalikams. Jei, iš vienos pusės, įtampos stovis tarp priešybių yra visai suprantamas ir net pateisinamas pažangos sumetimais, tai, iš kitos pusės, šis įtampos stovis neturi virsti neapykanta. Deja, priešybių kovoje katalikai ne kartą peržengia privalomos tolerancijos ribas ir pasirodo savitarpinėse kovose žiaurūs kitaip manantiems.

Nesutarimas tarp katalikų auga dar labiau tada, kai oficialūs Bažnyčios atstovai, nustodami būti integralinės katalikybės gynėjai ir saugotojai, palinksta savo simpatijomis į vieną ar kitą vienašališką katalikų srovę, žinoma, ne doktriniškai, bet gyvenimiškai suprantamą. Ir čia, kaip ir pilietinės vienybės atveju, pavyzdys turi eiti iš viršaus, nes kitaip įtampos dėsnis, normalus kovoje tarp atskirų priešybių, atsigręžia visu savo aštrumu prieš bažnytinę hierarchiją, kuri visada turi būti taikos, vienybės ir sintezės reiškėja.

Katalikiškosios tolerancijos supratimas rado sau tinkamą išraišką šiuose šv. Augustino žodžiuose: *„In necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus caritas"* (Būtinuose dalykuose vienybė, abejotinuose — laisvė, visuose — meilė). Tai reiškia, kad bažnytinės doktrinos ir drausmės dalykuose, kurie yra *tiksliai nustatyti kompetentingo* bažnytinio autoriteto, turi viešpatauti sutarimas ir vienybė. Užtat dalykuose, kurie nėra taip ar kitaip Bažnyčios išspręsti, kiekvienam paliekama laisvė juos spręsti pagal savo nusimanymą. Bet visur, ir ypač ginčų atvejais, privaloma meilės dvasia, didžiausias palankumas ir saugojimasis nuo nepagrįstų kaltinimų ir įtarimų. Kaip aiškus principas ir kaip tolima nuo jo tikrovė!

Priešybių kova tikriausiai niekados nesiliaus žemiškosiomis katalikų gyvenimo aplinkybėmis. Bet šita kova neturėtų sugriauti meilės jų širdyse. Taikingumas ir vienybė yra galimi, nežiūrint šitos kovos ir įvairių įvairiausių skirtybių. Reikia tik, kad katalikų širdyse neužgestų tasai giliausias solidarumo jausmas, kuris turi savo pagrindu mistinę Bažnyčios vienybę, visada realią ir niekados nesugriaujamą. Kitaip tariant, visuomeninė katalikų vienybė turi formuotis pagal mistinę Bažnyčios vienybę ir joje semtis priemonių savo stiprėjimui, tarpimui.

6. *Intencijos Sekminėms*

Visa, kas buvo iki šiolei pasakyta, taikoma Sekminių šventei, nes Sekminės yra dvasios, meilės, vienybės šventė. Dvasia jungia, meilė vienija; dvasia ir meilė kuria vienybę. Bet kad dvasia įstengtų jungti, ji turi būti gyva; kad

meilė vienytų, ji turi būti nuoširdi. Taip bent yra psichologiškai. Teologiškai ir žmonių gyvoji dvasia, ir jų meilė, ir jų vienybė turi savo šaltinį Šv. Dvasioje, kurios garbei skiriama Sekminių šventė.

Šv. Dvasios kultas pas mus, kaip ir daug kur kitur, nėra tiek gyvas ir intensyviai pergyvenamas kaip kai kurie kiti kultai. Tuo tarpu mūsų laikais Šv. Dvasios kultas būtų aktualus daugeliu atžvilgių ir ypač todėl, kad jis duotų progos *meditуoti gyvosios dvasios, meilės ir vienybės idėjas.* Šį kartą Šv. Dvasios šventė davė progos pasvarstyti katalikų vienybės klausimą. Į galą bus ne pro šalį suglausti susijusius su tuo klausimu pageidavimus, kurie galėtų eiti šių Sekminių intencijomis.

Melskimės ir stenkimės, kad katalikų vienybė būtų tikras ir ryškus bažnytinės vienybės atvaizdas; kad tai būtų turtinga vienybė daugingoje įvairovėje, kur *nebūtų suvaržyta niekieno laisvė ir kur jokia dvasinė dovana nebūtų pasmerkta sunykimui.*

Melskimės ir stenkimės, kad neišvengiamoje šioje žemėje priešybių kovoje katalikai neprarastų plačiosios apykantos vieni kitiems ir mistinės savo vienybės pajautimo; kad meilė būtų jiems gyvenimo dėsnis, tvirtesnis už bet kurį kitą dėsnį.

Melskimės ir stenkimės, kad oficialieji Bažnyčios atstovai būtų gyvas bažnytinės vienybės ir integralinės sintezės pavyzdys; kad jie būtų tikri Šv. Dvasios reiškėjai ir Jos įkvėpimų vykdytojai.

Melskimės ir stenkimės, kad visi mes būtume gyvosios dvasios katalikai ir kad tuo būtume Šv. Dvasios įkvėpimo įrankiai.

Taigi *oremus et laboremus!* Nepakanka tik melstis arba tik stengtis. Nevalia skirti gyvenimo ir Bažnyčios: *reikia gyvenimą neštis į Bažnyčią ir Bažnyčią — į gyvenimą.* Tik tada mūsų gyvenimas tegalės pasidaryti tobulesnis ir mūsų vienybė tikresnė ir tvirtesnė.

POLITIKA

KRIKŠČIONIŠKOSIOS POLITIKOS BENDRIJA

I

1. KPB, būdama katalikų organizacija, rūpinasi krikščioniškosios politikos reikalais visose gyvenimo srityse.

2. Krikščioniškoji politika yra, formaliai tariant, toksai elgimosi būdas visuomenės dalykuose, koksai pridera ir todėl priverstinas yra katalikui, kaipo Kristaus pasekėjui.

3. Krikščioniškosios politikos krypsnius nustato bendri krikščioniškojo visuomeniškumo idealai, būtent: politiškajame valstybių gyvenime — Kristaus laisvė, socialiame žmonių gyvenime — Kristaus teisybė ir tautų sugyvenime — Kristaus meilė, ir todėl krikščioniškoji politika tegal būt vykinama vien visiškoje su krikščioniškąja etika santaikoje.

4. Vykinamas krikščioniškosios politikos visuomeniškumas tėra tik priruošiamas laiptas prie aukštesnės rūšies visuomeniškumo, kursai privalus yra vien Kristaus Bažnyčiai. Todėl krikščioniškieji politikai visuomet atmena, jog galutinis jų tikslas pasiekiamas gale istoriškojo proceso „ant naujos žemės" ir „po nauju daugumu", Bažnyčiai pergalėjus piktojo stiprybę.

II

1. KPB, užsimezgusi Fribūro lietuvių kuopelėje, statosi sau artimiausiuoju tikslu išdirbti remiantis nurodytais aukščiau bendrais principais teoretiškąją bei praktiškąją programas krikščioniškajai katalikų politikai vykinti Lietuvoje.

2. Vienkart su šiuomi KPB pradeda krikščioniškosios politikos darbą sulig laiko reikalavimų, kuriam tikslui

susispietę Bendrijos nariai įsteigėjai duoda pasižadėjimo žodį laikytis šių organizuoto veikimo pamatų:

a) Kiekvienas Bendrijos narys nustoja moralinės teisės vesti savarankiškai politiką visuomenės dalykuose ir gal laisvai šiuose dalykuose pasielgti ne anksčiau kaip formaliai Bendrijai pranešęs apie savo iš jos išstojimą.

b) Susitvarkiusi viduje Bendrija papildo teoretiškosios bei praktiškosios programų stoką bendrojo pasitarimo keliu.

c) Visi klausimai rišami pasitarimuose dauguma balsų, o balsams pasidalinus į dvi lygi dali, persveria pasitarimo vedėjo balsas.

d) Dėdama savo darbų priešakin rūpinimąsi šiame svarbiame visuotinosios istorijos momente Lietuva, kaipo katalikiškąja tauta, KPB stengsis išdirbti tvirtą organizaciją praktiškojo veikimo bėgyje ir greta su gaminimu plačios programos.

III

1. Užsimezgant Bendrijai, vidujinis jos susitvarkymas įvyksta sulig faktiškųjų tarp narių įsteigėjų santykių. Pribrendus gi teoretiškajai bei praktiškajai programoms, Bendrija pasirinks sau galutinąją susiorganizavimo formą naujame kontituciniame susirinkime.

2. Pirminis Bendrijos susitvarkymas viduje priimamas pradžiai toks:

a) Bendrija paskiria du lygiateisiu lyderiu, reprezentuojančiu ją viešame veikime ir šiaip jau susinešimuose su trečiaisiais asmenimis. Kiekvienas lyderis tur savo veikimo sritį, kurioje reprezentuoja Bendriją pats vienas, ir tik reikalui esant ir Bendrijai pavedus reprezentuoja ją abudu lyderiu. Vienas kitam lyderiai nepriklauso. Tokiais lyderiais renkami V. ir P.

b) Tvarkai prižiūrėti viduje, pasitarimams šaukti bei vesti, nutartųjų dalykų pildymui prižiūrėti renkamas vyriausiasis tvarkdarys, neturįs tačiau teisės reprezentuoti Bendriją viešai be tam tikro jos nutarimo. Tvarkdarys gal sušaukti susirinkimą bet kuriuo laiku, rasdamas tai reikalingu pats ar pritardamas pasiūlymui nors vieno nario

įsteigėjo; be to, jis tur sušaukti susirinkimą bent dviem nariam to pareikalavus. Tvarkdariu renkamas S.

c) Raštinės dalykams atlikti ir lygiai vesti reikalui esant *pinigų sąskaitų renkamas sekretorius-iždininkas. Jis* kartu su vienu iš lyderių pasirašo visuose Bendrijos leidžiamuose laiškuose ir šiaip jau dokumentuose, prižiūrėdamas, kad nutarimai būtų pildomi griežtai sulig jų prasmės. Sekretoriumi renkamas D.

d) Pagaliau Bendrija renka juriskonsultą, kuris seka juridiškąją Bendrijos veikimo pusę ir tvarko jos nutarimus į teoretiškąją bei praktiškąją programas; be to, juriskonsultas padeda, reikalui esant, sekretoriui-iždininkui. Juriskonsultu renkamas Š. [1]

Pavieniais atvejais kiekvienas iš narių įsteigėjų gal būt įgaliotas reprezentuoti Bendriją viešame gyvenime ir apskritai pildyti pareigas, neminimas šiame statute, nes šiaip jau jis papildomas bet kuriuo laiku dauguma balsų.

e) Nariai įsteigėjai sudaro kartu Bendrijos valdybą, ogi naujiems nariams atsiradus, kurie tegal būt priimti tik vienbalsiai, Valdyba nustato jų priedermes bei teises, atitinkamai papildžius šitąjį statutą.

KRIKŠČIONIŠKOJI POLITIKA IR GYVENAMOJI VALANDA*

I. Katalikiškosios sąmonės krizė ir krikščioniškosios politikos problema

Nepaprastais laikais teko ir dar tebetenka mums gyventi. Visas tariamasis kultūringas pasaulis, karo ir revoliucijos sukrėstas, radosi nustumtas nuo senų savo pamatų. Dabartinis jo stovis, arba, tikriau tariant, viešpataujanti jame suirutė, tur priežasčių praeityje ir neabejojant pagamins išdavų ateityje. Nenorėčiau čia tyrinėti šitos išvidinės šių dienų įvykių logikos. Man tik iš pat pradžios svarbu pabrėžti, jog juose mūsų kiekvienas noroms ar nenoroms, savo veikimu ar savo apsileidimu atlieka atsakingą vaidmenį. Vienas dalykas čia tikras: kad ir nuplausime savo rankas, nuplauti savo sąžinės prieš istorijos teismą nebeįstengsime, nes nepaprasti laikai gamina nepaprastų priedermių. Ir jei tai tinka pasakyt apie mūsų kiekvieną skyrium, juo labiau tai pritinka įvertinant katalikų veikimą apskritai.

Kalbant apie politinį ir socialinį katalikų veikimą, reik visų pirma nesusipratimams išvengti tinkamai skirti du dalyku: Katalikų Bažnyčia ir katalikų visuomenė, nes katalikai ir katalikiškoji Bažnyčia toli gražu nėra tas pat. Mums, katalikams, netenka kritikuoti katalikiškoji Bažnyčia, lygiai taip pat, kaip nedera kritikuoti Šv. Dvasios apreiškimas. Neklaidinga ir šventa mūsų Bažnyčia yra mums iš karto tikruma ir idealas, nes ji iš esmės yra dievybės apsireiškimo sritis: čia Tiesos Žodis tampa kūnas; prigimtosios būtybės sueina vienybėn šventųjų bendravime; materialinio gyvenimo lytys keičiamos Dieviškosios Išminties idėjų prasme.

---

* Yra tai referatas, autoriaus skaitytas 1921 m. sausio 4 d. Pirmajame lietuvių katalikų kongrese Kaune.— *St. Š.*

Visai kas kita yra katalikų visuomenė: tai visų pirma prigimtoji žmogaus gyvenimo sritis. Lyginant ją su dieviškuoju Kristaus idealu, bemaž neklystama sakant: ji yra lygiai netobula kaip ir visas mūsų pasaulis. Čia tikruma ir idealas nesutampa realion vienybėn, nes katalikų visuomenei Kristaus mokslo pradmens tebelieka aukštesnė norma idėjos srityje. Tobulinimosi vyksmas pažįsta čia gerai žmogiškosios prievolės dramą: idealas — aukštas, pajėgos — silpnos, o vaisiai — mažiau nekaip vidutiniai.

Ne pro šalį bus paėmus pavyzdžiui katalikų vaidmenis didžiajam pasaulio kare. Iš paviršiaus sprendžiant, rodos, katalikai iš jo bus išėję gana sklandžiai. Bet pasiknisę katalikiškosios sąžinės gelmėse, rasime ten karo pagamintą gilios dramos mezgalą.— Ir tik apsimąstykime. Kyla karas — katalikai nėra pasiruošę jokiu tvirtu nusistatymu jo pasitikti. Katalikai maža tepadaro, kad neleistų pasauliui kariauti, o karui prasidėjus nieko neįstengia padaryti, kad pagreitintų taikos įvykdymą. Karas eina — katalikų milijonai griebiasi ginklo: katalikai vokiečiai skerdžia katalikus belgus ir prancūzus; katalikai italai skerdžia katalikus austrus, atvirkščiai, ir taip toliau. Kiekviena katalikų sekcija tikisi turinti savo tiesą; jų nė viena negalvoja apie vienatinę visuotinę tikrai katalikišką Tiesą, kuri draug yra tikras Kelias ir tikras Gyvenimas. Tuo tarpu savosios tiesos gynime katalikai bijo pasirodyt esą mažiau patriotai nekaip tieji, kurie atvirai išsižadėjo krikščionių vardo.

Vėliau, taiką nustatant, katalikai, kurie bažnytinio gyvenimo srityje sueina šventųjų bendravime, neranda krikščioniškosios normos visuotinajai santaikai. Savo karingų žygių akivaizdoje jie nepajėgia statyt aukšto idealo ir paremt jo balso savo vidaus pasiryžimu. Jų balsas, nepasitikįs pats savimi, pradingsta visuotinėje suirutėje ir nevalioja net priversti pasaulio klausytis. Tuo tarpu vienas kultūrinio individualizmo atstovas — to individualizmo, kuris yra sukėlęs didįjį karą,— įstengia platesnės idėjos obalsiu paraginti pasaulį valandėlei susimąstyti. Tiesa, jo balsas veikiai pražuvo nugalėjimo svaigulyje, bet jo pavyzdys parodė, kuo galėtų būti katalikų balsas, jei jis būtų buvęs Visuotinosios Tiesos skelbėju.

Taip, šita Tiesa reiktų paremti veiksmu; šitai Tiesai reiktų suteikti pažymėjimus, o šituo pažymėjimu gal būtų buvęs Kryžiaus Žygis. Bet kas dabar išrodys, kad katalikai, kurių esama tiek ir tiek milijonų, užuot skerdę kits kitus, nebūtų galėję nustatyti pasaulyje visuotinosios taikos, jei būt buvę pasiryžę iš paskutiniųjų gint ir politikoj vykdyt aukštuosius Kristaus mokslo pradmenis? Juk katalikai milijonais dalyvavo kare; juk katalikai išeikvojo begales jėgų karingiems žygiams, išliejo ištisas savo ir savo priešininkų kraujo upes — ir visa tai šio pasaulio kunigaikščio naudai! Kas gi dabar žino, kokis būtų pasaulyje stovis, jei katalikai tiek pat darbo būtų padėję tam pasauliui sutvarkyti krikščioniškais principais.

Suprantu, jog paliečiu čia sritį, kur tikslus išskaitymas negalimas, kur apsileidimas tampa netobulumu, prievolė — patarimu. Bet vis dėlto mūsų sąžinė neprivalo nurimti, ypač jei imsime krikščionybės šviesoje lyginti save su taisiais, kurie nesisako esą krikščionys: ne jų tiesa darys tuomet priekaištų mūsų sąžinei, bet mūsų pačių idealas. Socialistai buvo pasiryžę užgniaužti karą pačioje jo pradžioje, bet, nustoję fronto vienybės ir apakę jautuliais, kuriuos sužadino vietos ir momento aplinkybės, neįstengė to padaryti. Mes, katalikai, nebuvom sąmoningai pasiryžę to daryti, tuo tarpu kažin ar nebūtum galėję to padaryti, jei būtum buvę tikrai pasiryžę. Dabar mes žinome, jog šitoje visuotinėje priežasčių ir išdavų painiavoj visi, kas savo veikimu, o kas savo apsileidimu, kalti už kiekvieną, ir kiekvienas kaltas už visus; ir, atėjus valandai, kada reik atitaisyti žmonijos nusižengimai ir paruošti kelias pastoviai taikai, mums nedera prieš istorijos teismą, draug su Evangelijos fariziejum, sakytis nesant panašiems į pasaulio muitininkus. Mes privalome, draug su Evangelijos muitininku, pult ant kelių ir, mušdamies krūtinėn, tiesiai tarti: „Viešpatie, atleisk mums mūsų apsileidimus; apšviesk mūsų dvasią ir pakelk mūsų širdis!"

Tik su šitokiu moraliniu nusistatymu mes tegalim išeiti sustiprinti iš gyvenamosios krizės.

Taip, katalikiškosios sąžinės drama, apie kurią nedaug viešai tekalbama, bet kuri aiškiai nujaučiama katalikų nusiteikime, pagamino jau socialinės jų pasaulėžvalgos krizę. Toji krizė iš pagrindo yra politinio ir socialinio

katalikų nusistatymo revizija amžinųjų Kristaus mokslo tiesų šviesoje. Gailėtinas katalikų vaidmuo pasaulyje didžiojo karo metu lyg pirštu parodė, pirma, jog katalikams nevalia pasilikti pasyviems didžiuosiuose politinio ir socialinio gyvenimo įvykiuose, ir, antra, jog katalikams privalu turėti viena ir visuotinė politika, suderinta su vienatine krikščioniškąja etika ir visiems katalikams lygiai privaloma. Katalikų gyvenimas į šituodu reikalu jau suskubo atsiliepti, ir mes matome, iš vienos pusės, kad katalikų akcija ir draug vaidmuo politikoje, paaiškėjus karo išdavoms, žymiai padidėjo; o iš antros pusės, kad visuose politinio ir socialinio gyvenimo baruose katalikų ieškoma naujų kelių. Ar imsime Italiją, ar Austriją, ar Belgiją, ar Vokietiją, ar Prancūziją, ar net mūsų Lietuvą — visur katalikų sąmonėje, lygiai su veikimo įtampa, eina tas pats socialinių vertenybių perkainojimas. Visa tai reiškia, jog pats gyvenimas yra pastatęs su nauju, net didesniu nekaip kitąkart, aštrumu krikščioniškosios politikos problemą.

Šita problema yra per daug plati, kad drįsčiau ją spręsti čia visa platuma. Nurodydamas gyvenamųjų įvykių prasmę krikščionybės šviesoje tenorėčiau paskatinti katalikus veikėjus su visu sąmoningumu statyt ir sprandyti krikščioniškosios politikos problemą praktikos tikslams. Jei, be to, man pačiam pasisektų tinkamai ji pastatyti, laikyčiau savo uždavinį atliktu, nes tinkamai pastatyti problema reiškia žymiai prisiartinti prie jos išsprendimo. Taigi kas yra šitos problemos esmė?

Katalikams savaime numanu, jog visas jų gyvenimas, tiek individualinis, tiek ir sutelktinis, tur vaduotis krikščioniškosios etikos normomis. Šiuo atžvilgiu politika nedaro išimties: katalikų politika, ar ji taikoma prie tarptautinės srities, ar prie politinio valstybės gyvenimo, ar prie socialinių santykių, — visada tur būt pagrįsta amžinais Kristaus mokslo principais. Katalikiškajai sąžinei, neatbukusiai į gyvenimo realizmą ir neapakintai klaidingos socialinės filosofijos sofizmų, savaime aišku, jog išlaikyti politikoje krikščioniškosios etikos principai ne tik galima, bet ir griežtai privalu. Kitas dalykas, kiek tai yra lengva ar sunku, bet, šiaip ar taip, krikščioniškoji politika, kuri vienintelė tedera katalikams, privalo vykdyti visame su-

telktinio gyvenimo plote krikščioniškosios visuomenės idealą.

Paminėtas čia sutelktinio gyvenimo plotas yra viena sritis to prigimtojo žmonijos gyvenimo, kuris, būdamas netobulas, netelpa šventosios Bažnyčios ribose, kur tikruma ir idealas sutampa realioje vienybėje. Šitoje prigimtojo mūsų gyvenimo srityje idealas tik užduotas vykdyti. Prie jo galima nuolatos artintis besitobulinant, bet jo negalima visai pasiekti prigimtose mūsų gyvenimo ribose. Todėl, statant krikščioniškosios politikos problemą, privalu: 1) nustatyti krikščioniškosios visuomenės idealas, 2) įvertint jo šviesoje tikruma ir 3) susekti pamatinės sąlygos idealui vykdyti tikrumoje.

II. Krikščioniškosios visuomenės idealas

Kurs tad yra krikščioniškosios visuomenės idealas? Kad tinkamai atsakytum į šitą klausimą, reik atsiminti krikščionybės idealas apskritai, nes krikščioniškosios visuomenės idealas tėra tik šito pritaikymas prie sutelktinio žmonijos gyvenimo srities. Šita aplinkybė verčia mane trumpai nupasakoti, atitinkančia reikalą schema, krikščionybės idealą ir jo vykdymo būdą.

Visų pirma reik žinoti, jog krikščionybės idealas nėra atotrauka, t y. abstraktyvinė idėja, atitrauktinai pagaminta prigimtuoju žmogaus protu. Šituo idealu yra dieviškoji tikruma, arba pats gyvasis Dievas, kuriame tarpsta buities pilnatis. Pasiekti idealas prigimtajai būtybei reiškia susijungti tobuloje vienybėje su pirmykšte savo norma, su savo pirmavaizdžiu, kuriuo yra visai reali kuriamoji Dievo idėja. Šitokis tobulas tikrumos ir idealo sutapimas įvyksta Bažnyčioje ir per Bažnyčią. Tai darosi aišku nuosakiai išplėtojus pagrindinę krikščionybės tiesą.

Dievažmogio Kristaus asmuo įsikūnijimo paslaptyje sutapdė į visai realią ir tobulą vienybę žmogybės prigimtį su dievybės esme, vadinama analoginiu būdu taip pat dieviškąja prigimtimi. Atpirkimu, perkeitimu, iš numirusių prikėlimu ir dangun žengimu Kristaus kūnas, arba, tiksliau tariant, fizinė ir psichinė žmogybės prigimtis, yra

įvesdinta į naują, viršprigimtinę buvimo sritį. Čia įvyko pilnutinis Dievo kūrinio sutapimas su tąja Dieviškosios Išminties idėja, kuri buvo jam pirmavaizdžiu. Kadangi, krikščioniškuoju supratimu, *Deus est idea sui*, kas lygu pasakius, jog Dievo idėja yra pats Dievas, tai aišku, kad Kristaus asmenyje įvyko tobula kūrinio ir Kūrėjo vienybė. Nėr ko ir sakyti, kad šita vienybė yra tobulas sukurtos būtybės stovis: ji, buvusi konkretine prigimtojo pasaulio dalimi, sutampa dabar su visuotinuoju dieviškuoju idealu ir įgauna atitinkančių šitą pastarąjį ypatybių. Žodžiu sakant, tikruma ir idealas Kristaus asmenyje visai nesiskiria.

Eikim logingai toliau.— Kristaus įsikūnijimas, kaip žinome, tapo pagrindas, ant kurio yra pastatyta šv. Bažnyčia. Būdama visuotinė, lygiai kaip perkeistas pagal visuotinąją dieviškąją idėją Kristaus kūnas, ji yra toji buvimo tvarka, kur individualinis Kristaus žygis virsta visuotinuoju, žmonijai laisvai savinantis Atpirkimo vaisius. Todėl tai, kas įvyko individualiai su žmogiškąja Kristaus prigimtimi, privalo įvykti visuotinai su žmonija, o per ją ir su visu pasauliu, Bažnyčios nuopelnais. Ir iš tikro, Bažnyčios gyvenimas iš esmės yra ne kas kita kaip dieviškojo Įsikūnijimo plėtimasis erdvėje ir laike, kitaip tariant, prigimtosios tikrumos ir dieviškojo idealo jungimasis vienybėje. Kuriomis priemonėmis tai pasiekiama?

Tris žmogaus prigimties apraiškas atitinka trys teologinės dorybės: protą — tikėjimas, valią — meilė, jausmą — viltis. Trys teologinės dorybės gamina bažnytiniame gyvenime tris atitinkamas veikimo sritis: dogmų išpažinimą, šventųjų bendravimą ir sakramentinę praktiką. Tikėjimo žygiu Bažnyčia yra neklaidinga skelbėja tos amžinosios Tiesos, kuri yra Dievo Žodis ir kuri, būdama Dievo Žodis, yra pats Dievas. Tai nustatymas Idealo. Vilties žygiu Bažnyčia vykdo prigimtajame pasaulyje sakramentų veiksmą. Tai tikruma keliama prie idealo. Galop meilės žygiu, kuris yra susivienijimo veiksnys, Bažnyčia suteikia žmonijai, o per ją ir prigimtajam pasauliui, tikrąją vienybę ir jungia vienybėje tikrumą ir idealą. Tikėjimu išpažįstamos dogmos; viltimi gaivinama sakramentalinė praktika;

meile grindžiamas šventųjų bendravimas. Štai bažnytinio gyvenimo schema.

Bažnytiniam gyvenime aktingas veiksnys yra Dievo malonė, reiškimosi lytis — stebuklas. Bet tai, kas pripildo paprastą mūsų gyvenimą, yra pati mūsų prigimtis. Mistinė Bažnyčios esmė neprieinama mūsų pojūčiams; o tai, kas regimai mums apsireiškia kaipo bažnytinė organizacija, yra prigimtoji atrama malonės veiksmui. Iš žmogaus pusės malonė reikalauja aktingumo: ji reikalauja, kad žmogus visuose gyvenimo baruose suderintų savo veikimą su galutinuoju idealu. Kokiomis tad lytimis reiškiasi šitas žmogaus veikimas prigimtojo gyvenimo ribose?

Prigimtis, kultūra ir religija — štai laiptai, kuriais kyla žmogus prie idealo. Prigimtis yra žmogaus veikimo pamatas, kultūra — priemonė, religija arba jos idealas — tikslas. Tai subjektinga žmogaus veikimo pusė. Ją atitinka objektyvacija, arba, lietuviškai tariant,— įsidaiktinimas. Prigimtis objektingai reiškiasi gamtoje, kultūra — civilizacijoje, religija — Bažnyčioje. Visos žmogaus veikimo sritys privalo būt atitinkamai derinamos galutinojo idealo linkui. Tik tuomet gamtos, civilizacijos ir Bažnyčios veiksniai tegal sutartingai reikštis žmogaus gyvenime.

Šita sutartinė tegalima vien todėl, kad prigimties tikslingumas, nors netobulai ir ne visai tiksliai, vis dėlto atvaizdina viršprigimtinę tvarką, kurios paveikslu ji yra pagaminta. Kultūros priemonėmis žmogus pajėgia susekti prigimties tikslingumą, paskui — nustatyt jai aukštesnę normą idealiniu savo proto matu ir kultivuoti ją, kaip šitos normos reikalauja. Bet kultūros priemonėmis žmogus nepajėgia pasiekti viršprigimtinės santvarkos. Vien religija tesiekia ją ir todėl tik jinai tegal patiekti kultūriniam žmogaus veikimui aukščiausią normą ir aukščiausią idealą. Religija suteikia naują prasmę prigimčiai ir naują reikšmę — kultūrai. Religijos įdvasinta kultūra tašo prigimtį ir ruošia ją tarnauti malonės tikslams.

Kiekvieną žmogaus prigimties galią atitinka atskira kultūrinio veikimo sritis: protą — žinija, valią — visuomenė, jausmą — menas. Savo ruožtu malonės valstybėje žiniją atitinka dogmų išpažinimas, visuomenę — šventųjų

bendravimas, meną — sakramentalinė praktika. Šitame sustatyme pigu pastebėti, jog prigimtyje, kultūroje ir religijoje eina gretimais kylamuoju krypsniu teorinis, praktinis ir estetinis veikimas. Praktinis veikimas, kuris prigimties srityje remiasi valia ir kuris kultūros srityje sutelktinai vykdomas visuomenės priemonėmis, religijoje tesiekia galutinąjį tikslą, kuriuo yra, sutelktiniame žmonijos gyvenime, šventųjų bendravimas.

Šventųjų bendruomenė — štai krikščioniškosios visuomenės idealas. Ką tai reiškia? Šventųjų bendruomenė yra viršprigimtinė, ir todėl — normali ir tobula, lytis, kuria jungiasi žmonija Bažnyčios gelmėse. Tai tobulas organizmas, mistingas Kristaus kūnas, kur dievybė eina veikiamuoju vienybės pradmeniu; kartu tai tobula individų vienybė vienatinėje Kristaus dievybėje. Čia asmens galių visetas randa laisvą ir pilnutinį savo išsiplėtojimą visų narių klestėjime. Čia individo ir bendruomenės sutartinė randa sau tobulą išraišką, nes individualizmas ir universalizmas sutampa tobulos visuomenės pamate. Viršprigimtinės meilės žygiu laisvė ir lygybė įgauna čia aukštesnę prasmę visuotinojo solidarumo šviesoje. Kiekvienas individas čia laisvai apsisprendžia visuotinojo gėrio linkui ir todėl savo laisve netveria jokių ribų kitiems individams. Antra vertus, kiekvienas individas, visai nepakartojamas dėl savo individualumo, naudojasi čia žmogiškosios savo rūšies lygybe, kuri reiškiasi tuo, kad visi kartu ir kiekvienas skyrium randa savo laimės patenkinimą visiems lygiai pilname pasiturėjime dievybe. Žodžiu sakant, čia laisvė neardo lygybės ir lygybė nevaržo laisvės, nes solidarumas, kuris glūdi šventųjų bendruomenės pagrinde, yra ta tobula harmonija, kuri nuo amžių žėri nesudrumsta šviesa kuriamajame Dieviškosios Išminties pirmavaizdyje.

Kai katalikas, kartodamas „Credo", sako: „tikiu šventųjų bendravimą", jis ne tik pripažįsta tobulos visuomenės idealo realumą, bet dargi tvirtina, jog šitas idealas sutampa su tikruma viršprigimtinėje Bažnyčios srityje. Šitoje srityje idealas vykdomas bažnytinio gyvenimo priemonėmis; bet atlieka dar prigimtoji sritis, kur idealas siekiamas kultūros priemonėmis. Kadangi viršprigimtinė tvarka yra idealas prigimtajai tvarkai, tai veikimas prigimtojo gyvenimo srityje privalo vykdyti ruošiamąjį vaidmenį

viršprigimtinio idealo linkui. Mes žinome, jog pasiekti idealo prigimtosios tvarkos ribose negalima, nes idealas, būdamas tobulybė, yra absoliutinis arba beribis. Tą pačią valandą, kai absoliutinis idealas tampa įvykdytas tikrumoje, šita pastaroji pereina iš prigimtosios srities į viršprigimtinę. Iš to savaime seka išvada, jog prigimtojo buvimo srityje mūsų gyvenimas niekada nėra tobulas, ir jog todėl mums privalu nuolatos vykti tobulinimosi keliu idealo linkui. Šitoje eigoje netobuli vyksniai tiek tetur vertės, kiek jie prisiartina prie idealo. Jei nukrypstama nuo tobulinimosi kelio ar net stovima vietoj, prigimtasis žmogaus gyvenimas nustoja aukštesnės savo reikšmės, o kartu su ja ir tikrosios savo prasmės.

Po šitų prirengiamųjų samprotavimų grįžkim prie krikščioniškosios politikos. Dabar nesunku jau padaryt išvada, jog pritaikyti krikščionybės idealas prie visuomeninio žmonijos gyvenimo ir vykdyt jis prigimtoje gyvenimo srityje kultūros priemonėmis, bet religijos principais ir tikslais sudaro krikščioniškosios politikos uždavinį. Turėdamas galvoje šventųjų bendruomenės idealą, politikas krikščionis privalo stengtis kelti visuomenę į tokį stovį, kur viešpatautų laisvė ir lygybė pilnoje individualinių pastangų solidarybėje, kur kiekvienas individas rastų pilnutinį ir laisvą savo galių išplėtojimą visuotinėje visuomenės sutartinėje.

Šitos galutinojo religijos tikslo linkmės politikui krikščioniui nevalia nė valandėlei pamest iš akių, ar auklėjant žmogaus prigimtį, ar organizuojant visuomenę kultūros priemonėmis, nes religija, kuria jis privalo vaduotis, yra viso žmogaus gyvenimo jungimas vienu dieviškuoju pradmeniu. Artimiausieji politiko krikščionio tikslai visuomenės srityje dažnai gal būti vienodi su nekrikščionių tikslais, bet tai, kas skiria pirmuosius nuo pastarųjų, bus visada tasai religinis krikščioniškosios politikos motyvas, kuris ir čia stengiasi jungti hierarchijos laiptais prigimtį, kultūrą ir religiją. Politikas krikščionis, pavyzdžiui, vykdys visuomeninėje žmonijos pažangoje visuotinąjį jos susidraugavimą laisvės ir lygybės principais ir tai jis darys būtent todėl, kad aukščiausias žmonijos gyvenimo laiptas yra katalikiškoji Bažnyčia, kuri ne tik iš vardo, bet ir iš

viršprigimtinio savo pagrindo yra visuotinasis žmonijos sudėjimas šventųjų bendravimo pavidalu.

Asmuo tur krikščioniui nelygstamosios vertės ne dėl savo prigimties ypatybių, bet todėl, kad šita prigimtis yra absoliutinio turinio nešėja. Antra vertus, visuomenė tur krikščionio akyse ne vien utilitarinės reikšmės: jam ji atvaizdina tą metafizinę žmonijos vienybę, kuri viršprigimtinėje tvarkoje randa sau nelygstamąją išraišką. Todėl politikas krikščionis auklės asmens prigimtį taip, kad ji atitiktų viršprigimtinės visuomenės tikslus, ir kultūrinės visuomenės įstaigas taip, kad jos atitiktų asmens reikalus. Visa tai gal būt puikiai sutaikoma krikščioniškoje politikoje todėl, kad krikščionybė tiesia lygų metafizinį pamatą ir asmeniui, ir visuomenei ir vienu žygiu iškelia juodu į absoliutinių vertenybių eilę. Krikščionybė savo pasaulėžvalgoje suveda į organingą sintezę individualizmą ir universalizmą, nes krikščioniškajame ideale pilnutinis visų individualybių klestėjimas be mažiausio jų apribojimo pagrįstas yra susijungimu su vienatine ir absoliutine dievybės esme.

Ir iš tikro, jei imsime Kristaus mokslą ir ištirsime jame asmens ir visuomenės santykių problemą, tai pamatysime, kad joks kitas mokslas nepajėgtų, be baimės prieštarauti pats sau, taip nuosakiai vienu laiku skelbti griežto individualizmo ir griežto universalizmo principų. Bet ar galėtų daryti kitaip mokslas, kuris vadina žmones Dievo sūnumis ir įsako jiems sudaryti vienybę, panašią į tąją, kuri viešpatauja Dievo Trejybėje? Čia suderinimas daugybės vienybėje tiek yra tobulas, jog, būdamas absoliutinis, siekia paslapties ribų.

Nustatyti krikščioniškosios politikos teorijoje tobulos visuomenės idealas nėra sunkiausias dalykas. Tikrai sakant, tasai idealas glūdi ištisai krikščionybės moksle. Todėl katalikų susitarimas šitoje krikščioniškosios politikos dalyje nėra sunkus. Šitam susitarimui jie gal rasti pakankamai pamato neklaidingame Bažnyčios moksle, kuris jiems visiems yra lygiai įtikimas. Bet kai idealas yra nustatytas, kai reik griebtis priemonių jam vykdyti tikrumoje ir kai šitos priemonės reik suderinti su visuomenės mokslų nurodymais, krikščioniškosios politikos teorija ir

praktika vis labiau pasidaro sudėtingos, kaskart tolsta nuo neklaidingo Bažnyčios reglamentavimo srities ir vis daugiau reikalauja asmeninės iniciatyvos. Einant nuo bendrų dalykų prie atskirųjų, katalikų susitarimas pasidaro čia vis sunkesnis ir galutinai virsta idealu, prie kurio galima artintis, bet kurio negalima visai pasiekti, kol tarp katalikų bus nuomonių skirtumo visuomenės dalykuose.

Ar tai reiškia, kad katalikai tur išsižadėti vilties sudaryti vieną bendrą krikščioniškosios politikos pakraipą, kurios reikalingumą iš pat pradžios esu primygtinai pabrėžęs? Anaiptol šito nenorėčiau pasakyti. Jei katalikų susitarimas krikščioniškosios politikos smulkmenose pasiliks pageidavimo srityje, tai nustatymas bendros krikščioniškosios politikos pagrindiniuose dalykuose ne tik yra pageidaujamas ir galimas, bet ir privalomas, atsižvelgiant į tai, kiek kenksmingas yra katalikų iškrikimas politikos dirvoje.

Krikščioniškosios filosofijos tarpimas gal būt padrąsinamuoju pavyzdžiu krikščioniškajai politikai. Filosofija, kaip ir politika, verčiasi toje prigimtojo veikimo srityje, kur viešpatauja privatinės iniciatyvos laisvė, o vis dėlto nūdien galima jau pasakyti, jog katalikai tur vieną bendrą filosofijos sistemą. Šita filosofija buvo ir yra tebekuriama sutelktinai žmogaus proto išgalėmis sintetizmo linkme. Tai amžinoji ir visuotinoji filosofija ta prasme, kad, iš vienos pusės, ištisi amžiai, o iš antros — visa mąstytojų eilė, nesibaigianti ir šiandien, dalyvavo jos kūrime ir plėtojime. Ji duoda daug kartų daugiau, negu pajėgia sukurti atskiras filosofinis genijus individualinėmis savo išgalėmis. Nauji filosofai gal ją tobulinti, bet nebegal jau pastatyti prieš ją nieko geresnio šioje srityje.

Panašaus stovio katalikai privalo ryžtis pasiekti politikoje. Šiuo atžvilgiu iki šiolei jų padaryta nelyginti mažiau negu krikščioniškosios filosofijos suvienodinimo reikalu. Buvo tam ypatingų istorinių priežasčių, kurios dabar, mano nuomone, nustoja veikusios. Dabar atėjo jau laikas, kad suvienodinta krikščioniškoji filosofija padėtų įvykdyti krikščioniškosios politikos suvienodinimą. Ir nėra pripuolamu atsitikimu, kad tas popiežius, kuris oficialiai paskatino krikščioniškosios filosofijos atgimimą neoscho-

lastinio sintetizmo pavidalu, buvo taip pat karštas krikščioniškosios politikos iniciatorius. Leono XIII enciklikos iškėlė aikštėn krikščioniškosios politikos obalsius, kuriems mūsų nepaprastais laikais dera pražysti plačia idėja ir aktingu žygiu.

III. Tikrumos įvertinimas krikščionybės idealo šviesoje

Dabarties įvykių akivaizdoje man teko iš pat pradžios iškelt aikštėn katalikiškosios sąmonės krizę, liečianti krikščioniškosios politikos problemą; o kadangi krizės valandą visų pirma privalu pakelt akys prie idealo ir jame iškelt aikštėn katalikiškosios sąmonės krizę, liečianti analizė tiesė toliau mano minties kelią. Dabar einant nuo idealo prie jo vykdymo tikrumoje dera pažinti šita pastaroji, nes be tikrumos pažinimo jokios idėjinės pastangos negal būt sėkmingos veikime. Aiškus daiktas, kad nekalbama čia apie tikrumos tyrinėjimą visa jos platuma. Šiuo tarpu man svarbu nustatyti tokia jos schema, kuri, iš vienos pusės, priežastingai aiškintų dabarties įvykius, t. y. karą ir revoliuciją, o iš antros pusės, darytų tikrumos įvertinimą idealo šviesoje.

Jei su atidžia pažvelgsim į tą naujosios istorijos laikotarpį, kai brendo įvykusios mūsų laikais katastrofos, tai pamatysime, kad jo bėgyje visuomeninį gyvenimą valdė, kaip ir šiandien tebevaldo, nors ne visuomet lygia proporcija, trys pagrindiniai, neskaitant smulkesniųjų, veiksniai, būtent: individualizmas, socializmas ir krikščionybė. Tikrai sakant, šitų trijų vardų kiekvienas yra tik vėliava, po kuria telkiasi ištisa visuomeninių veiksnių eilė. Bet kaip tik todėl šitos veiksnių kategorijos mums svarbios. Jos leidžia aplamomis linijomis suimti visuomenės vyksmą.

Taip antai galima pasakyti, kad XIX a. visuomenė išaugo individualizmo atmosferoje ir tvarkėsi jo principais. Ekonominė ir politinė jos santvarka atvaizdino savyje pėdsakus kovos su feodalizmu ir absoliutizmu, prieš kuriuodu istorijai teko iš eilės reaguoti ginant individualinę asmens laisvę. Individo laisvė ir lygybė buvo iškeltos aukščiausiais naujos visuomenės obalsiais ir padėtos kam-

piniu akmeniu naujon jos organizacijon. Politinėj srityje individualizmas pagamino teisėtą valstybę su jos konstitucinėmis ir parlamentarinėmis garantijomis; ekonominėj srityje — stambų kapitalizmą su jo liberaline buržuazija. Ilgainiui pasirodė, jog vienodas, būtent neigiamas, laisvės ir lygybės supratimas ir politinėj, ir ekonominėj srityse parankus tik šitai buržuazijai. Bet kadangi ji buvo jau virtusi didžiausiąja naujos gadynės galybe, jai teko atvaizdinti individualizmas istorinėse jo išdavose.

Socialinių santykių srityje pasirodė, jog ekonominis individualizmas pagamino padėties kontrastą ir reikalų antagonizmą tarp proletariato ir buržuazijos. Paaiškėjo, jog ta pati politinė ir ekonominė laisvė, kur padėjo negausingai buržuazijai įsigyti stambių turtų, nustūmė proletariato mases į skurdą. Socialinė nelygybė iškėlė aikštėn socialinį klausimą, o kilusi draug su juo reakcija prieš individualizmą apsireiškė su socializmo vėliava. Ne politinė individo laisvė ir lygybė, bet nauja socialinė visuomenės organizacija, pagrįsta socialinės teisybės principais, pasidarė dabar opozicijos obalsiu. Nauja santvarka turėtų perkelti gamybos įrankių nuosavybę nuo individų ant visuomenės, panaikinti socialinę nelygybę ir lygintinai patenkinti materialinius žmonių reikalus. Jei individualizmas iš esmės linksta duoti pirmenybę asmeniui, o ne visuomenei, tai socializmas tur priešingą linkmę teikti pirmenybę visuomenei, ne individui. Nesiliaujančiose kovose ir nuolatiniame veikimesi individualizmas ir socializmas palengvėl aptašė kraštutinius savo kampus: buržuazinis liberalizmas pripažino socialinių reformų reikalingumą; socialistinis reformizmas pripažino iš savo pusės parlamentarinės evoliucijos reikšmę. Vis dėlto pagrindiniai jųdviejų polinkiai visada pasilieka tie patys.

Trečias veiksnys, kurs reiškiasi visuomenės gyvenime, kaip sakyta, yra krikščionybė. Krikščionybė nėra iš vidaus surišta su jokiu mūsų visuomenės plėtojimosi tarpsniu; ji nesijungia priežastingai su jokiu laikotarpiu, su jokiomis tam tikros vietos aplinkybėmis, ji stovi aukščiau už tą istorinį vyksmą, kuris eina nuo pozicijos prie opozicijos ir, dailindamas jųdviejų priešingumą, stato pažangos gaires. Krikščionybės idealas visuotinėje savo sintezėje

telkia visas atskiras tiesas ir atmeta visas klaidas, surištas su atvirkščia jų puse. Todėl krikščionybės idealas laikų pažangoje tebelieka amžinas, o palygintas su istoriniais momento idealais, pralenkia juos visu daugumi.

Bet ar galima tas pat pasakyt apie katalikų akciją visuomenės gyvenime, palyginus ją su nekatalikų veikimu? Deja, reik griežtai atsakyti: ne, negalima. Tarp katalikų akcijos politikoj ir krikščionybės idealo nebuvo iki šiolei ir dar nėra pilnos atitinkamybės. To fakto nelaikysime visai nepaprastu dalyku, jei atsiminsim, jog krikščionybės idealas, net toks, kaip jis atspindi žmogaus sąmonėje, nėra vien žmogaus padaras: jo esmė pateikta mums Apreiškimu, tuo tarpu kad katalikų akcija politikoj yra netobulų žmonių darbas, pilnas silpnybių. Bet tai neleidžia dar katalikams užmerkt akių prieš savo silpnybes, jei jie nenor nusižengti prieš tobulinimosi pareigą ir išsižadėti krikščionybės idealo.

Žengiant nuo viduramžio į naujosios istorijos laikotarpį katalikai vadovavo visuomenės gyvenimui. Bet kaip tik todėl katalikai, nesakau — katalikiškoji Bažnyčia, pasidavė pagundai pavartoti bažnytiniams tikslams valstybibinio aparato įrankius ir tai dalykuose, kur bažnytinio ir valstybinio veikimo priemonės buvo griežtai skirtinos. Stengimasis vykdyti bažnytinius tikslus verčiamomis valstybinės organizacijos priemonėmis sudaro esmę klerikalizmo, kuris nusideda prieš individualines asmens teises. Todėl opozicija, kurią sukėlė individualizmas prieš senąją tvarką, buvo taip pat protestu prieš katalikų politikos klerikalizmą; todėl irgi naujųjų laikų individualizmas ėjo jei ne su pilno ateizmo, tai bent su protestantizmo vėliava.

Kai individualizmo obalsiai, atitinkantieji laiko reikalavimus, laimėjo tikrumoje, katalikai gana greit apsiprato su nauja visuomenės santvarka, pagrįsta individualizmo pradmenimis, ir ilgainiui ėmė net joje matyti normalinį dalykų stovį. Todėl kai prieš individualizmą sukilo socializmas ir pastatė prieš jo protestantizmo dvasią ateistinį savo krypsmą, katalikų dauguma pasirodė faktinai beeinanti išvien su individualizmo veikėjais. Ir kažin ar katalikai nepanorės dar kartą plaukioti atoslūgio seklumoje, kai socializmas bus įvykdęs tikrumoje realinę socialinės savo programos dalį, kas sudaro jo buvimo prasmę,

ir draug bus atsisakęs nuo kovojamojo ateizmo, kuris tėra jo ideologijoje priepuolybė. Savo politika katalikai, iš vienos pusės, dažniausiai gindavo tai, kas teigiamo buvo visuomenės realizuota istoriniame vyksme, o iš antros pusės, kovodavo su tuo, ko neigiamo turėdavo naujos pažangos reiškėjų opozicija. Bet inercijos dėsnio stumiami katalikai labai dažnai gindavo ir viešpataujančios tvarkos silpnybes, kovodami vienlaik ir su ta tiesa, dėl kurios kariavo jos priešininkai. Katalikai mokėdavo branginti tai, kas buvo laimėta visuomenės pažangoje, bet patys neištesėdavo būti naujos visuomeninės pažangos nešėjais. Šita savo inercija jie nusidėdavo prieš krikščioniškąjį savo idealą, kuris, kaipo absoliutinis, laiko savyje kiekvienos naujos pažangos paslaptį ir reikalauja iš savo reiškėjų nenuilstamojo žengimo paakiui. Krikščionybės idealas jungia savyje visa tai, kiek yra tiesos ir individualizme, ir socializme; todėl katalikai ne kartą galėdavo imtis iniciatyvos pažangos atžvilgiu, jei būtų supratę laiko obalsius. Bet jie dažniausiai užleisdavo pažangos iniciatyvą žmonėms, kurie laiko obalsius priimdavo visu idealu. Savo ruožtu šitie pastarieji, kovodami su senąja santvarka ir draug su konservatyviniu katalikų oportunizmu, kovodavo, inercijos stumiami, taip pat ir su tuo, kas amžino yra krikščioniškajame katalikų ideale. Mes, katalikai, mokame labai gerai kritikuoti ir smerkt individualizmo ir socializmo reiškėjus, bet mes labai mažai nusimanome, kiek mūsų kaltės yra šališkame jų nusistatyme.

Krikščionybė, individualizmas ir socializmas nėra trys pripuolamos vėliavos, aplink kurias telkiasi gyvenimo kovotojai. Jų kiekvienas atitinka atskirą gyvenimo sritį, remiasi tam tikru realiniu gaivalu, tašo iš žmogaus tam tikrą moralinį tipą ir tuo pačiu gamina gyvenime atitinkamų išdavų. Pagrindinę savo esmę krikščionybė semia iš religijos, individualizmas — iš kultūros, socializmas — iš materialinės prigimties. Religija, kultūra ir prigimtis sudaro tris atskiras žmogaus gyvenimo sritis, kurių kiekviena atitinka atskirą realinių žmogaus būtybės reikalų grupę. Todėl irgi jų kiekviena randa visuomenėje savo reikalams atsidavusių gynėjų: krikščionys, individualistai ir socialistai atstovauja visuomenės gyvenime tam tikriems reikalams ir pačiu savo buvimo faktu balsuoja už šitų

reikalų tikrumą. Pastovios priežastys, kurios glūdi žmogaus būtybėje, išeina tokiu būdu aikštėn kaipo vaidmenų paskirstymas tarp atstovų, kurie krypsta daugiau į vieną ar į kitą gyvenimo sritį, nelygu jų polinkiai. Pats faktas, kad sutelktiniame žmonijos gyvenime religija, kultūra ir prigimtis reiškiasi pastoviais veiksniais, jau įrodo, kad reikalai, kuriems šitie veiksniai atstovauja, pagrįsti pačia žmogaus esme. Ir iš tikro, religija randa atramos žmogaus sieloje, materialinė prigimtis — kūne, kultūra — jųdviejų veikimesi. Todėl religijos atstovams svarbu visų pirma, nesakau — išimtinai, dvasios reikalai; materialinės prigimties atstovams — kūno reikalai, ir kultūros atstovams — materialinio gyvenimo kultivavimas psichinio gyvenimo išgalėmis. Pirmiesiems tinka dvasininkų vardas, antrieji iš pagrindo yra kūninininkai, tretieji specialiai yra kultūrininkai.

Tikslus žmogus ištesi pilnutiniame savo gyvenime tinkamai suderinti kūninininką, kultūrininką ir dvasininką: šitie trys tipai sugyvena jame santaikoj, sudarydami tris laiptus vienoje lipynėje, kuria jis kyla prie idealo. Bet tikslingų žmonių nesti daug; dažniausiai žmonės, kaip paminėta jau aukščiau, linksta labiau į vieną ar į kitą gyvenimo sritį. Tuomet veikiamasis jų krypsmas apsireiškia aikštėn visuomenės gyvenime ir todėl iš jų linkmės galima jie skirstyt į dvasininkus, kultūrininkus ir kūninininkus. Žodžiu sakant, ekskliuzyvizmas tarp šitų trijų tipų gimsta ne iš esmės, bet iš priepuolybės, t. y. iš pripuolamųjų gyvenimo aplinkybių. Persiskyrę ir nebepapildydami kits kito, jie instinktyviniu būdu nujaučia savo gyvenimo spragas, antagonizmo pagamintas, bet jau nebepajėgia jų užtverti, nes, suėję kovon, jie nebegal perteikti vieni kitiems to, kas teigiamo esama kiekviename skirtingame jų veikimo tipe. Ogi nuo šito ekskliuzyvizmo pareina daugelis jų silpnybių: idealiniai jų tipai randa gyvenimo veidrodyje iškraipytų savo atvaizdų.

Kūninininkas, atsiskyręs nuo kultūrininko ir dvasininko, savaime linksta pagrįsti visą žmogaus gyvenimą materialiniais pradmenimis. Vienoda ir visiems bendra kūno prigimtis yra jam aukščiausia gyvenimo norma. Ekonominis materializmas sudaro prigimtą jo pasaulėžvalgą. Išlygina-

masis kolektyvizmas atvaizdina visuomeninį jo idealą, revoliucija — paprastą jo taktiką. Kūnininkas ekskliuzyvistas — tai demagogo tipas.

Atsiskyrėlis kultūrininkas linksta pagrįsti visą žmogaus gyvenimą kultūros lytimis. Individo išgalės pačios apibrėžiančios, jo supratimu, aukščiausią gyvenimo normą. Individualistinis liberalizmas esąs pamatinė visuomenės gyvenimo sąlyga, rungtynės — pamatinis pažangos veiksnys. Juridinis teisėtumas privaląs, pasak jo, laiduoti rivalizacijos vaisius. Rivalizacijos laimėtojuose jis mato lemtus valdžios nešėjus. Jo legalizmas apipavidalina faktiną galingųjų laimėjimą. Savo pasaulėžvalgoj jis nuolatai svyruoja tarp ateizmo ir religijos, nes indiferentizmas glūdi jos pamate. Prigimties dalykuose savo vidaus stilium *jis dažniausiai esti pozityvistu, religijos dalykuose* — protestantu. Kultūrininkas ekskliuzyvistas — tai imperialisto tipas.

Atsiskyrėlis dvasininkas linksta pagrįsti visą žmogaus gyvenimą religijos formulėmis, nesakau — pradmenimis. Jis neįstengia ištirti prigimties ir kultūros esmės ir lemtai nubrėžti tarp jų ir religijos skirtiną demarkacijos liniją. Bet kaip tik dėl tos pačios priežasties jis nemoka suderinti prigimties, kultūros ir religijos tinkamoje sutartinėje. Šito derinimo bandymas veda jį prie klerikalizmo, kuris tepažįsta mechaninę gyvenimo sričių vienybę. Užuot keitęs prigimtį ir dvasinę kultūrą religijos tikslu ir priemonėmis, klerikalas griebiasi mechaninių prigimties ir kultūros priemonių, kad jas pavartotų religijos tikslams. Todėl savo vidaus stilium klerikalas yra inkvizitorius. Rašydamasis prie amžinojo žmonijos idealo, klerikalas dvasininkas jaučiasi, dėl jo ypatybių, bet ne dėl savo vidaus vertės, parinktuoju mesianistu. Idealu jis apdengia, it stebuklinga skraiste, savo silpnybes, ir per šitą skraistę jis įvertina savo gyvenimą. Nejausdamas priešingumo tarp idealo ir tikrumos, jis tampa konservatorium. Kaipo konservatorius, jis lenkiasi prieš šio pasaulio galinguosius, nes jo taktika yra prisisunkusi oportunizmo. Pilnutinį religijos idealą jis pavartos senosios tvarkos rėmėjams ginti, o iš antros pusės — kovoti su pažangos reiškėjais; bet jis nenumatys, kad amžinybės idealas verčia

iš karto ginti ir iš karto guiti, nors ir skirtinais atžvilgiais, ir vienus, ir kitus. Žodžiu sakant, dvasininkas ekskliuzyvistas — fariziejaus tipas.

Pigu dabar įspėti, jog socialistas iš pagrindo yra kūnininkas, kurį pilko gyvenimo realizmas spiria tapti demagogu. Panašiai kultūrininkas individualistas tampa imperialistu, dvasininkas katalikas — fariziejum. Ir reikia žinoti, jog tokis jau yra sutelktinio gyvenimo dėsnis, kad realiniai polinkiai tur jo eigoje nelyginant didesnės galybės nekaip idealiniai veiksniai. Todėl demagoginis pataikavimas demokratinių masių instinktams sudaro tikrą socialistų galybę. Todėl irgi individualistai vykdo imperialistinius savo tikslus rivalizacijos išauginta kultūrine technika. Panašiai, jei paimsime visuomeninę katalikų kovą su priešingais jiems gaivalais, tai pamatysime, jog realiai ji remiasi ne tiek religiniu idealizmu, kiek konservatyviniais ir klerikaliniais įpratimais.

Iki šiol stengiaus surišti istorinį naujųjų laikų vyksmą su pagrindiniais visuomenės gyvenimo veiksniais. Iš eilės kyla klausimas, kaip skirstosi atsakomybė už mūsų dienų įvykius tarp šitų veiksnių, t. y. tarp krikščionybės, individualizmo ir socializmo reiškėjų. Karas ir revoliucija turi netobuloje žmogaus prigimtyje ir žemės gyvenimo aplinkybėse bendrų išvidinių ir išlaukinių, bet tolimųjų priežasčių. Ne jos čia mums svarbu. Mums rūpi artimiausios priežastys, kurios sukėlė *mūsų dienų* karą ir *mūsų dienų* revoliuciją. Naivus mąstymo būdas stengiasi padaryti šitų įvykių kaltininkais atskirus asmenis ar net atskiras tautas. Neneigiu, jog visuotinėje rivalizacijoje, kurioje dūko naujųjų laikų pasaulis, atsirado išsišokėlių kaip tarp atskirų asmenų, taip ir tarp tautų, kurie karinga savo iniciatyva pasiėmė ant savęs daugiau už kitus atsakomybės už katastrofą, prie kurios ėjo pasaulis savo vidaus nusistatymu. Bet kaip tik todėl, kad prie šitos katastrofos pasaulis ėjo neišvengiamai istoriniu savo vyksmu, atskiri asmens ir atskiros tautos tegalėjo joje suvaidinti progos, bet ne priežasties vaidmenį.

Ir iš tikro, pagrindinė didžiojo karo priežastis buvo buvusi tame individualizme, kuris, nugalėjęs absoliutizmą ir pasidaręs paskutinių šimtmečių obalsiu, suteikė pasau-

liui nelemtą krypsmą. Visas XIX a. su savo kultūriniais laimėjimais, su savo nuostabia žmogaus ir piliečio teisių sistema, su savo galinga technika, su savo nesuskaitomais ekonominiais turtais krypo kraštutinio individualizmo linkui. Šitas individualizmas, įsigalėjęs pasaulyje ir tapęs kapitalistinės gadynės valdovu, pagrindė visuomenės santvarką rivalizacijos pradmenimis: imperializmas pasidarė ūgio matu. Rivalizacijos laimėtojai pasidarė pasaulio likimo sprendėjais. Laimėtojų hierarchijoje iškilo aukščiausiai didžiosios galybės, kurios atrėmė tarptautinę politiką į brutalinę jėgą. Didysis karas buvo neišvengiamas pasauliui, pagrįstam individualistinės rivalizacijos pradmenimis. Todėl visi individualizmo veikėjai, ir dideli, ir maži, yra tiesioginiai ir solidariniai didžiojo karo kaltininkai.

Juo daugiau yra kalti individualistai karo pagaminta katastrofa, juo mažiau galima prikišt atsakomybės už tai tiesioginiams jų priešininkams — socialistams. Kovodami prieš kapitalistinę ir buržuazinę santvarką, socialistai kovodavo tuo pačiu ir prieš karą. O tai reiškė, kad socialistai ruošėsi laimėjimą tai valandai, kai individualistinė santvarka turėjo privesti pasaulį prie katastrofos. Tokiu būdu individualizmo atžvilgiu socializmas pasidarė nauju pažangos veiksniu. Ir dabar, karo išdavoms paaiškėjus, galima konstatuoti vienas dalykas: socialistai yra jau išėję į priekį istorijos vaidykloje ir muša individualistus neprieinamoje iki šiol jų tvirtovėje. Tai gal mums patikt ar nepatikti, mes galime tikėt ar netikėti galutiniu socialistų idealo laimėjimu, bet įvykusio fakto negalima nepripažinti.

Mano supratimu, šitas faktas individualizmo gadynės atžvilgiu reiškia naują pažangos vyksnį, bet iš atvirkščios pusės jis neša pasauliui naujų pavojų: vietoje rivalizacijos socialistai stato paprastai niveliuojamąją demagogiją; vietoje karo jie kelia revoliuciją; individo savavalią jie linksta pakeisti visuomenės despotija; kapitalistų imperializmą jie kontrbalansuoja proletariato bolševizmu. Tokia bent yra išvidinio jų ūgio inercija.

Greta individualistų ir socialistų visuomenės gyvenimą veikdė dar katalikai. Koks yra jų atsakomybės pobūdis didžiojoje karo katastrofoje, mano buvo aiškinta pa-

čioje šitos paskaitos pradžioje ir prieita išvada, jog netikęs jų vaidmuo visuomenės gyvenimo vyksme pagamino kontrasto dėsniu katalikiškosios sąmonės krizę.

Dabar mums gal paaiškėti, kame buvo pamatinė katalikų klaida. Pamatinė katalikų klaida buvo pasislėpus nesantaikoje tarp krikščioniškosios jų pasaulėžvalgos ir istorinio jų nusistatymo. Tikrai sakant, tai nesantaika tarp amžinojo jų idealo ir netobulos tikrumos. Žemės gyvenimo aplinkybėse šita nesantaika negal visai išnykti, bet, kad ją sumažintum, privalom turėti aiškų jos supratimą. O šito aiškaus supratimo kaip tik ir pritrūko katalikams, linkstantiems pilko gyvenimo bėgyje į konservatyvinį oportunizmą. Istorinėje individualistų ir socialistų kovoje katalikai buvo nukrypę į pirmųjų pusę, todėl ant jų negalima neužversti dalies atsakomybės už tai, prie ko buvo vedęs individualistų veikimas. Bet katalikams pakanka pergyventi laikiną visuomeninės savo pasaulėžvalgos krizę, kad prisitaikintų prie gyvenimo pažangos, nes amžinasis ir pilnutinis krikščionybės idealas teikia jiems krizės valandoje pakankamai išgalių naujam atgimimui. Štai kodėl tuo pačiu metu, kai individualistai smunka vis žemyn gyvenimo kovoje, katalikai pasilieka pastoviu veiksniu visuomenės gyvenime ir iš kiekvienos krizės išeina net sustiprinti nauju prityrimu.

Iš čion pasidaro mums aiškus naujausias visuomenės jėgų susibūrimas politiniame ir socialiniame gyvenime. Nusibankrūtinęs individualizmas liko išmuštas iš gyvenimo vagos ir todėl nebepajėgia sudaryti kultūrinio centro parlamentiniam veikime. Draug su tuo socialinė jo programa nustoja politinės savo atramos. Katalikai ir socialistai dalinasi tarp savęs visuomenės vadovavimą ir ieško *modum vivendi* artimiausiai ateičiai. Atsitinka jau net, kad katalikai socialistų atžvilgiu parodo to pat silpnumo, kuriuo kiek anksčiau jie pasižymėjo individualistų atžvilgiu. Kitą kartą jie net rodosi linkstą vėl pamiršti, jog tikrą jų atramą sudaro ne šio pasaulio galingieji, bet tas krikščionybės idealas, kuris laimės pasaulyje paskutinis, bet todėl laimės galutinai. Individualizmas ir kolektyvizmas, kaipo atsaką, iš vienos pusės, individo, o iš antros pusės, visuomenės reikalams, gal dar ne kartą įvairiose lytyse apsisukti draug su laimės ratu, bet krikščionybės idealas,

turįs savyje tiesos pilnumą, pasiliks vis tas pats, nes jam priklauso amžinybė. O mums, katalikams, privalu tarnauti šitam idealui amžinybės šviesoje.

IV. Pamatinės sąlygos idealui vykdyti tikrumoje

Tarnavimas idealui yra jo vykdymas tikrumoje.— Pirma buvo siekiamas krikščioniškosios visuomenės idealas; paskui tiriama tikruma; dabar mums svarbu pamatinės sąlygos krikščionybės idealui vykdyti visuomenės pažangoje. Šitų sąlygų bendriausioji yra tinkamas nusistatymas idealo ir tikrumos atžvilgiu. Jąja tad kaip tik pradedu.

Kaip jau sakyta, absoliutinis idealas nepasiekiamas prigimtojo gyvenimo ribose: istorinėje pažangoje galima prie jo nuolatos artintis, bet negalima visai pašalinti jo ir tikrumos priešingumo. Tai anaiptol nereiškia, kad idealas yra apskritai nepasiekiamas. Idealo įvykdymas tikrumoje reiškia žengimą iš prigimtosios santvarkos į viršprigimtinę, bet šituo žengimu baigiasi pati istorinė pažanga. Todėl, kol mes gyvename prigimtosios tvarkos ribose, artinimasis prie idealo yra būtina sąlyga galutiniam tikrumos ir idealo sutapimui. Prigimtojoje tvarkoje netobula tikruma tampa lygstamuoju tobulo idealo apsireiškimu. Jei šitas apsireiškimas eina pilnyn, reik konstatuoti istorinė pažanga.

Tokiu būdu idealo atžvilgiu kiekvienas atskiras tobulinimosi vyksnis tur lygstamąją savo vertę. Bet iš antrosios pusės, tikrumos atžvilgiu idealas visada reikalauja nenuilstamojo tobulinimosi. Kiekvienas laimėtas tobulinimosi vyksnis sudaro sąlygą tolimesnei pažangai. Todėl negalima nelygstamai smerkti tikrumos: ja privalu naudotis, kaipo materialine pažangos atrama. Bet dar mažiau leistina visai ja pasitenkint ir joje nusiraminti, nes tai reiškia nusižengti prieš patį idealą. Idealas reikalauja iš žmogaus tikro pažangumo, kuriame teigiamųjų tradicijų dvasia pilnai sutaria su laisva ir drąsia pažangos iniciatyva. Jei idealas yra gyvas žmogaus sąmonėje, jis yra žmogaus veikime judinamuoju veiksniu: jis gaivina visas žmogaus pastangas pažangos vyksme, nepaisant, kokios

bus jų išdavos, vykusios ar nevykusios, didelės ar mažos. Taigi norint tinkamai nusistatyti pažangos klausime, svarbu, iš vienos pusės, skirt, o iš kitos pusės — statyti sąryšin nelygstamasis idealo tobulumas ir lygstamoji tikrumos vertė. Dorinimosi atžvilgiu pirmajam atsako idėjinis maksimalizmas, antrajai — praktinis reliatyvizmas. Vienas su antru dera sutaikyt einant pažangos keliais.

Visa, kas pasakyta apie nusistatymą idealo ir tikrumos atžvilgiu apskritai, tinka taip pat kalbant apie visuomeninę pažangą. Aukščiausiu krikščioniškosios visuomenės idealu yra šventųjų bendruomenė, arba, reiškiant tą pat visuomeniniais terminais,— visuotinasis susidraugavimas laisvės ir lygybės principais. Pilnutinis šito idealo įvykdymas tegalimas viršprigimtinėje tvarkoje, bet krikščionybės idealo nešėjams privalu nuolatos prie jo artintis pažangos keliu. Čia nei konservatizmas, nei indiferentizmas, nei nihilistinis pažangumas nėra leistini. Kiekvienas pažangos vyksnis reikalauja tolimesnio žengimo paakiui. Jokia visuomeninės pažangos lytis nėra tobula prigimtosios mūsų santvarkos ribose, ir tuo pačiu laiku kiekvienas pažangos vyksnis tur, kaip sakyta, lygstamąją savo vertę.

Apie tai tuo tarpu dažnai pamiršta katalikai, pakrypę į konservatizmą. Pasiduodami dvasinio žvilgio aberacijai, jie perkelia viršprigimtinės tvarkos požymius į prigimtąją tvarką ir, idealizuodami tokiu būdu šitą pastarąją, yra linkę į oportunizmą tikrumos atžvilgiu.

Mes matėm anksčiau, kiek kenksmingas yra šitoks katalikų nusistatymas pažangos klausime. Iš krikščioniškosios pasaulėžvalgos katalikams dera būti tikros pažangos veikėjais: nei konservatizmas, nei lengvas pažangumas mums netinka. Mes privalome suderinti visuomeninėj savo psichologijoj teigiamųjų tradicijų dvasią su gyva nenuilstamojo tobulinimosi iniciatyva. Tuomet mums nereiks eiti visuomeninės pažangos uodegoj, kad tinkamai išspręstume laiko klausimus krikščionybės idealo šviesoje. Tuomet mes neatstumsime nuo religijos tų sąžiningų, bet nesąmoningų opozicijos reiškėjų, kurie pažangoj ieško priemonių prieš tikrumos neteisybes. Tuomet mes nusimanysime, jog principinis konservatizmas yra toks pat nusižengimas prieš pažangą, kaip ir principinis pervartingumas, ir jog šituodu priešingumo ašigaliu

gamina visuomenės gyvenime viens antrą kontrasto dėsniu. Tuomet irgi krikščioniškoji mūsų politika bus vedama tikru pasiryžimu vykdyti visuomenėje krikščionybės idealą sutartinai su krikščioniškosios etikos reikalavimais.

Tinkamai nusistačius idealo ir tikrumos atžvilgiu, svarbu toliau atremti krikščioniškoji politika į realinius gyvenimo veiksnius, jei mes nenorime, kad ji pasiliktų atotraukos srityje. Kokie tad yra realiniai gyvenimo veiksniai, kuriais leista ir privalu pòlitikams krikščionims naudotis visuomeniniams savo tikslams?

Aiškus dalykas, jog krikščioniškosios etikos akivaizdoje šitiems tikslams netinka nei rivalizacijos išaugìnta kultūrinė technika, kurią vartoja savo tikslams individualizmas, nei materialiniai demokratinių masių instinktai, į kuriuos šaukiasi socializmas. Kaip jau žinome, pirmas kelias vidaus gyvenimo inercija veda per imperializmą prie karo, antras kelias — per demagogiją prie revoliucijos. Krikščioniškoji politika tur griežtai kovoti prieš šitas išdavas, bet, norėdama sėkmingai prieš jas kovoti, privalo atsigręžti prieš patį jųjų pamatą.

Kalbėdamas čia apie kovą prieš karą ir prieš revoliuciją, turiu prie šitos progos tarti keletą žodžių apie privalomą krikščioniškosios politikos nusistatymą karo ir revoliucijos atžvilgiu apskritai. Katalikai, norintieji išlaikyti krikščioniškosios politikos pakraipą, tur pareigą kovoti visais leistinais įrankiais ir prieš imperialistinį karą, ir prieš demagoginę revoliuciją. Čia jokių kompromisų negal būti. Bet politikų krikščionių nusistatymas gal būti kitoks, jei karas yra būtinu įrankiu teisėtam apsigynimui prieš nuošalio priešininkus, ir jei revoliucija yra būtinu įrankiu teisėtam apsigynimui prieš vidaus priešininkus, vartojančius valdžios autoritetą prieš pačią visuomenę. Tikro reikalo ribose katalikai gal ne tik pasyviai dalyvauti tokiame kare ir tokioje revoliucijoje, bet ir aktingai juos organizuoti. Civilinis karas ir socialinė revoliucija tėra sudėtingi karo ir revoliucijos deriniai; todėl katalikų nusistatymas jų atžvilgiu privalo būt atitinkamas. Pridursiu dar, jog karas ir revoliucija lygstamai leidžiami tik prigimtojoje mūsų visuomenėje; šventųjų bendruomenėje jų ne tik negalima įsivaizduoti, bet jie būtų tiesiog neleistini moraliniu atžvilgiu. Net prigimtojo gyvenimo ribose

esama aplinkybių, kada teisėtas karas ir teisėta revoliucija nesutaikomi su moraliniu žmonių stoviu: taip antai, jei pirmieji krikščionys kankiniai būtų griebęsi teisėtam savo apsigynimui revoliucijos priemonių, jie būtų nustoję šventumo.

Sutinku, jog, sprendžiant konkretinius atsitikimus, ne kartą sunku jie tiksliai įvertinti principų šviesoje, bet tai, žinoma, ne principų kaltė. Taip ar šiaip, šitie principai draudžia katalikams grįsti savo politiką tais realiniais veiksniais, kurie po individualizmo ir socializmo vėliavomis veda, iš vienos pusės, prie imperialistinio karo, o iš antros pusės — prie demagoginės revoliucijos. Kadangi religija jungia visą žmogaus gyvenimą dieviškuoju pradmeniu, tai aišku, jog visas žmogaus veikimas ir todėl taip pat krikščioniškoji politika katalikams privalu atremti galų gale į religinius veiksnius. Tikrai sakant, katalikų gyvenime ir veikime religinis motyvas kaip tik yra tuo realiniu veiksniu, kuris katalikų masėse sudaro galingą pajėgą: religija suteikia galutinąją sankciją dorinės mūsų sąmonės reikalavimams ir tokiu būdu veikdo mūsų valią prievolių įsakymais. O šitie įsakymai liepia mums religijos vardu vykdyti visuomenėje religinį idealą.

Bažnytinio ir dorinio gyvenimo srityje pati religija nurodo priemonių religiniam idealui siekti. Bet kitaip esti su prigimties ir kultūros sritimis. Čia visuomeninio veikimo atžvilgiu reikalingos dar yra krikščioniškosios politikos *teorija ir praktika. Joms tenka surišti prigimties ir* kultūros sritys su religijos gyvenimu ir sudaryti šitose srityse pastovių sąlygų krikščionybės idealui vykdyti visuomenės pažangoje. Žmogaus prigimties atžvilgiu tokia sąlyga yra visuomeninis jos išauklėjimas. Kultūros atžvilgiu ar, tikriau pasakius, visuomeninės civilizacijos atžvilgiu tokia sąlyga yra teisėta visuomenės organizacija.

Krikščioniškajai politikai nevalia pamiršti nė vienos šitų dviejų sąlygų, lygiai reikalingų visuomeninei pažangai, nes dorinimasis joje iš karto vyksta dviem krypsniais: subjektingu atžvilgiu svarbu išauklėti žmogaus prigimtis ir suteikt jai linkmė į viršprigimtinį tikslą; objektingu atžvilgiu svarbu nustatyti teisėtos organizacijos priemonėmis pusiausvyra tarp atskirų visuomenės gaivalų, soli-

darybės sutartinėje. Krikščioniškoji politika privalo gretimais statyt asmens tobulinimąsi ir visuomeninės organizacijos pažangą, nes visuomenės žengimui prie idealo iš karto reikalingos asmens kūryba ir visuomenės talka: asmens tobulinimasis remia visuomeninės organizacijos pažangą, o iš antros pusės, visuomeninės organizacijos pažanga remia asmens tobulinimąsi. Pagrįsti dorinimosi keliui reik nustatyti tvirtas pamatas visuomeninei organizacijai; pagrįsti visuomeninės organizacijos pažangai reik dorinti žmogaus prigimtis.

Asmuo tarp ko kito tobulinasi visuomeniniu auklėjimu; visuomenės organizacija tobulinasi visuomeninėmis reformomis. Tokiu būdu visuomeninis asmens auklėjimas ir visuomenės sutvarkymo reformavimas sudaro subjektingą ir objektingą sąlygą visuomenės pažangai. Tai žinodama, krikščioniškoji politika privalo kreipt ir socialinį auklėjimą, ir socialines reformas krikščionybės idealo linkui. Auklėjant žmogaus prigimtį svarbu augint joje draugingo sugyvenimo įpročiai. Vykdant socialines reformas svarbu laiduoti kiekvienam asmeniui individualybės teisės. Gerai išauklėta ir sutvarkyta visuomenė atvaizdina individualybių begalę solidarybėje, pagrįstoje laisvės ir lygybės principais. Individualizmas bando auklėti asmenį rivalizacijos principais; socializmas tikisi tam tikru visuomenės sutvarkymu suteikti asmeniui reikiamos visuomeninės kultūros. Tuo tarpu nei vienas, nei antras neina tikrais keliais: tinkamai sutvarkyti visuomenei reik draug su socialinėmis reformomis auklėti asmuo ne rivalizacijos, bet solidarumo principais, nes pažangus visuomenės reformavimas, dar kartoju, tegalimas gretimais su visuomeniniu asmens auklėjimu.

Krikščioniškoji politika, norinti artintis prie visuomenės idealo, tur tašyt egoistinę žmogaus prigimtį ir augint jame altruizmo pradmenis. Žmogus iš prigimties yra egoistas, ir šita faktina jo prigimtis negal diktuoti normų jo veikimui. Varyti politika pasigaunant egoistiniais žmogaus polinkiais reiškia užsiimti demagogija. Krikščioniškoji politika tur siekti aukščiau. Paaiškinsiu tai nuosavybės pavyzdžiu.

Individualizmas laiko normalia asmens nuosavybę

ir remiasi turtuolių egoizmu. Socializmas, atvirkščiai, laiko normalia visuomenės nuosavybę ir remiasi neturtėlių egoizmu. Tuo tarpu, žiūrint į nuosavybę moraliniu žvilgiu, reik pripažinti faktas, kad, taip ar šiaip, ji yra egoistinis apsiribojimas visuomenės gyvenime. Galima sutikt, jog žmogui visai prigimta stengtis įsigyti nuosavybės, bet iš kitos pusės, reik suprast, jog visuotinojo susidraugavimo idealas reikalauja apsiribojimą nuosavybe nuolatos tašyti visuomeniniu auklėjimu ir kartu kovoti su neigiamais jo apsireiškimais visuomenėje socialinių reformų priemonėmis. Jei šventųjų bendravime yra kas nors panašaus, kas atitinka mūsų pasaulio turtus, tai šitie moraliniai turtai priklauso iš karto pilnai kiekvienam ir visiems: tai nei asmens, nei visuomenės nuosavybė, bet greičiausiai bendra asmens ir visuomenės nuosavybė.

Krikščioniškoji tad politika, privalanti tobulinti prigimtąją santvarką viršprigimtinės santvarkos paveikslu, tur ir nuosavybės klausime aukščiausią idealą: ne asmens nuosavybę, kurią skelbia individualizmas, ir ne visuomenės nuosavybę, kurią skelbia socializmas, bet bendra asmens ir visuomenės nuosavybė atitinka labiausiai žmogaus gyvenimą. Sekant nuosavybės šaltinį, darosi numanu, jog faktinai tegal būti vien bendros asmens ir visuomenės nuosavybės. Kiekviena gėrybė, kuri gal būt nuosavybės objektu, yra iš karto, tiesioginiu ar tarputiniu būdu, asmens ir visuomenės padaras. Kiekviename tad žmogaus turte asmuo ir visuomenė tur atitinkamas savo dalis; ir reik pastebėti, kad juo didesnis yra turtas, juo didesnę dalį tur jame visuomenė. Socialinių reformų dalykas — tvarkyt asmens ir visuomenės santykius, kilusius dėl bendros jų nuosavybės; bet tinkamas šitų santykių sutvarkymas negalimas be to visuomeninio auklėjimo, apie kurį buvo kalbėta kiek aukščiau.

Kaip matom, aukščiausios žmogaus gyvenimo ir veikimo normos pareina nuo tos idealinės žmogaus prigimties, kuri žėri amžinybės šviesa Dieviškosios Išminties pirmavaizdyje. Religija mezga ryšius tarp šito pirmavaizdžio, iš vienos pusės, ir asmens ir visuomenės, iš antrosios. Jei šitie ryšiai nutrūksta, asmens ir visuomenės santykių problema neranda tinkamo išsprendimo, ir jų gyvenimas nueina klaidingais keliais.

Sutraukiant krūvon pamatines sąlygas krikščioniškosios visuomenės idealui vykdyti tikrumoje, reik pasakyti, jog teorijos atžvilgiu svarbu tinkamai nusistatyti tarp idealo ir tikrumos: lygstamoji pažangos vertė dera sutaikyti su idėjiniu maksimalizmu. Praktiniu atžvilgiu svarbu religingai nusistatyti krikščioniškoje politikoje, t. y. vaduotis visuomeniniam veikime religiniais motyvais, siekiančiais idealinės asmens ir visuomenės prigimties. Ogi pačiam visuomeniniam veikimė svarbu subjektingu atžvilgiu auklėt asmuo solidarumo principais; objektingu atžvilgiu — laiduoti asmeniui visuomenės sutvarkymu individualumo teisės.

Visa, kas buvo pasakyta apie krikščioniškosios visuomenės idealą, apie tikrumos įvertinimą šito idealo šviesoj ir apie pamatines sąlygas idealui vykdyti tikrumoje,— visa tai tur kuo bendriausios reikšmės krikščioniškajai politikai. Maniau, jog norint išeit iš krizės, kurion pateko katalikiškoji sąmonė, reik visų pirma nustatyti griežtai aukščiausi principai, o paskui, su jais susigyvenus, jais vaduotis renkant praktingų priemonių krikščioniškosios politikos tikslams. Tik tuomet katalikai nustos plaukioję atoslūgio seklumoje ir supras, jog politikui krikščioniui privalu drąsiai pasileist į plačiąsias visuomeninio gyvenimo jūras ir jų gilumoj ieškot amžinųjų žvaigždžių atspindžio.

Kaunas, 1921 m. sausio 3 d.

POLITINĖ REZOLIUCIJA,

St. Šalkauskio pateikta ir
Pirmojo lietuvių katalikų kongreso priimta
Kaune 1921 m. sausio 5 d.

Pirmasis lietuvių katalikų kongresas, išklausęs pranešimų ir atskirų nuomonių apie katalikų nusistatymą politikoje ir

atsižvelgdamas, iš vienos pusės, į tai:

1. jog amžinasis krikščionybės idealas, tobulai jungiąs savyje individualizmo ir universalizmo pirmaprades, reiškiasi visuomeninio gyvenimo srityje kaipo visuotinasis susidraugavimas laisvės ir lygybės principais;

2. jog krikščioniškoji etika stato aukščiausias žmogaus veikimo normas, kurios, aplenkdamos laiko ir vietos aplinkybes, lygiai numato kaip asmens tobulinimąsi, taip ir visuomeninės organizacijos pažangą;

3. jog krikščioniškoji politika, kaipo krikščioniškosios visuomenės idealo vykdymas religiniais motyvais ir krikščioniškosios etikos principais, privalo vienodai ir sutartinai reikštis visuomeniniame katalikų veikime kaip atskiros valstybės ribose, taip ir tarptautiniuose santykiuose;

ir matydamas, iš kitos pusės:

1. jog katalikai, pasiduodami laiko ir vietos įtakoms, nėra iki šiolei realizavę vienatinės krikščioniškosios politikos;

2. jog katalikų iškrikimas politikos dirvoje pareinąs nuo nesąmoningo pakrypimo vienų jų į individualizmą, kitų — į socializmą, tuo tarpu kad krikščioniškosios visuomenės idealas jungia savyje teigiamąsias šitų kraštutinių pakraipų puses, neturėdamas jų silpnybių;

3. jog kilęs dėl nurodytų priežasčių katalikų svyravimas tarptautinėj politikoj ir socialiniame veikime padarė

tai, jog katalikai nėra tinkamai užsilaikę nei imperialistiniuose karuose, nei demagoginėse revoliucijose,

nutarė:

1. kviesti politines Lietuvos katalikų partijas padaryti savo programų ir veikimo reviziją, vaduojantis nurodytais motyvais, ir sueiti bendroje krikščioniškosios politikos plotmėje;

2. paraginti visas Lietuvos katalikų organizacijas aktingai susispiesti apie Katalikų veikimo centrą ir per jį dėtis su kitų šalių katalikais į Katalikų internacionalą, kuris turėtų sukoordinuoti tarptautinį katalikų veikimą krikščioniškosios politikos kryptimi.

PIRMUTINĖS PRIELAIDOS VISUOMENINEI KRITIKAI LIETUVOJE

I. Dvasios verguvė dabartinio gyvenimo bėgyje

1. Dvi jos rūšys: dvasios senatvė, arba konservatizmas, ir savaimingas pervartingumas

Visi žinome ir patys mažiau ar daugiau juntame, jog gyvenimas po neseniai pritirtų didžiųjų įvykių liko nelyginant sunkus tiek materialiniu, tiek ir dvasiniu atžvilgiu. Žymus ekonominis nuskurdimas, aštrus socialinis luomų trynimasis, nuolatinis politinės padėties svyravimas, fizinės bei psichinės sveikatos sumenkėjimas, ryškus doros susilpnėjimas, pagaliau neaiškus ateities likimas — visa tai sunkia našta yra užgulę dabartinę mūsų kartą.

Visi tai juntame, bet nelygiai šitą naštą pakeliame ir nevienodai nusistatome šių laikų gyvenimo bėgyje. Kaskart daugiau atsiranda nekantrumo ir nerimo sujaudintų žmonių, kurie su pasiilgimu grįžta mintimi į „gerus senus laikus" ir ten ieško tariamosios paguodos: jie ieško su stebėtinu naivumu ligai vaisto kaip tik ten, kur glūdi jos šaknis. Tai smulkių įpročių ir siauros minties žmonės, kurių dvasios akiratis nesiekia toliau už jų gyvenamo urvelio apylinkės.

Tačiau ne šitų žmonių dydrodis yra tikrai reikšmingas mūsų gyvenamiems laikams bei įvykiams. Norint deramai spręsti apie šiuos pastaruosius, privalu atsivaduoti nuo daugelio sunkių įspūdžių, kurie slegia mūsų psichiką ir verčia mūsų protą daryti spręsmų, neatitinkančių tikrumos. Kad šių dienų gyvenimas pasidaro kartais beveik nepakenčiama našta, visi, kaip pasakyta, sutinkame; bet per anksti būtų dar iš čion spręsti, jog tie, kuriuos laimė ar nelaimė yra prispyrusi šiuo metu griebtis visuomenės vairo, yra sukrovę į gyvenimo laivą visas jo sunkenybes. Dažnai, jei ne dažniausiai, naujiems vairininkams tenka vesti gyvenimo laivą per audras, kur įvarė jį senųjų vairininkų apakimas, ir šitas senųjų vairininkų apakimas yra

tiek didelis, kad jie nesvyruoja nė kiek kaltindami naujuosius vairininkus, tarsi šitie būtų sukėlę pačias audras. Tikrieji kaltininkai su visu įnirtimu prikaišioja savo kaltes tiems, kas bando taisyti jų nelemtų nusikaltimų išdavas,— štai baisi neteisybė, štai dvasinio apakimo padaras. Ir ne veltui ji pareikšta senumo žyme: dvasios senatvė, težygiuojanti vien seniai pramintais takais, nustoja pusiausvyros ir vedamosios nuovokos, kai gyvenimas išmuša ją nors kiek iš įprasto tako. Nauji įspūdžiai yra jai tiek nepaprasti, tiek nesuprantami, tiek užgauną jos rimtį, kad mažne kiekvienas jos spręsmas apie jų priežastis yra nesąmonė, tiesa, kartais sumaniai pridengta rimtumo skraiste. *Palaikyti subrendusi dvasios laisvė gyvenimo įvykių bei įspūdžių akivaizdoje ir atsispirti temdančiai įpratimo įtakai, štai pirmoji prievolė to, kas tur ar nor tinkamai orientuotis gyvenimo bėgyje, jį valdyti ar tik apie jį spręsti. Kas nepajėgia to pasiekti, netinka nei į vairininkus, nei į kritikus.*

Dvasios senatvė, arba konservatizmas, nėra vienintelė dvasinės verguvės apraiška: šituo atžvilgiu su ja sueina antras priešingumo polius, būtent — savaimingas pervartingumas *. Būdamas tiesioginė reakcija prieš konservatyvią gyvenimo pakraipą, šis pastarasis, nekontroliuojamas blaiviais proto spręsmais, veikia su tuo pačiu dvasiniu aklumu, kaip kad ir pati pirmykštė akcija, prieš kurią jis yra įnikęs varytis. Čia jau ne įpratimas, bet kontrasto dėsnis veikia tarsi su mechaniniu būtinumu, temdydamas protą ir teveikdydamas valią viena tik ardomąja pakraipa. Jei konservatizmas yra dvasinės senatvės apraiška, tai pervartingumas yra visiško nesubrendimo, net ne jaunatvės, apraiška: jis panėši į vaiko žaismą, kai šis jaučia nenugalimo polinkio nusukti galvą savo žaislui, kad patenkintų smalsumą ir patirtų, kas gi išeis iš šito panūsto ardymo.

Tiek konservatizmas, tiek ir pervartingumas randa sau atramos žmogaus prigimties polinkiuose, tikrai pasakius — jos silpnybėse; bet visai ypatingu būdu juodu re-

* Savaimingumui priešingumą sudaro sąmoningas nusistatymas; šitą priešingumą prancūzai išreiškia statydami priešais du būdvardžiu: *spontané ir reflechi.— St. Š.*

mia viens antrą, kad ir esti nepaliaujamos kovos stovyje: čia veikia tasai primintas jau kontrasto dėsnis, kuris juo galingiau reiškiasi pažangos vyksme, juo mažiau tikro susipratimo ir sąmoningo nusistatymo apreiškia patys žmonės, pažangos dalyviai. Jei drauge su tuo konservatizmo ir pervartingumo reiškėjai nuolatos kaltina vieni antrus savo gerų norų neįvykimu, tai rasi daugiausiai teisybės bus čia tame, kad kraštutiniu savo nusistatymu jie palaiko vieni antrus ir tuo pačiu padeda vieni antriems varyti savo nelemtą darbą. Toks jau yra priežastingas dviejų priešginybių ryšys, kai gyvenimo vyksme aklai pasiduodama kontrasto dėsniui.

2. Kraštutinės jųdviejų reiškimosi lytys dabartyje: nacionalistinis imperializmas ir kosmopolitinis bolševizmas

Mūsų laikai ir besireiškią jais įvykiai yra šituo atžvilgiu labai reikšmingi. Kas yra iš tikrųjų nacionalistinis imperializmas ir kosmopolitinis bolševizmas, jei ne dvi kalbamos rūšies priešginybės? Ar imperalistinis karas nesudarė tinkamos dirvos demagoginei revoliucijai, ir sykiu ar šita pastaroji ten, kur ji viešpatauja, neruošia dirvos grįžtamajai netikusios senovės bangai? Iš vienos pusės, kapitalo, iš antros — proletariato diktatūra, štai du slibinu, kuriuodu, besirydamu, viens antru minta ir sykiu viens antrą maitina.

Tas viesulas, kuriuo pratrūko senasai mūsų pasaulis, buvo nuosekli jo krypsmo išdava. Įsigalėjęs visuomenės santvarkoje ir tuo pačiu daug kartų sustiprėjęs individualistinis egoizmas liko, taip sakant, objektyvuotas savo galybėje: iš žmogaus polinkių jis perėjo į visuomenės santvarką ir naudodamasis tuo, kad šita santvarka suteikė jam ginklą „produkuojamojo" kapitalo pavidale, ėmė valdyti pasaulį. Faktinai buvo tai kapitalistų diktatūra,— savo rūšies oligarchija, besikomplektuojanti lenktyniavimosi atranka. Suorganizuotas šitaip individualistinis egoizmas telkėsi tarptautiniuose santykiuose po tautinio ekskliuzyvizmo vėliava ir tuo pačiu panaudodavo savo tikslams visą eilę stiprių psichologinių veiksnių. Eidamas tokiu

nusistatymu senasai pasaulis jau nebegalėjo išvengti visuotinojo susidūrimo katastrofos. Nebent senosios santvarkos šalininkai būtų savo laiku susipratę ir sutartinai pasiryžę gelbėti jį, krypstantį į nelaimę. Tuo tarpu šitie apakėliai iki šiolei nesiliauja ieškoję vieno kito vikresnio mušeikos, ant kurio galėtų suversti visą atsakomybę už visos savo draugės sužadintas imtynes.

Kilusi prieš juos ir instinkto vedama reakcija geriau užuodė tikrus kaltininkus. Ir iš tikro, ar bolševizmas, mažiau ar daugiau visur pasireiškęs stengimusi prie tarptautinio proletariato diktatūros, nėra ryškiausias protestas prieš kapitalistinio pasaulio paklaidas? Tiesa, yra tai protestas labai pavojingas, kadangi jis reiškiasi tik aklu gaivaliniu ardymu ir stinga kultūringų pajėgų naujai kūrybai, tačiau ir šitoks jis turi savo lygstamojo pateisinimo ir moralinės nuosvaros palyginus su ta blogybe, prieš kurią jis protestuoja savo buvimu ir kurios žygiais jis yra pašauktas į viešumą. Tuo tarpu senosios santvarkos šalininkai, beramindami savo sąžinę, pasiguodžia viltimi, jog pakanka grįžti į seną gyvenimo santvarką, kad baisi bolševizmo šmėkla savaime pradingtų. Ir tai yra sprendimai žmonių, kurie giriasi ilgu prityrimu ir tikro gyvenimo pažinimu!

3. *Tikrosios pažangos kelias*

Tarp dalykų, kurių jie nepajėgia nei tinkamai pastebėti, nei teisingai įvertinti, yra faktas, kad gyvenimas, užtvenktas nepaprastais įvykiais, ieško tikslingos išeities ir ją randa, kartais visai instinktyviai, tikrosios pažangos take. Iš pradžios jis tik apgraibomis užčiumpa šitą siaurą taką, netvirtai ir svyruodamas padaro jame savo pirmus žingsnius, bet paskui, įgudęs juo žengti, pramina jį platyn ir galop juo pasileidžia plačia tėkme, pagaudamas ir traukdamas užpakal savęs visas senas kliūtis. Kad naujos pažangos reiškėjų pirmieji žingsniai yra netvirti ir svyruoją, senosios santvarkos šalininkai paprastai panaudoja savo nusistatymo naudai. Jiems, žinoma, pridera garbė tvirtai žygiuoti gerai pramintu taku, bet, deja, jiems nelemta suprasti, kad ne visi gerai praminti takai veda ten,

kur kartais dera bei privalu eiti. Savo išdidžiu pasityčiojimu iš besipratinančių pažangos veikėjų jie ruošia sau, bet ne šiems pastariesiems, istorijos pasmerkimą.

Norint išbristi iš šių laikų klampynės, neišpuola nei eiti senais pramintais takais, kurie kaip tik yra į ją nuvedę, nei aklai rinktis griežtai atbulo priešingumo pakraipos. Čia *tertium datur:* laisva, sąmoninga, realiomis šio meto galimybėmis matuojama pažanga pilnutinio idealo linkon. Ir gyvenimas, norėdamas išlaikyti pusiausvyrą, kad nesugriūtų, turi į šitos pažangos vagą perkelti savo svorio centrą. Bet dabar visuomeninės pusiausvyros saugotojams teks tapti taikme, į kurią pasipils įkyrūs smūgiai iš abiejų kraštinių sparnų, pasirodančių solidariais šitame ardymo darbe: juodu skuba apsidirbti su bendru savo priešu, tikėdamuosi paskui įveikti viens antrą, ir net pačią kovą su juo juodu pridengia savitarpio kovos obalsiu. Tokiame kovos skelbime esama net pusiau sąžiningos iliuzijos: reakcininkas, dairydamasis iš dešinės į kairę, kvalifikuoja kraštutine kairės gaire visų tarputinių grandžių linkmę, ir todėl visa, kas nepataiko į jo nuomonę, jam atsiduoda bolševizmu; iš antros pusės, bolševikas, dairydamasis iš kairės į dešinę ir taip pat klaidingai spręsdamas perspektyvą, temato vien „buožių" eilę. Abiem atvejais visuomenės apraiškų kvalifikacija išeina per daug nesudėtinga.

Itin reikšmingas mūsų laikams pavyzdys yra tai, kas vyksta šiuo metu Vokietijos gyvenime. Juk vokiečiai buvo sudarę Europos sausumoje kaip tik tą tautų, kuri geriausiai sugebėjo sutelkti senosios santvarkos pajėgas imperialistiniams savo ekskliuzyvizmo tikslams. Todėl paviršutiniam žvilgiui buvo net susidarę įspūdžių, jog vokiečiai su savo kaizeriu priešakyje yra likę vieninteliai pasaulinio karo kaltininkai. Iš tikrųjų, kaipo žymiausieji ir galingiausieji jo dalyviai, jie buvo tik kaltingesni už kitas, mažiau pasiruošusias prie karo tautas; bet, žinoma, būtų neteisinga suverst ant jų vienų visą atsakomybę už netikusią pasaulio tarptautinę politiką. Sykiu ne mažiau reikšmingas faktas yra tai, jog vokiečių imperialistai, labiausiai pasidarbavę karui sukelti, taip pat yra labai žymiai padėję bolševizmui įsigalėti Rusijoje.

Kas gi atsitiko, kai atėjo valanda mest išganymo inkarą sukeltų audrų sūkuryje? Ar nelaimės kaltininkai rado priemonių apmalšinti sukiršintiems gaivalams ir grąžinti tai, kas buvo jau pralaimėta? Anaiptol ne, jie bailiai nurimo krizės valandai, kad paskui galėtų versti visų nepasisekimų atsakomybę ant tų, kurie tuo laiku gelbėjo tai, kas dar buvo galima. Ne iš tautininkų imperialistų ir ne iš internacionalistų bolševikų tarpo išėjo žmonės, kurie drįso su tikru pasišventimu pasiimti ant pečių sunkų senosios santvarkos palikimą ir gelbėti kraštą nuo anarchijos. Lengva suprasti, jog šitų naujų žmonių valdžia, pasirinkusi naujosios pažangos kelią, negalėjo būti nei tvirta, nei neklaidinga, bet ar jai padėdavo tie, kurie stovėdami iš dešinės ir iš kairės sudarė kraštutinius visuomenės sparnus? Jie tik tykojo, kaip ją nuvertus, kad pribaigtų nelemtą savo darbą.

Ypatingai ryški yra vokiečių tautininkų opozicija, kuri ėmė nelyginant stipriai reikštis kaip tik tuo laiku, kai vokiečių tautai tiko atsiskaitinėti už savo nacionalistų paklaidas. Šita *deutschnational'ų* partija, labiausiai nusikaltusi vokiečių politikoje, stengiasi dabar visokiomis kritikos priemonėmis išrodyti išvargintam sunkia padėtimi piliečiui, jog už dabartinio gyvenimo sunkenybes neša atsakomybę ne kas kitas kaip naujoji valdžia. Tautinės garbės obalsiu ji demagogiškai panaudoja siauriems savo tikslams miesčioniškus biurgerių instinktus, kad bent tokiu būdu neišleistų galutinai iš savo rankų valdymo vadžių. O tuo tarpu slapti jų sėbrai skina jiems taką į valdžią, žudydami iš pasalų žymiausius naujosios valdžios reiškėjus. Štai kaip žygiuoja nepatenkinta senųjų valdovų ambicija.— Tokiose aplinkybėse teigiamosios visuomeninės kritikos uždaviniai pasidaro ypatingai aktualūs.

II. Lietuvių tautos atgimimas šių dienų įvykių akivaizdoje

Esame ilgėliau užtrukę bebraižydami bendrą šių laikų konjunktūrą dėl tos priežasties, kad, norint tinkamai spręsti apie tai, kas vyksta visuomeniniame Lietuvos gyvenime, dera visuomet jis rišti su pagrindinėmis dabarties

linkmėmis, nes kitaip negalima išlaikyti tikros perspektyvos įvykių vertinime. Tiek paprastas gyvenimo dalyvis, kiek ir jo kritikas — pirmas, kad sąmoningai gyventų, antras, kad sąmoningai spręstų — privalo nusimanyti, ką reiškia tasai gaivalų sūkurys, kuris įvirpino pasaulinio gyvenimo stygas.

Bet iš antros pusės, kaip kiekviename kitame krašte, taip ir Lietuvoje esama sąvybių, kurios savotiškai paspalvina bendrą dabarties konjunktūrą ir keičia ją pagal gyvenimo aplinkybes. Šitokių ypatybių Lietuvos gyvenime yra atsiradę nemaža iš to ypatingo likimo, kuris buvo jam istorijos nulemtas. Tai yra jau antras svarbus momentas, su kuriuo privalu skaitytis, norint tinkamai suprasti ir teisingai įvertinti dabartinį Lietuvos gyvenimą.— Kokios gi iš tikrųjų yra prielaidos (premisos), kurios dera dėti į Lietuvos visuomeninio gyvenimo kritikos pamatą?

Tai, kas sudaro žymiausiąjį įvykį Lietuvos gyvenime ir be ko kitame gyvenime nieko tinkamai suprasti nebegalima, yra neabejojant tautinis lietuvių atgimimas. Su šituo sutiks kiekvienas, kas nors kiek yra su dabarties Lietuva apsipažinęs. Betgi šalia šito pagrindinio fakto esama dar esminių aplinkybių, kurios nėra nei taip ryškiai aiškios, nei taip neginčijamos, nors yra lygiai svarbios visuomeniniam Lietuvos gyvenimui suprasti.

1. Tautinis lietuvių atgimimas kaipo protestas prieš senąją istorijos pakraipą

Visų pirma reik nusimanyti, jog istorinis lietuvių nutautimas buvo ėjęs sąryšyje su aristokratizacijos vyksmu Lietuvos visuomenėje ir jog, atvirkščiai, tautinis lietuvių atgimimas yra iškilęs į viešumą drauge su demokratizmo dvelkimais. Taigi iš čion jau išeina, jog tautinis lietuvių atgimimas, priežastingai surištas su visuomenės demokratizacija, yra iš prigimties protestas ne tik prieš ištautinimo veiksnius, bet ir apskritai prieš aristokratizmo principų viešpatavimą visuomenės gyvenime. Ir iš tikrųjų, dairantis dabartiniame Lietuvos gyvenime pigu yra įsitikrinti, jog šita bendra lietuvių atgimimo linkmė yra jaučiama tiek politinėje, tiek ir socialinėje srityje.

2. *Valstybinio Lietuvos atgimimo supuolimas su demokratiniu šių dienų pasaulio užsimojimu*

Žymios reikšmės yra dargi ta aplinkybė, kad demokratinis tautinio lietuvių atgimimo užsimojimas supuola dabar su demokratine reakcija prieš tą individualistinį pasaulio krypsmą, kuris yra jį privedęs prie mūsų laikų suirutės. Šitas supuolimas padaro tai, kad šituodu judėjimu abudu stiprėja teikdamuosi savitarpinės pagalbos. Bet sykiu uždavinys abiedviem sunkėja, nes Lietuvos visuomenei išpuola vienu žygiu rūpintis ir tautinės kultūros kūrimu, ir visuomeninio gyvenimo tvarkymu naujais principais. Jei pridėsime čion, kad šitas intensyvios kūrybos darbas tenka dirbti jei ne karo, tai bent paliaubų metu ir kad šitam darbui ne tik nepadeda, bet dargi stato kliūčių tradicinė šviesuomenė, kai naujosios dar žymiai trūksta,— tai suprasime, kiek sunkenybių reikia lietuvių tautai pergalėti norint atsilaikyti nepriklausomybėje ir susitvarkyti ant naujų pamatų. Trumpai tariant, tautinė lietuvių kultūra, lietuvių visuomenė ir valstybė gyvena mūsų laikais savo jaunatvės tarpsnį laimingu krypsniu, bet sunkiausiomis aplinkybėmis.

3. *Pagrindinis dydrodis Lietuvos gyvenimui spręsti*

Jaunatvė, štai kuo ypatingai reiškiasi šiais laikais lietuvių tautos gyvenimas, ir kas privalu nuolatos laikyti galvoje, norint teisingai vertinti jo apraiškas ir statyti tinkamų reikalavimų. Iš tautos, iš visuomenės, iš valstybės, kurios gyvena savo jaunatvę, nedera reikalauti, kad jos būtų jau nūnai subrendusios, jei laimė joms šitaip nėra nulėmusi. Panašus reikalavimas ne tik yra beprasmis, bet ir neteisingas. Užtat iš jų galima ir net privalu reikalauti, kad jos sąmoningai eitų tinkamu krypsniu į savo subrendimą. Subrendimas yra joms siekiamasis tikslas, bet ne pasmerkimo matas. Brandos idealas tarnauja neabejojant palyginamuoju matu, kuriuo privalo naudotis kritika, norinti joms nurodyti, kuriame savo tarpimo laipsnyje jos besančios, kame jų ydos, kur joms krypti,

prie ko stengtis. Bet kritika, piktai prikaišiojanti joms jaunatvę, elgiasi panašiai kaip kad pedagogas, prikaišiojąs jaunuoliui, kad jis nesąs subrendęs žmogus.

Jei iš ko galima reikalauti daugiau subrendimo, tai nebent iš pačių kritikų, nes kritikai, kad ir atvaizdina savo nusistatymu visuomenės stovį, vis dėlto privalo būti žmonės, iškilę iš vidutinio visuomenės lygio. Tarp kitko kritikai privalo suprasti, kad jų tiesioginė priedermė yra ne smerkti, bet sąmoninti, taisyti, auklėti visuomenę. Ir šita priedermė tampa ypatingai opi, kai turima reikalo su jauna dar visuomene, kurią, be to, graužia iš vidaus ir iš lauko pusės grasūs jos priešininkai. Netinkamai vedama kritika gali užmušti jaunoje visuomenėje pasitikėjimą savo jėgomis, parblokšti kuriamąjį jos užsimojimą, paveržti jos iniciatyvą ir paskandinti ją bergždžiame bei pragaištingame sustingime. Jaunosios visuomenės kritikas privalo būti pedagogu; kitaip jis lengvai gali tapti jos tvirkintoju ir žudytoju.

MOMENTO REIKALAI IR PRINCIPŲ REIKALAVIMAI

(Einant į naują katalikiškojo veikimo tarpsnį)

Į ž a n g a.— Autokritikos reikšmė pralaimėjimo valandą

Katalikų blokas, turėjęs 2-ajame Lietuvos Seime 51 nuošimtį visų balsų, tėra surinkęs 3-ajame Seime vos 35 nuošimčius; vadinasi, yra netekęs 16 nuošimčių visų Seimo atstovų. Kitaip tariant, katalikų bloko reikšmingumas yra sumažėjęs beveik trečdaliu, ir sykiu pats blokas iš daugumos yra virtęs mažuma.

Yra paprastas dalykas, kad valdančioji pozicija sunkiose valstybinio bei ekonominio gyvenimo aplinkybėse netenka tam tikros dalies savo šalininkų jau tik todėl, kad šitie pastarieji nesugeba tiksliai atriboti, kuo yra dėta vyriausybė ir kas pareina nuo sunkių gyvenimo aplinkybių, kurių vyriausybė nesugeba net, kad ir norėdama, pašalinti. Neabejotina, kad ir per visą 2-ojo Seimo gyvenimo tarpą sunki politinė, socialinė ir finansinė konjunktūra, nepašalinama net prie geriausių norų, yra iš dalies katalikų bloko pralaimėjimo priežastis.

Todėl nusakytasis kiekybinis pralaimėjimas būtų visai paprastu dalyku, jei šalia netekimo tam tikro skaičiaus balsų Seime nebūtų pasireiškę vienas labai reikšmingas dalykas kokybinio pobūdžio. Būtent, tenka konstatuoti, kad 3-iajame Seime taip ar šiaip, gal net labai neilgam, vis dėlto yra suėję krūvon visos buvusios opozicijos grupės, tarp kurių yra atskirais atžvilgiais dideliausio politinio, socialinio ir tautinio atstumo. Tai iš dalies reiškia, kad buvusi pozicija savo pasielgimais suplakė krūvon į opozicinį nusistatymą visus tuos elementus, kurie nėra buvę sykiu su jąja. Išeina tad, kad katalikų blokas ne tik negalėjo ar nesugebėjo palaikyti pasitikėjimą savo šalininkuose, bet dar padidino labai įvairialytės opozicijos solidarumą. Tiesa, ir šituo pastaruoju atžvilgiu ne tik buvu-

sios pozicijos nusistatymas, bet ir išvidinė bei išviršinė konjunktūra turėjo kiršinamosios reikšmės. Taip ar šiaip, negalima nekonstatuoti žymus katalikų bloko pralaimėjimas, kuris dabar gali būti svarstomas įvairiais atžvilgiais.

Man rodos, kad šiuo laiku būtų labai svarbu pažvelgti į kalbamąjį įvykį nepartinių katalikų akimis ir dargi visuomeninės pedagogikos tikslais. Nepartiniams katalikams negali būti abejingas katalikų politikų veikimas, šito veikimo teisingumas ar klaidingumas, sėkmingumas ar nepasisekimas. Nepartiniai katalikai negali būti abejingi šitais klausimais jau todėl, kad per rinkimus jiems tenka balsuoti už katalikiškąsias partijas; kad savo reikalus ir aspiracijas jie neišvengiamai turi vykdyti su katalikiškųjų partijų pagalba ir kad todėl irgi jie negali principialiai bei faktinai atsipalaiduoti nuo tam tikros atsakomybės už katalikų politikų veikimą. Bet iš kitos pusės, dėl tų pačių priežasčių nepartiniai katalikai turi teisės ir net dorinės prievolės koreguoti partinių katalikų veikimą, jiems statyti reikalavimų ir net reaguoti prieš juos, jei jų veikimas atsiverčia prieš Katalikų Bažnyčios, valstybės ar tautos reikalus. Taip dalykams stovint, nepartiniams katalikams negali nerūpėti klausimai, ar katalikų politikų nusistatymas bei veikimas gali būti pateisintas visuomeninės pedagogikos šviesoj, ir, jei katalikų politikoje šituo atžvilgiu yra trūkumų, kokiu būdu šitie trūkumai gali būti pašalinti.

Politinis katalikų bloko pralaimėjimas kaip tik duoda geros progos šituos klausimus statyti bei spręsti. Pralaimėjimo akivaizdoje kiekviena revizija turi daug šansų būti sėkminga. Kitu laiku, kai darbo įpročiai traukia žmones eiti įprasta vaga ir kovos obalsiai aptemdo sąmonės kritingumą, revizijos kritika daug kam gali atrodyti nereikalinga kliūtimi teigiamajam darbui arba galimo pralaimėjimo veiksniu. Užtat pralaimėjimo tarpu sąmonė, galima sakyti, visai savaimingai ieško pralaimėjimo priežasčių ir sykiu stengiasi surasti priemonių savo padėčiai pagerinti. Tokiomis aplinkybėmis lengviau negu kitu laiku gali įvykti tikras susipratimas ir net psichologinis atsivertimas dalykuose, kuriuose pažiūrų bei veikimo pakraipa buvo ydinga. Kaip tik todėl pralaimėjimo momen-

tas privalo būti panaudotas savo rūšies sąžinės sąskaitai, iš kurios turėtų kilti pasiryžimas pasimokyti iš neigiamųjų patyrimų ir sąmoningai stoti į pažangaus tobulinimosi kelią.

Šitokiam teigiamosios autokritikos reikalui ir skiriamas yra šis mano straipsnis, kuriame, kaip užsiminta, stengiamasi žiūrėti į katalikų politikų veikimą nepartinių katalikų akimis ir visuomenės pedagogikos sumetimais. Kalbamas reikalas yra juo labiau aktualus šiuo metu dar todėl, kad politinis katalikų bloko pralaimėjimas supuolė maždaug su atskiros bažnytinės provincijos įsteigimu Lietuvoje. Jei įvairiai nusistačiusių žmonių šis faktas yra įvairiai vertinamas politiniu ir tautiniu atžvilgiu, tai kiekvienam objektyviai nusistačiusiam katalikui yra aišku, kad nauja bažnytinio Lietuvos gyvenimo santvarka negali neatsiliepti teigiamai į religinį žmonių susipratimą ir aktyvų religijos praktikavimą, nekalbant jau apie turintį ateiti bažnytinės organizacijos drausmingumo padidėjimą. Supuolimas, iš vienos pusės, katalikų susilpnėjimo valstybinėje plotmėje su jų sustiprėjimu bažnytinėje plotmėje šiuo metu yra reikšmingas tarp kitko tuo, kad jis neišvengiamai turės iškelti klausimą apie normalų Bažnyčios ir valstybės santykiavimą ne tik principe, bet ir aktualiose mūsų visuomeninio gyvenimo aplinkybėse. Ir šituo atžvilgiu lietuvių katalikų politikų susipratimas visuomeninės pedagogikos šviesoje yra labai svarbus ne tik Katalikų Bažnyčios, bet ir Lietuvos valstybės normaliam išsivystymui.

I. Visuomeninės pusiausvyros stoka ir pašauktasis pusiausvyros veiksnys

1. Teisėtoji demokratinė tvarka ir deramas vyriausybės nusistatymas

Mūsų konstitucijos sprendimu Lietuva yra demokratinė respublika. Bet konstitucijos sprendimas dar nepadaro, kad Lietuvos valstybė iš tikrųjų yra tokia, kokios reikalauja normalus demokratinės respublikos tipas. Žinoma,

iš Lietuvos valstybės negalima reikalauti, kad ji būtų visai ideali demokratinė respublika, kaip kad to negalima reikalauti iš bet kurios kitos valstybės, turinčios net kultūringų visuomeninio gyvenimo tradicijų. Bet tai nereiškia, kad negalima ir neprivalu reikalauti iš Lietuvos valstybės veikėjų, kad savo veikime jie prisilaikytų tokių pagrindinių demokratinės tvarkos principų, kuriais yra, pavyzdžiui, piliečių lygybė, laisvė ir solidarumas teisėtumo ribose. Tiesa, kiekvienas iš šitų principų gali sukelti nemaža nesusipratimo dėl tikros jo prasmės, bet vis dėlto visuomeninė kultūrinių tautų ideologija yra išdirbusi gana jau aiškią teisėtos valstybės koncepciją ir su ja privalo susigyventi bet kuris valstybės veikėjas, pretenduojąs demokratinėje respublikoje į kultūringumo požymį.

Todėl demokratinėje respublikoje vyriausybė privalo prisilaikyti tos teisėtos tvarkos, kuri laiduotų piliečiams aktualiose visuomeninio gyvenimo aplinkybėse maksimumą laisvės savarankiškajam pasireiškimui, lygybės — galimybių išnaudojimui ir solidarumo — įvairių reikalų sutaikymui. Ten, kur žmogaus laisvė yra vyriausybės tramdoma be pateisinamo reikalo arba kur teisių nelygybė susiaurina tam tikroms visuomenės grupėms atsiekiamų galimybių plotą, arba kur yra gilinamas tarp atskirų visuomenės grupių nesutarimas ir tuo pačiu yra didinama solidarumo stoka,— ten negalima kalbėti apie teisėtą tvarką ir teisėtą valstybę. Žinoma, jokia vyriausybė nepajėgia realizuoti piliečių gyvenime nieku neribotą laisvę, visišką lygybę teisės bei padėties atžvilgiu ir visų žmonių interesų solidarumą. Vis dėlto kiekviena kultūringa vyriausybė privalo tiesiai bei nuosekliai nusistatyti vadovautis trimis nusakytais principais, ir net pagal šito nusistatymo tvirtumą bei išdavumą sprendžiama, kiek ji atsako teisėtos tvarkos reikalavimams. Vyriausybė, kuri demokratinėje respublikoje neina šita linkme, negali būti pateisinta ir anksčiau ar vėliau turi pralaimėti savo poziciją.

2. *Teisėtoji valstybė ir visuomeninė kultūra, principe ir pas mus Lietuvoje*

Jei, iš vienos pusės, teisėtos tvarkos veiksniu yra vyriausybės nusistatymas, tai, iš kitos pusės, kad teisėtoji tvarka galėtų būti iš tikro reali, šitam nusistatymui turi atsakyti visuomeninis piliečių susipratimas, pagrįstas bent minimaliniu kultūringumu. Aišku savaime, kad nekultūringa visuomenė negali sudaryti teisėtos, t. y. kultūringos valstybės, nes ne kas kita kaip šita visuomenė pateikia iš savo eilių tūkstančius valdininkų, kurie taip ar šiaip turi būti teisėtosios tvarkos vykdytojai. Todėl irgi vyriausybės nusistatymo bei veikimo sėkmingumas pareina žymioje dalyje tiek nuo visuomenės, tiek ir nuo valdininkų kultūringumo.

Šiais laikais kaip tik mėgstama nusiskųsti demokratine valstybių santvarka, kuri, sakoma, nepajėgianti nei sudaryti tvirtos valdžios, nei patenkinti didžiausios piliečių daugumos reikalų. Jei taip iš tikrųjų esti kai kuriose valstybėse, tai čia dėti yra ne demokratizmo principai, kurių nieku geresniu pakeisti nesugalvoja ir patys demokratizmo kritikai, bet visuomeninis piliečių, valdininkų ir vyriausybės nekultūringumas, kuris kliudo demokratiniams teisėtosios tvarkos principams normaliai realizuotis valstybės gyvenime.

Tarp kitko dėl tos pačios priežasties mes neturime Lietuvoje ir dar greit neturėsime demokratinės respublikos, pagrįstos teisėtosios tvarkos principais ir realizuojančios piliečių gyvenime maksimumą galimų aktualiose dabarties aplinkybėse laisvės, lygybės ir solidarumo. Būtent, mes neužtinkame pas save dar nei vienos bent kiek gausesnės grupės arba partijos, kuriai galėtume pripažinti visuomeninį kultūringumą. Kur kitur (žr. Židinys, 1926, Nr. 3, straipsnis: Lietuvių tautos ugdymo uždaviniai) man teko nurodinėti bendriausios mūsų visuomeninio ir šiaip jau kultūrinio nesubrendimo priežastys; čia tekonstatuoju šitą faktą, kad galėčiau sykiu pabrėžti, jog nekultūringoje visuomenėje ir visos visuomenės grupės yra maždaug vienodai nekultūringos. Todėl, rimtai žiūrint į dabarties padėtį ir norint ją pagerinti pagal visuomeninės pedagogikos reikalavimus, tenka laukti teisėtosios demokratinės

tvarkos įsigalėjimo pas mus ne iš to, kokia partija arba net partijų santalka apsistos prie valstybės vairo, bet iš to, kaip eis visų partijų kultūrėjimas ir, tarp kitko, platus visuomeninis susipratimas.

Partijų kova ir, tarp kitko, rinkimų vajus pasižymi pas mus tokiu nekultūringumu, kuris yra visiškai nesuderinamas su laisvės, lygybės ir solidarumo reikalavimais. Lietuvos partinė spauda kaip tik yra ryškiausia šito nekultūringumo išraiška. Drįstu nesvyruodamas griežtai teigti, kad per rinkimų ruošiamąjį tarpą partiniai katalikų ir ne katalikų organai, įsivėlę nuo ilgesnio laiko į partijų kovą, pasireiškė ir dideliu subjektyvumu, ir nedovanotinu aklumu, ir nesąžiningu neatsargumu klaidingų žinių platinime, ir demagoginių priemonių vartojimu, ir sąmoningu kompromitavimu atskirų rivalizuojančių asmenų, ir nepadoriai miesčioniškų atsiskaitymu su asmeniniais savo priešais, ir kitomis panašiomis žemos kultūros apraiškomis. Šitame visuotiniame hotentotiškosios etikos viešpatavime dorinis inteligento jausmas nerasdavo sau nei vienos pozicijos, kur galima būtų su pasitenkinimu konstatuoti, kad kovos priemonės bei metodai yra joje atsiekę minimalinio visuomeninio kultūringumo laipsnio, — ir kas liūdniausia, šitam minimaliniam kultūringumui neatsakė net ir tie partiniai organai, kurių priešakyje stovėjo vyriausieji partijų lyderiai. Ko gi tuomet galima reikalauti iš organų, kurie yra vedami uždarbiaujančių samdinių arba antraeilių partijos veikėjų?

Kai iš žmonių, kurie tesugeba sudaryti vien nusakytųjų kokybių spaudą, tenka išrinkti vyriausybės sąstatas, tai galima su pilna tikrenybe iš anksto pasakyti, kad, nepriklausomai nuo to, iš kokios arba kokių partijų šitas sąstatas bus sudarytas, jo dauguma — ne atskiri asmenys — ir ypač jo veikimas, priklausąs nuo partinių spaudimų, negalės dar atsakyti teisėtosios tvarkos reikalavimams ir vesti partiniu atžvilgiu nesuinteresuotą laisvės, lygybės ir solidarumo politiką. Kultūrinis mūsų politikų lygis dar neleidžia mums šito tikėtis. Ir čia nieko nereiškia tai, kad stovinčios opozicijoje grupės sugeba pas mus šauktis kilnių teisėtosios tvarkos principų tol, kol jos yra mažumoje: jų demagogiškas ir ekskliuzyvistinis nusistatymas

kovoje su savo priešais nesuteikia mums laidų, kad šitie principai bus tikrai vykdomi, kai jos bus daugumoje. Šitam reikalingas būtų bent minimalinis visuomeninis kultūringumas, kuriuo pas mus dar nėra pasireiškusi nei viena iš veikiančių iki šiolei politinių partijų.

Iš kitos pusės, yra charakteringa, kad pas mus yra žmonių, kurie principialiai ir atvirai neigia demokratizmo principą ir kurie vis dėlto sugeba labai gerai šito principo šauktis, kai jiems tenka ginti savo reikalus. Šitame visuotiniame nesutarime tarp žodžio ir darbo, kurio ryškų vaizdą sudaro mūsų visuomenėje partinis gyvenimas bei veikimas, metami kovon obalsiai yra jau nustoję bet kurios realinės reikšmės. Todėl, norint sulaukti tikro visuomeninės padėties pagerinimo, telieka pradėti tikra pažanga nuo teigiamojo pažangaus darbo visuomeninės kultūros srityje, nebanalizuojant jo pigia politinės kovos reklama.

3. Krikščioniškoji katalikų pasaulėžiūra kaipo visuomeninės pusiausvyros veiksnys

Ką tik nusakytasis stovis yra ne kas kita kaip kultūrinės pusiausvyros stoka visuomeniniame mūsų gyvenime. Šita stoka juo labiau jaučiama mūsų laikais, kurie dar taip mažai yra nutolę nuo pokarinės revoliucinės psichologijos, nustojusios pusiausvyros ir svyruojančios tarp įvairių, kartais griežtai priešingų, kraštenybių. Tokiose aplinkybėse ypatinga kultūrinės bei visuomeninės pažangos prievolė susidaro tam visuomeninio gyvenimo veiksniui, kuris iš savo esmės yra visuomeninės pusiausvyros reiškėjas. Tokiu veiksniu pagal savo krikščioniškąją pasaulėžiūrą, apimančią, tarp kitko, ir visuomeninį gyvenimą, turi būti katalikų visuomenė. Tuo dar nepasakau, kad katalikų visuomenė visur ir visados, t. y. visose gyvenimo aplinkybėse, iš tikro tokiu veiksniu yra, kaip irgi neteigiu, kad katalikai politikai yra pas mus sąmoningai ir nuosekliai nusistatę eiti visuomeninės pusiausvyros pakraipa. Faktas yra tai, kad nekultūringoje visuomenėje ir religija, kad ir tobuliausia, yra nekultūringai žmonių supranta-

ma ir kad todėl taip pat nėra bent kiek pilniau vykdomas tas visuomeninis idealas, kuris glūdi religinės pasaulėžiūros principuose.

Užtat jei imsime krikščioniškąją katalikų pasaulėžiūrą be sąryšio su vienos kurios katalikų visuomenės silpnybėmis, pareinančiomis nuo kultūrinio vietos gyvenimo aplinkybių, tai turėsime pripažinti, kad šita pasaulėžiūra, turinti platų teologinį bei filosofinį pagrindą ir išbandytas devyniolikos šimtmečių tradicijas, yra visų tvirčiausias visuomeninės pusiausvyros veiksnys. Tautų gyvenime nerasime jokios kitos ideologijos, kuri nors kiek galėtų konkuruoti šituo atžvilgiu su šita krikščioniškąja katalikų pasaulėžiūra, taip mažai pas mus pažįstama ir menkai suprantama plačiojoje visuomenėje. Iš tikrųjų tai yra visuotinosios sintezės pasaulėžiūra, kur įvairių įvairiausi problemų atžvilgiai susiderina pilnutinėje tiesos pusiausvyroje ir todėl nėra vienašališkai atitraukiami ir apibendrinami tarsi pilnos tiesos, kaip kad daro visos teorijos, kurios yra priešpastatomos krikščioniškajam universalizmui.

Šituo atžvilgiu mums čia ypatingai reikšminga yra krikščioniškojo solidarizmo pozicija, kuri aktualioje mūsų laikams kovoje tarp buržuazinio individualizmo ir proletariškojo socializmo išlaiko sintezės pusiausvyrą. Sykiu su individualistais katalikai pripažįsta tam tikras individo teises, bet tai nekliudo jiems pripažinti, iš antros pusės, sykiu su socialistais, prideramą visuomenės autoritetą viešo gyvenimo tvarkyme. Užtat prieš individualistus katalikai neigia neapribotas individualines žmonių teises ir sykiu prieš socialistus jie neigia neapribotą visuomenės nuožiūrą. Tokiai esant principialiai katalikų pozicijai individualizmo ir socializmo ginče, katalikai negali nuosekliai apsistoti vienoje katroje pusėje ir todėl, tarp kitko, klasinėje buržuazijos ir proletariato kovoje negali vienašališkai ginti nei buržuazijos, nei proletariato reikalų. Katalikai pasitiki, kad galutinėje sąskaitoje gerai suprasti visų žmonių reikalai yra solidarūs ir kad todėl kiekvienu istorinės pažangos momentu privalu ne aštrinti įvairių klasių kova, bet derinti įvairūs jų reikalai abipusiais nusileidimais ir auklėjimu žmonėse kultūrinių solidarumo jausmų bei įpročių. Žinoma, šitokis įvairių reikalų derinimas

neapsieina be tam tikrų net skaudžių aukų, kurios kartais turi būti net išreikalautos iš vienos katros pusės su socialinių reformų pagalba. Tokiu atveju solidarumo principas reikalauja eiti prie galimos ateityje socialinės pusiausvyros ir tada, kai gyvenimo įpročiai ir egoistiniai interesai neleidžia vienai katrai pusei numatyti reformos reikšmę solidarumo šviesoje *.

4. Parlamentarinis centras kaipo priderama katalikų pozicija

Nurodytas čia socialinės pusiausvyros principas, atremtas į ideologinę sintezę, tėra vienas tik pavyzdys, kaip krikščioniškoji katalikų pasaulėžiūra turi vaidinti visuomenės gyvenime pusiausvyros veiksnio rolę. Smulkmeningesnis tyrinėjimas galėtų prirodyti, kad šitas pavyzdys nėra anaiptol pripuolamas susipratusių katalikų nusistatyme ir kad jis tik iliustruoja tai, kas iš tikro yra šitame nusistatyme bendra taisyklė. Bet ir šito pavyzdžio pakanka, kad galima būtų įsitikrinti, jog politiniame bei socialiniame dabarties gyvenime katalikams, pagal jų principialinį nusistatymą, tepritinka vien ta visuomeninės pusiausvyros pozicija, kuri yra vadinama parlamentariniu centru. Juk savaime aišku, kad buržuaziško individualizmo kovoje su proletarišku socializmu katalikams nepriimtina nei kraštutinės dešinės, nei kraštutinės kairės pozicija, ir kad sykiu katalikai ne tik nepasilieka už šitos kovos ribų, bet atsiduria jos sūkuryje, kaipo veiksnys, kuris sykiu ir kovoja su sparnų vienšališkumu, ir juodu jungia, kiek įmanydviejų reikalai gali būti suderinti konkretinio kompromiso pavidale.

Po to, kas pasakyta, irgi aišku, kad mūsų Seimo katalikų blokas nesusipranta apie visuomeninės katalikų pasaulėžiūros reikalavimus tada, kai nėra nusistatęs vesti politinės bei socialinės pusiausvyros liniją ir kai sąryšyje su šituo prisiima iš savo priešų ir net apsipranta su kraštutinės dešinės pozicija. Iš tikrųjų, partijos su buržuaziška in-

* Plg. *Eblé Maurice.* Visuomeninė katalikų doktrina, palyginta su individualizmu ir socializmu // Židinys.— 1926.— Nr. 1—2.

dividualistine ideologija sudaro kraštutinę dešinę. Iš antros pusės, partijos su proletariška socialistine arba net komunistine ideologija sudaro kraštutinę kairę. Po to centras pasilieka partijoms, kurių ideologija nesutaria nei su buržuazišku individualizmu, nei su proletarišku socializmu, bet pateikia sintetinį problemos išsprendimą ir prisilaiko visuomeninės pusiausvyros principo.

Todėl mūsų Seime dešininėmis lietuvių partijomis reik laikyti visos tos, kurios yra nusistačiusios principialiai ginti ūkininkų, pramonininkų ir pirklių reikalus be lygaus atsižvelgimo į kitų socialinių grupių interesus. Mūsų vidutinio žemės ūkio krašte ūkininkai sudaro stipriausią buržuazijos, kad ir smulkios, grupę, suprantant buržuaziją socialine, bet ne geografine istorine prasme. Jai iš kairės pusės priešpastatomi kaimo bei miesto darbininkai, kurių reikalai dažnai priešinasi jos reikalams. Jei ūkininkai turi individualistinio palinkimo, tai darbininkai dažnai pasižymi išlyginamosiomis socializmo tendencijomis. Todėl parlamente kairę sudaro tokie ekskliuzyvistiniai proletariato gynėjai, kokiais yra komunistai maksimalistai, socialdemokratai ir šiaip jau aiškiai nusistatę socialistai. Mūsų Seime aiškiais kairės atstovais yra socialdemokratai. Tarputinę grupę, einant į centrą, sudaro darbo federacija. Valstiečiai liaudininkai jungia savyje du priešingu gaivalu, kas neleido iki šiolei aiškiai susikristalizuoti jų fizionomijai. Kaipo radikaliai nusistatę valstiečiai ūkininkai, jie yra tarputinė grupė, einant iš dešinės į centrą. Kaipo radikaliai nusistatę liaudininkai, jie yra tarputinė grupė, einant iš kairės į centrą. Šita partija anksčiau ar vėliau turės arba aiškiai apsispręsti viena katra pakraipa, arba skilti į dvi atskiras grupes. Tautininkai, apie kuriuos neseniai spaudoje buvo išsireikšta, kad jie stovį truputį labiau į kairę už vokiškąjį centrą, iš tikrųjų pas mus sudaro kraštutinį dešinės sparną lietuviškųjų partijų eilėje. Jų individualistinis nusistatymas valstybinėje ir socialinėje politikoje, jų neigiamoji kritika demokratizmo ir parlamentarizmo pagrindų leidžia teigti, kad iš visų buržuazinių lietuvių partijų jie nueina toliausiai į dešinę.

Kartais partijų rikiavime iš dešinės į kairę ar atvirkščiai vietoje politinio socialinio pagrindo imamas, ne visai

teisėtai, tikybinis pagrindas. Tuo tarpu nesunku pastebėti, kad partijų rikiavimas pagal pirmąjį ir antrąjį pagrindą neduoda vienodų išdavų. O kadangi visuomeniniam parlamentariniam gyvenimui esminis yra politinis socialinis pagrindas, tai partijų rikiavimas pagal tikybinį pagrindą gali suteikti visai pripuolamos išdavos. Jei po šitos pastabos norėsime išrikiuoti mūsų Seimo lietuviškąsias grupes pagal politinį socialinį pagrindą, turėsime, eidami iš dešinės į kairę, surašyti jas šitokioje tvarkoje: 1) tautininkai, 2) ūkininkų sąjunga, 3) ūkininkų partija, 4) valstiečių liaudininkų ūkininkiškasis gaivalas, 5) krikščionys demokratai, 6) darbo federacija, 7) valstiečių liaudininkų liaudiškasis gaivalas, 8) socialdemokratai. Tiesa, vienu kitu atžvilgiu, neesminiu parlamentarinei tvarkai, mūsų Seimo lietuviškosios grupės galėtų būti ir kitaip išrikiuotos, juo labiau kad kai kurios iš jų nėra dar galutinai susikristalizavusios ir tvirtai bei aiškiai nusistačiusios. Bet ir to, kas pasakyta, pakanka, kad būtų aišku, jog katalikai, kaipo visuomeninės pusiausvyros veiksnys, ne tik neprivalo būti, bet ir faktinai nėra kraštutinė mūsų parlamento dešinė.

Iš šito konstatavimo ne tik katalikai politikai, bet ir visa katalikų visuomenė turi padaryti principialių išvadų tiek taktikos, tiek ir politinės, socialinės ir šiaip jau visuomeninės programos atžvilgiu. Būtent, katalikų visuomenė privalo pareikalauti iš atstovaujančių jai frakcijų, kad jos iš tikro būtų ir savo taktika, ir realizuojama politine bei socialine programa visuomeninės pusiausvyros veiksnys. Dėl šitos priežasties ūkininkų sąjunga ir darbo federacija, kaipo dešininis ir kairinis katalikiškojo centro sparnai, tepadėtų vien specializuotis atskirų klasinių interesų srityje, bet ne juos išskiriamai ginti be atsižvelgimo į bendrus visuomenės reikalus.

Tuo tarpu pralaimėjęs rinkimus katalikų blokas ikišioliniame savo veikime neparodė, sąryšyje su bendru mūsų visuomenės nekultūringumu, nei reikiamo susipratimo, nei aiškios linijos, nei griežtesnio nuoseklumo. Pralaimėjimas teikia mums dabar tinkamos progos ne tik savo nusistatymo revizijai, bet ir kuriamajam užsimojimui artimesnei ateičiai. Ir reik net gerai nusimanyti, kad revidavimas

buvusio savo nusistatymo bei veikimo tėra tikrai sėkmingas vien tada, kai jis sykiu yra teigiamai papildomas kuriamuoju programos statymu. Kultūringoje visuomenėje perėjimas į opoziciją turi būti panaudotas išvidiniam savo augimui bei brendimui, kas tačiau tik tada gali sėkmingai vykti, jei opozicijos darbas nėra suprantamas neigiamąja, t. y. griaujamąja prasme. Šituo brendimo metu ir tenka tiek katalikų visuomenei, tiek ir katalikams politikams susirūpinti kuriamuoju savo taktikos bei programos apdirbimu, kad naujų išdavų šviesoje galėtų geriau paaiškėti seno veikimo netobulumas ir padarytosios klaidos. Toliau ir norėčiau iškelti aikštėn kai kuriuos svarbesniuosius taktikos bei programos dalykus, su kuriais, mano nuomone, reikėtų visų pirma skaitytis, einant į naują katalikiškojo veikimo tarpsnį ir norint pasireikšti nuoseklesniu visuomenės pusiausvyros realizavimu *.

II. Krikščioniškoji pusiausvyros taktika

1. Programa maximum kaipo orientacijos gairė ne tik visuomenės tvarkyme, bet ir taktikos nustatyme

Sąryšyje su rinkimų pralaimėjimu, kaip ir kituose kritinguose viešo gyvenimo momentuose, aiškiai išėjo aikštėn didelė Lietuvos katalikų visuomenės dezorientacija. Klausimai, ką reiškia pralaimėjimas ir kas toliau darytina, iki šiolei neranda vienodų aiškių atsakymų, kurie galėtų padėti orientuotis būsimame veikime. Bendra priežastis yra čia menkas katalikų susipratimas tiek teorinės, tiek ir praktinės krikščioniškosios pasaulėžiūros dalykuose. Ogi kalbant specialiau apie visuomeninio gyvenimo bei veikimo sritį, tenka ypač konstatuoti stoka sąmoningo katalikiškojo susipratimo ir aiškios platesnės orientacijos visuomenės dalykuose.

---

* Apie pusiausvyros poziciją, prideramą katalikams, žr. „Romuvos" 1-ame numeryje (1921) „Krikščioniškoji politika ir gyvenamoji valanda" [1] ir 2-ame numeryje (1922) „Pirmutinės prielaidos visuomeninei kritikai Lietuvoje" [2].— *St. Š.*

Tuo tarpu krikščioniškoji katalikų pasaulėžiūra, turinti ilgų amžių tradicijas, turi irgi savo visuomeninį idealą, kuris privalo būti katalikams vedamąja žvaigžde visuomeniniame gyvenime bei veikime. Šitas idealas, kuris galutinėje sąskaitoje yra ne kas kita kaip šventųjų bendravimas antgamtiniame pasaulyje, yra, žinoma, per tolimas, kad galima būtų iš jo daryti konkretinių išvadų, taikytinų aktualaus visuomeninio gyvenimo reikalavimams. Tačiau jame randa jau tam tikrą metafizinį pagrindą tie aukštieji tikro visuomeniškumo principai, kurie turi realios reikšmės visuomeninio gyvenimo bei veikimo išsivystymui. Tokiais principais ir yra, pavyzdžiui, minėtieji laisvės, lygybės ir solidarumo pradai, dedami į teisėtosios demokratinės tvarkos pagrindą. Jame irgi glūdi šaltinis neliečiamų prigimtųjų žmogaus teisių, kurių negali panaikinti jokie valstybinės valdžios organai.

Visuomeninis krikščioniškosios pasaulėžiūros idealas rado ryškų atspindį Evangelijos realiuose reikalavimuose bei įsakymuose ir idealiuose patarimuose. Bet kad šitie reikalavimai ir patarimai galėtų tikrai vadovauti mūsų sudėtingam visuomeniniam gyvenimui bei veikimui, reik, jais remiantis ir jų dvasia gyvuojant, išdirbti detaliai ne tik visuomeninė katalikų pasaulėžiūra, bet ir taktika bei programa veikimui konkretinėse mūsų dabarties gyvenimo aplinkybėse. Ir čia aiškėja, kad visuomeninei orientacijai yra reikalo nustatyti katalikiškajam veikimui programa *maximum* ir programa *minimum*.

Evangeliškosios orientacijos veiksniu yra santykiavimo linkmė tarp evangeliškojo įsakymo ir evangeliškojo patarimo. Visuomeninio gyvenimo pažanga, aiškus dalykas, turi eiti nuo pirmojo prie antrojo. Jei šita pakraipa yra gerai suprantama, galima kalbėti apie tikrai evangeliškąją orientaciją. Pavyzdžiui, iš vienos pusės, Evangelijos dvasioje randame aiškų reikalavimą kiekvienam atiduoti, kas jam priklauso,— jei nenorima nusidėti. Bet iš kitos pusės, joje randame irgi patarimą išdalyti savo turtą skurstantiems žmonėms — jei norima siekti tobulumo. Visuomeninio gyvenimo pažanga, aišku savaime, eina nuo pirmo žemesnio teisės momento prie antro aukštesnio doros momento. Todėl visuomeninės santvarkos ir visuomeninių reformų dalykuose pažangi orientacija bus

ta, kuri sugebės nuosekliai ir palaipsniui, pagal realaus gyvenimo aplinkybes, eiti ta linkme, kuri veda nuo aktualaus reikalavimo arba įsakymo prie idealaus patarimo.

Kai tesiskaitoma vien su nekultivuotais realaus gyvenimo polinkiais, gaunamas vienašališkas visuomeninis natūralizmas. Kai, iš kitos pusės, tesiskaitoma vien su svajingais idealo žavėjimais, gaunamas nepagrįstasis idealizmas. Tuo tarpu nei pirmasis, nei antrasis nereiškia tikros krikščioniškosios orientacijos visuomeniniame gyvenime bei veikime. Visuomeninis natūralistas nustoja aiškios orientacijos akivaizdoje idealinių visuomenės reikalavimų. Svajingas idealistas netenka pusiausvyros akivaizdoje realių, kartais net žiaurių, visuomeninio gyvenimo apraiškų. Nei vienas, nei antras negali būti pavadintas tikros pažangos reiškėju.

Pagal tai, kas pasakyta, ir katalikams susidaro reikalas turėti, visuomeninio gyvenimo bei veikimo srityje, vadinamoji programa *maximum* ir programa *minimum*. Programa *minimum* tarsi atsako Evangelijos griežtiems reikalavimams bei įsakymams, vykdytiniems tučtuojau, be realizavimo atidėliojimo į mažiau ar daugiau neapribotą ateitį. Programa *maximum* tarsi atsako Evangelijos patarimams, kurie yra vykdytini sulig tuo, kaip tobulėja dorinė žmonių kultūra ir kaip tampa palankiomis konkretinės gyvenimo aplinkybės. Kalbant apie visuomeninį veikimą tam tikroje istorinėje aplinkumoje, nereikia tačiau suprasti programos *maximum* kaipo visuomeninio idealo atvaizdavimo. Programa *maximum* teformuluoja vien tai, kas galima įsivaizduoti istorinėse mūsų gadynės aplinkybėse kaipo įvykdytas maksimumas idealinių reikalavimų. Pavyzdžiui, socialistai, kurie dažnai skiria savo programą *maximum* nuo programos *minimum* ir todėl pasižymi dažniau už kitus aiškia orientacijos bei taktikos linija, į programą *maximum* įtraukia gamybos įrankių suvisuomeninimą, tuo tarpu kad programoje *minimum* randa vietos tokios socialinės reformos, kaip laisvė organizuotis į profesines sąjungas, laisvė streikuoti, kolektyvinės sutartys su įmonininkais ir kiti panašūs dalykai, kurie eina mažiau ar daugiau socializacijos linkme. Todėl programa *minimum* apima visas tas priemones, kurios gali būti neatidė-

liojant pavartotos tolimesniam visuomeniniam tikslui siekti, kaipo pirmi realūs žingsniai šitō tikslo linkon.

Negali būti abejonės, kad ir katalikams privalu turėti kiekvienu istorijos laikotarpiu tiek programą *maximum*, tiek ir programa *minimum*. Visuomeninė katalikų programa *maximum* turi atvaizduoti krikščioniškosios visuomenės idealą realiose mūsų gyvenimo laikotarpio aplinkybėse, tuo tarpu kad programa *minimum* turi nustatyti neatidėliotinas priemones, kurios tučtuojau gali būti taikomos politinio, socialinio ir šiaip jau visuomeninio gyvenimo reikalams. Be programos *maximum* katalikai negali nusimanyti apie istorinį visuomeninio gyvenimo bei veikimo tikslą; ogi be programos *minimum* jie negali žinoti, kas tuojau darytina visuomeninio gyvenimo srityje: kur krypti ir kokių priemonių griebtis. Galima net sakyti, kad tolimesnio tikslo ir eilinių žingsnių žinojimas yra lygiai aktualūs dalykai, nes be tikslo negali būti nė tikslingų pirmųjų žingsnių, o, iš kitos pusės, be pirmųjų realių žingsnių niekados negali būti atsiektas joks tolimesnis tikslas.

Katalikų visuomenės dezorientacija Lietuvoje visuomeninio gyvenimo srityje ir pareina žymiausioje dalyje nuo to, kad net pas katalikus politikus, nekalbant jau apie platesnę visuomenę, nesama aiškiai nustatytų programos *maximum* ir programos *minimum* ir tvirtai išvestos linijos visuomeniniame veikime pagal šitų dviejų programų santykiavimą. Tokio stovio išdavoje plati katalikų visuomenė visai nesiorientuoja apie deramą katalikiškojo visuomeninio veikimo pakraipą, o praktikai veikėjai, susidūrę su visuomeninių tikslų realizavimo sunkenybėmis ir neturėdami pakankamo visuomeninio subrendimo, patenka į primityvinį natūralizmą, kuris neproporcionaliai aukštai vertina fizinę prievartą ir materialinį išrokavimą.

Taip dalykams stovint, katalikams privalu susirūpinti visų pirma programos *maximum* nustatymu pagal krikščioniškosios visuomenės idealą, kad paskui būtų aišku, kurion linkon tenka krypti, kokie pirmieji žingsniai dera daryti, turint platesnę visuomeninio gyvenimo bei veikimo perspektyvą. Reik dar čia pat pastebėti, kad programa *maximum* gali liesti ne tik visuomeninės santvarkos, bet ir visuomeninės taktikos dalykus. Pirmuoju atveju

programa *maximum* imama formaliniu atžvilgiu ir pareina nuo subjektyvinių visuomeninių nusiteikimų žmonių, kurie dirba visuomeninį darbą. Antruoju atveju programa *maximum* imama materialiniu atžvilgiu ir pareina labiau nuo objektyvinių visuomeninio gyvenimo aplinkybių tam tikroje vietoje ir tam tikru laiku. Mums čia turi lygiai rūpėti abu tuodu programos *maximum* atžvilgiu, nes visuomeninio veikimo taktika ir šituo veikimu siekiama visuomenės santvarka yra du dalyku, tampriai su savimi susijusiu. Čia ir kyla visų pirma klausimas, kokia privalo būti katalikiškoji pusiausvyros taktika mūsų laikais ir mūsų krašte.

2. Dorinis visuomeninio gyvenimo normavimas ir katalikų prievolė pradėti visuomeninė pažanga nuo savęs

Krikščioniškosios pasaulėžiūros supratimu, visuomeninis gyvenimas turi būti normuojamas doriniais principais. Todėl dorinis nusistatymas, krikščioniškosios etikos prasme, yra katalikams privalomas ne tik visuomeniniam gyvenimui, bet ir visuomeninio veikimo taktikai. Todėl irgi programa *maximum* katalikiškajai taktikai yra, bendrai tariant, ne kas kita kaip evangeliškosios etikos principų išlaikymas visuomeniniame veikime. Kokia šita taktika galėtų būti visuomeninio gyvenimo bei veikimo srityje, galima, pavyzdžiui, spręsti pagal tai, kaip buvo krikščionių elgiamasi pirmais mūsų gadynės šimtmečiais, kai iro senovinė civilizacija sykiu su Romos imperija ir kai krikščionims teko patiesti naujų pagrindų būsimai tobulesnei visuomenei. Tuomet, tarp kitko, tarp krikščionių mažiau buvo sugundytų valstybinės prievartos ir buržuazinio išrokavimo šalininkų, nes labiau pasitikėta praktine idealinių principų galia. Ir iš tikro, jei kovoje su senoviniu pasauliu krikščionybė yra išėjusi laimėjusia puse, tai šito laimėjimo priemonėmis anaiptol nebuvo nei fizinė galybė, nei žmonių pasotinimas materialine duona.

Šito istorinio fakto akivaizdoje mūsų katalikai veikėjai dažnai pasirodo savo nekultūringos aplinkumos vaikais, kurie nesugeba tinkamai pasimokyti iš krikščiony-

bės istorinių pamokų. Tuo tarpu mūsų laikai daugiau, negu paprastai manoma, turi analogijos su pirmaisiais mūsų gadynės šimtmečiais. Dabartinė Romos imperija yra ne kas kita kaip tasai buržuazinis pasaulis, kuris savo pūvančia individualistine civilizacija labai primena senovės civilizaciją žlugimo laikais. Šitas buržuazinis pasaulis yra dar ganėtinai galingas, kad galėtų ilgokai priešintis naujų gaivalų užplūdimui. Bet vis dėlto, kaip ir mūsų gadynės pradžioje, barbarai nuolat žengia pirmyn, stengdamiesi užvaldyti ir sugriauti senąjį pasaulį. Tačiau dabar barbarai ateina ne iš nuošalio, bet iš pačios visuomenės vidaus, arba net, tiksliau tariant, iš kraštutinio jos kairės sparno, kurį atstovauja komunistai maksimalistai, paprastai vadinami bolševikais. Šitie ekskliuzyvistiniai proletariškosios ideologijos vykdytojai prieš organizuotą mechaninės technikos priemonėmis buržuazijos galybę pastato tą gaivalingą masių veržimąsi į buržuazinį lobį, kuris negali būti atlaikomas neribotai ilgam laikui.

Šitoje ekskliuzyvistiniu būdu nusistačiusių buržuazijos ir proletariato kovoje, kaip ir apskritai individualizmo ir socializmo varžymesi už pirmenybę, katalikai negali būti viena iš dviejų kovojančių pusių. Šitoje kovoje katalikai turi vaidinti to trečio pašaliečio rolę, kuriam tenka atsidurti tarp dviejų kovotojų, sykiu kaltų ir sykiu turinčių tam tikrą savo pasiteisinimą. Aišku savaime, kad šitoje kovoje katalikai negali būti pasyvūs liudininkai, kuriems nerūpi nei pats kovos faktas, nei jos išdava. Jų uždavinys yra sušvelninti kovos būdą, suimti ją į tam tikras legalias vėžes ir, kas svarbiausia, įnešti į ją *maximum* dorinio susipratimo. Toks būtent yra pusiausvyros veiksnio pašaukimas. Ogi tada, kai griūva senasis pasaulis po barbarų užplūdimu, šitas pašaukimas įgauna ypatingos reikšmės, nes dabar jau pusiausvyros veiksnys tampa naujos kultūros kūrėju. Taip būtent atsitiko su pirmųjų amžių krikščionimis, kuriems teko garbinga rolė palaikyti teigiamąsias senovės pasaulio tradicijas, kad tarp kitko su jų pagalba galima būtų sukultūrinti barbarai ir sukurti tarp jų nauja civilizacija.

Paskutinių dviejų šimtmečių bėgyje naujo visuomeniškumo skelbėjai dažnai pamiršdavo, jog demokratiniai bei

parlamentariniai principai tegalėjo mažiau ar daugiau įsigalėti paskutiniais laikais tik todėl, kad jiems buvo paruošęs tinkamą dirvą ilgas visuomeninis krikščionijos darbas. Jie irgi dažniausiai nenusimano, kad krikščioniškosios visuomenės idealas ne tik nebuvo organingai surištas su riterišku feodalizmu, bet ir dabar nėra sutapęs su buržuazine visuomenės santvarka, ir kad iš tikrųjų krikščioniškoji pasaulėžiūra reikalauja sykiu su dorine pažanga ir visuomeninės santvarkos tobulėjimo.

Tarp kitko, šitų tiesų supratimas pas mus nebūtų atstūmęs nuo religijos tų idealistų jaunuolių, kurie beaugdami rusų opozicijos įtakoje nesugebėjo atskirti, kas pareina nuo krikščioniškosios religijos esmės ir kas — nuo visuomeninio tikinčiųjų žmonių nesusipratimo, ir kurie todėl apsisprendė prieš religiją, tarsi ji būtų visuomeninės pažangos tramdytoja. Šitas pamokomas faktas, kurį mes galime dar studijuoti mūsų dabartiniame gyvenime, turi būti tinkamai suprastas ir įvertintas katalikiškosios taktikos reikalu. Pasirodo, jei krikščioniškoji katalikų pasaulėžiūra reikalauja normuoti visuomeninį gyvenimą doriniais principais, tai katalikams visų pirma patiems susidaro dorinė prievolė pradėti nuo savęs visuomeninę pažangą. Jei partijos tikslu yra kova už siaurus luomo arba klasės interesus, menkas dorinis nusistatymas dar taip jos nekompromituoja, kaip kad tai atsitinka su katalikais, kurie, dėdami į visuomeninio gyvenimo bei veikimo pagrindą dorinius principus, patys prieš šituos principus nusideda. Tokiais atvejais katalikai nesusipranta, kad jų priešai ne tiek yra stiprūs savo principialiu nusistatymu, priešingu krikščioniškajai pasaulėžiūrai, kiek jų pačių, t. y. katalikų, silpnybėmis. Todėl katalikų visuomenė turėtų reaguoti ne tik prieš išviršinius, bet ir prieš išvidinius savo priešus, ir net kartais prieš šiuos pastaruosius daugiau negu prieš pirmuosius.

Šituo atžvilgiu mūsų kartai galėjo būti pakankamai pamokoma Pravoslavų Bažnyčios padėtis prie caro valdžios. Biurokratinis Bažnyčios globojimas, jos nuolatinis naudojimas carizmo politikai, pasirėmusiai juodosiomis šimtinėmis, ir pravoslavų nesusipratimas visuomeninio ir apskritai kultūrinio gyvenimo srityje padarė tai, kad idea-

lesnė rusų inteligentų dalis religijos klausime atsigręžė ne tik prieš monarchizmo politiką, bet ir prieš pačią religiją kaipo tokią. Vadinasi, patys pravoslavai, pasidavę carizmo politikai ir nurimę jos migdančioje globoje, buvo tuo pačiu tapę savo religijos bei Bažnyčios priešais. Todėl ne sekti buvusia rusų bažnytine politika, bet kaip tik priešingai elgtis turėtų lietuviai katalikai.

Tai visų pirma reikalautų išsidirbti aiškų krikščioniškosios garbės pajautimą, kuris skatintų kovoti ne tik su išviršiniais, bet ir su išvidiniais savo priešais. Katalikas, turįs krikščioniškąjį garbės pajautimą, negali, pavyzdžiui, toleruoti, kad katalikas politikas griebtųsi parlamente ar kur kitur kumščio argumento, nes toks „veikėjas" ne tik yra kenksmingas parlamentarizmui ne mažiau už tiesioginius priešus, bet ir skaudžiai kompromituoja katalikų poziciją. Taip pat susipratęs katalikas negali nesmerkti tų atsitikimų, kai katalikai pasireiškia sauvalės ir prievartos žygiais prieš tautines mažumas. Tokiu atveju katalikai ne tik kompromituoja aukštuosius krikščionybės principus, bet ir faktinai pasirodo daugiau pavojingi tautai bei valstybei negu tautinės mažumos, kad ir neigiamai nusistačiusios.

Kilnumas, sakoma, sudaro prievolių. Tokių prievolių katalikams politikams susidaro ypatingai daug — žymiai daugiau negu tiems, kas nusistato prieš krikščioniškąją pasaulėžiūrą. Šitų prievolių galima viešai nesiimti ant savęs, nesidangstant krikščionybės autoritetu, bet, jei vieną kartą katalikai politikai pasisako esą krikščioniškosios pasaulėžiūros gynėjai, tai yra jau krikščioniškosios garbės dalykas išlaikyti savo veikime krikščioniškosios taktikos linija, kuri žymiai skiriasi ir nuo juodašimtiško žygiavimo, kuriuo dažnai serga kraštutinė dešinė, ir nuo demagogiškos provokacijos, kuria taip dažnai pasireiškia kraštutinė kairė.

Trumpai tariant, dorinis visuomeninio gyvenimo normavimas, kurio reikalauja krikščioniškoji katalikų pasaulėžiūra, sudaro patiems katalikams aiškią prievolę pradėti visuomeninę pažangą visų pirma nuo savęs. Šita pažanga tikrai vykdoma vien tada, kai katalikai turi aiškų krikščioniškosios garbės pajautimą, kuris reikalauja kovoti ne

tik su išviršiniais, bet ir su išvidiniais religinės pasaulėžiūros priešais. Tokia kova itin yra reikalinga tada, kai katalikų visuomenės nariai ir, tarp kitko, katalikai politikai atsiduria to nevykusio sūnaus padėtyje, kuris, pasižadėjęs eiti, pasiliko vietoje, tuo tarpu kad kitas sūnus, atsisakęs eiti, nueina ir išpildo tėvo valią. Šiuo atveju mums, katalikams, ne pro šalį prisiminti, kad Evangelijos pamokymai per panašybes yra aktualūs visais laikais ir visuose kraštuose. Todėl, konstatuodami amžiną Evangelijos pamokymų aktualumą, neturime bijoti, kad tuo pačiu duosime ginklą į rankas išviršiniams savo priešams.

3. *Vienodas principialus nusistatymas tiek pozicijoje, tiek ir opozicijoje; tiek daugumoje, tiek ir mažumoje*

Tvirtas dorinis nusistatymas tegali būti nuosekliai išlaikomas politikoje vien tada, kai jis yra *principialiai* vienodas įvairiose aplinkybėse, pavyzdžiui, pozicijoje ir opozicijoje, daugumoje ir mažumoje. Šis pasakymas būtų klaidinga suprasti, kad pats politinis veikimas savo turiniu turi būti vienodas įvairiose aplinkybėse. Iš tikrųjų politinis veikimas savo turiniu, pakraipa ir priemonėmis pareina nuo įvairių įvairiausių visuomeninio gyvenimo aplinkybių, su kuriomis tenka skaitytis politikos menui, jei jis nori vaidini realią rolę visuomenės tvarkyme. Bet tai, žinoma, nereiškia, kad pagrindiniai politikos principai, pareiną nuo dorinio kriterijaus, gali keistis pagal pripuolamas padėties aplinkybes. Todėl, pavyzdžiui, politikoje visuomet privalomas yra principas, skelbiąs, kad *visuomenės gerovė turi būti visose aplinkybėse aukščiau statoma už partijos naudą. Panašiai galima principialiai reikalauti, kad partijos nusistatymas būtų vienodai demokratiškas, nežiūrint į tai, ar demokratinių principų realizavimas išeina, ar neišeina jai į naudą.* Pirmasis principas partijai privalu įsisąmoninti pereinant iš pozicijos į opoziciją ir atvirkščiai; antrasis principas ypatingai pravartu minėti partijai pereinant iš mažumos į daugumą ir atvirkščiai.

Paprastai valstybės politika yra sudėtingas pozicijos

ir opozicijos padaras, ir todėl už ją dažniausiai neša atsakomybę tiek pozicija, tiek ir opozicija. Opozicija labai dažnai gali ne tik sustabdyti blogą vyriausybės sumanymą, bet ir sukliudyti gerą jos darbą. Todėl opozicija negali būti visai paliuosuota nuo atsakomybės už faktinąją vyriausybės politiką. Žinoma, juo labiau atsakinga už vyriausybės politiką yra pati pozicija. Bet, taip ar šiaip, ir pozicija, ir opozicija yra sykiu, nors ir kitokiame laipsnyje, atsakingos už faktinąją valstybės politiką, valdymosi būdą ir visuomeninę tvarką. O jei taip, tai visuomenės gerovė, bet ne partijos nauda, turi būti principialaus nusistatymo matas tiek pozicijai, tiek ir opozicijai. *Pozicija privalo realizuoti nepartinį valstybės valdymą, ogi opozicija net savo kritikoje turi dirbti kuriamąjį darbą, t. y. nurodydama vyriausybei ne tik jos klaidas, bet ir tai, kaip šitos klaidos turi būti atitaisytos teigiamuoju nusistatymu.*

Iš deramo pozicijos ir opozicijos santykiavimo galima jau spręsti apie normalų daugumos ir mažumos santykį. Jei visuomenės gerovė privalo būti tikras kriterijus politiniam partijų veikimui, tai aišku, kad *nei dauguma, nei mažuma negali valstybiniame gyvenime nusistatyti ekskliuzyvistiniu būdu, t. y. monopolizuoti valstybinės valdžios prerogatyvas į savo naudą. Demokratinė tvarka kaip tik reikalauja, kad daugumos nauda būtų nusaikinta teisėtais mažumų reikalais visuotinojo solidarumo dvasioje.* Todėl geriausiu visuomenės demokratizmo matu yra paprastai tos laisvės, kuriomis naudojasi mažumos lygiomis su daugumos piliečiais. Todėl irgi politikos veikėjai tik tada pasižymi demokratiniu subrendimu, kai jų nusistatymas yra vienodai demokratiškas tiek daugumos, tiek ir mažumos pozicijoje.

Apie šituos elementarinius dalykus netektų čia kalbėti, jei mūsų Seimo partijos, tiek katalikiškos, tiek ir nekatalikiškos, nors kiek norėtų savo nusistatyme prisilaikyti ką tik nusakytų principų. Jos dar nesugeba skirti demagoginės agitacijos nuo rimtos politikos, vedamos metodingai, tikslingai ir sąžiningai pagal visuomeninio gyvenimo ir politikos meno principus. Todėl pas mus pozicija pasireiškia labai dažnai nedovanotinu partiškumu, tuo tarpu kad

opozicija, kovodama su vyriausybe, dažnai teikia skaudžių smūgių tautai ir valstybei. Todėl irgi pas mus skardžiai skelbiama demokratiniai principai, kai tenka ginti savo teises bei reikalus esant mažumoje, ir šitie principai pamirštama, kai, atsidūrus daugumoje, reikia pagerbti silpnesnių teisės bei reikalai.

Taip elgiasi paprastai kraštutiniai parlamento sparnai net kultūringesniuose kraštuose, nes šitie sparnai iš savo nusistatymo ir pobūdžio yra vienašališki ir atkakliai nesutariami. Užtat toks nusistatymas yra jau visai neleistinas katalikams, kurie, kaip sakyta, savo taktika ir programa turi būti parlamentariniame gyvenime pusiausvyros veiksnys. Todėl, būdami daugumoje ir eidami vyriausios valdžios pareigas, katalikai turi pakilti prie geresnio supratimo visuomenės gerovės ir atskirų mažumų teisių, kaip kad tai buvo neseniai katalikų blokui valdant Lietuvą. Iš kitos pusės, būdami mažumoje, jie turėtų išvengti tokio neigiamai griaujamojo nusistatymo, kuriuo pasireiškė tuomet opozicija, nesupratusi tikros savo atsakomybės ir teikusi skaudžių smūgių ne tik katalikų vyriausybei, bet ir pačiai Lietuvai.

Taigi principialiai vienodas nusistatymas turi reikštis vienodu teigiamai kuriamuoju darbu tiek pozicijoje, tiek ir opozicijoje ir vienodai nuosekliu demokratiškumu tiek daugumoje, tiek ir mažumoje. Šitokis nusistatymas daug kam iš partinių žmonių gali pasirodyti nenaudingas partijos reikalams ir todėl nerealus politiniame veikime. Iš tikrųjų jis tokiu rodosi tik politikams žemažiūriams, kurie nesugeba pažvelgti į politikos meną iš platesnės perspektyvos ir numatyti galutines principialaus politinio nusistatymo išdavas. Tuo tarpu politinio gyvenimo istorija pakankamai iškalbingai gali išrodyti, kad politika, atremta į demagoginę agitaciją, tegali turėti vien laikino pasisekimo ir kad *pastovių laimėjimų tegali suteikti vien politikos menas, pagrįstas aukštais visuomeninio gyvenimo principais, sutariančiais su doros reikalavimais.* Tik primityvinis natūralizmas neleidžia nekultūringiems žmonėms matyti visą šitos paprastos tiesos svarbumą. Todėl katalikai, nesusigyvenę savo nusistatyme su šita tiesa, negali būti laikomi subrendusiais politiniu atžvilgiu ir pasiruošusiais krikščioniškosios politikos reikalams.

4. *Teisėtumo ir griežtumo, laisvės ir tvarkos derinimas visuomenės valdymesi*

Principialiai vienodas politinis nusistatymas įvairiose padėtyse, žinoma, nekliudo lanksčiai taikyti politikos meną prie įvairių visuomeninio gyvenimo aplinkybių. *Gerai suprasta reali politika kaip tik turi savo uždaviniu meniškai pritaikyti tvirtus politinius principus prie momento reikalavimų. Tai reiškia, kad konkrečiai realizuojamas politikos menas išsyk pareina ir nuo pastovių politinių principų, ir nuo nuolat kintančios visuomeninės konjunktūros.* Todėl nereali bus politika tiek tada, kai ji tesiskaito vien su vedamaisiais padorios politikos principais, tiek ir tada, kai ji tesiskaito vien su politine konjunktūra, pataikaudama sykiu žemiems minių instinktams. Reali politika, jei ji iš tikro nori atsiekti pastovių išdavų, turi rimtai skaitytis su aktualiomis visuomeninės konjunktūros aplinkybėmis ir sykiu tvirtai orientuotis pagal dorinius visuomeninio gyvenimo bei veikimo principus. Kitaip tariant, *reali politika yra menas suderinti pažangiausiu būdu du pradu — visuomeninį idealą ir visuomeninę tikrovę.* Optimistiniu utopistu yra tas, kas mano, kad politinis idealas gali būti pilnai realizuotas be tinkamo atsižvelgimo į visuomeninės tikrovės netobulumą. Iš kitos pusės, pesimistiniu konservatoriumi yra tas, kas netiki, kad visuomeninė tikrovė gali būti neribojamai, bet palaipsniui, tobulinama visuomeninio idealo linkon. Reali politika yra pakankamai idealistinė, kad neatsisakytų nuo visuomeninio idealo; bet iš kitos pusės, ji yra pakankamai atsargi, kad galėtų užmerkti akis į sunkenybes, kurių stato visuomeninė tikrovė, einant prie visuomeninio idealo.

Tai, kas čia pasakyta apie meną derinti realioje politikoje visuomeninę pažangą, turi ypatingos reikšmės, kai tenka derinti valdžioje griežtumas su teisėtumu, tvarka su laisve. Pasirodo, kad *valdymo menas, kurio reikalauja reali politika, turi kaip tik suderinti griežtumą su teisėtumu, tvarką su laisve.* Griežtumas be teisėtumo yra ne kas kita kaip tironiškumo apraiška, dažniausiai surišta su diktatūra, einančia iš dešinės arba iš kairės. Teisėtumas be griežtumo yra silpnumo apraiška, kuri leidžia nedoriems gaivalams atsipalaiduoti nuo bet kurių teisėtų

sąvaržų. Tik tvirtas griežtumas nuoseklaus teisėtumo ribose tegali palaikyti valstybės gyvenime valdžios autoritetą ir suteikti visuomenei tvarką ir laisvę. *Tvarkos ir laisvės sintezė, kurią turi realizuoti visuomenės gyvenime teisėtoji demokratinė valstybė, kaip tik atsiekiama tada, kai valstybės vyriausybė sugeba suderinti valdymo mene griežtumą su teisėtumu.* Griežtumas yra tvarkos, teisėtumas — laisvės veiksnys. Todėl net reikalas jungti valdžiavoje griežtumą su teisėtumu tarp kitko aiškėja iš to, kad demokratinėj visuomenėje tvarka ir laisvė tiesiog reikalauja viena antros.

Laisvė anaiptol nereiškia atsipalaidavimo nuo bet kurių sąvaržų — atsipalaidavimo, leidžiančio daryti visa, ką žmogus užsigeidžia. Šitaip suprasta laisvė būtų ne kas kita kaip palaidas išsijuosimas, kuris visai nesutaria su tvarkos reikalavimais ir veda faktinai prie anarchijos. Tuo tarpu anarchija toli gražu nelaiduoja žmonėms teisėtos laisvės, nes išsijuosęs žmonių atsipalaidavimas nuo tvarkos reikalavimų virsta neišsemiama neteisėtų sąvaržų versme kiekvienam iš jų. *Demokratinėje visuomenėje tvarka tarnauja laisvės reikalams, o iš kitos pusės, laisvė apribojama tiek, kiek tai reikalinga, kad ji nevirstų palaidu išsijuosimu.* Tokiu būdu demokratinėje visuomenėje laisvė ir tvarka yra tarp savęs pusiausvyros priklausomybėje. Ogi šita laisvės ir tvarkos pusiausvyra išlaikoma visuomenėje vien tada, kai vyriausybė sugeba, kaip sakyta, meniškai suderinti valdžiavoje griežtą tvirtumą su nuosekliu teisėtumu.

Kad valstybės vyras sugebėtų derinti griežtumą su teisėtumu valdymo mene, jis turi pasižymėti sykiu ir jautria teisės sąmone, ir visuomeninės drausmės jausmu, kuris leistų veikliai reikšti savo iniciatyvą, sąmoningai prisiimti atsakomybę už savo veiksmus ir drąsiai reaguoti prieš neteisėtą tvarkos ardymą. Teisės sąmonė apsaugoja valstybės vyrą nuo nieku nepamatuotos nuožiūros arba pagrįstos žemais išrokavimais užgaidos ir neleidžia griežtam jo drausmingumui pereiti į nieku nepateisinamą žiaurumą. Jei sykiu veikli iniciatyva yra nuolat kontroliuojama visuomeninės atsakomybės jausmu, valstybės vyras turi du pagrindiniu daviniu kultūringai pasireikšti valdymo mene.

Deja, reik konstatuoti, kad kalbamas griežtumo ir teisėtumo derinimas apskritai pasitaiko pas valstybės vyrus gana retai. Todėl nelabai tenka stebėtis, kad mūsų jaunos valstybės gyvenime mes dar neturėjome progos konstatuoti nė vieno žmogaus, kuris pasižymėtų sykiu šitom dviem ypatybėmis. Bet jei iš mūsų valstybinės kartos negalima reikalauti pilnai subrendusių valstybės vyrų, tai vis dėlto iš jos visai vietoje reikalauti, kad ji sąmoningai ruoštųsi prie valdymo meno ir tarp kitko įsigytų elementarinio nusimanymo apie pagrindines valstybinių žmonių savybes. Tuo tarpu buvusi katalikų pozicija ne kartą buvo linkusi painioti valdymo griežtumą su musolinizmu, tuo pačiu laiku kai jos buvusi opozicija vaizdavosi teisėtumą kerenščinos pavidale. Bent katalikai turėtų šituose klausimuose geriau nusimanyti jau todėl, kad jų teisės sąmonė randa viltingą atramą prigimtosios teisės koncepcijoje ir kad griežtas tvirtumas jiems yra privalomas kaipo visuomeninės pusiausvyros bei tvarkos veiksniui.

5. Tinkamas spaudos, kaipo visuomeninio auklėjimo priemonės, panaudojimas

Visuomeninių grupių taktika paprastai ryškiausiai išeina aikštėn jų spaudos organuose. Savaime tad suprantama, kad katalikai turi ypatingai susirūpinti savo spaudos reikalais ir tarp kitko klausimu apie katalikiškosios spaudos taktiką, geriausiai atsakančią pusiausvyros pozicijai. Čia visų pirma būtų klaidinga suprasti pusiausvyra kaipo kompromisas tarp tiesos ir klaidos arba melo. Spausdintas žodis tegali tarnauti vien tiesai ir nuosekliai iki galo kovoti su klaida ir melu, nes tarp tiesos ir netiesos negali būti sintezės ir, tuo pačiu, pusiausvyros. Iš to matyti, kad pusiausvyros taktika turi reikštis spaudoje visai savotišku būdu.

Žinoma, vienas tik nuoseklus krikščioniškosios pasaulėžiūros skelbimas bei skleidimas jau tarnauja visuomeninės pusiausvyros reikalams. Bet šitas aukštas katalikų spaudos uždavinys negali būti vykdomas be tam tikros kovos, nes kiekvienos pasaulėžiūros reiškimasis visuomenės gyvenime beveik neišvengiamai randa prieštaravimų

ir puolimų. Iš tikrųjų tai yra visai natūralus dalykas, kadangi kiekvienas žmogus ne tik turi teisės, bet ir prievolės ginti tai, ką jis tvirtai laiko tikru bei teisingu dalyku. Tuo tarpu visuotinojo sutarimo tarp žmonių mūsų netobulame pasaulyje nėra ir, matyti, nebus. Išeina tad, kad katalikų spauda turi aiškiai, tvirtai ir nuosekliai ne tik ginti krikščioniškąją savo pasaulėžiūrą, bet ir griauti klaidos bei melo spąstus. Čia, kaip sakyta, kompromiso būti negali, nes būtų nesąmonė ieškoti pusiausvyros tarp tiesos ir klaidos reikalų. Šita prasme katalikų spauda, jei ji tik nėra skiriama specialiems reikalams, yra ir privalo būti kovojanti,— tiesa, kovojanti už pasaulėžiūrą, kuri suima į save visuotinąją tiesos sintezę ir nustato tiek individualiniame, tiek ir visuomeniniame gyvenime įvairių įvairiausių reikalų pusiausvyrą. *Kalbant tad apie katalikiškosios spaudos taktiką, tenka faktinai kalbėti apie taktiką spaudos, kuri kovoja už visuotinąją sintezę ir visuomeninę pusiausvyrą.*

Bet jei katalikiškoji spauda neišvengiamai yra, vienu savo atžvilgiu, kovojanti, kai ji, kaip sakyta, nėra skiriama kokiems nors specialiems reikalams, tai būtų klaidinga manyti, kad kova yra vienintelis jos būdas tarnauti tiesos reikalams. Pirm ir net visų pirma katalikiškoji spauda turi teigiamai tarnauti tiesos reikalams, t. y. kelti žmonių susipratimą savo pasaulėžiūros šviesoje, teikdama jiems žinių bei informacijų, nustatydama jų elgimosi pakraipą propagandos priemonėmis, atvaduodama juos nuo klaidos ir melo, padėdama jiems sąmoningai apsispręsti pasaulėžiūros bei gyvenimo klausimuose ir apskritai patarnaudama jiems protiniu ir šiaip jau dvasiniu penu. Tik deramai atlikdama šitą teigiamąjį darbą, katalikų spauda teturės ką ginti ir dėl ko kovoti su melu ir klaidomis.

Be to, susirūpinusi kuriamąja savo darbo puse, šita spauda sugebės sėkmingiau bei padoriau atlikti ir neišvengiamos kovos žygius, nes ten, kur teigiamas kuriamasis spaudos uždavinys yra menkai atliekamas, paprastai kova vedama dėl asmeninių motyvų ir nepadoriomis priemonėmis. Tuo tarpu katalikų kova per spaudą, kaip ir teigiamasis jų spaudos uždavinys, turi atsakyti visuomeninio auklėjimo bei apaštalavimo reikalavimams. Šituo at-

žvilgiu *katalikų spauda turi pasisavinti garbingos kovos taktiką*, kuri yra priešinga demagogiškai agitacijai ir reklamai, nepadoriems šmeižtams, nesąžiningai tendencijai, nereikalingiems asmeniniams įžeidimams ir apskritai tam spaudos banditizmui, apie kurį pas mus Lietuvoje mokama rašyti ir rėkti, bet nuo kurio nemokama atsisakyti savo praktikoje.

Garbingos kovos taktika nedemoralizuoja nė katros kovojančios pusės ir visai sutaria su visuomeninio auklėjimo bei apaštalavimo uždaviniais, nes ji stato visų pirma teisingumo bei padorumo reikalavimus pačiam kovojančiam asmeniui. Ji sykiu reikalauja gerbti asmenį, su kuriuo yra kovojama, ir jį kiek galint taupyti demaskuojant jo klaidas ir besipriešinant nedorai arba pavojingai jo akcijai. Asmeninis korektiškumas kovoje ir pagerbimas savo priešo asmens yra ne tik garbingos džentelmeniško takto savybės, bet ir būtinos pedagoginio autoritetingumo sąlygos. Juo labiau tai yra privaloma tiems žmonėms, kuriems dera susirūpinti visuomeninio apaštalavimo prievole, nes šitam apaštalavimui pedagoginis autoritetingumas tėra elementarinė pasisekimo sąlyga.

Kai spauda neprisilaiko garbingos kovos taktikos, jos nepadorumas gali reikšti viena iš dviejų: arba jos vedėjų nekultūringumą, arba jos pozicijos klaidingumą bei neteisingumą, kas irgi kultūringumo nereiškia. Pirmuoju atveju gera pozicija yra kompromituojama nepadoriomis kovos priemonėmis, antruoju atveju silpna pozicija yra maskuojama triukšmingos demagogiškos agitacijos obalsiais ir sykiu stiprinama priešingos pozicijos paklydimais. Tokiame maždaug santykiavime iki šiolei buvo Lietuvoje katalikų ir laisvamanių spaudos organai politinės kovos plotmėje. Nei vieni, nei antri nepasižymėjo pakenčiamu kultūringumo laipsniu, nors vienų ir antrų nekultūringumas reiškė ką kitą, kai vieni turėjo ginti per amžius didėjantį krikščioniškosios civilizacijos turtą, o antri — užmaskuoti garsiais moderniais obalsiais apytuštę laisvamaniškosios kultūros poziciją *.

* Mūsų spaudos charakteristikai negaliu čia nepažymėti „Lietuvos žinių" pasielgimo su ištraukomis iš pirmos šito mano straipsnio dalies, įdėtos į „Židinio" Nr. 6—7. Būtent, „Lietuvos žinios", sugrupavusios su

Apie nekultūringą arba mažai kultūringą visuomenę, kur visos grupės yra mažai kultūringos, su apytikriu teisingumu galima pasakyti, kad joje kultūringumo prasme tiek verti katalikai, kiek ir laisvamaniai, arba net atvirkščiai. Štai kodėl ir dorinis vienų ir kitų politinės spaudos lygis pasirodo maždaug vienodas. Kadangi iš katalikų pusės taip ar šiaip stovi krikščioniškosios pasaulėžiūros ir katalikiškosios Bažnyčios doriniai turtai, su kuriais negali lygintis laisvamaniškosios etikos dorybės, tai dažniausiai tam tikras pliusas visgi susidaro į naudą katalikų spaudos, kad ir labai užsiangažavusios politinėje kovoje. Tačiau iš kitos pusės, kaip tik todėl, kad katalikai turi vadovautis krikščioniškosios etikos principais, iš jų turi būti daugiau reikalaujama, nes krikščionio sąžinė stato žymiai didesnių dorinių reikalavimų negu laisvamanio sąžinė. Todėl irgi kiekvienas katalikų nusižengimas spaudos dalykuose subjektyviu atžvilgiu turi būti daug griežčiau smerkiamas. Ir čia tenka kartoti, kad *noblesse oblige* ir kad todėl neįstengiant ištesėti pagrindinių krikščioniškosios etikos reikalavimų geriausia viešai neveikti krikščionybės arba katalikybės vardu. Tuo tarpu *veikimas per spaudą visuomet yra visuomeninis veikimas, kuris stato katalikui ypatingus dorinius reikalavimus, nes, būdamas visuomeniniu, jis yra, kaip žinome, pedagoginis apaštalavimo veikimas.*

Mažai kultūringi žmonės net kovoje už aukštus idea-

---

vienašališka tendencija kai kurias vietas iš mano teksto savo Nr. 178 (1926.VIII.6), įdėjo į cituojamąjį mano tekstą porą žodžių tarp skliaustelių (artimi jiems) be pažymėjimo, kad šitie žodžiai sudaro pačių „Lietuvos žinių" interpretaciją, taip kad išdavoje susidarė mano pažiūros suklastavimas. Kokią tendenciją turėjo „Lietuvos žinios", įstatydamos žodžius „artimi jiems", duodu patirti skaitytojui, darydamas atitinkamą ištrauką iš mano teksto su šitais įstatytais žodžiais: „Drįstu nesvyruodamas griežtai teigti, kad per rinkimų ruošiamąjį tarpą partiniai katalikų ir ne katalikų (artimi jiems) organai, įsivėlę nuo ilgesnio laiko į partijų kovą, pasireiškė ir dideliu subjektyvumu, ir nedovanotinu aklumu, ir sąžiningu (reik: nesąžiningu.— *St. Š.*) neatsargumu klaidingų žinių platinime, ir demagoginių priemonių vartojimu, ir sąmoningu kompromitavimu atskirų rivalizuojančių asmenų, ir nepadoriai miesčioniškų atsiskaitymu su asmeniniais savo priešais, ir kitokiomis panašiomis žemos kultūros apraiškomis". Manau, kad vienas tik čia nusakytas pasielgimas neleidžia jau priskaityti „Lietuvos žinias" prie aukštos kultūros organų.— *St. Š.*

lus dažnai yra linkę panaudoti nepadorias priemones, kuriomis naudojasi jų priešai, nes jie naiviai mano, kad kitaip negalima įveikti šitų pastarųjų. Tačiau čia esti vieno didelio nesusipratimo. Tiesa, iš dviejų kovojančių pusių daug sunkiau yra kovoti tajai, kurios etika pateisina mažiau priemonių, ir lengviau yra kovoti tajai, kurios etika leidžia daug daugiau dalykų. Bet sunkumas dar nereiškia negalimybės laimėti kovą, tik šitam laimėjimui reik daugiau susipratimo, išsimiklinimo, judrumo, pedagoginio nusimanymo ir apskritai mokėjimo naudotis savo priešo realiomis, bet ne prasimanytomis, klaidomis, prieš kurias tenka kovoti. Katalikų priešai daro begales klaidų ir teoriniu savo nusistatymu, ir praktiniu savo veikimu, ir todėl, jei katalikas kovoje su jais griebiasi nepadorių priemonių, pavyzdžiui, demagoginės agitacijos, šmeižto arba asmeninių kompromitavimo argumentų, jis išduoda sau *testimonium paupertatis* ir kaipo žmogus, ir kaipo profesinės spaudos veikėjas.

Spaudos veikėjai katalikai tarp kitko turi įsisąmoninti tai, kad visų pirma jiems tenka susirūpinti žurnalistinės etikos kėlimu ir kad šitas kėlimas tegali prasidėti vien doriniu savo spaudos sutvarkymu. Džentelmeniškasis apsiėjimas su savo priešais šiuos pastaruosius mažiau ar daugiau auklėja, ir jau todėl kėlimas dorinio lygio katalikų spaudoje negali teigiamai neatsiliepti ir nekatalikiškoje spaudoje. Ogi norint, kad padori katalikų spauda turėtų pasisekimo plačioje visuomenėje, reik susirūpinti tinkama jos organizacija, aiškiu ideologiniu nusistatymu, didaktiniu idėjinės propagandos vykdymu, turinio įdomumu, specialiniu kompetentingumu ir kitomis žurnalistinio darbo savybėmis. Tikrai geras katalikų laikraštis bus skaitomas ir vertinamas ne tik katalikų, bet ir aiškiai neapsisprendusių žmonių, kurie tokiu būdu gali būti laimėti katalikų idealams. Tiesa, tokiems laikraščiams reikalingi yra specialiai pasiruošę žurnalistai, kurie būtų kompetentingi religijos ir krikščioniškosios kultūros dalykuose, būtų jautrūs krikščioniškosios etikos reikalavimams, būtų tvirti idėjose ir padorūs išsireiškimuose, sugebėtų išmintingai vadovautis teisingumu bei saikumu, vengtų, iš vienos pusės, nereikalingų erzinimų, bergždžių kovų, bet, iš kitos

pusės, nepasiduotų abejingumui, nepaslankumui, drablumui ir bailumui. *Pasiruošti kompetentingų žurnalistų yra katalikų visuomenei Lietuvoje vienas iš svarbiųjų eilinių uždavinių.*

III. Visuomeninė pusiausvyros organizacija ir atitinkamas katalikų visuomenės susitvarkymas

1. Šalinimas visuomeninės organizacijos priemonėmis nesantaikos šaltinių iš viešo piliečių gyvenimo (korporatyvinė visuomenės santvarka).

Programinis nusistatymas taktikos atžvilgiu turi daugiausia formalinės reikšmės ir pareina nuo kultūrinių veikiančios pagal šitą nusistatymą grupės nusiteikimų. Vis dėlto tinkamas taktinis nusistatymas turi taip pat, nors ir netiesioginės, reikšmės visuomeninės santvarkos pažangai, nes taktinis žmonių nusistatymas yra viena iš sąlygų šitai pažangai. Todėl pusiausvyros taktikos išlaikymas politiniame ir šiaip jau visuomeniniame veikime nuosekliai veda prie visuomeninės pusiausvyros realizavimo viešosios organizacijos priemonėmis. Toliau ir tenka kalbėti, kokia privalo būti katalikų programa *maximum* visuomeninės santvarkos srityje, atsižiūrint, iš vienos pusės, į dabarties reikalus, o iš antros pusės — į pastovių visuomeninio gyvenimo principų reikalavimus. Žinoma, negalėsiu čia nagrinėti šito klausimo visoje jo platumoje, nes tai pareikalautų daugiau laiko ir vietos, negu tai gali leisti žurnalo straipsnis. Čia bus vien pravartu užbrėžti vedamosios idėjos, kurios turėtų būti padėtos į katalikų programinio nusistatymo pagrindą, kai yra sprendžiamas klausimas apie visuomenės santvarką, privalomą mūsų laikams.

Visų pirma man nėra nė kiek abejotina, kad pilnai susipratęs visuomenės dalykuose katalikas tegali būti nuoseklus demokratas, nes demokratizmas yra ne kas kita kaip nusistatymas normuoti visuomeninius santykius pagal dorinius lygybės, laisvės ir solidarumo principus,

kurie giliausią metafizinį pagrindimą randa kaip tik krikščioniškojoje pasaulėžiūroje. Tiesa, demokratiškasis kataliko nusistatymas, besiremiąs laisvės, lygybės ir solidarumo principais, nėra tolygus įvairių visuomeninės revoliucijos reiškėjų nusistatymui, nes kalbamieji principai gali būti įvairiai suprantami. Katalikas, pavyzdžiui, nesutars dėl laisvės supratimo su deterministu, kuris neigia žmogaus laisvingumą psichologine prasme ir sykiu reikalauja politinės bei socialinės laisvės, suprantamos labai plačiai, beveik iki niekuo nepažaboto išsijuosimo. Jis irgi nesutars dėl lygybės su materialistu, kuriam žmogus yra grynai materialė būtybė ir kuris vis dėlto skelbia nelygstamą žmonių lygybę, nors žmonės kaipo materialinės būtybės niekados nėra lygūs tarp savęs. Jis nesutars pagaliau dėl solidarumo su natūralistiniu utilitaristu, kuriam kova už būvį bei gerovę yra pagrindinis visuomeninio gyvenimo faktas. Iš tikrųjų net pasirodo, kad laisvės, lygybės ir solidarumo principai, nepagrįsti metafiziniu būdu ir sykiu su aklu aplombu skelbiami vedamaisiais visuomeninio gyvenimo pradais, dažniausiai yra klaidingai suprantami ir todėl netinkamai realizuojami visuomeniniame gyvenime. Ryškiausią pavyzdį šiam teigimui gali pateikti lygybės principas.

Nelygstamai suprastas lygybės principas paprastai yra nesusipratimo išdava. Kategoriškai teigti, kad visi žmonės yra lygūs, ir nedaryti aiškiai pravesto skirtumo tarp to, kuo žmonės yra lygūs, ir to, kuo jie skiriasi tarp savęs, reiškia neatsižvelgti į realų dalyko stovį ir klaidingai nusistatyti lygybės realizavime visuomenės santvarkoje. Kai šiais laikais *konkretiniai* bandymai realizuoti demokratinius principus *tam tikromis* visuomeninės organizacijos priemonėmis pasireiškė tam tikromis neigiamomis išdavomis, neaiškus bei neatribojamas lygybės supratimas negali nekelti krizės nuotaikos. Demokratizmo priešai džiūgauja, tardamiesi turėję tiesos, nepripažindami demokratinio lygybės principo; netvirti demokratizmo neofitai ima svyruoti, tuo tarpu kad atkaklūs nelygstamos lygybės koncepcijos šalininkai arba užmerkia akis į tai, kas darosi, arba delsia nesiryžimo stovyje.

Vadinamoji demokratizmo krizė, apie kurią dabar vis

labiau kalbama, ir gali būti pergalėta, jei, iš vienos pusės, yra patobulinamas žmonių lygybės supratimas, o iš antros pusės, yra nusimanoma, kad nevykusi visuomeninės organizacijos lytis, kuria bandyta iki šiolei realizuoti demokratiniai principai, dar neprirodo, kad šitie principai neprivalo būti vedamaisiais pradais visuomenės tvarkyme.

Tobulinant žmonių lygybės supratimą, yra svarbu įsidėmėti, kad žmonės yra lygūs savo rūšimi ir nėra lygūs savo individualybe. Rūšis kaip tik yra tai, kas pasikartoja viena prasme daugelyje individų, besiskiriančių tarp savęs individualinėmis ypatybėmis. Todėl žmonių lygybė tegali būti imama rūšies prasme. Kitaip tariant, vienas žmogiškasis asmuo savo rūšimi yra lygus kitam asmeniui, kadangi rūšis pasikartoja visuose asmenyse, kaipo tam tikras bendras dydis; užtat asmens individualybė, kaipo nepakartojama jokiame kitame asmenyje, nėra lygi jokiai kitai individualybei. Yra savaime aišku, kad žmonių lygybė savo rūšimi yra jiems lygių dorinių, politinių ir šiaip jau visuomeninių teisių šaltinis. Iš čion irgi kyla neprarandamosios įgimtosios žmogaus bei piliečio teisės, kurios pridera visiems visuomenės nariams. Bet ar tai reiškia, kad žmogus šalia šitų bendrų arba lygių teisių negali turėti individualinių teisių, kurios remtųsi individualinėmis jo ypatybėmis? Panašiai teigti reikštų neigti nepanaikinamą jokioje visuomenėje individualinių teisių faktą. Juk kiekviename visuomeninio gyvenimo žingsnyje galime konstatuoti, kad įvairiomis individualinėmis teisėmis naudojasi kvalifikuotas ir nekvalifikuotas, kompetentingas ir nekompetentingas žmogus, ir t. t. Demokratinėje santvarkoje galima reikalauti, kad individualinės vienų žmonių teisės neprieštarautų bendroms kitų žmonių teisėms ir kad jos tikrai remtųsi individualinėmis žmonių ypatybėmis, bet ne tokiais pripuolamais dalykais, kaip kilmė, priklausomybė tam tikram luomui, fizinė arba moralinė prievarta ir t. t.

Pasirodo net, kad lygios visų žmonių teisės telieka tuščias žodis toje vadinamoje demokratinėje visuomenėje, kur individualinės žmonių teisės neranda tam tikrų visuomeninės apsaugos laidų. Šituo atžvilgiu labai reikšmingas yra tasai kapitalistinės santvarkos išsivystymas po Prancūzų revoliucijos, kuris buvo paskatintas ir iš pra-

džios normuojamas abstraktiškai suprastais demokratiniais visuotinosios laisvės ir lygybės obalsiais. Jame būtent nerado iš pradžios socialinės apsaugos individualinės silpnesnių, bent socialiniu atžvilgiu, žmonių teisės, ir todėl bendrosios lygybės ir laisvės teisės virto jiems ne tik tuščia fikcija, bet ir individualinio pavergimo pamatu. Tokiu būdu plačiosios darbininkų masės atsidūrė daug sunkesnėje padėtyje, kaip kad buvo su darbininkais patronalinėje korporatyvinėje viduramžių santvarkoje, kuriai dar svetimi buvo demokratinės revoliucijos obalsiai.

Iš čion galima jau spėti, kad ne tik lygios bendrosios žmonių teisės turi rasti legalaus pagrindo visuomenės santvarkoje, bet ir individualinės žmonių teisės, be kurių pirmosios nustoja realios savo reikšmės. Kapitalistinės visuomenės santvarkoje reikalas paremti individualines žmonių teises pasireiškė, iš vienos pusės, socialinėmis reformomis, o iš antros pusės, visai pateisinamu ir labai reikšmingu profesiniu judėjimu, kuris mūsų laikais vis labiau auga ir parodo tendencijos užimti visuomenės tvarkyme legaliai pripažintą vietą. Gyvenimas parodė, kad individualinėms teisėms ginti reikalingi yra visuomeniniai atskirų žmonių susibūrimai ir kad šitie sambūriai kalbamuoju reikalu turi įsiterpti tarp valstybinės valdžios ir atskirų individų, jei jie nori sėkmingai atstovauti pastariesiems ir turėti legalios įtakos pirmajai.

XIX šimtmečio patyrimas visai įtikrinamai išrodė valstybinės intervencijos reikalą individualinėms teisėms ginti. Bet nuolatinė valstybės intervencija jau dėl vienų techninių sunkenybių negali būti pakankamai sėkminga individualinių teisių gynime. Kai einama prie profesinio judėjimo legalizavimo įstatymų pripažintomis lytimis, individualinės žmonių teisės yra laiduojamos jau ne tiesiogine valstybės intervencija, bet organinga socialinių santykių sąranga. Tai būtent įvyksta korporatyvinėje visuomenės santvarkoje, kur individualinės žmonių teisės bei prievolės yra vykdomos jau vienu tik korporatyvinių įstaigų gyvavimu.

Kalbant specialiai apie profesinį judėjimą, reik pasakyti, kad profesinis asociacionizmas tik tada gali pilnai ir organingai laiduoti individualines profesijos darbininkų

ir jų organizacijų teises, jei galutinėje sąskaitoje profesija yra tinkamai atstovaujama centralinėje ekonominėje federacijoje, kuri turi autonominių teisių normuoti profesijos reikalus visuomenės gerovės ir solidarumo dvasioje. Tokiu būdu profesinis judėjimas, kuris kilo iš aktualių gyvenimo reikalų, tur rasti savo legalų atbaigimą federacinėje profesinių sąjungų santvarkoje, kurioje būtų atstovaujama ne tik darbininkų, bet ir įmonininkų reikalams ir kuri turėtų teisių autoritetingai tvarkyti ekonominius socialinius profesijos santykius visuomeninės taikos bei tvarkos principais.

Labai reikšminga čia yra tai, kad profesinis judėjimas yra kilęs iš demokratinių masių, kurios po demokratiškosios Prancūzų revoliucijos pirmos pajuto ant savo sprando doktrinalinį revoliucijos obalsių abstraktyvumą. Jos būtent pajuto, kad šalia bendrų lygybės bei laisvės principų pripažinimo ir šitų principų realizavimo valstybinės organizacijos priemonėmis yra reikalo korporatyvinės organizacijos priemonėmis laiduoti individualines silpnųjų teises ir grąžinti žmogaus darbui tas teises, kurias kapitalizmas paneigė mašininės gamybos organizacijoje.

Todėl iš esmės profesinis judėjimas yra ne kas kita kaip bandymas realizuoti faktinąją demokratiją ekonominėje socialinėje srityje, ir dargi realizuoti laiduojant ne tik bendras lygias žmogaus bei piliečio teises, bet ir individualines žmonių teises pagal individualinį darbo principą. Todėl, jei politiniu atžvilgiu demokratinė santvarka turi savo uždaviniu linkmės laiduoti visiems piliečiams vis intensyvesnį dalyvavimą valstybės organizavime, tai ekonominiu socialiniu atžvilgiu demokratinė santvarka turi savo uždaviniu visų rūšių darbo žmonėms (neišskiriant pačių įmonininkų) laiduoti profesinio susibūrimo teises, kad suhierarchizuotas ekonominis socialinis federalizmas duotų faktinės galimybės visiems darbo žmonėms vis intensyviau dalyvauti ekonominių, profesinių ir socialinių savo reikalų gynime bei tvarkyme visuomeninio solidarumo dvasioje. Todėl, jei politiniu atžvilgiu tipingiausia ir nuosekliausia demokratinė valstybinės santvarkos lytis yra respublika, tai ekonominiu socialiniu atžvilgiu tokia lytimi bus korporatyvinė visuomenės santvarka.

Kai ekonominiai socialiniai visuomenės santykiai yra normuojami bei tvarkomi tiesiogine valstybinės valdžios intervencija, bendra darbo žmonių masė pasilieka pasyvi materialinių savo reikalų tvarkyme ir tesitenkina per rinkimus į valstybinės valdžios organus pritarimu demagoginiams masinimams, kurie žada su lengva širdimi tobulą ekonominių socialinių santykių sutvarkymą pagal doktrinalinį diletantų nusistatymą. Bet šitokis stovis toli gražu nereiškia to aktyvaus dalyvavimo savo reikalų sprendime, kuris turi charakterizuoti tikrą demokratiją. Šitokis dalykų stovis turi savo išdavoje tai, kad tokie vyriausieji valstybinės valdžios organai, kaip parlamentas ir vykdomoji vyriausybė, pasirodo perkrauti ekonominėmis socialinėmis pareigomis dėl praktikuojamos tiesioginių valstybės intervencijų sistemos, ir dargi perkrauti tada, kai politinis šitų organų sudarymo būdas nelaiduoja nė mažiausiame laipsnyje ekonominio bei socialinio kompetentingumo jos nariams. Nenuostabu po to, kad parlamentinis ekonominių socialinių visuomenės reikalų aprūpinimas pasirodo didžiausioje atsitikimų daugumoje labai mažai sėkmingas, kas mūsų laikais suteikia tiek paraginimų demokratinės santvarkos priešams griauti parlamentarizmo pagrindus.

Tuo tarpu praktikuojama dabar parlamentarizmo kraštuose tiesioginių valstybės intervencijų sistema ne tik nėra neatskiriamoji demokratinės tvarkos savybė, bet dargi prieštarauja tikro demokratizmo reikalavimams ekonominėje socialinėje srityje, kuri turi būti tvarkoma organingomis korporatyvinės santvarkos priemonėmis. Tokiu būdu reikalas atpalaiduoti parlamentą ir vykdomąją vyriausybę nuo daugumos ekonominių socialinių pareigų, suprantamų tiesioginės intervencijos prasme, ne tik gali būti pateisintas akivaizdoje specialinio kompetentingumo stokos, bet ir yra aktualus obalsis, kuriuo einant tegali būti realizuota tikra demokratija ekonominėje socialinėje tvarkoje. Demokratizmo dvasia kaip tik reikalauja decentralizuoti valstybės pareigas visose tose srityse, kur reikalingas yra individualinių teisių laidavimas mažiau ar daugiau tiesioginiu suinteresuotų asmenų dalyvavimu savo reikalų tvarkyme. Todėl, pavyzdžiui, profesinė sąjun-

ga, atstovaudama individualiniams tam tikros grupės žmonių reikalams, gali reikalauti sau teisėtos padėties atitinkamų klausimų sprendime. Tai ir įvyksta korporatyvinėje visuomenės santvarkoje, kurios centriniai organai ne tik yra autonomingi, bet ir kompetentingi autoritetiškai šiuos klausimus spręsti.

Mūsų laikai žino jau pakankamai apraiškų, kurios gali liudyti apie korporatyvinės santvarkos įsigalėjimą mūsų visuomenės gyvenime. Kaip sakyta, šituo atžvilgiu visų pirma reikšmingas yra profesinis judėjimas, kuris taip ar šiaip eina korporatyvinės santvarkos linkme. Šalia jo atsiranda visa eilė analoginės reikšmės korporatyvinių sambūrių, kaip kooperatyvai, savitarpinės pagalbos draugijos, kurie aprūpina materialinius reikalus, netelpančius profesinio susibūrimo lytyse, bet iš esmės turinčius panašių tendencijų kaip kad ir profesinės sąjungos. Toliau galima pastebėti įvairių sąjungų federalizacijos apraiškų, kurios iš pradžios turi regionalinės reikšmės. Pagaliau ekonominis federalizmas pasireiškia mažiau ar daugiau kompetentingų ūkio tarybų arba rūmų steigimu, kurie turi tendencijos įsigyti konstituciniu būdu laiduotų teisių atstovauti atitinkamiems materialiniams reikalams ir tuo pačiu paveržti iš dabartinio parlamentarinio režimo tam tikras valstybines pareigas. Nors ūkio tarybos arba rūmai iki šiolei dažniausiai tesinaudoja patariamuoju balsu ir iniciatyvos teise, kaip kad, pavyzdžiui, yra su Ekonomine Imperijos taryba Vokietijoje, vis dėlto nuosekli evoliucijos eiga neša juos toliau, taip kad konstitucinės teisės teorijoje net galima užtikti siūlymą sudaryti antruosius parlamento rūmus pagal interesų atstovavimo principą.

Panašūs siūlymai, žinoma, tėra vien medžiaga tolimesnėms diskusijoms, bet reikšminga čia yra ypač tai, kad konstitucinės teisės mokslo reiškėjai randa jau galimybės rimtai diskutuoti šitą siūlymą laiko reikalų ir demokratinių principų reikalavimų atžvilgiais. Šioje vietoje neiškenčiu nepadaręs ištraukos iš prof. Mykolo Römerio turtingos ir įdomios knygos „Reprezentacija ir mandatas" (Kaunas, 1926), kurioje atsižvelgiama į naująsias konstitucinio bei parlamentinio gyvenimo apraiškas ir tarp kitko platokai nagrinėjama korporatyvinio visuomenės reži-

mo problema. „Maždaug tais pačiais dėsniais,— rašoma ten 201 puslapyje,— kuriais yra sudaroma dviejų parlamento rūmų sistema teritorinės federacijos valstybėse, Duguit siūlo įsteigti dvejus įstatymo leidimo ir apskritai aukščiausios valdžios rūmus dviem atstovavimam: a) bendram masiniam individų arba jų didelių kategoriškų skaičių proporciniam atstovavimui ir b) federaciniam sindikaliniam organizuotų socialinių patarnavimų vienetų atstovavimui. *Jis siūlo šią reformą ne kaip savo spekuliatyvinį sumanymą, bet kaip kategorišką šios gadynės profesinio visuomenės organizavimosi konstitucinę išvadą, neišvengtiną ir tuo pačiu sudarančią konstitucinio mokslo tezę*" *.

Ne mažiau reikšminga yra korporatyvinės santvarkos perspektyva istorinės evoliucijos šviesoje. Faktinai ji turi istorijoje gilias šaknis, kad ir pakirstas po Didžiosios prancūzų revoliucijos abstraktiniu, beveik matematiniu, demokratizmo supratimu. Prieš šitą revoliuciją Vakarų Europa mažne devynis šimtmečius gyveno korporatyvinės santvarkos prieglobstyje. Tiesa, priešrevoliucinis šitos santvarkos supratimas ir realizavimas žymiai skyrėsi nuo to, kas dabar išsirita iš porevoliucinės evoliucijos. Patronalinis, feodalinis, aristokratinis, luominis korporatyvinės viduramžių santvarkos pobūdis po demokratinės revoliucijos negali rasti nei pateisinimo, nei praktinio pritaikymo, bet vis dėlto reikšmingas faktas yra tai, kad tenka eiti prie korporatyvinės santvarkos vardan demokratizmo realizavimo, tuo tarpu kad demokratinė revoliucija principialiai nusistatė prieš bet kurią korporatyvinę visuomenės santvarką ir uoliai rovė šitos santvarkos liekanas iš viešo gyvenimo. Revoliucinis sukrėtas sudrumstė organingą visuomeninės evoliucijos eigą korporatyvinės santvarkos atžvilgiu, ir todėl dabar tenka tik apgraibomis ir iš lėto eiti prie naujos korporatyvinės santvarkos. Tiesa, šita nauja korporatyvinė visuomenės santvarka gali jau dabar būti pagrįsta bendrais demokratiniais lygybės bei laisvės principais, laimėtais revoliucijos keliu,— ir šitoje aplinkybėje gali būti įžvelgtas lygstamasis revoliucijos pateisinimas, o iš kitos pusės, pažangos laidas korporatyvinės santvarkos supratime. Kai dabar visuomeninės evo-

* Mano pabraukta.— *St. Š.*

liucijos linkmė tarsi mezga nuoseklumo ryšius tarp priešrevoliucinės ir porevoliucinės korporatyvinės idėjos, tenka konstatuoti revoliucinės psichologijos vienašališkumas ir reikalas atsipalaiduoti nuo šitos psichologijos, norint pagaliau prieiti socialinės tvarkos bei taikos. Tik atsipalaidavus nuo šitos psichologijos, galima bus tinkamai suprasti vis labiau išeinančias aikštėn korporatyvinio judėjimo apraiškas ir padaryti nuoseklių ir toli siekiančių išvadų iš racionalių korporatyvinės santvarkos principų.

Pasirodo, kad nėra nei reikalo, nei galimybės pasitenkinti korporatyvinės santvarkos reikalavimu vien ekonominio socialinio gyvenimo srityje, nes visuomeniniai žmonių susibūrimai gali turėti savo objektu ne tik materialinio gyvenimo reikalus, bet ir individualines kultūrinio dvasinio gyvenimo teises, kurios tikslingiausiai gali būti laiduotos ne tiesioginės valstybinės intervencijos priemonėmis, bei organingu atitinkamų visuomeninių sambūrių sutvarkymu kultūrinės autonomijos pagrindais. Jei specialinio kompetentingumo stoka pas centrinius valstybinės valdžios organus reikalauja perkrauti žymiausią daugumą ekonominių socialinių pareigų nuo parlamento ir vyriausybės ant sufederalizuotų profesinių sąjungų atstovybės, tai kultūrinio dvasinio gyvenimo srityje reikalas atpalaiduoti parlamentą ir vyriausybę nuo pareigų globoti tiesioginės savo intervencijos priemonėmis individualines žmonių teises yra principialiai dar didesnis, kadangi valstybė, kaipo neideologinė organizacija, negali pagal savo nuožiūrą turėti tiesioginės įtakos ideologiniam arba net tautiniam savo piliečių apsisprendimui. Todėl visos individualinės žmonių teisės, surištos su ideologine ir tautine apsisprendimo laisve, gali būti tikriausiai laiduotos su pagalba visuomeninių susibūrimų, kurių gyvavimas turi būti organingai legalizuotas visuomenės santvarkoje ir sykiu įpareigotas rūpintis atitinkamais savo narių reikalais.

Tokiu būdu šalia ekonominio federalizmo kyla reikalas organingoje visuomenės santvarkoje rasti vietos ir kultūriniam federalizmui, kuris įstengtų faktinai laiduoti individualines žmonių teises ideologinio bei tautinio apsisprendimo dalykuose. Šituo bendru principu kaip tik gali ir

privalo būti paremtas gyvavimas tokių visuomeninių sambūrių, kaip švietimo draugijos, palaikančios privatines mokyklas pagal ideologinį savo nusistatymą, tautinių mažumų bendruomenės, religinės bendruomenės ir t. t. Apie kultūrinio federalizmo principus ir apraiškas man teks kalbėti specialiau atskiruose punktuose, todėl čia tepabrėžiu faktą, kad kultūrinis federalizmas iš esmės nesiskiria nuo ekonominio federalizmo, nors turi kitokius rūpimus objektus ir gali būti net dar stipriau pamatuotas individualinėmis ideologinio arba tautinio laisvo apsisprendimo teisėmis. Dėl šitos priežasties reik irgi pripažinti galima ir net privaloma centrinę kultūrinio federalizmo atstovybę, kuri perimtų iš valstybinės valdžios visą eilę kultūrinių pareigų, kad galėtų patenkinti individualines žmonių teises pagal kultūrinės autonomijos principus.

Ekonominis socialinis federalizmas, iš vienos pusės, ir kultūrinis dvasinis federalizmas, iš antros, užpildo tą begalinį atstumą, kurio yra tarp individų, iš vienos pusės, ir centrinių valstybės organų, iš antros. Tokiu būdu kiekvienas pilietis turi galimybės pilniau dalyvauti visuomenės gyvenimo tvarkyme ir sykiu tikriau laiduoti individualines savo teises. Tuo pačiu auga piliečių veiklumas, savarankiškumas ir iniciatyva, kas kaip tik privalo charakterizuoti demokratinės respublikos gyvenimą. Kitaip tariant, korporatyvinė santvarka įglaudžia visą eilę tarputinių grandžių tarp valstybinės valdžios ir atskirų individų, kad šitų individų gyvenimas bei veikimas kuo pilniausiai reikštųsi ne fiktyvinės išsvajotos, bet faktinai galimos lygybės bei laisvės aplinkybėse.

Įdomu čia dar pažymėti, kad korporatyvinė visuomenės santvarka randa sau prototipą partinėje politinio gyvenimo sąrangoje, kuri nuosekliai turėjo privesti prie proporcionalios parlamento atstovybės ir tuo pačiu įglausti tarp valstybinės valdžios ir atskirų individų tą neišvengiamą tarputinę grandį, kuri yra vadinama partijos vardu. Iš kitos pusės, korporatyvinė visuomenės santvarka turi rasti sau teritorialinį substratą provincialinėje decentralizacijoje pagal regionalizmo principą, kuris remiasi vadinamąja vietine individualybe. Galų gale plačiai suprasta korporatyvinė visuomenės santvarka įneša federalizmo

pobūdį į visą valstybės gyvenimą, palikdama centrinei valdžiai teisę reguliuoti bendriausius visuomenės reikalus pagal bendrus lygybės bei laisvės principus, bet sykiu decentralizuodama visas visuomenines pareigas, kurios turi savo objektais įvairių įvairiausias individualines teises.

Ant greitųjų nusakyta suorganizuotos visuomenės santvarka, atremta į korporatyvinio federalizmo principus, galėtų būti įvairiais atžvilgiais schemiškai suglausta į šitokią santrauką:

politinė sritis: individas — politinė partija — centrinė valstybės valdžia;

ekonominė socialinė sritis: individas — profesinė organizacija — ekonominiai valstybės rūmai;

kultūrinė dvasinė sritis: individas — kultūrinė autonominga bendruomenė — vyriausioji kultūros taryba;

teritorialinė sritis: individas — provincialinė savivaldybė — centrinė valstybės valdžia.

Korporatyvinis federalizmas, kaip matėme, yra ne tik momento reikalas, bet ir demokratinio principo reikalavimas; jis ne tik yra teorijos pateisinamas, bet ir gyvenimo praktikos vis galingiau keliamas aikštėn. Pravartu tad susidomėti klausimu, ko galutinai galima laukti iš jo realizavimo visuomenės gyvenime. Čia ir pasirodo, kad korporatyvinė visuomenės santvarka yra labai sėkmingas visuomenės pusiausvyros veiksnys, ir būtent todėl, kad ji šalina organingos visuomenės organizacijos priemonėmis nesantaikos šaltinius iš viešo piliečių gyvenimo. Kai visos individualinės teisės yra reguliuojamos tiesiogine valstybinės valdžios intervencija, politinėje akcijoje susikaupia tiek ekonominių, socialinių, ideologinių, kultūrinių, religinių, tautinių antagonizmų, kad perkrauti neproporcionaliai sunkiais uždaviniais parlamentas bei vyriausybė nesugeba tinkamai tvarkyti viso valstybinio ir šiaip jau visuomeninio gyvenimo. Aišku todėl savaime, kad korporatyvinio federalizmo realizavimas visuomenės gyvenime turėtų neutralizuoti žymią dalį suminėtų antagonizmų ir tuo pačiu pasidaryti svarbia piliečių nuraminimo priemone. Pavyzdžiui, profesinis federalizmas jau tuo pačiu, kad jis atitaiso individualistinės konkurencijos skriaudas

ir apsaugoja silpnuosius individus nuo išnaudojimo, įneša į socialinius santykius daugiau teisybės, tvarkos, pastovumo, žodžiu tariant, tos socialinės pusiausvyros, kuri sušvelnina klasių kovą ir žiaurią prievartą, kad galima būtų eiti sėkmingos evoliucijos keliais, bendradarbiaujant sykiu įvairiems ekonominės gamybos atstovams. Ne veltui todėl solidaristas Duguit „žiūri į profesionališkai sindikalinę konstitucinę konstrukciją ne kaip į socialinės kovos ir socialinės revoliucijos įrankį valstybei nugriauti, bet kaip į socialinės taikos naująjį aparatą, į organizuoto solidarumo įgyvendinimą" (prof. M. Römeris, o. c., p. 201).

Sykiu vadinamoji demokratizmo krizė randa sau visai patenkinamą išsprendimą. Korporatyvinė visuomenės santvarka ne tik įneša pusiausvyros į ekonominius, socialinius ir politinius santykius, bet dargi, kaip pamatysime toliau, auklėja plačiąsias mases demokratinės tvarkos reikalams. „Dvejopas principas,— sako Pasquier Bronde savo veikale „Vers une Démocratie Organisée",— rodosi, pasireiškia aikštėn iš numatomų naujų santykių: vienas — organingos individualinių veiksmų drausmės principas ir antras — organingo gyvenimo principas,— gyvenimo su išvystyta visuomenine sąmone kiekviename žmoguje" (Alger, 1923, p. 190). Be to, šita korporatyvinė visuomenės santvarka ne tik atkrauna valstybinės valdžios organus, bet dargi ruošia valdymo aparatui rinktinių žmonių, įgaunančių korporatyviniame veikime reikiamų dorinių ir techninių ypatybių.

Po to, kas pasakyta, lengva jau įspėti, kad korporatyvinis federalizmas, būdamas visuomeninės pusiausvyros santvarka, yra pilnai priimtinas, kaipo demokratinė sintezė, vengianti individualizmo ir socializmo kraštenybių ir leidžianti išspręsti visuomeninio gyvenimo problemas visuotinojo solidarumo dvasioje. Nusakytoji korporatyvinė visuomenės santvarka juo labiau pritinka katalikų nusistatymui todėl, kad iš tikrųjų ji yra ne kas kita kaip tolimesnė pritaikyta prie mūsų laikų evoliucija tos visuomenės santvarkos, kuri buvo viešpataujanti tada, kai katalikai stovėjo valstybinio gyvenimo priešakyje, ir kuri vis dėlto tam tikrame laipsnyje, nors ir netobulu būdu, sugebėjo apginti individualines darbo teises, išlaikyti tam tik-

rą socialinę pusiausvyrą, apsaugoti tam tikrą vietinę savivaldybę ir neužkrėsti šeimos židinio socialinių žaizdų miazmomis.

Kad korporatyvinė visuomenės santvarka, imama nauja demokratine prasme, įeina vis labiau į visuomeninę katalikų programą, gali liudyti keletas ištraukų iš katalikiškųjų autorių, kuriais, tarp kitko, man teko naudotis šiam straipsniui. Štai vokiečių katalikų sociologų programoje, kurią yra įdėjęs Maxas Turmannas į savo knygą „Le Developpement du Catholicisme social, depuis l' Encyclique *Rerum Novarum*", kaipo socialinę programą kun. Oberdorfferio, ir po kuria yra pasirašę žymiausieji vokiečių katalikų sociologai, randame šitokį teigimą: „Visi katalikai sociologai laiko tikslu savo pastangų, atkreiptų į socialinę reformą, profesinę visuomenės santvarką, suderintą su krikščioniškaisiais principais, pritaikytą prie ekonominių bei socialinių mūsų laikų sąlygų ir besireiškiančią konstitucijos laiduotomis suteiktųjų profesijų teisėmis, autonominga administracija ir jų reikalų atstovavimu prie įstatymų leidžiamosios valdžios (p. 72 ir 268).

„Korporatyvinis režimas,— sako Marquis de La Tour Du Pin La Charce savo veikale „Vers un ordre social chrétien",— yra pasiūlytas kaipo labiausiai atitinkąs krikščioniškosios socialinės tvarkos principus ir labiausiai palankus taikos ir bendros gerovės viešpatavimui" (p. 16).

Ekonominis asociacionizmas, sako Pasquier Bronde *įvardytame aukščiau veikale, „paragina politinių idėjų bei* įpročių evoliuciją, ruošia naujų žmonių bei priemonių, drausmina bei organizuoja krašto valdžios organus ir suteikia mums sutarimo, susiderinimo ir socialinės taikos laidų" (p. 22).

2. *Techninio kompetentingumo principas nepartinio valstybinio aparato sudaryme*

Plačiai suprasta korporatyvinė visuomenės santvarka, atremta į pagrindinius demokratizmo principus, pašalina organingos visuomeninės organizacijos priemonėmis svarbiausius nesantaikos šaltinius iš viešo piliečių gyvenimo. Tai įvyksta jau todėl, kad tarp centrinės valstybinės val-

džios, linkusios pagal savo nuožiūrą daryti tiesioginių intervencijų, ir atskirų individų atsistoja visa eilė visuomeninių sambūrių, kurie sutelktinėmis savo pajėgomis turi aptarnauti tam tikrus individualinius reikalus, kiek individualinės teisės neprieštarauja bendroms piliečių laisvės ir lygybės teisėms. Kai šitokia korporatyvinė visuomenės santvarka, istorinės evoliucijos ir visuomeninės ideologijos reikalaujama, yra principialiai pripažįstama vykdytina valstybės ribose, kyla tuoj reikalas atitinkamai reformuoti administratyvinį valstybės aparatą, kad jis geriausiai pritiktų šitos santvarkos dvasiai.

Jei administratyvinis valstybės aparatas yra gryna priemonė parlamento pastatytų ministerių rankose ir jei sykiu ministeriai turi valdyti ir administruoti visas vykdomąsias valstybines pareigas savo nusimanymu bei atsakomybe, tai susidaro labai daug įvairių įvairiausių motyvų, kurie verčia padaryti administratyvinį valstybės aparatą gryna priemone politikos tikslams siekti. Todėl kiekviena susidariusi naujai vyriausybė stengiasi reformuoti šitą aparatą pagal savo reikalus ir keisti jo personalą pagal savo politinį matą, kuris labai dažnai nieko neturi bendro su techninio kompetentingumo reikalavimais. Tokių tendencijų buvo pakankamai matyti, kai valdžioje buvo pas mus katalikų blokas; jų taip pat labai aiškiai matyti ir dabar, atsistojus prie valstybės vairo liaudininkų ir socialdemokratų blokui. Tuo tarpu šitokia dalyko padėtis yra *nenormali daugeliu atžvilgių. Administratyvinio valstybės* aparato formavimas ir tvarkymas politiniu matu demoralizuoja patį šitą aparatą, neduoda galimybės jam susidaryti pagal techninio kompetentingumo reikalavimus ir tuo pačiu neleidžia jam stovėti reikiamoje aukštumoje valstybinių reikalų dalykuose. Sykiu tai kompromituoja valdžios autoritetą piliečių akyse, dar labiau sukiršina politinius jų antagonizmus ir tuo pačiu didina tarp jų nesantaikos šaltinius.

Einant korporatyvinio visuomenės režimo linkme yra reikalo ir sykiu galimybės taip reformuoti administratyvinio valstybės aparato tvarkymas, kad jis būtų, iš vienos pusės, paliuosuotas nuo tiesioginės politinės prievartos, o iš kitos pusės, įgautų tinkamo techninio kompetentingumo, reikalingo sėkmingam jo veikimui. Būtent, einant šita

linkme, tenka pažiūrėti į administratyvinį valstybės aparatą kaipo į korporatyvinę formaciją, kuri aprūpina visuomenės reikalus, būdama centrinės valdžios tik kontroliuojama, drausminama, diriguojama. Taip suprastas valstybinis aparatas tarnauja ne ministeriams, bet visuomenei, nors visuomenė kontroliuoja jo veikimą galutinėje sąskaitoje kaip tik per vyriausybės atstovus. Šita neįprasta mūsų laikams koncepcija reikalauja platesnių paaiškinimų bei motyvavimų.

Šitai koncepcijai nušviesti bene geriausiai gali patarnauti tai, ką rašo apie reikiamą valstybinio aparato formą demokratijoje prancūzas Henri Chardonas, kuris savo pažiūras, išvystytas ištisoje veikalų eilėje, suglaudė knygoje, pavadintoje „L'Organisation d'une démocratie. Les *Deux Forces:* le nombre — l'élite" *. Pagrindinės vedamosios H. Chardono idėjos yra šitokios.

Tai, kas paprastai yra vadinama valstybės gyvenimu, yra ne kas kita kaip viešųjų patarnavimų vykdymas ir kontroliavimas vardan bendrosios gerovės. Demokratijoje šitų patarnavimų vykdymas ir kontroliavimas turi reikštis dvejopu būdu. Būtent, demokratija tegali gyventi ir tarpti vien su pagalba dviejų lygiai esminių organų, kuriais yra, iš vienos pusės, politinė, o iš antros pusės — administratyvinė valdžia. Politinė valdžia, pagrįsta didžiausio skaičiaus žmonių valia ir realizuota realinėmis rinkimo priemonėmis, laiduoja vyriausią tautos kontrolę visuose viešuose reikaluose. Administratyvinė valdžia, pagrįsta kompetentingumu, atsidėjimu, taurumu ir realizuota racionalinėmis atrankos (selekcijos) priemonėmis, tegali viena laiduoti tautos pažangą bei didybę.

Šitas dviejų pagrindinių valdžių skyrimas remiasi iš tikrųjų reikalu atriboti veikimą ir kontrolę. Kontrolė ir veikimas yra du priešpastatomu sau dalyku, kuriuodu ne-

---

* Iš kitų H. Chardono veikalų žymesni yra: Les travaux publics: Essai sur le fonctionnement de nos administrations.— Paris: Perrin, 1904; L'administration de la France: Les fonctionnaires.— Paris: Perrin, 1908; Le pouvoir administratif.— Paris: Perrin, 1911; Etudes sur l'organisation de la republique nouvelle: L'organisation de la police.— Paris: Bossard, 1917. Apie H. Chardono siūlomą reformą parašė studiją prof. L. Brunschvicgas žurnalo „Revue de Métaphysique et de Morale" 1913 m. kovo numeryje.— *St. Š.*

gali būti suplaktu krūvon. Demokratija ypač turi juodu rūpestingai skirti, pavesdama veikimą administratoriams, o kontrolę — parlamentiškai išrinktiems žmonėms. Iš vienos pusės, išrinktieji negali būti administratoriais, o iš kitos pusės, administracija turi gyventi savu gyvenimu šalia politikos. Kitaip tariant, demokratijoje administratyvinė valdžia, pagrįsta kompetentingumu, visišku taurumu ir atsidėjimu, t. y. geriausiųjų atranka, turi būtinai atsistoti šalia politinės valdžios, pagrįstos rinkimais. Šitas reikalas aiškėja jau iš to, kad administratyvinės valdžios, kaipo veikimo organo, savybės yra tokios, kurių negali laiduoti rinkimai: administracijos organai turi būti pastovūs, tvirti savo nusistatymu, labai rūpestingai parinkti, tinkamai paruošti ir nepriklausomi nuo nuolatinio politinio bangavimo.

Užtat politinių rinkimų keliu gali būti visai gerai organizuojami kontrolės organai, nors politikos priemonėmis ir nėra galima sukurti pastovių ir tvirtų organų administratyviniam veikimui. Vis dėlto politinė valdžia turi galimybės realizuoti skaičiaus jėgą, kontroliuodama, palaikydama pusiausvyroje ir paragindama administratyvinę valdžią. Administratyvinė valdžia yra veikimo bei pažangos jėga; gera jos organizacija turi didžiausios reikšmės visuomenės gerovei. Ogi kai šita organizacija yra jau sudaryta, taikyti skaičiaus kontrolė šitai atrinktajai valdžiai yra būtinai reikalinga.

Tokiu būdu rinkimų aplinkybės ir nuolatinis politikos bangavimas neleidžia išrinktiesiems būti kuo kitu kaip kontrolieriais. Tiesa, šitie kontrolieriai turi būti savo srityje suvereniniai, jei norima pasilikti respublikos organizacijoje; bet taip ar šiaip reik skaitytis su faktu, kad rinkimai negali laiduoti tos atrankos, kuri reikalinga gerai administracijai sudaryti. Tik pavedus išrinktiesiems *(élus)* kontrolę ir atrinktiesiems *(élite)* — veikimą, galima tikslingai išspręsti politinės ir administratyvinės valdžios suskirstymo problema. Iš tikrųjų, buvimas šalia viena antros politinės ir administratyvinės valdžios ir jųdviejų koordinavimas sudaro vyriausią valstybinio valdymo lytį. Viena yra lygiai reikalinga kaip ir antra; jiedvi pasipildo ir viena antrą taiso, nes gerai sutvarkytoje sistemoje politikų ir administratorių ydos neutralizuojasi savitarpiu vei-

kimusi: vyriausioji parlamento kontrolė išvysto administracijos doringumą bei išdavumą, tuo tarpu kad administracijos galingumas apriboja rinkimų trūkumus. Be renkamosios politinės valdžios nėra respublikos. Bet parlamento dar nepakanka respublikai sudaryti, nes be tvirtos administracijos nėra tautos, o tik individų krūva, palenkta išviršinių bei išvidinių priepuolių likimui.

Atribojant šitokiu būdu politinę valdžią nuo administratyvinės, tenka padaryti nuoseklių išvadų ministerių santykiavimui su administratyviniu valstybės aparatu. Ministeriai gali ir privalo iš tikrųjų realizuoti suverenią politinės valdžios kontrolę. Bet jie faktinai negali ir todėl neprivalo vykdyti administratyvinės valdžios pareigų ta prasme, kaip tai dabar paprastai daroma parlamentarinėse valstybėse. Paprastai ministeriui statomi tokie reikalavimai, tarsi jis būtų genijus išganytojas, sugebąs faktinai valdyti visą pavestą jam valstybinio aparato plotą ir nešti atsakomybę už visa, kas šitame plote darosi. Iš tikrųjų tai reiškia užkrauti ministeriui našta, kurios jis negali sąžiningai kilnoti, nes jam tiesiog nėra fizinės galimybės atlikti pagal asmeninės atsakomybės reikalavimus visa tai, kas paprastai laikoma ministerio pareigomis. Todėl žmogus, patekęs į ministerius, jei jis nori eiti sąžiningai savo pareigas, išsisemia fiziškai ir moraliai kelių mėnesių bėgyje, ir vis dėlto nepajėgia atsiekti to, kas sudaro tariamuosius jo uždavinius. Vienas tik pasirašinėjimas po dokumentais, už kuriuos jis realiai negali imtis moralinės atsakomybės, gali būti pakankamu nenormalios jo padėties prirodymu. Jei dargi atsižvelgsime į nuolatinį ministerių keitimąsi, tai bus aišku, kad yra beprotybė statyti ministerius į administratorių vietą.

Užtat tokių nepatogumų nesusidaro, kai ministeriai laikomi vyriausiais politinės valdžios pastatytais kontrolieriais. Net dažnas kontrolės keitimasis ir apskritai didesnis jos judrumas gali pasidaryti administratyvinei valdžiai sėkmingais veiklumo akstinais. Bet kontroliuoti vykdomąsias šios pastarosios pareigas nereiškia imtis atsakomybės už šitų pareigų atlikimą. Vykdomosios administratyvinės pareigos normaliose sąlygose tegali būti pildomos valdininkų, kurie yra pastovūs, nepriklausomi nuo nuolatinio politikos bangavimo ir už viešųjų patarnavi-

mų tiekimą pilnai atsakingi prieš parlamentą ir ministerius, kurie vykdo parlamento valdžią. Tokiu būdu ne ministeriai turi būti atsakingi prieš parlamentą už viešųjų patarnavimų tiekimą, bet pastovūs valdininkai, kurie neša atsakomybę prieš pačius ministerius, kai šie pastarieji tėra atsakingi prieš parlamentą vien už savo kontrolę, kurią jie vykdo atžvilgiu į pastovius valdininkus.

Eidamas prie praktinio šitų vedamųjų idėjų realizavimo, Henri Chardonas pataria tiksliai ir rūpestingai atriboti įvairias viešųjų patarnavimų šakas, sudarančias ministerijas, ir priešakyje kiekvienos iš jų pastatyti vyriausiąjį direktorių, kuris būtų kompetentingas, pastovus ir atsakingas už savo viešųjų patarnavimų šakos administravimą. Toks vyriausiasis direktorius neprivalo būti ministerio žmogus; atvirkščiai, jis turi būti viešųjų patarnavimų žmogus, tam tikra prasme priešpastatytas ministeriui: jis būtent atstovauja ne ministeriui administratyvinės valdžios vykdyme, bet kaip tik šitai valdžiai ministerio atžvilgiu. Kadangi toks vyriausiasis direktorius turi būti atsakingas prieš ministerį ir tuo pačiu prieš parlamentą už savo viešųjų patarnavimų šaką, tai jis, aiškus dalykas, privalo turėti reikiamos galios palenktų sau valdininkų štatui sudaryti ir keisti. Tarp kitko jis privalo turėti galimybės susidaryti aplink save atrankos keliu techninį komitetą arba savo rūšies administracijos tarnybą.

Taip atrodo labai bendrais bruožais nusakyta Henri Chardono siūloma reforma, turinti savo tikslu atriboti administratyvinę valdžią nuo politinės. Negalima, žinoma, nepripažinti, kad jos realizavimas gali sukelti labai daug įvairių diskusijų principialaus ir praktinio pobūdžio. Bet vis dėlto reik sykiu pripažinti, kad šita siūlomoji reforma išeina iš visai sveikų principų. Ji, būtent, siūlo atpalaiduoti administratyvinį valstybės aparatą nuo nuolatai kintančios politikos bangavimo, atkrauti ministerius nuo pareigų, kurių jie faktinai negali eiti, padidinti administratyvinės valdžios techninį kompetentingumą, sustiprinti šitos valdžios galingumą ir pagaliau padaryti ją labiau demokratiniu viešųjų patarnavimų organu. Tokiu būdu jei visuomenės reforma, vedama korporatyvinės santvarkos pakraipa, turėtų išvesti iš krizės stovio parlamentą, tad administratyvinės valdžios reforma turėtų išvesti iš nuolati-

nės krizės vykdomąją valstybės vyriausybę. Sykiu ir viena, ir kita reforma turėtų įnešti į valstybės bei visuomenės gyvenimą daugiau pusiausvyros ir sumažinti įsigalėjusius dabar didžiausiame laipsnyje antagonizmus tarp įvairių piliečių grupių.

Einant pageidaujamos reformos pakraipa administratyvinės valdžios reorganizacijoje, tektų, žinoma, atitinkamai atsižvelgti į deramą valdininkų korporacijos paruošimą bei sutvarkymą, nes tikra demokratija nėra galima be verto jos vardo valdininkų štato. Dabartinė santvarka tegali būti faktinai realizuojama vien tada, kai valdininkų aparatas yra pritaikytas šitos tvarkos reikalavimams. Autokratinėse valstybėse valdininkai yra savo monarchų tarnai, bet ne autoritetingi ir pilni savo vertės pajautimo viešųjų patarnavimų organizatoriai. Kaip tik tokiais organizatoriais turi būti valdininkai demokratinėje valstybėje, kur jie privalo su visu kompetentingumu, taurumu ir atsidėjimu tarnauti bendrai piliečių gerovei, būdami sykiu organizuotoje šitų pastarųjų kontrolėje. Aišku savaime, kad paruošti šitokis valdininkų štatas nėra kelių metų dalykas. Bet, kad jis galėtų būti paruoštas, reik žinoti, kokių reikalavimų galima statyti demokratinėje valstybėje valdininkų aparatui.

Jei, iš vienos pusės, kaip jau buvo sakyta, iš valdininkų negalima reikalauti, kad jie taptų politinės valdžios reiškėjais, tai, iš kitos pusės, visai tikslinga užleisti jiems galimybę išvystyti savyje deramą korporatyvinį administratyvinės valdžios nusijautimą, kokio kad reikalauja demokratinės tvarkos įpročiai. Jiems, būtent, reikėtų orientuotis pagal viešųjų patarnavimų padėtį tarp atskirų piliečių ir centrinės politinės valdžios. Šituo atžvilgiu valdininkų nusistatymas turėtų demokratinėje visuomenėje kiek prisiartinti prie to nusistatymo, kurio privalo turėti visuomeninių sambūrių vadai korporatyvinėje visuomenės santvarkoje. Reik net prie šios progos pastebėti, kad savaiminga vadų atranka korporatyvinėje santvarkoje negali neturėti teigiamos reikšmės ir administratyvinio valstybės aparato patobulinimui, ir būtent todėl, kad federatyvinis asociacionizmas yra labai sėkmingas veiksnys visuomeninei organizacijai susikonsoliduoti ir reikiamiems vadams paruošti.

Negalėdamas gilintis į kitus administratyvinio valstybės aparato reformos atžvilgius, turiu pasitenkinti šitomis bendromis pastabomis, kurios turėtų iškelti aikštėn tai, kad administratyvinio valstybės aparato, iš vienos pusės, atpalaidavimas nuo politinės prievartos, o iš kitos pusės, jo sudarymas bei tvarkymas pagal techninio kompetentingumo principą konkursinės atrankos priemonėmis ne tik padidintų visuomeninio gyvenimo pusiausvyrą, bet sudarytų geriausių sąlygų visuomenės pažangai bei gerovei tarpti.

3. *Pilna bei nuosekli kultūrinė autonomija tautinėms ir ideologinėms grupėms, esančiomis tiek daugumoje, tiek ir mažumoje*

Taikus piliečių sugyvenimas ir tuo pačiu visuomeninė pusiausvyra pareina toliau nuo kultūrinės autonomijos realizavimo. Korporatyvinės santvarkos akivaizdoje kultūrinės autonomijos problema privalo būti statoma daug plačiau, negu tai paprastai daroma pripuolamais sumetimais sąryšyje su tautinių mažumų reikalavimais. Faktinai kultūrinės autonomijos reikalavimo pagrinde glūdi patobulintas demokratinių principų supratimas, kuriuo einant privalu legalizuoti ideologiniai bei tautiniai sambūriai, laiduoją individams galimybę *laisvai apsispręsti ir lygiai pasireikšti kultūrinio dvasinio gyvenimo srityje.*

Šitoje gyvenimo srityje laisvas kultūrinis apsisprendimas yra neliečiama kiekvienos žmogiškos asmenybės teisė, kuri negali būti net teisėtai panaikinta jokiais parlamento sprendimais. Laisvas kultūrinis apsisprendimas, kaipo būtina sąlyga žmogaus pašaukimui atlikti, yra, kitaip tariant, prgimtoji jo teisė, kuri neprivalo pareiti nuo parlamento daugumos nusistatymo. Šituo atžvilgiu kultūrinio dvasinio gyvenimo sritis principialiai skiriasi nuo ekonominio socialinio gyvenimo srities, kurioje ekonominis socialinis individo apsisprendimas visai teisėtai gali būti suvaržytas ir normuojamas kompromisinio įvairių materialinių reikalų taikymo dvasioje. Jei ir čia visiems žmonėms privalo būti pripažinta teisė į darbą, kuris ga-

lėtų laiduoti bent išgyvenamąjį minimumą, tai vis dėlto individualinio apsisprendimo laisvė čia negali būti pripažinta neribojamąja individo teise, kuri negalėtų būti apribota net prispiriamąja galia.

Principialus skirtumas, kurio yra tarp ekonominės socialinės ir kultūrinės dvasinės gyvenimo srities, kyla iš to, kad teisių objektais pirmoje srityje yra materialinės gėrybės ir žmonių veiksmai, tuo tarpu kad antroje pagrindiniu objektu yra pati žmogaus asmenybė, kurią sąmoningai bei laisvai apspręsti turi teisės tik pats jos nešėjas, t. y. pats asmuo. Iš to jau matyti, kad visuomenės santvarkoje visai kitokioje tvarkoje turi būti sprendžiami ekonominiai socialiniai klausimai, iš vienos pusės, ir kultūriniai dvasiniai klausimai, iš antros. Jei ekonominiams socialiniams reikalams visuomenės sąrangoje pradygsta mūsų laikais ekonominio federalizmo įstaigos, tai kultūriniams dvasiniams reikalams mūsų laikai yra iškėlę aikštėn kultūrinės autonomijos perspektyvą, kuri duoda jau galimybės įspėti, kokia pakraipa privalo eiti ir faktinai jau eina kultūrinių dvasinių problemų sprendimas organingomis visuomeninės santvarkos priemonėmis.

Pasirodo, kad jau galima pastebėti šalia ekonominio federalizmo įstaigų vykdomuosius kultūrinės autonomijos organus. Kultūrinės tautinių mažumų savivaldybės, iš vienos pusės, ir ideologiniai švietimo sambūriai, iš antros pusės, yra kaip tik kultūrinės autonomijos apraiškos, kurios vienur kitur randa jau visuomenės santvarkoje legalinį funkcionalinių organų pripažinimą pagal proporcionalumo principą. Kultūrinėse tautinių mažumų savivaldybėse sprendžiamuoju pradu yra labiausiai tautybė, arba tautinė lytis; tuo tarpu ideologiniai švietimo sambūriai apsisprendžia visų pirma pagal savo pasaulėžiūros turinį, nors tai nereiškia, kad pirmuoju atveju nevaidina jokios reikšmės ideologinis, o antruoju atveju — tautinis momentas. Čia svarbu tik pabrėžti, kad kultūrinis dvasinis apsisprendimas gali eiti vienu atveju labiau formaline gyvenimo pakraipa, kitu atveju — labiau ideologinio turinio pakraipa. Bet, taip ar šiaip, asmens apsisprendimas tiek gyvenimo formos, arba lyties, atžvilgiu, tiek ir gyvenimo turinio atžvilgiu yra niekados neprarandama teisė, kuri, kaip sa-

kyta, negali būti panaikinta jokiais parlamento daugumos sprendimais.

Šita pastaroji aplinkybė reikalauja laiduoti visuomeninės organizacijos priemonėmis, kitaip tariant, organinga visuomenės santvarka, visiems piliečiams lygiai laisvą kultūrinį dvasinį apsisprendimą. Tai yra galima vien tuomet, kai organizuotos visuomenės sąrangoje randa vietos kultūrinis dvasinis federalizmas, taip ar šiaip apimąs visus visuomenės narius ir laiduojąs jiems laisvą apsisprendimą ir lygias pasireiškimo galimybes su pagalba proporcionaliai suteikiamų valstybinės organizacijos resursų.

Statant panašiu būdu kultūrinės autonomijos klausimą, turi paaiškėti, kad kultūrinė autonomija nėra kažkas, kas tepridera vien tautinėms mažumoms. Atvirkščiai, kultūrinės autonomijos reikalavimas plaukia iš individualinės apsisprendimo teisės, kuri turi būti laiduota organingos visuomeninės santvarkos priemonėmis visiems piliečiams be išimties, kad kartais parlamentas ir vyriausybė tiesiogine savo intervencija į kultūrinius dvasinius jų reikalus nesuvaržytų kultūrinio apsisprendimo laisvės ir neapribotų principialiai lygių galimybių reikštis kultūrinio dvasinio gyvenimo priemonėmis. Todėl *kultūrinės autonomijos realizavimas turi būti vykdomas ne atskirais įstatymais kiekvienai tautinei arba ideologinei grupei, bet vienu pagrindiniu visiems vienodu kultūrinės autonomijos įstatymu, kuris tiek mažumoms, tiek ir daugumoms laiduotų vienodas kultūrinio dvasinio apsisprendimo teises ir funkcionalines visuomeninio gyvenimo pareigas.*

Po to savaime suprantama, kad kultūrinis dvasinis federalizmas turi rasti visuomenės santvarkoje nuoseklų atbaigimą centrinėje įstaigoje, kuri gali būti pavadinta kad ir vyriausia kultūros taryba ir kuri turėtų stovėti sargyboje kultūrinio apsisprendimo laisvės, kultūrinio reiškimosi lygybės ir suteikiamų valstybinių resursų ir šiaip jau patarnavimo proporcionalumo. Tik šitaip realizuojamas kultūrinis federalizmas tegali suteikti tiek mažumoms, tiek daugumoms realių laidų, kad jų kultūrinės teisės nebus tramdomos tiesiogine parlamento ar vyriausybės intervencija, nes prieš šitokios intervencijos nuožiūrą tokiu atveju statoma organinga kultūrinio dvasinio reiškimosi santvarka.

Prof. M. Römeris minėtoje jau savo knygoje „Reprezentacija ir mandatas" tinkamai atsižvelgia į kultūrinės autonomijos aktualumą mūsų laikams ir nustato deramą jos santykiavimą su parlamentiniu valstybės valdymu. Autoriaus supratimu, profesinio ir kitų organizuotų socialinių junginių atstovavimo sistema yra ne kas kita kaip parlamentinio valdymo pataisa (p. 216). Šita pataisa visų pirma pasireiškia ekonominio socialinio gyvenimo srityje kaipo plačiai suprantamo profesinio atstovavimo institucija, kuri pasireiškia ūkio tarybos ar ūkio rūmų pavidalu ir kuri turėtų vaidinti mažesnę ar didesnę rolę ekonominių socialinių įstatymų paruošime bei leidime. „Jos kompetentingumas,— sako autorius,— šių įstatymų ribose yra, be abejo, aukštesnis negu renkamojo visuotiniu mažoritariniu arba proporciniu metodu seimo kompetentingumas, ypač jei į šios institucijos konstrukciją būtų įvesta, kaip Vokietijoje, be įvairių gamintojų bei prekybos profesijų, taipogi vartotojų organizacijos. Tai būtų papildymas ar pakeitimas diletantų ir profanų darbo specialistų darbu, kuris visuomet yra rimtesnis ir vaisingesnis. Tai būtų svarbi ir naudinga parlamentiniam valdymui korektyva, kuri gal pagaliau pasirodytų vertesnė už patį pagrindinį veiksnį ir įtikintų veikiančios tvarkos šalininkus, kad iš tikrųjų nieko baisaus šioje reformoje nėra ir kad viešosios funkcijos organizacinis tobulinimas negali būti sulaikytas ir turi vystytis, peržengdamas nusistovėjusias formas, jeigu atsiranda kitos geriau tinkančios reikalui" (p. 217).

Bet sykiu prof. M. Römeris nepripažįsta, kad profesinės ūkio tarybos arba ūkio rūmai būtų kompetentingi tautiniams ar religiniams atskirų grupių tikslams reikšti ir šitoms grupėms aprūpinti valstybines funkcijas įstatymų leidimu. Čia jau tokios tarybos arba tokie rūmai neturės specialybės žymių ir tegalėtų reikštis profaniškai, diletantiškai. Užtat, iš kitos pusės, „proporcinis atstovavimas,— sako prof. M. Römeris apie masinį teritorinį balsavimą,— turi taipogi tam tikros ydos, būtent tos, kad apsisprendžią piliečiai-rinkikai paprastai tegali pasireikšti tik kuriuo nors vienu savo socialinio nusistatymo veiksniu: jei, pavyzdžiui, kurios nors tautinės mažumos pilietis norės sunaudoti savo balso galią savo nacionaliniams tikslams ir

turės todėl balsuoti už tos mažumos nacionalinį sąrašą, tai jis tuo pačiu nebegalės savo balsu paveikti į klasinių sąrašų varžymąsi, vykstantį greta nacionalinių sąrašų konkurencijos. Balsuodamas už nacionalinį sąrašą jis nebegalės pasisakyti kitais socialiniais veiksniais. Ir atvirkščiai, jeigu jis paduotų balsą už grynai klasinį sąrašą, jis nebegalėtų sunaudoti savo balso atitinkamam nacionaliniam veiksniui. Iš tikrųjų gi jam gali rūpėti tiek tai, kad jo nacionalinė grupė stipriau pasireikštų parlamente, tiek tai, kad socialiniu atžvilgiu būtų sustiprinta, pavyzdžiui, ūkininkų socialinė atstovybė; kartais gi tai pasirodo nesuderinama, nes gali būti, kad toji nacionalinė grupė, kuriai jis priklauso, savo daugumos socialine sudėtimi yra kitokia" (p. 218).

Iš šitokios nenormalios padėties autorius numato išeitį, prisiartindamas kiek jau prie kultūrinio federalizmo idėjos. „Bet galima,— sako jisai,— numatyti tokia organizuotų socialinių veiksnių konstrukcija, kuri dabartinį ūkio tarybų ar ūkio rūmų vienašališkumą pašalintų. Būtent, kaip dabartiniai ūkio rūmai arba ūkio tarybos yra paremtos profesiniu arba klasiniu tiksliu organizavimusi, taip kitų veiksnių organizavimusi galėtų būti sudaryti jau nebe ūkio, bet kitoki rūmai arba tarybos, pavyzdžiui, tautiniai (nacionaliniai) ir įvairūs kiti rūmai. Jie galėtų būti sudaryti ypatingos socialinės savivaldybės pagrindais, kaip ir ūkio rūmai" (p. 218).

Vis dėlto autorius dar galutinai neprieina prie pilno kultūrinio federalizmo idėjos, kuri leistų jam kultūrinės autonomijos lytimi apimti ne tik tautines mažumas ir religines institucijas (plg. p. 219), bet ir ištisą kultūrinio dvasinio piliečių gyvenimo plotą, suimant tiek mažumas, tiek ir daugumas, tiek tautines, tiek ir ideologines grupes. Tuomet jam nebūtų buvę reikalo ginti tautinės autonomijos idėją nuo nepamatuoto priekaišto, kad ji sudaranti „nacionalaristokratinę" privilegiją (p. 273). Žinoma, šitokis mokslininko atsargumas yra visai suprantamas, kai jis nori pasilikti vien faktų ir visai realiai jaučiamų gyvenimo tendencijų srityje. Taip ar šiaip, šitos tendencijos prof. M. Römerio yra visai realiai užčiumpamos ir aiškiai nušviečiamos principialių reikalavimų atžvilgiu. Ši-

tuo atžvilgiu labai reikšmingas yra jo suformuluotas konstatavimas, kad „organizuotų socialinių veiksnių atstovavimo sistema leidžia piliečiams veikti valdžią visomis savo reikalų kategorijomis, neįžeisdama asmens lygybės dėsnio" (p. 230). Šituo konstatavimu, būtent, yra pabrėžiamas demokratinis korporatyvinės santvarkos pobūdis. Ir iš tikrųjų, jei demokratinė santvarka, kaip buvo anksčiau pažymėta, turi savo uždaviniu laiduoti piliečiams vis intensyvesnį dalyvavimą visuomenės ir valstybės organizavime, tai ekonominis ir kultūrinis federalizmas, duodami piliečiams galimybės „veikti valdžią visomis savo reikalų kategorijomis", aiškus dalykas, eina realizuoti visuomenėje faktinąją demokratiją.

Tokiu būdu pasirodo, kad kultūrinės autonomijos realizavimu visuomenės gyvenime ne tik yra atbaigiamos realinės jo tendencijos, bet dargi yra atsiekiamas naujas demokratinių laimėjimų laipsnis. Negali būti rimtos abejonės, kad tuo pačiu turi būti realizuota aukštesnė visuomeninio gyvenimo pusiausvyra ir taikingesnis piliečių sugyvenimas. Žinoma, šituo tikslu turi deramai susiprasti tiek mažumos, tiek ir daugumos atstovai. Mažumos atstovai turi nusimanyti, kad kultūrinis dvasinis jų apsisprendimas neprivalo ardyti tos krašto ir valstybinio gyvenimo tvarkos, kuri yra teisėtai nustatoma daugumos apsisprendimu. Bet sykiu ir daugumos atstovai turi gerai nusimanyti, kad daugumos nustatyta valstybinė tvarka tik tada gali pretenduoti būti neliečiama mažumų apsisprendimu, jei ji neįžeidžia šitų mažumų kultūrinių dvasinių teisių, iš esmės neliečiamų jokiuose atvejuose. Tiesa, tautinės ir kitokios mažumos gali vesti ardomąją akciją atžvilgiu į krašto ir valstybės reikalus; bet tokiu atveju turi būti reaguojama ne neliestinų teisių suvaržymu, bet baudžiamojo kodekso taikymu pagal visiems piliečiams lygiai numatytą tvarką.

Mūsų laikais visuose kraštuose, ir todėl taip pat pas mus Lietuvoje, dar yra pakankamai nacionalistų, kurie mano, kad tautinių mažumų suvaržymas kultūrinio jų reiškimosi srityje yra naudingas daugumos tautybei ir valstybės stiprumui. Iš tikrųjų tai yra naivus natūralistinės politikos nusistatymas, kurio chimeriškumą istorija prirodė

pakankamai iškalbingai. Yra juk aišku, kad mažumų reakcija prieš kultūrinių teisių varžymą yra destruktyvinis veiksnys valstybiniame gyvenime. Tai juo labiau tenka konstatuoti atžvilgiu į mažąsias valstybes, kurios labiau negu didelės galybės yra suinteresuotos teisėtumo principų viešpatavimu, ir dargi mūsų laikais, kai mažumų teisės randa tarptautinės apsaugos iš tokios autoritetingos įstaigos, kokia yra Tautų Sąjunga. Todėl mūsų laikais gerai suprasta realinė politika tegali nuosekliai ir tiksliai eiti kultūrinės autonomijos realizavimo pakraipa, nes tik tokiu būdu tegalima sudaryti maksimumas sutarimo ir bendrų interesų tarp įvairių tautinių ir ideologinių grupių. To kaip tik reikalauja gerai suprastas patriotizmas, kuris niekados negali būti suderintas su kitų tautybių varžymu ir kultūrinio dvasinio apsisprendimo tramdymu, kai šitas apsisprendimas nesireiškia baudžiamais teismo tvarkoje žygiais *.

Keldamas aikštėn plačiai suprastos kultūrinės autonomijos reikalą tautinėms ir ideologinėms grupėms, esančioms tiek mažumoje, tiek ir daugumoje, tenurodau vien principialinę klausimo pusę, nesigilindamas į praktinį klausimą, kaip tautinės ir ideologinės grupės turėtų sudaryti kultūrinio federalizmo sistemą ir kaip šita sistema, atbaigta centrinėje įstaigoje, turėtų faktinai santykiuoti su valstybine valdžia, kuriai visuomet privalo pasilikti vyriausios kontrolės teisė. Jei vis dėlto norėtume konkrečiau įsivaizduoti, kaip turėtų būti maždaug suorganizuota kiekviena atskira grupė, tiek tautinė, tiek ir ideologinė, pagal kultūrinės autonomijos principus, turėtume, pavyzdžiui, atsižvelgti į tai, kokių reikalavimų šitoje srityje stato kad ir žydų mažuma Lietuvoje. Žydai yra ypatingai suinteresuoti kultūrinės autonomijos klausimu, kadangi, netekę teritorijos, kuri būtų išimtinoje jų žinioje, ir išbarstyti daugelyje vietų, jie gali laikyti kultūrinės autonomijos idealą kaip ir normaliu savo padėties stoviu, juo labiau kad jie patys nesitiki sutraukti kada nors nepriklausomoje Palestinoje savo tautos daugumą. Šita aplinkybė padarė tai, kad žydai sugeba geriau už kitas

* Apie „tikrąjį patriotizmą ir jo reiškimosi lytis" žr. mano straipsnį „Logos" 1925 m. 2 numeryje [3].— *St. Š.*

tautines ar ideologines grupes suimti kultūrinės autonomijos klausimą į konkretines lytis ir sykiu atsižvelgti į realinius sutelktinės kultūrinės individualybės reikalavimus. Šituo atžvilgiu įdomus yra tautinės žydų autonomijos projektas, kurį baigia ruošti dabar mūsų Seimo žydų frakcija ir apie kurį yra jau pateikta spaudai („Aidas", „Lietuvos balsas") bendriausių žinių.

Tautinės žydų autonomijos projektas turi susidaryti iš keturių dalių, kuriose bus numatyta: 1) bendruomenių organizacija ir sistema, 2) mokyklinė teisė, 3) socialinė apsauga ir 4) juridinis nekilnojamojo turto likimas. Kiekvienoje žydų apgyventoje vietoje numatoma vienatinė bendruomenė, sudaryta pasyvinio kadastro principu. Vadinasi, kiekvienas pilietis, kurio pase pažymėta žydų tautybė, tuo pačiu automatiškai įeina į bendruomenės narius. Jeigu kas nenorėtų priklausyti prie bendruomenės, tai tokiu atveju turėtų būti daromas oficialus pareiškimas raštu apie savo atsisakymą.

Bendruomenės kompetencijon įeina švietimas, šiaip jau kultūrinis darbas ir socialinė apsauga. Jos organais yra taryba, valdyba ir revizijos komisija. Rinkimai įvyksta tais pačiais pagrindais, kaip ir rinkimai į miesto savivaldybę. Vyriausiu tautinės žydų autonomijos organu turi būti tautinė žydų taryba, renkama visuotiniu balsavimu. Tiek tautinė taryba, tiek ir kiekviena bendruomenė turi juridinio asmens teises. Bendruomenės turi teisės imstyti iš savo narių verčiamųjų mokesnių, kuriuos tačiau tvirtina tautinė taryba.

Projekto numatymu, žydų mokyklos turi pasilikti Švietimo ministerijos žinioje ir vadovautis jos instrukcijomis ir taisyklėmis. Ministerija vykdo savo priežiūrą mokyklinio lavinimo, juridinės padėties, mokyklinės higienos ir statybos dalykuose ir dargi lietuvių kalbos ir lituanikos klausimuose. Iš savo pusės, tautinė žydų taryba turi teisės instruktuoti žydų mokyklas, nustatinėti tautinį pedagoginį cenzą mokytojams, kuriuos skiria ir atleidžia Švietimo ministerija pasiūlymais ir susitarimu su tautine žydų taryba.— Be to, tautinė taryba išvysto dar savo mokyklų tinklą.

Tautinės žydų autonomijos projektas numato perteiki-

mą į nuosavybę bendruomenėms viso nekilnojamojo turto, kuris dabar priklauso visuomeninėms žydų organizacijoms. Pagaliau reikšminga yra tai, kad tautinė žydų taryba, kiek ji eis visuomenines pareigas, tuo pačiu turės būti valstybinės valdžios organu.— Tiesa, projektas dar nėra baigtas, bet ir baigtas jis turės dar pereiti viešosios kritikos bandymą ir tik paskui bus pateiktas ministerių kabinetui, kaipo siūlytinas Seimui įstatymas.

Negalima nepripažinti, kad šitas tautinės žydų autonomijos projektas gana nuosekliai eina kultūrinės autonomijos pakraipa. Tik mokyklų ir apskritai švietimo srityje nematyti, kad kultūrinės autonomijos principai būtų nuosekliai išlaikyti mokymo laisvės ir proporcionaliai valstybės tiekiamų subsidijų atžvilgiu. Apie tai man teks principialiai kalbėti žemiau; ogi dabar bus visai ne pro šalį pasistatyti klausimas, ar šalia tautinės žydų autonomijos realizavimo gali ir privalo tebelikti kultūrinės inercijos stovyje kitos tautinės ir ideologinės grupės. Po to, kas buvo jau pasakyta apie kultūrinį federalizmą kaipo apie organingą kultūrinio dvasinio apsisprendimo laisvės ir reiškimosi lygybės laidą, atsakymas tegali būti neigiamas: negali ir neprivalo. Kultūrinio federalizmo idėjoje tautybės momentas, kaipo formalinis gyvenimo atžvilgis, nėra net pirmaeilės reikšmės, nes kultūrinio dvasinio apsisprendimo esmė yra labiau susijusi su ideologiniu pasaulėžiūros momentu negu su ta reiškimosi lytimi, kuri yra vadinama tautybės vardu. Dėl šitos priežasties, tarp kitko, katalikai, turį visai sukristalizuotą ideologinį savo nusistatymą, kuris yra vadinamas krikščioniškosios pasaulėžiūros vardu, ne tik gali, bet ir privalo susiorganizuoti pagal kultūrinės autonomijos principus vien tik kultūrinio gyvenimo tikslams, nežiūrint į tai, ar Katalikų Bažnyčia, kaipo tokia, yra atskirta nuo valstybės, ar ne; ar katalikai yra mažumoje, ar daugumoje. Ir panašiai privalo turėti faktinos galimybės ir principialaus nusistatymo visos kitos tiek tautinės, tiek ir ideologinės grupės, kad galėtų būti atbaigta kultūrinio federalizmo sistema vyriausioje kultūros taryboje.

Šitos kultūrinio federalizmo sistemos realizavimas būtų sykiu naudingas ir daugumai, ir mažumoms, kas yra

labai svarbu pastoviai visuomeninei pusiausvyrai. Kultūrinis federalizmas yra naudingas daugumai todėl, kad jos kultūrinio dvasinio apsisprendimo laisvė ir reiškimosi lygybė nėra tuomet statoma į priklausomybę nuo pripuolamų šitiems klausimams ekonominių, socialinių ir šiaip jau politinių veiksnių. Kai šitas kultūrinis federalizmas nėra realizuotas visuomenės gyvenime pagal kultūrinės autonomijos principus, gali atsitikti, kad parlamentas, išrinktas ekonominiais, socialiniais ir grynai politiniais sumetimais, ir jo pastatytoji vyriausybė darys gyventojų daugumos kultūriniams dvasiniams reikalams skriaudų, nusistačius priešingais ideologiniais sumetimais. Tokį atsitikimą mes turime šiuo metu kaip tik Lietuvoje, kur katalikiškajai gyventojų daugumai yra taikomi gudriai užmaskuoto *kulturkampf'o* metodai.

Iš kitos pusės, kultūrinis federalizmas yra naudingas ir visoms mažumoms, nes ta aplinkybė, kad jiems tenka gyvuoti bendru kultūrinės autonomijos įstatymu sykiu su dauguma, yra geriausias laidas, kad jų padėtis bus pastoviai laiduota nuo šovinistinių daugumos pasikėsinimų. Taip dalykams stovint, galima tikėtis visados surinkti kultūrinės autonomijos įstatymui ginti tokia žymi parlamento balsų dauguma, kad kultūrinis dvasinis piliečių gyvenimas galėtų būti apsaugotas kiekvienu laiku nuo laikinai atsidūrusių valdžioje fanatikų netolerancijos ir prievartos. Ogi laiduoti visiems piliečiams apsisprendimo laisvė ir reiškimosi lygybė ir sykiu apsaugoti jie nuo pasikėsinimų prieš neliestinas jų kultūrinio dvasinio gyvenimo teises, reiškia padėti geri pagrindai tvirtam ir taikiam visuomenės gyvenimui.

4. Laisva ir proporcionaliai subsidijuojama mokyklų sistema, sutvarkyta pagal tautinius ir ideologinius pasaulėžiūros skirtumus

Nėra abejonės, kad tinkamas mokyklų sutvarkymas visuomenės gyvenime yra vienas iš svarbiausių kultūrinės pažangos veiksnių. Tarp kitko, nuo racionalios mokyklų organizacijos pareina tam tikrame laipsnyje taikus piliečių sugyvenimas tarp savęs, kiek apskritai toks sugyve-

nimas yra galimas netobulose visuomeninio gyvenimo aplinkybėse. Sąryšyje su šituo faktu ir gali visai teisėtai kilti klausimas, kokia privalo būti racionali išviršinė mokyklų santvarka, pareinanti nuo jų santykiavimo su visuomeniniu gyvenimu ir labiausiai su organizuota jo išraiška valstybėje. Racionalus šitos santvarkos klausimo išsprendimas turi, žinoma, labai didelės reikšmės ir išvidiniam mokyklos sutvarkymui pagal pedagoginės sistemos reikalavimus, nes tik racionali išviršinė mokyklų organizacija teleidžia racionaliai sutvarkyti išvidinį pedagoginį mokyklos gyvenimą.

Kai tenka rūpintis išviršine mokyklų santvarka sąryšyje su visu visuomeniniu demokratijos gyvenimu, dera visų pirma įsisąmoninti tie pagrindiniai principai, kurie šitoje santvarkoje *taip ar šiaip turi būti realizuoti*. Tokių principų, turinčių bendros vedamosios reikšmės mokyklų organizacijai, bus čia ne pro šalį iškėlus aikštėn iš pat pradžios visą ketvertą. *Pirmas principas* reikalauja, kad mokyklų organizacijos sistemoje būtų tikrai realizuota *mokymo laisvė*. Mokymo laisvė iš tikrųjų yra nuosekli išvada iš tikėjimo, sąžinės, žodžio ir susidraugavimo laisvių; ogi būdama savo ruožtu išvystyta iki pilno nuoseklumo, ji virsta *mokyklų steigimo laisve*.

Antras principas reikalauja, kad mokyklų organizacijos sistemoje būtų laiduota tėvams, siunčiantiems savo vaikus į mokyklą, *tikra mokyklos pasirinkimo laisvė*. Jei tėvai yra principialiai ar tik faktinai suvaržomi mokyklos pasirinkime, mokymo laisvė tampa gryna fikcija.

Trečias principas reikalauja, kad mokyklų organizacijos sistemoje būtų nuosekliai išlaikyta *mokyklinė teisybė*. Ten, kur viena kuri mokyklų rūšis iš tų, tarp kurių gali laisvai rinktis vaikų tėvai, yra moraliai ar materialiai labiau favorizuojama visuomeninės organizacijos priemonėmis, negali būti kalbos apie mokyklinę teisybę.

Pagaliau *ketvirtas principas* reikalauja, kad mokyklų organizacijos sistema būtų *pilietinės taikos veiksnys*. Tokiu veiksniu mokykla iš tikrųjų tampa jau tada, kai yra joje išlaikomi pirmieji trys principai, t. y. mokymo laisvės principas, kuris laiduoja mokyklų steigimo laisvę, mokyklinės laisvės principas, kuris laiduoja mokyklų pa-

sirinkimo laisvę, ir mokyklinės teisybės principas, kuris laiduoja mokyklų steigime bei išlaikyme lygaus pasireiškimo galimybes. Be to, šitas ketvirtasis principas reikalauja, kad racionali mokyklų organizacijos sistema būtų laiduota pastoviu konstitucijos būdu; kad atskiros politinės, tautinės ar ideologinės grupės atsisakytų nuo noro neteisėtai panaudoti mokyklų įstatymą vienašališkai savo naudai ir kad išvidinėje mokyklų santvarkoje nebūtų skiepijama neapykanta kokios nors piliečių grupės atžvilgiu.

Toliau ir bus kalbama apie tai, kaip turi atrodyti racionali mokyklų organizacijos sistema, kuri privalo realizuoti visus šituos vedamuosius principus.

a. Jei nuo vedamųjų principų, kurie turi būti padėti į mokyklų organizacijos pagrindą, eisime arčiau prie šitos organizacijos nustatymo labiau konkretinėse lytyse, tai turėsime iš eilės patirti tikrą mokyklos santykiavimą su trimis dalykais: pasaulėžiūra, šeimyna ir valstybe. Aišku juk savaime, kad nuo deramo šito santykiavimo supratimo taip ar šiaip pareina praktinis išsprendimas klausimo apie racionalią mokyklų organizacijos sistemą.

Mokyklos santykiavimui su pasaulėžiūra turi jau sprendžiamosios reikšmės tas faktas, kad bet kuri ugdomoji pedagogikos sistema yra faktinėje priklausomybėje nuo tos pasaulėžiūros, kuria apsisprendžia pats pedagogas. Tai įvyksta todėl, kad ugdomasis veikimas ruošia naujas kartas prie gyvenimo tikslų, tuo tarpu kad gyvenimo ir jo tikslų supratimas pareina jau nuo nusistatymo praktinės pasaulėžiūros srityje. Ir apskritai ugdymo ir jo rolės supratimas pareina nuo to supratimo, kurio pedagogas turi apie žmogų ir jo pašaukimą. O kadangi mokykloje taip ar šiaip visuomet yra realizuojama tokia ar kitokia auklėjimo bei lavinimo sistema, tai tuo pačiu joje yra realizuojamas tam tikras nusistatymas pasaulėžiūros atžvilgiu.

Dėl šitos priežasties pedagogas, kuris drįsta teigti, kad jis ugdomajame veikime visai nesivadovauja vedamaisiais bet kurios pasaulėžiūros principais, arba nesąmoningai pats save apgaudinėja, arba sąmoningai maskuoja ideologinį savo nusistatymą, kad galėtų su tam tikra tariamąja teise reikalauti iš kitaip nusistačiusių pedagogų atsisa-

kyti nuo jam nepriimtinų pažiūrų į pasaulį ir gyvenimą. Šita alternatyva yra tikra todėl, kad *visiškas, arba nelygstamas mokyklos neutralumas pasaulėžiūros atžvilgiu yra faktinai negalimas.*

b. Bet jei net nelygstamas neutralumas būtų faktinai galimas, jo vis dėlto negalima būtų pripažinti naudingu pedagogikos atžvilgiu. Taip ar šiaip, pasaulėžiūra sudaro vieną iš brangiausių kultūros turtų, ir būtent tą, kuris yra intelektualiniame žmogaus gyvenime jungiamasis sistematizacijos bei vienybės pradas. Nesuteikti auklėtiniui jokios pasaulėžiūros reiškia jis paskandinti atskirų pažinčių atomizme ir padaryti iš jo sykiu profaniškų prietarų ir diletantiškų nuomonių auka. Be to, jei net nelygstamas neutralumas būtų galimas, jis pareikalautų suvesti lavinimą bei auklėjimą prie tokių bendrų dalykų, visiems priimtinų, kurie iš tikrųjų neišeitų iš elementarinio banalumo ribų. Tokiose aplinkybėse kalbėti apie jaunimo paruošimą prie dabartinio kultūrinio gyvenimo būtų visai negalima. Iš šito jau aiškėja, kad *nelygstamas neutralumas ne tik yra faktinai negalimas, bet ir yra principialiai nepageidaujamas pedagoginiu atžvilgiu.*

Kai vadinamasis mokyklinis laicizmas reikalauja pasaulinės mokyklos, iš tikrųjų negalima kalbėti nei apie faktinąjį, nei apie principialųjį neutralumą. Neutralumo negali būti be paliaubų tarp kovojančių. Kai kovoja pasaulinės mokyklos šalininkai su konfesinės mokyklos šalininkais, ar laimi pirmieji, ar laimi antrieji, neutralumas nėra realizuojamas. Mokyklinis laicizmas, pašalinęs iš mokyklos religiją, faktinai nustato ją prieš religiją; ogi remdamasis savo nusistatyme dažniausiai laisvamanybės principais, jis principialiai realizuoja pasaulinėje mokykloje tam tikrą pasaulėžiūrą.

c. Vis dėlto tose aplinkybėse, kai viena mokykla dėl kokios nors priežasties turi tarnauti įvairaus ideologinio nusistatymo tėvų vaikams, gali būti kalbos apie tam tikrą, būtent lygstamąjį neutralumą. Lygstamasis neutralumas toli gražu nereiškia principialaus atsisakymo nuo bet kurios pasaulėžiūros. Jis tik reiškia atsisakymą nuo realizavimo bendroje pedagoginėje mokyklos sistemoje tų dalykų, dėl kurių įvairios tėvų pasaulėžiūros nesutaria tarp

savęs. Kitaip tariant, *esant lygstamajam neutralumui, mokyklinis lavinimas bei auklėjimas yra apribojamas bendra įvairių pasaulėžiūrų plotme.*

Lygstamasis neutralumas, kuris dažnai yra reikalaujamas iš viešųjų mokyklų, yra netobulas klausimo išsprendimas dėl įvairių priežasčių. Iš vienos pusės, retai kada pasitaiko visai bešališki mokytojai, kurie galėtų visai nuosekliai išlaikyti šito neutralumo reikalavimus. Ogi iš kitos pusės, ne visuomet galima tiksliai nustatyti bendra įvairių pasaulėžiūrų plotmė, realizuotina mokyklinio lavinimo bei auklėjimo sistemoje. Kai tėvų pasaulėžiūros griežtai skiriasi tarp savęs, lygstamasis neutralumas pasidaro tiesiog nebeįvykdomas, ir tenka taip ar šiaip mažumų reikalai palenkti daugumos reikalams. Tai jau parodo, kad *lygstamasis neutralumas tėra kartais vien neišvengiama blogybė, kuri gali būti laikinai pakenčiama kaipo pereinamasis mokyklų sutvarkymo stovis.*

d. Jei taip ar šiaip mokykliniame auklėjime bei lavinime turi būti realizuojama tokia ar kitokia pasaulėžiūra, tai dar nereiškia, kad viena kuri pasaulėžiūra privalo turėti hegemonijos mokyklų gyvenime be atodairos į tai, kokių tėvų vaikai lankosi į mokyklas. Apie dėtiną į mokyklinio ugdymo pagrindą pasaulėžiūrą turi spręsti tasai ugdomasis veiksnys, kuris yra kompetentingas šitą klausimą spręsti. Tokiu ugdomuoju veiksniu yra šeimyna, arba, tiksliau tariant, tėvai.

Tėvai turi ne tik prigimtosios prievolės, bet ir prigimtosios teisės savo vaikus ugdyti. Tarp kitko, šita teisė duoda tėvams principialios galimybės spręsti už savo vaikus visus tuos klausimus, kurie negali būti šių pastarųjų sąmoningai ir teisėtai sprendžiami, kadangi jie tėra vien tampančios, bet ne atbaigtos asmenybės. Todėl kaip tik tėvai savarankiškai sprendžia savo vaikų sąžinės klausimus, kai šitie klausimai negali būti pačių vaikų sąmoningai sprendžiami. Pavyzdžiui, *tėvams priklauso teisė spręsti apie tai, kokia ideologine pakraipa turi būti auklėjami bei lavinami jų vaikai.* Iš šitos teisės, tarp kitko, visai nuosekliai plaukia mokymo laisvės principas, kuris, būdamas išplėstas iki galo, reikalauja mokyklų steigimo bei pasirinkimo laisvės ir jų kontroliavimo teisės.

Iš kitos pusės, geriausias vaikų teisių laidavimas kaip tik įvyksta tada, kai valstybė, nesiimdama tėvų pareigų, laiduoja ir aplengvina tėvams ugdomojo pašaukimo atlikimą, o vaikams — teisę gauti iš savo tėvų tokį auklėjimą bei lavinimą, kokį šie pastarieji sugeba jiems duoti, auklėdami juos šeimynoje, parinkdami jiems tinkamą mokyklą ir kontroliuodami ugdomąją mokyklos įtaką.

e. Tokiu būdu *mokykla iš esmės turi būti ugdymo atžvilgiu ne kas kita kaip šeimyninio židinio padėjėja bei tęsėja. Atitinkamai mokytojas turi būti patikimas ir įgaliotas šeimynos asmuo, kuris privalo ugdomąjį savo veikimą suderinti su šeimyniniu auklėjimu, tėvų suteikiamu savo vaikams.* Šitokis mokyklos ir mokytojo santykiavimas su šeimyna ir tėvais yra ne tik privalomas formaliniu atžvilgiu, t. y. atsižiūrint į ugdomąsias tėvų teises, bet ir vieninteliai normalus pedagoginiu atžvilgiu, nes jis nustato sutarimą tarp pagrindinių ugdomųjų veiksnių. Be to, tik sutarimas su tėvų nusistatymu tegali mokytojui duoti galimybės būti pilnai savimi ir reikštis ugdomajame veikime visa savo būtybe, kas taip yra svarbu ugdymo sėkmingumui. Tai ir įvyksta tada, kai į mokyklą sueina vienos pasaulėžiūros tėvų vaikai, kai šita mokykla yra laisva nuo pašalinės ideologinės prievartos ir kai pagaliau jai parinkti atitinkamo nusistatymo mokytojai.

f. Iš ugdomųjų teisių bei prievolių, kurių turi tėvai iš prigimties savo vaikų atžvilgiu, nuosekliai plaukia tokios jų teisės, kaip mokymo laisvė, mokyklų steigimo laisvė, mokyklų pasirinkimo laisvė ir t. t. Šitos teisės geriausiai yra laiduojamos tada, kai daugybė vienodai nusistačiusių šeimynų susiburia mokyklų organizacijos reikalui ir organizuoja mokyklas kultūrinės autonomijos pagrindais. Tačiau taip ar šiaip, *ar tėvai, susibūrę į tam tikrą organizaciją, steigia mokyklą savo vaikams, ar jie tik renkasi mokyklą iš jau įsteigtųjų, jiems abiem atvejais turi būti pripažinta teisė kontroliuoti, kad jų vaikų auklėjimas bei lavinimas nebūtų vedamas pakraipa, priešinga ideologiniam jų nusistatymui, kuris, jų supratimu, turi būti padėtas į pedagoginės sistemos pagrindą.* Pastaruoju atveju yra suponuojama, kad iš pradžios tėvų yra susitariama su privatine mokykla apie ideologinę ugdymo pakraipą. Tėvai nenustoja savo teisių ir tada, kai faktinės aplinkybės

verčia juos leisti savo vaikus į viešąją mokyklą. Tokiu atveju jie turi teisės reikalauti neigiamuoju atžvilgiu išlaikyti lygstamąjį neutralumą dalykuose, kurie skiria įvairaus ideologinio nusistatymo tėvus, teigiamuoju atžvilgiu — aprūpinti bent dalinai ideologinius kiekvienos grupės reikalus atitinkamu doros bei religijos mokslu.

Pasirodo, kad *visos normalios sąlygos šeimynos santykiavimui su mokykla tegali būti tikrai sudarytos tik tada, kai mokykla turi vienalytį sąstatą tiek iš mokinių, tiek ir iš mokytojų pusės. Toks vienalytis sąstatas iš tikrųjų tegali susidaryti vien privatinių mokyklų sistemoje, sutvarkytoje pagal ideologinius pasaulėžiūrų skirtumus.* Esant tokiai mokyklų sistemai tėvai siunčia savo vaikus į mokyklas, atitinkančias ideologinį jų nusistatymą. Iš kitos pusės, kiekvienos pakraipos mokykla renkasi atitinkamo nusistatymo mokytojus. Tokiu būdu susidaro vienalytis mokinių bei mokytojų sąstatas, kuris duoda galimybės ne tik tinkamai sugyventi vieniems su antrais, bet ir nustatyti reikiamus santykius tarp šeimynos ir mokyklos.

g. Kai yra nustatyta, kad pasaulėžiūros, arba net sąžinės laisvės atžvilgiu, iš vienos pusės, ir ugdomųjų teisių atžvilgiu, iš antros pusės, vieninteliai racionali yra laisvų mokyklų sistema, sutvarkyta pagal ideologinius pasaulėžiūros skirtumus ir realizuojama kultūrinės autonomijos pagrindais, gali kilti klausimas, ar šita sistema yra lygiai racionali valstybės teisių atžvilgiu ir kaip ji gali būti realizuojama su visuomeninės organizacijos pagalba, jei ji ir šituo paskutiniu atžvilgiu yra vieninteliai normali mokyklų sistema.

Iš to, kad ugdomasis veikimas negali būti visai atpalaiduotas nuo bet kurios pasaulėžiūros ir kad, tarp kitko, mokykla, kaipo suorganizuota ugdymo vykdytoja, negali būti nelygstamai neutrali pasaulėžiūros atžvilgiu, galima jau padaryti išvadą, kad mokyklos steigėjais bei tvarkytojais visai natūraliai tegali būti vien tie veiksniai, kurie gali turėti pasaulėžiūrą ir todėl bent patys sau spręsti pasaulėžiūros klausimus. Pasirodo net, kad mokyklų suskirstymas į privatines ir viešąsias remiasi faktinai tuo, ar steigiamasis mokyklos veiksnys yra, ar nėra ideologinio

pobūdžio. Mokykla bus visuomeninė, arba vieša, kai ji galutinėje sąskaitoje yra steigiama, tvarkoma ir administruojama visuomeninės organizacijos, turinčios tokios ar kitokios teritorinės valdžios ir priverčiamosios galios, bet neturinčios kaip tik todėl ideologinio pobūdžio. Tokiomis visuomeninėmis organizacijomis yra pirmoj eilėj valstybė, paskui autonominga provincija, pagaliau visa eilė teritorinių valstybių, kaip apskritis, valsčius, miestas ir t. t. Atvirkščiai, mokykla bus privatinė, kai ji yra steigiama, tvarkoma ir administruojama privatinių asmenų, kultūrinių draugijų ir religinių įstaigų, pavyzdžiui, Bažnyčios. Visi šitie veiksniai gali ir net privalo turėti ideologinį savo nusistatymą pasaulėžiūros klausimuose, bet užtat jie neturi priverčiamosios galios tam tikros teritorijos ribose.

Jei pirmos rūšies veiksniai yra surišti su tam tikra teritorija, tai antrosios rūšies veiksniai yra surišti su tam tikra žmonių grupe. Pastaroji aplinkybė yra reikšminga klausimui, kam yra skiriamos viešosios ir privatinės mokyklos. Kadangi viešosios mokyklos steigiamos organizacijų, turinčių teritorinio, priverčiamojo ir ideologinio pobūdžio, tai jos turi būti lygiai prieinamos visiems atitinkamos teritorijos nariams, nežiūrint ideologinių jų skirtumų. Užtat privatinės mokyklos, steigiamos atskirų asmenų ar kultūrinių ir religinių organizacijų, paprastai yra skiriamos vieno ideologinio nusistatymo žmonėms ir jau tuo pačiu nėra visiems vienodai prieinamos.

Iš to, kad, iš vienos pusės, ugdymo sistema ir todėl taip pat mokykla, kaipo suorganizuota šitos sistemos vykdytoja, negali būti nelygstamai neutralios pasaulėžiūros atžvilgiu ir kad, iš antros pusės, tokios visuomeninės organizacijos, kaip valstybė, autonominga provincija ir teritorinės savivaldybės, neturi ideologinio pobūdžio ir todėl negali spręsti pasaulėžiūros klausimų, reik padaryti išvada, kad normaliose aplinkybėse, arba teišeinant vien iš principo, mokykla neprivalo būti paminėtųjų visuomeninių organizacijų organu. Kai, pavyzdžiui, mokykla yra valstybės steigiama ir tvarkoma, beveik nėra jokios galimybės visiškai apsaugoti ją nuo politinės prievartos, kuri, taip ar šiaip, visuomet įžeidžia kieno nors sąžinės laisvę. Mokykla privalo būti laisva nuo politinės prievartos kaip

tik todėl, kad ji negali būti visai atpalaiduota nuo pasaulėžiūros; tuo tarpu apsisprendimas pasaulėžiūros dalykuose nepakenčia jokios išviršinės prievartos.

h. Jei naujausiais laikais valstybės rolė mokyklų steigime, tvarkyme ir administravime nuolatos augo beveik iki paskutinių laikų, tai šitas faktas turi būti aiškinamas ne tuo, kad valstybinė ir apskritai viešoji mokykla yra normalus mokyklos tipas, bet tuo, kad visuotinis bei visiems privalomas švietimas pareikalavo iš valstybės ir kitų visuomeninių organizacijų labai gerai organizuotos pagalbos.

Apskritai, kai yra sakoma, kad mokykla neprivalo būti visuomeninių organizacijų ir, tarp kitko, valstybės organu, tai dar nereiškia, kad valstybė neturi jokių teisių bei prievolių mokyklų atžvilgiu. Valstybė yra suinteresuota savo piliečių išsilavinimu, nes nuo to pareina jos gyvastingumas, kultūrinė pažanga ir atsparumas kovoje su išvidiniais bei išviršiniais jos priešininkais. Panašiai valstybė yra suinteresuota, kad mokykla neardytų elementarinės visuomeninės doros pajautimo naujose kartose, kad ji neruoštų savo mokiniuose valstybinio gyvenimo griovėjų, kad ji neskiepytų neapykantos tarp įvairių piliečių grupių, kad ji nehigieninėmis sąlygomis neardytų naujųjų kartų sveikatos ir t. t. Visi panašūs reikalai kaipo organingai surišti su valstybės prigimtimi taip ar šiaip gali būti valstybės teisių objektais. Būtų tačiau klaidinga manyti, kad tuo pačiu gali būti pateisintas reikalas steigti valstybines mokyklas. *Kad valstybinės teisės švietimo srityje būtų patenkinamos, valstybei pakanka, iš vienos pusės, remti savo resursų priemonėmis privatinė iniciatyva mokyklų steigime ir tvarkyme, o iš kitos pusės, kontroliuoti mokyklinis švietimas natūraliose savo susiinteresavimo ribose.*

Tik tuo atveju, kai privatinė iniciatyva nepajėgia aprūpinti švietimo reikalų, valstybei gali susidaryti teisė steigti, tvarkyti ir administruoti viešąsias mokyklas, kaipo tam tikrą neišvengiamą blogybę, nes, kaip buvo sakyta, viešoji mokykla nėra normalus mokyklos tipas. Bet tuomet sykiu *valstybei susidaro prievolė pažangios evoliucijos keliu nuosekliai eiti nuo viešųjų prie privatinių*

mokyklų sistemos, atitinkamai ruošiant privatinę piliečių iniciatyvą ir jiems palaipsniui perleidžiant laisvą mokyklų tvarkymą pagal ideologinius pasaulėžiūrų skirtumus ir kultūrinės autonomijos principus. Apskritai *valstybė, kaip viešųjų patarnavimų organizacija, siekianti bendros piliečių gerovės, privalo mokyklinio švietimo srityje papildyti privatinės iniciatyvos trūkumus ir sudaryti jai normalių moralinių bei materialinių sąlygų, kurios yra reikalingos racionalios mokyklų organizacijos realizavimui.*

i. Iš to, kas pasakyta, jau aišku, kad *normalus valstybės santykiavimas su mokyklomis neprivalo reikštis nei valstybiniu monopoliu, nei visišku valstybės nesikišimu į švietimo reikalus.* Ir tai įvyksta todėl, kad valstybei iš savo prigimties tenka ne mokyti arba, plačiau tariant, šviesti, bet tik švietimą administruoti valstybinio globojimo priemonėmis taip, kad sėkmingiausiai galėtų varyti švietimo darbą tie, kas iš savo prigimties yra ugdomieji veiksniai. Todėl, jei, iš vienos pusės, šiuo laiku valstybei negalima nepripažinti teisių, vardan bendrosios visuomeninės gerovės, turėti vyriausiąją policinę priežiūrą švietimo dalykuose, moraliai bei materialiai globoti švietimo reikalus, kontroliuoti mokyklas bendrų visuomeninių interesų atžvilgiais, patikrinėti valstybiniais egzaminais pasiruošimą prie atsakingų visuomenėje profesijų, tai, iš kitos pusės, *neprivalu pamiršti, kad valstybė tegali mokyti, vien papildydama tėvų galimybes organizuoti švietimo reikalus, ir kad todėl ji nuolatos turi stengtis papildomąsias savo pareigas padaryti nebereikalingas, nes šitos pareigos normaliai nepritinka jos prigimčiai.* Kitaip tariant, valstybė turi teisės ir net prievolės remti šeimynos pastangas suteikti savo vaikams auklėjimą bei lavinimą, bet neprivalo atstoti šeimynas, užėmus jų vietą.

Šitokio normalaus valstybės santykiavimo su mokyklomis šviesoje galima lengvai bei teisingai įvertinti pagrindinės trys mokyklų sistemos, kuriomis yra: pirma, valstybinis mokyklų monopolis, antra, valstybinių ir privatinių mokyklų paralelizmas ir, trečia, privatinių mokyklų sistema. Pirmoji sistema yra griežtai smerktina, tuo tarpu kad paskutinioji tegali būti laikoma visai normali. Užtat ant-

roji gali būti toleruojama, kaipo pereinamasis tarpsnis mokyklų organizacijos pažangoje.

Kai mokyklų sistemoje yra paralelizmo tarp viešųjų ir privatinių mokyklų, reik visados turėti galvoje, kad iš šitų dviejų mokyklų rūšių tik pastaroji tėra normalus mokyklos tipas. Todėl *varžymesi tarp viešųjų ir privatinių mokyklų turi būti pašalintos visos kliūtys, kurios stabdo reikiamą privatinių mokyklų išsivystymą ir galutinį jų laimėjimą.* Tarp kitko, šitas principas reikalauja išlaikyti pilną materialinę lygybę viešosios ir privatinės mokyklos padėtyje ir padaryti privatinę mokyklą nepriklausomą nuo administratyvinės valdžios nuožiūros; tai reiškia, kad privatinė mokykla turi būti lygiai aprūpinta lėšomis kaip ir viešoji ir kad privatinės mokyklos nusižengimai prieš valstybės įstatymais nustatytą tvarką turi būti konstatuojami ir baudžiami viešojo teismo sprendimais.

Jei mokyklų paralelizmo atžvilgiu yra vedama teisinga lygybės politika, viešųjų ir privatinių mokyklų varžymasis negali nepasibaigti anksčiau ar vėliau pastarųjų mokyklų laimėjimu. Tai turi įvykti todėl, kad viešųjų mokyklų prigimtyje yra tam tikras trūkumas, kuris ilgesniame tarpe negali neparodyti neigiamųjų savo apraiškų ir tuo nepataranauti privatinių mokyklų naudai. Būtent, viešosios mokyklos, kaipo lygstamai neutralios, negali realizuoti jokios pilnutinio ugdymo sistemos, tuo tarpu kad privatinės, kaipo laisvos, gali tokią ugdymo sistemą realizuoti pilname sutarime tarp mokinių, mokytojų ir tėvų. Pašalinti šitas trūkumas iš viešosios mokyklos ir tuo sulyginti jos sąlygas su privatinių mokyklų sąlygomis nėra galimybės, nes viešoji mokykla, jei tik ji nori būti lojali visų tėvų atžvilgiu, privalo būti neutrali priešinguose tėvų pasaulėžiūrų dalykuose, tuo tarpu kad privatinė mokykla turi būti laisva ir tuo laiduoti vienodai nusistačiusiems tėvams nuoseklią ideologinę pakraipą mokykliniame ugdyme.

j. Pasirodė, kad laisvų mokyklų sistema, sutvarkyta pagal ideologinius pasaulėžiūros skirtumus ir realizuojama kultūrinės autonomijos pagrindais, yra lygiai racionali ir atžvilgiu į tai, kokių privalo būti santykių tarp valstybės ir mokyklos. Dabar ir kyla paskutinis iš eilės stam-

besnis klausimas, kokiu būdu šita mokyklų sistema gali būti realizuojama visuomenės gyvenime viešosios organizacijos priemonėmis.

Iš viso, kas pasakyta iki šiolei, yra jau pakankamai, tikiuos, paaiškėję, kad ne mokyklų vienodinimas bei monopolizavimas valstybės rankose, bet laisvų privatinių mokyklų sistema yra vienintelė racionali mokyklų organizacijos sistema. Pagrindinė šitos sistemos žymė yra laisvė, kuri yra reikalaujama jau todėl, kad mokyklos taip ar šiaip visuomet, bent tam tikrame laipsnyje, realizuoja ugdymo sistemoje tam tikrą pasaulėžiūrą. Bet laisvė tik tada yra reali gėrybė, kai jai atsako, iš kitos pusės, lygybė pasireiškime, arba galimybėje realizuoti lygias teises. Todėl, pavyzdžiui, kaip matėme, mokymo teisė nuosekliai reikalauja mokyklų steigimo teisės arba, mažiausiai, mokyklos pasirinkimo teisės. Bet pasirodo, kad ir mokyklų steigimo bei pasirinkimo teisė tik tada yra reali, kai visoms mokykloms yra laiduojamos lygios moralinės bei materialinės gyvavimo sąlygos. Tik pastaruoju atveju visos suminėtos teisės mokyklų gyvenimo srityje tegali turėti realios reikšmės tiems, kas jomis turi naudotis. Čia ir kyla klausimas, kokiu būdu gali būti sudarytos mokyklų gyvenimui lygios moralinės bei materialinės sąlygos.

Lygios moralinės sąlygos privatinėms mokykloms susidaro tada, kai joms yra teisingai taikoma vyriausioji policinė priežiūra, kontrolė, globojimas ir baudimas už nusižengimus įstatymams,— kuo mažiausia tokiu pat būdu kaip ir viešosioms mokykloms. *Lygios materialinės sąlygos privatinėms mokykloms susidaro tada, kai joms principialiai yra pripažįstamos ir faktinai teikiamos lygios subsidijos su viešosiomis mokyklomis visose mokyklinio gyvenimo srityse.* Tai yra teisinga todėl, kad *privatinė mokykla, kaipo normalus mokyklos tipas, eina visuomeninio veikimo pareigas ir todėl turi būti taip ar šiaip aprūpinta iš visuomenės lėšų lygiomis su viešosiomis mokyklomis, jei išpildo valstybės formalinius reikalavimus.*

Jau vienas tik tas faktas, kad kokia nors privatinė mokykla egzistuoja ir turi pakankamą mokinių skaičių, duoda šitai mokyklai teisę būti subsidijuojamai tokiu pat būdu kaip ir visos kitos mokyklos, visuomenės taip ar

šiaip išlaikomos iš bendrų lėšų. Šitas vienas faktas iš tikrųjų reiškia tik tai, kad tėvai, kurie yra sutikę siųsti savo vaikus į kalbamąją mokyklą, tuo pačiu tarsi įsako atitinkamą visuomeninio biudžeto dalį perleisti šitai mokyklai, nes ji yra apsiėmusi atlikti tam tikras švietimo pareigas, turinčias visuomeninės reikšmės. Tokiu būdu, *jei visuomenės gyvenime yra pilnai realizuojama mokyklų steigimo bei pasirinkimo laisvė, subsidijavimas faktinai esančių mokyklų turi tendencijos proporcionaliai suskirstyti visuomenės teikiamas mokykloms subsidijas.* Pasirodo tokiu būdu, kad proporcionalumo principas tarsi savaime iškyla iš anksčiau minėtų mokyklinės sistemos principų. Bet, žinoma, bus tikslingiau ir teisingiau, jei proporcionalumo principas bus sąmoningai bei planingai vykdomas šitoje mokyklų organizacijos sistemoje, nes iš tikrųjų šitas principas yra paprastos teisybės reikalavimas.

Jei visi tėvai turi vienodos prievolės mokyti savo vaikus mokykloje; jei jiems priklauso teisė laisvai steigti ar tik pasirinkti mokyklą; jei kiekviena mokykla, pildanti formalinius įstatymų reikalavimus, eina faktinai visuomenines švietimo pareigas, tai negali būti pateisinta, kad viena tėvų grupė gautų iš visuomenės lėšų proporcionaliai didesnę subsidiją už kitas. Todėl nedovanotina yra mokyklų gyvenime neteisybė, kai privatinės mokyklos negauna lygiomis su viešosiomis mokyklomis visuomeninių subsidijų proporcionaliai besilankančių į jas mokinių skaičiui. Tokiu atveju privatinių mokyklų vaikų tėvai privalo apmokėti šitų mokyklų išlaidas, nežiūrint į tai, kad jie, be to, moka jau savo dalį į valstybės iždą viešųjų mokyklų naudai. Tuo faktinai beveik suvedama prie fikcijos mokymo ir mokyklų steigimo bei pasirinkimo laisvė, kas principialiai niekados negali būti pateisinta. Žodžiu tariant *tik proporcionalumo principas, nuosekliai išlaikomas visuomeninių subsidijų suskirstyme, tegali laiduoti faktinai mokyklinę teisybę.*

Proporcionalumo principas gali būti taikomas dviem nelygiem dydžiam: iš vienos pusės, leidžiamų į mokyklas mokinių skaičiams, o iš kitos pusės, tų atskirų gyventojų grupių skaičiams, kurios pretenduoja savo švietimo reikalams gauti atitinkamą subsidiją. Kai visuomenė suside-

da iš įvairių tautinių mažumų arba griežtai nusistačiusių prieš viena kitą grupių, tai pastarasis proporcionalumo skaičiavimas yra vienintelis išlyginamosios teisybės išsprendimas. Bet ten, kur tarp atskirų grupių aštrios tautinės ar ideologinės konkurencijos nėra, proporcionalumas gali būti skaičiuojamas pagal besilankančių į mokyklas mokinių skaičių.

Proporcionaliai subsidijuojamų mokyklų sistema nėra jau tik idealas, apie kurį tegalima svajoti, bet jis jau palaipsniui randa mažesnį ar didesnį pritaikymą daugelyje kultūringų kraštų, kurių tarpe, pavyzdžiui, tenka paminėti Anglija, Belgija, Kanada, Skandinavijos kraštai. Bet vieną iš tobuliausių išraiškų proporcionalumo principas rado Olandijoje, kur „nuraminimo įstatymais" 1889 m. ir 1920 m. neutralios viešosios ir laisvos privatinės mokyklos yra sulygintos tarp savęs ir gaunamų iš valstybės bei valsčiaus subsidijų atžvilgiu, ir mokytojų pensijų atžvilgiu, ir laipsnių teikimo atžvilgiu, ir t. t.

Realizuoti jau proporcionaliai subsidijuojamų mokyklų sistemos pavyzdžiai parodo, kad ji ne tik yra galima gyvenimo praktikoje, bet ir yra daugeliu atžvilgių stiprus pažangos veiksnys. Šitoje sistemoje, kaip parodė, pavyzdžiui, Olandijos praktika, palyginti nežymiu biudžeto padidinimu yra atsiekiamas padaugėjimas mokyklų, žymus padidėjimas mokslą einančio jaunimo, metodų pažanga (kaipo vietinės konkurencijos išdava), gerokas bemokslių sumažėjimas ir, šalia viso to, nepaprastas protų nuraminimas. Pasirodo, kad piliečiai, laisvai palikti mokyklinei savo autonomijai, apreiškia mažiausiai tendencijos tarp savęs skirtis ir renkasi mokyklas, kurios atrodo labiausiai praktiškomis, ekonomiškomis ir taikiomis.

k. Veikiančiu Lietuvos įstatymu privatinės mokyklos nesinaudoja nei deramu principialiu įvertinimu, nei reikiamu laisvingumu, nei lygia su viešosiomis mokyklomis materialine parama iš valstybės ir savivaldybių iždo. Todėl, jei Lietuvoje ir yra viešųjų ir privatinių mokyklų paralelizmas, tai vis dėlto viešosios mokyklos aiškiai nustelbia privatinių mokyklų gyvenimą. Tuo pačiu susidaro mokyklinio švietimo srityje padėtis, kuri toli gražu neatsako tam, kuria linkme turėtų eiti pas mus mokyklų gyvenimas

ir jų organizacijos išsivystymas. Kad galėtų kiek paaiškėti, kokios vedamosios idėjos, atitinkančios racionalios mokyklų organizacijos sistemos reikalavimus, turėtų būti padėtos į tolimesnio mūsų mokyklų išsivystymo pagrindą, bus, rodos, ne pro šalį suformulavus šitos idėjos į atskirus punktus. Sykiu suponuojama, kad nuosekliai bei palaipsniui einama nuo dabartinės mūsų mokyklos padėties prie racionalios mokyklų sistemos.

1) Privatinės mokyklos pripažįstamos einančios, lygiai kaip ir viešosios mokyklos, visuomenines švietimo pareigas. Todėl joms suteikiamos lygios teisės į tokią moralinę bei materialinę pagalbą iš visuomeninių organizacijų, kuria naudojasi viešosios mokyklos.

2) Viešosios mokyklos yra nuosekliai vedamos lygstamojo neutralumo principais. Privatinės mokyklos yra laisvos ideologinės savo pakraipos atžvilgiu, suponuojant, kad tarp jų ir siunčiančių į jas savo vaikus tėvų įvyksta taip ar šiaip susitarimas apie pasaulėžiūrą, dėtiną į mokyklinio ugdymo pagrindą.

3) Valstybė ir kitos visuomeninės organizacijos susilaiko nuo viešųjų mokyklų steigimo, kiek tai yra galima dabartiniame privatinės iniciatyvos stovyje; bet užtat šitos organizacijos visaip skatina privatinę iniciatyvą moralinės bei materialinės pagalbos priemonėmis.

4) Skatinant privatinių mokyklų steigimą, turi būti rūpinamasi, kad jomis būtų aptarnaujamos visos ideologinės bei tautinės gyventojų grupės toje tvarkoje, kurioje jaučiamas proporcionaliai didžiausias mokyklų reikalas, taip kad galų gale kiekviena ideologinė bei tautinė grupė galėtų įsisteigti tokį mokyklų skaičių, kuris atsako proporcionaliai jos gausumui. Grupės, kurios neįstengia įsteigti ir vesti savų mokyklų dėl savo negausumo ar dėl kitos kokios priežasties, naudojasi lygstamai neutraliomis viešosiomis mokyklomis.

5) Reikalui nustatyti proporcionalinį atskirų ideologinių bei tautinių grupių didumą privalo tarnauti tinkamai sutvarkyti visuotinieji balsavimai, kurie turi kartotis, pavyzdžiui, kas dešimt metų. Jokia grupė negali gauti švietimo reikalams proporcionaliai daugiau, kaip kad jai pridera pagal jos narių skaičių, atskaičius dargi iš pridera-

mos jai sumos proporcionalią dalį viešųjų mokyklų užlaikymui, jei šių pastarųjų skaičius pirmais laikais bus proporcionaliai didesnis už neturinčių savo mokyklų grupių nuošimtį.

6) Sustiprėjus privatinėms mokykloms ir susidarius atskirose švietimo grupėse tvirtiems pedagoginiams įpročiams, ta dalis viešųjų mokyklų, kuri viršija neutralių mokyklų reikalą, perleidžiama į tų grupių rankas, kurios jaučia proporcionaliai didžiausią mokyklų reikalą.

7) Visos subsidijos, einančios iš valstybės valsčiaus ir kitų savivaldybių iždo mokykliniams trobesiams statyti, mokytojų algoms mokėti, administracijos išlaidoms padengti, mokytojų pensijoms mokėti, neturtingiems mokiniams šelpti ir t.t., turi būti nuosekliai skirstomos pagal proporcionalumo principą.

8) Mokestis už mokslą tiek viešosiose, tiek ir privatinėse mokyklose turi būti normuojamas bendromis taisyklėmis. Tik mokestis už auklėjamąsias įstaigas, pavyzdžiui, internatus, gali būti laisvai tvarkomas pagal privatinės iniciatyvos nuožiūrą.

9) Proporcionalių subsidijų principas turi būti pripažintas privalomu visiems mokyklinio švietimo laipsniams ir visoms bendrojo specialiojo ir profesinio lavinimo rūšims. Tik ten, kur proporcionalumo principas dėl kokios nors priežasties, pavyzdžiui, dėl techninės sunkenybės, negali būti faktinai realizuojamas, steigiama viešoji neutrali mokykla arba kito kokio kompromisinio tipo.

10) Privatinės mokyklos lygiomis teisėmis su viešosiomis mokyklomis dalyvauja, valstybei kontroliuojant, programų nustatyme ir liudymų, diplomų ir mokslo laipsnių skirstyme. Kai yra išlaikomas tam tikras programos minimumas, atitinkamas mokyklos tipui, mokykloms turi būti užleidžiama kuo didžiausia laisvė įvairinti savo programas, kad galėtų būti patenkinti įvairūs visuomenės reikalai kultūrinio lenktyniavimo priemonėmis.

11) Tiek viešosios, tiek ir privatinės mokyklos turi laisvę nekliudomai rinktis mokomąjį personalą iš pasaulinių žmonių, kunigų ir vienuolių su sąlyga, kad jie atsakytų bendrai nustatytam cenzui ir dorinėms kvalikacijoms.

12) Tiesioginė vadovybė bei kontrolė kiekvienoje mokykloje yra pavedamos komitetui, išrinktam iš tėvų, kurių vaikai lankosi į tą mokyklą.

13) Bendrąją švietimo vadovybę bei kontrolę valstybė ir kitos visuomeninės organizacijos paveda pagal proporcionalumo principą viešųjų bei privatinių mokyklų atstovams.

Štai kokios vedamosios idėjos turėtų skatinti mokyklų sistemos išsivystymą racionalaus proporcionalumo pakraipa. Čia, žinoma, nėra galimybės konkrečiai aprašinėti šitos racionalios sistemos realizavimas visose smulkmenose, kurios net tuo tarpu negali būti visai tiksliai numatytos. Tuo tarpu pakanka nurodžius imtina pakraipa nuo dabarties stovio į racionalią mokyklų sistemą.

Pagaliau telieka nurodyti priderama mokyklinės sistemos vieta racionaliai suorganizuotos visuomenės santvarkoje. Kaip buvo aiškinta „Židinio" 10 ir 11 numeriuose, šalia politinės parlamentinės ir vykdomosios administratyvinės valdžios formuojasi, iš vienos pusės, ekonominis socialinis, o iš antros pusės — kultūrinis dvasinis federalizmas, kuriuodu turi savo uždaviniu atkrauti parlamentą ir vyriausybę nuo neprideramų jiems nepakeliamų pareigų ir sykiu geriau apsaugoti individualines atskirų grupių teises nuo nepateisinamos politinės prievartos ir nuo profanų diletantizmo. Tiesa, ekonominis socialinis federalizmas, iš vienos pusės, ir kultūrinis dvasinis federalizmas, iš kitos, apima visai skirtingus žmonių interesus ir todėl irgi juos aprūpina ir kitokiomis priemonėmis, ir kitokiais principais. Todėl, pavyzdžiui, ekonominio socialinio gyvenimo normavimas gali būti vykdomas priverčiamąja kompetentingų organų galia, tuo tarpu kad kultūrinis dvasinis gyvenimas negali būti jokios prievartos objektu, kai dalykas liečia laisvą kultūrinį žmogaus apsisprendimą. O kadangi mokyklų gyvenime pasaulėžiūra sudaro neliestiną kultūrinio apsisprendimo momentą, tai savaime yra aišku, kad mokyklų gyvenimas taip ar šiaip turi būti inkorporuotas į kultūrinio dvasinio federalizmo ribas.

Ir iš tikro, kai visa visuomenė *susiskirsto ideologinėmis* bei tautinėmis grupėmis, kurios tvarkosi kultūrinės autonomijos pagrindais, negali būti abejonės, kad kultūri-

nės bendruomenės turi neišvengiamai suimti į savo prigimtųjų pareigų plotą mokyklinį švietimą. Tuomet šitas mokyklinis švietimas turi net tapti viena iš pagrindinių kultūrinės bendruomenės pareigų, kuri gali čia būti tvarkingai realizuojama pagal kultūrinio federalizmo sąrangą. Tuomet būtent kiekviena ideologinė arba tautinė grupė tvarko bei kontroliuoja visas mokyklas, kurios atsako jos pasaulėžiūrai. O kadangi paskui visos ideologinės bei tautinės grupės yra atstovaujamos vyriausioje kultūros taryboje, tai sykiu turi susidaryti centrinis organas, kuris gali taip ar šiaip realizuoti mokyklų atžvilgiu bendriausios vadovybės, normavimo ir kontrolės pareigas, saugodamas kultūrinio apsisprendimo laisvę ir proporcionalumo principą. *Tik organingame sąryšyje su kultūrinio federalizmo realizavimu visuomenės santvarkoje racionali mokyklų organizacijos sistema tegali rasti visai viltingą atramą ir tvirtą pastovią sąrangą.*

5. Steigtinos katalikų bendruomenės, tvarkomos kultūrinės autonomijos pagrindais, ir jų kultūriniai uždaviniai

Iki šiolei bandyta užbrėžti visuomeninės pusiausvyros organizacija, kiek ji yra ir momento reikalas, ir principų reikalavimas, net be sąryšio su katalikų visuomenės gyvenimu. Pasirodo, kad šitos visuomeninės pusiausvyros organizacija įgauna dar daugiau aktualumo sąryšyje su tuo persilaužimo momentu, kurį tenka dabar gyventi Lietuvoje katalikų visuomenei. Jei, iš vienos pusės, katalikų visuomenė yra prigimtasis pusiausvyros veiksnys platesnės visuomenės ribose, tai, iš kitos pusės, pati katalikų visuomenė neproporcionaliai kenčia, kai šita plačioji visuomenė savo gyvenime netenka visai ar dalinai pusiausvyros. Dėl šitos priežasties katalikų visuomenė itin turi susirūpinti visuomeninės pusiausvyros realizavimu tiek savo, tiek ir visos visuomenės gyvenime ir tuo pačiu paremti savu interesu platesnį visuomeninį reikalą, ir atvirkščiai.

Tai faktinai reiškia, kad katalikai, iš vienos pusės, turi visomis pajėgomis eiti prie nusakytosios visuomeninės

pusiausvyros realizavimo gyvenime ir kad, iš kitos pusės, jie patys turi ruoštis susiorganizuoti į hierarchinę kultūrinių bendruomenių sistemą, kuri atsakytų kultūrinio federalizmo sąrangai visuomenėje. Bet čia kaip tik gali būt daug kieno pastatytas klausimas, ar katalikams dera eiti prie kultūrinių bendruomenių steigimo, kai jie turi galingą bažnytinę savo organizaciją ir sykiu gali realizuoti įvairius savo reikalus per privatines savo draugijas. Katalikai, kurie nesiskaito su kylančiu į priekį korporatyviniu visuomenės sutvarkymu ir kurie sykiu yra pamiršę korporatyvines katalikų tradicijas, į šitą klausimą yra linkę atsakyti neigiamai. Tuo tarpu čia yra dažniausiai nesusipratimo, kuris pareina nuo to, kad ne visuomet yra daromas tinkamas skirtumas tarp Katalikų Bažnyčios, iš vienos pusės, ir pasaulinės katalikų visuomenės, iš antros. Kai sykiu su ekonominio ir kultūrinio federalizmo reikalais yra iškišamas katalikiškųjų bendruomenių reikalas — bendruomenių, kurios galėtų sudaryti atitinkamą grandį visoje korporatyvinio federalizmo sąrangoje, Bažnyčios klausimas, kaipo klausimas apie grynai religinę organizaciją, tikrai sakant, pasilieka nuošaliai. Bažnyčia, kaipo religinė organizacija, neapima dar visų materialinių, kultūrinių ir visuomeninių kataliko reikalų, nors visiems šitiems reikalams turi vedamosios reikšmės, suteikdama jiems vyriausio tikslingumo. Bet vis dėlto visų šitų reikalų Bažnyčia, kaipo tokia, neorganizuoja ir netvarko, nors ir yra suinteresuota, kad jie būtų suorganizuoti ir nuolat tvarkomi būdu, labiausiai tinkančiu jos tikslams.

Taip dalykams stovint, katalikų visuomenei tenka rūpintis geriausiai sutvarkyti materialiniai, kultūriniai, visuomeniniai ir kiti reikalai, kad šita katalikų visuomenė galėtų, tarp kitko, sudaryti stipriausią atramą pačios Bažnyčios gyvenimui. Čia ir aiškėja, kad katalikų visuomenė tik tada bus pakankamai tvirta atrama Bažnyčios organizacijai, kai šita visuomenė užims prideramą sau ir įstatymais laiduotą vietą organingoje korporatyvinės visuomenės santvarkoje. Tiesa, katalikų visuomenės gyvenimas gali būti suorganizuotas į privatinių draugijų sistemą, o iš kitos pusės, gali būti centrinės valdžios globojamas tiesioginės intervencijos priemonėmis. Bet nei vienu, nei

antru atsitikimu katalikų visuomenės gyvavimas bei veikimas negali atsiekti nei pakankamo pastovumo, nei pakankamo veiklumo, nei reikiamo pasitikėjimo visuomeniniu savo pašaukimu. Kai katalikų visuomenė yra globojama bei proteguojama tiesioginės intervencijos priemonėmis, ji demoralizuojasi jau tuo, kad nustoja pasitikėjimo savo jėgomis, paskęsta inercijoje, išsižada nuosavos iniciatyvos ir veiklumo ir pagaliau apsnūsta stagnacijoje bei obskurantizme. Kai katalikų visuomenei tėra galimybės remtis vien privatinėmis savo draugijomis, iniciatyva bei veiklumas turi nemaža progos energingai pasireikšti, bet tokiu atveju vis dėlto katalikų visuomenės padėtis negali atsiekti reikiamo pastovumo ir negali užimti prideramos sau vietos visos visuomenės gyvenime. Privatinės draugijos bet kurioje visuomeninėje santvarkoje turi savo buvimo raciją ir visados privalo tarnauti tiems reikalams, kurie negali būti taip ar šiaip aprūpinti visuomeninės organizacijos priemonėmis. Žodžiu tariant, katalikų visuomenės suorganizavimas į ekonominių sąjungų bei kultūrinių bendruomenių sistemą ir jų įglaudimas į bendrą ekonominio bei kultūrinio federalizmo sistemą sudaro tokią organingą visuomenės santvarką, kuri geriau už privatines draugijas ir už tiesioginį valdžios globojimą gali aprūpinti individualinius katalikų reikalus. O kadangi, kaip buvo jau anksčiau pažymėta, korporatyvinė federalizmo santvarka yra lygiai naudinga ir mažumoms, ir daugumai, tai katalikų nusistatymas kultūrinių bendruomenių atžvilgiu neprivalo pareiti nuo to, ar jie sudaro visuomenėje mažumą, ar daugumą.

Kultūrinių katalikų bendruomenių steigimas neprivalo irgi pareiti nuo to, ar Bažnyčia yra organingai sujungta, ar griežtai atskirta nuo valstybės. Jei Bažnyčia yra sujungta su valstybe ir sykiu katalikai sudaro daugumą visuomenėje, katalikų bendruomenės, kaipo stipriausia katalikų organizacijos lytis, sėkmingai remia pozityvų valstybės santykiavimą su Bažnyčia. Jei, atvirkščiai, Bažnyčia yra faktinai atskirta nuo valstybės todėl, kad katalikai sudaro visuomenėje mažumą, tai katalikų bendruomenės tampa reali materialinė atrama Bažnyčios gyvavimui visuomenėje, kitaip tariant, tarnauja jai tuo substratu, kuriuo

normaliai turėtų tarnauti valstybė. Kaipo tvirčiausia katalikų visuomenės organizacija, kultūrinių katalikiškų bendruomenių sistema suteikia daugiausia laidų išlaikyti daugumą ten, kur ją katalikai turi, ir apginti savo teisėtus reikalus ten, kur jie yra mažumoje. Taip ar šiaip, kultūrinių bendruomenių sistema turi būti katalikams naudinga visais atvejais.

Steigiant kultūrinių katalikiškų bendruomenių sistemą, tektų atsiremti visų pirma į tą mažiausią vienutę, kuria yra katalikų visuomenės gyvenime atskira parapija. Visi faktinieji parapijos katalikai turėtų sudaryti vienos vietos bendruomenę, kuri turėtų pasiimti ant savęs ištisą kultūrinių uždavinių eilę. Čion visų pirma patektų mokyklos ir apskritai švietimas, socialinė apsauga bei labdarybė, katalikiškoji spauda, materialinis Bažnyčios ir kunigų aprūpinimas ir kiti smulkesni reikalai. Parapijų atstovai turėtų sudaryti pagal vyskupijų skaičių rajoninius katalikiškų bendruomenių suvažiavimus, kurie svarstytų ir spręstų atskirų provincijų reikalus. Visos katalikiškų bendruomenių sistemos priešakyje turėtų stovėti vyriausioji katalikiškų bendruomenių taryba, kuri spręstų kultūrinius visos katalikų visuomenės reikalus.

Nesigilinu čia nei į katalikiškųjų bendruomenių organizacijos smulkmenas, nei į jų kompetencijos apibrėžimo klausimą, nes tam reikėtų pašvęsti specialų tyrinėjimą, kuris leistų sudaryti konkretinį katalikiškųjų bendruomenių projektą. Čia vien pabrėžiu, kad šiuo metu, kai žydai įneša į mūsų Seimą savo bendruomenių projektą, katalikams yra moralinės prievolės susirūpinti tuo pačiu klausimu, kiek jis privalo rasti bendrą išsprendimą visoms ideologinėms bei tautinėms grupėms. Atskirų grupių kultūrinė autonomija tik tada bus teisingai išspręsta, kai autonomingos kultūrinės bendruomenės bus tvarkomos vienu bendru įstatymu, surašytu tiek ideologinėms, tiek ir tautinėms grupėms, tiek esančioms mažumoje, tiek ir daugumoje. Taigi *Lietuvos Seimo katalikai, nė kiek neatidėliodami, turi tuoj susirūpinti tokiu bendru visiems kultūrinės autonomijos įstatymu, kuris duotų katalikų visuomenei galimybės susiorganizuoti į vieną kultūrinių bendruomenių sistemą.*

Sykiu *Katalikų veikimo centras privalo sudaryti visose parapijose vadovaujamos iniciatyvos grupes, kurios sužadintų reikiamą katalikų susipratimą vietose ir paruoštų parapijų ribose atskiras kultūrines bendruomenes.* Religinis parapijos gyvenimas ir kultūrinių katalikiškų bendruomenių santykiavimas turėtų būti nustatytas bažnytinės hierarchijos sprendimais, apie kuriuos spėlioti čia būtų ne vieta. Taip atrodo galutinės išvados iš to, kas buvo pasakyta apie visuomeninės pusiausvyros reikalą, apie katalikų rolę šitos pusiausvyros išlaikyme ir apie organingą katalikų gyvenimo santvarką visoje visuomenėje.

U ž b a i g a.— Katalikiškoji visuomeninės pusiausvyros ideologija ir jos organas

Lengva pastebėti, kad šis gana margas įvairiais klausimais rašinys tėra vien paruošiamasis bandymas spręsti aktualią visuomeninio gyvenimo problemą Lietuvoje atsižvelgiant, iš vienos pusės, į gyvastingus mūsų laikų reikalus, o iš antros pusės— į krikščioniškosios ideologijos principus. Bendras problemos išsprendimas buvo čia vestas visuomeninės pusiausvyros pakraipa, kuri iš tikrųjų veda ne kur kitur, kaip į krikščioniškąjį solidarizmą. Tyrinėjimo eigoje pasirodė, kad konkretinis problemos sprendimas turi skaitytis, iš vienos pusės, su realinio visuomeninio gyvenimo tendencijomis, o iš kitos pusės — su paskučiausiais visuomeninių mokslų atsiekimais. Taip dalykams stovint, visuomeninės pusiausvyros problema susiskaldo į daugelį atskirų klausimų, kurie savo ruožtu reikalauja platesnių specialių studijų. Kaip galima net pastebėti iš šio rašinio plano, kiekvienas atskiras jo punktas yra atskiras, turįs principialios reikšmės, klausimas, kuris gali tarnauti tema specialesniam tyrinėjimui.

Baigdamas negaliu nepareikšti savo pageidavimo, kad Lietuvos katalikai visuomenininkai kuo stropiausiai susirūpintų aktualiais visuomeninio mūsų gyvenimo klausimais ir panorėtų sąmoningai prisidėti prie šitų klausimų svarstymų, tyrinėjimų ir sprendimų, kad katalikiškosios mūsų visuomenės sąmonėje galėtų kuo greičiausiai susidaryti

visuomeninės pusiausvyros ideologija ir atitinkamas jai psichologinis nusiteikimas.

Suprantama savaime, kad visuomeninės problemos svarstymui ir pastovios visuomeninės ideologijos ugdymui privalo tarnauti tam tikras nuolatinis organas, kuris sugebėtų parodyti sykiu ir vienos pastovios linijos laikymąsi, ir pakankamą tolerantingumą dalykuose, kurie įvairiai gali būti sprendžiami ir kurie todėl tik laukia galutinio savo išaiškinimo. Negalima abejoti, kad „Židinys" parodė jau pakankamai noro eiti kaip tik šitokia plačia vaga ir virsti ilgainiui visai subrendusiu kultūringu katalikišku žurnalu. Dėl šitos priežasties ir būtų pageidaujama, kad, sprendžiant toliau visuomeninės problemos dalykus, „Židinys" ir taptų, tarp kitko, organu, kur rastų kuo pilniausią išraišką katalikiškoji visuomeninės pusiausvyros ideologija.

Kaunas, 1926 m. gruodžio 14 d.

REIKIAMOJI REFORMŲ DVASIA

1. Teisės sąmonė

Susidariusi po įvykusios gruodžio mėn. 17 d. pervartos mūsų visuomenės nuotaika taip ar šiaip pasireiškė reformų pageidavimu. Reformų laukiama; apie reformas kalbama; reformos siūlomos atskirų asmenų ir ištisų grupių. Tokiomis aplinkybėmis yra svarbu nusimanyti, su kokiu nusistatymu dera prieiti prie visuomeninių reformų klausimo ir ko galima ir privalu reikalauti iš tų žmonių, kuriems taip ar šiaip tenka rūpintis reformų reikalais.

Kai visuomeninių reformų reikalas iškyla sąryšyje su revoliucine pervarta, labai lengva pasiduoti pagundai vesti reformas pakraipa, priešinga normaliai teisinei sąmonei. Pats revoliucijos žygis vien tada tegali būti pateisintas, kai kolizija tarp realizuojamos pozityviųjų įstatymų tvarkos ir prigimtųjų teisių tiek yra didelė, kad susidaro pavojus gyvastingiausiems visuomenės reikalams. Tokioje pateisinamoje revoliucinėje pervartoje teisės sąmonė yra išgelbima tuo, kad prigimtosios žmonių teisės ir kartu visuomenės gerovė yra statomos aukščiau už netobulus pozityviuosius įstatymus. Kitaip tariant, žemesnė teisės sąmonė, atremta į pozityviuosius įstatymus, yra aukojama revoliucijos žygiu aukštesnei teisės sąmonei, pagrįstai prigimtųjų teisių idėja. Tik esant šitai sąlygai revoliucija tegali būti pateisinta.

Bet kai revoliucinė pervarta yra jau įvykęs faktas, atsiranda būtinas reikalas suderinti žemesnę ir aukštesnę teisės sąmonę tam tikrų reformų priemonėmis. Kuriamasis reformų darbas yra kaip tik priešingas tam revoliucijos gilinimui, kuris, ardydamas pozityviosios teisės sąmonę jau be pateisinamų priežasčių, veda kontrasto dėsniu neišvengiamai prie reakcijos, turinčios mažiau ar daugiau

apnaikinti teigiamuosius revoliucijos laimėjimus. Revoliucija nėra kuriamoji reformų priemonė. Ji tik gali pašalinti mažiau ar daugiau brutaliu būdu mirtinus pavojus valstybės gyvybei, nepriklausomybei ar tvarkai,— ir jos gilinimas tik tiek tepateisinamas, kiek tai būtinai reikalinga šiems pavojams pašalinti. Bet tai toli gražu nereiškia, kad revoliucijos gilinimu galima realizuoti kuriamasis visuomeninių reformų darbas.

2. *Taikumo nuotaika*

Kaip jau pastebėta, šitas kuriamasis reformų darbas turi skaitytis su normalia teisine visuomenės sąmone. Maža to, šis darbas turi auklėti teisės sąmonę tinkama pakraipa, nes be šitokių pastangų negalima stabilizuoti visuomeninės tvarkos ir pasiekti taikaus piliečių sugyvenimo. Žodžiu tariant, visuomeninės reformos privalo turėti auklėjamosios įtakos piliečių susipratimui bei nusistatymui. Tuo tarpu tokios įtakos jos vien tada tegali turėti, kai, atremtos į normalią teisės sąmonę, jos pasižymi, be to, taikumo nuotaika.

Visuomeninės reformos, kurių reikalingumas savaime išeina aikštėn po revoliucinės pervartos, įvykdytosios vardan prigimtosios teisės, privalo turėti savo tikslu taip ar šiaip patenkinti didžiausią piliečių daugumą ir suinteresuoti didžiausią visuomenės veikėjų skaičių jų realizavimu. Nuo sėkmingo šitokio visuomeninių jėgų *mobilizavimo* vardan naujųjų reformų pareina ne tik šitų reformų, bet ir pačios naujausios valdžios likimas. Porevoliucinė valdžia iš savo pusės tegali pateisinti įvykusį pervartos faktą vien naujųjų reformų reikšmingumu, tikslingumu, sėkmingumu. Bet jos uždavinys labai lengvėja tada, kai jai pavyksta laimėti reformos reikalui bent dalį tų visuomenės grupių, kurios buvo stovėjusios prie valdžios vairo prieš įvykusią pervartą. Šituo atžvilgiu taikumo nuotaika kaip tik gali suteikti gerą patarnavimą.

Tiesa, koalicijos plėtimas reikalauja tam tikrų kompromisų, kurie ne visuomet yra pageidaujami ekskliuzyvistiškai nusistačiusioms grupėms, norinčioms kartais gilinti revoliuciją be jokių protingų motyvų. Bet kaip tik šito-

kios grupės mažiausiai yra pasiruošusios pozityvioms visuomeninėms reformoms, nes jos yra linkusios pasiduoti iš vienos kraštenybės į kitą ir nesiskaito su tuo, kad sėkmingos visuomeninės reformos veda visuomenės gyvenimą iš praeities į ateitį nuoseklios organiškos evoliucijos keliu. Ir štai yra reikalingas tam tikras valdančios koalicijos platumas, kad galima būtų laikytis šito kelio ir išvengti kraštutinių grupių ekskliuzyvizmo. Ir šituo atžvilgiu taikumo dvasia gali būti geru keliarodžiu.

3. Plati visuomeninė perspektyva

Taikumo nuotaika yra surišta su plačia visuomenine perspektyva, kuri lygiai yra privaloma kuriamajam reformų darbui. Vienašališkas ekskliuzyvizmas, taip kenksmingas normaliai visuomeninei pažangai, yra kaip tik priešingybė šitai perspektyvai, kuri reikalauja žvelgti į visuomenės gyvenimą iš nepriklausomos aukštumos. Juk vien težvelgiant į gyvenimą iš nepriklausomos aukštumos tegalima suimti vienu sintetišku žvilgiu visas jo plotas ir visi jo išsivystymo tarpsniai, t. y. praeitis, dabartis ir ateitis. Šitokis sintetiškas žvilgis ir yra privalomas kiekvienam, mažam ar dideliam, reformatoriui, jei norima, kad jo reformos eitų nuoseklios organiškos evoliucijos keliu.

Tuo tarpu reik su pasigailėjimu konstatuoti, kad plati visuomeninė perspektyva, atremta į sintetišką žvilgį, nedovanotinai retai pasitaiko pas visuomenės veikėjus, pasidavusius politiškos kovos karščiui ir nustojusius dažniausiai sugebėjimo žvelgti į gyvenimą iš nepriklausomos aukštumos. Todėl jie paprastai nesugeba suderinti principiališkų teorijos reikalavimų su reališkais praktikos patyrimais, tikslų absoliutizmo — su priemonių reliatyvizmu, visuomeninės santvarkos — su individuališka asmens kultūra, visuomenės reikalų — su asmens reikalavimais, kitaip tariant, gerai suprasto kolektyvizmo — su teisėtu individualizmu, ir t. t.

Mūsų laikais ypač daug nesusipratimų yra pagimdžiusi vadinamoji demokratizmo krizė, kuri linkusius į vienašališką ekskliuzyvizmą veikėjus galutinai išmušė iš pu-

siausvyros. Tuo tarpu, žiūrint į šitą aktualų klausimą iš platesnės perspektyvos, pasidaro aišku, kad demokratizmas turi bent du įvairiu atžvilgiu, kurių neskyrimas įneša didelę painiavą į teorinį ir praktinį visuomenininkų nusistatymą. Būtent, dabar dažniausiai nėra skiriamas demokratizmas kaipo reguliatyvinis visuomeninės pažangos principas, kuris niekuo geresniu negali būti atstotas, nuo demokratizmo, suprantamo tų visuomeninės santvarkos lyčių prasme, kurios kartais gali pasirodyti nevykusios, gali būti keičiamos ir nuolat tobulinamos pagal reguliatyvinį visuomeninės pažangos principą. Štai vienas tik mažas pavyzdys, kaip yra svarbi platesnė visuomeninė perspektyva visuomeninių reformų reikalui.

4. Kuriamoji iniciatyva

Einant labiau į praktinį visuomeninių reformų realizavimą, dera iškelti aikštėn kuriamosios iniciatyvos svarba šitam reikalui. Galima turėti normali teisės sąmonė, galima pasižymėti taikumo nuotaika, galima išsidirbti plati visuomeninė perspektyva, ir vis dėlto galima būti netikusiam visuomeninių reformų reikalui, jei trūkstama reikiamos kuriamosios iniciatyvos ir drąsesnio užsimojimo. Kuriamoji iniciatyva yra pagrįsta randamuoju sprendžiančio proto sugebėjimu. Nereik tačiau manyti, kad šitas randamasis sugebėjimas gali drąsiai užsimoti pagal niekuo nepagrįstos fantazijos užgaidas. Tikrai sėkmingas kuriamasis užsimojimas, ypač visuomeninės kūrybos srityje, vyksta tamprioje priklausomybėje nuo realaus gyvenimo reikalavimų. Drąsus kuriamosios iniciatyvos užsimojimas čia pasireiškia tada, kai yra ryžtamasi padaryti tasai maksimalinis visuomeninio idealo realizavimas, kuris yra galimas realiomis tikrovės aplinkybėmis su pagalba faktinai turimų priemonių.

Nesunku įsitikrinti, kad mūsų sudėtingo gyvenimo aplinkybėmis visuomeninės reformos negali būti vieno žmogaus kuriamasis darbas tiek savo visumoje, tiek ir smulkmenose. Todėl atitinkamai atsiranda reikalas organizuoti sutelktiniu būdu kuriamąją iniciatyvą, kviečiant į darbą mažesnį ar didesnį žmonių skaičių. Istorija mums pakan-

kamai iškalbingai liudija, kaip svarbu ir naudinga kraštui, kad jo valdytojai gerai sugebėtų organizuoti kuriamąją iniciatyvą pagal principus, kurie yra anksčiau nusakyti. Apie tai itin svarbu nusimanyti lietuvių tautos vadams, žinant, kaip dar menkai yra išsivystę pas mus kuriamoji iniciatyva ir organizacinis sugebėjimas.

5. *Vykdomoji galia*

Organizacinio sugebėjimo reikalas turi ypatingos reikšmės baigiamajame visuomeninių reformų tarpsnyje, tai yra tada, kai numatytos visuomeninės reformos turi būti realizuojamos visuomenės gyvenime. Būtent nuo organizacinio sugebėjimo pareina žymia dalimi ta vykdomoji galia, kuri yra pašaukta įgyvendinti reformas visuomeninėje santvarkoje ir žmonių santykiuose. Čia yra reikalingas ir tam tikras griežtumas, ir tam tikras nuoseklumas, ir tam tikra įteigiamoji įtaka, ir tam tikras lankstumas ir t.t. Bet svarbiausias dalykas šituo atžvilgiu bene bus sugebėjimas, iš vienos pusės, paruošti visuomenę prisiimti reformas, o iš kitos pusės, paruošti reformoms tinkamą vykdytojų kadrą. Be šito dvejopo paruošiamojo darbo jokios reformos negali būti lengvai ir sėkmingai realizuojamos visuomenės gyvenime. Tiesa, ir šituo atžvilgiu reik konstatuoti, kad kalbamasis paruošiamasis darbas sutinka pas mus nemaža sunkenybių. Visuomenės paruošimas prie reformų yra apsunkintas pas mus visuomeninės opinijos nebuvimu, visuomeninės nuotaikos nepastovumu, principialiu visuomenės nesusikonsolidavimu ir t. t. Paruošimas reformoms tinkamo vykdytojų kadro yra nelengvas dėl tos kvalifikuotų valdininkų stokos, kuri iki šiolei yra pas mus viena iš didesnių valstybinio gyvenimo silpnybių.

Tokiu būdu, iškilus mūsų krašte visuomeninių reformų reikalui, reikėtų eiti prie jų realizavimo su reikiamu nusimanymu apie tą nusistatymą, kuris yra privalomas kuriamajam reformų darbui. Būtent, mes turime visų pirma suharmonizuoti reformų priemonėmis teisinę sąmonę, taip ar šiaip paliestą revoliucinės pervartos įvykių; paskui, vadovaujantis taikumo nuotaika, mes privalome suinteresuoti reformų reikalu kuo didžiausią piliečių daugumą; to-

liau, susidarius plačią visuomeninę perspektyvą, mums privalu išvengti reformų realizavime vienašališko ekskliuzyvizmo; pagaliau, norėdami greit, plačiai ir sėkmingai realizuoti visuomenines reformas, mes turime sugebėti sumaniai suorganizuoti kuriamąją iniciatyvą ir vykdomąjį reformų darbą.

Baigdamas aš drįstu kreiptis į visus tuos žmones, nuo kurių pas mus taip ar šiaip pareina visuomeninių reformų reikalas, ir su visu įsitikinimu jiems įspėjamai tarti: „Lietuvos Vairininkai, nuo to, ar Jūs sugebėsite pagrįsti kuriamąjį savo darbą reikiama reformų dvasia, pareina Lietuvos ir Jūsų likimas".

Kaunas, 1927 m. sausio 25 d.

JŪSŲ EKSCELENCIJA, PONE LIETUVOS RESPUBLIKOS PREZIDENTE

Didelio nerimo dėl valstybinio mūsų likimo vedami, mes, žemiau pasirašiusieji kàtalikiškųjų kultūrinių bei ekonominių organizacijų atstovai, drįstame, nes laikome šventa savo pareiga, kreiptis į Tamstą, Pone Prezidente, šiuo labai rimtu mūsų tautos gyvenimo momentu. Nuslydę nuo teisėtų mūsų Konstitucijoje numatytų valstybinės santvarkos pagrindų, praradę normalias viešo gyvenimo sąlygas, netekę vienybės viduje ir nustoję pasitikėjimo, pagarbos ir bet kokios užuojautos užsienyje, mes matome save moraliai izoliuotus nuo viso pasaulio labiau negu kada nors, mes matome, kaip jokia iš didžiųjų valstybių nėra linkusi respektuoti švenčiausias mūsų tautos teises ir kaip, atvirkščiai, mūsų kaimynai tiesia klastingos pagalbos ranką tiems nusižengėliams, kurie nėra išlaikę dabartinio režimo pagundos. Tokiu momentu, tikime, nei ilgi įtikrinėjimai, nei ilgi išvedžiojimai nėra jau reikalingi, nes už save pakankamai iškalbingai byloja ta rūsti tikrovė, kuri mirtinu pavojumi žvelgia į skęstančios mūsų tėvynės akis.

Pone Prezidente, paskutiniu momentu vienas gelbėjimo šūkis veržiasi iš mūsų krūtinių: Vienybės bet kuria kaina, kad tik šita kaina būtų mažesnė už mūsų tautos bei valstybės gyvybę. Mes esame patyrę, kad esančios dabar opozicijoje partijos, kurios visos sykiu turėjo absoliutinę daugumą visuose seimuose, aiškiai yra jau nusistačiusios bendradarbiauti su Tamsta, Pone Prezidente, kaipo su nenutrūkstamos valstybinės valdžios reiškėju, ir sykiu nusileidžiant savo reikalavimuose sudaryti valdančioms dabar partijoms palankiausias moralines bei psichologines nusileidimų sąlygas. Iš kitos pusės, mes, rodos, nė kiek nesuklysime pasakę, kad valdančiosios partijos šiuo metu jau niekuo nerizikuoja ir kad tuo labiau joms susidaro didesnės negu kitados prievolės, vardan tėvynės gelbėjimo, atsisakyti tų nukrypimų nuo dabartinės mūsų

Konstitucijos, kurie atima konstitucinį ir todėl vienintelį viltingą pagrindą plačiajam susitarimui.

Taigi tik plačioji koalicija, sudaryta iš valdančių dabar partijų ir partijų, turėjusių žymią daugumą visuose seimuose, tegalėtų realizuoti taip kategoriškai momento reikalaujamą vienybę ir tuo sudaryti mūsų krašte tokį moralinį valdžios autoritetą, kuris pajėgtų užsienyje laimėti pasitikėjimą, o viduje sutelkti visas gyvastingas jėgas tautos apsigynimui nuo vidaus ir nuošalio priešų.

Nusakytajai koalicijai sudaryti, mūsų supratimu, reikia:

1. Tuoj atstatydinti dabartinį ministerių kabinetą ir pavesti naujam asmeniui sudaryti naują koalicinį kabinetą iš autoritetingiausių žmonių.

2. Padėti į naujos vyriausybės veikimo pagrindą *integralinį dabartinės Konstitucijos pildymą* ir sudaryti laikiną koalicinių partijų tarybą, kuri koordinuotų šita prasme vyriausybės ir partijų veikimą.

3. Paskelbti amnestiją politiniams nusižengėliams, kurie yra nusidėję politiniam režimui, įsigalėjusiam po 1926 m. gruodžio mėn. 17 d.

4. Pradėti plačią akciją užsienio politikos srityje tikslu padaryti sau draugų užtarėjų ir taip išeiti iš dabartinės izoliuotos padėties, sykiu reviduojant ikišiolinius mūsų užsienio politikos metodus.

Pone Prezidente, baigdami šitą trumpą savo kreipimąsi į Tamstą, mes negalime primygtinai nepabrėžti, kad laiko jau nebeliko nei ilgiems svarstymams, nei trunkantiems svyravimams: kiekviena sugaišta valandėlė gali baigtis nebepataisomomis katastrofomis, už kurias atsakomybė guls tamsia dėme ant sąžinės tų, kurie laiko valdžią savo rankose šiuo sprendžiamuoju momentu.

Pasirašė: prof. *St. Šalkauskis*,
dr. *Urmanas*,
dr. *Valatka*,
M. Galdikienė,
kan. *Dogelis*,
dr. *Gylys*,
St. Lušys

Kaunas, 1927 m. lapkričio 25 d.

APIE „DARBO IR BENDRADARBIAVIMO PROGRAMOS PROJEKTĄ"

Visuomenės pareiga
naujos iniciatyvos atžvilgiu —
bendradarbiauti tobulinimo linkme

„Darbo ir bendradarbiavimo programos projektas" (žr. „Ryto" Nr. 145) yra man tikras staigmuo (siurprizas). Negalėdamas aktyviai dalyvauti visuomeniniame gyvenime ir juo labiau — politinėje akcijoje, stebiu šitą gyvenimą ir akciją, taip sakant, iš perspektyvos. Tuo tarpu nebuvau pastebėjęs žymių, kad toks projektas būtų galėjęs mūsų visuomenėje atsirasti. Juo didesnis todėl man atėjo noras į jį atsiliepti kai kuriomis pastabomis visuomeninio kultūrinio pobūdžio.

Visų pirma jo atsiradimo faktas yra reikšmingas, kaip tam tikros iniciatyvos apraiška. Jis galėjo kilti arba iš gerai susigyvenusios grupės, sugebančios sėkmingai dirbti sutelktinį darbą, arba iš drąsesnės individualinės iniciatyvos, arba net iš šitų dviejų veiksnių organiško susiderinimo. Šiaip ar taip, visos galimybės yra sveikintinos mūsų gyvenime. Vis dėlto labiausiai esu linkęs tikėtis naujos individualinės pajėgos atsiradimo tarp mūsų. Remdamasis projektu aš šitą pajėgą sveikinu ir linkiu jai su pasisekimu kiloti naujos drąsios iniciatyvos realizavimo sunkenybes.

Paprastai, atsiradus tarp mūsų naujai drąsesnei iniciatyvai, visa aplinka tarsi labiausiai yra susirūpinusi reikalu šitą iniciatyvą apsunkinti mūsų pasyvumu, nerangumu, sustingimo inercija ir ramybės pamėgimu. Kiekvienas naujas projektas sukelia susidomėjimą viena prasme: ką galima būtų šitam projektui prikišti ir kaip lengviausiai jį palaidoti? Bet kad *kiekviena nauja iniciatyva, kiekvienas naujas projektas gyvoje visuomenėje sudaro jos nariams bendradarbiavimo pareigą ir tobulinimo reikalą,* pas mus paprastai visai nenusimanoma.

Einant prieš šitą mūsų visuomenės linkmę man ir atsirado noras sveikinti naują gyvesnę iniciatyvą, padrąsinti jos autorius ir bendrais bruožais nurodyti, kuria linkme, mano supratimu, turėtų eiti pateiktojo projekto tobulinimas.

I. Pateiktojo projekto teigiamybės

1. Pozityvinis projekto pobūdis dabarties krizių akivaizdoje

Projekto autoriai aiškiai yra pajutę reikalą rimtai paisyti vykstančių dabarties pasaulyje krizių ir prieš jas yra pasiryžę reaguoti pozityviomis programinėmis priemonėmis. Tai, galima sakyti, pagrindinė teigiamoji projekto linkmė, kuri užsitarnauja pagyrimo ir parėmimo. Noras grįžti prie senų išgyventų ir ne vienu atžvilgiu susikompromitavusių visuomeninio gyvenimo formų būtų dabar nerealaus konservatyvizmo apraiška, kuri negali būti pateisinta akivaizdoje krizių, gresiančių rimtais pavojais.

Mano supratimu, *šiuo laiku mes gyvename tris pagrindines krizes: pirma, politinę demokratijos krizę, antra, ekonominę-socialinę kapitalizmo krizę ir, trečia, moralinę-kultūrinę krizę.* Yra labai rimtų duomenų už tai, kad visos šitos krizės yra ne funkcinio, bet egzistencinio pobūdžio, t. y. kad jos liečia ne veikseną (veikimo būdą), bet būseną (buvimo būdą) pagrindinių mūsų visuomeninio gyvenimo lyčių.

Projekte jaučiami visų šitų krizių atgarsiai ta prasme, kad galima jame įžvelgti nukreiptų prieš jas visas priemonių. Demokratijos krizę, jei teisingai suprantu, manoma gydyti organinės demokratijos priemonėmis, kapitalizmo krizę — planingo ir organinio korporatyvizmo priemonėmis ir moralinę-kultūrinę krizę — kultūrinės autonomijos ir pasaulio rechristianizacijos priemonėmis. Tiksliau pasakius, projekte užsibrėžta tik šitomis linkmėmis eiti.

Bendra linkmė kovoje su dabarties krizėmis pasirinkta, mano giliu įsitikinimu, visai teisinga. Galima tik, ir net reikėtų, kaip bus nurodyta kritinėje šio straipsnio dalyje, eiti šita linkme nuosekliau ir radikaliau.

2. *Atsipalaidavimas nuo partiškumo dvasios ir sudarymas laidų nepartiškumui viešpatauti visuomenės gyvenime*

Kita didelė projekto teigiamybė yra jo *programinis, ne tik nominalinis, nepartiškumas.* Projekto autoriai gerai suprato vieną labai reikšmingą kultūrinės istorijos faktą, būtent, kad *kiekviena sveika, produktyvi ir civilizuota visuomenė yra sykiu organiškai sudiferencijuota ir organiškai sufederalizuota visuma.* Tokioje visuomenėje visos grupės, kurios dirba viešosios gerovės naudai, turi teisę į reiškimosi laisvę ir į lygų traktavimą. Joje niekam neteikiama partinių privilegijų ir jos gyvavimo pagrindas yra visų bendradarbiavimas visuomeninės gerovės sudaryme.

Šita prasme pateiktasis projektas, nors ir galėtų eiti partijos programa, vis dėlto yra visai laisvas nuo partiškumo dvasios. Jame nematyti jokių žymių tendencijos vienai kuriai grupei sudaryti kokias nors privilegijas ir laiduoti jai valdžią kokia nors prasme. Atvirkščiai, matyti aiškus susirūpinimas reikalu sudaryti realių laidų nepartiškumui viešpatauti visuomenės gyvenime. Iš čia yra kilę Konstitucinis teismas, Administracinis teismas ir Rinkimų teismas (§ 15), kova su protekcionizmu valstybės aparate (§ 20), kariuomenės atribojimas nuo politinių srovių (§ 85), visų valstybiškai nusistačiusių grupių bendradarbiavimas (§ 11), užtikrinimas profesinėms ūkininkų ir jų jaunimo organizacijoms visiško apolitiškumo (§ 32), luomų skatinimas prie bendradarbiavimo ir laikinojo sugyvenimo (§ 78) ir daug kitų smulkesnių dalykų.

3. *Racionalizacijos ir kūrybiškumo linkmė visose tautinio gyvenimo ir kūrybiškumo srityse*

Numatę priemonių dabarties krizėms likviduoti ir sudarę sąlygas visuotiniam tautos bendradarbiavimui, *projekto autoriai rūpinasi toliau visuomeninio darbo racionalizavimu ir jo pakreipimu kūrybiškumo linkme.*

Jau vienas iš nurodytų projekte tikslų gerai charakterizuoja šitą linkmę, būtent: „kurti ir ugdyti savitą dvasinę

ir materialinę Lietuvos kultūrą ir jos tautinę individualybę praturtinti žmonijos kūrybą" (§ 3). Ta pačia linkme eina, be kita ko, ir šie projekto pareiškimai: „stiprinamos tautos viltys ir pasitikėjimas nepriklausoma valstybe" (§ 10); „tobulinami visuomenės santvarkos institutai, įstatymai, valdžios vadovybė" (§ 11); „valstybės įstaigų darbo tvarka ir technika racionalizuojama" (§ 19); „tautos gerovė keliama tokiu tempu, kad Lietuva prilygtų kultūringąsias tautas ir panaikintų dėl istorinių aplinkybių atsiradusį tautoje ūkiškąjį atsilikimą" (§ 23); „keliama kaimo kultūra" (§ 15); „pramonės įmonių steigimas normuojamas tikslingumo sumetimais" (§ 36); „einama prie Lietuvos hidroelektrifikacijos" (§ 40); „darbo metodai racionalizuojami" (§ 44); „steigiamas prekybinis laivynas" (§ 52); „organizuojama planinga emigracija" (§ 80); „kalėjimai reformuojami į darbo, auklėjimo ir izoliacijos įstaigas" (§ 81); „taikos metu kariuomenė gali būti naudojama viešosios gerovės įtaisymams statyti ir techniškam parengimui stiprinti" (§ 87); „kultūros darbe derinama valstybinė, privatinė ir organizuota visuomeninė iniciatyva" (§ 95).

Apskritai racionalizacijos ir kūrybiškumo atžvilgiu projekto programa yra turtinga ir plati; kiek ji yra reali atskirose srityse, galėtų pasakyti atskirų sričių specialistai. Čia tesitenkinu vien konstatavimu fakto, kad projekto autoriams nestigo drąsios iniciatyvos ir plataus užsimojimo ir kad tuo jie pasirodė nepriklausą prie tos rūšies žmonių, kurių visa išmintis suvedama prie Petro Kurmelio pasakymo „pamatysime, kas toliau". Jie, matyti, neprivengia ideokratinio veiksnio visuomenės tvarkymo klausimuose.

4. Konstruktyvinė mintis ir atitinkama jos išraiška

Pagaliau dar viena pastaba apie redakcinę projekto pusę. Ir šiuo atžvilgiu projektas apskritai daro teigiamą įspūdį. *Visa savo santvarka, suplanavimu ir suskirstymu projektas apreiškia konstruktyvinės minties ypatybes.* Tai taip pat nedažna mūsų dvasinio gyvenimo apraiška. Ji juo labiau vertinga tuo, kad sykiu randa atitinkamą žodinę išraišką. Projekto kalba apskritai trumpa, energinga, tu-

rininga, sugestyvi, nors kartais per mažai konkreti ir todėl nepakankamai aiški. Tačiau šitie maži trūkumai, visai natūralūs bendro turinio projekte, visai paskęsta teigiamose projekto redakcijos ypatybėse.

II. Taisytini projekto dalykai

Iki šiolei buvo kalbėta apie projekto teigiamybes. Iš jų buvo parinktos iškelti aikštėn tik svarbiausios, arba žymiausios. Dabar bus ne pro šalį nurodžius ir vieną kitą stambesnį projekto trūkumą, kad sykiu galėtų būti numatyti ir atitinkami jo taisymo būdai.

1. Pusiškumas linkmėje į organinę demokratiją, korporatyvizmą ir kultūrinę autonomiją

Kiek anksčiau buvo nurodyta, kad projekto autoriai eina organinės demokratijos, korporatyvizmo ir kultūrinės autonomijos linkme. Eiti tam tikra linkme ir konkrečiau numatyti šitos linkmės išdavas yra du skirtingu dalyku. Tiesa, bendros lūžtvės laikais ne iš karto galima susiorientuoti dėl besikristalizuojančių visuomeninio gyvenimo lyčių; bet krizės metu sustoti pusiaukelyje reiškia pasirinkti pralaimėjimo kelią. Tokiu atveju lieka viena iš dviejų: arba lukterti, kol dalykai geriau paaiškės, arba *drįsti intuityviu būdu numatyti beprasiveriančios* pažangos perspektyvas ir drąsiau konkretizuoti užsibrėžtąsias linkmes. Ir pirmuoju, ir antruoju atveju yra savų pavojų; bet visuomeninėje akcijoje ne kartą tenka ryžtis prisiimti atsakomybę ir už riziką, ir už lankstumą.

Trys paminėtieji dalykai, *organinė demokratija, korporatyvizmas ir kultūrinė autonomija, yra organiškai tarp savęs susiję.* Organinė demokratija stengiasi tarp individo ir valstybės įglausti organišką visuomeninių organizacijų santvarką. Korporatyvizmas stengiasi organiškai sutvarkyti ekonominius-socialinius visuomenės reikalus planingumo ir solidarumo pagrindais. Pagaliau kultūrinė autonomija stengiasi organiškai sutvarkyti dvasinius-kultūrinius visuomenės reikalus laisvo apsisprendimo ir reci-

prociteto pagrindais. Be korporatyvizmo ir kultūrinės autonomijos jokia organinė demokratija neįmanoma, nes jie yra šitos demokratijos esminiai sudedamieji pradai. Kitaip tariant, į organinę demokratiją tenka eiti per korporatyvinę santvarką ir kultūrinės autonomijos organizaciją.

Projekto autoriai numato Profesinio atstovavimo rūmus, bet šitie Rūmai neapima visų gyventojų ir neturi sprendžiamosios reikšmės ekonominių socialinių reikalų dalykuose. Jie taip pat pripažįsta kultūrinę autonomiją kaip principą, bet nenumato kultūrinės autonomijos organizacijos, kuri apimtų visas ideologines gyventojų grupes. Tuo tarpu einant prie integralinio korporatyvizmo ir integralinės kultūrinės autonomijos ir vienas, ir antras dalykas yra būtinas.

Organinėje demokratijoje visos gyventojų grupės dalyvauja ekonominių-socialinių klausimų sprendime jau tuo, kad visos jos šiaip ar taip yra atstovaujamos korporatyvinėje santvarkoje. Sykiu visos ideologinės grupės dalyvauja kultūrinių-dvasinių reikalų aprūpinime jau todėl, kad visos jos šiaip ar taip yra atstovaujamos kultūrinės autonomijos organizacijoje.

Vienu laiku politinė sritis yra žymiai atkraunama, iš vienos pusės, nuo ekonominės „socialinės naštos", o iš antros pusės — nuo kultūrinių-dvasinių reikalų naštos. Tuo politinės aistros yra labai nuraminamos ir politinio prado prevalencija visuomenės gyvenime kiek susiaurinama.

Suprantu gerai, kad einant šita linkme sunku būtų jau dabar konkrečiai pasakyti, kaip turėtų atrodyti visose smulkmenose valstybinė santvarka. Bet tuomet pageidaujama bent drąsa aiškiai pasisakyti, kad einama integralinio korporatyvizmo ir integralinės kultūrinės autonomijos linkme. Ogi pasisakius už tokią linkmę, privalu daryti pastangų, kad korporatyvinė santvarka ir kultūrinė autonomija įgautų konkrečias lytis, atitinkančias gyvenamojo momento reikalavimus.

Prieš devynerius metus man teko kelti „Židinyje" (1926 m.) serijoje straipsnių, pavadintų bendru vardu „Momento reikalai ir principų reikalavimai" [1], organinės demokratijos, korporatyvizmo ir kultūrinės autonomijos klausimus. Tada katalikų visuomenė labai šaltai priėmė

mano nurodymus į reikalą reviduoti savo nusistatymą visuomeniniais klausimais ir eiti šitomis naujomis linkmėmis. Dabar realus gyvenimas daug ką pateisino iš mano reikalavimų. Tikiuos dargi, kad artimiausios ateities patyrimai dar ne vieną dalyką iš mano reikalavimų pateisins. Todėl *šį kartą su didesniu griežtumu drįstu raginti eiti organinės demokratijos, korporatyvizmo ir kultūrinės autonomijos linkme.*

Man malonu konstatuoti, kad pas mus yra jau atsiradusi „bendradarbių grupė", kuri aiškiai eina šita linkme; ir man telieka pageidauti, kad ji nesustotų pusiaukelyje ir prieitų prie aiškios, nuoseklios ir integralinės koncepcijos, atitinkančios momento reikalus ir principų reikalavimus.

2. Nepakankamas valstybinės santvarkos priderinimas prie dabartinio gyvenimo reikalavimų

Trūkstant nuoseklaus ir pilno apsisprendimo korporatyvizmo ir kultūrinės autonomijos klausimuose, nenuostabu, kad ir siūlomoji valstybinė santvarka nėra nei pakankamai „nauja", nei pakankamai atitinkanti dabartinio gyvenimo reikalavimus. Tiesa, problema nėra lengva. Bet, iš kitos pusės, dabar jau nebegalima pasitenkinti tik smulkmenose modifikuotu parlamentarizmu.

Valstybinė santvarka turi būti visų pirma priderinta prie korporatyvizmo ir kultūrinės autonomijos reikalavimų. Atitinkamai turi pasikeisti legislatyvinės ir vykdomosios valdžios vaidmuo, iš vienos pusės, ekonominių-socialinių, iš kitos pusės, kultūrinių-dvasinių visuomenės klausimų sprendime. Tokiu atveju žymiai pasikeistų padėtis ir funkcijos visos eilės ministerijų: žemės ūkio, finansų, susisiekimo ir švietimo. Žinoma, nėra mano uždavinys numatyti visas galimas čia reformas.

Šalia šitų radikalesnių reformų galėtų būti ir kitokių pageidavimų, kurie turėtų reformuoti valstybinę santvarką neįprastu būdu. Pavyzdžiui, galima būtų pageidauti, kad seimas, kad ir kiek gausingesnis, būtų skirstomas į dvi dalis: vieną grynai legislatyvinę, įstatymams leisti, antrą, taip sakant, administratyvinę, svarbiausiems vyk-

domosios valdžios klausimams spręsti ir kontrolei vykdyti. Parlamentas, kuris sykiu buvo aukščiausias legislatyvinės ir vykdomosios valdžios organas, nebuvo normalus visais atžvilgiais.

Sykiu teisingumo ministerija per daug tramdė nepriklausomo teismo funkcionavimą. Šituo atžvilgiu teismą reikėtų padaryti labiau nepriklausomą nuo vykdomosios valdžios ir sykiu sustiprinti jame didesnį visuomenės atstovavimą sudarant, iš vienos pusės, šalia skirtųjų rinktinių teisėjų institutą ir, iš antros pusės, prisiekusiųjų posėdininkų institutą baudžiamosiose bylose.

Kad suskirstytos ir nepriklausomos atskiros valdžios galėtų funkcionuoti sklandžiai ir darniai, neišvengiama jų visų viršuje pastatyti autoritetingą ir plačiai įgaliotą Valstybės Prezidentą, kuris tokiu atveju tegali būti vien visos tautos renkamas asmuo.

Čia, tik pavyzdžio dėlei, nurodau kai kurias galimybes, nesigilindamas nei į jų pagrindimą, nei į jų gynimą. Tai tik medžiaga galimiems svarstymams.

3. Nepakankamas atsižvelgimas į kai kurias aktualias problemas (laisvės ir autoriteto suderinimas valstybinėje santvarkoje, tautos aktyvumo skatinimas, gabiųjų atrankos iškėlimas į vadovaujamąją padėtį)

Projektas yra labai platus ir turtingas. Jame labai daug, gal net per daug žadama. Šituo atžvilgiu jis beveik primena priešrinkimines didžiųjų pažadų programas. Jį galima būtų net suredukuoti prie svarbiausių aktualiausių dalykų. Bet iš kitos pusės, jame pasigendama pakankamai aiškaus atsiliepimo į kai kurias aktualias visuomeninio gyvenimo problemas, būtent į tas, kurios liečia reformų realizavimo priemones. Kai daug žadama, natūralu klaustis, kokiomis priemonėmis pasižadėjimus manoma įvykdyti. Naivu būtų, pavyzdžiui, manyti, kad egzistencinę demokratijos krizę galėtų pergalėti senas parlamentinis režimas. Jis galėtų nebent nugalėti funkcinę krizę, bet nugalėti egzistencinę krizę jam reikštų praaugti patį save ir modifikuoti save labai radikaliu būdu. Kad tokios reformos galėtų įvykti, reikalingas yra pereinamojo tarps-

nio autoritetyvinis režimas. Šituo atžvilgiu lygstamąjį istorinį pateisinimą gali rasti diktatūriniai režimai, jei tik jie pergali krizę ir veda vaisingos pažangos keliais.

Projekto autoriai prasitaria, kad „politinėje tautos santvarkoje derinamas autoritetas ir laisvė" (§ 6), bet to toli gražu nepakanka krizių ir radikalių reformų laikais.

Reformų realizavimas priklauso ne tik nuo valstybinės valdžios sutvarkymo, bet ir nuo vykdomųjų priemonių organizavimo pačioje visuomenėje. Čia kyla visa eilė svarbių šiems laikams problemų: kaip reikia skatinti ir organizuoti tautos aktyvumą? Kaip galima būtų visuomeninę ir kultūrinę pažangą realizuoti greitais vajaus tempais? Kaip iš visuomenės masių galima būtų atrinkti gabiausius elementus, juos tinkamai išlavinti ir išauklėti ir pastatyti visuomenėje į vadovaujamąją padėtį? Klausimai labai rimti ir sunkūs, bet šiais nepaprasto tautų lenktyniavimo laikais daug svarbesni už daugelį klausimų, liečiančių pačių reformų turinį. Nuo tinkamo jų išsprendimo priklauso ne tik projektuojamųjų reformų, bet ir pačios tautos likimas. Projektas turi žymių, kad jo autoriai nurodytąsias problemas jautė, bet nėra į jas tinkamu būdu atsižvelgę.

4. Smulkesnės pageidaujamos pataisos

Pagaliau keletas smulkesnių pastabų apie atskirus dalykus. Pateiktasis projektas yra savo užsimojimu platus visuomeninės rekonstrukcijos projektas. Tuo tarpu jo pavadinimas nėra nei pakankamai ryškus, nei pakankamai sugestyvus. Yra visai tikslinga, kad jo pavadinimas neriša jo neatjungiamai su viena kuria visuomenės grupe, bet vis dėlto reikėtų ieškoti jam tinkamesnio, aiškesnio, sugestyvesnio pavadinimo.

§ 4 suversta krūvon be tvarkos ir nuoseklumo visa eilė valstybinės santvarkos pagrindų. Paragrafas neabejojamai taisytinas.

Į § 20 būtų ne pro šalį įglausti posakis, kad „valdininkų parinkime kuo plačiausiai vartojamas konkurso būdas".

§ 93 turėtų būti platesnės prasmės: jį, pavyzdžiui, galima būtų formuluoti šitaip: „gabiųjų atranka sistemingai vykdoma su pagalba visuomenės lėšų".

Projekte yra suglausta per daug dalykų, kad vieno žmogaus galėtų būti pastebėti visi trūkumai ir numatytos visos pataisos. Pagaliau to tikslo ir neturėjau, manydamas, kad įvairių sričių specialistai galėtų atsiliepti pagal savo kompetenciją. Man labiausiai rūpėjo jo bendras įvertinimas visuomeniniu ir kultūriniu atžvilgiu.

Baigiamasis žodis

Tikiuos, kad, sustatant krūvon teigiamąsias projekto ypatybes ir jo trūkumus, vis dėlto galutinis sprendimas bus jo naudai. Manau, kad tie autoriai, kurie sugebėjo jį sudaryti, sugebės taip pat ir pasinaudoti kritiškomis pastabomis ir jį atitinkamai patobulinti. Nepretenduoju, kad mano pastabos turėtų kokios nors privalomos reikšmės. Jas net dariau vasaros atostogų nuotaikoje, tačiau noriu manyti, kad jos net tokios, kokios yra dabar, galės projekto autorius paraginti dar kartą apsvarstyti kai kuriuos dalykus, juos papildyti vienu atžvilgiu, suredukuoti kitu ir išdavoje šiaip ar taip patobulinti. Laimingą iniciatyvą norėjau ne tramdyt, bet padrąsinti.

Šiauliai, 1935 m. liepos 5 d.

GARBINGASAI PONE PREZIDENTE,

Valstybės ir tautos gyvenime esti momentų, kai negalima tylėti žiūrint į tai, kas darosi aplinkui. Toks momentas yra dabar atėjęs mano sąžinei. Bet ne tik savo sąžinės skatinamas kreipiuos į Tamstą, Pone Prezidente, šiuo memorandiniu laišku. Buvo toks laikas, kai, krikščionims demokratams valdant Lietuvą, turėjau Universiteto profesoriume pasikalbėjimą su Ponu Prezidentu ir prof. Voldemaru apie tai, kad esti sąžinei momentų, įpareigojančių prabilti. Jei tuomet neprisidėjau prie viešų protestų prieš ano režimo neigiamybes, tai iš dalies todėl, kad negalėjau pritarti tiems opozicijos metodams, kurių įkvėpėju buvo prof. Voldemaras. Į tų metodų ypatybes ne kartą net kreipiau Pono Prezidento dėmesį.

Užtat apeliavau tada betarpiškai į sąžinę tuometinio krikščionių demokratų lyderio, kun. ministerio M. Krupavičiaus, ir galiu dabar su pilnu įsitikinimu teigti, kad jo sąžinė tuomet nepasirodė nei užkietėjusi savo atkaklume, nei kurčia visuomeniniams balsams.

Taigi jei dabar drįstu kreiptis į Poną Prezidentą, tai taip pat ir todėl, kad minėtieji paraginimai tarsi įgalioja mane tai daryti.

Nesu politikas profesionalas ir šiuo metu mažiau negu kada nors esu linkęs dalyvauti politinėje akcijoje pozicijos ar opozicijos pusėje. Jokia grupė nelaiko manęs visai savo žmogumi, ir aš pats nesijaučiu su jokia politine grupe organiškai susijęs, nors ne kartą žmonės laikė mane ir dabar tebelaiko partijos žmogumi. Iš tikrųjų mano nuotaika yra tokia, kad neliūdėčiau, jei šiandieną išeitų iš valdžios tautininkai, ir nesidžiaugčiau, jei jų vieton ateitų kita kokia grupė, sakysime, krikščionys demokratai.

Apskritai į visas mūsų politines grupes žiūriu pesimistiškai ir nė vienoje iš jų nematau išganymo laido. Bet užvis daugiau bijau naujos revoliucinės pervartos, nes suprantu, kad tai būtų mūsų valstybės galo pradžia.

Bet, deja, visi daviniai, rodos, kalba už tai, kad prie tokios nelaimingos angos mes esame jau beprieiną. Be abejo, mums, pašaliečiams, daug kas yra nežinoma ir neaišku, kas darosi oficialiojoje politikoje, bet iš kitos pusės, mes iš perspektyvos galime pastebėti daug ką, kas nepastebima, nematoma oficialiųjų politikų. Todėl esu pasiryžęs visai atvirai išpasakoti, kaip man, nesuinteresuotam valdžios reikalais žmogui, atrodo susidariusi pas mus padėtis ryšium su tautininkų režimo išdavomis, ypač iš visuomeninės ir kultūrinės pusės.

Be to, kreipiuos į Tamstą, Pone Prezidente, tarsi Tamsta būtumei vyriausias arbitras toje tragiškoje byloje, kurioje yra dabar susispyrusios Lietuvos vyriausybė ir Lietuvos visuomenė. Jei šitoje byloje Ponas Prezidentas negali būti, dėl savo padėties, trečias pašalinis asmuo, tai vardan valstybės ir tautos gerovės prašau Poną Prezidentą į tokią padėtį save valandėlei pastatyti. Gal tuomet ir mano balsas nebus visai veltui tartas.

1927 m. pradžioje „Ryto" 27 (913) numeryje buvo išspausdintas mano straipsnis, pavadintas „Reikiamoji reformų dvasia" [1]. Jis baigėsi šiais žodžiais: „Tokiu būdu, iškilus mūsų krašte visuomeninių reformų reikalui, reikėtų eiti prie jų realizavimo su reikiamu nusimanymu apie tą nusistatymą, kuris yra privalomas kuriamajam reformų darbui. Būtent, mes turime visų pirma suharmonizuoti reformų priemonėmis teisinę sąmonę, šiaip ar taip paliestą revoliucinės pervartos įvykių; paskui, vadovaujantis taikumo nuotaika, mes privalome suinteresuoti reformų reikalu kuo didžiausią piliečių daugumą; toliau, susidarius plačią visuomeninę perspektyvą, mums privalu išvengti reformų realizavime vienašališko ekskliuzyvizmo; pagaliau, norėdami greit, plačiai ir sėkmingai realizuoti visuomenines reformas, mes turime sugebėti sumaniai suorganizuoti kuriamąją iniciatyvą ir vykdomąjį reformų darbą.— Baigdamas aš drįstu kreiptis į visus tuos žmones, nuo kurių pas mus šiaip ar taip pareina visuomeninių reformų

reikalas, ir su visu įsitikinimu jiems įspėjamai tarti: Lietuvos Vairininkai, nuo to, ar Jūs sugebėsite pagrįsti kuriamąjį savo darbą reikiama reformų dvasia, pareina Lietuvos ir Jūsų likimas".

Šiais žodžiais, parašytais praėjus penkioms savaitėms po gruodžio 17 d., reiškėsi baimė, kad naujas mūsų valstybinio gyvenimo laikotarpis nenueitų po revoliucinės pervartos netinkama linkme. Dabar galima jau spręsti, kokiu laipsniu valstybinių ir visuomeninių reformų darbe nukrypta nuo išreikštų tuomet principinių pageidavimų ir kokie yra rezultatai mūsų politinio gyvenimo, nuėjusio kitokia linkme.

Su pasigailėjimu turiu konstatuoti, kad nė vienas iš kalbamųjų pageidavimų nerado mūsų vyriausybės linijoje pilno patenkinimo. Visų pirma teisinė visuomenės sąmonė ne tik nebuvo suharmonizuota tolimesne vyriausybės akcija, bet gavo daug naujų smūgių ir iki šiolei tebelieka moralinio sukrikimo stovyje. Pavyzdžiui, Seimas, kuriame iškilmingai žadėta senąją Konstituciją saugoti ir tesėti, buvo paleistas be Konstitucijos reikalavimų patenkinimo. Netrukus buvo dekretuota nekonstituciniu būdu nauja Konstitucija, kuri, daugelio žmonių nuomone, savo ruožtu yra jau ne kartą pažeista. Be kita ko, žmonių sąmonėje neranda pateisinimo tas faktas, kad pažadėtoji naujojoje Konstitucijoje tautos atstovybė per septynerius metus nėra dar sudaryta. Tokiomis aplinkybėmis teisinė visuomenės sąmonė negauna įrodymų, kad dabartinis režimas yra konstitucinio pobūdžio; atvirkščiai, daug žmonių gyvena su įspūdžiu, kad neteisėta vyriausybės padėtis pasidarė permanentinė. Toks stovis negali neardyti pačių teisinės santvarkos pagrindų, nes jis yra susidaręs revoliucijos gilinimo išdavoje.

Antroje vietoje buvo išreikštas taikingumo dvasios pageidavimas ir reikalas suinteresuoti reformomis kuo didžiausią piliečių daugumą. Šiuo atžvilgiu reikšminga yra tai, kad tautininkų vyriausybė beveik iš pat pradžios ėmė vadovautis savo reikalavimuose, keliamuose kitoms politinėms ir visuomeninėms grupėms, pritarimo, bet ne sutarimo principu. Tuo tarpu pagrindimas valstybės gyvenimo šitokiu pritarimo principu neleidžia susidaryti įsitiki-

nusiai daugumai, kuri galėtų tvirtai paremti vyriausybę, ir, be to, išvysto visuomenės gyvenime palinkimus į servilizmą. Įsitikinusios remiančios vyriausybę daugumos neturėjimas ir servilizmo gilinimo visuomenėje linkmė yra, mano įsitikinimu, du faktu, charakterizuojančiu mūsų vyriausybės poziciją.

Trečias pageidavimas vyriausybei buvo susidaryti plačią visuomeninę perspektyvą ir vengti reformų realizavime vienašališko ekskliuzyvizmo. Šiuo atžvilgiu nueita kaip tik priešinga linkme, būtent, vienapartinio režimo keliu. Tuo tarpu, kai viena politinė grupė dedas permanentine valstybės ir tautos interesų reiškėja ir atrama ir kai ji ima laikyti valstybę *dominium proprium* [2], negalima kalbėti nei apie tikrą organiškąją visuomenės vienybę, nei apie pergalėjimą partiškumo dvasios valdymo metoduose. Tas faktas, kad režimas turi remtis cenzūra, nepaprastu policijos pareigų išplėtimu ir normaliai nepateisinamu elementariųjų laisvių suvaržymu, yra geriausias vienybės nebuvimo visuomenėje įrodymas. Iš kitos pusės, savo šalininkų protegavimas valstybės aparate su skriauda viešajam reikalui yra jau niekam neabejotina sistema, kuri liudija apie didesnį partiškumo dvasios įsigalėjimą valstybiniame gyvenime, negu tai buvo iki šiolei, nes dabar valdančios partijos atsilaikymas valdžioje tapo valdymo *suprema lex* [3].

Pagaliau sėkmingo reformų realizavimo sumetimais buvo pageidaujama sumaniai suorganizuoti kuriamąją iniciatyvą ir vykdomąjį reformų darbą. Sunku man būtų dabar su visu juridiniu tikslumu spręsti, kas faktiškai šiuo atžvilgiu yra padaryta, bet visuomenėje susidarė labai tvirta pažiūra, kad reformų srityje vyriausybės nuolat svyruojama, delsiama, neturima aiškios linijos, bijoma drąsesnės iniciatyvos ir stokstama kūrybinio pajėgumo apskritai. Sudaryta įstatymo paruošiamoji įstaiga, Valstybės Taryba, tuo tarpu iš dalies suskubo jau virsti vieta, kur randa prieglaudą atstatydinamieji aukštieji valdininkai, kuriems nerandama kitokio pritaikymo. Suprantama tad, kad jinai negali turėti visuomenėje pasitikėjimo kaipo reformų ruošiamoji instancija.

Tokia atrodo bendra tautininkų režimo linkmė po

gruodžio 17 d. Šitas režimas neįstengė įtikinti visuomenės, kad jam visų pirma rūpi valstybės ir tautos reikalai. Susidarė įspūdis, kad pirmas ir svarbiausias jo rūpestis yra tvirtai įsistiprinti užimtojoje pozicijoje ir pastoviai laikytis valdžioje. Iš daugelio išleistų įstatymų kyšo labai ryškiai tendencija uždėti valdančiosios grupės apynasrį visiems laisviems visuomenės pasireiškimams ir juos palenkti šitos grupės interesams.

Šituo atžvilgiu, pavyzdžiui, tipiškas yra spaudos įstatymo projektas, kurio bendrieji bruožai buvo nusakyti paskutiniu laiku periodinėje spaudoje. Iš jo aiškiai matyti noras apstatyti spaudos funkcionavimą visokiomis formalybėmis, kurios įgalintų vyriausybę laikyti spaudą savo rankose. Bet, kad šitas projektas rodytų visuomenės ir pačios spaudos interesų supratimą, šito iš tikrųjų nematyti. Dabartinės vyriausybės interesai užstelbia visa kita. Žodžiu tariant, tautininkų režimas yra politinė sistema, kurioje ne vyriausybės interesai subordinuojami visuomenės interesams, bet atvirkščiai, visuomenės interesai subordinuojami vyriausybės interesams.

Kokie gi yra šito režimo rezultatai per devynerius jo buvimo metus? Nesiimu čia atsakyti į šitą klausimą dokumentuotu tyrinėjimu, kokį kad galėtų atlikti ateities mokslininkas istorikas. Į šitą klausimą tegaliu atsakyti kaipo vienas iš piliečių, kuriems kasdieniniai įvykiai sudaro pastovių įspūdžių, lemiančių viešą visuomenės opiniją. O juk šita opinija daug sveria paties režimo likime.

Tautininkų režimo rezultatai yra įvairiai pasireiškę pagal tai, kokių priemonių šitas režimas griebėsi dviejų visuomenės dalių atžvilgiu, iš kurių viena buvo laikoma režimui palankia ir todėl tinkančia tapti jo atrama, o kita buvo laikoma nepalankia ir todėl užsitarnaujančia savo pasireiškimuose presijos ir eliminavimo iš valdžios aparato. Labai yra reikšminga, kad didžiausieji smūgiai yra režimui atėję iš pirmosios, favorizuojamos, piliečių dalies.

Bene pirmas bandymas suorganizuoti tautininkų režimui viltingą atramą buvo vilkų įsteigimas. Šitas nežinomas dar visuomenei visose savo smulkmenose bandymas paliko vis dėlto jos sąmonėje įspūdį pirmo žymesnio nepasisekimo, kurį tautininkų režimas yra patyręs. Jis iš-

kalbingai apreiškė visuomenei faktą, kad vienybės neįstengta realizuoti ne tik plačiojoje Lietuvos visuomenėje, bet ir pačių tautininkų grupės viduje. Visuomenė gavo įspūdį, kad susispyrusios tarp savęs dvi antagonistiškos vilkų grupės grėsė susprogdinti režimą iš vidaus ir kad todėl vilkų organizacija turėjo būti panaikinta. Iš šalies žiūrint galėjo net atrodyti, kad paskutiniu aktu, kuriuo turėjo būti pašalinta iš tautininkų tarpo nesantaika, buvo prof. Voldemaro eliminavimas iš valdžios. Tačiau tolesnė įvykių eiga to anaiptol nepateisino.

Tautininkų režimas ypač rėmėsi Lietuvos kariuomene ir todėl visados stengėsi taip ją tvarkyti, kad ji būtų nepajudinama jo atrama. Tuo tarpu 1934 m. birželio mėn. 7 d. žymi mūsų kariuomenės dalis buvo sukilusi prieš dabartinį režimą ir tuo pačiu parodė įsigalėjusios sistemos netvirtumą. Visuomenėje buvo įvairių nuomonių apie šitą nelemtą „bandomąjį aliarmą", o tarp jų buvo gana plačiai pasklidusi ir pažiūra, kad šitas pasikėsinimas prieš dabartinį režimą buvęs idealistų darbas ir kad jis, kaipo „bandomasis", esąs nepaskutinis. Šiaip ar taip, faktas liko tai, kad mūsų kariuomenės vieningumas nusistatyme į dabartinį režimą pasirodė toli gražu netvirtas.

Šitas įvykis itin reikšmingas yra tuo, kad jis beveik sutapo su panašiu pasikėsinimu Vokietijoje, kur Hitlerio vienapartinis režimas, eidamas panašia linkme, iššaukė vienodos rūšies mėginimą. Hitlerio barbariškai žiauriai nuslopintas pačioje savo užuomazgoje maištingas sąjūdis parodė, kaip yra pavojinga, kai viena partija identifikuoja valstybės interesus su savo interesais: jei yra teisėta toks interesų identifikavimas vienai partijai, tai iš čia jau netoli ir prie to, kad ir šitos partijos viena grupė identifikuotų valstybės interesus su savo interesais ir darytų savo naudai pervartos bandymų. Tokia yra įspėjamoji prasmė tokių įvykių, kokie kad dėjosi pas mus 1934 m. birželio mėn. 7 d. ir Vokietijoje 1934 m. birželio mėn. 30 d.

Kitas reikšmingas smūgis, suduotas dabartiniam tautininkų režimui, yra įvykusios šiais metais ūkininkų riaušės. Rodos, neapsiriksiu pasakęs, kad tautininkai iš pat pradžios turėjo intencijos remtis ypač ūkininkų luomu, nuo

kurio, kaipo gausingiausio, klestėjimo priklauso Lietuvos gerovė. Dabar galima jau konstatuoti, kad šitas politinis apskaičiavimas, iš esmės teisingas, pasirodė apviltas, nes režimui nepasisekė įtikinti ūkininkų, kad jų interesai yra traktuojami lygiai teisingai kaip ir kitų visuomenės sluoksnių interesai. Čia nesprendžiu klausimo, ar ūkininkų pretenzijos yra pagrįstos; turiu tik pabrėžti faktą, kad režimas, kuris netraktuoja visų visuomenės grupių lygiai teisingai, yra fataliai įtariamas neteisingumu kiekvienos grupės, kuri atsiduria sunkioje būklėje.

Tautininkų režimas, gindamasis nuo teikiamų jam smūgių, primygtinai kelia aikštėn pašalinės rankos rolę įvykstančiose pas mus riaušėse. Neabejotina, kad mūsų priešai panaudoja savo reikalams kiekvieną neramumą, kiekvieną bruzdėjimą mūsų krašte; bet, naudojantis šitais argumentais agitaciniais tikslais, neprivalu pamiršti, kad tautininkų režimas, sudarydamas savo neracionalia ir nevisuomeniška politika pagrindą šitoms liūdnoms apraiškoms, save įstato į šitų priešų eiles. Dabar, kai tarp ūkininkų luomo ir tautininkų režimo pasruvo pralietas kraujas (dargi daugumoje atsitikimų pačių tautininkų), ūkininkai psichologiškai yra linkę matyti dabartiniame režime priešingą sau sistemą ir, kaip girdėti, ruošiasi naujiems puolimams prieš jį. Taip atsitiko su antra režimo atrama, kuri sykiu su kariuomene turėjo užtikrinti jam pastovumą ir galybę.

Trečia pajėga, kuri turėtų laiduoti režimui ateitį, yra tautininkams, kiek suprantu, tautininkiškoji jaunuomenė. Tai favorizuojama jaunuomenės grupė, kuri turėtų papildyti tautininkų eiles ir sudaryti ateityje viltingą atramą jų režimui. Deja, kiek kartų šita jaunuomenė jau apvylė dabartinio režimo lūkesčius! Jau vienas tas faktas, kad šitoje jaunuomenėje yra stipri voldemarininkų grupė, kuri net neranda reikalo rūpestingai slėptis, parodo, kad iš jos galima ateityje laukti žygių, kurie neišeis į naudą dabartiniams oficialiesiems jų vadovams.

Bet šitos tautininkų jaunuomenės išsivystyme yra aplinkybių, kurios jau dabar įgalina spėti, kad ateityje jinai tikriausiai turės suduoti dabartinio režimo žmonėms smūgį, ne mažiau skaudų kaip tie, kuriuos yra sudavusi

kariuomenė ir ūkininkija. Būtent, iš vienos pusės, šita jaunuomenė, kaip ir kiekviena kita favorizuojamoji jaunuomenė, auga karjerizmo ir materialinių išskaičiavimų nuotaikoje. Joje susidaro stiprus veržimasis į dominuojančią vienapartinio režimo padėtį ir sykiu ekskliuzyvistiškas traktavimas visų kitų visuomenės grupių.

Iš antros pusės, jinai yra auklėjama vado principo įtaigoje. Joje egzaltuojamas vado reikalas ir pasiilgimas gaivališkai įsiteigiančios vado asmenybės. Bet paskui ką ji nueis ir ką pripažins savo vadu, šiuo metu nieko tikro nieks negali pasakyti. Netikėtumas čia yra labiau negu galimas, nes šių dienų jaunuomenė mums, senesnės formacijos žmonėms, yra kažkas visai naujo ir sunkiai suprantamo. Jai, pavyzdžiui, imponuoja ne inteligentiškumas, bet gaivališkas dinamizmas, ne apdairus gyvenimo problemų svarstymas, bet greitas ryžtingumas, ne pajautimas viso moderniojo gyvenimo komplikuotumo, bet drąsa ir veiki orientacija, ne subtilus doros ir estetikos supratimas, bet pagaunanti iškalba, ne teorinis nesavanaudiškumas, bet praktinis utilitarizmas. Kas dabar gali pasakyti, koks bus šitos jaunuomenės atsakymas, kai jos bus aiškiai iškeltas vado asmens klausimas? Visuomenėje galima aptikti įsitikinimą, kad Ponas Prezidentas yra jau patyręs šituo atžvilgiu įspėjamųjų simptomų.

Iš to, kas pasakyta, galima jau būtų padaryti išvadą, kad tautininkų režimo balansas savo šalininkų organizavimo srityje apskritai nėra patenkinamas. Ne geriau yra kovos su idėjiniais priešininkais bare. Dabartinio režimo sugebėjimai atrodo čia net dar mažesni. Pasirinkęs savo politinei linijai pritarimo, bet ne sutarimo principą, jis tuo pačiu faktiškai nuėjo ne visuomenės raminimo, bet kiršinimo, ne tikros vienybės, bet neišvengiamo skaldymo linkme. Nežinia, ar buvo nepriklausomoje Lietuvoje laikas, kai visuomenė būtų mažiau konsoliduota ir labiau sujaudinta, kaip dabar.

Liūdniausia šituo atžvilgiu gal yra tai, kad dabartinė politinė sistema ir net daugelis naujai išleistų įstatymų stumia mūsų visuomenę į beprincipiškumo, oportunizmo ir servilizmo vagą. Jei pritarimas režimui daugybei inteligentiškųjų darbuotojų tampa gyvenimo sąlyga, tai iš-

viršinis prisitaikymas su visomis savo moralinėmis išdavomis savaime pasidaro visuomeninės buities apraiška, ypač mūsų visuomenėje, kuri neturi ilgesnių laisvų visuomeninių tradicijų. Tuo tarpu ko gero galima laukti iš visuomenės, kur viešpatauja serviliškai nusistačiusio žmogaus tipas? Valstybės gyvenime negalima rimtai pasikliauti vergų psichologija, nes dvasios vergas šiandien gali būti šalininku, o rytoj — spardančiu savo stabą maištininku; jis negali būti visuomeninės santvarkos tvirtumo ir pastovumo garantas.

Apskritai mūsų tautai per daug yra pagundų pasiduoti servilizmo linkmei. Visa jos tragiška istorija vedė ją šita linkme. Kai dabar politinis nepriklausomosios Lietuvos režimas stumia ją į tas pačias vėžes, servilizmas randa savo įsigalėjimui labai palankią dirvą. Jei tokio režimo šalininkai džiaugiasi dalinėmis išviršinio pasisekimo apraiškomis, tai tokiu atveju tegalima konstatuoti vien tragišką nesusipratimą, kuris anksčiau ar vėliau turės fataliai atsiliepti mūsų valstybės ir tautos likimui.

Gal reikšmingiausias šitokios dalykų padėties pavyzdys yra mūsų mokyklos gyvenimas. Mokytojai, galima sakyti, varu yra priversti prisitaikyti prie nusakytosios dabartinės politinės linijos. Jie turėjo atsisakyti idėjinių savo įsitikinimų, dažnai daryti tai, kas šitiems įsitikinimams prieštarauja, ir, paslėpę savo tikrą žmogiškąjį veidą, lenktis prieš prievartą, kuri jiems graso atimti paskutinį duonos kąsnį. Štai tragedija žmonių, kurie savo tiesumu ir idėjiniu įsitikinimu turėtų būti pavyzdžiu naujajai kartai. Ar ši galės tokiomis aplinkybėmis būti išauklėta pagal kilnaus žmogiškumo idealą?

Maža to: į mokyklinės jaunuomenės tarpą yra įskiepytas šnipinėjimo kirminas, kuris graužia pačią jos širdį. Jei tai būtų tik atsitiktinės apraiškos, blogybė dar nebūtų taip didelė; bet tai iš tikrųjų yra sistema, kurios buvimą paliudija visi atviresni mokytojai. Daugėlos (jei neklystu dabar dėl pavardės) atsitikimas Šiauliuose ir provokacinis atsitikimas Telšių kunigų seminarijoje iškėlė aikštėn visą demoralizuojantį šitos sistemos nedorumą. Žodžiu tariant, į mokytojų ir mokinių gyvenimą įnešama veiksnių,

kurie neigiamai veikia ir pirmųjų, ir antrųjų dorovę ir drumsčia šviesesnės ateities viltį.

Panašiai kaip ir mokytojai, bet gal ne taip griežtai yra traktuojami ir visi kiti valdininkai: jei jie nori turėti duonos kąsnį, turi mažiau ar daugiau prisitaikyti prie sistemos su oportunizmo dvasia, kai jų įsitikinimai nesutampa su oficialiąja linija. Materialinis žmonių priklausomumas dažnai panaudojamas priemone žmonių įsitikinimams nutildyti. Tuo tarpu pasireiškimas tų žmonių, kurie materialiai nepriklauso nuo valstybinio aparato, yra tramdomas įvairiomis draudimo priemonėmis daug didesniu laipsniu, negu to gali reikalauti valstybės saugojimas nuo kenksmingų ekscesų; pavyzdžiui, spauda yra suvaržyta nepalyginti daugiau, negu to reikia nedoriems ir demagoginiams išsišokimams sudrausti; susirinkimo laisvė yra aprėžta daug griežčiau, negu to reikia valstybės saugumui.

Tuo būdu, matyti, norėta apsaugoti dabartinį režimą nuo kritikos ir nepalankios agitacijos. Iš tikrųjų išdavos pasirodė priešingos toms, kurių tikėtasi. Vargu ar kita kokia agitacija būtų galėjusi sukelti didesnį nepasitenkinimą dabartiniu režimu ir išpūsti daugiau nepatikrintų gandų burbulų, kaip kad tai yra padaręs laisvo žodžio ir viešosios kritikos užstelbimas. Visuomenė visada yra linkusi galvoti šitaip: jei negalima laisvai rašyti ir viešai kritikuoti vyriausybės veikimo, vadinasi, vyriausybė slepia savo veiksmus, vadinasi, oficiozu ir radiofonu negalima tikėti.

Tokiam visuomenės nusistatymui susidarius, praraja tarp vyriausybės ir visuomenės turi vis labiau augti ir darytis vis pavojingesnė, ypač jei nepasitikėjimas liečia materialinio dorumo dalykus. Ir šituo atžvilgiu visuomenė turi savo logiką: jei seimų laikais esant viešajai kontrolei tiek yra buvę visokių malversacijų, tai kas turi darytis dabar, kai valdžią monopolizavo viena politinė grupė ir kai nėra viešosios atsakomybės? Nuslopintas viešas reiškimasis randa sau išeitį neviešų gandų pūtime, juo labiau kad nepaprastas praturtėjimas kai kurių stovinčių arti valdžios ar esančių jos žinioje įmonių žmonių sudaro labai palankią tokiems gandams dirvą.

Vyriausybė gali suvaržyti viešojo žodžio laisvę, bet

jinai yra bejėgė kovoti su neviešuoju žodžiu, kuris, eidamas tiesiog iš burnos į burną, tampa daug pavojingesnis kaip tik tada, kai viešasis žodis yra nustelbtas. Todėl yra išmintinga griežtai kovoti su viešojo žodžio piktnaudojimais, bet nesikėsinti iš esmės prieš jo laisvę, kuri, žinoma, nėra neribojama.

Charakteristikai to, kaip dabartinis režimas traktuoja piliečius, nenuėjusius pritarimo keliu, labai reikšmingi santykiai su katalikais. Šitų santykių kritikai galima būtų skirti ne mažiau laiko ir pastangų kaip visai kitai to režimo politikai. Čia pažymėsiu tik keletą žymiausių bruožų, kurie ypač glaudžiai yra susiję su visu tuo, kas pasakyta apie tautininkų politiką.

Galima nesistebėti, kad tautininkų režimas nesusitarė dėl bendros linijos su krikščionimis demokratais, nes šie, šiaip ar taip, turėjo ir savų politinių aspiracijų. Bet tas faktas, kad šitas režimas nesugebėjo ar nenorėjo krikščionių demokratų skirti nuo katalikų apskritai ir sudaryti katalikams sąlygų, kad jis būtų jiems faktiškai priimtinas, parodo, kad tautininkai nesuprato ne tik katalikų interesų, bet ir savo reikalų.

Katalikai, kaipo tokie, kelia politiniam režimui labai nedidelius reikalavimus: jie nėra suinteresuoti viena kuria valdymo forma, o tik reikalauja, kad režimas nebūtų nukreiptas prieš Katalikų Bažnyčios interesus ir kad nelaužytų elementarinių prigimtinių žmogaus ir visuomenės teisių. Katalikai savo pobūdžiu yra linkę į sveiką konservatizmą ir paprastai yra politinio režimo pastovumo veiksnys. Jei sykiu tautininkų režimas sakėsi esąs nuoširdžiai palankus Katalikų Bažnyčiai, rodos, nesunku būtų buvę rasti bendrą kalbą su katalikais.

Žinoma, nelemtas identifikavimas krikščionių demokratų su katalikais apskritai čia yra suvaidinęs neigiamąją rolę. Bet tuomet buvo dar atdaras kelias susitarti su Vatikanu ir per šią vyriausiąją katalikų instanciją priversti Lietuvos katalikus laikytis savo veikime katalikams principialiai privalomo politinio nusistatymo. Tuo tarpu tautininkų režimas nesugebėjo susitarti su Vatikanu net dėl interpretavimo ir vykdymo konkordato, jo paties sudaryto su Šv. Sostu.

Šiuo atžvilgiu tautininkus galima būtų įtarti arba visišku politiniu ir diplomatiniu nepajėgumu, arba nenuoširdžiu ir nelojaliu nusistatymu į katalikų interesus. Katalikų Bažnyčia eina į didelius kompromisus taktikos ir faktų srityje, bet yra nepajudinamai tvirta esminiuose savo principuose. Jei su ja nesusitariama, vadinasi, iš jos reikalaujama atsisakyti kokių nors esminių principų; vadinasi, einama prieš Katalikų Bažnyčios interesus. Tokią išvadą yra padarę Lietuvos katalikai iš to fakto, kad tautininkų režimas iki šiolei nesugebėjo susitarti su Vatikanu, būdamas beveik visą laiką įtemptuose su juo santykiuose.

Lietuvos katalikai gerai supranta, kokią moralinę reikšmę turi Lietuvos vyriausybės susitarimas su tokia pasauline moraline galybe, kokia kad yra Katalikų Bažnyčia. Todėl visą laiką, kai ėjo derybos su Vatikanu, jie vengė aštresnių konfliktų su tautininkų režimu, tikėdamiesi, kad atsargesnė ir nuolaidesnė linija padarys susitarimą galimesnį. Tuo tarpu dabar yra jau paaiškėję, kad šita linija vyriausybės buvo suprasta kaipo silpnumo ženklas, ir todėl jau daug kas ima galvoti, kad smarkesnis bruzdėjimas derybų metu būtų buvęs naudingesnis susitarimo reikalui.

Tie, kurie yra linkę įtarti režimą nenuoširdumu ir nelojalumu Katalikų Bažnyčiai, kartais ima net aiškinti nenormalius tautininkų santykius su katalikais noru nuginkluoti režimo atžvilgiu laisvamaniškus katalikų priešus ir pastatyti juos bent į neutralią padėtį. Tuomet išeitų, kad vyriausybė labiau vertina radikalių elementų pasyvumą negu aktyvią katalikų visuomenės paramą. Tai būtų dar vienas politinis pastatas ant visuomenės pasyvumo ir servilizmo. Kaip ten bebūtų, iš tikrųjų didžiausioje katalikų visuomenės daugumoje susidarė įsitikinimas, kad tautininkų režimas, jei ir nėra tiesioginiu būdu masonų vadovaujamas, tai bent yra stiprioje netiesioginėje jų įtakoje.

Negaliu nepaliesti šia proga ir skaudaus ateitininkų klausimo. Čia būtų ne vieta jį nagrinėti visu platumu. Teiškelsiu vieną jo tik atžvilgį, ryšium su visa politine perspektyva. Tautininkai, drausdami ateitininkų veikimą mokyklose, sykiu pateisina lietuvių jaunuomenės slaptą tau-

tinį, ideologinį ir net politinį veikimą rusų mokyklose. Esą tai buvo neišvengiama, norint palaikyti tautinį lietuvių judėjimą ir dvasinį atsipalaidavimą nuo rusiškos vergovės. Pateisinimas, žinoma, visai teisingas. Bet jis yra tokios rūšies, kad anaiptol dar negali eiti pagrindu dabartiniam ateitininkų veikimui mokyklose pasmerkti.

Ir iš tikro, galvoja katalikai, jei kadaise jaunuomenės sąjūdis mokyklose buvo atgimimo ir išsiemancipavimo iš vergovės sąlyga, tai dabar, kai mūsų visuomenė skęsta oportunistiškame beprincipiškume, pasyviame servilizme ir savanaudiškame materializme, yra ne mažesnis reikalas palaikyti jaunuomenėje idėjinį principialumą, protesto dvasią prieš servilizmą ir nesavanaudišką herojišką pasiaukojimą. Juk šitokis judėjimas jaunuomenėje esąs geresnės ateities viltis; juk jis esąs pradžia išsigelbėjimo iš dvasinės vergovės, gresiančios mūsų valstybei ir tautai visišku žlugimu. Kai tokiu atveju dabartinio režimo žmonės kalba apie jaunuomenės demoralizavimą slaptu veikimu, toks aliarmo balsas neįtikina katalikų, nes jis eina iš žmonių, kurie parbloškė moralinę mokytojo asmenybę ir demoralizuoja jaunuomenę šnipinėjimo sistemos įvedimu į mokyklos gyvenimą.

Akivaizdoje viso to, kas aukščiau nusakyta, yra susidariusi Lietuvoje tiesiog tragiška padėtis. Tuo metu, kai pavojai Lietuvos valstybei iš šalies vis auga ir darosi kaskart grasesni, viduje viešpatauja nelemtos dekonsolidacijos stovis. Tautininkų režimas ne tik nesugebėjo moraliai nuginkluoti idėjinių savo priešų ir patraukti juos į savo pusę, bet neįstengė tinkamai sukonsoliduoti net savo šalininkų, iš kurių oportunistiški prisitaikėliai vaidina valdančioje grupėje paralyžiuojančio balasto rolę, o idealistai dažnai yra opozicinio nusistatymo į vyriausybę.

Daugelis išviršinių šito režimo laimėjimų, nekalbant čia apie užsienio politikos laimėjimus, turėjo iš tikrųjų Pyro laimėjimo pobūdį. Praraja tarp visuomenės ir vyriausybės ne tik nėra užversta lemtomis reformomis, bet kas dieną vis eina gilyn, o priešingų nusistatymų įtampa kaskart stiprėja ir gresia sprogstamųjų jėgų išsikrovimu su pirma susidūrimo kibirkštėle. Nepasitikėjimas vyriausybe visuomenėje tiek yra didelis, kad bet kuris fantastiš-

kas gandas randa joje platų kreditą. Įnirtimas vis labiau kaitina atmosferą ir lengvai gali išsiveržti žiaurios anarchijos pavidalu.

Šis tragiškas mūsų tėvynės stovis labai primena Rusų imperijos padėtį prieš 1917 m. revoliuciją. Bijau, kad iš skaudaus rusų patyrimo pas mus nėra pasimokiusi nei pozicija, nei opozicija ir kad politinės įtampos išsisprendimas gali taip pat ir pas mus baigtis nebepataisoma katastrofa. Nikolajus II nesusiprato neišvengiamais nusileidimais viešajai opinijai iškrauti sprogstamosios energijos įelektrintą visuomenės atmosferą. Jo asmeninis žavingumas, atkaklus užsispyrimas ir sykiu neturėjimas vienos tvirtos linijos, atitinkančios visuomenės aspiracijas, paliko valdovo vaizdą, simbolizuojantį griūvančią imperiją.

Atėjęs vėliau Kerenskis savo „inteligenščinos" linkme valdymo srityje, savo pataikavimu masėms ir neturėjimu diktatoriškų sugebėjimų sudarė priešingą, taip pat nelemtą, valdovo vaizdą, simbolizuojantį paskendusią anarchijoje visuomenę. Nei Nikolajaus „griežtumas", nei Kerenskio „minkštumas" nebuvo savo vietoje. Nikolajus neturėjo anglų nuolaidumo, plaukiančio reikiamais momentais iš išminties ir savo jėgos pajautimo. Kerenskis neturėjo Mussolini'o diktatoriško griežtumo, plaukiančio iš asmeninio kūrybiškumo ir visuomenės reikalų supratimo. Jie abudu paskandino Rusiją barbariškosios bolševikų despotijos kančiose.

Jei pergyventos katastrofos vis dėlto Rusijos neįstengs pražudyti, tai su mumis būtų visai kitaip, jei sykiu su nauja revoliucija mes paskęstume anarchijoje: tai tikriausiai būtų mūsų valstybės ir kultūrinių mūsų tautos perspektyvų galas. Todėl yra būtinas reikalas gelbėti mūsų padėtį ir visiems prie to pagal savo pajėgas prisidėti. Šitais sumetimais šaukiuosi ir aš į Tamstą, Pone Prezidente, ir drįstu kviesti Poną Prezidentą valandėlei atsistoti bešališko vyriausiojo arbitro rolėje savitarpinei visuomenės ir vyriausybės bylai išspręsti, nes esu įsitikinęs, kad tik iškilimas į tokią rolę padės Ponui Prezidentui išvengti Lietuvoje to vaidmens, kokį kad suvaidino Rusijoje Nikolajus II.

Mano giliu įsitikinimu, aiškiai yra atėjęs laikas pada-

ryti tai, ko nesiryžo padaryti paskutinysis Rusijos caras, būtent: aiškiai, nedviprasmiškai, lojaliai ir griežtai pakeisti valdomąjį režimą ir tuo pačiu nuolaidžiai pasitinkant visuomenės pageidavimus leisti priešingybių įtampai išsispręsti taikiu būdu. „Protopopovščina" taip pat negalės išgelbėti Lietuvos, kaip kad ji nėra išgelbėjusi caro režimo.

Tasai tvirto nusileidimo minimumas, kuris dabar yra jau neišvengiamas, man vaizduojasi šitokiu būdu:

1. Visų pirma yra reikalingas griežtas, visiems aiškus ir visai lojalus dabartinio režimo pakeitimas su atsisakymu nuo tų valdymo principų, kurie yra sudarę dabartinę padėtį.

2. Turėtų būti tuoj sudarytas naujas, turįs visuomenės pasitikėjimą autoritetingų asmenų ministerių kabinetas darbo pagrindais ir be atodairos į partinį priklausomumą.

3. Taip pat yra būtina sušaukti tautos atstovybę, kuri būtų ne fiktyvus padaras, bet tikra tautos interesų reiškėja.

Kiekvienas nelojalus visuomenės atžvilgiu pažadėjimas ir fiktyvus jo vykdymas gal galėtų bręstančios revoliucijos vyksmą laikinai užtęsti; bet tuomet neišvengiamas jos išsisprendimas turėtų įvykti dar su didesniu gaivalingumu ir didesniu žalingumu. Juk nepasitikėjimas vyriausybe ir palinkimas ją įtarti būtais ir nebūtais nusikaltimais perėjo jau normalias ribas ir įgijo patologinį visuomenės psichozės pobūdį. Su tokiu stoviu žaisti nebaudžiamai jau nebegalima. Visuomenei reikalingas realus režimo pasikeitimo laidas.

Pone Prezidente, šį skaudų Tamstai ir man laišką rašiau savo sąžinės verčiamas su širdies skausmu dėl brangios mūsų tautos ir valstybės likimo. Nepretenduoju į neklaidingumą; ne viename dalyke galėjau suklysti; vienu kitu dalyku galėjau užgauti Pono Prezidento jausmus, bet vadovavaus visų pirma tais mūsų valstybės ir tautos reikalais, kurie ir Ponui Prezidentui yra be galo brangūs.

Suprantu dargi gerai, kad mano raštas išėjo tam tikra prasme vienašališkas: nerašiau apie tai, ką būčiau galėjęs pasakyti tautininkų režimo pateisinimui, kaip lygiai nerašiau ir apie tuos kaltinimus, kuriuos būčiau galėjęs nu-

kreipti opozicijai, taip pat nestovinčiai, mano supratimu, reikiamoje aukštumoje. Bet šitie dalykai nebuvo reikalingi tam tikslui, kuriam yra skirtas šis raštas.

Mano nelygstamąjį atvirumą nuolankiai prašyčiau man dovanoti vardan tų intencijų, kurios man vadovavo. Jei mano nuomonė apie moralines Pono Prezidento ypatybes nebūtų aukšta, tuomet, žinoma, laikyčiau betiksliu dalyku kreiptis į Poną Prezidentą su panašiu laišku.

Prašau, Garbingasai Pone Prezidente, priimti giliausios mano pagarbos pareiškimą.

Kaunas, Vytauto pr. 59 bt. 8,
1935 m. lapkričio 2 d.

ROMUVIEČIŲ DEKLARACIJA

(sveikintina iniciatyva
visuomeninės minties srityje)

Šių metų „Naujosis Romuvos" 8-ajame numeryje pasirodė 16-os moraliai ir intelektualiai aukštai kvalifikuotų mūsų intelektualų deklaratyvinis pasireiškimas, įvardytas „Į organiškosios valstybės kūrybą". Šis pasireiškimas yra reikšmingesnis, negu kad gali pasirodyti pirmu pažvelgimu. Todėl bus ne pro šalį juo intensyviau susidomėti ir jį panagrinėti vienu kitu svarbesniu atžvilgiu. Trumpumo ir patogumo sumetimais vadinsiu šitą deklaratyvinį pasireiškimą romuviečių deklaracija.

I. Žodis apie autorius

Moksle, kur objektyvumas, kritiškumas ir pagrįstumas yra svarbiausi vertingumo kriterijai, ne tiek yra svarbu, *kas rašo*, kiek, *kas rašoma*. Visuomeninės minties srityje, ypačiai tos minties, kuri yra skiriama visuomenei veikti ir jai formuoti, svarbus taip pat ir klausimas, kas rašo. Visuomeninė mintis plinta visuomenėje pagal psichologinius dėsnius, bet ne pagal mokslinio savo pagrįstumo ir objektyvumo laipsnį; todėl čia svarbu, kad šitos minties autoriai savo asmenybėmis laiduotų aukštą jos vertingumą.

Romuviečių deklaracijos autorius esu jau pavadinęs moraliai ir intelektualiai aukštai kvalifikuotais intelektualais: nei vienas iš jų nėra susikompromitavęs visuomeninio gyvenimo plotmėje; visi jie užima visuomenės hierarchijoje garbingas vietas ir visi dirba intelektualinio gyvenimo srityje (iš 16 žmonių 12 priklauso įvairiais titulais

prie aukštųjų mokyklų mokomojo personalo; tarp pasirašiusiųjų yra 4 redaktoriai).

Visi jie yra nepartiniai žmonės ne todėl, kad partijos yra panaikintos, bet todėl, kad jie savo didžiausioje daugumoje yra dvasiškai susiformavę anapus politinės akcijos, o tie, kurie, sudarydami minimalias išimtis, turėjo kadaise susilietimo su partine politika, seniai yra jau atsipalaidavę nuo bet kurio priklausomumo prie partinės dvasios. Jiems visiems nepartiškumas yra ne išreikalauta padėtis, bet laisvas apsisprendimas ir vidaus stilius.

Kai tokie žmonės išeina į viešumą su visuomeninio turinio deklaracija ir pagrindžia ją, iš vienos pusės, pastoviais, visados vertingais principais, o iš antros pusės — išmintingu atsižvelgimu į organiškas mūsų gyvenimo laiko ir vietos tendencijas, yra visi daviniai už tai, kad mes turime reikalą ne su kasdieninio gyvenimo pilka ir nereikšminga apraiška. Reikšmingiausia šiuo atveju gal yra tai, kad romuviečių deklaracija apreiškia principialumą ir nuoširdų įsitikinimą, laisvą nuo bet kurio suinteresuoto nusistatymo, arba savanaudiškumo. Jie nėra linkę neigti ar ginti tą ar kitą visuomeninę ar valstybinę koncepciją todėl, kad juos verčia tai daryti pozicijos ar opozicijos padėtis. Kai, pavyzdžiui, jie skelbia reikalą įsteigti Administratyvinį teismą, tai jie tai daro anaiptol ne todėl, kad jie būtų opozicijoje; ir sykiu jiems svetima bet kuri *restrictio mentalis* [1] tai eventualybei, jei gyvenimas kada nors pašauktų juos į atsakingą valstybinį darbą.

Žodžiu tariant, romuviečių deklaracija yra ne kas kita kaip ramios ir bešališkos akademinės minties apraiška. Čia glūdi sykiu ir jos pajėgumas, ir jos silpnumas. Jei ji apreiškia tam tikrą idėjinį sąjūdį, tai šis sąjūdis gali būti pajėgus akademinėje plotmėje, bet *šiuo tarpu* negali pretenduoti į žymesnį gyvenimišką pajėgumą. Jam stoksta gaivališkumo ir to pagrindo plačiosiose masėse, kuris yra sprendžiamojo sėkmingumo laidas. Jis tačiau gali turėti didelės reikšmės šviesuomenės pažiūrų ir psichologijos suformavimui teigiamąja linkme, o ilgainiui gali net turėti labai realios galios, sprendžiant pagrindinius mūsų visuomenės ir valstybės klausimus.

II. Romuviečių deklaracijos įvertinimas

Kiekvienas kokio nors rašinio vertinimas iš autoriaus asmens yra subjektyvinis ta prasme, kad yra pagrįstas vieno subjekto nusistatymu į kitą subjektą. Objektyvinis vertinimas tegalimas vien iš esmės, iš rašinio turinio. Koks gi yra tikras romuviečių deklaracijos vertingumas?

1. Bendra deklaracijos linkmė: diferenciacijos ir vienybės, laisvės ir autoriteto sintezė

Visų pirma yra pažymėtina, kad ji ateina į viešumą labai savo laiku. Mes gyvename visuomenės ir valstybės dezorientacijos metu, kai žmonės žymia dalimi yra nustoję senų pažiūrų ir bendrame sąmyšyje neįstengia įsigyti aiškesnės visuomeninės ir valstybinės minties. Tokiu momentu rami, rimta visuomeninė mintis, einanti visuomeninės pusiausvyros, politinio centro ir bendro solidarumo linkme, yra tikras radinys, tramdąs politines aistras ir teikiąs orientacijos į bendrą visuomenės gerovę.

Žinau gerai, kad savo turiniu romuviečių deklaracija toli gražu neįstengs visų įtikinti, jau tiktai todėl, kad tai yra nauja kūrybinė iniciatyva, kuri, kad ir remiasi pastoviai žmonijos laimėtais visuomeninio gyvenimo principais, vis dėlto daro drąsių naujų pritaikymų visuomenės ir valstybės problemoms spręsti. Bet sykiu siūlomieji šitų problemų sprendimai yra tokie, kad jie galėtų patenkinti didžiausią sveikai protaujančių žmonių daugumą. Būtent, romuviečių deklaracija eina organinės visuomenės bei valstybės, sufederalizuotos diferenciacijos, solidarumo ir vienybės, laisvės ir autoriteto linkme.

Deklaracija nėra linkusi į jokį vienašališkumą. Joje jausti supratimas kiekvienos visuomeninės problemos išviršinio daugiakampiškumo ir vidinio sudėtingumo. Tuo galima įsitikinti patyrus, kad deklaracija prieš suprastintą totalitarinės valstybės koncepciją pastato organiškosios valstybės idėją; prieš liberalistinį individualizmą — personalizmą, palenkiantį individą visuomenei, o visuomenę —

asmeniui; prieš unitarinę valstybės lytį — pliuralizmą, pasireiškiantį organiška visuomene, korporatyvine santvarka ir kultūrine autonomija; prieš formalinę demokratiją — organinę demokratiją, pagrįstą personalizmu ir pliuralizmu ir atremtą į objektyviai suprasto autoriteto principą. Apie atskirus dalykus bus ne pro šalį pasakyti šį tą skyrium.

2. Visuomenės ir valstybės organiškumas

Organiškosios valstybės charakteristikai pravers priminti tas idėjas, kurias suteikia paskutinis „Židinio" numeris, kur atpasakojama trumpai veikalas: *Rommen H.* Der Staat in der katholisch. Gedankenwelt.— Paderborn, 1935.— P. 44—68. „Pagal organiškąją valstybės koncepciją,— skaitome tenai,— valstybė nėra joks dirbtinis mechanizmas, atsiradęs tik dėl jį sudarančių narių naudos. Ji plaukia savaime iš pačios žmogaus prigimties, nes tik valstybėje jis gali tapti pilnutiniu žmogumi. Valstybės tikslas nėra vien tik atskirų piliečių gerovė... Kaip piliečiai yra daugiau kaip valstybinės bendruomenės nariai, taip ir valstybė yra daugiau kaip priemonė atskirų piliečių gerovei siekti. Valstybė, pagal šią koncepciją, yra dorinis organizmas... Kaip biologiškas organizmas remiasi organiškojo gyvenimo dėsniais, taip dorinis — doros įstatymais" (Židinys.— 1936.— Nr. 2.— P. 231).

„Bendruomenei ir jos natūraliems susibūrimams valstybė duoda tik pozityvios teisės pagrindus, bet ji nekuria jų. Ji juos atranda... Todėl valstybė, pagal organiškąjį valstybės supratimą, apima, saugo ir globoja jai palenktas organizacijas ir atskirus žmones; ji nenaikina jau prieš ją egzistuojančių individualinės asmenybės, šeimos, bendruomenės, profesinių susibūrimų ir t. t." (ten pat, p. 231—232).

„Pagal organiškąją valstybės koncepciją į ją žiūrima kaip į visumą. Ji respektuoja žmogaus prigimties savumus, ji nepadaro jo abstrakčia būtybe, kaip atsitiko individualizme. Ji žmogų ima su jį auginančia šeima, susibūrimais, per kuriuos žmogus įeina į valstybę.— Čia išspren-

džiama ir laisvės bei autoriteto, teisės ir jėgos, atskirų individų ir valstybės santykių problema... Čia yra gyvenimo ratų kosmosas, visiškas darnumas, čia einama nuo individų per dalinius susigrupavimus iki valstybinės bendruomenės, kurioje autoritetas yra laisvės ribose, o laisvė apriboja autoriteto galią" (ten pat, p. 232).

Prancūzų revoliucija suardė kad ir netobulą, vis dėlto organinę visuomenės santvarką ir, eidama opozicinės atžvilgiu į senovę inercijos linkme, nesukūrė jokios organinės santvarkos. Ji suatomizavo visuomenę į atskirus individus ir, neįjungdama šių į organinius sambūrius, kur jie galėtų rasti savo interesų apsaugą, išdavė juos atsitiktinių gaivalų prievartai ir malonei. Per visą XIX a. buvo jaučiamas su vis didėjančia įtampa reikalas ekonominėmis, socialinėmis ir politinėmis reformomis pertvarkyti visuomenės bei valstybės santvarką organiškumo linkme. Palengvėl šita linkme ir eita, bet, kai po didžiojo karo ir revoliucijos visuomeninis ir valstybinis sukrėtas įgavo negirdėto stiprumo, liberalistinė formalinė demokratija, stokstanti tvirtos organinės santvarkos, daugelyje kraštų neišlaikė laiko bandymų, pateko į suirutę ir buvo likviduota gaivalingos kontrrevoliucijos prievartoje.

Kas nori blaiviai žiūrėti į demokratijos ateitį, negali nepasimokyti iš šito skaudaus patyrimo, kuriame išėjo aikštėn ir neorganinės demokratijos silpnumas, ir pagrindinė visuomeninio gyvenimo linkmė į organinę santvarką. Šituo atžvilgiu romuviečių deklaracijoje yra tinkamai suprasta istorinė pamoka ir pagrindinė laiko tendencija ir sykiu yra surasti gilesni pagrindai, ant kurių gali būti atitaisyta istorinė Prancūzų revoliucijos klaida. Tai yra tie pagrindai, kurie sociologinėje literatūroje suskubo jau įgyti personalizmo ir pliuralizmo vardus.

3. Personalizmas, kaipo individo, asmens ir visuomenės interesų sintezė

Vienas iš reikšmingiausių ir sykiu įdomiausių dalykų romuviečių deklaracijoje yra darymas realaus skirtumo tarp žmogaus kaipo individo ir žmogaus kaipo asmens. Tiesa, tai yra subtilus dalykas ir įvairių žmonių gali būti

įvairiai suprantamas. Jis taip pat gali būti įvairių nesusipratimų priežastimi. Nežiūrint į visa tai, jų liečianti šitą dalyką koncepcija yra apskritai vykusi ir visai neblogai išreikšta.

Jei tinkamai suprastume deklaracijos pareiškimą, kad „individualybė ir asmenybė žmoguje yra du skirtingi, bet neatskirti buities pradai" (p. 170), tai negalėtume padaryti šitai koncepcijai priekaišto, kad „žmogus yra įsivaizduojamas kaip dvilypis sutvėrimas", kaip kad jau suskubta deklaracijai prikišti. Vienas ir tas pats vieningas žmogus žemesne, materialine savo prigimtimi yra individas, o aukštesne dvasine savo esme yra asmuo. Todėl, be kita ko, individualybė pasireiškia emocionaliniu savotiškumu, arba temperamentu, tuo tarpu asmenybė reiškiasi doriniu būdu; individualybė yra psichofizinio priežastingumo, asmenybė — dvasinės laisvės pradas; individualybė yra žmonių nelygumo, asmenybė — žmonių moralinės lygybės veiksnys. Žinoma, tuo būdu pasireiškia tam tikras psichofizinis žmogaus dualizmas; bet šitas dualizmas, reikšdamas dviejų sudedamųjų pradų — materialinio ir dvasinio — sintezę, anaiptol nėra kažkoks mechaninis dvilypumas.

Darymas skirtumo tarp žmogaus kaipo individo ir žmogaus kaipo asmens ypačiai yra vertingas todėl, kad su jo pagalba gali būti išspręsta daug antinomijų, kurios nuolat kamuoja žmogiškąją mintį. Pavyzdžiui, nesutarimas tarp dviejų priešingų teigimų „visi žmonės yra lygūs" ir „žmonės nėra lygūs" gali būti išspręstas ta prasme, kad žmonės nėra lygūs kaipo individai ir yra lygūs savo principialiu vertingumu kaipo asmens. Pripažinimas ir paneigimas visuomeninės žmonių laisvės gali būti suderinti ta prasme, kad žmonės, esą žemesniame išsivystymo laipsnyje, t. y. tada, kai jų individualybės nėra dar išaugusios į asmenybes, nenusipelno tos laisvės, kuri priklauso aukštai išsivysčiusioms asmenybėms.

Šituo atžvilgiu deklaracijoje visai teisingai teigiama, kad „laisvė yra susijusi su dvasiniu pradu, todėl negali būti nei išsižadama, nei atimama... Bet juo arčiau susiduriame su žmogumi kaip su individu, juo laisvės sritis siaurėja. Žmogaus kaip individo laisvė visuomeniniame gyvenime yra ne automatiška, bet palenkta bendrajam

visuomenės gėriui. Visiška individo laisvė veda į anarchiją ir į egoistinį išsiskyrimą. Asmens laisvė veda į solidarumą ir į kūrybą" (p. 171).

Pagaliau darymas skirtumo tarp individo ir asmens išsprendžia atskiro žmogaus ir visuomenės santykiavimo antinomiją: individas yra palenktas visuomenei, kaip dalis visumai, bet visuomenė yra palenkta laisvai ir nelygstamai vertingai asmens esmei. Ir šituo klausimu deklaracija suteikia visai teisingą atsakymą: „Organiškosios valstybės koncepcijoje,— skaitome tenai,— asmenybės laisvė yra vienas iš aukščiausių principų. Skelbdama individo laisvę, palenktą visuomeniniam gyvenimui, ir sykiu pripažindama asmenybės laisvę, stovinčią aukščiau už visuomeninę sritį, organiškoji valstybė apsisaugo nuo individualistinių tendencijų, einančių į anarchiją, ir nuo to brutalaus žmogaus dvasios gniaužimo, kuris šiandien matyti kraštutinėse diktatūrose. Organiškosios valstybės koncepcija yra personalistinė, bet ji nėra individualistinė" (p. 172).

J. Maritainas savo rašinyje „L'Idéal historique d'une nouvelle chrétienté", turinčiame taip pat deklaratyvinio pobūdžio, šitaip paaiškina, kaip jis supranta personalizmo esmę: „Tuo aš suprantu,—sako jisai,— kad bendrajai laikiškajai gerovei yra esmiška respektuoti ir tarnauti antlaikiniams žmogiškojo asmens tikslams" (La Vie Intelectuelle.— T. XXXIII.— Nr. 2.— P. 185). Ir šiaip jau jo personalistinis atskiro asmens ir visuomenės santykiavimo paradokso išsprendimas visai sutampa su romuviečių mintimi. „Iš vienos pusės,— sako jisai,— žmogiškieji asmens, kaipo politinės bendruomenės dalys, yra palenkti šiai pastarajai ir siektinam bendrajam uždaviniui; iš antros pusės, žmogiškasis asmuo savo asmeninio gyvenimo giliausia esme subordinuoja šitą bendrąjį uždavinį ir nustato jo tikslingumo linkmę" (ten pat, p. 224).

4. Pliuralizmas, kaipo dauginga diferenciacija, sufederuota organiškojoje vienybėje

Romuviečių deklaracijoje ne mažiau reikšmingas už skyrimą žmoguje individo ir asmens ir už plaukiančią iš

čia personalistinę visuomenės koncepciją yra daugingas visuomeninių lyčių integravimas organinėje vienybėje. Jos autorių nevilioja ne tik totalitarinė, bet ir unitarinė mechanine prasme valstybė. Čia vėl pasireiškia gili ir reali pažiūra į visuomeninio valstybinio gyvenimo sudėtingą sąrangą. Organiškumas čia randa itin reikšmingą pagrindimą.

Visuomenės organiškumas negalimas be visuomeninių lyčių įvairumo arba daugingumo. „Per opoziciją įvairioms esančioms dabar madoje totalitarinės valstybės koncepcijoms,— sako minėtasis J. Maritainas,— pliuralistinė valstybė sutelkia savo organinėje vienybėje įvairius susibūrimus ir visuomenines organizacijas, įkūnijančias savyje pozityvines laisves" (o. c., p. 204). Sunku rasti formulę, geriau charakterizuojančią romuviečių koncepcijos esmę, kaip kad daro šie glausti žodžiai.

„Be laisvo, organizuoto ir sykiu diferencijuoto bendradarbiavimo, be darbo ir funkcijų pasidalinimo jokia institucija negali tinkamai egzistuoti" (p. 172),— štai jų žodžiai, tinką ne tik funkciniam, bet ir struktūriniam visuomenės supratimui. Tai, kas trumpai buvo nusakyta Maritaino ir kas čia pasakoma, mano supratimu, galima būtų pavadinti dauginga diferenciacija, sufederuota organiškojoje vienybėje.

Deklaracijoje numatyta skirtinga organinė visuomenės organizacija trijose srityse: pirma, ekonominėje-socialinėje numatyta korporatyvinė santvarka, antra, dvasinėje srityje — kultūrinė autonomija ir, trečia, politinėje srityje — teisinė valstybė, viską koordinuojanti ir integruojanti organiškojoje vienybėje.

Čia labai svarbu tinkamai suprasti, kad dvi visai skirtingos sritys: ekonominė-socialinė ir kultūrinė-dvasinė yra organizuojamos visai skirtingu būdu ir skirtingais principais. Giliausioji to priežastis yra tasai skirtumas, kuris yra tarp individo ir asmens. Ekonominėje-socialinėje srityje turima reikalo su materialiniais žmonių reikalais, kurių tenkinimas, savaime aišku, įvyksta visai kitokiais būdais ir principais negu kad kultūrinių-dvasinių žmogaus reikalų. Jei vardan ekonominės-socialinės žmonių gerovės žmogiškieji individai gali būti net priversti išsižadėti dalies savo turto ir įpareigoti solidariai kiloti socialines

sunkenybes, tai kultūrinėje-dvasinėje srityje žmogiškieji asmens niekados negali prarasti savo teisės į laisvą apsisprendimą pagal savo sąžinę ir į laisvą pasireiškimą savo kultūrinėmis ir dvasinėmis galimybėmis. Kokio yra skirtumo tarp individo ir asmens, iš vienos pusės, tokio yra skirtumo tarp ekonominės-socialinės ir kultūrinės-dvasinės srities, iš antros. Pagal tai skiriasi tarp savęs korporatyvinė santvarka ir kultūrinė autonomija.

Pliuralistinė visuomenės santvarka suima atskirą žmogų į visuomenines organizacijas įvairiuose planuose,— organizacijas, kurios gina jo interesus ir laiduoja jo laisvę. Čia atskiras žmogus nėra jau bejėgis atomas, atiduotas visuomeninių gaivalų prievartai ir malonei, bet organiškoji dalis stipresnių susibūrimų, įkūnijančių, kaip buvo pasakyta cituoto autoriaus, pozityvines laisves. Nemaža dar žmonijai teks daryti bandymų, galvoti, svyruoti ir pradėtus planus pertaisinėti, bet, bent man nėra abejotina, ji jau pradėjo eiti pliuralistinės santvarkos linkme ir šitame kelyje turės laimėti naują pažangos tarpsnį.

5. Organinė demokratija, kaipo personalizmo, pliuralizmo ir teisinio objektyvinio autoritetizmo realizacija

Organiškoji romuviečių valstybė, kuri koordinuoja korporatyvinę santvarką ir kultūrinę autonomiją ir kuri pati pasireiškia kaipo teisinė valstybė, mano supratimu, yra ne kas kita kaip organinė demokratija. Deklaracijoje lygiai yra paneigta tiek liberalistinė formalinė demokratija, kaipo konkretinė istorinė demokratijos lytis, tiek diktatūrinė autoritetinė valstybė, kaipo nauja pereinamoji ir todėl labai netobula valstybės lytis. Tarp šitų dviejų priešybių iš deklaracijos ryškėja sintetinė lytis, kuri gali būti pavadinta organine demokratija.

Tiesa, šita nauja sąvoka gali būti įvairiai suprantama. Fašistai, pavyzdžiui, savo totalitarinę valstybę vadina organine demokratija; tačiau jai labai atstu nuo romuviečių užbrėžto valstybės modelio. Jų valstybė iš organinės koncepcijos tėra pasisavinusi vien korporatyvinę santvarką,

bet suprato ją ir realizuoja etatistine linkme. Romuviečių organinė demokratija yra visai kitokio tipo.

Ji visų pirma pagrįsta personalizmu, kuris skelbia laisvės, lygybės ir solidarumo principus, taikant juos asmenims, bet ne individams. Ji sutvarkyta diferencijuoto federalizmo pagrindais, kurie leidžia kiekvienam atskiram žmogui įsijungti į ekonominę-socialinę, kultūrinę-dvasinę ir politinę organizaciją ir tuo dalyvauti šitų atskirų sričių tvarkyme. Ji pagaliau suderinta su teisiniu objektyviniu autoritetizmu, kuris suharmonizuoja laisvę ir autoritetą ir suteikia valstybei didelį pajėgumą.

Deklaracijoje nerandame teisinio objektyvinio autoritetizmo termino, kaip joje taip pat nerandame pliuralizmo ir organinės demokratijos terminų, bet patys dalykai glūdi jos esminiame turinyje. Nesigilinsiu dabar į šitų dalykų išvystymą: pavaizduosiu tik juos ryškesnėmis ištraukomis, kurios, mano nuomone, turi kalbėti pačios už save.

„Autoritetas gali atsirasti arba iš funkcijų, kurias asmuo vykdo, arba dėl kompetencijos, kurios jis yra įgiję, arba pagaliau dėl kilnios asmenybės. Bet kiekvienu atveju asmuo čia yra aukštesnio prado atstovas... Kiekviena pasaulėžiūra, jeigu ji nenori įžeisti žmogaus asmens vertingumo, turi autoriteto pagrindo ieškoti antasmeninėje srityje.— Tuo organiškosios valstybės autoritetas ir skiriasi nuo autoritetizmo autoriteto" (p. 171). „Antasmeninis autoriteto pobūdis apsaugo organiškąją valstybę ir nuo žmogaus pavergimo vado valiai, į ką krypsta autoritetizmas, ir nuo visuomeninio pakrikimo, kurio pasitaiko liberalistinės valstybės santvarkoje" (ten pat). Jei padarysime skirtumą tarp diktatūrinio autoritetizmo, iš vienos pusės, ir teisinio objektyvinio autoritetizmo, iš antros, tai turėsime pasakyti, kad čia kaip tik ginamas pastarasis.

Iš kitų principų, kuriais remiasi romuviečių organinė demokratija, be nusakytos jau laisvės, minėtini dar solidarumas, teisingumas, meilė, lygybė ir teisiškumas. „Vienybės narių solidarumas savo nusistatymuose ir bendra parama konkrečiuose darbuose yra pagrindinė sąlyga valstybei būti ir klestėti. Organiškojoje bendruomenėje kiekvienas narys gyvena visumai ir visuma gyvena kiekvienam nariui" (p. 172). „Laisvė iš esmės yra susijusi su tei-

singumu... — Valstybės vadovybė tiktai tada gali laiduoti savo piliečiams laisvę ir tik tada ji pati gali būti autoritetinga, kai visuose savo darbuose ji vadovaujasi teisingumu" (ten pat). „Teisingumą meilė atbaigia. Meilė įsako gerbti teisingumą, o šis — vykdyti meilę. Meilė yra didžiausias socialinės pažangos ir politinės vienybės veiksnys" (ten pat).

Tarp organinės demokratijos principų nerandame aiškiai išreikštos lygybės; bet iš esmės jinai visur yra suponuojama, kaipo principialiai lygus, nes nelygstamas, asmens vertingumas. Be to, apie lygybę yra taip pat pasireikšta ryšium su kultūrine autonomija ir visuomenės vienybe. „Kultūrinis ir ideologinis visuomeninių grupių autonomiškumas nėra tautos skaldymas, bet atvirkščiai, jos diferencijuotų grupių sujungimas valstybės meile, tolerancija ir lygiu traktavimu, nes kai žmogus nesijaučia esąs globojamas ir negali savo ideologijos srityje naudotis visomis teisėmis, jis žiūri į kitus — privilegijuotus — su tam tikra neapykanta, o pati valstybė jam tampa šalta ir svetima. Kultūrinės autonomijos principas kaip tik ir yra geriausias tautos vienybės ugdytojas ir josios nesutarimų malšintojas" (p. 173—174).

Taip pat skyrium nuo organiškosios valstybės pagrindų kalbama deklaracijoje apie valstybės teisiškumą. Tačiau ir šis momentas ne mažiau yra joje pabrėžtas kaip ir kiti pagrindiniai kultūringo valstybinio gyvenimo pagrindai. „Teisinės valstybės koncepcija ir jos realizavimas,— skaitome deklaracijoje,— yra civilizuotų tautų teisinės sąmonės laimėjimas... Teisinės valstybės veikimas yra saistomas ir apribojamas ne tik jėga, bet ir savo pačios išleistaisiais ar pripažintais teisės nuostatais...— Nekalbant, kad tai yra teisinga ir garbinga, jau pati mūsų, kaip nedidelės tautos, prigimtis ir mūsų būklė kitų tautų tarpe reikalauja, kad lietuviškoji valstybė savo esme, savo institucijomis ir savo veikimo būdais būtų teisinė valstybė" (p. 174). Čia ypačiai teisingai pastebėta, kad mažai tautai teisiškumas yra labai svarbus dalykas, pasakyčiau net — gyvybės klausimas.

Tokiais amžinai vertingais demokratiniais principais yra pagrįsta romuviečių teisinė valstybės santvarka. Siū-

lomoji valstybinė santvarka tuo ypatingai pasižymi, kad joje negali būti vietos seimokratijai. Joje numatoma, iš vienos pusės, sustiprinti valstybės prezidento ir vykdomosios valdžios galią, o iš antros pusės — aprėžti seimo kompetenciją sulig korporatyvinės santvarkos ir kultūrinės autonomijos įsigalėjimu. „Seimo sušaukimas neturėtų būti grįžimas prie senos tvarkos. Jo kompetencija turėtų būti aiškiai konstitucijos numatyta. Socialinėje-ekonominėje srityje seimo veikimas turėtų būti susiaurintas korporatyvinės santvarkos sistema. Ideologiškai kultūrinėje ir konfesinėje srityje — kultūrinės autonomijos sistema, besiremiančia įvairių grupių bendrai priimtais ir į konstituciją įrašytais laisvo apsisprendimo bei pasireiškimo principais" (p. 174).

Mažiau negu į kitus klausimus gilinuosi čia į teigiamąjį korporatyvinės santvarkos ir kultūrinės autonomijos įvertinimą. Pirma, tai pareikalautų platesnio išvystymo; antra, už šitas visuomenines lytis esu jau keliais atvejais viešai pasisakęs mūsų spaudoje. Čia tik priminsiu kai kuriuos savo rašinius: 1. „Momento reikalai ir principų reikalavimai" (Židinys, 1926, Nr. 6—7, p. 436—450; Nr. 8—9; p. 40—47; Nr. 10, p. 163—172; Nr. 11, p. 230—242; Nr. 12, p. 303—319) [2]; 2. Racionali mokyklų organizacijos sistema.— Kaunas, 1927.— P. 40; 3. „Apie darbo ir bendradarbiavimo programos projektą" (Rytas, 1935, Nr. 152 ir 153) [3].

Kaip ir visoje deklaracijoje, taip ir toje jos dalyje, kuri liečia teisinės valstybės santvarką, pasitenkinta vien bendrais principais, kurie turėtų eiti tarsi vedamosiomis gairėmis smulkesnėms programoms, kursimoms tolimesniu sutelktiniu darbu. Bet šiaip jau ir iš šių pirmųjų apmatų organinės demokratijos koncepcija man atrodo apskritai priimtina.

6. Nuoširdus susirūpinimas bendrąja tautos gerove, atsipalaidavimas nuo politinių aistrų ir išmintinga apykanta

Iš visos romuviečių deklaracijos aiškiai kyšo nuoširdus susirūpinimas bendra mūsų tautos ir valstybės gerove. „Turint prieš akis,— ten pareiškiama,— mūsų visuomenės nerimą ir vis aiškėjančius josios lūkesčius, noris ti-

kėti, kad pozityvios minties ir kūrybos kryptis suras kelią į mūsų tautos ir valstybės gyvenimą. Didžioji šitos krypties idėja, kuri turi būti jaučiama ir gyvenama visų mūsų tautos narių, yra Valstybė, o aukščiausias josios turinys yra Lietuviškoji kultūra" (p. 170).

Joje visai teisingai suprantamas lietuviškojo prado realizavimas Lietuvos valstybėje. „Mūsų valstybės įstatymai turi būti ne primesti iš viršaus, ne nukopijuoti iš svetimų, bet nuosekliai išaugę iš vidaus" (p. 173). Tačiau „tautinė valstybė turi būti pagrįsta taip pat visuotinai reikšmingomis idėjomis" (ten pat). Čia visai tiksliai išreikšta tautinio individualumo ir žmogiškojo universalumo sintezė, turinti įvykti tautinės valstybės santvarkoje.

Vienas iš vertingiausių dalykų, išeinančių aikštėn romuviečių deklaracijoje, yra politinis ir šiaip visuomeninis subrendimas, pasireiškiąs atsipalaidavimu nuo politinių aistrų ir gilia nuoširdžios tolerancijos dvasia. Iš visos deklaracijos tono ir stiliaus jausti, kad tai yra ne vien žodžiai, bet ir nepajudinamas įsitikinimas, einąs iš subrendusios dvasios gelmių. Deklaracijoje nieko nenorima užgauti, nieko nesistengiama kaltinti, niekam netaikoma karčių žodžių. Atvirkščiai, stengiamasi raminti politines aistras ir sudaryti produktyvaus bendradarbiavimo ir darnaus susitarimo nuotaiką.

Tiesa, neslepiama, kad mūsų gyvenimas yra nenormalus ir kad reformų reikalas yra neišvengiamas: „Gyvenamasai momentas yra nepaprastai rimtas. Mūsų valstybės vidaus bei užsienio sunkenybės ir tautinės būklės netikrumas yra pasiekę tokį laipsnį, kad ramintis kuriomis nors fikcijomis yra per daug rizikinga. Valstybės gyvenimas reikalauja gilių, realių reformų, stiprinančių, o ne silpninančių gyvąsias tautos jėgas, skatinančių, o ne alsinančių visuomenės veiklumą. Tokių reformų reikalui visos gyvosios tautos kultūrinės ir politinės jėgos pagrindiniais klausimais ilgesniam laikui turi rasti susitarimo kelią — ir turi būti įtrauktos į valstybės kuriamąjį darbą" (p. 175). Šventa tiesa ir išmintis byloja Jūsų lūpomis!

Tasai būdas, kuris romuviečių deklaracijos siūlomas sutartiniam darbui, neturi savyje nieko, kas leistų jos autorius įtarti kokiu nors asmeniniu suinteresuotu išskaičiavimu. Štai jų pačių pareiškimas: „Išeidami viešu kolekty-

viniu žodžiu, norime bendradarbiauti su platesne visuomene, su įvairiomis grupėmis bei asmenimis, ir lojalių diskusijų, bendrų išsiaiškinimų ir sutelktinių pastangų keliu prisidėti prie naujos tobulesnės mūsų valstybės santvarkos realizavimo. Kam valstybės reikalai yra brangesni už atskirų grupių ir asmenų reikalus, kas smerkia perversmus ir jų nenori, tas nuo reformų, kurių reikalauja objektyviniai valstybės interesai, neturi teisės atsisakyti" (p. 174). Taip tegali kalbėti vien žmonės, turį gilų visuomeninio atsakingumo pajautimą.

III. Mano nusistatymas deklaracijos klausimu

Vertindamas romuviečių deklaraciją apskritai labai teigiamai, nenoriu dar anaiptol teigti, kad jinai yra vienodai tobula visose savo dalyse. Atskiros dalys nėra joje lygiai gerai apdirbtos ir lygiai vykusiai išreikštos. Galima taip pat laikyti abejotinomis arba net nepakankamai tiksliai išreikštomis kai kurias atskiras deklaracijos idėjas. Bet apskritai romuviečių deklaracija savo visumoje man yra visai priimtina. Kaip tik šitą faktą ir norėjau iškelti aikštėn, teigiamai vertindamas jos pagrindines koncepcijas ir pabrėždamas, kartais net precizuodamas, atskiras deklaracijos idėjas.

Kalbėjau apie deklaraciją vien iš teigiamos pusės todėl, kad laikiau reikalinga patraukti mūsų visuomenės akį į ją, kaipo į nuoširdžai sveikintiną apraišką. Kelti aikštėn jos silpnąsias vietas laikiau nereikalinga jau todėl, kad tikiuos deklaracijai šiaip jau nemaža kritikos ir puolimų iš šalies. Visų pirma ją puls visi tie, kurie nėra pasiekę tokio visuomeninio ir valstybinio subrendimo lygio, kokio kad yra pasiekę deklaracijos autoriai. Žinomoji Krylovo pasakėčia nurodo visada gyvą neigiamosios kritikos versmę.

Antra vertus, deklaracijai teks patirti kritikos iš konservatyvinių nekūrybiškai nusistačiusių žmonių, kurie nesugeba suvesti į sintezę momento reikalų ir principų reikalavimų. Pagaliau jos teigiamai nevertins ir visi tie, kurie, būdami pozicijoje ar opozicijoje, yra linkę į kokį

nors ekskliuzyvizmą ar savanaudišką nusistatymą. Tuo tarpu kiek gali atsirasti mūsų visuomenėje žmonių, kurie pasižymi aukšta intelektualine bei visuomenine kultūra, yra sintetiškai ir kūrybiškai nusistatę visuomenės ir valstybės klausimais ir nėra linkę į jokį vienašališkumą ar savanaudiškumą? — Žinoma, neneigiu, kad galima taip pat neigiamoji kritika ir iš stovinčių aukštai visais šitais atžvilgiais žmonių dėl pažiūrų skirtingumo.

Suprantu gerai, kad pareikšdamas šituos spėliojimus, tarsi darau nekuklų įvertinimą savo teigiamajam atsiliepimui apie romuviečių deklaraciją. Bet iš tikrųjų komplimentą darau ne sau, bet visuomeninei katalikų pasaulėžiūrai, kuri man buvo vedamuoju kelrodžiu mano vertinime romuviečių deklaracijos. Mano giliu įsitikinimu (tiesa, tai yra mano asmeninė pažiūra), šita deklaracija visai atitinka visuomeninę katalikų pasaulėžiūrą ir yra visai priimtina katalikams kaip tik todėl, kad šita pasaulėžiūra nėra sustingusi konservatizme, stokstančiame gyvos minties ir intelektualinės kultūros; kad ji visada eina integralinės sintezės linkme, kurioje susiderina momento reikalai ir principų reikalavimai, ir kad jai yra svetimas bet kuris vienašališkumas, nes jinai, kaipo katalikiška, yra universali iš savo esmės. Romuviečių deklaracija savo esminiu turiniu atitinka tai, kas yra pasiekta visuomeninės minties srityje katalikų sociologų kituose kraštuose, o vienu kitu atžvilgiu savo iniciatyva net prasikiša į priekį.

Brangieji draugai romuviečiai, vadindamas Jus šitaip, noriu pabrėžti, kad mūsų takai yra suėję į vieną platų kelią. Man nėra net reikalo įsijungti į Jūsų sąjūdį, nes aš esu jau buvęs jo ištakose. Nuo laiko mano referato „Krikščioniškoji politika ir gyvenamoji valanda", skaityto 1921 m. sausio 4 d. Pirmajame lietuvių katalikų kongrese Kaune (žr. Romuva, 1921, Nr. 1. p. 45—76) [4], manyje brendo daugelis iš tų idėjų, kurias Jūs taip sistemingai ir sugestyviai esate pareiškę savo deklaracijoje. Bet iki šiolei mano kelias buvo beveik vienišo kelias. Dabar man pasidarė drąsiau ir džiaugsmingiau, matant, kad aplink tai, kas man rūpėjo, yra susibūręs gražus ratelis daugiausia jaunų pajėgų, daug žadančių mūsų tautai ir valstybei. Aš tiesiu dabar Jums savo ranką ir tariu: nuo šiolei žygiuokime drauge į laimingesnę mūsų tautos ateitį!

PILIETINĖS VIENYBĖS BESIEKIANT

Reikšmingas posūkis

Paskutinis ministerių kabineto pasikeitimas Lietuvos visuomenės buvo priimtas su aiškiu džiaugsmu. Sukonsoliduota jo sudėtis suteikė geresnių vilčių ir atidarė naują perspektyvą į artimesnę ateitį. Net pati Klaipėdos katastrofa, kuri pareikalavo šitokio ministerių kabineto pasikeitimo, pasidarė lengviau pakenčiama pagerėjusioje, dėl kitos priežasties, krašto nuotaikoje. Tai *geriausias simptomas to, kad viduje ne viskas buvo tvarkoje.*

Kai viduje yra normali tvarka, išorės smūgiai tautos yra pakeliami su vieninga nuotaika ir tvirtu atsparumu. Bet kai viduje yra netvarka, išorės smūgiai iššaukia krašte bruzdėjimą. Žinoma, netvarka netvarkai nelygu. Paminėtuoju atveju pavojingiausia netvarka yra *laisvos pilietinės vienybės* stoka krašte.

Labai dar neseniai prancūzų ministeris pirmininkas Daladier yra teisingai pastebėjęs, kad laisvės kraštai įstengia geriau pakelti bandymus ir patvariau apsaugoti moralinio pasipriešinimo galią negu tylos, priespaudos ir vergovės kraštai. Šio teigimo teisingumas yra pagrįstas tuo, kad laisva susipratusių piliečių vienybė yra daug didesnė galybė negu sumechanizuota pavergtųjų žmonių vienybė. Pavergtieji žmonės neišlaiko ilgesnių bandymų, nes jie yra linkę sukilti pirmo nepasisekimo atveju.

Pilietinė vienybė yra didelis dalykas, tik reikia ją tinkamai suprasti. Tuo tarpu moderniosios vienybės realizuotojai šitą sąlygą dažniausiai pamiršta. Kiekviena klaida, sako E. Hello, rymo ant kurios nors tiesos, kuria yra piktnaudžiaujama. Panašiai yra ir su sumechanizuotos vienybės koncepcija, kuri iškraipo tikros pilietinės vienybės idėją.

Kadaise, savo „Visuomeniniame auklėjime", turėjau progos konstatuoti, kad visuomeniniame gyvenime gali būti ekstensyvinė ir intensyvinė vienybė. Pirmoji yra neturtinga savo turiniu, bet užtat ji gali apimti visą visuomenę ir gali būti tam tikroje lytyje visiems jos nariams vienodai privaloma. Antroji yra turtinga ideologiniu savo turiniu, bet užtat ji negali būti niekam privaloma kitaip, kaip laisvu apsisprendimu ir pritarimu.

Ryškiausias pavyzdys ekstensyvinei vienybei yra valstybė, intensyvinei vienybei — Bažnyčia. Valstybėje galima reikalauti iš piliečių, ar jie to nori, ar ne, respektuoti teisėtai nustatytą tvarką, laikytis įstatymo nurodymų, pildyti valstybines pareigas ir taikytis prie bendrosios gerovės reikalavimų; bet iš jų negalima reikalauti vieno kurio ideologinio šitų dalykų supratimo. Privalomumas čia lieka formalinėse ekstensyvinio, t. y. labai plataus, supratimo ribose, nes kitaip būtų pažeista visai teisėta piliečių laisvė.

Bažnyčioje ideologiniai reikalavimai pasiekia intensyvumo laipsnio, bet užtat pats priklausymas Bažnyčiai yra pagrįstas laisvu apsisprendimu ir įsitikinimu. Sulig tuo momentu, kai kas nors nustoja laisvai ir įsitikinusiai pritarti jos ideologijai, jam nėra nenugalimų kliūčių iš Bažnyčios pasišalinti, nes tai yra jo *sąžinės dalykas.* Bažnyčios nieks nėra įpareigojamas prieš savo sąžinės balsą. Kai valstybė reikalauja iš piliečių intensyvinės ideologinės vienybės, sąžinės konfliktai pasitaiko kiekviename žingsnyje, nes piliečiai laisvu apsisprendimu iš valstybės negali išeiti.

Iš to, kas pasakyta, būtų klaidinga manyti, kad Bažnyčia yra laisvės įstaiga, o valstybė yra varos įstaiga. Sąžinės konfliktų neturi teisės sudaryti ne tik Bažnyčia, bet ir valstybė. Aukščiau buvo suminėta, kokiose ribose gali reikštis valstybės verčiamasis privalomumas. Tačiau ir valstybės gyvenimas neįmanomas be plačiai suprantamos laisvės. Minėtasis E. Hello skirsto net visuomenę į laukinę, barbarišką ir civilizuotą pagal tai, kaip sprendžiamas joje laisvės klausimas.

Jo supratimu, visuomeninės problemos esmė kelia klausimą, kaip gali būti leidžiamas, norimas, paraginamas ir reguliuojamas kiekvieno asmens išsivystymas be skriaudos jo kaimynui ir be skriaudos visam kolektyvui. Laukinėje visuomenėje viešpatauja atskiro individo savavalia; pavydas čia yra veikiamasis akstinas; valdžios čia kaip ir nėra, nes čia viešpatauja stipresniojo prievarta.

Barbariškojoje visuomenėje viešpatauja kolektyvo savavalia, kuriai suteikiama įstatymo išroda, arba regimybė. Čia valdžia yra pavergėja, ir vergovė bei neapykanta yra čia būdingos apraiškos.

Dabartinės barbarijos labai yra panašios į šitaip nusakytąją barbariją, su tuo nebent skirtumu, kad jas tenka vadinti civilizuotomis. Jos pasisavino dideliame laipsnyje materialinės civilizacijos galybę ir ją panaudoja savo barbariškai prigimčiai reikšti. Jose viešpatauja tam tikro kolektyvo savavalia, apvilkta jų įstatymo pavidalu; valdžia yra jose asmens pavergimo įrankis; neapykanta yra čia ir veikiamasis akstinas, ir išdavos apraiška. Ypač būdinga joms yra tai, kad jos ideologinę vienybę yra pasišovusios realizuoti prievartos priemonėmis.

Kultūringoje visuomenėje, kaip sako Hello, viešpatauja teisingumas, pusiausvyra ir meilė. Čia kiekvienas asmuo gali teisėtai išvystyti visas savo pajėgas, būdamas visuomenės apsaugojamas, paskatinamas, respektuojamas. Čia kiekvienas užima visuomenėje tokią vietą, kuriai yra paskirtas pagal savo prigimties ypatybes. Čia visuomenės nariai jaučiasi esą vieno kūno organai, ir todėl gerai suprasta savimyla čia reikalauja meilės kitiems.

Jei tokioje kultūringos visuomenės koncepcijoje ir yra tam tikra idealizavimo dozė, tai vis dėlto iš esmės jinai yra teisinga. Joje glūdi ta idėja apie vienybę įvairovėje, kuri yra reguliatyvinis, arba vedamasis, principas suorganizuotai į valstybę visuomenei.

Vienybė įvairovėje

Neginčytinas gyvenimo faktas yra tai, kad kiekviena visuomenė yra vienu atžvilgiu šiaip ar taip diferencijuo-

ta, o kitu atžvilgiu šiaip ar taip sufederuota. Kiekvienoje visuomenėje neišvengiamai pasireiškia pažiūrų, principų, interesų, padėties įvairumas, kuris ją skirsto įvairiomis grupėmis — ideologinėmis, ekonominėmis, socialinėmis, kultūrinėmis ir t. t. Bet sykiu formaliai valstybės rėmai visas šitas grupes šiaip ar taip suveržia į vienybę, kad ir labai neturtingą ir plačiai suprantamą.

Šita vienybė vis labiau intensyvėja ir stiprėja pagal tai, kaip auga visuomenės nariuose solidarumo pajautimas, kuris priklauso nuo reiškimosi laisvės ir traktavimo lygybės. Ne veltui visuomenės idealu kartais laikomas visuotinis susidraugavimas laisvės ir lygybės pagrindais (Novgorodcevas). Be laisvės ir lygybės negalima moralinė visuomenės narių vienybė, kuri, Foersterio supratimu, yra ne kas kita kaip diferencijuotas federalizmas.

Labai vykusi Foersterio formulė, suteikta visuomenės vienybei, turi būti suprantama ne valstybine, bet visuomenine moraline prasme. Jo federalizmas yra visuomenės gyvenime vedamasis principas, pagrįstas meile ir ieškąs būdų priešingiems visuomenės narių interesams suderinti. Iš jo plaukia reikalavimas demokratizmo, tačiau vėl ne kaipo valstybinės formos, bet kaipo vedamosios idėjos, pagal kurią tautos aspiracijos turi būti tenkinamos saviveikos bei savivaldos priemonėmis. Federalizmas ieško sintezės tarp atskirų narių savotiškumo bei savarankiškumo, iš vienos pusės, ir visuomenės vienybės, iš antros pusės.

Jis yra *geriausia apsauga tautos dovanoms bei vertybėms,* nes jis kiekvienam laiduoja pilną išsivystymą savo individualinių gabumų linkme, o iš kitos pusės, stengiasi nugalėti visuomenės pakrikimą, išsiskirstymą ir anarchiją. Kaipo pritaikomoji meilė, federalizmas stengiasi vienu laiku laikyti aukštumoje ir asmenį, ir visuomenę. Tai yra gerai suprasta pusiausvyra, kuri yra priešybė netikrai pusiausvyrai, laikančiai, Hello pasakymu, įvairybes priešingomis. Klaidingos pusiausvyros šalininkai, kaip sako tas pats autorius, pamiršta, kad visata yra išsyk ir vieninga, ir įvairi. Panašiai kiekviena visuomenė, suorganizuota federalizmo pagrindais, yra sykiu ir vieninga, ir diferencijuota. Žodžiu tariant, diferencijuotas federalizmas yra ne kas kita kaip vienybė įvairovėje.

Reikia dar pažymėti, kad fersteriškai suprantamame federalizme turi viešpatauti reciprociteto dvasia. Tai reiškia, kad čia kiekvienas individas, kiekviena grupė tik tiek tegali reikalauti sau teisių, kiek atitinkamai pripažįsta kitam individui ar kitai grupei. Savaime suprantama, kad čia turima galvoje analoginę padėtį, arba lygias sąlygas: negali juk gatvės šlavikas ir aukštos profesijos specialistas reikalauti sau lygių teisių toj pačioj srityje; bet užtat dvi politinės grupės vienodo pobūdžio tegali pagal savitarpiškumo principą reikalauti vien lygių veikimo teisių. Ten, kur nėra savitarpiškumo dvasios, nėra visuomeninio solidarumo ir tikros vienybės.

Vienybės organizacija

Iki šiolei buvo kalbėta apie pilietinę vienybę iš principialios pusės. Dabar tenka apie ją pakalbėti iš praktinio realizavimo pusės. Juk nepakanka ją gerai suprasti, reikia ją organizuoti visuomenės gyvenime. Kokios yra čia vedamosios idėjos?

Pirmas dalykas yra tai, kad pilietinės vienybės pavyzdys ateina iš viršaus. Neseniai Prancūzijos prezidentas Lebrunas su visišku įsitikinimu ir pilna teise yra pareiškęs deputatų rūmams šiuos reikšmingus žodžius: „Būdamas bešališkas partijų arbitras, aš stengiaus išlaikyti vienybę, kurios vis galingiau reikalavo tautos uždaviniai". Dabar *mes jau žinome*, kad Prancūzijoje pilietinė vienybė yra šiuo momentu daug stipresnė negu ten, kur buvo per prievartą realizuojama sumechanizuota piliečių vienybė. Nejaugi taip dabar galėtų būti, jei prezidentas Lebrunas nebūtų buvęs „bešališkas partijų arbitras"?

Antras lygiai svarbus dalykas yra tai, *kaip visuomenė yra vyriausybės traktuojama.* Vienybės, solidarumo, taikingumo negali būti tarp piliečių ten, kur nelygiai traktuojamos įvairios visuomeninės grupės, kur žmonės skirstomi į favoritus ir posūnius. Ten, kur favorizuojama viena žmonių grupė, kaipo „sosto atrama", tokia grupė, žiūrėdama savo kailio interesų, suardo viską: vienybę, solidarumą, vidaus taiką, ramybę.

Todėl vyriausybė, norėdama realizuoti visuomenėje

pilietinę vienybę, turi sudaryti šitai vienybei reikiamas sąlygas. Iš šių svarbiausia yra visiems lygus teisingumas, kuris reikalauja visiems piliečiams vienodos laisvės apsispręsti, lygybės pasireikšti ir teisės organizuotis. Tai yra visuomeninio gyvenimo gėrybės, kurios, būdamos visiems piliečiams lygiai prieinamos, sudaro tarp jų bendrų interesų ir bendros gerovės galimybių. Tokiomis aplinkybėmis visuomeninė vienybė dažniausiai savaime atsiranda.

Laisvė apsispręsti reikalauja tolerancijos, lygybė pasireikšti — objektyvaus vertinimo žmonių veiklos, teisė organizuotis — reciprociteto dvasios. Žinoma, šitie visuomeniniai nusiteikimai ne visur yra tikrovėje, ir ne kartą vyriausybei susidaro reikalas kovoti su žmonių ekscesais, ardančiais visuomenės gerovę bei vienybę. Bet šita kova turi būti pagrįsta visiems vienodu teisingumu, kuris kartais gali būti griežtas ir skaudus, nors niekados negali nustoti savo auklėjamosios reikšmės piliečiams.

Tikros pilietinės vienybės negalima realizuoti išviršinės prievartos priemonėmis, nes ji yra visuomeninių dorinių nusiteikimų dalykas, mechaniškai nesudaromas žmonių sielose. Tuo tarpu vienybės organizacija, Foersterio žodžiais tariant, yra žmonių sielos organizacija. Prievartos priemonėmis galima sudaryti nebent tariamąją vienybę, kuri, tarsi rūmai ant smėlio, subyrės užėjus pirmai bandymo audrai.

Tokia vienybė paprastai remiasi piliečių skirstymu į favoritus ir posūnius. Iš pirmųjų išauga liokajiško tipo oportunistai, iš antrųjų — apkartę revoliucionieriai. Kuo gi gali tokiais atvejais pasiremti visuomenė ir valstybė, kai atsiranda rimtas išorės pavojus?

Taigi pilietinės vienybės organizacija remiasi visų pirma visiems lygiu teisingumu, kuris reguliuoja, įstatymų ribose, laisvę apsispręsti, lygybę pasireikšti ir teisę organizuotis. Tik tokiomis aplinkybėmis piliečiuose atsiranda bendrų interesų ir susidomėjimas bendra gerove, kurie yra būtinos sąlygos vienybei susidaryti. Pagaliau vienybė realizuojama ne prievartos, bet visuomeninio auklėjimo priemonėmis, iš kurių daugelis yra vyriausybės rankose, jos įstatymuose, jos steigiamose institucijose, jos vidaus politikoje, jos kultūrinėje akcijoje ir kituose valdymo

aktuose. Tik tokiu būdu visuomeninė vienybė gali būti pagrįsta žmonių sielos organizacija.

Teorija ir praktika

Tai, kas čia yra parašyta, taip yra tolima nuo moderniosios praktikos, kad ne vienas skaitytojas, skeptiškai į viską pamojęs ranka, su panieka tars pro dantis: „Vėl nereali teorija!" Žinoma, teorija teorijai nelygu: bloga teorija maža teverta, bet gera teorija, kaip sakoma, yra praktiškiausias dalykas, nes ji kodifikuoja realų patyrimą, žmonijos praktikoje įgytą. Šiaip ar taip, nelygstamasis nusistatymas prieš teoriją, kaipo tokią, nėra išmintingas.

O jei su laisva dvasia ir atviromis akimis pasidairysime paskutinių laikų *Europos ir mūsų patyrime*, tai galėsime pastebėti, kad apsilenkimas su išdėstytąja teorija jau yra davęs ir tikriausiai ateityje dar daugiau duos liūdnų išdavų. Visur, *kur buvo šiaip ar taip nusižengta normalaus pilietinio sugyvenimo dėsniams, susidarė labai realių pavojų*, ateinančių iš šalies. Už nusidėjimą „teorijai" tenka dabar brangiai mokėti.

Laikai neramūs. Pavojų daugiau negu kada nors. Visuomenės vienybė yra būtina gelbėjimosi sąlyga. Bet reikia dar ją pozityviai organizuoti nepaliekant visuomenėje netikrumo jausmo. Svyravimas, pusiškumas, padėties neaiškumas skaldo tautos energiją ir gali ją vėl paskandinti abejingume ir apatijoje. Tada priešas paims ją be pasipriešinimo girtame stovyje.

TAUTININKŲ REŽIMO KRITIKA

1. Tautininkų režimas yra *diktatūra* palyginti negausios grupės žmonių, kurie normaliomis teisėto veikimo sąlygomis negalėjo įsigyti valdžios, taip aistriškai geidžiamos.

2. Tautininkų režimas nusideda aukščiausiu laipsniu visu tuo, ką tautininkai prikišdavo savo idėjiniams priešams:
   a) hotentotų etika,
   b) beprincipiškumu,
   c) spaudos banditizmu ir jau demagogija,
   d) gaivališku valdžios geidimu už bet kurią kainą,
   e) religijos naudojimu partiniams tikslams,
   f) ekskliuzyvistišku partiškumu,
   g) moralinės ir materialinės korupcijos platinimu,
   h) radikaliu visuomenės skaldymu,
   i) viešai nekontroliuojamu atsakingumu.

3. Tautininkų režimas, remdamasis labai negausia susipratusių idėjinių tautininkų grupe, suspietė aplink save beprincipiškus prisitaikėlius ir sustiprino neigiamąsias nekultūringos mūsų visuomenės žymes:
   a) inercingumą,
   b) iniciatyvos stoką,
   c) antisocialinį nusistatymą,
   d) pasyvumą,
   e) servilizmą (vergiškumo instinktas),
   f) savanaudiškumą.

4. Nepasižymėdamas idėjiniu principingumu ir veikdamas nekultūringoje visuomenėje tautininkų režimas, kaipo diktatūra, yra atsirėmęs į šias nenormalias priemones:
   a) karo stovis,
   b) cenzūra, politinė plius ideologinė,
   c) pilietinių laisvių panaikinimas,
   d) špionažas,
   e) nepasitikėjimas visuomenės iniciatyva,
   f) biurokratinė centralizacija,
   g) viešas neatsakingumas.

5. Tautininkų režimas veda tautą ir visuomenę į stovį, kurį charakterizuoja:
   a) visiškas teisėtumo jausmo sunykimas,
   b) visuomeniškos kultūros nusmukimas,
   c) pasyvus apatiškas fatalizmas,
   d) neatsparumas pervartingiems gaivalams,
   e) moralinis ir politinis bolševizmas.

   Tokiame stovyje pasidaro koktu gyventi ir gėda žiūrėti į akis kultūringam žmogui.

6. Tautininkų režimo nusistatymas katalikų atžvilgiu:
   a) psichologinis atskalūniškumas,
   b) hipokrizija,
   c) demagogija,
   d) nesutariamumas,
   e) nesilaikymas savo pasižadėjimų,
   f) ideologinis nesiderinimas prie Katalikų Bažnyčios doktrinos,
   g) nesupratimas katalikiškųjų idealų,
   h) maskuotas rafinuotas kultūrkampfas.

   Susitarimas bus galimas tik tada, kai abi pusės sukultūrės ir kai tautininkai atsisakys nuo savo antikatalikiškų pažiūrų ir nusistatymo.

PAAIŠKINIMAI

Stasio Šalkauskio „Raštų" V tome skelbiami ideologijos ir politinės minties darbai. Jie reikšmingi ir kaip Šalkauskio praktinės filosofijos (o Šalkauskio visa filosofija, galimą sakyti, yra praktinė) detalizacijos bei konkretizacijos, kartais labai reikšmingai papildančios teorines tezes, ir patys savaime, nes parodo Šalkauskį kaip pilietį ir visuomenės gyvenimo analitiką.

Tomo medžiaga padalinta į tris dalis: pradžioje spausdinama paties Šalkauskio sudaryta knyga „Ateitininkų ideologija", paskui kiti tekstai, kiek sąlyginai suskirstyti į „Ideologijos" ir „Politikos" rubrikas. Jie išdėstyti chronologine tekstų išspausdinimo arba parašymo tvarka.

ATEITININKŲ IDEOLOGIJA
PASKUTINIŲJŲ LAIKŲ FORMAVIMOSI VYKSME

Daugiausia periodikoje spausdintų straipsnių rinkinys (Kaunas, 1933). Kiek pakeistos sudėties antrasis leidimas pasirodė JAV (leidėjas Simas Sužiedėlis, Putnam, 1954).

[1] Visa atnaujinti Kristuje *(lot.)*.

[2] Sąžiningai, tikint *(lot.)*.

[3] Žr.: *Stasys Šalkauskis.* Lietuvių tauta ir jos ugdymas // Raštai.— T. 4.— Vilnius: Mintis, 1995.— P. 195—441.

[4] Žmogus — gamtos priedas *(lot.)*.

[5] Dvasingas žmogus nėra palenktas įstatymui; mylėk ir daryk, ką nori *(lot.)*.

[6] Kilnumas įpareigoja *(pranc.)*.

[7] Aprėžtas skaičius *(lot.)* — apribojimas, taikomas tautinėms mažumoms stojant į aukštąją mokyklą ar valstybės tarnybą.

[8] Pakeitus, kas keistina *(lot.)*.

[9] Remiantis priešingu *(lot.)*.

MOTERŲ KLAUSIMAS KRIKŠČIONYBĖS ŠVIESOJE

Studijų Fribūro universitete metais parengta paskaita, spausdinama pagal rankraštį, saugomą Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriuje (F 140—334).

[1] Amžinybės požiūriu *(lot.)*.

SKAUTAI IR PASAULĖŽIŪRA

Pirmąkart išspausdinta žurnale „Ateitis" (1926, Nr. 4, p. 211—220; Nr. 5, p. 279—288. Vėliau pasirodė atskira knygele (Kaunas, 1930). Be to, buvo perspausdinta Amerikoje (Chicaga, 1953).

Spausdinama pagal 1930 metų publikaciją.

[1] Žr.: *Stasys Šalkauskis.* Lietuvių tauta ir jos ugdymas // Raštai.— T. 4.— Vilnius: Mintis, 1995, skyrius: „Visuomenės vadovybės ugdymas lietuvių tautoje", p. 375—393.

IDEOLOGINIAI DABARTIES KRIZIŲ PAGRINDAI IR KATALIKIŠKOJI PASAULĖŽIŪRA

Studija pirmą kartą išspausdinta: Lietuvių katalikų mokslo akademijos suvažiavimo darbai, 1936.— T. 2.— Kaunas: LKMA, 1937.— P. 45—80. Perspausdinta: „Draugija", 1939, Nr. 2, 5, 7, 9, 11, 13, 21—22; 1940, Nr. 1, 2, taip pat „Židinys", 1936, Nr. 3.— P. 257—271 (trumpesnioji redakcija).

[1] *Šalin nuo bažnyčios (vok.).*

[2] Šalin nuo Kristaus *(vok.).*

[3] Šalin nuo Dievo *(vok.).*

[4] Prie pirminės medžiagos *(lot.).*

[5] Nudizmas *(vok.).*

[6] Ekonominis žmogus *(lot.).*

[7] Apsileidimo nuodėmės *(lot.).*

KATALIKIŠKOSIOS PASAULĖŽIŪROS REIKŠMĖ LIETUVOS ATEIČIAI

Straipsnis išspausdintas knygoje: Krikščionybė Lietuvoje. Praeitis. Dabartis. Ateitis.— Kaunas, 1938.— P. 72—86.

GYVOSIOS DVASIOS REIKALU

Straipsnis išspausdintas žurnale „Tiesos kelias" (1938, Nr. 2, p. 112—119).

„GYVOJI DVASIA"

Straipsnis išspausdintas žurnale „Tiesos kelias" (1938, Nr. 5, p. 361—363).

[1] Mylintis Dievas *(lot.).*

DEGANČIOS ŠIRDYS, VIENYKITĖS!

Straipsnis išspausdintas žurnale „Tiesos kelias" (1938, Nr. 6, p. 419—421).

[1] Neduoda tas, kas neturi *(lot.).*

[2] Vėjas pučia, kur nori *(lot.).*

[3] Dešimties tūkstančių pedagogų *(lot.).*

JAUNUOMENĖ IR GYVOJI DVASIA

Straipsnis išspausdintas žurnale „Židinys" (1938, Nr. 11, p. 499—513).

BŪKIME GYVOSIOS DVASIOS ŽMONĖS!

Straipsnis išspausdintas laikraštyje „XX amžius" (1938, Nr. 125).

Į LIETUVOS KATALIKŲ VISUOMENĘ

Kreipimasis spausdinamas pagal rankraštį, saugomą Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriuje (F 140—200).

ASMENS TOBULINIMASIS, KAIPO KIEKVIENOS PAŽANGOS PRADŽIA

Pranešimas išspausdintas žurnale „Židinys" (1938, Nr. 12, p. 656—669).

KATALIKŲ VIENYBĖS ŠVENTĖ

Straipsnis išspausdintas laikraštyje „XX amžius" (1939, Nr. 119).

KRIKŠČIONIŠKOSIOS POLITIKOS BENDRIJA

Tekstas, susijęs su Stasio Šalkauskio studijų Fribūre laikotarpiu, spausdinamas pagal rankraštį, saugomą Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriuje (F 140—227).

[1] Stasys Šalkauskis.

KRIKŠČIONIŠKOJI POLITIKA IR GYVENAMOJI VALANDA

Pranešimas išspausdintas žurnale „Romuva" (1921, Nr. 1, p. 45—76).

POLITINĖ REZOLIUCIJA, ST. ŠALKAUSKIO PATEIKTA IR PIRMOJO LIETUVIŲ KATALIKŲ KONGRESO PRIIMTA KAUNE 1921 M. SAUSIO 5 D.

Rezoliucija išspausdinta žurnale „Romuva" (1921, Nr. 1, p. 77—78).

PIRMUTINĖS PRIELAIDOS VISUOMENINEI KRITIKAI LIETUVOJE

Straipsnis išspausdintas žurnale „Romuva" (1922, Nr. 2, p. 89—98).

MOMENTO REIKALAI IR PRINCIPŲ REIKALAVIMAI (EINANT Į NAUJĄ KATALIKIŠKOJO VEIKIMO TARPSNĮ)

Studija išspausdinta žurnale „Naujasis židinys" (1926, Nr. 6—7, p. 436—450, Nr. 8—9, p. 40—47, Nr. 10, p. 163—172, Nr. 11, p. 230—242, Nr. 12, p. 303—319).

[1] Žr. šio tomo p. 410—436.

[2] Žr. šio tomo p. 439—447.

[3] Žr.: *Stasys Šalkauskis.* Lietuvių tauta ir jos ugdymas // Raštai.— T. 4.— Vilnius: Mintis, 1995.— P. 303—328.

REIKIAMOJI REFORMŲ DVASIA

Straipsnis išspausdintas laikraštyje „Rytas" (1927, Nr. 27).

JŪSŲ EKSCELENCIJA, PONE LIETUVOS RESPUBLIKOS PREZIDENTE

Laiškas spausdinamas pagal mašinraštį, saugomą Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriuje (F 140—228).

APIE „DARBO IR BENDRADARBIAVIMO PROGRAMOS PROJEKTĄ"

Straipsnis išspausdintas laikraštyje „Rytas" (1935, Nr. 152, 153).

[1] Žr. šio tomo p. 448—527.

GARBINGASAI PONE PREZIDENTE

Laiškas spausdinamas pagal rankraštį, saugomą Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriuje (F 140—229). Pirmąkart jis buvo išspausdintas žurnale „Aidai" (1982, Nr. 1, p. 13—20).

[1] Žr. šio tomo p. 528—533.

[2] Nuosava valda *(lot.).*

[3] Aukščiausias įstatymas *(lot).*

ROMUVIEČIŲ DEKLARACIJA (SVEIKINTINA INICIATYVA VISUOMENINĖS MINTIES SRITYJE)

Deklaracija išspausdinta žurnale „Naujoji romuva" (1936, Nr. 11, p. 241—246).

[1] Mintinė išlyga *(lot.).*

[2] Žr. šio tomo p. 448—527.

[3] Žr. šio tomo p. 536—545.

[4] Žr. šio tomo p. 410—436.

PILIETINĖS VIENYBĖS BESIEKIANT

Straipsnis išspausdintas laikraštyje „XX amžius" (1939, Nr. 115).

TAUTININKŲ REŽIMO KRITIKA

Pranešimo tezės, kurių datuoti nepavyko. Taip pat neaišku, kur pranešimas buvo perskaitytas. Spausdinamos pagal rankraštį, saugomą Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriuje (F 140—230).

VARDŲ RODYKLĖ

Adam, K. 279, 398
Adomas 222—225
Anelė Folinietė 229
Aristotelis Stagyrietis 8, 66, 362
Aubert 247
Augustinas 93, 97, 99—103, 108, 109, 185, 403
Auvergne, D. 396, 397

Baden-Powell, R. 249, 253, 256—258, 260—263, 267, 268
Belot, G. 260, 261, 269
Berdiajev, N. 278, 279, 282, 285, 294, 296, 298, 381, 388
Bernard, G. L. C. 152
Bourget, P. 156
Boutroux 30
Brand 348
Bronde, P. 488, 489
Brunschvicg, L. 491
Būčys, P. 352, 353
Butt 266

Chardon, H. 491, 494
Charost 156
Chevalier, J. 281
Christianus 396
Clemenceau 397
Cornette 262
Coulet 298

D. 409
Daladier, E. 578
Dambrauskas, A. 134
Daugėla 554
Daukša, M. 378
Dogelis 535
Doncoeur 397
Dostojevskij, F. 264, 265, 275, 348
Dovydaitis, P. 94

Duguit 484, 488
Duval, J. 41

Eblé, M. 41, 456
Emonet 400

Foerster 581, 583
Frank, S. V. 150

Galdikas 94
Galdikienė, M. 535
Gandhi, M. 194, 206—208, 315
Gediminas 117, 119
šv. Gertrūda 229
Giedraitis 378
Gylys 535
Goyau, G. 262
Grunwald 145
Guillemin, H. 396

Hello, E. 228, 229, 252, 275, 276, 399, 578—581
Hitler 551

Ieva 222—224, 228

Jacobs, S. J. 262
Jaques-Dalcroze, E. 161
Jogaila 97, 376, 378
šv. Jonas 228

Kazanova 86
Kerenskis 559
Kęstutis 119
šv. Kotryna Sienietė 229
Krylovas 575
Kristus 18, 20, 45, 52, 58, 60, 63, 64, 82, 102, 110, 120, 159, 160, 206, 225—228, 230, 232, 279, 303, 320, 350, 364, 375, 379, 392, 398, 401, 407, 411—415, 417, 419
Krupavičius, M. 546
Kuraitis, P. 70, 82, 94, 103
Kurth, G. 308, 309

Lamennais 310
de La Tour Du Pin La Charce 489
Lebrun 582
Leclercq 392, 393, 396
Leonas XIII 310, 421
šv. Lukas 392
Lušys, S. 535

Maliauskas 94
Marija Magdalietė 227, 228
Maritain, J. 291, 300, 303, 307, 310, 312, 314—316, 318, 323, 389, 396, 397, 568, 569
Marx, K. 310
Mickevičius, A. 29, 348
šv. Morkus 228
Morta 227
Mozė 223, 224
Muravjovas 377
Mussolini 559

Nikolajus II 559
Noble, H. D. 141—143
Novgorodcev 581

Oberdorffer 489
Ollé-Laprune, L. 301, 307, 308, 311, 314, 315
Ozanam 310

P. 408
Pagės 152
Pakštas, K. 99, 111, 206
šv. Paulius 45
šv. Petras 227
Pfliegler 388—390
Pijus X 38
Pijus XI 318, 387
Pinard 152
Pyras 558
šv. Pranciškus Asyžietis 269, 270
Prometėjas 303

Quilliet 156

Rademacher A. 401
Rauckinas, S. 103
Reynold, G. de 278—281, 286, 287, 292, 295
Römeris, M. 483, 488, 499, 500
Romier, L. 293
Rommen, H. 565
Roosevelt, T. 144

S. 409
Serre, J. 316
Sevin, J. 251—253, 255, 256, 261, 262, 265, 267, 268
Sirvydas, K. 378
Skrupskelis, I. 92
Solovjovas 231
Stobrys, J. 346
Sužiedėlis, S. 587

Šalkauskis, S. (Š., St. Š.) 70, 82, 92, 103, 261, 279, 350, 409, 535
Šapalas, K. 70, 82

Taškūnas, V. K. 350—353, 375
šv. Teresė 228
Titas Livijus 302
Tolstoj, L. 206
Tomas Akvinietis 8, 66, 310
Turauskas, E. 70, 82, 96
Turmann, M. 489

Urmanas 535

V. 408
Valatka 535
Viskantas 94
šv. Vitas 152
Vytautas Didysis 69, 93, 97—99, 103, 108, 109, 119, 164, 184, 216, 378
Voldemaras 546, 551
Voltaire 276
Vuillermet, F. A. 140, 151—156

TURINYS

Vareikis E. Stasys Šalkauskis ir dabartis V

ATEITININKŲ IDEOLOGIJA
paskutiniųjų laikų formavimosi vyksme

PRATARTIS 3

Pirmas skyrius. PARUOŠIAMIEJI IDEOLOGINIAI FORMULAVIMAI 7

I. „Romuvos" pradmens* 7

II. Ateitininkų principai ir pareigos* 12

Įžanga. Įvedamosios pastabos apie principus ir pareigas 12

I. Ateitininkų principai bei pareigos „Ateities" organizacijos tikslų atžvilgiu 17

II. Ateitininkų principai bei pareigos „Ateities" organizacijos uždavinių atžvilgiu 34

Antras skyrius. OFICIALIOJI ATEITININKŲ IDEOLOGIJA .. 52

I. Ateitininkų principai bei pareigos (Palangos reorganizacinės konferencijos išplėstoji redakcija*) 52

II. Ateitininkų principai bei pareigos (Sutrauktoji ateitininkų principų bei pareigų redakcija*) 58

III. Aktualiausieji ateitininkų uždaviniai (Ateitininkų federacijos Vyriausiosios valdybos atsišaukimas 1927 m.*) 60

IV. Ateitininkai ir 10 metų Lietuvos nepriklausomybės sukaktuvės (Ateitininkų federacijos Vyriausiosios valdybos atsišaukimas 1928 m.*) 71

V. Spaudos atgavimo minėjimo proga (1904—V. 7—1929) (Ateitininkų federacijos Vyriausiosios valdybos atsišaukimas 1929 m.*) 83

VI. Trigubo jubiliejaus reikalu (Ateitininkų federacijos Vyriausiosios valdybos atsišaukimas 1930 m.*) 93

Trečias skyrius. ĮVAIRŪS IDEOLOGINIAI AKTAI, SUSIDARIUSIEJI LAISVO PROJEKTAVIMO TVARKOJE 104

I. Visuomeninio veikimo principai* 104

II. Visuomeninio mūsų tautos atgimimo reikalu* 106

III. Tautinės lietuvių politikos kategoriniai imperatyvai* .. 111

IV. Ateitininkai ir Vilniaus atvadavimas* 116

V. Bendroji Politinio centro ideologija* 120
VI. Spaudos draudimo pamoka lietuvių tautai* 124
VII. Vedamosios idėjos moterų klausimui spręsti* 129
VIII. Išvidinis moters atsivadavimas kaipo tikros jos emancipacijos pradžia* 131
IX. Estetinė ateitininkų ideologija (Projektas) 134
X. Jaunuomenės idealizmas ir modernieji šokiai* 139
Parinktasis moderniųjų šokių vertinimo atžvilgis — kilnusis jaunuomenės idealizmas 139
I. Jaunuomenės idealizmas ir jo prasmė 140
II. Modernieji šokiai; jų esmė ir įvertinimas 147
XI. Vienas iš giliausių mano įsitikinimų* 159
XII. Vedamosios idėjos naujų tautinių šokių reikalu 161
XIII. Ateitininkų vėliavą pašventinant* 163
XIV. Prideramas ateitininkų nusistatymas *numerus clausus* klausimu* 164

Ketvirtas skyrius. ATEITININKŲ IDEOLOGIJOS REALIZAVIMO KLAUSIMAS 166

I. Ateitininkų ideologija ir josios realizavimas gyvenimo .. praktikoje* 166
I. Ideologinis susipratimas 167
II. Susiorganizavimas pagal ideologijos reikalavimus 172
III. Ideologijos realizuojamasis veiklumas 176
Santrauka ir išvados 181
II. Vykdomojo ateitininkų vajaus reikalu* (Atviras laiškas visiems Ateitininkų federacijos nariams) 184
Ateitininkų vykdomasis nepajėgumas ir paraginimas eit į vykdomąjį vajų 184
I. Pasaulinė perspektyva ir ateitininkai 188
II. Reikalas susiprasti 192
III. Reikalas susiorganizuoti 197
IV. Reikalas kurti 200
V. *Reikalas kovoti* 203
VI. Vykdomojo vajaus taktika ir organizacija 209
Baigiamosios išvados 213
III. Pažiūra į studentų ateitininkų dabartį ir ateitį* 216

IDEOLOGIJA

MOTERŲ KLAUSIMAS KRIKŠČIONYBĖS ŠVIESOJE 219
I. Bendri prirengiamieji samprotavimai 220
II. Išrišimas moterų klausimo smulkmenose 229

SKAUTAI IR PASAULĖŽIŪRA* 247
Įžanga. Kalbėti apie organizacijos pasaulėžiūrą — reiškia įžvelgti jos esmėje sielą, kuri ją judina 247
I. Skautizmo esmė 249
II. Pasaulėžiūra, kuria remiasi skautizmas savo esmėje 260
Užbaigos žodis. Skautai kaipo avangardas tolimesnėje mūsų valstybinio, tautinio ir dvasinio atgimimo eigoje .. 271

IDEOLOGINIAI DABARTIES KRIZIŲ PAGRINDAI IR KATALIKIŠKOJI PASAULĖŽIŪRA* 274
Krizinės ideologijos supratimas 274
I. Ideologiniai dabarties krizių pagrindai 277
II. Katalikiškoji pasaulėžiūra dabarties krizių akivaizdoje .. 299
Katalikiškosios pasaulėžiūros aktualizavimo problema 317

KATALIKIŠKOSIOS PASAULĖŽIŪROS REIKŠMĖ LIETUVOS ATEIČIAI* 319
Savitarpinis gyvenimo ir ideologijos veikimasis 319
I. Katalikiškosios pasaulėžiūros esmė ir pobūdis 320
II. Vienijamoji katalikiškosios pasaulėžiūros reikšmė 324
III. Intelektualinė katalikiškosios pasaulėžiūros reikšmė 327
IV. Moralinė katalikiškosios pasaulėžiūros reikšmė 330
Katalikiškosios pasaulėžiūros supratimo ir ugdymo svarbiausios priemonės 333

GYVOSIOS DVASIOS REIKALU 336
„GYVOJI DVASIA" 346
DEGANČIOS ŠIRDYS, VIENYKITĖS! 350
JAUNUOMENĖ IR GYVOJI DVASIA* 354
Bendras fizinio ir dvasinio gyvenimo palyginimas 354
I. Gyvoji dvasia ir jaunatvė 355
II. Dvasinės jaunatvės ypatybės 358
III. Priemonės dvasinei jaunatvei laimėti 364
Baigiamosios pastabos 370

BŪKIME GYVOSIOS DVASIOS ŽMONĖS! 372
Į LIETUVOS KATALIKŲ VISUOMENĘ 376
ASMENINIS TOBULINIMASIS, KAIPO KIEKVIENOS PAŽANGOS PRADŽIA* 381
Katalikybės pastovus garbingumas ir katalikų pasitaikąs negarbingumas 381
I. Asmenybės turinys, kaipo pastovus žmogiškojo veikimo pagrindas 382
II. Žmogiškojo veikimo tobulėjimas sulig asmeniniu tobulinimusi (Praktinis tezės pagrindimas) 385
III. Prideramas nusistatymas į asmeninio tobulinimosi reikalą 391
Katalikų valorizacija asmeniniu tobulinimusi 395

KATALIKŲ VIENYBĖS ŠVENTĖ 398

POLITIKA

KRIKŠČIONIŠKOSIOS POLITIKOS BENDRIJA 407
KRIKŠČIONIŠKOJI POLITIKA IR GYVENAMOJI VALANDA* 410
I. Katalikiškosios sąmonės krizė ir krikščioniškosios politikos problema 410
II. Krikščioniškosios visuomenės idealas 414

III. Tikrumos įvertinimas krikščionybės idealo šviesoje 421
IV. Pamatinės sąlygos idealui vykdyti tikrumoje 430

POLITINĖ REZOLIUCIJA, St. Šalkauskio pateikta ir Pirmojo lietuvių katalikų *kongreso priimta Kaune 1921 m. sausio 5 d.* .. 437

PIRMUTINĖS PRIELAIDOS VISUOMENINEI KRITIKAI LIETUVOJE 439
I. Dvasios verguvė dabartinio gyvenimo bėgyje 439
II. Lietuvių tautos atgimimas šių dienų įvykių akivaizdoje .. 444

MOMENTO REIKALAI IR PRINCIPŲ REIKALAVIMAI (EINANT Į NAUJĄ KATALIKIŠKOJO VEIKIMO TARPSNĮ) 448
Įžanga. Autokritikos reikšmė pralaimėjimo valandą 448
I. Visuomeninės pusiausvyros stoka ir pašauktasis pusiausvyros veiksnys 450
II. Krikščioniškoji pusiausvyros taktika 459
III. Visuomeninė pusiausvyros organizacija ir atitinkamas katalikų visuomenės susitvarkymas 477
Užbaiga. Katalikiškoji visuomeninės pusiausvyros ideologija ir jos organas 526

REIKIAMOJI REFORMŲ DVASIA 528

JŪSŲ EKSCELENCIJA, PONE LIETUVOS RESPUBLIKOS PREZIDENTE 534

APIE „DARBO IR BENDRADARBIAVIMO PROGRAMOS PROJEKTĄ" 536
Visuomenės pareiga naujos iniciatyvos atžvilgiu — bendradarbiauti tobulinimo linkme 536
I. Pateiktojo projekto teigiamybės 537
II. Taisytini projekto dalykai 540
Baigiamasis žodis 545

GARBINGASAI PONE PREZIDENTE 546

ROMUVIEČIŲ DEKLARACIJA (Sveikintina iniciatyva visuomeninės minties srityje) 562
I. Žodis apie autorius 562
II. Romuviečių deklaracijos įvertinimas 564
III. Mano nusistatymas deklaracijos klausimu 575

PILIETINĖS VIENYBĖS BESIEKIANT 577

TAUTININKŲ REŽIMO KRITIKA 584

Paaiškinimai 586

Vardų rodyklė 590

Šalkauskis, Stasys

Ša 55 Raštai / Stasys Šalkauskis, parengė / ir įž. str., t. 1, p. 5—25, parašė / A. Sverdiolas.— Vilnius: Mintis, 1990 — (Iš Lietuvos filosofijos palikimo: LFP)

T. 5.— 1996.— X, 597 p.— Kn. taip pat: Stasys Šalkauskis ir dabartis / Egidijus Vareikis, p. V—X.— Vardų r-klė: p. 590—593.— ISBN 5-417-00723-4

Tome skelbiami S. Šalkauskio ideologijos ir politinės minties darbai, atskleidžiantys jį kaip pilietį ir visuomenės gyvenimo analitiką. Šiuose darbuose taip pat detalizuojamos ir konkretizuojamos kai kurios filosofinės autoriaus idėjos.

UDK 101.9

Serija „Iš Lietuvos filosofijos palikimo"
Stasys ŠALKAUSKIS
RAŠTAI, t. 5

Dailininkas *Sigitas Šniras*
Meninis redaktorius *Romas Dubonis*
Techninė redaktorė *Danutė Navickienė*
Korektores: *Irena Čupalienė, Marijona Rėzienė, Aleksandra Gobienė*

SL 255. 1996 08 05. 33,36 leidyb. apsk. l. Tiražas 2000 egz. Užsakymas 493.
Išleido „Minties" leidykla, Sierakausko 15, 2600 Vilnius.
Spausdino Poligrafinių paslaugų įmonė, A. Strazdelio 1, 2600 Vilnius.
Kaina sutartinė

ISBN 5-417-00723-4